

condemnatio, quæ in eo mundum rursus a voluptate ac libidine naturæ ortum receperit, ut sicut in Adamo in interitum voluptatis ergo peccatum per mortem naturam damnaverit, fueratque tempus ut natura peccati causa morte damnetur: sic in Christo justitiæ ergo natura per mortem peccatum damnet, veniatque tempus ut peccatum morte damnetur, ob naturæ justitiæ, quæ in Christo ortum ex voluptate ac libidine prorsus depulerit: cujus merito cunctis necessario velut debitum mortis damnatio comes erat. Ita sane, ut in Adamo quidem propter peccatum, mors naturæ damnatio sit: in Christo autem propter justitiæ, peccati damnatio. Nam qui peccati causa in damnationem naturæ patitur, jure sustinet mortem: at, qui nullo peccati reatu patitur, sed ut potius secundum dispensationem naturæ indulgeat, in damnationem peccati, peccati multa inductam mortem sponte suscipit, ut illa intereat.

219 Quemadmodum igitur propter Adamum, qui per inobedientiam voluptariæ generationis legem condidisset, ac, qua propter illam natura damnata est, mortem innoxisset, Adæ posteri omnes, ea ortus lege quæ libidinem habet, necessario, veillent velent, etiam eam mortem, qua fuerat damnata natura, potentia ortui conjunctam habebant; eratque tempus ut natura a peccato condemnaretur, quandiu ortus constantis libidine lex naturæ dominabatur: sic propter Christum, qui ejus ortus sic libidine constantis a natura legem penitus prodigaverit, mortisque illius causa inductæ naturæ, eo duntaxat fine, sponte sua usum suscepit, ut peccatum damnet; omnes qui ex Christo secundum voluntatem Spiritu per lavacrum regenerationis renati sunt, prioremque Adami ortum libidine constantem per gratiam excuserunt, ac, quæ baptismo præstatur, immunitatis a peccato gratiam, mysticæque in Spiritu adoptionis viæ in legem illibatamque per evangelicam legem mandatorum servaverunt, merito in peccati damnationem mortis ipsam usam reipsa nacti sunt, tempus accipientes ut peccatum in carne damnet; universim quidem, quod spectat ad naturam, gratiæ dono, ob magnum assumptæ humanæ naturæ mysterium, ipsum, ex quo Verbi incarnatio eluxit, tempus: proprie vero in actu, gratiæ item dono, tempus illud, ex quo quisque per baptismum consecutus est gratiam adoptionis: secundum quam, solam præceptis animi sententiâ in spiritu operosam nacti generationem, per multas arduas atque labores, qui eis innoxitur, mortis usum, in peccati condemnationem suscipiunt.

Non enim jam ob peccatum, qui tinctus baptismo est, ratumque mandatis baptisma conservavit, velut debitum peccati reatu mortem solvit; sed in peccati damnationem illius admittit usum, quo ad divinam ac immortalem vitam mysticè transmittatur. Sancti

A κατάκρισις γέγονεν, ἡθονῆς καθαρῶν ἐν Χριστῷ πάλιν τῆς φύσεως ἀπολαβοῦσθαι τὴν γένεσιν. Ἐν ὡσπερ κατέκρινεν εἰς φθορὰν ἐν τῷ Ἀδὰμ κατὰ τὴν ἡθονὴν ἢ ἀμαρτίαν διὰ τοῦ θανάτου τὴν φύσιν, καὶ γέγονε καιρὸς τοῦ κατακρίνεσθαι θανάτῳ τὴν φύσιν διὰ τὴν ἀμαρτίαν. ὣτως ἐν Χριστῷ κατὰ τὴν δικαιοσύνην ἢ φύσιν διὰ τοῦ θανάτου κατακρίθη τὴν ἀμαρτίαν, καὶ γένηται καιρὸς τοῦ κατακρίνεσθαι θανάτῳ τὴν ἀμαρτίαν, διὰ τὴν δικαιοσύνην τῆς φύσεως, ἐκδυσσαμένης ἐν Χριστῷ παντελῶς τὴν ἐξ ἡθονῆς γένεσιν. καθ' ἣν ἀναγκαιῶς τοῖς πᾶσι ὡς χρέος ὁ τῆς κατακρίσεως παρῆιπετο θάνατος. Ὡστε τὸν αὐτὸν θάνατον, ἐν μὲν τῷ Ἀδὰμ διὰ τὴν ἀμαρτίαν κατάκρισιν ὑπάρχειν τῆς φύσεως. ἐν δὲ τῷ Χριστῷ διὰ τὴν δικαιοσύνην κατάκρισιν ὑπάρχειν τῆς ἀμαρτίας. Ὁ γὰρ πάσῳν δι' ἀμαρτίαν εἰς κατάκρισιν τῆς φύσεως, δικαίως ὑπομένει τὸν θάνατον. ὁ δὲ μὴ πάσῳν δι' ἀμαρτίαν, ὡς χάριν μᾶλλον κατ' οἰκονομίαν τῇ φύσει διδούς, εἰς κατάκρισιν τῆς ἀμαρτίας, τὴν διὰ τὴν ἀμαρτίαν εἰς τὴν αὐτῆς ἀναίρεσιν θέλων καταδέχεται θάνατον.

Ὁμοίον ὡσπερ διὰ τὸν Ἀδὰμ τὴν ὑποστήσαντα διὰ τῆς παράκοῆς τὴν καθ' ἡθονὴν τῆς γενέσεως νόμον, καὶ τὸν δι' αὐτὸν κατακρίθηνα τῆς φύσεως θάνατον, πάντες οἱ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ τὸ εἶναι λαβόντες κατὰ τὸν ἐξ ἡθονῆς τῆς γενέσεως νόμον, εἶχον ἀναγκαιῶς, καὶ μὴ βουλόμενοι, συνεζευγμένοι κατὰ δύναμιν τῇ γενέσει καὶ τὸν κατακρίθηνα τῆς φύσεως θάνατον. καὶ ἦν καιρὸς τοῦ κατακρίνεσθαι τὴν φύσιν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἐφ' ἧσον ἐκράσει τῆς φύσεως ὁ τῆς καθ' ἡθονὴν τῆς γενέσεως νόμος. ὣτως διὰ τὸν Χριστὸν, τὸν παντελῶς ἀφελόμενον τῆς φύσεως τὸν καθ' ἡθονὴν τῆς γενέσεως νόμον, καὶ τοῦ δι' αὐτὸν κατακρίθηνα τῆς φύσεως θανάτου τὴν χρῆσιν, εἰς μόνην τῆς ἀμαρτίας κατάκρισιν βούληται καταδέξασθαι. πάντες οἱ ἀπὸ Χριστοῦ κατὰ θέλησιν πνεύματι διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἀναγεννηθέντες, καὶ τὴν καθ' ἡθονὴν προτέραν τοῦ Ἀδὰμ διὰ τῆς χάριτος ἀποθήμενοι γένεσιν, καὶ τὴν ἐν τῷ βαπτισματι χάριν τῆς ἀναμαρτησίας, καὶ τῆς ἐν πνεύματι μυστικῆς υἰοθεσίας τὴν δύναμιν ἀμειψτόν τε καὶ ἄχραντον διὰ τοῦ νόμου τῶν εὐαγγελικῶν φυλάξαντες ἐντολῶν, εὐκότως εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας κατάκρισιν ἔχουσι τὴν τοῦ θανάτου χρῆσιν ἐνεργουμένην, καιρὸν λαβόντες κατακρίνειν ἐν τῇ σαρκὶ τὴν ἀμαρτίαν γενικῶς μὲν κατὰ φύσιν χάριτι διὰ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως (18), αὐτὸν τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως χρόνον. ἰδικῶς δὲ κατ' ἐνεργεσίαν χάριτι, τὸν ἀφ' οὗ διὰ τοῦ βαπτισματος ἔλαβεν ἕκαστος τὴν χάριν τῆς υἰοθεσίας. καθ' ἣν ἐνεργουμένην ταῖς ἐντολαῖς γνωμικῶς μόνην τὴν ἐν πνεύματι γένεσιν ἔχοντας, διὰ πολλῶν παθημάτων εἰς κατάκρισιν τῆς ἀμαρτίας ὑπομένουσι τὴν τοῦ θανάτου χρῆσιν αὐτοῖς ἐπαγομένην.

Ὁ γὰρ ἔτι δι' ἀμαρτίαν, ὁ βαπτισθεὶς, καὶ φυλάξας τὸ βάπτισμα ταῖς ἐντολαῖς κρατυνόμενος, ὡς χρέος ὑπὲρ ἀμαρτίας καταβάλλεται τὸν θάνατον. ἀλλ' εἰς κατάκρισιν τῆς ἀμαρτίας τὴν αὐτοῦ καταδέχεται χρῆσιν, πρὸς τὴν βίαν καὶ ἀπελευθέρωσιν ζωῆς.

μυστικῶς αὐτὸν παραπέμποσαν· εἴπερ ἀληθείας ἐνεχεν καὶ δικαιοσύνης, διὰ πολλῶν παθημάτων γενναίως τὸν τῆς παρουσίας ζωῆς πεπληρώκασι δρόμον οἱ ἄγιοι, τῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν κατακρίσεως τοῦ θανάτου τὴν φύσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐλευθερώσαντες· καὶ τὸ πρὸς ἀναίρεσιν τῆς φύσεως ὄπλον τοῦ θανάτου, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας Ἰησοῦν, ποιησάμενοι. Εἰ γὰρ ἡ ἁμαρτία πρὸς ἀναίρεσιν φύσεως, ὄπλον ἐν τοῖς αὐτῇ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἐνεργοῦσιν εἶχε τὸν θάνατον· πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐνεργοῦσι τὴν διὰ πίστειως ἐν Χριστῷ δικαιοσύνην, ὄπλον ἔξει τὸν θάνατον πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἁμαρτίας ἢ φύσεως.

Οὐκοῦν ἀφ' οὗ γέγονε τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ἐξῆλθε πάμπαν ὁ σαρκωθείς Θεὸς ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν πνεύματι γεννωμένοις, τὴν τοῦ καθ' ἡδονὴν νόμου τῆς φύσεως γένεσιν, *Καιρὸς*, ὡς ἔφη, γέγονε τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· τούτεστι, κατακριθῆναι τὴν ἁμαρτίαν, τὴν τοῦ κατακρίνεσθαι διὰ παθημάτων λαβούσαν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν πιστῶν καὶ ἐπεγνωκότων τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν καθ' ἡδονὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος γένεσιν ἀποθεμίων· τούτους γὰρ ἐκάλεσεν οἶκον Θεοῦ, καθὼς μαρτυρεῖ φάσκων ὁ θεϊκώτατος ἀπόστολος Παῦλος, *Χριστὸς δὲ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς*. Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ ἐξῆς λόγου παρίστησι λέγων Πέτρος, ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων· *Εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν· ἤρξατο δηλονότι τὸ κρίμα· τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθοῦντων τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ*· ὡσανεὶ ἔλεγεν· *Εἰ ἡμεῖς ὁ οἶκος Θεοῦ*· γενέσθαι χάριτι διὰ πνεύματος ἀξιωθέντες, τσαύτην ὑπὲρ δικαιοσύνης εἰς κατάκρισιν τῆς ἁμαρτίας ὑπομνήν ἐπιδεικνύσθαι παθημάτων ἠφειλομέν, καὶ ὡς κηκοῦργοι τὸν ἐφύθριστον, ἀγαθοὶ τυγχάνοντες, προθύμως ἀποφθεῖσθαι θάνατον· *τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθοῦντων τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ*· τούτεστι, ποῖον ἔσται τὸ τέλος, ἤρουν ἢ κρίσις, τῶν οὐ μόνον ζῶσάν τε καὶ ἐνεργουμένην, κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα, γνώμη τε καὶ φύσις, τὴν καθ' ἡδονὴν τοῦ Ἀδὰμ κρατήσαν τῆς φύσεως γένεσιν μέχρι τέλους διὰ σπουδῆς ἐσχηκότων· ἀλλὰ μῆτε προδεξαμένον παρακαλοῦντα τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος· μῆτε μὴν αὐτὸν τὸν ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς προσθεύοντα Μεσίτην καὶ Υἱόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν εἰς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς, ἑαυτὸν βουλῆσαι τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον κατὰ θέλησιν προθέμενον, ὅπως δι' ἑαυτὸν ἡμᾶς τοσούτον δοξάσῃ, τῷ κάλλει καταφαιδύνας τῆς οικείας θεότητος, ὅσον δι' ἡμᾶς αὐτὸς κατεδέξατο τοῖς ἡμῶν ἀτιμασθῆναι παθήμασι. Τοῦτο γὰρ, ὡς οἶμαι, τυχόν ἐστι, τὸ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλιον· προσθεῖα τε Θεοῦ, καὶ παράκλησις πρὸς ἀνθρώπους δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς μεθὲν δωρουμένου τοῖς πιστομένοις αὐτῷ, τὴν ἀγέννητον θέωσιν (g) (16).

⁸⁸ I Petr. iv, 17. ⁸⁹ Hebr. iii, 8. ⁹⁰ I Petr. iv, 27.

* Reg. et Seg. Κυρίου· ex. Fr. Θεοῦ, quod et Centur. 40 ex quinque c. 59.

** De deificatione ingenita vide schol. Puto, quod

(g) Ἀγέννητον θέωσιν. Explicat scholio Maximus quasi objective, quod ingeniti objecti (Dei

A namque veritatis ergo ac iustitia, per multas ærumnas atque labores præsentis vitæ strenue cursum impleverunt; in se ipsis naturam liberantes a mortis damnatione, quæ est ex peccato; mortisque organum ad interitum nature consciscendum, in ipsam vertentes mortem ejusque interitum, eorum oppido **220** imitati salutis auctorem Jesum. Siquidem enim peccatum, in iis, qui in Adami morem ipsam perpetrant, mortem nactum est ut instrumentum in naturæ interitum: longe potius in iis qui iustitiam per fidem in Christo operantur, eam natura ut instrumentum in interitum peccati nanciscetur.

Ex quo igitur assumptæ humanæ naturæ existit mysterium, atque is qui carnem induit, Deus, in iis qui secundum ipsum Spiritu nascuntur, naturæ ortum voluptatis lege ad libidinis concretum, penitus abstulit, *Tempus*, ut aiebam, *venit ut incipiat iudicium a domo Dei* ⁸⁸; hoc est, ut damnetur peccatum, ejus damnandi per ærumnas ac cruciatus a fidelibus, ac iis qui veritatem agnoverunt, ductum exordium, quique ortum ejusmodi, qui voluptate constet ac libidine per baptismum depulerunt. Hos enim domum Dei vocavit, ut testis est divinissimus Apostolus, quibus ita ait, *Christus vero in domo sua; quæ domus sumus nos* ⁸⁹. Sed et ipse Petrus apostolorum princeps sequentibus verbis astruit, dicens: *Si autem primum a nobis* (scilicet incipit iudicium) *quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio* ⁹⁰? Quasi dicat: Cum nos ipsi, qui per Spiritum gratiæ dono Dei domus fieri meruimus, tantam necesse est pro iustitia ad peccati damnationem exhibeamus ærumnarum tolerantiam, et ut, tametsi prohi, velut malefici ac scelerati probrosam alacri animo sustineamus mortem; *quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?* hoc est, qualis erit finis, seu iudicium, eorum, qui non autem vivam reque ipsa vigentem, animo pariter et corpore, voluntate et natura, voluptate ac libidine concretam, naturæ imperium tenentem, Adami originem, in finem usque sedulo retinuerunt, verum neque exhortantem Deum et Patrem per Filium incarnatum receperunt; at neque ipsum pro Patre legatione fungentem Mediatorem ac Filium, quique nostræ cum Patre reconciliationis causa, in mortem pro nobis, Patris voluntate suaque seipsam tradiderit; ut propter se, tantum nos deitatis suæ splendore clarificaret, quantum ipse propter nos nostris deonestari passionibus malisq; sustinisset ⁹¹. Hoc enim, puto, est Dei Evangelium, Deique legatio et exhortatio ad homines per Filium incarnatum; quique illi credentibus, **221** reconciliationis eam Patre premium, ingenitam deificationem ^{**} propense largiatur.

⁹¹ II Cor. v, 20, 21.

Deus ipse, non quid creatum, ea nobis splendescat.

Idecirco verbis sequentibus magnus apostolus in-
 credulos deplorans, ait : *Et si justus vix salvabitur;*
impius et peccator ubi parebunt ⁹¹? nimirum, justum
 appellans, ut par est, eum, qui fidelis sit, ac qui
 concessam in baptismate gratiam custodivit, mul-
 tisque conflictatus ærumnis ac laboribus, adoptio-
 nem, quæ per Spiritum est, inviolabilem servavit.
 Salutem vero, quæ ex Deo ejusque munere dignis
 danda est, plenissimam gratiam deificationis, quam
 vix tandem, is quoque qui summa diligentia divina
 omnia consecutus fuerit, consequetur. Impium
 autem et peccatorem, qui ab evangelica alienus
 gratia est : impium quidem, quod in Christum non
 credit; peccatorem autem, ob ingentem in illo per
 passionum corruptionem ac labem vetustatis origi-
 nem. Aut forte, impium quidem appellavit Scri-
 ptura, qui duntaxat Christi penitus notitia careat;
 peccatorem vero, qui cum fidelis existat, velut ego
 ipse, evangelicorum transgressor mandatorum sit,
 quibus sacro baptismate contexta incorruptionis
 tunica munda consistit : quorum (impium scilicet et
 peccatores) situs nihil illis obscurus est, qui pa-
 rumper saltem mysticæ scientiæ operam navarunt.
 Quod enim dicitur, *ubi*, manifeste situm innuit, lo-
 cali minime circumscriptione carentem : contra
 quem, cum justus situs distinguatur, non erit om-
 nino ubi, situs ratione, justus existat, qui per gra-
 tiam, situm ubi superiorem, ipsum scilicet Deum,
 nactus sit, pro eo ac divino est oraculo promissum.
 Non enim Deus ubi est, sed ultra omne abso-
 lute ubi, in quo omnium qui salute donandi sunt,
 erit firma sedes, juxta quod scriptum est : *Esto mihi*
in Deum protectorem; et in locum munitum, ut sal-
tum me facias ⁹²; cujus quisquis aliquo modo felici-
 tatis pro facultatis necessitudine particeps non fuerit,
 similis erit membro corporis, quod vitalis om-
 nis animæ operationis atque virtutis expers existit.

Aut rursus, quia Deus omnium salvandorum erit
 locus, incircumscriptus continuusque et infinitus,
 omnibus omnia factus pro justitiæ certa ratione;
 imo vero qui pro ærumnarum, quibus ævo hoc
 pro justitia defungimur, modulo, **222** ipse se ma-
 gnifice singulis donaturus sit, haud secus ac anima,
 pro subjecta cuique membro facultate ipsa se effi-
 cacem præbet, suaque vi membra connectit ut ex-
 sistant et ad vitæ munia conviviscant; *impius et*
peccator ubi parebunt, quos hæc deficiat gratia : Qui
 enim Dei in re ipsamque exercitam, ut bene illi

⁹¹ I Petr. iv, 18. ⁹² Psal. Lxx, 5.

scilicet in se) manifestatio sit quæ vim omnem
 mentis excedit. Possit tamen ex communi divino-
 rum ratione ingenita dici, quæ ut divina ac divini
 ordinis, Deique formalis participatio (ac divini in-
 telligere, creati rationem formaliter non includat,
 sed quasi materialiter, et ut in nobis in esse acci-
 dentis ac modo diminuto velutque accidentaliter,
 quod vere existens et substanti, ipse Deus est et
 increata natura; τὸ ἀγέννητον, sive ut alii malunt,
 ἀγένητον, quasi γίνομαι, quod creati rationem uni-
 versalem dicit. Altior tamen hic Maximi sensus,
 sequenti scholio plenius illi explicatus, quod in-
 comprehensa, quantavis participatione Dei vita,

Διὸ σχετλιάζων τοῖς ἐφεξῆς τοὺς ἀπειθεῖς ὁ μέγας
 ἀπόστολος, φησὶ, *Καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται,*
ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ σωθεῖται; δίκαιον
 λέγων, ὡς εἰκὸς, τὸν πιστὸν καὶ φύλακα τῆς δο-
 θεΐσης κατὰ τὸ βάπτισμα χάριτος, καὶ διὰ πολλῶν
 παθημάτων ἀκαθαίρετον διατηρηχότα τὴν διὰ τοῦ
 Πνεύματος υἰοθεσίαν· σωτηρίαν δὲ, τὴν ἐκ Θεοῦ τοῖς
 ἀξίοις δοθησομένην πληρεστάτην τῆς θεώσεως χά-
 ριν· ἧς μόλις ἐπιτεύξεται, καὶ ὁ κατ' ἄκρον πάν-
 των τῶν θείων ἀνθεκτικὸς· ἀσεβῆ δὲ καὶ ἁμαρτω-
 λὸν, τὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀλλότριον χάριτος· ἀσεβῆ
 μὲν, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν· ἁμαρτωλὸν δὲ,
 διὰ τὴν ζῶσαν ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν φθορὰν τῶν παθη-
 μάτων τῆς παλαιότητος γένεσιν. Ἡ τυχὸν, ἀσεβῆ
 μὲν ἐκάλεσεν ὁ λόγος, τὸν μόνης παντελῶς ἐστερη-
 μένον τῆς κατὰ Χριστὸν ἐπιγνώσεως· ἁμαρτωλὸν
 δὲ, τὸν πιστὸν μὲν, παραβάτην δὲ κατ' ἐμὲ τῶν εὐ-
 αγγελικῶν ἐντολῶν, τῶν καθαρῶν διατηρουσῶν τὸν
 διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας·
 ὧν ἡ θέσις· τοῦ ἀσεβοῦς τὴν φημι καὶ ἁμαρτωλοῦ·
 τοῖς ἐπιμελουμένοις τῆς μυστικῆς ποσῶς κατελιπ-
 ται γνώσεως· τὸ γὰρ ποῦ, θέσιν ὀλοῖ σαφῶς (17),
 τοπικῆς οὐκ ἀμοιροῦσαν περιγραφῆς· ἧς εἴπερ ἡ
 τοῦ δικαίου θέσις ἀντιδιαρεῖται, οὐκ ἔσται ποῦ πάν-
 τως κατὰ τὴν θέσιν ὁ δίκαιος, τὴν ὑπὲρ τὸ ποῦ κατὰ
 τὴν χάριν εἰληφῶς θέσιν αὐτὸν τὸν Θεὸν, ὡς ἡ ὑπό-
 σχεσις· ὁ γὰρ Θεὸς, οὐ ποῦ, ἀλλὰ παντὸς ἀσχετίως
 ἐπέκεινα ποῦ, ἐν ᾧ πάντων τῶν σωζομένων ἡ ἴδρυ-
 σίς ἔσται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Γενοῦ μοι εἰς*
Θεὸν ὑπερασπιστήν, καὶ εἰς τόπον ὄχυρόν τοῦ
σῶσαί με. Οὔ τινος πᾶς ὁ μὴ καθ' ὅτι οὖν μεθέξων
 τῆς τοῦ εὐ εἶναι κατὰ σχέσιν δυνάμεως (18), μέλει
 σώματος ἰσοκῶς ἔσται πάνπαν ἀμοιροῦντι τῆς κατὰ
 ψυχὴν ζωτικῆς ἐνεργείας.

Ἡ πάλιν, ἐπειδὴ πάντων τῶν σωζομένων ὁ Θεὸς
 ἔσται τόπος, ἀπερίγραφός τε καὶ ἀδιάστατος καὶ
 ἄπειρος, πᾶσι πάντα γινόμενος κατὰ τὴν ἀναλογίαν
 τῆς δικαιοσύνης· μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῶν
 μετὰ γνώσεως ὑπὲρ δικαιοσύνης ἐνταῦθα παθημάτων,
 ἑαυτὸν ἐκάστω καταδιωρούμενος, καθάπερ ψυχὴ σώ-
 ματος μέλει κατὰ τὴν ὑποκειμένην ἐκάστω μέλει
 δύναμιν, ἑαυτὴν ἐνεργοῦσαν ἐκφαινοῦσα, καὶ πρὸς
 τὸ εἶναι δι' ἑαυτῆς τὰ μέλη συνάπτουσα πρὸς ζῶν
 συγκρατούμενα· ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ σω-
 θεῖται, ταύτης ἐστερημένος τῆς χάριτος. Ὁ γὰρ μὴ

quod natura infinita ut ingenita, ipsaque adeo ejus
 κατ' ἐνέργειαν (formalis scilicet et in actu, quæ
 est beata visione) participatio. Naturæ ratio, quam
 in judicio trutinam fore ait, prout voluntas in bea-
 titudinem aut ejus oppositum mota est, de natura
 instituta intelligendum, et qualis a Deo recta con-
 dita est, vel etiam per Christum ejusque gratiam
 restaurata; non de ægra, et quæ inolevit pro vitio,
 condistincta a gratia; cujus passim magnificus
 præcox Maximus, ac cujus munere tanta celebris
 martyr et confessor, singularis fere veritatis pugil
 toto late Oriente, revexit tropæa.

Responsio.

A

Ἀποκρίσις.

Qui dixerat Deus : *Visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*⁹⁸; admirandi sui per carnem, humanæ salutis causa, adventus, varie symbolis effectas præmittebat informationes, alias aliis prophetis procul insinuans, quantum quisque capiebat. Igitur magnum quoque Zachariam mysteriorum suorum initiatione donans, velutque ob oculos producendo ad intelligendum, futuri sui per carnem adventus vim, falcem ei quam contemplaretur sapienter objecit; nimirum futurum docens, ut qui se multifariam prophetarum visionibus mystice effinxerat, nostram sponte reque ipsa natura formationem iniret, quo rei ipso eventu præviis figuris præsignatam veritatem præsentem ostenderet.

Falsus igitur est Dominus noster Jesus Christus, Dei unigenitus Filius Verbumque; ipse quidem a se per naturam simplex existens, ac semper idem perseverans; mei tamen causa, per assumptionem carnis intelligentium more animatæ secundum personam (qua novit **225** ipsi ratione) factus compositus, ut neque per summam cum carne in persona unionem, in unam confusionem naturam admittat, neque per summam naturalem a carne distinctionem, in duos filios scissus abeat. Ad unionem autem in persona quod spectat, summum voco seu extremum, plenam omnino indivisionem: quod vero ad naturalem distinctionem, plenam itidem modisque omnibus inconfusionem ac incolumitatem. Neque enim divinæ incarnationis mysterium, idcirco quod ea, ex quibus coalescit, natura diversa sunt, ullam prorsus personæ distinctionem importat; neque vero ob unionem in persona, eorum in unam naturam confusionem: alterum quidem, ne accessionem accipiat Trinitatis mysterium; alterum, ut nihil per naturam existat deitati congenitum ac consubstantiale. Duarum enim naturarum in personam, non in naturam unam facta coitio est: ut et personæ unitas, ex naturarum inter se concursu per unionem facta eluceat, et eorum quæ convenerunt ut indivulse unirentur, naturali proprietate extra omnem mutationem ac confusionem distinctio fidem habeat.

Siquidem enim idcirco naturæ coivissent, ut natura ederetur, ignotum prorsus nobis esset salutis nostræ mysterium: cum non esset unde, quæ ratione, Dei in nos nostrumque usum, demissionem nosse possemus; carne scilicet per unionem in deitatis naturam mutata, aut deitate in carnis substantiam conversa: aut denique ambabus mistione quadam, ad aliam quamdam ab iis diversam procreandam, confusis, ac quæ neutrius earum ex quibus existat, illas naturarum rationem ferret. Sive enim caro in deitatis naturam, sive in carnem deitatis natura mutata est, sive denique ad aliam

Ἄφῃσας Θεός· Ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ τῶν προφητῶν ὁμοιώθη· τῆς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων διὰ σαρκὸς αὐτοῦ θαυμαστῆς ἐπιδημίας, τοῖς συμβόλοις διαποικίλας προκατεβάλετο ὑποτυπώσεις· ἄλλην δὲ ἄλλου τῶν προφητῶν, ὡν ἕκαστος ἦν χωρητικὸς, προδεικνύμενος· οὐκοῦν καὶ τῷ μεγάλῳ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ, τῶν οἰκείων μυστηρίων δωρούμενος τὴν μύτην, καὶ οἷον ἐπ' ἕψιν ἄγων αὐτῷ πρὸς κατανόησιν τῆς μελλούσης αὐτοῦ διὰ σαρκὸς παρουσίας τὴν δύναμιν, δρέπανον αὐτῷ κατὰ τὴν θεωρίαν σοφῶς διεσκεύασε· διδάσκων ὡς αὐτὸς ἔμελλεν, ὁ τοῖς τύποις ἑαυτὸν πολυειδῶς ταῖς τῶν προφητῶν ὁράσει μυστικῶς διαπλάσας, τὴν ἡμετέραν ἔκουσίως κατ' ἀλήθειαν ὑπελθεῖν φύσει διάπλασιν, ἵνα δείξῃ τοῖς πράγμασι παρούσαν τὴν προμηνυθεῖσαν διὰ τῶν τύπων ἀλήθειαν.

Δρέπανον οὖν ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (1), ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος· ὁ δὲ ἑαυτὸν μὲν κατὰ φύσιν ἀπλοῦς καὶ ὡν, καὶ ἀεὶ διαμείνων· δὲ ἔμὲ δὲ κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς νοερῶς ἐψυχωμένης, ὡς οἶδεν αὐτὸς, γινόμενος καθ' ὑπόστασιν σύνθετος· οὕτε τῇ καθ' ἄκρον πρὸς τὴν σάρκα καθ' ὑπόστασιν ἐνώσει τὴν εἰς μίαν φύσιν παραδεχόμενος σύγχυσιν, οὕτε τῇ καθ' ἄκρον πρὸς τὴν σάρκα κατὰ τὴν φύσιν διαφορᾶ, πρὸς υἱῶν δυάδα τεμνόμενος. Ἄκρον δὲ φημι, τῆς μὲν καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως, τὸ παντελῶς ἀδιαίρετον· τῆς δὲ κατὰ φύσιν διαφορᾶς ἄκρον, τὸ παντελῶς ἀσύγχυτον καὶ ἀνυλοῖωτον· ὅτι μηδὲ συνεπάγεται παντελῶς, τῇ κατὰ φύσιν τῶν ἐξ ὧν συνέστηκεν ἑτερότητι, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφορὰν, τὸ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως· οὕτε μὴν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσει, τὴν εἰς μίαν φύσιν σύγχυσιν· τὸ μὲν, ἵνα μὴ προσθήκη λάθῃ τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον (2)· τὸ δὲ, ἵνα μηδὲν ἢ τῇ θεότητι ὁμογενὲς κατὰ φύσιν καὶ ὁμοούσιον. Δύο γὰρ φύσεων πρὸς ὑπόστασιν· ἀλλ' οὐ πρὸς φύσιν μίαν γέγονε σύνθετος· ἵνα καὶ τὸ καθ' ὑπόστασιν ἔν, ἐκ τῶν ἀλλήλαις συνδραμουσῶν φύσεων δευθῆ κατὰ τὴν ἔνωσιν ἀποτελούμενον· καὶ τὸ διάφορον τῶν συνελθόντων πρὸς τὴν ἀδιάσπαστον ἔνωσιν, κατὰ τὴν φυσικὴν ιδιότητα πιστευθῆ πάσης ἐκτὸς μένον τροπῆς καὶ συγχύσεως.

Εἰ γὰρ πρὸς φύσεως γένεσιν ἢ τῶν φύσεων γέγονε σύνθετος (3), ἀδιάγνωστον ἂν ἦν ἡμῖν παντελῶς τὸ τῆς ἡμῶν σωτηρίας μυστήριον· οὐκ ἔχουσιν πῶθεν, ἢ πῶς δυνηθῆναι μαθεῖν τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ συγκατάθεσιν· εἰς τὴν θεῖαν φύσιν διὰ τὴν θεῖαν ἔνωσιν τῆς σαρκὸς μεταβληθείσης, ἢ τῆς θείας εἰς τὴν σαρκὸς οὐσίαν μετατραπέυσης· ἢ ἀμφοῖν πρὸς ἄλλης παρ' ἑαυτὰς γένεσιν κατὰ τινα μίξιν συμφυρευσῶν· καὶ μηδετέρας τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων, τὸν λόγον ἀλώθητον φερούσης. Εἴτε γὰρ εἰς θεότητος φύσιν ἢ σάρξ, εἴτε πρὸς σάρκα ἢ τῆς θεότητος μετεβλήθη φύσις· εἴτε πρὸς ἄλλης γένεσιν φύσεως παρὰ ταύτας

⁹⁸ Osee xii, 10.

ὁ τῆς πρὸς φύσιν μίαν ἐνώσεως τρόπος τὰς φύσεις συνώθησεν, ἐγὼ τὸ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως οὐκ ἐπιγινώσκω, φυσικὴν οὐχ εὐρίσκων μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐν τῷ μυστηρίῳ διαφορὰν σαρκὸς καὶ θεότητος. Εἰ δὲ σαρκὸς ἐν Χριστῷ καὶ θεότητος μετὰ τὴν ἔνωσιν ὑπάρχει κατὰ φύσιν διαφορὰ· οὐ γὰρ ταυτὸν κατ' οὐσίαν ποτὲ θεότης καὶ σὰρξ· πρὸς φύσεως μίᾳς γένεσιν ἢ τῶν συνελθόντων οὐδαμῶς γέγονεν ἔνωσις· ἀλλὰ πρὸς μίαν ὑπόστασιν· καθ' ἣν οὐδεμίαν ἐν Χριστῷ οἰονδήποτε τρόπον εὐρίσκομεν διαφορὰν. Ταυτὸν γὰρ τῇ οικείᾳ σαρκὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὁ Λόγος. Καθ' ὃ γὰρ ὁ Χριστὸς τὴν οἰονδήποτε ἐπιδέχεται διαφορὰν, ἐν εἶναι κατὰ πάντα τρόπον οὐ δύναται. Καθ' ὃ δὲ τὴν οἰονδῶν παντελῶς οὐκ ἐπιδέχεται διαφορὰν, κατὰ πάντα τρόπον τὸ ἐν ἐπ' αὐτοῦ διὰ παντὸς εὐσεβῶς ἔχει καὶ ὄν καὶ λεγόμενον.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ πᾶσα μὲν διαφορὰ καθ' ὃ διαφορὰ πάντως ὑποκείμενον ἔχει ποσὸν τῶν διαφερόντων· ποσοῦ γὰρ χωρὶς, οὐκ ἂν εἴη ποτὲ διαφορὰ· τὸ δὲ ποσὸν, ἀριθμοῦ χωρὶς οὐ δέχεται δήλωσιν· καλῶς ἂν πρὸς μόνην τὴν δήλωσιν τῆς διαφορᾶς τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν, τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνομεν, σημαίνοντες ἀτρέπτους σώζεσθαι τὰς φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν· ἀλλ' οὐ διαιροῦντες τῷ ἀριθμῷ τῶν εἰς ὑπόστασιν μίαν συνδραμακῶν τὴν ἔνωσιν· καὶ δηλοῦμεν τοῦτο φρονοῦντες, τῷ τῆς ὑποστάσεως λόγῳ, καθοτιοῦν ἀριθμὸν οὐκ ἐπάγοντες. Ὡ γὰρ οὐκ ἐπιθεωρεῖται διαφορὰ παντελῶς, οὐδὲ ποσὸν συνεισάγεται. Τὸ δὲ ποσὸν οὐκ ἔχον συνεισαγόμενον, οὔτε τὸν δηλωτικὸν τῆς διαφορᾶς ἀριθμὸν ἐπιδέχεται. Σύνθετον οὖν κατὰ τὴν ὑπόστασιν, καθ' ἣν ἢ ταυτότης καὶ τὸ πάντῃ θεωρεῖται μοναδικόν· ἵνα καὶ τὸ ταυτὸν καὶ μοναδικὸν φυλάξωμεν τῆς ὑποστάσεως, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πρὸς ὑπόστασιν μίαν συνδραμακῶν ὁμολογήσωμεν φύσεων. Οὗτός ἐστιν ὃν ἴδε σχήματι δρεπάνου πετόμενον ὁ θαυμαστὸς Ζαχαρίας. Ἐκθεριστικὸς γὰρ πάσις κακίας τε καὶ ἀγνωσίας ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Μῆκος αὐτοῦ, φησὶ, πῆχεων εἴκοσι· καὶ πλάτος αὐτοῦ, πῆχεων δέκα. Ὡς μὲν οὖν Θεὸς καὶ Λόγος ὁ Χριστὸς (4), εἰς δέκα πῆχεις, τὰς ἐμπράκτους λέγει καὶ θείας ἐντολάς, τῷ τῆς Προνοίας τρόπῳ κατὰ πρόοδον πλατύνεσθαι πέφυκεν. Εἰς δεκάδα γὰρ ἐντολῶν ὁ τοῦ Θεοῦ πλατύνεται λόγος· δι' ὧν τὴν τε τῶν δεόντων ἐνέργειαν, καὶ τῶν οὐ δεόντων τὴν ἀργίαν νομοθετήσας, πᾶσαν περιέσχεν τῶν προνοουμένων τῆς αὐθαιρέτου γνώμης τὴν κίνησιν. Ὡς δὲ γενόμενος σὰρξ ὁ αὐτὸς (5), καὶ τελείως ἐνανθρωπήσας, εἰς εἴκοσι πῆχεις μὴκύνεται· διὰ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι τῶν στοιχείων πρὸς γένεσιν σώματος σύνθεσιν. Πέντε γὰρ αἰσθήσεις ὑπάρχουσι, καὶ τέσσαρα τυγχάνει τὰ στοιχεῖα· ἐξ ὧν κατὰ σύνοδον ἢ τῶν ἀνθρώπων συνέστηκε φύσις. Πέντε δὲ ἐπὶ τέσσαρα συντιθέμενα, ποιεῖ τὸν εἴκοσι σαφῶς ἀριθμὸν. Μῆκος δὲ τὸν τῆς οἰκονομίας ἢ Γραφῆ προσηγόρευσε τρόπον,

PATROL. GR. XC.

A præter has procreandam naturam, unionis modus naturas in unam compulit naturam, divinæ incarnationis mysterium nullus ipse agnosco, qui videlicet post unionem distinctionem carnis et deitatis in mysterio non inveniam. Sin autem carnis in Christo ac deitatis post unionem naturalis existit distinctio (neque enim idem unquam secundum substantiam deitas ac caro exstiterint), nequaquam eorum quæ convenerunt, eo facta unio est, ut una oriretur natura, sed ut una constaret persona, cujus ratione nullam prorsus **226** in Christo invenimus distinctionem. Verbum enim idem est eum sua carne secundum personam. Qua enim ratione ullam prorsus Christus admittit distinctionem, unum omnimodo esse non potest. Qua vero ratione nullam prorsus admittit distinctionem, per omnem modum pie in illo semper unum tum existat, tum affirmetur.

Quia igitur omnis distinctio, ea ratione qua distinctio est, eorum omnino quæ distinguuntur subjectam quantitatem habet (sine enim quantitate nunquam distinctio existat: nec quantitas absque numero declarari potest), rite eo duntaxat fine, ut naturarum ex quibus Christus consistit, distinctionem post unionem significemus, numerum usurpamus, quo naturas post unionem nihil demutatas significemus; non ut eorum, quæ in unam personam concurrerunt, unionem numeri adjectione dividamus. Idque nos sentire declaramus, quod, cum de persona loquimur, nullo modo numerum adhibeamus. In quo enim nulla prorsus intelligitur distinctio, cum eo neque quantitas inferatur. Cum quo autem quantitas non inferatur, neque numerum admittit, quo quantitas significetur. Compositus igitur est personæ ratione, secundum quam ipse unus idemque ac prorsus singularis intelligitur: quo nimirum et eandem singularemque personam servemus, et naturarum, quæ ad unam personam concurrerunt, distinctionem profiteamur. Hic est, quem falcis volantis figura admirandus Zacharias conspexit. Vitii enim vim omnem ac ignorantiam demetendi, Dei sermo habet.

Longitudo ejus cubitorum viginti, et latitudo ejus cubitorum decem. Ut quidem Deus ac Verbum Christus, in decem cubitos (quæ scilicet actione geruntur divinaque mandata) Providentiæ rationibus secundum processum ut multiplicetur, comparatum habet. Dei enim sermo in mandatorum decadem multiplicatur: quibus, et ea quæ officii sunt faciendæ sanciens, et ab eis cessandum quæ non sunt ejusmodi, eorum qui Providentia disponuntur, liberæ mentis motum omnem complexus est. Ut autem idem caro factus est, ac perfecte induit hominem, in viginti cubitos producit, ob elementorum in sensibus corporis editione compositionem. **227** Sunt enim quinque sensus, ac quatuor existunt elementa: ex quibus una coeuntibus hominum consurgit natura. Quinque autem super quatuor si componas, vicesimum palam numerum feceris,

Longitudinem vero Scriptura dispensationis modum appellavit, ob celsitatem, ac quod divinae incarnationis mysterium naturam omnem excedit.

Volantem autem, et quod terrenum nihil habeat, et ob velocitatem motusque celeritatem, atque (ut verbo dicam) verbi abbreviationem, omnemque hominum salutem una salvandorum mente complectentem, sola fide ac bona conscientia consistentem. Nihil enim celerius interiori fide, nihilque prociivius, quam ut ejus gratiam, quod fide tenes, ore confitearis. Alterum enim animatam ejus qui credit dilectionem erga auctorem ostendit; alterum, piam erga proximum animi affectionem. Dilectio autem seu charitas veraque affectio (id est, fides bonaque conscientia) opus palam sunt atque effectus interioris animi motus; qui suo ortu nulla prorsus exteriori materia indigeat. *Verbum enim brevium, inquit, faciet Dominus super terram* 96.

Hic est maledictio, quam emisit Deus et Pater super faciem universae terrae. Vera maledictio verè illius maledictionis. Quia enim per transgressionem, Adami inobedientia maledictio exstiterat, non sicut mandatum adollescere ad edendos fructus justitiae, quorum proventu creatura benediceretur; Dei ac Patris naturalis benedictio in Adami maledictionem venit, maledictionis peccati facta maledictio, ad abolendam, quae adoleverat, inobedientiam, ad edendos fructus injustitiae, quo creatura adollescere peccato desisteret. Ut enim divinus Apostolus testis est, propter me maledictio ac peccatum factus est, qui meam solvit maledictionem, ac mundi peccatum tollit 97.

Duplex enim mihi comes maledictio erat: altera, qua meae fructus voluntatis esset, id est peccatum, ejus merito virtutis animi semen in terram ceciderat; altera, cui juste ob meam voluntatem natura morti addicta erat; eo scilicet et invitam naturam cogens ac necessitate, ubi meae voluntatis motus, animi sententia prosequutus fuerat. Cui ergo natura maledictioni addicta erat, eam, naturae conditor Deus, 223 sponte sustinens (nempe mortem) vigentem in me voluntate peccati maledictionem, propria morte per crucem interemit; factaque est Dei mei maledictio atque mors, non sinens transgressionem ad fructus injustitiae edendos procedere; divinaeque mandato justitiae benedictio, ac vita immortalis.

μη συγχωρούσα πρὸς γένεσιν καρπῶν ἀδικίας ἐλθεῖν τῆς εὐλογίας, καὶ ζωῆς ἀτελεστῆτος.

Falsx ista (nempe Dominus noster ac Deus Jesus Christus) consummat furem et perjurum, atque ejus evertit domum. Fur autem ac perjurus vere naturae diabolus est; fur quidem, ea ratione quod dolo seductum hominem e paradiso, malus praedo sustulerit (nempe Dei opus et fabricam ac pecuniam) inque hunc traxerit zermnarum locum; divinae item majestatis simulacrum, multis peccatorum sordibus

διὰ τε τὸ ὕψος, καὶ τὸ ὑπὲρ πάσαν εἶναι φύσιν τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως.

Πετόμενον δὲ, διὰ τε τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπίγειον (6), διὰ τε τὸ ταχὺ καὶ ὀξυκίνητον· καὶ, συνελόντα φάνατι, συντετμημένον τοῦ λόγου, καὶ πάσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν μόνη περιγράφον τῇ καρδίᾳ τῶν σωζομένων· κατὰ μόνην τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν συνεχομένην (7). Οὐδὲν γὰρ τοῦ πιστεύειν ταχύτερον· καὶ τοῦ, διὰ στόματος ὁμολογεῖν τοῦ πιστευθέντος τὴν χάριν, ἐστὶν εὐκολώτερον. Τὸ μὲν γὰρ δηλοῖ τὴν ἔμφυχον πρὸς τὸν πεποιηκότα τοῦ πεπιστευκότος ἀγάπην· τὸ δὲ, τὴν θεοφιλή πρὸς τὸν πλησίον διάθεσιν. Ἀγάπη δὲ, καὶ γνησία διάθεσις· ἔχουσι πίστις, καὶ ἀγαθὴ συνείδησις· ἔργον προδήλως τοῦ κατὰ καρδίαν ἀφανοῦς ὑπάρχει κινήματος, τῆς ἐκτὸς ὕλης πρὸς γένεσιν παντελῶς οὐ δεόμενον. *Λόγον γὰρ συντετμημένον, φησὶ, ποιήσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.*

Οὗτός ἐστιν ἡ ἀρὰ, ἣν ἐξέπεμψεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ (8)· ἡ ὕτως ἀρὰ τῆς ἀληθινῆς. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἀρὰ διὰ τῆς παραβάσεως, ἡ παρακοὴ τοῦ Ἀδάμ, μὴ συγχωρήσασα πρὸς γένεσιν καρπῶν δικαιοσύνης αὐξηθῆναι τὴν ἐντολήν, ἵνα λάβῃ τὴν εὐλογίαν ἡ κτίσις, ἐν τῇ ἀρᾷ γίνεται τοῦ Ἀδάμ, ἡ κατὰ φύσιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εὐλογία· τῆς καθ' ἁμαρτίαν ἀρᾶς ἀρὰ γνησίμην, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς πρὸς γένεσιν καρπῶν ἀδικίας αὐξηθείσης παρακοῆς, ἵνα λάβῃ στέρεσιν τῆς καθ' ἁμαρτίαν αὐξήσεως ἡ κτίσις. Κατὰ γὰρ εἶ' ἐμὲ, καὶ ἁμαρτία γέγονε, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ὁ τὴν ἐμὴν λύωσιν κατάραν, καὶ τοῦ κόσμου αἴρων τὴν ἁμαρτίαν.

Δύο γὰρ κατάρας εἶχον ἐγώ· μίαν μὲν, καρπῶν οὖσαν τῆς ἐμῆς προαιρέσεως· τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν· δι' ἧς εἰς τὴν γῆν τὸ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἀπέπεσε γόνιμον· ἑτέραν δὲ, τὸν καταψηφισθέντα δικαίως διὰ τὴν ἐμὴν προαίρεσιν θάνατον τῆς φύσεως· ἐκεῖσε πρὸς ἀνάγκης καὶ μὴ βουλομένην τὴν φύσιν ὠλοῦμενον (9), ἔνθα τῆς ἐμῆς προαιρέσεως ἐνεσπάρη κατὰ γνώμην ἡ κίνησις. Τὴν οὖν καταχρηθεῖσαν τῆς φύσεως, ὁ τῆς φύσεως ὑποστήσας τὴν γένεσιν Θεὸς, ἐκουσίως ὑπελθὼν κατάραν· φησὶ δὲ, τὸν θάνατον· τὴν ζῶσαν ἐν ἐμοὶ κατὰ προαίρεσιν τῆς ἁμαρτίας κατάραν, τῷ οικείῳ θανάτῳ διὰ σταυροῦ κατασφάζας ἀπέκτεινε· καὶ γέγονε ἡ τοῦ Θεοῦ μου κατάρα, τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας κατάρα καὶ θάνατος, τὴν παράβασιν· τῆς δὲ κατ' ἐντολήν θείας δικαιοσύνης

Τοῦτο τὸ δρέπανον, ἔχουσι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, συντελεῖ τὸν κλέπτην καὶ ἐπιόρκον· καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ καταλύει. Ἐλέπτῃς δὲ κατ' ἀληθειάν ἐστι καὶ ἐπιόρκος (10), ὁ πονηρὸς διεθείας. Κλέπτῃς μὲν, ὡς σὺλῆσας δι' ἀπάτης δόλον τοῦ πατρὸς δέισου τὸν ἀνθρώπου· ἔργον καὶ κτίσμα Θεοῦ καὶ κτήμα τίμιον ὑπάρχοντα, καὶ εἰς τὸνδε τῆς κακώσεως ἀγαθῶν τὸν τόπον· καὶ τὸ τῆς θείας ἀπεικώ-

96 Isa. x, 12; Rom. ix, 28. 97 Joan. i, 26; II Cor. v, 21; Galat. vi, 15.

νισμα δόξης, πολλαὶς ἀμαρτημάτων κηλίσιν κατα-
 ρυπώσας· ἰδίαν περιουσίαν ζητῶν ποιήσασθαι τὸν
 ἀλλότριον πλοῦτον, τῶν ἀλλοτρίων κακῶς ἐφιέμενος
 ἀγαθῶν· οὐχ ἵνα τηρήσῃ, ἀλλ' ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ
 καὶ ἀπολέσῃ (11). Ἐπίορκος δὲ, ὡς ψεύστης καὶ
 παραλογιστής. Ὑποσχόμενος γὰρ τῷ Ἀδάμ δώσειν
 θεϊότητος δόξαν, πρὸς ἀτιμίαν κτηνῶν ἀλόγων καὶ
 ὕβριν κατέβαλε· καὶ παντὸς κτήνους, ἵνα τὸ κυ-
 ριώτερον εἶπω, πεποίηκεν ἀτιμώτερον· τοσοῦτον
 πλέον ἔχοντα τῶν κτηνῶν κατὰ τὴν ὕβριν τῆς ἀλο-
 γίας, ὅσον τῶν κατὰ φύσιν τὸ παρὰ φύσιν ἐστὶ βδε-
 λυκτότερον· καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτὸν ἀποξενώσας,
 τῇ περιβολῇ τῆς φθορᾶς κατερόλυνεν.

Οἶκος δὲ τούτου τοῦ κλέπτου καὶ ἐπιόρκου (12),
 ὁ παρὼν τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀλλεπαλλήλου συγχύ-
 σεως καθέστηκε κόσμος· ὃν τυχὸν ἐσφετερίσατο
 ληστεύσας τὸν ἄνθρωπον· ἐν ᾧ καὶ ληστεύειν συν-
 εχωρήθη, δι' ἃς οἶδεν αἰτίας (13), ὁ ληστεύειν αὐτὸν
 συγχωρήσας Θεὸς, μέχρις ἂν ὁ κυκλικὸς τοῦ χρόνου
 συνέστηκε δρόμος.

Ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ καταλύσας ὡς ἐν οἴκῳ διὰ
 τῆς ἀφράστου σαρκώσεως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὸν τε
 διάβολον δῆσας, κατήργησε, καὶ τὰ ξύλα καὶ τοὺς
 λίθους τοῦ κόσμου τούτου (14), παντελῶς συνετέλεσε·
 τὰ ξόανα καὶ τοὺς βωμοὺς, καὶ τὰ τῶν ἀγαλμάτων
 ἰδρύματα διολέσας παντελῶς καὶ ἀφανίσας· δι' ὧν
 Θεὸς τις πολύμορφος καὶ ἀλλόκοτος, ὁ τῆς πλάνης
 πατὴρ διάβολος προσκυνεῖσθαι παρὰ τῶν πλανηθέν-
 των ᾤετο· τὴν ἐκεῖνων ἄνοιαν δόξης ἰδίας, ὡς πολὺ
 τῶν πλανωμένων ἀνοητότερος, ὕλην ποιούμενος.
 Τί γὰρ τοῦ δοκεῖν, οὐκ ὄντος κατ' ἀλήθειαν φύσει
 τοῦ πράγματος, ἀφρονέστερον; Ἐν τούτῳ τοῦ κλέ-
 πτου καὶ ἐπιόρκου, τοῦ διαβόλου, τῷ οἴκῳ· λέγω δὴ
 τῷδε τῷ κόσμῳ· ὁ φιλόνητος τῶν ψυχῶν ἡμῶν
 λυτρωτὴς καὶ τῶν σωμάτων, διὰ σαρκὸς καταλύσας,
 ὅλον κατέστρεψε κατὰ τὸν τῆς προτέρας πλάνης
 τρόπον (15)· καὶ ὅλον πάλιν κατὰ τὸν τῆς ἀληθοῦς
 ἐπιγνώσεως ἐπαναρθώσατο λόγον. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν,
 τὸν ληστὴν διωθήσας τῶν ἀλλοτρίων κτημάτων, αὐ-
 τὸς πάλιν ὡς δεσπότης δι' ἀρετῆς τῶν οἰκείων κε-
 κράτηκε· κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν τὴν ἁγίαν
 αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς Ἐκκλησίαν δειμάμενος.

Ἡ τυχὸν κλέπτῃς ἐστὶν ὁ διάβολος (16), ὡς δι'
 ἀπάτης δόλῳ τὴν ἐκάστου πρὸς ἑαυτὸν μεταφέρειν
 μέχρι καὶ νῦν μηχανώμενος ἔφασιν. Ἐπίορκος δὲ
 καὶ ψεύστης, ὡς παραλογιστὴς ὁμοῦ, καὶ τῇ τῶν
 ἀμεινόνων ἐλπίδι τοὺς κουφοτέρους τῶν τέως ἐν
 χερσὶν ἀγαθῶν ἀφίστασθαι πείθων· καὶ διὰ τῶν νο-
 μιζομένων ἡδέων, λανθανόντως τοῖς πειθομένοις
 αὐτῷ, πόρους δημιουργῶν. Οἶκος δὲ τούτου τοῦ
 κλέπτου καὶ ψεύστου καθέστηκεν, ἡ φιλαμαρτήμων
 τῆς ἐκάστου καρδίας διάθεσις· ἔχουσα καθάπερ λί-
 θους, τὴν περὶ τὰ κατὰ καρδίας πύρωσιν καὶ ἀναι-
 σθησίαν· ξύλα δὲ, τὰ ἐξαπτικὰ ἐνθύμια τῆς τῶν
 παθῶν ἀκαθάρτου πυρώσεως.

Ἡ μὴ ποτε ξύλα φησὶ τροπικῶς ἡ Γραφή (17),
 τὴν ἐπιθυμίαν. Ξύλον γὰρ ταύτης [marg. τῆς ἐπιθυ-

A inquinaverit, alienas opes in suum quærens usur-
 pare censum, alienorum male cupidus honorum;
 non servandi proposito atque animo, sed furandi et
 mactandi atque perdendi⁹⁸. Perjurus vero, ut
 mendax et seductor. Pollicitus enim Adamo deitatis
 gloriam, ad jumentorum ratione carentium probum
 dejecit ac injuriam; atque, ut verius loquar, omni
 jumento majore probro affecit⁹⁹: tanto scilicet
 jumentis absentiae rationis majore injuria, quanto
 abominabilius quod contra naturam inolitum, quam
 quod ex natura: ipsumque extra immortalitatis jura
 faciens, corruptionis amictu foedavit.

B Domus autem hujusce furis ac perjuri, præsens
 est corruptionis ac continuæ confusionis mundus;
 quem sibi is, hominem forte deprædatus, addixit:
 in quo et latrocinari permissus est, quibus novit de
 causis, qui id illi Deus indulsit, quandiu circulo
 vertens temporis motus exstiterit.

C Hoc in mundo tanquam in demo per incarnatio-
 nem nullis verbis explicabilem Dei Verbum diver-
 tens, alligansque diabolium¹, profligavit, atque
 mundi hujus ligna ac lapides omnino consummavit,
 statuas, arasque ac fixa simulacra penitus perdens
 atque abolens; quibus, cum deus quidam multiformis
 atque informis turpissimusque erroris pater
 diabolus, errore seductis coli putabatur; eorum,
 quos sic errore dementarat, dementia (iis ipse
 longe dementia) suæ gloriæ argumentum faciens
 ac materiam. Quid enim opinione, 229 ut videre,
 dementia, cum res ipsa vere natura non consistat?
In hac furis ac perjuri (diaboli scilicet) domo, id
est, mundo hoc, benignissimus animarum nostrarum
ac corporum redemptor carne hospitatus,
totam evertit, quod attinet ad priorem erroris
modum; totamque rursus, quod ad veræ notitiæ
(id est, fidei) rationem spectat, instauravit. Atque,
 ut verbo dicam, latrone alienis pulso prædiis, ipse
 rursus heri potestate per virtutem suorum politus
 est; qui per omnem terrarum orbem sanctam suam
 Ecclesiam magnifice ædificaverit.

D Aut forte fur diabolus est, ut qui fraude dolum
 faciens, cujusque etiamnum desiderium ad se
 transferre molitur; perjurus vero ac mendax, ut
 seductor, et qui meliorum expectatione levioris
 genii ac ingenii homines, ad ea bona deserenda
 inducat, quæ hactenus in manibus versentur; ac
 per ea, quæ dulcis speciem habeant, occulte obse-
 quentibus labores consciscat. Hujus autem furis ac
 mendacis domus, cujusque animi, peccati libidine
 prona affectio existit; cui lapidum vicem habeant,
 erga ea quæ honesta sunt ac officii, obduratio sen-
 sumque adimens stupor; lignorum vero, quibus de-
 lectabilibus impura illi vitiorum pyra inardescit.

Num vero Scriptura moraliter ligna cupiditatem
 vocavit? Scriptum enim est, lignum ejus primum

⁹⁸ Joan. x 10. ⁹⁹ Psal. XLVIII, 13. ¹ Matth. XII, 29.

innaturalē vitiasse motum²; ac quod facultas hæc animi vitii omnis ac perturbationis, haud secus ac ignis materia lignea, capax existit: lapides vero, duros forsitan stupidosque, nec quidquam virtutis rationi cedentes, iracundiæ motus: quæ omnia, cum ea in qua existunt, domo (id est affectione) abolet conficitque adveniens Dei sermo: primum per fidem ea eliminans eum qui in ipsa quondam per errorem sedem nactus erat, nempe diabolus: eum qui fortis videbatur, insolabilibus alligans compedibus, ejusque diripiens domum, atque habitum vitia succedentem una cum obduratione erga ea quæ honesta sunt ac officii, animo propellens³.

Aut forte lapides quidem vocat animi ad ea quæ honesta sunt ac officii, segnitiam, ut cui stupor virtutum omnem sensum adimat: ligna vero, promptum animum ac incitatum in ea, quæ mala sunt: quæ omnia sermo, fidelium animis **230** ejiciens atque submovens, non cessat pacem facere, ac reconciliare in uno virtutum corpore, eos qui longe, et eos qui prope sunt, medium parietem maceris dissolvens (peccatum scilicet) ac mentis chirurgographum improbitatis cautione vitiique abrogans, necnon sensum carnis spiritus legi mancipans⁴. Eos enim qui longe, ut quidem existimo, vocavit, sentientis animi motus, per naturam longe existentes, ac a lege Dei procul extraneos; eos autem qui prope, intelligentis animi operationes atque virtutes, ut quæ non longe a sermonis necessitudine existant. Hæc nimirum ille post carnalis legis dissolutionem connectit, inter se spiritu secundum modum virtutis committens. Medium enim parietem, puto, naturalem corporis legem appellavit: maceriam vero, quæ in lege carnis cum vitiiis et affectibus (id est, peccato) existit, necessitudinem. Sola enim cum vitiiis probrosisque affectibus necessitudo, legis naturæ (ejus scilicet partis naturæ quæ affectibus, ærumnisque ac morti obnoxia est) maceries est, velut interjecto muro, corpus ab animo ac virtutum ratione sermoneque dispescens: nempe non sinens medio animo per actionem ejusque cultu ad carnem transire. Adveniens autem sermo, ac naturæ expugnata lege (ea scilicet naturæ in illa affectuum necessitudinem profligavit.

Hic est Dominus meus ac Deus meus Christus **D** Jesus, quem falsis specie vidit propheta, viginti cubitorum longitudinis (ejusmodi scilicet, ut sentiendi omnem operationem sensilibus in rebus versantem complectatur) decemque cubitorum latitudinis; quippe quod Deus meus ac Salvator, rationalis omnis motus terminus ac finis existit. Aiunt enim, numerandi partes, solius per naturam esse rationis. Omnis autem numeri complexio finisque decas existit. Ergo Dei ratio ac sermo nedum sen-

Α μίας δηλονότι] πρῶτον ἀναγράφεται παρὰ φύσιν διαφθεῖραν τὴν κίνησιν· καὶ διὰ τὸ παντὸς πάθους, ὡς τοῦ πυρὸς ἢ ξυλώδης ὕλη, ταύτην δεκτικὴν εἶναι τῆς ψυχῆς τὴν δύναμιν· λίθους δὲ, τὸ στερεὸν τυχὸν καὶ ἀναίσθητον, καὶ μὴ ὑπέικον τῷ λόγῳ τῆς ἀρετῆς, τῶν θυμικῶν κινήματων ἅπερ πάντα, μετὰ τῆς ἐν ἧ ταῦτα τυγχάνουσιν οἰκίας, ἤγουν διαθέσεως, ἀφανίζει· τε καὶ συντελεῖ παραγινόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἐκβάλλων αὐτῆς πρότερον διὰ τῆς πίστεως, τὸν διὰ τῆς πλάνης ἐν αὐτῇ ποτε κατοικήσαντα διάβολον· τὸν οἰόμενον ἰσχυρὸν εἶναι, πέδαις ἀλύτοις καταδήσας, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσας· τὴν τε τῶν παθῶν ἐξαπτικὴν ἔξιν, μετὰ τῆς περὶ τὰ καλὰ πωρώσεως ἀπελαύνων τῆς καρδίας.

Ἡ τυχὸν λίθους μὲν καλεῖ (18), τὴν περὶ τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς βραθυμίαν, ὡς ἀρετῶν ἀναισθητούσης· ξύλα δὲ, τὴν περὶ τὰ κακὰ προθυμίαν ἅπερ πάντα ἔξω τῆς καρδίας τῶν πιστῶν διωθούμενος ὁ λόγος, οὐ παύεται ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσων ἐν ἐνὶ σώματι τῶν ἀρετῶν, τοὺς τε μακρὰν καὶ τοὺς ἐγγύς, τὸ μεσότοιχον δηλονότι τοῦ φραγμοῦ καταλύων· λέγω δὴ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τῆς γνώμης ἀκυρῶν, τὸ περὶ κακίαν χειρόγραφον καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καθυποτάσσων τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος. Τοὺς μακρὰν γὰρ ἐκάλεσεν, ὡς οἶμαι, τὰς κατ' αἰσθησιν κινήσεις· μακρὰν κατὰ φύσιν οὖσας, καὶ ξένας παντάπασι τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· ἐγγύς δὲ, τὰς νοεράς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας, ὡς τοῦ λόγου κατ' οἰκείωσιν οὐκ οὖσας μακρὰν· ὡσπερ συνάπτει μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ σαρκικοῦ νόμου (19), κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς τρόπον συνδέων αὐτὰς ἀλλήλαις τῷ πνεύματι. Μεσότοιχον γὰρ, ὡς οἶμαι, τὸν κατὰ φύσιν νόμον τοῦ σώματος κέκληκε· πρὸς τὰ πάθη σχέσιν, ἤγουν τὴν ἀμαρτίαν. Μόνη γὰρ ἡ πρὸς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας σχέσις, τοῦ νόμου τῆς φύσεως· τουτέστι, τοῦ παθητοῦ τῆς φύσεως μέρους, φραγμὸς γίνεται, τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα διατειχίζων, καὶ τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν· τὴν πρὸς σάρκα διὰ μέσης ψυχῆς κατὰ τὴν πράξιν μὴ συγχωρῶν γενέσθαι διάβασιν. Ὁ δὲ λόγος παραγενόμενος, καὶ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἤγουν τὸ τῆς φύσεως παθητὸν, καταπαλαίσας, τὴν ἐν αὐτῷ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν σχέσιν κατήργησεν.

portione quæ affectibus obnoxia est) innaturalium

Οὗτός ἐστιν ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου Χριστός Ἰησοῦς, ὃν ὡς δρέπανον ἐώρακεν ὁ προφήτης, εἴκοσι πῆχων τὸ μήκος· περιεκτικὸς γὰρ πάσης τῆς ἐπὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἐστὶν αἰσθητικῆς ἐνεργείας· καὶ δέκα πῆχων τὸ πλάτος· δριστηκὸς γὰρ πάσης λογικῆς ὑπάρχει κινήσεως, ὁ ἐμὸς Θεός καὶ Σωτήρ. Φασὶ γὰρ τὸ ἀριθμεῖν μόνου κατὰ φύσιν εἶναι τοῦ λογικοῦ· παντὸς δὲ ἀριθμοῦ περιοχὴ καὶ τέλος ἐστὶν, ἡ δεκάς· ἄρα περιεκτικὸς οὐ μόνον αἰσθητικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ νοερῶν ἐνεργειῶν ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ

² Gen. iii, 2. ³ Luc. xi, 22. ⁴ Ephes., ii, 14, 15; Coloss. ii, 14.

Λόγος· ὡς μὴ μόνον σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀσωμάτων Ἀ δημιουργός.

Δρέπανον δὲ προσηγορεύθη κατὰ τὴν ἔρασιν (20), οὐ μόνον ὡς θερίζων τῆς λογικῆς φύσεως, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔσπειρε, κακίαν καὶ συνάγων, ἣν αὐτὸς οὐ διεσκόρπισε, φύσιν ἀλλὰ καὶ ὡς δρεπούμενος, καὶ εἴσω τῶν θείων ἀποθηκῶν τοὺς σωζομένους ποιούμενος. Πρὸς δὲ, καὶ ὡς ταῖς ἐνεργείαις τῶν ἀρετῶν εὐαφῆς (21), ταῖς πρακτικαῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς συμφύμενος.

Ἐἰ δὲ τινὶ πως δοκεῖ, προσώπων δύο καὶ οἰκῶν τοσοῦτων ὁ τῆς Γραφῆς ἔμφρασιν ποιῆσθαι λόγος, ὧν ἐργάζεται τὸ δρέπανον τὴν ἀναίρεσιν, φάσκων, *Καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ κλέπτου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος ἐπὶ τῷ ὄνομτι μου ψευδοῦν*· γινώμεν ὅτι τὰς δύο γενικάς, καὶ πασῶν περιεκτικὰς ἐνεργείας τῆς τοῦ διαβόλου πλάνης, ἀντὶ προσώπων δύο λαθῶν ἐσήμανεν· ἤγουν τοὺς τρόπους τῶν ἐνεργειῶν· καὶ τὰς δύο γενικάς, καὶ τῶν λοιπῶν ὀριστικὰς περὶ τὴν πλάνην διαθέσεις τῆς ἀνθρωπότητος, οἴκους δύο προσηγορεύσεν ὁ λόγος. Οἶον, ἡνίκα μὲν δι' ἀπάτης δόλω συλῶν τὴν περὶ Θεὸν ἔμφυτον γινώσιν τῆς φύσεως, ταύτην ὁ πονηρὸς εἰς ἑαυτὸν σφετερίζεται, κλέπτῃς ἐστίν, εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ σέβας μεταφέρειν πειρώμενος· ἀπάγων δὴλον ὅτι τῶν ἐν τοῖς γεγονόσι πνευματικῶν λόγων τὴν κατὰ νοῦν τῆς ψυχῆς θεωρίαν, καὶ μόνη περιγράφει τὴν νοερὰν δύναμιν τῆ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν προσφύει τῶν αἰσθητῶν· ὀπνηίκα δὲ διὰ τῶν φυσικῶν ἀποχωρούμενος κινήματων, πρὸς τὰ παρὰ φύσιν σοφιστικῶς τῆς ψυχῆς κατασύρη τὴν πρακτικὴν δύναμιν, καὶ διὰ τῶν νομιζομένων καλῶν τοῖς χεῖροσι πιθανῶς δι' ἡδονῆς προσηλώσῃ ταύτης τὴν ἔφεσιν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ὀμνύει ψευδῶς, πρὸς ἄλλα παρ' ὑπόσχεσιν ἄγων τὴν πειθομένην ψυχὴν. Καὶ ἔστι κλέπτῃς μὲν (22), ὡς πρὸς ἑαυτὸν συλῶν τὴν γινώσιν τῆς φύσεως· οἰκίαν ἔχων, τὴν περὶ τὴν ἄγνωσιν τῶν πλανημένων διάθεσιν. Ἐπιπόρκος δὲ, ὡς τὸ πρακτικῶν τῆς ψυχῆς μάρτην διαπονεῖσθαι πείθων τοῖς παρὰ φύσιν· οἰκίαν ἔχων τὴν φιλακαρτήμονα τῆς γνώμης τῶν ἀνεχομένων διάθεσιν.

Οὐκοῦν κλέπτῃς, ὡς ἔφην, ὁ διάβολος, τὴν γινώσιν παρατρέπων τῆς φύσεως· ἐπιπόρκος δὲ, τὴν κατ' ἀρετὴν ἐνεργείαν αὐτῆς παραμείθων τῆς πράξεως. Οἰκία δὲ κλέπτου καθέστηκεν, ἢ τῷ πταιστῶ λόγῳ τῆς γνώσεως ἐνισχημένη διάθεσις· οἰκία δὲ ἐπιπόρκου, ἢ τῷ μύσει τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας πεποιωμένη διάθεσις· ἄσπερ ὁ τοῦ Θεοῦ σωτήριος Λόγος φιλανθρώπως εἰσδύς, ποιεῖ κατοικητήριον Θεοῦ διὰ Ἡνεύματος· γινώσιν ἀληθείας ἀντὶ πλάνης καὶ ἀγνωσίας· καὶ ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην ἀντὶ κακίας καὶ πονηρίας δημιουργῶν· δι' ὧν ἐν τοῖς ἀξίοις ποιεῖν πέφυκε τὴν οἰκίαν ἐμφάνειαν.

Τετρακοῦν ἀντὶ τῶν προσώπων, τοὺς τρόπους τῆς διακόρου κακουργίας τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πονηροῦ διαβόλου· καὶ ἀντὶ τῶν οἰκιῶν, τὰς παραφουσίς

tiendi vires complectitur, sed et intelligendi operationes; ut qui non solum corporum conditor sit, verum etiam spirituum.

Falcis autem nomine in visione appellatus est, nedum ut metens naturæ utilitatis ratione, cujus ipse sator non est, improbitatem; ac naturam, quam non dispersit, colligens: verum etiam ut decerpens, intraque divina horrea, eos, 231 qui salutem consequantur, cogens; præterea vero etiam virtutum actibus tractabilis, animi viribus actioni deditis coherescens.

Sin autem forte cui videatur, sacræ Scripturæ textum duas personas totidemque domos designare, quas sermo destruat, sive ratio, cum ait: Et intrabit in domum furis, et in domum jurantis in nomine meo falso; scimus duas generales, et quæ reliquas complectantur, erroris diaboli operationes, duarum personarum loco ipsum significasse: hoc est, generam duo operationum; duasque generales, ac quarum ambitu reliquæ contineantur, errori deditas naturæ humanæ affectiones, domos duas vocasse. Puta, cum seductionis dolo malus ille insitam de Deo naturæ notitiam deprædatus, sibi ipse asciscit atque vindicat, fur est, qui a Deo Numinis cultum in se transferre satagat; dum scilicet intelligentis animi speculationem ab spiritualibus, creatis in rebus rationibus, abducens, mentis viam omnem sui sensitivum rerum externo conspectui addicit. Cum vero a naturalibus motibus auspicatus, ad innaturalles fallendi solertia agendi vim animi traxerit, ejusque cupiditatem per ea quæ boni speciem habent atque honesti, suadendi potens voluptatis lenocinio deterioribus affixerit, in nomine Domini falso jurat, animum dicto audientem alio trahens, quam ei pollicitus erat. Ac quidem fur est, qua ratione sibi naturæ rapit cognitionem; domum habens eam animi affectionem, qua errantes ignorantie litant. Perjurus vero, qua animi agendi vim innaturalibus frustra laboribus impendi cogit; eorum qui sustinent, sceleratum primumque peccati libidine animum, domum habens.

Igitur diabolus, uti dicebam, fur est, quæ naturæ pervertat scientiam; perjurus vero, qui ejus, qua virtus præstetur, operationem, ab actionis ratione demutet. Porro domus furis animi affectio est incertæ ac fallaci implexa rationi: domus vero perjuri, passionum ignominie impuritate labiosa animi affectio: quas salutaris Dei sermo propensa humanitate sapiens, Dei habitaculum per Spiritum facit, erroris loco ac ignorantie, veritatis inducens scientiam; proque malitia ac pravitate, virtutem eodens ac justitiam: quibus illi comparatum, ut in his qui digni sunt conspicuam, 232 sui exhibeat presentiam.

Igitur personarum loco, diversos unius ejusdemque nequissimi diaboli astutæ ac fallendi dolos; eorumque loco, iis affines diabolicis modis,

eorum qui illis aguntur atque affiantur, animorum affectus Scriptura vocitavit.

Rursus vero fur est, qui ut auditoribus fucum faciat, divinos sermones ac doctrinam colit, quorum vim per opera nescit; qui scilicet nudam ore prolationem in gloriæ mercaturam vertat; his quæ loquitur, unam ab auditoribus justitiæ laudem veniens. Atque, ut verbo dicam, qui vitam a sermone abhorrentem, animique affectum scientiæ adversantem habet, is fur est, qui ex alienis bonis non bene inclarescat; ad quem merito sermo dicat: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum* ⁶?

Ac rursus fur est, qui conspicua indole moribusque, non conspicuam obtegit fraudulentæ animi nequitiam; ficta nimirum pietatis ac modestiæ specie, interiorem animique affectum celans; ac sicut ille, eruditorum sermonum prolatione, auditorum mentem; sic ipse quoque, simulata morum honestate contuentium sensum fallens; in quem similiter dicitur: *Erubescite, qui induimini vestes alienas* ⁶. Itemque: *Et Dominus denudabit habitum eorum in die illa* ⁷. Mihi enim ipse in abdito cordis sinu hæc Deum ad me quotidie loquentem audire videor, ut qui utriusque palam secleris reus tener.

Perjurus autem est, sive falso in nomine Domini jurans, qui, ex virtutis ratione vitam se institutorum nuncupato voto professus, aliena a professione studia colit; meique similis sanctioris vitæ fœdus ac religiosæ, mandatorum functione iners, irritum facit. Atque, ut summa dicam, qui, cum piæ ac religiosæ vitæ institutionem elegerit, huic perfecte sæculo non emoritur, mendax est ac perjurus; qui se quidem Deo jurejurando obstrinxerit, hoc est, voverit ac promiserit inculpatum divino stadio cursum, nec impleverit; eoque nomine omnis expers laudis sit: *Laudabitur enim, inquit, omnis qui jurat in eo* ⁸; hoc est, qui divinis rationibus institutam vitam voto nuncupato professus, justitiæ operum veritate, quod sic sancte ⁹ jurando vovit, adimplet. Quod si omnino laudem habet, qui promissa sua votaque implet, et, qui Deo juramenti reus, veri tenax est; plane probum habeat notandæque ignominia sit, qui sua pacta fuerit prævaricatus, velut qui Deo juramenti reus, ac mentitus sit.

Horum pectora ceu domos quasdam (id est, cuiusque animi affectionem) falx subiens (Dei scilicet ac Patris sermo, ut qui secundum essentiam scientia sit ac virtus) ea omnino consummat, mutatione ut melius priorem ejusque animi statum abolens, ambosque ad ejus boni quo deficitur participationem provehens; ac quidem scientiæ lucem, virtutis operarium inconfusibilem reddens ⁹; modestæ

τοῖς διαβολικοῖς τρόποις τῶν ἐνεργουμένων διαθέσεις κέκληκεν ὁ λόγος.

Κλέπτῃς δὲ πάλιν ἐστὶν (23), ὁ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκούοντων τοὺς θεοὺς δῆθεν ἀκούμενος λόγους, ὧν οὐκ ἐπέγνω διὰ τῶν ἔργων τὴν δύναμιν· τὴν ψιλλὴν προφορὰν δόξης ἐμπορίαν ποιούμενος, καὶ τῷ διὰ γλώσσης λόγῳ, τὸν τοῦ δίκαιος νομίζεσθαι παρὰ τῶν ἀκροωμένων θηρώμενος ἔπαινον. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὁ τῷ λόγῳ τὸν βίον ἀνάρμοστον, καὶ τῇ γνώσει τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἀντικειμένην ἔχων, κλέπτῃς ἐστίν· ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν ἀγαθῶν, οὐ καλῶς διαφανόμενος· πρὸς δὲ ὁ λόγος εἰκότως ἔρει, *Τῷ δὲ ἀμωρτωλῶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῆ ἃ δικαιοῦματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;*

Καὶ πάλιν κλέπτῃς ἐστὶν, ὁ τοῖς φαινόμενοις τρόποις καὶ ἤθεσι (24), τὴν μὴ φαινόμενην συγκαλύπτων τῆς ψυχῆς κακουργίαν· ἐπιεικείας πλάσμασι, τὴν ἔνδον ἐπικαλύπτων διαθέσιν· καὶ κλέπτων ὡσπερ ἐκεῖνος τῇ προφορᾷ τῶν λόγων τῆς γνώσεως, τὴν τῶν ἀκούοντων διάνοιαν· οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς τῷ τρόπῳ τῆς τῶν ἡθῶν ὑποκρίσεως, τῶν θεωμένων τὴν αἴσθησιν· πρὸς δὲ ὁμοίως εἰρήσεται τὸ, *Αἰσχύνθητε, οἱ ἐνδεδυμένοι ἱμάτια ἀλλότρια*. Καὶ τὸ, *Ἀνακαλύψει Κύριος τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ*. Καθ' ἑκάστην γὰρ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἐργαστηρίῳ, ταῦτά μοι λέγοντες ἀκούειν δοκῶ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἡμέραν, ὡς ἐπ' ἀμφοῖν διαβρόθητην κατεγνωσμένους.

Ἐπίορκος δὲ ἐστὶν (25), ἔχων ἰμνύων ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ψευδῶς, ὁ ἐπαγγελόμενος τῷ Θεῷ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον, καὶ ἀλλότρια παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς οἰκίας ἐπαγγελίας ἐπιτηθεύων· καὶ τὴν συνθήκην τῆς ὁμολογίας τοῦ σεμνοῦ βίου διὰ τῆς ἀργίας τῶν ἐντολῶν, οἷος ἐγὼ, παραβαίνων. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὁ κατὰ Θεὸν ζῆν προελόμενος, καὶ μὴ τελείως τῷ παρόντι βίῳ νεκρούμενος, ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐπίορκος· ὁμοίως μὲν τῷ Θεῷ· τουτέστι, ἐπαγγειλάμενος τὸν ἐν τοῖς θεοῖς ἀγῶσιν ἀμεμπτόν ὄρμον· καὶ μὴ πληρώσας, καὶ διὰ τοῦτο μηδαμῶς ἐπαινούμενος· *Ἐπαιρηθήσεται γὰρ, φησὶ, πᾶς ὁ ἰμνύων ἐν αὐτῷ*· τουτέστι, πᾶς ὁ τῷ Θεῷ τὸν ἐνθεον ἐπαγγειλάμενος βίον, καὶ διὰ τῆς ἀληθείας τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, τοὺς ὄρκους πληρῶν τῆς καλῆς ὑποσχέσεως. Εἰ δὲ πάντως ἔπαινον ἔχει ὁ τῶν οἰκείων πληρωτῆς ἐπαγγελιῶν, ὡς ὀμνύων τῷ Θεῷ καὶ ἀληθεύων· δῆλον ἐπι φόγον ἔξει καὶ ἀτιμίαν, ὁ τῶν οἰκείων συνθηκῶν παραβάτης γενόμενος, ὡς ὁμοίως ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ψευδόμενος.

Τούτων υπερχόμενος ὡσπερ οἰκίας τινὰς τὰς καρδίας, ἔχων τὴν ἑκάστου διάθεσιν, τὸ δρέπανον· τουτέστι, ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς λόγος, ὅτε δὴ γνώσις κατ' οὐσίαν ὑπάρχων καὶ ἀρετῇ· συντελεῖ πάμπαν αὐτὰς, τῇ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῇ τὴν προσέραν τῆς ἑκάστου καρδίας διαφανίζων κατάστασιν, καὶ φέρων ἑκάτερον πρὸς τὴν τοῦ λείποντος αὐτῷ καλοῦ μετουσίαν· καὶ ποιῶν τὸν μὲν κλέπτῃ τῆς γνώσεως, ἐρ-

⁶ Psal. xlix, 6. ⁷ Sap. i, 9. ⁸ Isa. iii, 17. ⁹ Psal. lxxii, 12. ¹⁰ II. Tim. ii, 15.

γάτην ἀρετῆς ἀνεπαίσχυντον· τὸν δὲ κλέπτῃ τῆς Ἀ
τῶν ἡθῶν φαινομένης καταστολῆς, ἐπιστήμονα τῆς
κατὰ ψυχὴν κρυπτομένης γεωργὸν διαθέσεως· τὸν
ἐπιόρχον δὲ, ἀληθῆ τῶν οἰκείων ὑποσχέσεων ἐργα-
ζόμενος φύλακα, τοῖς ἔργοις τῶν ἐντολῶν τὰς οἰκείας
ἐπαγγελίας πιστούμενον.

ΣΧΟΛΙΑ.

α'. Fr. Βλέπε τὸ μυστήριον· βλέπε τὴν ἀγχόνην
τῶν Φυσιθεσιτῶν (h)· βλέπε τοῦ Ἰταλοῦ καὶ τοῦ
Νεῖλου τὸν θάνατον.

β'. Οὐ λέγομεν, φησὶν, ἐπὶ Χριστοῦ διαφορὰν ὑπο-
στάσεων, ὅτι Τριάς μεμένηκεν ἡ Τριάς, καὶ σαρ-
κωθέντος τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, προσθήκης προσώπου
οὐ προγεννομένης τῇ ἁγίᾳ Τριάδι διὰ τὴν σάρκωσιν.
Λέγομεν δὲ φύσεων διαφορὰν, ἵνα μὴ τῷ Λόγῳ κατὰ
τὴν φύσιν ὁμοούσιον τὴν σάρκα πρεσβεύωμεν.

γ'. Ὅτι φύσεων διαφορὰν ὁ μὴ λέγων, φησὶν, οὐκ
ἔχει πόθεν πιστώσασθαι, τὴν ὅτι γέγονε σὰρξ ὁ Λό-
γος διχα τροπῆς ὁμολογίαν, μὴ γινώσκων σωζόμενον
κατὰ τὴν φύσιν τῇ μιᾷ τοῦ ἐνδὲ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ
ὑποστάσει μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸ προσλαβὸν καὶ τὸ
προσελημμένον.

δ'. Πῶς δρέπανον ὁ Κύριός ἐστι, καὶ τί τὸ πλάτος
αὐτοῦ θεωρεῖται τῶν πῆχεων.

ε'. Πῶς αὐτὸς πάλιν ὡς δρέπανον ἔχει τὸ μῆκος
εἰκοσι πῆχεων.

ς'. Διὰ τί πετόμενον τὸ δρέπανον ἴδεν ὁ προφή-
της.

ζ'. Ἡ πίστις τὴν εἰς Θεὸν διὰ τῆς ἐλπίδος τελείαν
ἀγάπην συνίστησιν· ἡ ἀγαθὴ συνείδησις, τὴν εἰς τὸν
πλάστον διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν ἀγάπην ὑφ-
ίστησιν. Ἡ γὰρ ἀγαθὴ συνείδησις, παραβαθεῖσαν ἐν-
τολὴν οὐκ ἔχει κατήγορον· ταύτας δὲ μόνον ἡ καρδία
πιστεύεσθαι πέφυκε, τῶν ἐπιειμένων τῆς ἀληθοῦς
σωτηρίας.

η'. Πῶς ἐστὶν ὁ Κύριος ἀρὰ, καὶ τίνος ἀρὰ.

(h) *Τῶν Φυσιθεσιτῶν*. Vox est paulo insolentior,
qua videtur huius auctor scholii insimulare Ne-
storianismi Nilum suum, hominem, ut hic indicat,
Latinum, quisquis tandem ille Nilus fuerit, aut
ejus error, verus aut existimatus, ipseque adeo
scholii auctor ac similitum, quibus in eo V. Cl.
Raphaelis Dufrene, nunc Regio, codice exactissimi
membranis eleganter manue erudita con-
scripto, dictus Nilus Maximi auctoritate premitur.
Ipse Maximus clarus prorsus est, in Christi my-
sterio, quale Ecclesia in conciliis, ante et post
eundem Maximum, adversus vel dividentes, vel
confundentes naturas, exposuit; quorum adhuc
per Orientem sectæ perseverant, potueritque Nilus
ibi haurire, ubi forte homo Italus, sive alias Lati-
nus, monachum induerat, vel jam, monachus in
Calabria magnaue Græcia, majoris ἀσκήσεως præ-
textu, eo sedes transtulerat. Sic sæpe severiori
disciplina ac existimata sanctitate, in suas hære-
tici trahunt partes, qui simpliciori animo sint, aut
vires, aut magis mulierculas. Atque utinam vetera
exempla sufficerent, nec vel hodie nostra tempora
in novis hæreticis nova parerent, adversumque
pastores apertum schisma iis conflarent. Ut sit,
ἀγχόνην habet ista Maximi ac Ecclesiæ fidem, quis-
quis humanam naturam ut ipsam per se subsisten-
tem, aliumque Filium et adoptione, θέσει, in

vero oculis subjectæ indolis morumque mitiorum
furem, latentis animo affectionis scitum cultorem;
perjurum autem, veracem præstans promissorum
custodem, suis fidem votis ac pollicitationibus, ope-
ribus mandata præstando, sanete astruentem.

SCHOLIA.

1. Vide mysterium; vide eorum qui naturas ad-
optant laqueum; vide Itali Nilique interitum.

2. Distinctas in Christo personas haud asserimus,
quod, etiam Deo ac Verbo incarnato, Trinitas man-
serit Trinitas, nec ulla per incarnationem sanctæ
Trinitati personæ accessio facta sit. Dicimus vero
distinctas naturas, ne Verbo per naturam consub-
stantialiam carnem astruamus.

3. Qui naturarum distinctionem non tenet, non
habet qua astruat quod profitetur, Verbum carnem
factum esse citra ullam mutationem, qui nesciat
in una unius Dei ac Christi persona post unionem
secundum naturam manere incolume id quod as-
sumpsit et quod assumptum est.

4. Qua ratione Dominus falx dicatur, ac quænam
ejus cubitorum latitudo intelligatur.

5. Qua idem rursus ratione, velut falx, longitu-
dinem habeat viginti cubitorum.

6. Quid causæ est, cur propheta falcem volan-
tem viderit.

7. Fides in Deum, spei ope, perfectam charita-
tem constituit. Bona conscientia dilectionem in pro-
ximum mandatorum observatione facit. Bona enim
conscientia mandatum a transgressione accusans
non habet. Hæc autem illorum duntaxat pectori
ut credantur comparatum est, qui veram expetunt
salutem.

8. Quonam modo Dominus maledictio sit, ac cu-
jusnam maledictionis maledictio.

Christo ponit, non ipsam καὶ ὑπόστασιν Verbo
unitam, et ut una cum eo persona, unus Filius sit,
vera catholica fide agnoscit. Ipsa scholii forma an-
tiquarium prodit; sive alias reliqua omnia, extra
etiam Nilii sigillationem in eo duntaxat codice ex-
stantia, hincque a nobis peculiari nota distincta,
ejus nominis, qui ex Italia in mei fere gratiam
postrema sua illo profectioe librorum causa, de-
tulit, ejus ipsius sunt, sive quædam etiam Maximi,
quæ majore ipse diligentia, velut racemando, aliis
jam collectis ejusdem Maximi addiderit, quod haud
facile sit discernere. Nilus plures refert Leo Alla-
tius in suo de consensu utriusque Ecclesiæ syn-
tagmate; atque in illis Nilum Doxopatrium archi-
mandritam, belle de patriarchatu Constantinopo-
litano ad Ecclesiæ perfectionem spiritus sancti in-
stinctu a synodo i Constantinopolitana instituto,
ut quinque deinceps patriarchatus (velut corpus
humanum quinque sensus) haberet, delirantem
inducit, l. i, c. 16 quem certe non videtur noster
antiquarius intellexisse Nilum Italum, ac illi hæ-
reticum. At, neque Nilum Damylam, aut Nilum
Cabilam, vel Nilum Thessalonicensem, Latino-
rum adversarios, de quibus idem l. ii, c. 18, et
quorum forte ætatem superat, ut et nostri Ca-
leæ.

δρετὴν ὑποκρινόμενος, πρὸς δόξαν ἰδίαν κλέπτει τὴν τῶν θεωμένων ὄρασιν· καὶ δι' ἀπάτης ἀμφοτέρω κλέπτοντες πλανῶσιν, ὁ μὲν, διάνοιαν ψυχῆς τῶν ἀκούοντων· ὁ δὲ τῶν θεωμένων σώματος ἀσθησιν.

κς'. Τί ἐστὶν ὁ ἐπιτορκος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΓ'.

Ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ γέγραπται πάλιν· « Καὶ εἶπε πρὸς με· Τί σὺ βλέπεις; Καὶ εἶπα· Ἐώρανα, καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσοῦ ὄλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς· καὶ ἑπτὰ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς, καὶ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες τοῖς λύχνοις τοῖς ἐπάνω αὐτῆς· καὶ δύο ἐλαῖαι ἐπάνω αὐτῆς· μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπადίου αὐτῆς, καὶ μία ἐξ εὐωνύμων. » Τίς ἡ λυχνία; καὶ διὰ τί χρυσοῦ, καὶ τί τὸ λαμπάδιον τὸ ἐπάνω αὐτῆς; τίνας οἱ ἑπτὰ λύχνοι, καὶ τίνας αἱ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες τῶν ἐπὶ τῶν λύχνων; καὶ τίνας αἱ δύο ἐλαῖαι; καὶ διὰ τί ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ λαμπადίου;

Ἀπόκρισις.

Τὴν πολυφωτον καὶ ὑπερφαῖ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μεγαλοπρέπειαν πόρρωθεν τῷ προφήτῃ συμβολικῶς προδιαγράφων ὁ λόγος, ταύτην οὕτως αὐτῷ τὴν ὄρασιν διεποίκιλε· διδάσκων, οἶμαι, τοῦ κατ' αὐτὴν καινοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Λυχνία τοιγαροῦν ἐστὶν ὀλόχρυσος (1), ἡ τοῦ Θεοῦ πανεύφημος Ἐκκλησία, καθαρὰ καὶ ἀμίαντος, ἄχραντὸς τε καὶ ἀκίβδηλος, καὶ ἀμείωτος, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς δεκτικὴ. Φασὶ γὰρ τὸν ἀκίβδηλον χρυσοῦν, μήτε μελαινεσθαι καταχωννύμενον ἰῶ τινι καὶ διαφθεῖρεσθαι· μήτε μὴν μειοῦσθαι παντελῶς ἐκπυρούμενον· πρὸς δὲ, καὶ τῆς ὀπτικῆς τῶν ἐνατενιζόντων αὐτῷ δυνάμειωσιν κατὰ τινὰ φυσικὴν ἐνέργειαν εἶναι ῥωστικόν τε καὶ ἀνανεωτικόν. Τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πανένδοξος Ἐκκλησία, δι' αὐτῶν κατ' ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ὑπάρχουσα πέφυκε, κατὰ τοῦ χρυσοῦ καθαρωτάτην φύσιν· ἀκίβδηλος μὲν (1), ὡς μηδὲν ἔχουσα τὸ σύνολον τῷ κατὰ τὴν πίστιν μυστηρίῳ τῆς θεολογίας ἐπίμικτον καὶ ἀλλότριον· καθαρὰ δὲ (3), ὡς τῇ λαμπρότητι τῶν ἀρετῶν διαυγῆς καὶ ἐπίδοξος· ἀμίαντος δὲ (4), ὡς μηδενὶ ῥύπῳ μολυνομένη παθῶν· ἄχραντος δὲ (5), ὡς πᾶσι τοῖς πονηροῖς ἀνέπιφορος πνεύμασι· μήτε μὴν ταῖς ὕλικαῖς περιστάσεσιν ἰῶ τινι κακίας μελαινομένη [Fr. μολυνομένη]· ἀμείωτος δὲ καὶ ἀνελάττωτος (6), ὡς μηδὲ τῇ καμίνῳ τῶν κατὰ καιροὺς διωγμῶν πυρουμένη, καὶ ταῖς ἀλλεπαλλήλοις τῶν αἰρέσεων ἐπαναστάσεσιν βασανιζομένη, κατὰ λόγον ἢ βίον, ἤγουν πίστιν καὶ πολιτείαν, τὴν οἰανοῦν ὕψεσιν διὰ τὸ βάρος τῶν πειρασμῶν ὑπομένουσα· διὸ καὶ πάσης κατὰ τὴν χάριν ἐστὶ ῥωστικὴ διανοίας, τῶν εὐσεβῶς αὐτὴν κατανοούντων. Καλεῖ μὲν γὰρ τοὺς ἀσεβεῖς, παρεχομένη τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως· συντηρεῖ δὲ τοὺς τῶν κατ' αὐτὴν μυστηρίων φιλοθεάμονας, ἀπαθῆ καὶ ἀρευματίστον τὴν κόρην τῆς αὐτῶν διανοίας

¹ Zachar. iv, 2, 5.

indole ac modestia virtutem simulat, in sui ipse gloriam intuentium suffuratur visum; amboque suffurando, errore seducunt: alter audientium animum ac mentem, alter contuentium corporis sensum.

26. Perjurus quid sibi velit.

QUÆSTIO LXIII.

Rursus in eodem propheta scriptum est: « Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas super ipsum; et septem lucernæ super illud, et septem infusoria lucernis quæ erant super illud; et duæ olivæ super illud: una a dextris lampadis ejus, et una a sinistris. » Quidnam candelabrum, et cur aureum? Quid item lampas, quæ est super ipsum; quænam vero septem lucernæ, ac quænam septem infusoria septem lucernarum? Quænam duæ olivæ? cur etiam a dextris et a sinistris lampadis positæ?

Responsio.

Multa luce splendidam eximioque fulgore conspicuam sanctæ Ecclesiæ magnificentiam olim sermo præeuntibus figuris symbolisque prophetæ contuendam delineans, hanc illi **235** visionem ea varietate effinxit; ejus puto novi mysterii vim illum edocens. Candelabrum itaque auro solidum est, omni laude celebranda Dei Ecclesiæ; munda scilicet et incontaminata, intemerataque et sincera, nullaque integritatis ferens dispandia, ac veræ lucis capax. Aiunt enim quod aurum sincerum est, nec, si humo fodiatur, rubigine ulla nigrescere ac vitari, nec fornace incensum quidquam omnino minui atque deteri. Ad hæc vero etiam nativa quadam vi ac efficacitate, fixam in ipsum aciem roborare, auctisque viribus recreare ac instaurare. Ejusmodi vero etiam rebus ipsis gloriosissima Dei Ecclesiæ comparata est, ut purissimam auri indolem plane exhibeat: sincera quidem, ea ratione, quod nihil prorsus fidei theologiæ mysterio commistum habeat et ab eo extraneum: munda claraque, ut virtutum splendore ac fulgoribus lucida longæque conspicua: incontaminata, velut nullis vitiorum sordibus foedata: intemerata, ut nequissimis omnibus spiritibus intacta; nec terrenis ullis casibus, vitii contracta rubigine, in nigredinem versa: integritatis secreta, et, ut sic dicam, indiminuta, quod et in persecutionum, quibus subinde appetitur, camino incensa, crebrisque hæresium procellis tentata atque probata, nihil penitus tentationum gravitate de ratione seu doctrina aut vita (de fide scilicet ac disciplina) earumque contentione remittat: quomodo etiam, quisquis pie consideret, omnem suopte genio mentem corroborat. Nam eos quidem, qui impietate teneantur, vocat, quæ veræ illis scientiæ lumen præbeat; conservat vero ac fovet, qui

penitency
the Church

ejus lubentibus animis mysteria contemplantur, illasam custodiens, atque a rheumatica affectione liberam, eorum mentis pupillam. Fluctuantes denique ac labis aliquid passos revocat, ægramque mentem ac laborantem sermone exhortationis instaurat. Sic quidem conspectum prophetæ candelabrum uno sensu exposuimus, per ea quæ dicta sunt.

Quæ vero lampas superimposita est, paterna est veraque lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum¹¹, Dominus noster Jesus Christus, qui ex nobis nostræque carnis assumptione lampas et factus est et nuncupatus; id est, naturalis et Patris sapientia **236** sermoque, qui in Ecclesia Dei pia fide prædicatur, vitæque ex virtutis rationibus instituta mandatorum observatione in gentibus exaltatur ac splendescit, lucetque omnibus qui in domo sunt (in isto scilicet mundo), quemadmodum ipsemet Deus ac Sermo quodam loco loquitur: *Nemo, inquit, accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum; et lucet omnibus qui in domo sunt*¹²: plane se ipse lucernam vocans, quippe qui Deus cum esset per naturam, homo factus sit secundum dispensationem; velut nempe lux secundum essentiam, lucernæ more incircumscripse, animæ interventu, velut ignis, elychnio, carnis ostreo contenta eique cohaerescens. Atque id, puto, magnus quoque David intelligens, lucernam Dominum vocavit, quibus ait: *Lucerna pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis*¹³. Talis enim Salvator meus Deusque est, qui ignorantia atque vili discipulat tenebras; quam etiam ob causam Scriptura lucernam (λύχνον) ipsum appellavit. Λύχνος enim (hoc est, lucerna) ab eo dicitur, quod est λύειν τὸ νόχος: quod eruditi grammatici vocant tenebras. Hic nimirum solus, lucernæ more ignorantia discussa caligine, abactisque nequitia atque vitii tenebris, cunctis via salutis effectus est; per virtutem ac scientiam ad Patrem eos ducens, qui, ut ipsum tanquam justitiæ viam per divina mandata incedant, in animum inducunt. Candelabrum autem sanctam vocavit Ecclesiam, in qua per prædicationem Dei sermo lucens, quæ totum hoc in mundo, velut in quadam domo versantur, veritatis fulgoribus illustrat, omnium mentes divina agnitione adimplens.

Modium autem, qua ratione symbola effinguntur, Judæorum vocavit synagogam, id est, legis corporalem cultum, cui videlicet, præ crassitie symbolo-

φυλάττουσα. Τοὺς δὲ κατὰ τι σάλλον ὑπομεμενηκότας ἀνακαλείται, καὶ τῷ λόγῳ τῆς παρακλήσεως ἀνανεοῦται τὴν παθοῦσαν διάνοιαν. Οὕτως μὲν ἔχουσαν τὴν ὀραθεῖσαν τῷ προφήτῃ λυχνίαν, κατὸ μίαν ἐπιβολὴν διὰ τῶν εἰρημένων κατενοήσαμεν.

Τὸ δὲ λαμπάδιον τὸ ἐπάνω αὐτῆς ἐστὶ (7), τὸ πατρικὸν φῶς καὶ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον (8), ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς ἐξ ἡμῶν καὶ ἡμετέρας σαρκός, λαμπάδιον καὶ γεγεννημένος καὶ προσηγορευμένος· ἦγουν ἡ κατὰ φύσιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Σοφία καὶ Λόγος· ὁ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κηρυττόμενός τε κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, καὶ τῷ βίῳ τῷ κατ' ἀρετὴν διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν φυλακῆς ὑψούμενος ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ διαφαινόμενος· καὶ πᾶσι λάμπων τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ· λέγω δὴ τῷδε τῷ κόσμῳ· καθὰ ποῦ φησὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος· *Οὐδεὶς ἄπτει λύχνον, καὶ τίθησιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον· ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ*· λύχνον ἑαυτὸν δηλαδὴ λέγων (9), ὡς κατὰ φύσιν Θεὸς ὑπάρχων, καὶ σὰρξ κατ' οἰκονομίαν γενόμενος· οἷα δὴ φῶς κατ' οὐσίαν, λύχνου δίκην ἀπεριγράφως διὰ μέσης ψυχῆς, ὡς διὰ θρυαλίδος τὸ πῦρ, τῷ τῆς σαρκὸς ὀστράκῳ κρατούμενος· ὑπερ οἶμαι νοήσας καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ, λύχνον κέκληκε τὸν Κύριον, φήσας· *Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου (i), καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. Σκότους γὰρ ἀγνοίας τε καὶ πονηρίας λυτήριος ὁ ἐμὸς ὑπάρχει Σωτὴρ καὶ Θεός· διὸ καὶ λύχνος τῇ Γραφῇ προσηγορεύθη. Λύχνος γὰρ (j), παρὰ τὸ λύειν τὸ νόχος λέγεται. Νύχος δὲ καλοῦσι τὸ σκότος οἱ περὶ λόγους σπουδάζοντες. "Ὅς δὴ μόνος οἷα δὴ λύχνος τὸν ζῶπον τῆς ἀγνοίας καὶ τὸν σκότον τῆς κακίας διαλύσας, πᾶσιν ὁδὸς γέγονε σωτηρίας· δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως πρὸς τὸν Πατέρα φέρων τοὺς αὐτὸν ὡς δικαιοσύνης ὁδὸν διὰ τῶν θείων ἐντολῶν ὁδεύειν βουλομένους. Λυχνίαν δὲ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ἧς τῷ κηρύγματι λάμπων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, πάντας τοὺς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ὡς ἐν οἰκίᾳ τιμὴ τυγχάνοντας καταφωτίζει ταῖς ἀκτίσι τῆς ἀληθείας, τὰς πάντων διανοίας θείας πληρῶν ἐπιγνώσεως.*

Μόδιον δὲ (k), τῷ τῆς συμβολικῆς διαπλάσεως τρόπῳ κέκληκε τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων· ἦγουν τὴν σωματικὴν τοῦ νόμου λατρείαν, τῷ παχεῖ

¹¹ Joan. i, 9. ¹² Matth. v, 15. ¹³ Psal. cxviii, 135.

* Aptius Maximi sermo Λόγος, Verbum, Sermo, quod Latina et Hebraica.

(i) Ὁ νόμος σου. Sic Græca ubique, exque eis expressa, Arabica: Latina vero, et reliquis magis ex Hebraica fide, *Verbum tuum*, מִצְוָת quod et Maximus videtur legisse. Ejus certe magis sermo congruit; non enim ipse Dei Filius ac Christus facile νόμος, lex, dictus invenitur, secus vero λόγος, verbum, sermo; quo præcipue nomine Joannes ὁ Θεολόγος ejus nobis divinitatem aperuit, ac æternæ ex Patre absque passione generationem. Itaque verbum doctrinæ accipientes οἱ LXX νόμον reddere, id est, *legem*. Maximus qui verbum doctrinam

atque doceret exponat, λόγῳ potius debuit retinere, nec pietosque verbum reddere, ejus solertiam in divinis Scripturis potuit fugere.

(j) Λύχνος γάρ. Sic quoque auctor Magni Etyμολογίαι, Ἰαδικῶ in eam rem Aristoteleo, ἐν τῷ περὶ σημείων τοῦ Ὁμήρου, καὶ λύχνος sit quasi λυόνυχος, τυυτέστι τὸ σκότος. In qua ipsa arte longe versatum ostendit Maximum, quod ἀδέσποτος servat Lexicon ead. Max. Bibliotheca, in quibusdam Italiae Maximo ascriptum; quo tamen gravare ejus operum editionem non est visum.

των ἐν τῷ γράμματι συμβόλων παντελῶς ἀδιάγνωστον ἔχουσιν τὸ φῶς τῆς ἐν νοήμασιν ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως· ὅφ' ἂν μόδιον κρατεῖσθαι παντελῶς ὁ λόγος οὐ βούλεται· τὸ ὕψει ἐπιχειῖσθαι θέλων, καὶ τῷ μεγέθει τοῦ κάλλους τῆς Ἐκκλησίας. Πάντας γὰρ ἂν, τῷ γράμματι τοῦ νόμου καθάπερ μοδίφ κρατούμενος ὁ λόγος, ἐστέρησε φωτὸς αἰδίου, μὴ διδοὺς θεωρίαν πνευματικὴν, τοῖς τὴν αἴσθησιν ὡς ἀπατηλὴν, καὶ μόνης δεκτικὴν τῆς ἀπάτης· καὶ τῆς τῶν συμφυῶν σωματίων φθορᾶς ὑπάρχουσαν μόνης ἀντιληπτικὴν, ἐκδύσασθαι σπεύδουσιν· ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, λέγω τὴν Ἐκκλησίαν, ἤγουν τὴν ἐν πνεύματι λογικὴν λατρείαν, ἵνα πάντας φωτίσῃ· διδάσκων τοὺς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, λόγῳ ζῆν μόνῳ καὶ πολιτεῖσθαι· καὶ τοσοῦτον ἔχειν περὶ τῶν σωματίων τὴν μέριμναν, ὅσον διὰ πολλῆς φροντίδος τὴν πρὸς αὐτὰ σχέσιν τῆς ψυχῆς παντελῶς διακόψαι· καὶ μηδεμίαν δίδόναι τὸ σύνολον ὕλης τῆ ψυχῆ φαντασίαν, ἔργον ποιεῖσθαι καὶ σπούδασμα· σθεσθεῖσης ἤδη τῷ λόγῳ (11), τῆς κατ' ἀρχὰς τὸν μὲν λόγον παρωσαμένης· τὴν ἀλογίαν δὲ τῆς ἡδονῆς, ὅφρως δίκην ἐρηπτικιοῦ, προσδεξαμένης αἰσθήσεως· καθ' ἧς ὠρίσθη δίκαιως ὁ θάνατος, ἵνα παύσῃται τῷ διαθῶν πρὸς τὴν ψυχὴν παρεχομένη τὴν εἰσοδον. Μία γὰρ ὑπάρχουσα κατὰ τὸ γένος ἡ αἴσθησις (12), πενταπλοῦται τοῖς εἶδεσι, διὰ τῆς καθ' ἕκαστον εἶδος ἀντιληπτικῆς ἐνεργείας, τὸ προσφυὲς αἰσθητῶν ἀντὶ Θεοῦ στέργειν τὴν πλανωμένην ψυχὴν ἀναπαίδουσα. Διόπερ ὁ τῷ λόγῳ σοφῶς ἐπόμενος, πρὸ τοῦ βεβιασμένου καὶ παρὰ γνώμην θανάτου, θάνατον τῆς σαρκὸς ἐκουσίως καταφιζέται· τὸν πρὸς αἴσθησιν τῆς γνώμης παντελῶς ποιούμενος χωρισμόν.

Ὁκοῦν ὁ μόνῳ τῷ γράμματι τῆς Γραφῆς παρακαθήμενος, μόνῃν ἔχει τὴν αἴσθησιν κρατοῦσαν τῆς φύσεως· καθ' ἣν ἡ πρὸς σάρκα τῆς ψυχῆς σχέσις μόνῃ διαφαίνεται πέφυκε. Τὸ γὰρ γράμμα μὴ νοούμενον πνευματικῶς, μόνῃν ἔχει τὴν αἴσθησιν περιγράφουσαν αὐτοῦ τὴν ἐκφώνησιν, καὶ μὴ συγχωροῦσαν πρὸς τὸν νοῦν διαβῆναι τῶν γεγραμμένων τὴν δύναμιν. Εἰ δὲ πρὸς μόνῃν τὴν αἴσθησιν ἔχει τὸ γράμμα τὴν οικειότητα, πᾶς ὁ καθ' ἱστορίαν μόνῃν Ἰουδαϊκῶς τὸ γράμμα δεχόμενος, κατὰ σάρκα ζῆν, τῆς ἀμαρτίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν, διὰ τὴν ζῶσαν αἴσθησιν; γνωμικῶς ἀποθνήσκων τὸν θάνατον· μὴ δυνάμενος πνεύματι τὰς πράξεις θανατῶσαι τοῦ σώματος, ἵνα ζῆ τὴν ἐν πνεύματι μακαρίαν ζωὴν. *Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν;* φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· *εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.* Μὴ τοίνυν τὸν λύχνον, ἤγουν τὸν φωτιστικὸν τῆς γνώσεως λόγον, ἀνάπτοντες, διὰ θεωρίας καὶ πράξεως ὑπὸ τὸν μόδιον θήσωμεν· ἵνα μὴ κατακριθῶμεν, ὡς περιγράφοντες τῷ γράμματι τὴν τῆς σοφίας ἀπειρόνοητον δύναμιν· ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, λέγω τὴν ἄγλιαν Ἐκκλησίαν, ἐν τῷ ὕψει τῆς ἀληθοῦς θεωρίας, πᾶσι τὸ φῶς τῶν θεῶν δογμάτων πυρσεύουσαν

A rum littera contentorum, veræ in sensibus agnitio- nis lumen penitus internosci non possit. Sub quo modio teneri nullo modo sermo sustinet, cui summo vertice collocari allubeat, ac magnitudine decoris Ecclesiæ. Quandi enim sermo velut modio legis littera cohibetur, cunctos sempiterna luce privavit; qui nimirum sensum ut seductorem, nec nisi erroris capacem, eaque vi præditum ut affinium duntaxat corporum labem interitumque percipiat, **237** exuere satagentibus, spiritalem contemplationem non præbeat; sed candelabro impositus, Ecclesiæ scilicet, id est rationali in spiritu culti, ut omnes illuminet: nempe docens qui toto mundo versentur, ratione sola institutis rationibus vivere tantamque corporibus curam impendere, quantam necesse est ut animi ad ea necessitudinem prorsus abscondant; omneque studium navent atque operam, ut nullam penitus terrenorum cogitationem animo ingerant: sensu jam per rationem extincto, qui ipse initio rationem submoverat, extraque rationem serpentis instar gliscentem voluptatem admiserat: adversus quem merito decreta mortis sententia, ut tandem aliquando aditum in animam diabolo præbere desineret. Sensus enim ipse unus genere quinque partibus penes species multiplex est; qui nimirum, qua ratione subjectas quasque proprias species percipit, errore seductam animam inducat, ut Dei loco conveniens objectum sensibile depereat et amet. Qui itaque sapienti rationem consilio sequitur, ante necessariam nec ex animi sententia mortem, carnis sibi sponte mortem indicit, qua videlicet animum ac voluntatem a sensu prorsus dispungit.

Igitur, qui solam Scripturæ litteram consecratur, sensum duntaxat naturæ dominantem habet, quo sola animi cum carne proclive necessitudo elucet. Littera enim, nisi spiritaliter intelligatur, solum sensum habet, quo ejus prolatio circumscribitur, nec eorum quæ scripta sunt vis ad animum transire sinitur. Sin autem littera cum solo sensu necessitudinem habet, quisquis Judæorum more, prout solum res gestæ conscriptæ sunt, litteram accipit, ex carnis ratione vivit, peccati quotidie morte (vigente in eo sensu) animo moriens; qui spiritu carnis opera mortificare non valeat, ut beatam in spiritu vitam vivat. Ut enim ait divinus Apostolus, *Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu actus corporis mortificaveritis, vivetis*¹⁴. Ne igitur lucernam (rationem scilicet, quæ scientiæ lucem accendit) contemplationis ac actionis cultu accendentes, sub modio ponamus; ne, velut qui sapientiæ inexplicabilem vim littera circumscribamus, rei peragamur: sed super candelabrum (sanctam nimirum Ecclesiam) quæ, **238** in veræ contemplationis celso vertice, divinorum cunctis dogmatum facem prætendat.

¹⁴ ROM. VIII, 13.

Hanc forte etiam sanctam Ecclesiam lex figurate prænuntians, candelabrum auro solidum ac tornatile fieri præcepit: alterum scilicet, ut nihil inane visque sermonis expers; alterum, ut crassæ molis superfluitatibus penitus derasis, nihil eam terrenum habere ostenderet. Hoc magnus Zacharias candelabrum aliquid evarians mirabiliter contuitus, præter lampadem: *Et septem lucernæ super illud*, inquit. Septem lucernas hic loci alia ratione exponendas existimo, ac jam supra lucernam in Evangelio exposuit habita oratio. Non enim omnes personæ atque res, quæ eodem vocabulo censentur, unam omnino atque eandem recipiant spiritualis sensus intelligentiam: sed singula quæ dicuntur pro subjecta utique sacræ Scripturæ loco vi intelligamus, necesse est, si modo satagimus, ut, quo spectent ea quæ scripta sunt, certa conjectura assequamur.

Lucernas igitur arbitror hic loci sacram Scripturam dicere, Spiritus sancti operationes seu afflatus; id est, Spiritus dona, quæ videlicet Sermo, velut caput totius corporis, Ecclesiæ donare habet: Et requiescet enim, inquit, super eum Spiritus Dei; spiritus sapientiæ et intellectus; spiritus consilii et fortitudinis; spiritus scientiæ et pietatis: replebitque eum spiritus timoris Dei¹⁵. Ecclesiæ autem caput, secundum humanitatis intelligentiam, Christus est. Ergo, qui per naturam Spiritum habet, Spiritus operationes atque afflatus, ut Deus, Ecclesiæ largitus est. Mihi enim Sermo factus homo, mihi quoque omnem molitur salutem, per ea quæ mea sunt, mihi vicissim quæ ipse propria habet tribuens, propter quem etiam homo factus est; ac, velut propter me ipse accipiens, quæ sunt in lucem profert. Et quidem sibi ipse propensa benignitate, quæ mihi fit tribuens gratiam, mihi quoque suam natura virtutum vim ascribit: cujus gratia nunc etiam quem ab æterno supraque rationem habet, Spiritum accipere dicitur. Etenim Spiritus sanctus, uti natura essentialiter Dei ac Patris est, sic natura essentialiter est et Filii, ut qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedat; ac candelabro (id est Ecclesiæ)²¹⁹ velut lucernas suas operationes ac afflatus donet. Quævis enim Spiritus operatio lucernæ vim tenebras dispellens habet, ut ab Ecclesia varium multiplexque ortu peccatum eliminat longeque exterminet. Nam sapientia quidem demerentiam tollit; intellectus ac prudentia, animi hebetudinem imprudentiamque elidit, consilium, iudicii discretionisque absentiam destruit; fortitudo, imbecillitatem excutit; scientia, ignorantiam abolet; pietas, impietatem ac quæ illi advenit virium pravitatem fugat; timor, contemptus obdurationem propellit: nedum enim Spiritus præcepta lux exsurgit¹⁶, verum etiam ejus operationes afflatusque.

A Ταύτην τυχόν τήν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ νόμος τυπικῶς προκαταγγέλλων, λυχνίαν χρυσοῦν ὄλην αὐτήν, καὶ τορευτὴν γενέσθαι προσέταξε· τὸ μὲν, ὡς μηδὲν διάκενον ἔχουσαν, καὶ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως ἄμοιρον· τὸ δὲ, ὡς τῶν ὑλικῶν πάντων περιττωμάτων παντελῶς ἀπεξεσμένην, καὶ μηδὲν ἐπίγειον ἔχουσαν. Ἦνπερ μετὰ τίνος ἐξαλλαγῆς θαυμαστῶς διαθρήσας ὁ μέγας Ζαχαρίας, φησὶ πρὸς τῷ λαμπάδι· *Καὶ ἑπτὰ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς*. Τοὺς ἑπτὰ λύχνους ἐνταῦθα καθ' ἕτερον τρόπον ἐκληπτέον ἡμῖν, παρ' ὃν ἦδη τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λύχνον προλαβὼν ἐξέδωκεν ὁ λόγος. Οὐ γὰρ πάντες τε καὶ πάντα τὰ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν ἔχοντα, καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν πάντως νοηθῆσεται τρόπον· ἀλλ' ἕκαστον τῶν λεγομένων πρὸς τὴν ὑποκειμένην δῆλον ὅτι τῷ τόπῳ τῆς ἁγίας Γραφῆς δύναμιν νοητέον, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς τοῦ σκοποῦ τῶν γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι.

Λύχνους (15) οὖν ἐνταῦθα φάναι τὴν ἁγίαν Γραφὴν ὑπονοῶ, τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἤγουν τὰ χάρισματα τοῦ Πνεύματος, ἅπερ δωρεῖσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ πέφυκεν ὁ Λόγος, ὡς κεφαλὴ τοῦ παντὸς σώματος. *Καὶ ἐπαραπαύσεται γὰρ ἐπ' αὐτὸν, φησὶ, Πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλήσ καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας*· ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Ἡ δὲ τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴ κατὰ τὴν ἐπίνοιαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐστὶν ὁ Χριστός. Ἄρα τῇ Ἐκκλησίᾳ δωδῶρηται ὁ κατὰ φύσιν ἔχων τὸ Πνεῦμα, τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, ὡς Θεός. Ἐμοὶ γὰρ ὁ Λόγος γενόμενος ἀνθρώπος (14), ἐμοὶ καὶ τὴν ὄλην πραγματεύεται σωτηρίαν· διὰ τῶν ἐμῶν ἐμοὶ τὰ οἰκεία αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀντιδούς· δι' ὃν καὶ ἀνθρώπος γέγονε· καὶ ὡς λαμβάνων δι' ἐμῆ, ποιεῖται τῶν οἰκείων τὴν ἔκφασιν· καὶ ἐαυτῷ μὲν τὴν ἐμὴν ὡς φιλόανθρωπος λογίζόμενος χάριν· ἐμοὶ δὲ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ κατὰ φύσιν κατορθωμάτων ἐπιγραφόμενος δύναμιν· δι' ὃν καὶ νῦν λαμβάνειν λέγεται, τὸ φύσει προσὸν ἀνάρχως καὶ ὑπὲρ λόγον. Τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡσπερ φύσει κατ' οὐσίαν ὑπάρχει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὕτως καὶ τοῦ Υἱοῦ φύσει κατ' οὐσίαν ἐστὶν, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς, δι' Υἱοῦ γεννηθέντος, ἀφράστως ἐκπορευόμενον καὶ τῇ λυχνίᾳ, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθάπερ λύχνους τὰς οἰκείας ἐνεργείας δωρούμενον. Λύχνου γὰρ τρόπον τὸ σκότος λύοντος, πᾶσα τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τὴν πολύτροπον γένεσιν τῆς ἀμαρτίας ἐξωθεῖσθαι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπελαύνειν πέφυκε. Ποιεῖται γὰρ ἡ μὲν σοφία (15), τῆς ἀνοίας ἀναίρεσιν· ἡ δὲ σύνεσις, τῆς ἀνεπιγνωμοσύνης ἀφαίρεσιν· ἡ δὲ βουλή, τῆς ἀδιακρισίας κατάργησιν· ἡ δὲ ἰσχύς, τῆς ἀσθενείας ἐξήλωσιν· ἡ δὲ γνώσις, τῆς ἀγνωσίας ἀφανισμόν· ἡ δὲ εὐσέβεια, τῆς ἀσεβείας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ τῶν ἐνεργειῶν φαιδότητος διωγμόν· ὁ δὲ φόβος, τῆς καταφρονήσεως ἀπελαύνει τὴν πύρωσιν. Φῶς γὰρ οὐ μόνον τὰ προστάγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεργήματα τυγχάνει τοῦ Πνεύματος.

¹⁵ Isa. xi, 2, 3. ¹⁶ Prov. vi, 25.

Λύχνος δὲ πάλιν τυγχάνουσι (16), παντὶ τῷ βίῳ A
διὰ τῆς Ἐκκλησίας τὸ φῶς τῆς σωτηρίας πυρσεύοντες,
καὶ οἱ συμπληροῦντες βαθμοὶ τὴν κατ' αὐτὴν εὐκο-
σμίαν. Οἷον, ὁ σοφὸς τῶν θεῶν καὶ ὑψηλῶν δογμά-
των τε καὶ μυστηρίων διδάσκαλος, λύχνος ἐστίν, ἐκκα-
λύπτων τὰ τέως τοῖς πολλοῖς μὴ φαινόμενα. Ὁ μετὰ
συνέσεως καὶ ἐπιστήμης κατακούων τῆς ἐν τοῖς τε-
λειοῖς λαλουμένης σοφίας, ἄλλος ὑπάρχει λύχνος, ὡς
συνετὸς ἀκροατῆς, φυλάττων ἐν ἑαυτῷ τῆς τῶν λαλου-
μένων ἀληθείας τὸ φῶς. Ὁ δὲ μετὰ βουλήs διακρίνων
ἀρμοδίας τοῖς πράγμασι τοὺς καιροὺς, καὶ τοῖς λόγοις
τοὺς ἐπιβάλλοντας τρόπους ἐπινοῶν, καὶ μὴ συγχω-
ρῶν ἀλλήλοις ἀπροσφόρως ἐμπεσόντας συγχέσθαι,
καὶ οὗτος ὡς θαυμαστὸς σύμβουλος, ἄλλος ὑπάρχων
δέδεικται λύχνος. Ὁ δὲ τὰς προσβολὰς τῶν ἀκουσίων
πειρασιμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Ἰωβ καὶ τοὺς γεν-
ναίους μάρτυρας, ἀκατασείστω φέρων τῷ φρονήματι,
λύχνος ἐστίν ἰσχυρὸς, ἀκατάσβεστον καὶ αὐτὸς φυλάτ-
των τὸ φῶς τῆς σωτηρίας, ἐν τῷ τρόπῳ τῆς κατ'
ἀνδρείαν ὑπομονῆς φυλαττόμενον, ὡς τὸν Κύριον
ἰσχνὸν ἔχων καὶ ὑμνησιν. Ὁ δὲ γινώσκων τοῦ πονηροῦ
τὰ μηχανήματα, καὶ τὰς συμπλοκάs τῶν ἀφανῶν
πολέμων οὐκ ἀγνοῶν· καὶ οὗτος τῷ φωτὶ τῆς γνώ-
σεως περιλαμπόμενος, ἄλλος πέφυκε λύχνος, τῷ με-
γάλῳ Ἀποστόλῳ προσηκόντως φεγγόμενος· Ὁ γὰρ
αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγροοῦμεν. Ὁ δὲ τὸν κατ' ἐντο-
λὴν βίον εὐσεβῶς ταῖς ἀρεταῖς εὐθουόμενον μετερ-
χόμενος, ἄλλος ὑπάρχει λύχνος, ὡς εὐσεβῆs τὴν εὐσε-
βειαν εὐσεβῶς τοῖς τρόποις πιστούμενος. Ὁ δὲ τῇ
προσοδοκίᾳ τῆς κρίσεως, τοῖς πάθεσι πρὸς τὴν ψυχὴν C
δι' ἐγκρατείας ἀποτείχισας τὴν εἴσοδον, ἄλλος γέγονε
λύχνος· διὰ σπουδῆs τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπιτρι-
βείας αὐτῷ τῶν παθῶν κηλίδας ἐκκαθαίρομενος·
καὶ τὴν τῶν παρὰ φύσιν ἀποβολῆς μολυσμῶν, διαιυγῆ
καὶ λαμπρῶν τὸν βίον ποιούμενος.

Τὴν μὲν οὖν κάθαρσιν τοῖς ἀξίοις τῆς τῶν ἀρετῶν
καθαρότητος (17), διὰ φόβου καὶ εὐσεβείας καὶ γνώ-
σεως ποιεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸν δὲ φωτισμὸν,
τῆς τῶν ὄντων καθ' οὓς ὑπάρχουσι λόγοις γνώσεως,
δι' ἰσχύος, καὶ βουλήs, καὶ συνέσεως διωρεῖται τοῖς
ἀξίοις φωτός· τὴν δὲ τελειότητα, διὰ τῆς παμφαοῦs
καὶ ἀπλῆs καὶ ὀλοσχεροῦs σοφίας χαρίζεται τοῖς
ἀξίοις θεώσεως, πρὸς τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν ἀναμέσωs
αὐτοῦs ἀνάγων κατὰ πάντα τρόπον, ὡς ἔστιν ἀνθρώ-
πω δυνατὸν, ἐκ μόνων τῶν θεῶν τῆς ἀγαθότητος
ἰδιωμάτων γνωριζομένους· καθ' ἣν ἐκ Θεοῦ μὲν
ἑαυτοῦs· ἐξ ἑαυτῶν δὲ γινώσκοντες τὸν Θεόν, οὐκ
ὄντος τινὸs μέσου τοῦ διατειχίζοντος· σοφίας γὰρ
πρὸς Θεὸν μέσον οὐδέν· τὴν ἀναλλοιωτὸν ἔξουσιν
ἀρεψίαν, τῶν μέσων αὐτοῖs πάντων ὀλικῶs διαθα-
θέντων (18), ἐν οἷs ὑπῆρχεν ὁ περὶ τὴν γνῶσιν ποτε
τοῦ σφάλεσθαι κίνδυνος· καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀπει-
ρον καὶ ἐπάπειρον, καὶ ἀπειράκις ἀπείρωs κατὰ
φύσιν ἐπέκεινα πάντων ἀκρότητα δι' ἀφασίας, ἀρρή-

Rursus vero lucernæ sunt ¹⁷, per Ecclesiam omni
sæculo velut sublata face salutis lucem prætenden-
tes, qui ejus concinnam ac elegantem compositi-
onem, ordines complent. Ut sub exemplo loquar,
sapiens divinarum sublimiumque dogmatum ac my-
steriorum doctor, lucerna est, ea patefaciens quæ
vulgo hactenus obscura sunt. Qui perspicacia men-
tisque solertia, sapientiam quam inter se perfecti
loquuntur ¹⁸, diligenter audit, alia lucerna existit,
qui velut gnavus ac solers auditor, eorum, quæ
dicuntur, veritatis lucem custodiat. Qui autem consi-
lio comite, pro eo ac negotiis rebusque congruit,
occasiones ac momenta discernit, verbisque ac
doctrinæ convenientes modos adinvenit, nec incom-
mode alia aliis coincidere invicemque confundi
sinit, hic quoque tanquam admirabilis consilia-
rius ¹⁹, lucerna alia enitet. Qui autem violentarum
tentationum incursus, haud secus ac beatus Job ac
strenui martyres, inconcusca mentis constantia suf-
fert, fortis lucerna est, qui et ipse inextinctum
salutis lumen, virilis patientiæ indole incolume
servet, Dominum fortitudinem ac laudationem habens ²⁰.
Qui vero nequissimi fraudes exploratas habet,
inaspectabiliumque præliorum congressiones
non nescit; hic quoque scientiæ luce collustratus
alia lucerna est, qui magno Apostolo affini voce
sensuque dicat: *Non enim ignoramus cogitationes
ejus* ²¹. Porro, qui vitam mandati custodia pie
virtutibus directam colit, alia lucerna existit, qui
velut pius ac religiosus, pie moribus pietatem
astruat. Qui autem judicii exspectatione trepidus,
aditum vitii in **240** animum ac perturbatis moti-
bus continentię septo præclusit, lucerna alia
evasit; qui diligenti opera quas contraxit vitiorum
sordes timore Dei diluat, innaturalibusque in-
quinantibus detersis, dilucidam ac splendore mican-
tem vitam reddat.

Emundationem igitur, his qui virtutum digni
munditia sunt, per timorem et pietatem ac scien-
tiam Spiritus sanctus consciscit; rerum autem sec-
undum quas existunt rationes scientiæ illustrati-
onem, his qui digni luce existunt, per fortitudinem
et consilium ac intellectum prudentiamque donat:
perfectionem vero, per lucidissimam simplicemque
et plenam ac consummatam sapientiam, his qui
deificatione dignantur, tribuit, ad rerum Auctorem
immediate per omnem modum, quantum homini-
bus concessum est provehens, qui ex divinis duntaxat
proprietatibus dilucescant; qua videlicet ex
Deo seipsos, exque seipsis Deum cognoscant, nullo,
quod intersepia interjecto medio (sapientiæ enim
nihil cum Deo medium est), quos nempe futurum,
ut nulli noxæ obnoxiam immutabilitatem conse-
quantur, cunctis prorsus mediis superatis, in qui-
bus periculum erat, ne quandoque scientiæ error
obreperet; ac cum ad ipsam infinitam, infinitum-

Order in
Church
(4/5/15)

3 depreon
ημελε
+ the 2/15

¹⁷ Philipp. ii, 15. ¹⁸ I Cor. ii, 6. ¹⁹ Isa. ix, 6. ²⁰ Psal. xlii, 2; Exod. xv, 2. ²¹ II Cor. ii, 11.

que infinities infinite per naturam universis eminentem summitatem, fandi inopia arcanoque silentio ac ignorantia, qua ratione nemo unquam sermone exprimat, nullave mentis cogitatione assequatur, per gratiam ejusque munere evaserint.

Et septem infusoria septem lucernis, quæ erant super illud. De lucernis quidem, ut quidem opinor, duplici sensu ac consideratione reddita ratio est: de infusoriis autem hic loci auspicianda expositio est. Aiunt igitur quam *ἐπαρυστρίδα* (Latini infusorium) vocant, vas esse scypho simile, in quod ii, quorum muneris est, quod lucernis infunditur oleum alendo lumini atque fovendo, injicere solent. Igitur spiritali sublimiorique sensu, septem lucernarum infusoria ejus candelabri, quod in visione monstratum est, *habitus sunt ac dispositiones, diversarum rationum modorumque ac morum capaces, alendis fovendisque septem lucernis (id est Spiritus operationibus) eorum, qui divisionem donorum in Ecclesia acceperunt.* 241. *Quemadmodum enim deficiente oleo fieri non potest quin lampas exstinguatur: sic quoque sine habitu, convenientibus rationibus modisque et moribus, sensisque ac animadversionibus, quæ honesta sunt ac officii alente, donorum lux inextincta servari nullo modo potest.* Quodlibet enim spiritalis donum, convenienti opus habitu habet, qui velut oleum, animi intelligentis materiam pabulumque jugiter illi infundat; pro suscipientis habitus ratione, vigen ratumque perseveret.

Septem igitur lucernarum candelabri infusoria, convenientes divinarum sanctæ Ecclesiæ donorum habitus sunt; ex quibus ceu quibusdam vasis, juxta quod in Evangelio de prudentibus virginibus fertur 22, donorum lampadibus oleum exsultationis infundunt, qui sapientes atque vigiles bonorum concessorum custodes existunt.

Et duæ olivæ super ipsum; una a dextris lampadis ejus, et una a sinistris. Pulchre ac plane apte totam ad se spectantem visionem sermo iastret digessitque. Ubi enim candelabrum et lampadem et lucernas et infusoria nominaverat, etiam olivæ duas adjecit. Revera enim necesse erat ut una cum luce, causa quoque virtutis lucem foventis parens natura intelligeretur, ne pabuli penuria candelabri lux deficeret ac exstingueretur. Duæ igitur olivæ aurei candelabri (id est, sanctæ catholicæ Ecclesiæ), duo Testamenta sunt; ex quibus velut olivis quibusdam pia inquisitione ac scrutandi labore expressæ olei *instar dimittat ea sensorum intellectuumque vis, quæ divinarum lucem donorum propense alat:* qua videlicet, pro facultatis ratione uniuscujusque impletus habitus, ejus gratiæ quæ certa illi ratione respondet, lucem inextinctam servat; quasi oleo, iis sensis, quæ Scriptura cogitanda ingerit, incoctam. Quemadmodum enim fieri non potest ut absque olivæ vere natura sincerum oleum inveniat, aut sine vase capiente oleum contineatur (oleo

Α του τε σιγῆς και ἀγνωσίας, ἀφθέρως τε και ἀπειρονοήτως ἀναχθεῖσι κατά την χάριν.

Και ἐπτά ἐπαρυστρίδες τοῖς ἐπτά λύχνους τοῖς ἐπίνω αὐτῆς. Ὁ μὲν δὴ περὶ τῶν λύχνων, ὡς κατ' ἐμὲ φάναι, κατὰ δύο ἐπιβολάς, ἀποδέδοται τῆς θεωρίας ὁ λόγος· ὁ δὲ τῶν ἐπαρυστρίδων, ἐντεῦθεν ἀρχθῆσεται. Φασὶν οὖν εἶναι τὴν ἐπαρυστρίδα (19), σκευὸς τι σκυφοειδὲς, ἐν ᾧ τὸ τοῖς λύχνους ἐπιχεόμενον οἱ ἄνθρωποι βάλλειν εἰώθασιν ἔλαιον, πρὸς ἀποτροφὴν τοῦ φωτὸς και συντήρησιν. Οὐκοῦν κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον, ἐπαρυστρίδες εἰσὶ τῶν ἐπτά λύχνων τῆς δραθείσης λυχνίας, αἱ δεκτικαὶ τῶν διατρεφόντων τε και συντηρούντων τοὺς ἐπτά λύχνους, ἦγγου τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, διαφόρων λόγων τε και τρόπων και ἡθῶν ὑπάρχουσιν ἕξεις τε και διαθέσεις, τῶν εἰληφόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν τῶν χαρισμάτων διαίρεσιν. Ὡς γὰρ ἔλαιον χωρὶς ἀσβεστον διατηρηθῆναι λύχνον ἀμήχανον· οὕτως ἕξιν χωρὶς, προσφόροις, και λόγοις, και τρόποις, και ἡθεσι, νοήμασι τε αὐ και λογισμοῖς καθήκουσι τὰ καλά διατρεφούσης, ἀσβεστον διαφυλαχθῆναι τὸ φῶς τῶν χαρισμάτων ἀμήχανον. Πᾶν γὰρ χάρισμα πνευματικὸν, προσφουὺς χρῆζει τῆς ἕξιν, ἀπαύστως ἐπιχεούσης αὐτῷ καθάπερ ἔλαιον, τὴν ὕλην τὴν νοεράν· ἵνα διαμείνη κατὰ τὴν ἕξιν τοῦ δεξαμένου κρατούμενον.

Ἐπαρυστρίδες οὖν τῶν ἐπτά λύχνων τῆς λυχνίας, αἱ πρόσφοροι τῶν θεῶν χαρισμάτων τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας ὑπάρχουσιν ἕξεις· ἀφ' ὧν, ὡς ἐκ τινῶν ἀγγελίων, κατὰ τὰς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φρονίμους παρθένους, ταῖς λαμπάσι τῶν χαρισμάτων ἐπιχέουσι, τὸ τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον, οἱ σοφοὶ τῶν δεδομένων καλῶν και ἀγρυπνοὶ φύλακες.

Και δύο ἐλαίαι ἐπίνω αὐτῆς· μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπάδιου αὐτῆς, και μία ἐξ ἐσωνύμων. Καλῶς και πάνυ γε προσφωῶς, ὅλην πρὸς ἑαυτὸν νεύουσαν ὁμαλῶς τὴν ὄρασιν διεσκεύασεν ὁ λόγος. Κρίτων γὰρ λυχνίαν, και λαμπάδιον, και λύχνους, και ἐπαρυστρίδας, ἐπήγαγε και ἐλαίας δύο. Ἔδει γὰρ ἀληθῶς τῷ φωτὶ συνεπινοηθῆναι φυσικῶς τὴν γεννητικὴν τῆς τὸ φῶς συντηρούσης δυνάμεως αἰτίαν, ἵνα μὴ τὸ φῶς ἀπογένῃται τῆς λυχνίας δι' ἀτροφίαν σθενόμενον. Αἱ δύο τοιγαροῦν ἐλαίαι (ἡδὲ) τῆς χρυσοῦς λυχνίας, τουτέστι, τῆς ἀγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας, αἱ δύο διαθήκαι πυγχάνουσιν· ἀφ' ὧν ὡς ἐξ ἐλαίων τινῶν ἐκπιεζομένη δι' εὐσεβοῦς ζήτησεως και ἐρεῦνης, ἐκδίδεται καθάπερ ἔλαιον, ἡ τὸ φῶς τῶν θεῶν χαρισμάτων ἐκτρέφουσα δύναμις τῶν νοημάτων· ἧς [marg. δυνάμεως δηλονότι] κατ' ἀναλογίαν τῆς οἰκείας, δυνάμεως ἡ τοῦ καθ' ἕκαστον ἕξιν πληρουμένη, τὸ φῶς ἀσβεστον τῆς ἀνελογούσης αὐτῷ διαφυλάττει χάριτος· καθάπερ ἔλαιον, τοῖς ἐκ τῶν ἡραφῶν νοήμασι συντηρούμενον. Ὡς γὰρ ἐλαίας χωρὶς οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς εὐρεῖν· φύσει κατ' ἀλήθειαν γνήσιον

ἔλαιον ἄγγους δὲ δίχα, κρατεῖσθαι τοῦ δεχομένου τὸ ἔλαιον οὐ δυνατόν· ἔλαιον δὲ μὴ τρεφόμενον, σθένεται πάντως τὸ λυχνάιον φῶς· οὕτως τῶν ἀγίων Γραφῶν χωρὶς οὐκ ἔστιν κατ' ἀλήθειαν δύναμις νοημάτων θεοπρεπῆς· ἔξωθεν δὲ δίχα καθάπερ ἄγγους νοημάτων δεκτικῆς, οὐδαμῶς ἂν συσταίη νόημα θεῖον· θεοῖς δὲ νοήμασι μὴ τρεφόμενον τὸ φῶς τῆς ἐν τοῖς χαρίσμασι γνώσεως, ἄσθεστον οὐ συντηρεῖται τοῖς ἔχουσιν.

Οὐλοῦν καλῶς τὴν ἔρασιν ἀνάγων πρὸς θεωρίαν πνευματικὴν (21), ὁ λόγος παρείκασε· τὴν μὲν λυχνίαν, τῆ Ἐκκλησίᾳ· τὸ δὲ λαμπάδιον, τῷ σαρκωθέντι Θεῷ, καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀτρέπτως ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν περιθεμένῳ· τοὺς δὲ λύχνους τοὺς ἑπτά, τοὺς τοῦ Πνεύματος χαρίσμασιν, ἡγουν ἐνεργεῖαι, ὡς ὁ μέγας ἀπέδειξε σαφῶς Ἡσαΐας· τὰς δὲ τῶν λύχνων ἐπαρυστρίδας, ταῖς δεκτικαῖς τῶν θεῶν τῆς Γραφῆς νοημάτων ἔξεσι, τῶν δεξαμένων τὰ θεῖα χαρίσματα· τὰς δὲ δύο ἐλαίας, ταῖς δυοῖν Διαθήκαις, ἐξ ὧν ἡ τῶν θεῶν νοημάτων ἐνεργουμένη σοφῶς ἐκδιδόσθαι πέφυκε δύναμις· δι' ἧς τὸ φῶς τῶν θεῶν μυστηρίων ἄσθεστον συντηρεῖται τρεφόμενον.

Καὶ μία, φησὶν, ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου αὐτῆς, καὶ μία ἐξ εὐωνύμων (22). Δεξιᾶν οἶμαι λέγειν τὸν προφήτην, τὸ πνευματικώτερον τοῦ λόγου μέρος· εὐώνυμον δὲ, τὸ σωματικώτερον. Εἰ δὲ τὸ σωματικώτερον τοῦ λόγου μέρος δηλοῖ τὸ ἀριστερόν· τὸ δὲ πνευματικώτερον μέρος σημαίνει τὸ δεξιόν· τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὴν ἐξ εὐωνύμων ἐλαίαν ὑπολαμβάνω σημαίνειν, ὡς τῆς πρακτικῆς μάλλον προνοουμένην φιλοσοφίας· τὴν ἐκ δεξιῶν δὲ, τὴν Νέαν Διαθήκην, ὡς καινοῦ μυστηρίου διδάσκαλον, καὶ τῆς ἐν ἐκάστῳ τῶν πιστῶν θεωρητικῆς ἔξεως ποιητικῆν. Ἡ μὲν γὰρ ἀρετῆς τρόπος· ἡ δὲ, γνώσεως λόγος παρέχεται, τοῖς τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι. Καὶ ἡ μὲν, τῆς τῶν ὁρωμένων ὁμίχλης ὑφαρπάξουσα, πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγει τὸν νοῦν, πάσης καθαρὸν ὕλικῆς φαντασίας γεγεννημένον· ἡ δὲ, τῆς ὕλικῆς προσπαθείας αὐτὸν ἀποκαθαίρει, τῷ τῆς ἀνδρείας τόνῳ καθάπερ σφύρα τινί, τοὺς πρὸς τὸ σῶμα τῆς γνώμης κατὰ τὴν σχέσιν ἐκκρουόμενον ἤλους. Καὶ ἡ μὲν Παλαιὰ, σῶμα πρὸς ψυχὴν λογισθὲν διὰ μέσων διαβιδάζει· [Fr. αναβιδάζει] τῶν ἀρετῶν, κωλύουσα τοῦ πρὸς σῶμα τὸν νοῦν καταβιδάζεσθαι· ἡ δὲ Νέα πρὸς τὸν Θεὸν αναβιδάζει, τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης πυρούμενον. Καὶ ἡ μὲν, ταυτὸν ἐργάζεται τῷ νοῖ τὸ σῶμα κατὰ τὴν θέσει κίνησιν (23)· ἡ δὲ ταυτὸν τῷ Θεῷ τὸν νοῦν ἀποτελεῖ κατὰ τὴν ἔξιν τῆς χάριτος· τοσαύτην ἔχοντα πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἐμφέρειαν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν Θεὸν γνωρίζεσθαι· τὸν ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν οὐδαμῶς τὸ παράπαν οὐδενὶ γνωσκόμενον, ὡς ἐκ τινος εἰκότος ἀρχέτυπον.

Ταῦτα μὲν ὧδε κατὰ τοῦτον ἔχεται τὸν τρόπον. Εἰ δὲ βούλεται τις καὶ εἰς τὸν καθ' ἕναστον ἄνθρωπον λαμβάνειν τῶν εἰρημένων δύναμιν, οὐκ ἀπορήσει πάντως καλῶν καὶ εὐσεβῶν θεωρημάτων. Λυχνίαν γὰρ δυνήσεται νοεῖν τὴν ἐκάστου ψυχὴν (24)· χρυ-

A autem nisi alatur, lucernæ lux prorsus exstinguitur), sic absque Scripturis sacris vere divina sensorum vis non suppetit; ac nisi vasis instar præsto sit habitus sensa captens, divinus nusquam intellectus constiterit: divinis autem sensis nisi alatur, quæ in donis versatur, scientiæ lux, eis 242 qui illa præditi videantur, inextincta conservari nequit.

Recte igitur nobis sermo, dum visionem ad spiritalem ac altiore sensum trahit, candelabrum Ecclesiæ simile exposuit; lampadem, Deo incarnato, ac qui nostram naturam absque ulla mutatione personæ ratione induerit; septem lucernas, Spiritus sancti donis, id est, ejus operationibus ac affectibus, uti clare magnus Isaias ostendit; lucernarum infusoria, habitibus, capiendo divina Scripturæ sensa eorum, qui divina dona acceperunt; duas olivas, duobus Testamentis, ex quibus divinorum sensorum vis efficax sapienter diffundi habet, per quam divinorum mysteriorum fota lux inextincta conservatur.

Et una, inquit, a dextris lampadis ejus, et una a sinistris. Dextram propheta appellari existimo eam Scripturæ partem, quæ spiritalior est; sinistram vero, quæ ad corpora magis accedit et est crassior. Sin autem sinistra eam Scripturæ partem significat quæ corporibus affiniore est ac crassior, dextra vero, eam, quæ spiritalior: quæ a sinistris oliva est, ut existimo, Vetus Testamentum significat, ut quod philosophiæ in actione versantis majorem rationem habeat; quæ autem a dextris, Novum Testamentum, ut quod novum mysterium doceat, ac ejus, qui in singulis fidelibus contemplationis habitus est, parens existat. Illud quidem, virtutis modus, hoc autem scientiæ rationes his qui divina philosophantur, præbet: ac istud quidem, a rerum in aspectu cadentium caliginis sensum subducens, in id quod affine est, a terreno omni cogitatu mundatam mentem subvehit; illud vero, ceu malleo quodam fortitudinis robore clavos animum corpori illigantes excutiens, a terrena depurgat libidine. Ac quidem Vetus Testamentum, corpus ratione imbutum per medias virtutes ad animum traducit, hoc cavens, ne mens ad corpus deprimatur; Novum autem, igne charitatis succensam, in Deum provehit. Atque alterum quidem, idem cum mente voluntatis motu corpus efficit; alterum charitatis habitum, mentem idem cum Deo reddit; tanta scilicet cum Deo similitudine ejusque expressione, ut ex illa, ceu exemplar ac princeps forma ex quoque simulacro, Deus cognoscatur, qui ex seipso per naturam a nullo prorsus cognosci potest.

243 Atque hæc hactenus in eum modum se habeant. Sin autem etiam aliquis sic velit experire, ut dictorum vis ad singulos quosque pertineat, non deerunt prorsus, quæ contemplantur, præcæra præque sensa. Licet enim namque candelabrum,

Summar
so far

lectam
spirit
achm
vov

cujusque animum considerare; auro solidum, A quippe natura intelligendi vi ac rationis præditum; a corruptione immunem et interitu, ac immortalē, summeque regia liberi arbitrii potestate ornatum: habentem super se fidei lampadem; qui scilicet caro factus est, Sermonem, quem firmiter credat, ac vere colat. Cui sermonis scientiæ accensa lucerna imponitur, pro eo ac Deus ipse ac Sermo docet ac exhortatur. Ait siquidem: *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, et lucet omnibus, qui in domo sunt* ²³. Quo loco forte lucernam vocat, scientiæ sermonem in spiritu actionis duces (legem scilicet spiritus), modium vero, terrenum carnis sensum, corporis scilicet libidinosam legem, sub qua cavendum ne ponamus legem gratiæ: sed super candelabrum (animum scilicet) vere auro solidum candelabrum, ut operum justitiæ, sensorumque sapientia conditarum rerum fulgoribus lucens, omnibus qui in domo (hoc est Ecclesia, vel hoc mundo) sunt, ejus quo splendent boni, videntes quosque imitatores efficiat: qui et ipsi virtutum actibus, non nudo prolatio sermone, Patrem, qui in cælis est, glorificent; Deum scilicet, qui in sublimitatibus mysticorum scientiæ speculabilium, elucentem in sanctis operum justitiæ virtutis cultu spectabilem magnificentiam generet. *Ut videant, inquit, opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est* ²⁴.

Sic quidem igitur, modo jam tradito, intelliget, quod in divisione ostensum candelabrum ac lampas prophætæ est; septem autem lucernas ita exponet, ut diversorum Spiritus donorum divisionem significet, pro eo ac ante declaratum est: quæ dona sic divisa mystice in eo lucent ac requiescunt, qui velut Christus, virtute ac scientia perfectus est: siquidem Scripturæ moris est Christum vocare, qui Christi ritu vitam instituat, iisdemque moribus ac rationibus, quoad homini concessum est, fulgeat: tanquam qui ipse sapientiam et intellectum, consiliumque et fortitudinem, **244** et scientiam et pietatem et timorem habeat; per quæ Deus, ut per spiritalia lumina, omnem cujusque pectoris terram lustrare dicitur: *Septem enim hi oculi Domini sunt, inquit, qui respiciunt in omnem terram* ²⁵.

Et septem infusoria lucernis, quæ sunt super illud. Infusoria habitus sunt actionis ac contemplationis eorum, qui digni sunt, quibus divina dona tribuantur; ex quibus ceu vasis quibusdam, tanquam oleum mysticorum sensorum vim infundentes, donorum Spiritus inextinctam lucem conservant.

Duas autem olivas, uti paulo superius dicebam, intelliget duo Testamenta: Vetus quidem, a sinistris lampadis; quod parti animi, cui vis scientiæ inest, sive speculationis, olei instar virtutum

²³ Matth. v, 15. ²⁴ ibid. 16. ²⁵ Zachar. iv, 40.

σὴν ὄλην, ὡς κατὰ φύσιν νοεράν τε καὶ λογικὴν· ἄφθορόν τε καὶ ἀθάνατον· καὶ τῷ βασιλικωτάτῳ κράτει τῆς αὐτεξουσίητος τετιμημένην· ἔχουσαν ἐφ' ἑαυτῆς τὸ λαμπάδιον τῆς πίστεως, ἤγουν τὸν σάρκα γενόμενον Λόγον πιστευόμενον αὐτῇ βεβαίως, καὶ ἀληθῶς ὑπ' αὐτῆς λατρουόμενον· ἐφ' ἣν ὁ λύχνος τοῦ λόγου τῆς γνώσεως ἀναπτόμενος τίθεται, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου διδαχὴν καὶ παραίνεσιν. Φησὶ γάρ· *Ὁὐδεὶς ἄπει λύχνον, καὶ τιθέσκειν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον· ἀλλ' ἐπὶ τῆν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ· λυχνονέγων τυχὸν* (25), τὸν κατὰ πρᾶξιν ἐν πνεύματι τῆς γνώσεως λόγον· ἤγουν τὸν νόμον τοῦ πνεύματος· μόδιον δέ, τὸ χοϊκὸν φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἤγουν τὸν ἐμπαθῆ νόμον τοῦ σώματος· ὅφ' ὃν οὐ δεῖ ποιεῖσθαι τὸν νόμον τῆς χάριτος· ἀλλ' ἐπὶ τὴν ψυχὴν· τὴν ὄντως χρυσὴν λυχνίαν· ἵνα λάμπων ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν σοφῶν νοημάτων, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, τουτέστιν, Ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷδε τῷ κόσμῳ, μιμητὰς τοῦ καλοῦ τοὺς θεωμένους καθίστησι· δοξάζοντας καὶ αὐτοὺς διὰ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς (26), ἀλλ' οὐ φιλή προφορᾶ λόγων, τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, τουτέστι τὸν Θεὸν, τὸν ἐν τοῖς ὑψώμασι τῶν μυστικῶν θεωρημάτων τῆς γνώσεως, τὴν τῶν κατὰ τὴν ἀρετὴν φαινόμενων ἔργων τῆς δικαιοσύνης ἐν τοῖς ἀγίοις γεννῶντα μεγαλοπρέπειαν. *Ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, φησὶ, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν οὐρανοῖς.*

Ὅπω μὲν οὖν νοήσει, κατὰ τὸν ἀποδοθέντα τρόπον τὴν ὁραθεῖσαν λυχνίαν καὶ τὸ λαμπάδιον· τοὺς ἑπτὰ δὲ λύχνους ἐκδέξεται (27), τὴν τῶν διαφόρων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος εἶναι διαίρεσιν, κατὰ τὴν προαποδοθεῖσαν ἐξήγησιν, ἣν μυστικῶς ἐπιλάμπειν καὶ ἐπαναπαύεσθαι τῷ κατὰ Χριστὸν δι' ἀρετῆς τελειουμένῳ καὶ γνώσεως· ἐπειδὴ Χριστὸν οἶδεν ὁ λόγος τὸν ζῶντα κατὰ Χριστὸν, καὶ τοῖς αὐτοῖς τρόποις καὶ λόγοις, καθὼς ἐστὶν ἀνθρώπῳ θεμιτὸν, διαφανόμενον· οἷα δὴ καὶ αὐτὸν ἔχοντα σοφίαν τε σύνεσιν βουλήν τε καὶ ἰσχὺν, καὶ γνῶσιν, καὶ εὐσέθειαν, καὶ φόβον, δι' ὧν, ὡς δι' ὀφθαλμῶν νοητῶν ἐπιβλέπειν λέγεται πᾶσαν τῆς ἐκάστου καρδίας τὴν γῆν ὁ Θεός. *Ἐπὶ γάρ εἰσιν οὗτοι ὀφθαλμοὶ Κυρίου, φησὶν, οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.*

D

Καὶ ἐπὶ ἐπαρυστρίδες τοῖς λύχνοις τοῖς ἐπάνω αὐτῆς. Ἐπαρυστρίδες εἰσιν (28), αἱ κατὰ πρᾶξιν καὶ θεωρίαν ἔξεις, τῶν ἀξίων τῆς ἐν τοῖς θεοῖς χαρίσμασι διαιρέσεως· ἀφ' ὧν, ὡς ἐξ ἀγγελίων τινῶν ἐπιχέοντες καθάπερ ἔλαιον τῶν μυστικῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, τὸ φῶς χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος φυλάττουσιν ἄσβεστον.

Τὰς δὲ δύο ἐλάϊας νοήσει (29), καθὼς προέφην, τὰς δύο Διαθήκας· τὴν μὲν Παλαιάν (30), ἐξ εὐωνύμων τοῦ λαμπαδίου· τὴν τῷ γνωστικῷ τῆς ψυχῆς, ἤγουν θεωρητικῷ, καθάπερ ἔλαιον γεννῶσαν τοὺς

κατὰ τὴν πρᾶξιν τρόπους τῶν ἀρετῶν· τὴν δὲ νέαν A
ἐκ δεξιῶν, τὴν τῷ παθητικῷ τῆς ψυχῆς (31), ἤγουν
πρακτικῷ καθάπερ ἔλαιον ἀεννάως γεννώσαν τοὺς
κατὰ τὴν θεωρίαν πνευματικοὺς λόγους τῶν γνώ-
σεων· ἵνα δι' ἀμφοῖν καλῶς κατακριθῶσιν τὸ τῆς
σωτηρίας ἡμῶν μυστήριον· ἐπίδειξιν μὲν λόγου (32),
τὸν βίον· δόξαν δὲ βίου, τὸν λόγον ποιούμενον· καὶ
τὴν μὲν πρᾶξιν θεωρίαν ἐνεργουμένην· τὴν δὲ θεω-
ρίαν, πρᾶξιν μυσταγωγουμένην· καὶ συντόμως εἰ-
πεῖν, τὴν μὲν ἀρετὴν φανέρουσιν γνώσεως· τὴν δὲ
γνώσιν, ἀρετῆς συντηρητικὴν ἐργαζόμενον δύναμιν·
καὶ δι' ἀμφοῖν, ἀρετῆς λέγω καὶ γνώσεως, μίαν σο-
φίαν συνισταμένην ἐπιδεικνύμενον· ἵνα γνῶμεν (33),
ὅτι συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις διὰ πάντων αἱ δύο Διαθη-
και, κατὰ τὴν χάριν πλεόν εἰς ἐνδὲς μυστηρίου συμ-
πλήρωσιν, ἢ ὅσον ψυχὴ καὶ σῶμα εἰς ἐνδὲς ἀνθρώπου
γένεσιν, κατὰ τὴν σύνθεσιν ἀλλήλοις συμβαί-
νουσιν.

Εἰ δέ τις, ταῖς κατὰ νοῦν θεωρίαις φιλοτιμούμενος,
ἐκλαθῶν εἶποι, τὰς δύο ἑλαίας εἶναι τοὺς δύο νόμους,
τὸν τε φυσικὸν λέγω καὶ τὸν πνευματικόν· οὐκ ἔξω
βέβηκε τῆς ἀληθείας· Ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς νόμος (34),
ὡς ἐξ ἀριστέρων τοῦ λαμπαδίου, τουτέστι τοῦ σαρ-
κωθέντος Θεοῦ Λόγου, διὰ τῆς συγγενοῦς αἰσθήσεως
τοὺς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς πρὸς ἀρετὴν τρόπους νοηθή-
σεται τῷ λόγῳ προσάγων· ὁ δὲ νοερός, ἤγουν πνευ-
ματικὸς ἐκ δεξιῶν, διὰ τῆς συγγενοῦς νοήσεως τοὺς
ἐν τοῖς οὐσί πρὸς γνώσιν πνευματικὴν λόγους ἀναλε-
γόμενος· δι' ὧν [marq. δύο νόμων δηλονότι] τὰς δια-
φόρους ἕξεις τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων καθάπερ C
λύχνων ἐπαρυστρίδας, πρακτικῶν καὶ γνωστικῶν
θεωρημάτων πληρώσαντες, ἀσβεστον τὸ φῶς τῆς
ἀληθείας φυλάττομεν.

Γνωστικώτερον δὲ τυχὸν ὁ τόπος οὗτος τῆς Γραφῆς
κατανοούμενος, διὰ τῶν δύο ἑλαίων τῶν ἐκ δεξιῶν
τοῦ λαμπαδίου, καὶ ἐξ εὐωνύμων, τὴν πρόνοιαν δη-
λοῖ καὶ τὴν κρίσιν· ὧν ἕστηκε μέσος ὡς ἐπὶ λυ-
χνίας χρυσῆς, τῆς ἀγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἤτοι
τοῦ καθ' ἕκαστον ἀγίου ψυχῆς, πᾶσιν πυρσεύων τῆς
ἀληθείας τὸ φῶς, ὁ τὸ πᾶν ὡς Θεὸς περιέχων Λόγος·
καὶ τοὺς κατὰ πρόνοιαν καὶ κρίσιν ἀληθινούς καὶ
γενικωτάτους τῆς τῶν ὄντων συνοχῆς ἀποκαλύπτων
λόγους· καθ' οὓς, τὸ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων προ-
ωρισμένον, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων ἐπιτελεσθὲν τῆς
σωτηρίας ἡμῶν μυστήριον συνέστηκεν· ὧν, τὴν μὲν
πρόνοιαν (35), καθάπερ ἑλαίαν ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμ-
παδίου τυγχάνουσιν, ἐν τῷ ἀφράστῳ τρόπῳ τῆς τοῦ
Λόγου πρὸς τὴν λογικῶς ἐψυχωμένην σάρκα καθ'
ὑπόστασιν ἐνώσεως, διὰ μόνης καθορώμεν τῆς πί-
στεως· τὴν δὲ κρίσιν ἐξ εὐωνύμων ὑπάρχουσιν, ἐν
τῷ μυστηρίῳ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ
ζωοποιῶν παθημάτων ἀρρήτως κατανοοῦμεν. Τὸ
μὲν γὰρ ὡς ἀγαθὸς προηγουμένως κατὰ θέλησιν
γένεον (36), οἷα δὴ φύσει πάντων ὑπάρχων Σωτήρ·
τὸ δὲ, καθ' ἑκούσιον ἀνοχὴν ἐφεπομένως ὑπέμεινεν,
ὡς Λυτρωτής. Οὐ γὰρ ἵνα πάθῃ προηγουμένως ὁ
Θεὸς γέγονεν ἀνθρώπος· ἀλλ' ἵνα τὸν ἀνθρώπον
σώσῃ διὰ παθημάτων· ὑφ' ἧ, διὰ τὴν παράβασιν

agendi modos generet; atque a dextris Novum,
quod parti animi patibili sive agenti, olei instar
spiritales speculandi notionum rationes jugiter
pariat; quo utriusque pulchre peragatur nostræ
salutis mysterium; ut sermonis quidem specimen
vita existat, sermoneque ac doctrina vita præful-
geat: atque adeo, actio quidem speculatio actione
efficax et actiosa; speculatio autem, actio erudita
cataque eniteat: atque (ut paucis dicam) virtus
scientiæ manifestatio existat, scientia vero vis
virtutem præstans incolumem: quibus utrisque
(virtute scilicet et scientiâ), una sapientiâ conflari
monstretur; ut noverimus magis inter se per om-
nia (ad gratiam, quod attinet) ad unum complem-
dum mysterium duo Testamenta quadrare, quam
B anima et corpus ad unius ortum hominis inter se
componendi ritu concurrant.

Sin autem aliquis, spiritualibus sensis mente lo-
cuples, exponens dicat, binas olivas, duas esse
leges, naturalem scilicet et spiritalem, veritatis
limites haud excesserit. Nam lex quidem natura-
lis, a sinistris lampadis (hoc est, Dei Verbi
incarnati) per affinem sensum, qui in rebus sensui
subjectis in rem virtutis modi existunt, sermoni
offerre intelligetur; mentis autem lex, seu spiri-
talis, a dextris, per affinem intellectus vim, spiri-
tales in rebus rationes in rem scientiæ, legens;
quibus diversos spiritualium donorum ceu lucerna-
rum infusoria, speculabilibus ad actionem scien-
tiamque spectantibus implentes, 245 inextinctam
veritatis lucem servamus.

Forte vero spiritualius subtiliusque præsens Scri-
pturæ locus intellectus, per duas olivas; quæ a
dextris, et quæ a sinistris lampadis, providentiam
significat ac iudicium, in quorum medio, velut
candelabro aureo (sancta scilicet Ecclesia catholica,
seu etiam sancti cujusque animo) impositus stat,
cunctis veritatis lucem velut accensa face præten-
dens Verbum, qui, ut Deus, rerum universitatem
continet, verasque ac universalissimas providen-
tiæ iudicium conservationis atque salutis rerum
D declarat rationes; quibus, ante omnia sæcula præ-
destinatum, ac novissimis temporibus peractum
consistit salutis nostræ mysterium: quorum pro-
videntiam quidem olivæ instar a dextris lampadis,
in Sermonis cum carne, rationalium more animata,
unionis in persona nullis verbis explicabili modo,
sola fide percipimus; iudicium vero, quod a si-
nistris constitutum sit, in vivificarum earum pas-
sionum mysterio, quas Deus incarnatus nostri
causa sustinuit, arcana ratione intelligimus. Nam
alterum quidem ut bonus primario per voluntatem
factus est, ut qui omnium natura Salvator existat;
alterum vero, consequenti ratione sponte sustinuit,
uti Redemptor. Non enim ut pateretur mortique
lilaret primaria Deus ratione homo factus est, sed

maxi
memoria

Synthesi
bod. & soul

Locus q
Naturæ
spirit

Word
Providence

Judicium

ut passionibus ac morte homini salutem præstaret; A τῆς θείας ἐντολῆς, ἐαυτὸν ὁ κατ' ἀρχῆς ἀπαθὴς ὑπάρ-
 quibus se homo divinum transgressus mandatum χων, πεποίηκεν ἄνθρωπος.
 (ipse horum a principio ac origine immunis) obnoxium fecisset.

Dextram igitur tenet providentiæ incarnationis Verbi mysterium, quod naturæ vim omnem excedentem, ante sæcula prædestinatam gratia præstet, eorum, qui salutem consequuntur deificationem, quam nulla prorsus per naturam rerum ratio assequi possit; sinistram vero, vivificæ Dei passionis, qui carne pati, ac mori dignatus est, iudicii palam mysterium occupat, cujus ea vis, ut inobedientiæ reatu invecetas naturæ innaturales omnes proprietates motusque penitus perimat; quæque primario per naturam proprietates omnes motusque inerant, in integrum nullo in eis desiderato restituat; cujus vi in integrum restitutionis, nulla prorsus adulterina rerum inveniendæ ratio est: ex quibus (providentia scilicet et iudicio, 246 sive incarnatione et passione, seu morte) propter firmitatem ac puritatem incorruptionemque virilis actionis cultu virtutis ac immutabilitatis, propterque mysticæ contemplationis ac scientiæ perspicuitatem ac splendorem, velut e medio duorum montium æneorum, quorum instar quadrigæ²⁶, sancta quatuor Evangelia profecta, universum terrarum orbem pervaserunt ac circuierunt, et quæ Adami prævaricatione inoleverat, plagam sanaverunt, Deique Spiritui per fidem ac ei comitem honestis moribus,

²⁶ Zachar. vi, 1.

(k) *Περιοδευσάντων τὴν γῆν*. Quasi lustrando medicata sunt; non quovis modo circuierunt. Hancque esse Maximi mentem sequentia ostendunt, καὶ περιοδεύσασα τὴν ἐγγενομένην αὐτοῖς ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἀνομιᾶς πληγὴν. Quasi omni genere remediorum curata, quæ ex probrosis affectibus illis accesserat, plaga. Attendit Maximus vim Græcæ vocis, qua medicis usurpatur, pro ipso quasi remediorum circulo, utest illud Diosc. in Præf. 1. vii: Τὸν μὲν τῶν ἰσθδίων καὶ θανασίμων φαρμάκων λόγον προτιθέμεθα διελεῖν εἰς συμπλήρωσιν τοῦ περιοδευτικοῦ τόπου, vel, ut, alii τρόπον. *Ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur*, Ruellio interpr. Sic quoque Hesych. in voce περίοδος· καὶ ἡ παρὰ τοὺς ἰατροὺς (vel τὰξῆς vel περιήγησις) quod tum ad morbos referi potest, tum ad illorum remedia. Hinc quoque περιοδεύται usu ecclesiastico, quasi *circitores*, quorum munus erat omnes regionis Ecclesias lustrare, et de illarum statu inquirere. Balsam. ad synodum Laodic. e. 57: Περιοδεύται δὲ εἰσιν οἱ σήμερον προβαλλόμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἑξαρχοί. Οὗτοι γὰρ περιοδεύουσι καὶ ἐπιτηροῦσι τὰ ψυχικὰ σφάλματα, καὶ καταρτίζουσι τοὺς πιστοὺς. Sunt autem Περιοδεύται, qui hodie ab episcopis promoventur, exarchi. *Hi enim circumcursant et observant animorum delicta, et fideles in officio continent*. Eisdem canon videtur velle ac chorepiscopos, quos ruri præfici jubet, ubi non decet ordinari episcopum ob loci tenuitatem, ne episcopale nomen ac munus vilescat. Quod etiam sancitum est in concilio Sardicensi can. 6, occasione Ischiræ, quem Ariani vici sui episcopum ordinaverant, ut opponerent Athanasio, ut ipse tradit *Apol.* 2. De iisdem Zonaras ad eundem canonem, Περιοδεύται δὲ λέγονται, διὰ τὸ περιέρχεσθαι καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστοὺς, μὴ ἔχοντες καθέδραν οἰκίαν. *Periodentæ inde dicti, quod nullibi propriam sedem habentes, huc illuc fidelibus*

Δεξιὴν οὖν τὸ κατὰ πρόνοιαν τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως ὑπάρχει μυστήριον, ὡς ἐνεργητικὸν τῆς ὑπὲρ φύσιν χάριτι πρὸ τῶν αἰώνων προωρισθείσης τῶν σωζομένων θεώσεως· ἥς οὐδεὶς τὸ παράπαν κατὰ φύσιν τῶν ἔντων ἐφικέσθαι δυνήσεται λόγος· εὐδύνημον δὲ, τὸ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ζωοποιοῦ πάθους τοῦ κατὰ σάρκα παθεῖν βουληθέντος Θεοῦ, σαφῶς ὑπάρχει μυστήριον (37)· ὡς ἐνεργητικὸν μὲν τῆς τῶν ἐπεισαχθέντων ἐκ τῆς παρακοῆς τῆ φύσει παρὰ φύσιν πάντων ἰδιωμάτων καὶ κινήματων παντελοῦς ἀναίρεσεως· ποιητικὸν δὲ, τῆς τῶν προηγουμένως κατὰ φύσιν ἀπάντων ἰδιωμάτων τε καὶ κινήματων ἀνελλιπούς ἀποκαταστάσεως· καθ' ἣν οὐδεὶς τὸ παράπαν τῶν ἔντων κίβδηλος εὐρεθήσεται λόγος· ἐξ ὧν, προνοίας τέ ψημι καὶ κρίσεως, ἡγουν σαρκώσεώς τε καὶ πάθους, διὰ τὸ στερβρόν τε καὶ καθαρόν καὶ ἀδιάφορον τῆς κατὰ τὴν πράξιν ἀνδρικῆς ἀρετῆς καὶ ἀτρεψίας, διὰ τε τὸ διαφανές καὶ λαμπρὸν τῆς μυστικῆς θεωρίας καὶ γνώσεως, ὡς ἐκ μέσου δύο χαλκῶν ὀρέων ἐκθέθηκεν ἰππεῖων ἀρμάτων δίκεν (38), ἡ ἅγια τετράς τῶν Εὐαγγελίων, τῶν πᾶσαν διειληφτότων καὶ περιοδευσάντων τὴν γῆν (k), καὶ τὴν πληγὴν τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ ἰασσαμένων, καὶ ἀναπαυσάντων τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διὰ πίστεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ κατὰ τὸν βίον καλῆς πολιτείας· ἐν γῆ Βορ-

C *in officio continendis vagentur*: quæ nominis ipsa quidem notatio est; sed vereor ne non satis muneris sit, ad mentem ejus canonis. Cum enim dicat nonnullos jam iisdem locis ab episcopo civitatis ordinatos episcopos quibus præficiendos decernit circitores, non videntur episcopi absque cathedra sive plebe ordinati. Facitque exemplum Ischiræ ex Athanasio; canon item 56 concilii Carth. sub Aurel. ubi ejus ipsius verbis: *Non dubito charitati vestræ omnium placere, eum, qui in diocesi, concedente episcopo, qui matricem tenuit, solam eam retinere in qua fuerat ordinatus*. Igitur ut ii episcopi vel chorepiscopi habebant plebem, et in ea cathedram, sic et Περιοδεύται, qui sic videantur uni vico vel oppido præfecti, ut etiam vicinis curam impenderent, velut fere nunc decani vicarii vel archipresbyteri quorum esse obire commendatas parochias, et in eis fideles καταρτίζειν, *in officio continere*, sub episcopo tamen civitatis, et ut ex ejus nutu cuncta fierent; quod etiam de illis episcopis ita disponit canon. Genn. in Encyclo, periodeutam ponit post episcopum, et chorepiscopum ante presbyterum, qui ipse presbyter fuerit. Sed cum ea, quam dicebam, vicinorum quasi prælatione: nec mihi alii videntur sic Laodicensis Patribus vocati, quam chorepiscopi, qui ordinatione carerent episcopali; solaque eorum commissa jurisdictione fulgerent, cum alii et chorepiscopi per ea tempora, veri episcopi essent, subjecti tamen civitatis episcopo; et ejus quasi vicegerentes in plebe rusticana locisque per civitatis episcopum illis assignatis: ut solum consultum sit dignitati episcopali, sublata eis ordinatione, non disciplina prorsus mutata, ipsa necessaria, ad rusticanae plebis καταρτισμόν, et quod episcopus civitatis, dum civitatem quasi arcem tenet et in ea assiduus est, non ei facile crebriusque aut quasi continue præsentiam indulgere potest.

βῆ (59), τουτέστιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν οἷς ὁ ζῆφος ἄ
ἐκράτει τῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς ἀμαρτίας τὴν φύσιν
ἐτυράννει τὸ σκότος.

Ἡ πάλιν ἡ τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις τῶν τεσσάρων
γενικῶν ἀρετῶν ἰσάριθμος δύναμις (40), πᾶσαν δια-
λαβοῦσα καθάπερ γῆν τῶν πιστῶν τὴν καρδίαν, καὶ
περιοδεύουσα τὴν ἐγγενομένην αὐτοῖς ἐκ τῶν παθῶν
τῆς ἀτιμίας πληγὴν· καὶ ἀναπαύουσα τὸ Πνεῦμα
τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς πρακτικῆς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείας,
ἐν γῆ βορῆῃ, τουτέστιν, ἐν τῇ σαρκί, διὰ τῶν ἔργων
τῆς δικαιοσύνης φαινόμενον δείξασα τὸν νόμον τοῦ
πνεύματος.

Ἡ πάλιν τὰς δύο ἐλαίας νοητέον (41), τὴν θεωρίαν
καὶ τὴν πράξιν· ὧν, τῆς μὲν θεωρίας (42), ἡ κατὰ
σάρκωσιν πρόνοια δίδωσι φαίνεσθαι τὸν λόγον· τῆς δὲ
πράξεως, ἡ κατὰ τὸ πάθος κρίσις δίδωσιν ἐνεργεῖ-
σθαι τὸν τρόπον· ὡς τῆς μὲν κατὰ ψυχὴν ἐκ δεξιῶν
οὐσης τοῦ Λόγου· τῆς δὲ κατὰ σῶμα ἐξ εὐωνύμων
ὑπαρχούσης· καὶ τῆς μὲν, τὸν νοῦν πρὸς τὴν τοῦ
Θεοῦ καλούσης συγγένειαν· τῆς δὲ, τῷ πνεύματι τὴν
αἰσθησιν ἀγιαζούσης, καὶ τῶν παθῶν αὐτῆς τοῦς
τύπους ἀφαιρουμένης.

Ἡ πάλιν, πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνειδησιν τὰς δύο
νοητέον ἐλαίας (45), ὧν ἔστηκε μέσος ὁ Λόγος· κατὰ
μὲν τὴν πίστιν, ὀρθῶς παρὰ τῶν πιστῶν προσκυνού-
μενος· κατὰ δὲ τὴν ἀγαθὴν συνειδησιν, διὰ τῆς εἰς
ἀλλήλους εὐαρεστήσεως, εὐσεβῶς λατρευόμενος.

Ἡ τοὺς δύο λαοὺς, τὸν ἐξ ἔθνῶν λέγω καὶ τὸν ἐξ
Ἰουδαίων (44), ἐλαίας δύο παρεῖκασεν ὁ Λόγος· οὗς
καὶ πίστητος υἱοὺς, ὡσπερ ἐρμηνεύων τὰς ἐλαίας,
διὰ τὴν ἐν πνεύματι γέννησιν, καὶ τὴν πρὸς θεῶσιν
χάριν τῆς υἰοθεσίας προσηγόρευσεν· ὧν μέσος
ἔστηκε ὁ σαρκωθεὶς Θεός, ὡς ἐπὶ λυχνίας, τῆς μιᾶς
καὶ μόνης καθολικῆς Ἐκκλησίας, καταλλάσσων αὐ-
τοῦς ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις, καὶ ποιῶν φωτὸς τοῦ
κατ' ἀρετὴν τε καὶ γνῶσιν γεννητικούς.

Τυχὸν δὲ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα διὰ τῶν δύο
ἐλαίων παρηνίξατο μυστικῶς ὁ λόγος (45)· τὴν μὲν,
ὡς λόγοις ἀληθοῦς γνώσεως κομῶσαν κατὰ τὴν
ἐλαίαν· τὸ δὲ, ὡς ἀρετῶν πράξεσι πεπυκασμένον.

Εἰ δὲ καὶ τοὺς δύο κόσμους διὰ τῶν δύο ἐλαίων ὁ
τῆς Γραφῆς αἰνίττεται λόγος (46), καλῶς ἂν ἔχοι καὶ
οὕτω νοούμενος· ὧν ἴσταται μέσος ὡς Θεός ὁ Λόγος·
τὸν μὲν νοητὸν ἐν τῷ αἰσθητῷ φαίνεσθαι τοῖς τύποις
μυστικῶς διαγράφων (47)· τὸν δὲ αἰσθητὸν, ἐν τῷ
νοητῷ τοῖς λόγοις ὄντα νοεῖσθαι διδάσκων.

Εἰ δὲ καὶ τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ τὴν μέλλουσαν
ἡ κατὰ τὰς ἐλαίας διετύπωσεν ὅρασις (48), καλῶς
ἂν ἔχοι καὶ οὕτως τῆς θεωρίας ὁ τρόπος· ὧν ἴστα-
ται μέσος ὁ Λόγος, τῆς μὲν ἀπάγων, διὰ τῆς ἀρε-
τῆς· πρὸς δὲ τὴν ἐπανάγων, διὰ τῆς γνώσεως. Ὅπερ
νοήσας τυχὸν ὁ θαυμαστός Ἀμβροσίμ, φησὶν· Ἐν

institutæ vitæ disciplinam, requiem præbuerunt ;
in terra aquilonis, in gentibus scilicet, in quibus
ignorantiæ caligo vigeat, ac peccati tenebræ natu-
ram vi opprimebant.

Aut rursus, quæ pari cum sanctis Evangeliiis
numero certat, quatuor generalium virtutum vis,
quæ velut terram, fidelium cor omne pervasit, pro-
brosisque affectibus conflata iis plagam medicata
est, atque Dei Spiritum mandata exsequendo refe-
cit; necnon in terra aquilonis (id est, in carne)
elucens spiritus legem, per justitiæ opera, ostendit.

Aut rursus duæ olivæ, contemplatio atque actio
intelligantur; quarum, contemplationis quidem,
qua exhibita incarnatio providentia est, rationem
elucere tribuit: actionis vero, quo iudicio illata
passio ac mors est, modum præstari facit; tanquam
scilicet altera, quæ ad animum spectat, ad dextram;
altera, quæ ad corpus, ad sinistram sermonis, con-
stitutis: atque altera, ad Dei necessitudinem men-
tem vocante; altera vero, spiritu sensum sanctifi-
cante, atque ab eo affectuum ac libidinum formas
auferente.

Aut rursus fides bonaque conscientia duæ olivæ
accipiantur, quarum Sermo medius consistit; qui
quidem fide rite a fidelibus colatur; bona autem
conscientia, qua ratione alii aliis placere studemus,
pie illi serviatur.

Aut duos populos, qui ex gentibus ac Judaicum,
duabus olivis similes Scriptura induxit; quos et
pinguedinis filios ²⁷, velut olivas exponendo, propter
spiritalement nativitatem, ac, qua deitate donamur,
adoptionis gratiam, appellavit. Horum medius con-
sistit, qui carnem assumpsit, Deus, ut super can-
delabrum (unam scilicet solamque **247** Ecclesiam
catholicam) sibi ipse, atque alios aliis, reconcilia-
tus, lucisque virtutibus ac scientiæ ipsos conciliatores
præstans.

Forte vero etiam animam et corpus per duas oli-
vas Scriptura mystice abstrusiusque subindicavit:
illam quidem, quod olivæ in morem veræ scientiæ
rationibus frondeat; hoc vero, quod virtutum acti-
bus constipatum existat.

Sin autem Scripturæ textus per duas olivas etiam
duos mundos figurate indicat, sic quoque se rite
sensus habeat. Horum medius, tanquam Deus, con-
sistit Sermo; eum qui mente percipitur, in eo qui
sensu noscitur mystice figuris efflorescentem delineans;
inque eo qui sensui objectus est, eum qui
mente intelligitur rationibus intelligendum docens.

Sin autem etiam quæ olivarum ostensa visio est
præsentis ævi atque futuri vitam designavit, sic
quoque rite congruat modus sensus spiritualis. He-
rum medius stat Sermo, ab illa abducens virtutis
cultu, atque ad hanc per scientiam reducens. Quod
forte intelligens admirandus Habacum: *In mediis*

²⁷ Zachar. iv, 14.

*duarum, inquit, vitarum nosceris*²⁸, vitas appellans, quemadmodum montes æneis et olivas magnus Zacharias, duos mundos sive sæcula, aut vitas illis convenientes : aut animam et corpus, aut actionem et contemplationem, aut recti honestique habitum et operationem, aut legem et prophetas, aut Vetus omne ac Novum Testamentum : aut duos populos, qui ex gentibus et Judaicum; aut duas leges naturalem et spiritalem; aut fidem et bonam conscientiam; in quorum medio stat, per omnia laudatus ac celebratus Sermo, cunctaque ad unam recti honestique concordiam trahens, ut omnium Deus; quique eam ob rem omnia fecerit, ut omnibus una eademque honesti ratione inter se consertis ac connitis, indissolubile vinculum fieret.

Quod vero candelabrum in visione monstratum est, Ecclesiam forte sermo nuncupavit et animam; ea scilicet ratione, quod ascititium natura ac comparabile lumen gratiæ habeant. Dei siquidem unius per naturam propria bonitas est; ex quo, commercio quodam, luce imbuuntur ac bonitate, quæcunque per naturam lucis ac bonitatis capacia existunt.

248 Et hæc quidem hæcenus, ut mediocritatis consistat ratio modusque servetur, nobis prosecuta oratio : tu vero a te ipse, penitentiore indagine quæ sunt potiora considerans, quæso, Pater sancte, perpetua luce micantibus mentis tuæ radiis cæcipientem animam meam illustrato.

SCHOLIA.

1. Quodnam candelabrum?
2. Quonam modo sincerum aurum Ecclesia?
3. Quomodo pura ac clara?
4. Quomodo incontaminata?
5. Quomodo intemerata?
6. Quomodo integritatis segura, et, ut sic loquar, indiminuta?

7. Quænam candelabri lanapas.
8. Non omnis homo qui venit in hunc mundum, a Sermonē ac Verbo proorsus illuminatur. Multi enim lucis expertes manent, nec queis agnitio existat, fulgoribus impertiantur : sed utique omnis homo, qui suæ mentis sententia in verum virtutum mundum venit. Quisquis enim vere, eo nascendi genere qui libera voluntate præstat, in hunc virtutum mundum venit, a Sermonē ac Verbo proorsus illuminatur : qui videlicet habitum virtutis immobilē, veræque cognitionis inoffensam scientiam xanciscatur.

9. Quomodo etiam lucerna ipse Dei Sermo incarnatus?

10. Quisnam modius, sub quo lucerna non ponitur ut occultetur?

11. Mulierem pro sensu accepit; et pro volubrate ac libidine serpentem. Ambo enim e diametris a sermone seu ratione dissident.

²⁸ Habac. iii, 2.

A μέσω δύο ζωῶν γνωσθήσῃ· ζωάς [Fr. δύο ζῶων γνωσθήσῃ· ζωά] λέγων, ὡσπερ τὰ ὄρη τὰ χαλκᾶ, καί τὰς ἐλαίας ὁ μέγας Ζαχαρίας, τοὺς δύο κόσμους, ἤγουν αἰῶνας· ἢ τὰς προσφευγῆς αὐτῶν ζωάς· ἢ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα· ἢ τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν· ἢ τὴν ἔξιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν· ἢ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας· ἢ τὴν Παλαιὰν ὄλην καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην· ἢ τοὺς δύο λαοὺς· τὸν ἐξ ἐθνῶν καὶ τὸν ἐξ Ἰουδαίων· ἢ τοὺς δύο νόμους· τὸν φυσικὸν καὶ τὸν πνευματικόν· ἢ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν· ὧν μέσος ἵσταται διὰ πάντων ὑμνοῦμενος καὶ δοξαζόμενος ὁ Λόγος, καὶ πρὸς μίαν τοῦ καλοῦ τὰ πάντα σύμπνοιαν ἄγων, ὡς πάντων Θεός· καὶ διὰ τοῦτο πάντα ποιήσας, ἵνα πάντων γένηται τῆς καθ' ἑνωσιν πρὸς ἄλλα τοῦ καλοῦ ταυτότητος δεσμὸς ἀδιάλυτος.

B Λυχνίαν δὲ κατὰ τὴν ὄρασιν τυχὸν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ψυχὴν εἶπεν ὁ λόγος, ὡς ἐπίκτητον φύσει τὸ τῆς χάριτος φῶς ἔχουσαν καὶ ἐπισκευαστόν· διότι μόνου τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ ἀγαθόν· ἐξ οὗ κατὰ μετοχὴν πάντα φωτίζεται τε καὶ ἀγαθύνεται, τὰ φωτὸς κατὰ φύσιν καὶ ἀγαθότητος δεκτικά.

Καὶ τὰυτα μὲν περὶ τούτων, συμμετρίας φροντίζων διήλθεν ὁ λόγος· αὐτὸς δὲ παρ' ἑαυτοῦ σὺν Θεῷ τὰ κρείττω τούτοις ἐπιθεωρήσας, φαίδρυον, ὅσπερ Πάτερ, ταῖς ἀειφανέσι τῆς σῆς διανοίας ἀκτίσι τὴν ἀμβλυποῦσάν μου ψυχὴν.

C

ΣΧΟΛΙΑ.

- α'. Τίς ἡ λυχνία;
- β'. Πῶς ἀκίβδηλος χρυσός ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία.
- γ'. Πῶς καθαρὰ;
- δ'. Πῶς ἀμίαντος;
- ε'. Πῶς ἄχραντος;
- ς'. Πῶς ἀμειώτως;

ζ'. Τί τὸ λαμπάδιον τῆς λυχνίας,

η'. Οὗ πᾶς ἄνθρωπος εἰς τοῦτον ἐρχόμενος τὸν κόσμον, φησὶν, ὑπὸ τοῦ Λόγου πάντως φωτίζεται· πολλοὶ γὰρ ἀφώτιστοι διαμένουσι, καὶ τοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἀμέτοχοι φωτός· ἀλλὰ δῆλον ὅτι, πᾶς ἄνθρωπος κατ' οἰκίαν γνώμην εἰς τὸν ἀληθῆ κόσμον, τῶν ἀρετῶν ἐρχόμενος· πᾶς γὰρ ὁ κατ' ἀλήθειαν διὰ τῆς αὐθαιρέτου γεννήσεως, εἰς τοῦτον ἐρχόμενος τῶν ἀρετῶν τὸν κόσμον, ὑπὸ τοῦ Λόγου πάντως φωτίζεται, λαμβάνων ἔξιν ἀρετῆς ἀμετακίνητον, καὶ γνώσεως ἀληθοῦς ἐπιστήμην ἀπταιστον.

θ'. Πῶς καὶ λύχνος ἐστὶν ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος;

ι'. Τίς ὁ μῶδιος, ὑφ' οὗ ὁ λύχνος οὐ γίνεται καλυπτόμενος;

ια'. Εἰς τὴν αἰσθησιν τὴν γυναῖκα· καὶ εἰς τὴν ἡδονὴν, τὸν ἔφιν ἐθεώρησεν· ἀμφω γὰρ πρὸς τὴν λόγον κατὰ διάμετρον ἀφροσύνην.

νοῦ, ἐν μὲν τῷ νοητῷ τὸν αἰσθητὸν, μετενέγκας πρὸς τὸν νοῦν τοῖς λόγοις τὴν αἰσθησιν · ἐν δὲ τῷ αἰσθητῷ τὸν νοητὸν, πρὸς τὴν αἰσθησιν ἐπιστημόνως τοῖς τύποις μεταεκκλώσας τὸν νοῦν.

μη'. Ἄλλη περὶ τῶν αὐτῶν θεωρία.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5Α'

Ποταρ ἔρνοιαρ ἔχει τὸ ρητὸν τὸ ἐν τῷ Ἰωνᾷ τῷ προφήτῃ περὶ τῆς Νινευῆ φάσκον · « Ἐρ ἣ κατοικοῦσιν πλελους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν οὐδέ ἀριστεράν αὐτῶν, ἐπεὶδὴ ἀπὸ τοῦ γράμματος οὐκ εὐρίσκω μίαν παραμυθίαν; Οὐ γὰρ εἶπε Παῖδας, ἴτα περὶ ἠπείων νομίσω, ἀλλ' Ἄνδρας. Ποῖος δὲ ἀνήρ ἔχων ἀδελφεῖς τὰς φρένας, ἀγνοεῖ δεξιὰν αὐτοῦ ἢ ἀριστεράν αὐτοῦ; ἀλλ' [Fr. ἢ ἀριστεράν· ἀλλ'] εἶπε τίνες οἱ ἄνδρες, καὶ τίς ἢ δεξιὰ, καὶ τίς ἢ ἀριστερά, κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον.

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τῶν ἀναγεγραμμένων τῇ Γραφῇ προσώπων, ἢ τόπων, ἢ χρόνων, ἢ ἐτέρων πραγμάτων, ἐμφύχων τε καὶ ἀψύχων, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀεὶ νοούμενον τρόπον ἔχει συμβαίνουσαν ἑαυτῇ δι' ὅλου τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θεωρίαν. Διὸ χρητὸν ἀπαιτῶσιν τὴν θέλει τῆς ἀγίας Γραφῆς ἐξασκοῦμενον εἶδησιν, ταῖς διαφοραῖς τῶν γινομένων ἢ λεγομένων, διαφόρως ἐκδέχασθαι τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον· καὶ τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ κατὰ τὸν τόπον ἢ τὸν χρόνον δεόντως θεωρίαν προσνέμειν. Πολύσημον γὰρ ἐστὶ ἐκάστου τῶν ἐν τῇ Γραφῇ σημειωμένων τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν δύναμιν τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς · ὕπερ κἀναυθα σαφῶς εὐρίσκομεν.

tribuat. Singulorum enim in Scriptura nomina, hic quoque manifeste deprehendimus.

Ἑρμηνεύεται γὰρ (1) Ἰωνᾶς κατὰ διαφόρους ἐκφωνήσεις (1) · Ἀνάπανσις καὶ δόμα Θεοῦ, ἴαμα Θεοῦ, καὶ Θεοῦ χάρις αὐτοῖς, καὶ πόνος Θεοῦ, καὶ περιστέρα, καὶ φυγὴ κάλλους, καὶ διαπέδησις αὐτῶν. Γίνεται δὲ οὗτος καὶ ἐν Ἰόππῃ, καὶ ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐν κήτει, καὶ ἐν Νινευῆ, καὶ ὑπὸ τὴν κολόκυνταν. Ἑρμηνεύεται δὲ Ἰόππῃ (2), κευισκοπή χαρῆς, καὶ καλλονῆ θαυμαστή, καὶ χαρὰ δυνατή. Οὐκοῦν Ἰωνᾶς ὁ προφήτης (3), τύπον φέρει καὶ τοῦ Ἀδάμ, καὶ τῆς κοινῆς φύσεως, καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς προφητικῆς χάριτος, καὶ τοῦ ἀγνώμονος, καὶ ἐπὶ παντὶ καλῶ διαπονουμένου καὶ ταῖς θέλαις ἀειβατκαίνοντος χάρισι λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Οἷον, τοῦ μὲν Ἀδάμ φέρει τύπον καὶ τῆς κοινῆς φύσεως, φεύγων ἐξ Ἰόππης εἰς θάλασσαν, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν τῆς προσηγορίας αὐτοῦ δύναμιν, φυγὴ κάλλους καλούμενος. Ἰόππῃ δὲ δηλοῖ τυπούμενον ἐν αὐτῇ τὸν παρά-

²⁰ Jon. iv, 11.

(1) Ἑρμηνεύεται γὰρ. Ταῦτα hinc vocis Iona etyma prorsus incerta; nec genuini ac certo quoque *colymbus* vel *columba* dicuntur, a vocis huius quod est, *oppressit*; quod etiam dicitur *bite* et *inductio*, precitate *oppressio* et *medicatio* exprimitur. Ἰόππῃ

mundi sensibilis multis complexam compositionem: atque, in mundo quidem intelligibili sensibilem cogitat, qui rationibus sensum ad mentem traducat: in sensibili vero intelligibilem, qui solerter figuris mentem in sensum reflectat.

48. Alia iisdem de rebus spiritualis consideratio.

250 QUESTIO LXIV.

Quo sensu intelligendum, quod in Jona propheta de Ninive dicitur: « In qua habitant plures quam centum viginti millia virorum, qui non noverunt dextram suam neque sinistram suam²⁰; » quandoquidem ex littera occurrit nihil, quo mihi ipse satisfaciam. Non enim dixit, Pueros, ut de infantibus dictum existimem, sed Viros. Quis autem vir, si modo sanæ mentis sit, dexteram suam, aut sinistram suam nesciat? Verum, sodes, expone, quinam viri, ac quænam dextra atque sinistra, pro altioris sensus ac spiritualis intelligentia.

Responsio.

Eorum, quæ in sacris Litteris scripta sunt, sive personas spectes, sive loca, sive tempora, sive res alias, tum quæ anima præditæ sunt, tum quæ ea carent; quæ in sensum cadunt, ac quæ mente sola intelliguntur, si eodem modo semper intelligantur ac considerentur, nullam sibi convenientem satisque consonam, vel rei ipsius narrationem habent, vel spiritualis sensus intelligentiam. Quamobrem operæ pretium sit, ut qui divinæ Scripturæ intelligentiam excollit, pro eorum quæ gesta referuntur aut dicuntur, diversitate, diversimode quæ percenseantur, singula quæque accipiat, congruamque pro loco aut tempore, ut par est, spiritalem iis intelligentiam juxta viam Hebraicæ vocis, multa significant; quod

Nam Jonas nomen, pro eo ac diversimode pronuntiat, si interpreteris: *Dei requies est et Dei donum*, *Deique sanitas, ac Dei gratia*; *Deique labor et columba, et fuga decoris, eorumque defatigatio sive tedium*. Venit autem ille et in Joppe, et in mare, fuitque in ceto, et in Ninive, et sub cucurbita. Joppe autem, si nomen interpreteris, *gaudii speculam dicas*; *mirabilem item speciem, et gaudium potens*. Jonas itaque propheta typum gerit, tum *Adami*, tum *communis hominum generis*; *Christi* etiam, ac prophetici muneris: postremo autem etiam ingrati atque improbi, qui in omni bono fatiscat tædioque *oppressio* afficiatur, ac dicitur semper donis invidet, *judæici populi*. Ut sub exemplo loquar, *Adami* quidem ac *communis generis* typum gerit, cum ex Joppe ad mare fugit; ex quo ratione pro suæ vi nuncupationis, *fuga decoris* audit. Joppe

etiam clariorum signum, cuius membra videtur Maximus non ignorasse. Nam *in Joppe portus* est a voce *in* *portus* esse; non que ille vultis *oppressio* que auctore recenset.

autem paradisum significat, figura in ea designatum; qui nimirum vere gaudii specula tum existat, tum nuncupetur; itemque gaudium potens, ac mirabilis species seu decor, ob incorruptionis in eo divitias; quisquis tandem paradisus ille esset, Dei manu consitus. *Plantaverat enim, inquit, Dominus Deus paradisum in Edem, et posuerat in eo hominem, quem formaverat*³⁰: quænam etiam ligna in eo sita, sive illa ejusmodi ut oculis conspicerentur, sive quæ sola mente possent intelligi; quodque adeo lignum vitæ, quod in medio paradisi erat: quibus omnibus ut vesceretur cum in mandatis accepisset Adamus, ne quidem forte attingit, aut gustavit: *De omni enim ligno, inquit quod est in paradiso, vesceris*³¹.

Rursus vero significat Joppe virtutem et scientiam; ac quæ illis juncta collegio est, sapientiam. Virtutem quidem, cum pro nominis ratione, *mirabilis species* seu decor dicitur. Scientiam vero, dum gaudii speculam exponunt. Sapientiam autem, cum significat *potens gaudium*; qua homo consummatus, nulla vi verborum explicabile gaudium, vere illud potens (ejusmodi scilicet ut piis rationibus institutam divinamque hominis vitam, sartam tectam custodiat) accipit; siquidem, Scriptura teste: *Sapientia, lignum vitæ est omnibus, qui eam amplectantur: atque his, qui illi tanquam Domino innituntur, securo*³². Videmus enim humanum genus, semper Joppen (virtutis scilicet ac scientiæ habitum, nec non iis comitem mixamque sapientiæ gratiam), velut Adamus paradisum, per inobedientiam fugere; quod scilicet hominum mens sedulo malis incubat, inque mare (peccati scilicet salum) sponte pertrahi; haud secus ac primus generis parens Adamus, facta paradisi jactura, in hunc mundum devolutus est, instabilemque terrenorum et salsum, tum ferentem, tum qui feratur, errorem ac confusionem, oppido colere; cuius haecenus in eo positum lucrum, his qui amplectuntur et illi student, ut solummodo profundo **252** mergantur, et a celo absorbentur³³, ac ad usque animam aqua circumfundantur; et ab extrema abyso vallentur, inferantque caput in scissuras montium, atque in terram descendant, cujus vectes ejus retinacula æterna; ut quæ scilicet extremæ abyssi profundum existat: terram revera tenebrosam ac caliginosam; terram sempiternis horrendam tenebris; in qua non est videre jubar nec vitam mortalium, uti quodam loco magnus, magnisque veritatis causa certaminibus perfunctus, Jobus ille locutus est³⁴.

Adamus igitur propheta typo designat (commune scilicet humanum genus ac naturam), hæc inspicie in singulis figurans; naturam, inquam, velut ex Joppe (divinis ex bonis) prolapsam, inque hanc sæculi miseriam velut in mare abreptam, instabilemque ac turbulento proclivioris terrenorum affectus pelago obrutam, atque a celo spiritali feræque inexplebili, diabolo, absorptam; neque

A δεισον (4). τὸν ὄντως κατασκοπήν χαρᾶς καὶ ὄντα καὶ ὀνομαζόμενον· καὶ χαρὴν δυνατὴν καὶ καλλονὴν θαυμαστίαν, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ πλοῦτον τῆς ἀφθαρσίας· ὅστις ποτ' ἂν ἦν ὁ παράδεισος οὗτος ὁ χειρὶ Θεοῦ φυτευθείς. Ἐβύτευσε γὰρ, φησὶ, Κύριος ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε· καὶ τίνα τὰ ξύλα τὰ ἐν αὐτῷ, εἴτε θεωρούμενα, εἴτε νοούμενα· καὶ τί τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου ξύλον τῆς ζωῆς· ὧν πάντων ἐσθίειν πρόσταγμα λαθὼν ὁ Ἀδάμ, τυχὸν οὐδὲ ἤψατο· Ἀπὸ παντὸς γὰρ ξύλου, φησὶ, τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη.

B Σημαίνει δὲ πάλιν ἡ Ἰόπη (5), τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν· καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς σοφίαν· τὴν ἀρετὴν μὲν, ὅταν ἐρμηνεύεται καλλονὴ θαυμαστή· τὴν δὲ γνῶσιν, ὅταν ὡς κατασκοπή χαρᾶς λαμβάνεται· τὴν δὲ σοφίαν, ὀπηνίκα τὴν δυνατὴν σημαίνει χαρὰν· καθ' ἣν τελειούμενος ἄνθρωπος, τὴν ἀνεκλάητον λαμβάνει χαρὰν· τὴν δυνατὴν, καὶ ὄντως συνεκτικὴν τῆς κατὰ Θεὸν καὶ θείας τοῦ ἀνθρώπου συστάσεως· εἴπερ Ἡ σοφία ξύλον ζωῆς ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτήν, ὡς ἐπὶ Κύριον, ἀσφαλῆς. Φεύγουσαν γὰρ αἰεὶ τὴν Ἰόππην, τοῦτέστι, τὴν ἐξίς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐταῖς σοφίας τὴν χάριν, ὡσπερ ὁ Ἀδάμ τὸν παράδεισον διὰ τῆς παρακοῆς, ὀρώμεν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων· διὰ τὸ τὴν διάνοιαν αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐγκεῖσθαι τοῖς πονηροῖς, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν· λέγω δὲ τὴν ἄλμην τῆς ἁμαρτίας, ἐκουσίως κατασυρομένην· ὡς πρὸς τοῦτον τὸν κόσμον ἐκπεσὼν τοῦ παραδείσου ὁ προπάτωρ Ἀδάμ κατεκυλίσθη, καὶ τὴν ἄστατον τῶν ὑλικῶν, καὶ ἄλμην ἄλλως φέρουσάν τε καὶ φερομένην πλάνην τε καὶ σύγχυσιν ἐπιμελῶς περιέπουσαν· ἥς τοσοῦτόν ἐστι τὸ κέρδος τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, ὅσον μόνον ποντισθῆναι, καὶ ὑπὸ τοῦ κήτους καταποθῆναι, καὶ περιχυθῆναι ὕδωρ ἕως ψυχῆς· καὶ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ἀθύσσου κυκλωθῆναι, καὶ δῦναι τὴν κεφαλὴν εἰς σχισμὰς ὕδρων, καὶ καταελθεῖν εἰς γῆν, ἥς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι· ὡς πυθμένα δηλον ὅτι τῆς ἐσχάτης ἀθύσσου τυγχάνουσιν· τὴν γῆν τὴν σκοτεινὴν ὄντως καὶ γνοφερὰν, γῆν σκότους αἰωνίου· ἐν ἧ ὄυκ ἐστὶ φέγγος, οὐδὲ ὄρᾳ ζῶν βροτῶν, ὡς πού φησιν ὁ μέγας καὶ τοῖς μεγάλους ὑπὲρ ἀληθείας ἄλλοις διηγωνισμένος Ἰώβ.

C Σημαίνει γοῦν τὸν Ἀδάμ ὁ προφῆτης, ἡγοῦν τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἐκάστῳ ταῦτα τυπῶν μυστικῶς· τὴν, ὡς ἐξ Ἰόππης τῶν θεῶν ἐξολισθήσασαν ἀγαθῶν, καὶ πρὸς τὴνδε τοῦ βίου καθάπερ θάλασσαν τὴν ταλαιπωρίαν κατενεχθεῖσαν· καὶ τῷ ἀστάτῳ καὶ πολυφλοίσβῳ πελάγει τῆς τῶν ὑλικῶν προσπαθείας καταποντισθεῖσαν (6)· καὶ ὑπὸ τοῦ κήτους τοῦ νοητοῦ καὶ ἀπλήστου θηρὸς τοῦ δια-

³⁰ Gen. ii, 8. ³¹ Ibid. 16. ³² Prov. iii, 18. ³³ Job. iii, 6. ³⁴ Job x, 21.

βόλου καταποθεΐσαν· καὶ τὸ ὕδωρ πανταχόθεν τῶν ἐν κακίᾳ πειρασμῶν περιχυθὲν δεξαμένην ἕως ψυχῆς· ὡς περιχεθεΐσαν δηλαδὴ τοῖς πειρασμοῖς τῆς ζωῆς· καὶ ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀδύσσου κυκλωθῆναι· τούτῃ ἐστιν, ὑπὸ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας καταδεθεΐσαν τὸν νοῦν, καὶ περικλωσθῆναι τῷ πολλῷ βάρει τῆς κακίας τὸν λογισμὸν· καὶ καταδύσαι τὴν κεφαλὴν εἰς σχισμὰς ὁρέων· τούτῃ ἐστιν, τὸν πρῶτον κατὰ τὴν πίστιν περὶ μονάδος λόγον (7), ὡς κεφαλὴν τοῦ παντὸς σώματος τῶν ἀρετῶν, ὡς εἰς τινὰς σχισμὰς ἀφεργαίει ὁρέων τὰς διανοίας τῶν πονηρῶν δυνάμεων κατακλεισθεΐσαν, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ φαντασίας καταμερισθεΐσαν. Σχισμὰς γὰρ ὁρέων, τῶν ἐν τῷ βάθει ποῦ τῆς ἐσχάτης ἀδύσσου τῆς ἀγνοίας κειμένων τῆς πονηρίας πνευμάτων περὶ πλάνην ἐννοίας εἶπεν, ὁ λόγος· καὶ κατελοῦσαν εἰς τὴν γῆν (8), ἧς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι· τούτῃ ἐστιν, πρὸς τὴν πάσης αἰσθήσεως θείας ἔρημον, καὶ ζωτικῆς κινήσεως ἀρετῶν ἐστερημένην ἕξιν κατενεχθεΐσαν· τὴν μηδεμίαν παντελῶς ἔχουσαν αἰσθησιν ἀγαθότητος, καὶ Θεοῦ κατ' ἐννοίαν ἐφέσεως κίνησιν· ἐφ' ἧς βέβηκεν καθάπερ ἄβυσσος (9), τῆς ἀγνοίας ὁ ζῶφος καὶ τὸ ἀνήκεστον βάθος τῆς κακίας· καὶ τὰ ἔρη τῆς πλάνης ἐρρίζωται· τὰ πνευματικὰ λέγω τῆς πονηρίας· ὧν πρότερον ταῖς σχισμαῖς εἰσδύσα, γέγονεν ὕστερον βάσις διὰ τὴν κακίστην ἕξιν ἢ φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ὡς δεκτικὴ τῆς αὐτῶν πλάνης καὶ πονηρίας. Τὴν ἔχουσαν καθάπερ αἰωνίου μοχλοῦς (10), τὰς ἐνδιαθέτους προσπαθείας τῶν ὑλικῶν τὰς οὐκ εἰώσας τὴν διάνοιαν τοῦ σκότους τῆς ἀγνοίας ἀπαλλαγεΐσαν, τὸ φῶς ἰδεῖν τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως· ἦντινα τυχὸν ἕξιν, ὡς μικρῶ πρόσθεν ἔφην, ὁ μέγας Ἰὼβ αἰνιττόμενος ἔφη, γῆν σκοτεινὴν καὶ γροφεράν· γῆν σκότους αἰωνίου. Σκοτεινὴν μὲν, ὡς πάσης ἀληθοῦς ἔρημον γνώσεώς τε καὶ θεωρίας· γροφεράν δὲ, ὡς πάσης ἀρετῆς ἐστερημένην καὶ πράξεως· Ἐν ᾗ, φησὶν, οὐκ ἔστι φέγγος, δηλαδὴ γνώσεως καὶ ἀληθείας (11)· οὐδὲ ὄραν ζωὴν βροτῶν· τὴν λογικοῖς δηλονότι πρόπευσαν ἀγωγῆν.

Ἐν τούτοις μὲν γίνεται τυχὸν, ὀπηνίκα τὰ πάθη τυπῶν ἐν ἑαυτῷ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ προφήτης, εἰς ἄπερ ἔλεεινῶς ἑαυτὴν κατεσκεύασε, τὰ τῆς κοινῆς οἰκειοῦμενος φύσεως· καὶ ἐφαρμόζεται δεόντως αὐτῷ τυποῦντι τὸν Ἀδάμ, τῆς προσηγορίας ὁ νοῦς, φουγῆ καλλίλους ἐρμηνευόμενος. Ἐνίκα δὲ τὸν δι' ἡμᾶς ἐν τοῖς ἡμῶν καθ' ἡμᾶς διὰ σαρκὸς νοεῶς ἐψυχωμένης χωρὶς μόνης ἀμαρτίας γενόμενον Θεὸν προδιατυποῖ, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν παθημάτων προδιαγράφει μυστήριον· τὴν μὲν ἀπ' οὐρανῶν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον σημαίνει ἀβύσσον, διὰ τῆς ἐξ Ἰώβ εἰς τὴν θάλασσαν μεταβάσεως (12)· τὸ δὲ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον, ὑπὸ τοῦ κήτους δηλοῖ καταπινόμενος, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἀπαθῆς ἐκδιδόμενος. Καὶ διὰ τοῦτο προσφῶρος· κατὰ τὴν τῆς κλήσεως δυνάμιν ἀνάπαυσις καὶ ἰασίς Θεοῦ καὶ Θεοῦ χάρις αὐτοῖς· τυχὸν δὲ, καὶ πόνος Θεοῦ διὰ τὸ πά-

A circumfusa undique ad usque animam, tentationum ærumna, aqua exceptam (quippe tentamentis vitæ circumseptam) et sub extrema vallatam abvssso (mente scilicet ignorantia laqueis penitus obstructa, ac ratione gravi nequitia pondere obruta) inserto illatoque in montium scissuras capite; prima scilicet (quæ unitatem spectat) fidei ratione, velut totius virtutum corporis capite, quasi in obscuris quibusdam montium scissuris, nequissimarum potestatum rationibus oclusa, inque multas opiniones ac cogitationes dissecta. Montium enim scissuras, extremæ ignorantia abyssus alto gurgite consistentium nequitia spirituum, erroris cogitationes sensaque Scriptura nuncupavit. Quæ in terram descenderit, cujus vectes ejus retinacula æterna; hoc est, dejecta in habitum sic divino omni sensu destitutum, atque vitali virtutum motione privatum; quæ videlicet omni prorsus careat bonitatis sensu, nec ullum animo Dei desiderium habeat. In quam velut abyssus, ignorantia caligo, vitiaque ac nequitia deplorata altitudo, ascenderit: in qua etiam erroris montes radices egerint (spiritalia scilicet nequitia³⁶) quorum prius scissuras cum subisset, basis postmodum humana natura, pessimi habitus ratione, effecta est, ut quæ illorum erroris ac nequitia velut vasculum atque **253** sedes existat. Quæ, velut æternos vectes, terrenorum affectus animo hærentes habeat, per quos nimirum, ignorantia tenebris liberata, veræ lumen agnitionis videre non liceat. Hunc forte habitum, uti paulo ante dicebam, magnus ille Job obscure significans, terram tenebrosam appellavit ac caliginosam³⁶, æternarum scilicet tenebrarum terram. Tenebrosam quidem, quod vera omni scientia re contemplatione careat; caliginosam vero, quod eam virtus omnis actioque deficiat. In qua, inquit, non est jubar (scientia scilicet ac veritatis), nec mortalium vitam, videre³⁷; eam scilicet vitæ institutionem ac disciplinam, quæ ulentes rationes addeceat.

In hæc forsitan venit propheta, cum in se ipse humanæ affectus naturæ figurat, in quos miserabili se habitu gestuque composuit, sibi ea, quæ ad communem spectant naturam, ipse tribuens. Aptaque illi, cæci Adamum typo representet, appellationis vis sensusque quadrat; quæ nimirum pulchritudinis fugam vocitatum expenas. Cum autem Deum, qui nostri causa inter nos nobis similis per carnem intelligentiam more animatum, uno duntaxat excepto peccato, versatus est, præeunte typo figurat, atque incarnationis ejusque perpessionum præsignat eruditique mysterium; ejus quidem e caelis in hunc mundum significat descensum, ea scilicet ratione, qua a Joppæ ad mare transivit. Mortis autem ac sepulture resurrectionisque mysterium, dum absorbetur a ceto, tribusque exactis diebus atque noctibus incolumis evomitur. Idecirco etiam commodum, juxta vim nominis, requies, Deique

³⁶ Ezech. vi, 12. ³⁷ Job x, 21. ³⁸ Ibid.

causa gloriantur, ipsa auctor sit; doceatque ærumnis ac cruciamentis magis gloriari, quam vitæ carnalis longe curis anxios, voluptatibus ac deliciis: excellentis eis spiritualis virtutis argumentum, quæ ex natura est, perpetiendis malis, carnis imbecillitatem efficiens.

Gratiæ namque sermo, per multas tentationes, ad humanum genus, sive Ecclesiam gentium, haud secus ac Jonas per multas ærumnas ad Ninivem civitatem grandem commeans, naturæ dominantem legem solio excussit; priore scilicet mala consecrante, ex sensus ratione habitu; stolamque detrachere induxit (mundanæ scilicet gloriæ ex morum ornatu quæsitum fastam abjicere) saccumque induere; luctum nimirum, molestamque ac laboribus asperam, vitæque ex pietatis rationibus institutæ congruam, disciplinam assumere, atque in cinere sedere. Cinis, paupertas spiritus est, in quo sedet quisquis vitam pie instituere eruditur; ac pro his quæ deliquit, conscientiæ flagellum cædens habet. Neque regem duntaxat eo impulit prædicatus sermo gratiæ, ut Deo fidem accommodaret, verum etiam viros (homines scilicet genus complentes) unum universorum conditorem Deum atque judicem, certo confiteri docens, fideque prædicare instituens, perfectam scilicet priorum malorum studiorum abdicationem; saccosque induere a minore usque ad majorem ipsorum; nempe duriorum disciplinam vitia atque affectus necantem, alacriter strenueque obire. Porro minores atque majores istic loci, reconditioris sensa ac aliore, appellatos existimo, quos minori atque majori pravitate obnoxios, sermo deprehendit.

Et crediderunt, inquit, viri Ninives Deo: et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt saccis a minore usque ad majorem 257 ipsorum. Et pervenit sermo ad regem Ninives; et surrexit de solio suo, et abstulit stolam suam a se, et coopertus est sacco, et sedit in cinere. Et prædicatum est, et dictum est in Ninive a rege et a proceribus ejus, dicendo: Homines et jumenta et boves et oves non gustent quidquam, et non pascantur, et aquam non bibant⁹⁵. Rex (naturæ, inquam), lex naturæ est. Hujus autem proceres, facultates sunt, rationis, iræ et cupiditatis. Hujus viri civitatis (nempe naturæ) uno quidem sensu sunt ac intellectu, qui erga sermonem offendant et rationem, falsaque de Deo ac divinis cognitione laborant: jumenta autem, quæ peccant cupidine, onusque libidinis per corporeos affectus atque vitia portant. Boves item, qui iræ motum omnem impendant, ut terrena bona obtineant. Atque enim, epotum bovis cruor, ei qui hausit, præsentaneam non necem consciscere: cruor autem et sanguis, iræ palam signum est. Oves demum esse alicui ac pœudes (ejusmodi scilicet quæ non carcant) eos, qui dementi animo, excedente libidinis causa,

και πλέον ἐμπλατύνεσθαι διδάσκουσα τοῖς παθήμασιν, ἢ ταῖς ἀνέσεσιν, τοὺς τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἔγαν φροντίζοντας ὑπόστασιν αὐτοῖς ὑπερβαλλούσης κατὰ πνεῦμα δυνάμειος (18), ποιουμένη τὴν κατὰ φύσιν τῆς σαρκὸς περὶ τὸ πάσχειν ἀσθένειαν.

Ὁ γὰρ λόγος τῆς χάριτος, διὰ πολλῶν πειρασμῶν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἤγουν τὴν τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ὡσπερ Ἰωνᾶς διὰ πολλῶν θλίψεων πρὸς Νινευὴ διαβάς τὴν πόλιν τὴν μεγάλην, ἔπεισε τὸν βασιλεύοντα νόμον τῆς φύσεως ἐξαναστῆναι τοῦ θρόνου (19) τῆς προτέρας περὶ τὸ κακὸν δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀσθησιν ἐξεως, καὶ περιελεσθαι τὴν στολὴν αὐτοῦ· τὸν ἐπὶ τοῖς ἡέσειν λέγω τῆς κοσμικῆς δόξης ἀποθέσθαι τύφον· καὶ περιβαλέσθαι σάκκον, τὸ πένθος δηλαδὴ καὶ τὴν δυσχερῆ καὶ τραχεῖαν τῆς κακοπαθείας, καὶ βίῳ τῷ κατὰ Θεὸν πρέπουσαν ἀναγωγῆν· καὶ καθῆσθαι ἐπὶ σποδοῦ. Σποδὸς ἐστίν, ἡ πτωχεία τοῦ πνεύματος, ἐφ' ἧς καθέζεται πᾶς εὐσεβὴς ζῆν διδασκόμενος, καὶ τὴν μάστιγα τῆς συνειδήσεως ἔχων ἐπὶ τοῖς πλημμεληθεῖσιν αὐτὸν κατακίχουσαν. Καὶ οὐ μόνον τὸν βασιλέα πείθει πιστεῦσαι τῷ Θεῷ κηρυττόμενος ὁ λόγος τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας, τοὺς συμπληροῦντας δηλαδὴ τὴν φύσιν ἀνθρώπων, ἕνα πληροφορῶν ὁμοιογεῖν εἶναι Θεὸν τῶν πάντων ποιητὴν καὶ κριτὴν, καὶ κηρύξαι πιστῶς παρασκευάζων, τὴν τελείαν δηλαδὴ τῶν προτέρων ἀποχὴν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων· καὶ ἐνδύσασθαι σάκκους, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν· τὴν νεκρωτικὴν δηλαδὴ τῶν παθῶν πακοπάθειαν προθύμως μετελλεῖν· μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους ἐνταῦθα κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον ὑπονοῶ κεκλήσθαι, τοὺς ἐν ἡττονι κακίᾳ, καὶ μείζονι φωραθέντας ὑπὸ τοῦ λόγου.

Καὶ ἐπιστευσαν οἱ ἄνδρες Νινευῆ, φησὶ, τῷ Θεῷ, καὶ ἐκήρυξαν νηστείας, καὶ ἐνεδύσαντο σάκκους ἀπὸ μικροῦ καὶ ἕως μεγάλου ἐντῶν. Καὶ ἤγγισεν ὁ λόγος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νινευῆ, καὶ ἐξανέστη ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ περιελέτο τὴν στολὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ περιεβάλετο σάκκον· καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ σποδοῦ. Καὶ ἐκηρύχθη καὶ ἐρέβηθ ἐν τῇ Νινευῆ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, λεγόντων· Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη καὶ οἱ βόες, καὶ τὰ πρόβατα μὴ γευσάσθωσαν μηδὲν, μηδὲ νειμέσθωσαν· καὶ ἕδωρ μὴ πιέτωσαν. Βασιλεὺς ἐστίν, τῆς φύσεως ἔφην, ὁ νόμος τῆς φύσεως· ἔρχοντες δὲ τούτου τυγχάνουσι, τό τε λογικὸν καὶ θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν· οἱ ἄνδρες δὲ τυγχάνουσι ταύτης τῆς πόλεως (20), ταυτέστι τῆς φύσεως, κατὰ μίαν ἐπιβολὴν, οἱ περὶ τὸν λόγον πταίνοντες, καὶ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐσφαλμένην γνῶσιν κατέχοντες· κτήνη δὲ, οἱ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν διαμαρτάνοντες, καὶ διὰ τῶν σωματικῶν παθημάτων ἀχθοφοροῦντες τὴν ἡδονὴν· βόες δὲ, οἱ πᾶσαν τοῦ θυμοῦ τὴν κίνησιν πρὸς τὴν τῶν γῆινων καταβαλλόντες κτήσιν· φασὶν γὰρ τὸ αἷμα τοῦ βοῆς πινόμενον Ἰβάνωνται

⁹⁵ Jon. iii, 7.

ἐπάγειν παραυτικά τῶ πίνοντι· θυμοῦ δὲ προδῆλως ἄ σύμβολον ὑπάρχει τὸ αἷμα. Πρόβατα δὲ φασι εἶναι, ψεκτὰ δηλαδὴ, τοὺς ἀνοήτως κατὰ μόνην τὴν αἰσθησιν πρὸς πάθος νεμομένους ὡς πᾶν τὴν τῶν ὀρατῶν θεωρίαν. Ψεκτῶς γὰρ κείσθαι ταῦτα πάντα κατὰ τοῦτον τῆς Γραφῆς τὸν τόπον ὑπονοοῦμεν, ἕως ὁ λόγος λαθῶν, πρὸς τὸ κρεῖττον αὐτὰ μεταβάλοι. Ὅθεν τούτοις ἐπάγει φάσκων ὁ Λόγος· *Μὴ γευσάσθωσαν, μηδὲ νεμέσθωσαν· καὶ ὕδωρ μὴ πίετωσαν*· λύων δηλαδὴ τὰς προτέρας ἐφ' ἐκάστῃ τῶν εἰρημένων συστατικὰς τῶν παθῶν αἰτίας, μεθ' ἃς ἀναιρουμένας τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολὴν τῶν ποτε τοῖς κακοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐνεσχημένων, ἐπιδεικνύμενος, ἐπιφέρει· *Καὶ περιεβάλλοντο σάκκους οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἐκτενωῶς· καὶ ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ πονηρᾶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσίν.* Ἄνθρώπους, ὡς ἔφην, λέγεσθαι νοήσομεν, τοὺς ἐνεχομένους κατὰ ἐσφαλμένην τοῦ λόγου κρίσιν ὑπὸ τῶν ψυχικῶν παθημάτων· κτήνη δὲ, τοὺς καθ' ἡδονὴν κατὰ τὴν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας παράχρησιν, τοῖς σωματικοῖς προσηλωμένους παθήμασιν, πάντας καθάπερ σάκκους περιβαλλομένους τὴν νέκρωσιν τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν, ἧγουν παντὸς τοῦ χοίκοῦ νόμου τε καὶ φρονήματος· καὶ ἀναβοῶντας ἐκτενωῶς· τούτεστι, μεγάλη τῆ φωνῇ, ἧγουν τῆ κατὰ τῆς ἀνομίας παρῆρησιζ ἐξαγορευόντας τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων τὴν ἄδειαν· καὶ ἀφισταμένους ὡς ὁδοῦ τινος τοῦ κατὰ συνήθειαν γουμένης ἀδικίας.

Ὅτω μὲν οὖν εἰς τὴν κοινήν φύσιν, ἧτουν τὴν πῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἢ Νινευὴ νοουμένην, διὰ παντὸς δείκνυσιν ἐν αὐτῇ κηρύττοντα τὸν Ἰωάν· τούτεστι τὸν λόγον τῆς προφητικῆς χάριτος· καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστρέφοντα τοὺς πεπλανημένους. Εἰ δὲ πρὸς τὴν τοῦ καθ' ἕκαστον θεωρίαν τὴν Νινευὴ νοοῦμεν (21), τὴν ἐκάστου ψυχὴν εἶναί φαμεν τὴν πᾶν τὴν μεγάλην, πρὸς ἣν ἀποστέλλεται παρανομοῦσαν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, κηρύττων μετάνοιαν πρὸς ζωὴν. Ταύτης δὲ βασιλεία νοοῦμεν τὸν νοῦν· ἄρχοντας δὲ, τὰς ἐμπαθεῖς δυνάμεις· ἄνθρώπους δὲ, τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· κτήνη δὲ, τὰ περὶ τὸ σῶμα κατ' ἐπιθυμίαν κινήματα· βόας δὲ, τὰς κατὰ τὸν θυμὸν περὶ τὰ ὕλικα πλεονεκτικὰς κινήσεις· πρόβατα δὲ, τὰ κατὰ τὴν αἰσθησιν χωρὶς διανοίας ἀντιληπτικὰ τῶν αἰσθητῶν κινήματα. Καὶ τὸν μὲν βασιλεία νοῦν ὡς ἀπὸ θρόνου τινὸς τῆς κατὰ τὴν προτέραν ἄγνοιαν ἐξανιστάμενον ἔξεως, καὶ ὡσπερ στολὴν τὴν ψευδῆ περὶ τῶν ὄντων δόξαν ἀποτιθέμενον· καὶ ὡς σάκκον περιβαλλόμενον, τὸν ἐπὶ τοῖς κακῶς φρονηθεῖσι μετὰ μελον· καὶ ἐπὶ σποδοῦ καθήμενον, τῆς κατὰ τὴν πτωχείαν τοῦ πνεύματος ἔξεως· καὶ προστάσσοντα τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς κτήνεσι καὶ τοῖς βοῦσι καὶ τοῖς προβάτοις νηστεύειν τῆς τε κατὰ κακίαν βρώσεως, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἄγνοιαν πόσεως· τούτεστι πράξεως κακῶν ἀποσχέσθαι, καὶ τῆς κατ' αἰσθησιν πεπλανη-

A uno duntaxat sensu, tanquam gramen, rerum in aspectum cadentium speculationem usurpant. Hæc enim omnia, hoc quem versamus Scripturæ loco, ita accipi arbitramur, ut vituperio labeque non careant, donec ea assumens Sermo, meliori fruge commutarit. Quamobrem his subdit Scriptura: *Non gustent, neque pascantur, et non bibant aquam;* nempe in singulis quæ dicta sunt, priores causas, affectus scilicet vitiaque conflantes, solvens; quibus sublatis, ad eorum qui pravis aliquando studiis distinebantur, meliori fruge mutationem significandam infert: *Et cooperti sunt saccis homines et jumenta; et clamaverunt ad Dominum Deum vehementer. Et aversi sunt unusquisque a via sua mala, et ab iniquitate quæ erat in manibus eorum.* Homines, uti dicebam, appellatos eos intelligamus, qui, errante rationis judicio, animalibus affectibus ægritudinibusque tenebantur. Jumenta autem eos, qui libidine per iræ abusum ac cupiditatis, corporalibus addicti vitiis erant; qui omnes velut saccis membrorum, quæ sunt super terram (terrenæ scilicet omnis legis, sensusque) mortificatione, operiantur⁴⁵; clamantque vehementer, magna utique contentaque voce; clamoris nimirum fiducia²⁵⁸ adversus improbitatem priorum scelcerum licentiam confiteantur; ac quasi a via quadam, a cursu consueto, eaque, quam veluti manibus, actionibus exsequiebantur, iniquitate abscedant.

C Sic igitur, naturæ communis typo, sive Ecclesiæ gentium, intellecta Ninive, in se Jonam semper predicantem ostendit (nempe sermonem prophetica gratiæ), eosque, qui errore lapsi sint, quotidie ad Deum convertentem. Sin autem ad singulos spiritalem Ninives intelligentiam referamus, uniuscujusque nostrum animam, civitatem illam grandem esse dicemus; ad quam improbitate sordentem Dei Sermo mittitur, prædicans penitentiam ad vitam. Hujus regem, mentem intelligimus: proceres, ingentitas vires: homines, libidine concretas cogitationes: jumenta, qui circa corpus motus cupiditatis versantur: boves, iræ motus avaros erga terrena: oves, sensus motiones sine intellectu, quibus ea, quæ sensum movent, percipiamus. Ac quidem regem (id est, animum) velut e solio, e prioris ignorantia habitu surgere, ac quasi stolam, falsam de rebus æstimationem ponere; velutque sacco, pœnitentia cooperiri, eorum nomine quæ male sensit: atque in cinere sedere, habitu scilicet paupertatis spiritus: hominibus item, jumentis, bobus, ovibus, ut a nequitia cibo jejument ac ignorantia potu, præcipere, ut nempe a malis se actibus falsaque sensus speculatione abstineant; saccisque operiantur (habitu scilicet hujusmodi, quo innaturales affectus extinguantur, ac quæ ex naturæ rationibus sunt, virtutes ac notitiæ acquirantur): clamantque ad

⁴⁵ Coloss. iii, 5.

Ninive =
our soul

sin not
natural

Deum vehementer, prioris scilicet vitæ delicta ac facinora contente enuntiant, sensusque modestia eum placare studeant, qui hæc eadem potest condonare; atque, ad virtutem præstandam ac voluntatem servandam, vim immutabilem ex eo petant, qui hanc propense rogantibus donat; velut denique a via mala, a priore mentem errore cohibeant; vitiique inventorem habitum ab animi facultatibus actioni addictis, abjiciant.

μὴς ταύτην τοῖς αἰτοῦσι δωρούμενον· καὶ ὡσπερ διάνοιαν· καὶ τὴν ἐπινοητικὴν τῆς κακίας ἔξιν, τῶν

In hac porro magna civitate, communi scilicet hominum natura, ac quæ ex gentibus est, Ecclesia; sive etiam singulorum quorumque anima, quæ videlicet **259** virtutis ac scientiæ (fidei scilicet bonæque conscientiæ) sermone ac ratione, salutem parat, supra duodecim myriades hominum sunt (centum viginti millia) qui nesciant dextram suam aut sinistram suam. Duodecim myriades (centum viginti millia) altiori ac reconditori sensu, hoc loco Scripturam dicere arbitror, temporis ac naturæ rationes; scientiam nimirum, quæ naturam oculis aspectabilem, cum iis sive quibus non, facile complectatur. Duodenarius enim numerus cum ex quinque et septem componatur ac absolvatur; naturaque quina sensibus sit, ac tempus septenario decurrat; duodenarium numerum naturam ac tempus significare, liquido fit. Signanter autem, supra duodecim myriadas hominum dixit, ut et circumscriptum hunc numerum, pluribusque indefinite excedentem noverimus; iis scilicet, qui sui adjectione, majorem supra duodenarium numerum summam efficiunt.

Dei igitur splendidissima summaque laude conspicua Ecclesia (quæ nimirum virtutis ac scientiæ rationes, temporis scilicet atque naturæ rationibus superiores, et ad aeternorum ac spiritualium magnificentiam commeantes) habeat; supra duodecim myriadas hominum (id est, centum viginti millia) habet, qui non cognoscant dexteram suam et sinistram suam. Qui enim, qua fretus est, legitima virtute, carnales affectus vitiaque, velut sinistras, oblivioni dedit; quaque pollet inoffensa scientia, quibus egregia laude perfunctus meritis est, inanis jactantiæ morbo fastuque, velut dextera, non capitur, vir existit, qui suam ipse dexteram non cognoscat (quem scilicet fluxæ gloriæ ac caducæ carnales affectus ex libidine non illiciant.

Dexteram igitur, ut videtur, vocavit Scriptura, quæ ex meritis ac virtutibus, inanis gloria ortum ducit: sinistram vero, quæ ex turpibus affectibus luxuria ac profligata vita inolescit. Hæc autem viros, nescientes dexteram suam neque sinistram, nactus est omnis animus, qui rerum spiritualium contemplationibus inclarescit. Quisquis enim ejusmodi est, qui cogitandi vim a naturæ atque temporis consideratione retraxerit, quasi viros, numerum duodenarium supergressos, naturales cogitatus **260** habet; velut scilicet rationes nihil amplius

A μένης θεωρίας· καὶ περιβάλλεσθαι [Fr. περιβαλέσθαι] σάκκους, τουτέστι, τὴν νεκρωτικὴν μὲν τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, περιποιητικὴν δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἀρετῶν τε καὶ γνώσεων ἔξιν· καὶ ἀναβοῆσαι πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενωῶς· ἐξαγορεύσαι δὴλον ὅτι συντόμως τὰ πρότερα, καὶ ἰλεώσασθαι τῇ ταπεινώσει τὸν συγχώρησιν δοῦναι τῶν προλαβόντων δυνάμενον· καὶ αἰτῆσαι πρὸς τὴν τῶν κρείττωνων ἐνέργειαν, καὶ φυλακὴν προαιρέσεως δυνάμιν ἀτρεπτον, τὸν ἐτοιόδοῦ πονηρᾶς, τῆς προτέρας πλάνης κωλύσαι τὴν κατὰ ψυχὴν πρακτικῶν ἀποθέσθαι δυνάμενον.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν πόλιν τὴν μεγάλην, τουτέστι, τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἑκκλησίαν· ἢ τὴν τοῦ καθ' ἕκαστον ψυχὴν, διὰ τοῦ λόγου τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, ἡγουν πίστεως καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως σωζομένην, ὑπάρχουσιν πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνθρώπων, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν, ἢ ἀριστερὰν αὐτῶν. Δώδεκα μυριάδας ἐνταῦθα λέγειν ὑπονοῶ τὴν Γραφὴν κατὰ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς λόγους, τοὺς περὶ χρόνου καὶ φύσεως λόγους· ἡγουν τὴν μετὰ τῶν οὐκ ἀνευ εὐπεριληπτικῆς τῆς ὀρωμένης φύσεως γνώσιν (22). Εἰ γὰρ ὁ δώδεκα ἀριθμὸς, ἐκ πέντε καὶ ἐπτά συντιθέμενος ἀποτελεῖται· ἢ δὲ φύσις ὑπάρχει πενταδικὴ διὰ τὴν αἴσθησιν· ὁ δὲ χρόνος ἐστὶν ἑβδοματικὸς· ἄρα φύσιν καὶ χρόνον ὁ δώδεκα δηλοῖ σαφῶς ἀριθμὸς. Σησημειωμένως δὲ, πλείους ἢ δώδεκα μυριάδας εἶπεν ἀνθρώπων, ἵνα γινώμεν περιγραφέντα τοῦτον τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὑπερβαίνοντα τοῖς πλείοσιν ἀορίστως, τὸ ὑπὲρ δώδεκα ἀριθμῶν δι' ἑαυτῶν ποιούμενοι ποσόν.

Οὐκοῦν ἢ τοῦ Θεοῦ πανεύφημος Ἑκκλησία (23), τοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνώσιν· παρελθόντας μὲν τοὺς κατὰ χρόνον καὶ φύσιν λόγους, πρὸς δὲ τὴν τῶν αἰώνιων καὶ νοητῶν διαβάοντας μεγαλοπρέπειαν ἔχουσα, πλείους ἢ δώδεκα μυριάδας ἀνδρῶν ἔχει, μὴ γινώσκοντας δεξιὰν αὐτῶν, ἢ ἀριστερὰν αὐτῶν. Ὅ γὰρ διὰ τὴν ἔνομον ἀρετὴν τῶν ἐν σαρκὶ παθῶν ὡς ἀριστερῶν ποιούμενος λάβην, καὶ διὰ τὴν ἄπταιστον γνώσιν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, τῇ νόσῳ τῆς φυσιοῦσης οἴησεως ὡς δεξιᾶς οὐκ ἀλισκόμενος, ἀνήρ γέγονε μὴ γινώσκων δεξιὰν αὐτοῦ, ὡς δόξης οὐκ ἔρων λυομένης· οὐδὲ ἀριστερὰν, ὡς τῆς σαρκὸς οὐκ ἐρεθιζόμενος πάθει.

D amor non incessat) neque vero sinistram; quem

Δεξιὰν οὖν, ὡς ἔοικεν, εἶπεν ὁ λόγος, τὴν ἐπὶ τοῖς δὴθεν κατορθώμασι κενοδοξίαν· ἀριστερὰν δὲ, τὴν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς πάθειν ἀκολασίαν. Ταύτους δὲ πᾶσα ψυχὴ ταῖς θεωρίαις τῶν νοητῶν λαμπρυνόμενη κέκτηται τοὺς ἀνδρας, μὴ γινώσκοντας δεξιὰν αὐτῶν καὶ ἀριστερὰν. Πᾶσα γὰρ ψυχὴ, τῆς περὶ φύσιν καὶ χρόνον θεωρίας, τὴν διανοητικὴν συσταλάσα δυνάμιν, τὸν δώδεκα παρελθόντας ἀριθμὸν ἔχει καθάπερ ἄνδρας τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς, οἳ αὐτῶν μὴκέτι τοῖς ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον πορευόμενοι λόγοις· πρὸς δὲ, τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων

κατανόησιν καὶ ἐπιστήμην ἀσχολουμένους· καὶ διὰ τούτο μὴ γινώσκοντας δεξιὰν αὐτῶν, ἢ ἀριστεράν αὐτῶν. Ἡ γὰρ κατὰ λόγον γνώσις τῶν ἀρετῶν· ἢ γοῦν ἢ κατ' ἐνέργειαν ἀληθῆς τῆς τῶν ἀρετῶν αἰτίας ἐπίγνωσις (34), ἀγνοίαν παντελῆ πέφυκε ποιεῖν, τῆς ὡς δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς ἐκατέρωθεν παρακειμένης τῆ μεσότητι τῶν ἀρετῶν ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως.

Εἰ γὰρ οὐδὲν ἐν τῷ λόγῳ παντελῶς πέφυκεν εἶναι παράλογον (25)· σαφῶς ὁ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρετῶν ἀναχθεῖς, τὴν τῶν παραλόγων οὐδαμῶς ἐπιγνώσεται θέσιν. Οὐ γὰρ δυνατόν ἄμφω κατ' αὐτὸν ἅμα καταθρῆσαι τὰ ἀντικείμενα· καὶ θατέρω ἅμα τὸ ἕτερον γινῶναι συνεμφαινόμενον.

Εἰ γὰρ ἀπιστίας ἐν τῇ πίστει λόγος οὐδεὶς (26)· οὐδὲ σκότους αἰτία κατὰ φύσιν ὑπάρχει τὸ φῶς, οὐδὲ Χριστῷ συνενδείκνυσθαι πέφυκεν ὁ διάβολος· δῆλον ὡς οὐδὲ τῷ λόγῳ τὸ παράπαν συνυπάρχει τι παράλογον. Εἰ δὲ τῷ λόγῳ συνεῖναι παντελῶς οὐ δύναται τὸ παράλογον· ὁ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρετῶν ἀναχθεῖς, τὴν τῶν παραλόγων, ὡς ἔφη, οὐκ ἐπίσταται θέσιν· μόνην ὡς ἔστιν, ἀλλ' οὐκ ὡς νομίζεται, γινώσκων τὴν ἀρετὴν (27). Καὶ διὰ τοῦτο, μήτε τὴν δεξιὰν διὰ τῆς ὑπερβολῆς· μήτε ἀριστεράν, διὰ τῆς ἐλλείψεως ἐπιστάμενος· ἐπ' ἄμφοιν γὰρ θεωρεῖται σαφῶς τὸ παράλογον. Εἰ γὰρ ὅρος ὑπάρχει καὶ μέτρον τῶν ὄντων ὁ λόγος (28)· ἴσον πρὸς ἀλογίαν ἔσσι, καὶ διὰ τοῦτο παράλογον, τὸ παρὰ τὸν ὄρον καὶ παρὰ τὸ μέτρον· ἢ πάλιν, ὑπὲρ τὸν ὄρον κινεῖσθαι καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον. Ἐπίσης γὰρ ἄμφω τοῖς οὕτω κινουμένοις, τοῦ κυρίως ὄντος φέρει τὴν ἔκπτωσιν. Τὸ μὲν ἀδύνατον αὐτοῦ ποιεῖσθαι τοῦ δρόμου πείθον τὴν κίνησιν καὶ ἀόριστον (29), οὐκ ἔχουσαν σκοπὸν τὸν Θεὸν δι' ἀμετρίαν νοῦς, ὡς τέλος αὐτοῖς προεπινοούμενον, τοῦ δεξιοῦ, δεξιότερον ἀναπλαττομένους· τὸ δὲ παρὰ τὸν σκοπὸν, πρὸς μόνην τὴν αἰσθησιν αὐτοῦ πείθον τοῦ δρόμου ποιεῖσθαι τὴν κίνησιν, δι' ἀτονίαν νοῦς, προεπινοούμενον τέλος νομίζοντας τὸ κατ' αἰσθησιν αὐτοῖς περιγραφόμενον. Ἄπερ ἀγνοεῖ μὴ πάσχω (30), ὁ μόνω τῷ λόγῳ τῆς ἀρετῆς συνημμένος, καὶ πάσαν αὐτῷ τῆς κατὰ νοῦν οἰκείας δυνάμεως περιγράφας κίνησιν (31)· καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ὑπὲρ τὸν λόγον, ἢ παρὰ τὸν λόγον διανοεῖσθαι δυνάμενος.

eique devinctus, omnem sibi facultatis animi mentisque motum definivit; eamque ob rem eo animo est, ut supra, aut præter rationem, nihil cogitare possit.

Εἰ δὲ τις καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν ἀνατείνει φιλοτίμως βούλεται τὸν νοῦν, δεξιὰν νοήσει πάντως, τοὺς τῶν ἀσωμάτων λόγους· ἀριστεράν δὲ, τοὺς τῶν σωμάτων· οὗς ὁ πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων ἀσχετῶς ἀναταθεῖς νοῦς (32), ἀγνοήσει παντελῶς, μηδένα θεωρῶν λόγον ἐν τῷ κατὰ πάσαν αἰτίαν ὑπὲρ πάντα λόγον ὄντι Θεῷ· πρὸς ὃν ἀπὸ τῶν ὄντων ἀπάντων συσταλεῖς, οὐδένα τῶν ἀφ' ὧν ἀπέστη λόγον ἐπίσταται· μόνον τὸν πρὸς ὃν λόγον γέγονε κατὰ χάριν ἀνερμηγεύτως θεώμενος.

nimirum unam, qua nemo explicet ratione contuens ac contemplanis rationem, ad quam per gratiam evasit.

θεωρία φυσική

in iis laborantes, quæ naturæ subsunt atque temporari, sed quæ divinis cogitandis mysteriis, iisque cognoscendis, vacent. Virtutum enim ex ratione scientia, id est, vera ac ipsa virtutum auctoris agnitio, hoc comparata est, ut ejus tanquam dexteræ atque sinistræ qui utrinque virtutum mediocritati adjacet, excessus atque defectus prorsus oblivisci præstet.

Siquidem enim nihil omnino in ratione natum est esse, quod sit præter rationem; plane qui ad virtutum rationem proventus est, quæ sit præter rationem nequaquam affirmationem agnosceret. Neque enim contraria secundum idem ambo simul conspici queant, et ut intelligatur alterum alteri, collucere.

Cum enim in fide, diffidentiae nulla ratio sit (sive incredulitatis dicas) neque lux per naturam causa tenebrarum existat; nec diabolo sit comparatum ut una cum Christo conniteat; plane neque etiam ut cum ratione, quidpiam quod sit præter rationem, existat. Sin autem quod est præter rationem, cum ratione omnino esse non potest: qui ad virtutum provexit rationem, quæ sit præter rationem, uti dicebam, affirmationem nescit; qui nimirum solam, uti se habet, non uti existimatur, virtutem novit; atque adeo, neque dexteram sciat per excessum, neque per defectum, sinistram. In utroque enim plane conspicitur τὸ παράλογον quod scilicet sit præter rationem, et ab ea abhorreat. Cum enim ratio, rerum finis modusque existat, par est ad rationis absentiam, perindeque adeo præter rationem, præter finem modumque moveri, ac rursus supra finem ac supra modum. Perinde enim, qui sic moveantur, ab eo quod est vere, exciderint. Alterum nimirum eo inducit, ut nullis certis finibus definitum cursu motu instituant, ita scilicet, ut ille ob mentis immoderantiam, Deum destinatum non habeat, uti finem eis præconceptum, qui dextro, dextrum magis confingant: alterum autem hoc suadet, ut extra destinatum, ad unum duntaxat sensum, cursu motu dirigant; qui nimirum præ mentis debilitate præconceptum finem existimant, quem intra sensus angustias cogant, ac illo definiant. Hæc nescit, velut iis afficiatur aut eorum periculum D faciat, qui soli **261** virtutis rationi adhærens

Sin vero quis etiam ad sublimiorem intelligentiam magnifice animum intendere velit; is prorsus, dexteram, incorporeorum rationes; sinistram vero, corporum rationes acceperit: quas nempe mens in rerum libere atque solute auctorem enitens, omnino nesciet, nullam in Deo contuens rationem, qui secundum omnem causæ rationem, omni superior ratione existit: in quem animum ab omnibus se rebus colligens contrahensque, earum a quibus abcessit, nullam rationem novit: eam

ad quam per gratiam evasit.

*ratio -
no rationem
supra rationem*

*God -
above
reason*

Hisce nimirum, atque his similibus propense A
 Deus ignoscit; atque talium gratia, mundo uni-
 verso parcat; viris utique, qui re ipsa vituperium
 habentem dexteram suam vel sinistram non co-
 gnoscant. Cuncta enim fere, in laudis ac vituperii
 partem usurpata Scripturæ; quanquam invidia,
 omnisque humanioris sensus inimica, ac quam
 humana salus moleste habeat: quæque adeo eo
 nomine adversus Dei benignitatem contendere au-
 deat, improba ingrataque, ac quæ humanum genus
 oderit, Judæorum plebs dirumpatur, vitamque tæ-
 dio respuat, ac luctus argumentum, gentium in
 Christo salutem ducat; qua longe pluris, præ
 ignorantia, cucurbitam æstimans, lugebat, cum,
 eam, verme arrodente, cerneret arefactam. Dixi
 enim in superioribus, magnum Jonam ipsam quo-
 que Judæorum in seipso figura præsignasse insa-
 niam: non velut ei ejusmodi aliquid affectus,
 atque Judæis, incidere; absit! sed quod in se
 ille occupato eorum impietatem argueret; quam-
 obrem etiam, velut quadam amissa Joppe, priori
 claritate exciderit. Idcirco ei Spiritus sanctus ta-
 lem mystice indidit appellationem, qua ex diversa
 nominis interpretatione, omnium quorum figuram
 prævie gerebat, affectionem proclive ostenderet.
 Cum igitur in se figura Judæorum dementia
 arguit, dolentem de gentium salute, ac quæ ex
 nova et inaudita vocatione confunderetur, ani-
 moque dejiceretur, ac secus ac Deo visum esset,
 262 ob arefactam cucurbitam, mortem blasphe-
 mia vitæ anteferebat, eorum labor nominis ipsa
 interpretatione dicitur; quem sugillans Scriptura,
 ait: *Vidit Deus opera eorum* (cum nempe de Nini-
 vitis diceret) *quod aversi essent a viis suis malis;*
et poenituit eum ne faceret eis, et non fecit. Et
contristatus est Jonas, et dixit: Nunc, dominator
Domine, tolle animam meam a me, quia melius est
*mihî mori, quam vivere*⁴⁶. Et rursus: *Et præcepit*
Dominus vermi mane in crastinum; et percussit
cucurbitam, et exaruit. Et factum est, simul atque
exortus est sol, et percussit sol super caput Jonæ;
et angustiatus est, et tæduit eum vitæ suæ; et dixit:
*Melius erat mihî mori, quam vivere*⁴⁷.

Ninive igitur gentium Ecclesia est, quæ, recepto
 gratiæ sermone, prioreque simulacrorum errore
 abdicato, salutem consecuta, ac cœlorum gloriam
 adeptæ est. Tabernaculum autem, quod sibi Jonas
 ex civitate egressus, struxit, ejus quæ in terris est
 Jerusalem, ac manufacti in ea templi, figura exsistit.
 Cucurbita, quæ in sola littera est, temporalem
 corporalis legis umbram præsignavit, nihil prorsus
 firmum ac diuturnum habentem, aut ejusmodi quod
 animum oblectare possit. Vermis, est Dominus
 noster Jesus Christus, quemadmodum ipse de
 seipso in Davide propheta dicit: *Vermis sum, et*
*non homo*⁴⁸; qui nempe ob assumptam absque ullo

Τούτων, καὶ τῶν τοιούτων οἶδεν ὁ Θεὸς φεῖσθαι.
 καὶ διὰ τοὺς τοιούτους, τοῦ κόσμου παντός, ἀνδρῶν
 κατ' ἀλήθειαν μὴ γινωσκόντων τὴν ψεκτὴν αὐτῶν
 δεξιάν, ἢ ἀριστεράν· ἐπειδὴ πάντα σχεδὸν ἐπαινε-
 τῶς λαμβάνεται τῇ Γραφῇ, καὶ ψεκτῶς· καὶ ὁ βιά-
 σκανος, καὶ πάσης φιλανθρωπίας ἐχθρὸς, καὶ ἐπὶ
 τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων διαπονούμενος· καὶ διὰ
 τοῦτο πρὸς αὐτὴν ἀπομάχεσθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγα-
 θότητα τολμῶν, ἀγνώμων, ἀχάριστός τε καὶ μισάν-
 θρωπος λαὸς τῶν Ἰουδαίων διαπίρεται, καὶ τῆς ζωῆς
 [Fr. τὴν ζωὴν] ἀπολέγεται· καὶ πένθους ὑπόθεσιν
 ποιεῖ τὴν ἐν Χριστῷ τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν· ἥς διὰ
 τὴν ἄγνοιαν πολλῶν κρείττονα τὴν κολόκουνταν ἡγοῦ-
 μένος, ἐπέμβει ξηρανθεῖσαν θεώμενος ὑπὸ τοῦ σκώ-
 ληκος (33). Εἶπον γὰρ προλαθῶν, ὅτι καὶ τὴν τῶν
 Ἰουδαίων μανίαν, ἐν ἑαυτῷ τυπικῶς ὁ μέγας προ-
 διέγραψεν Ἰωνᾶς, οὐκ αὐτὸς τι πάσχων, μὴ γένοιτο,
 τῶν Ἰουδαίους προσόντων, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐκεί-
 νων προδιελέγχων ἀσέθειαν· δι' ἣν τῆς προτέρας δό-
 ξης, ὡς ἔκ τινος Ἰόππης ἐξέπεσαν. Διὰ τοῦτο μυ-
 στικῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοιαύτην αὐτῷ προσ-
 ηγορίαν ἐπέθηκε, δυναμένην κατὰ τὴν διάφορον αὐτῆς
 ἐρμηνείαν, ἐνδείξασθαι τὴν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ
 προτυπουμένων διάθεσιν. Ὅταν οὖν ἐν αὐτῷ τυ-
 πικῶς τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐλέγχει παραφροσύνην (34),
 λικουμένην μὲν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν, καὶ
 συγχρομένην ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς κλήσεως· ἀπο-
 λεγομένην τε καὶ βλασφημῶς παρὰ τὴν θεῖαν βού-
 λησιν τῆς ζωῆς προτιμῶσαν τὸν θάνατον διὰ τὴν
 ξηρανθεῖσαν κολόκουνταν, ἐρμηνεύεται *διαπόνησις*
αὐτῶν· ἣν στηλιτεύων ὁ λόγος φησὶν, *Ἴδεν ὁ*
Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν· περὶ τῶν Νινευιτῶν δηλοδὴ
φάσκων, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν
τῶν ποτηρῶν, καὶ μετενόησε τοῦ ποιῆσαι αὐ-
τοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησε. Καὶ ἐλυπήθη Ἰωνᾶς, καὶ
εἶπε· Νῦν δέσποτα Κύριε, λάβε δὴ τὴν ψυχὴν
μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλὸν τὸ ἀποθανεῖν με, ἢ ζῆν.
Καὶ ἀθις· Καὶ προσέταξε Κύριος ὁ Θεὸς σκώ-
ληκῇ ἐωθινῇ τῇ ἐπαύριον, καὶ ἐπάταξε τὴν κολό-
κουνταν, καὶ ἀπεξηρόθη. Καὶ ἐγένετο ἅμα τῷ
ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, καὶ ἐπάταξεν ὁ ἥλιος ἐπὶ
τὴν κεφαλὴν Ἰωνᾶ, καὶ ὠλιγοψύχησε, καὶ ἀπ-
ελέγετο τὴν ζωὴν αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Καλὸν μοι ἦν
ἀποθανεῖν με, ἢ ζῆν.

D Νινευὴ τὸίνυν ἐστίν, ἡ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἡ
 δεξαμένη τὸν λόγον τῆς χάριτος, καὶ ἀποστραφεῖσα
 τὴν προτέραν πλάνην τῶν εἰδώλων, καὶ διὰ τοῦτο
 σωθεῖσα, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἀξιοθεῖσα δόξης. Ἡ
 δὲ σκηνὴ ἦν ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς πόλεως ἑαυτῷ πεποιή-
 κεν Ἰωνᾶς, εἰκονίζει τὴν κάτω Ἱερουσαλήμ, καὶ
 τὸν ἐν αὐτῇ χειροποίητον ναόν. Ἡ δὲ κολόκουντα,
 τὴν ἐν μόνῳ τῷ γράμματι πρόσκαιρον τοῦ νόμου
 τῆς σωματικῆς λατρείας σκιάν προδιέγραψε, μηδὲν
 τὸ σύνολον ἔχουσαν μόνιμον, καὶ τὸν νοῦν φαιδρῶναι
 δυνάμενον. Ὁ δὲ σκώληξ ἐστίν, ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ
 Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ
 προφήτῃ Δαβὶδ φησὶ, *Σκώληξ εἰμὶ, καὶ οὐκ ἀν-*

⁴⁶ Jon. iii, 10; iv, 2, 3. ⁴⁷ ibid. 7, 8. ⁴⁸ Psal. cxi, 7.

θρῶπος· σκώληξ διὰ τὴν προσλήφθεισαν ἄσπορον σάρκα, καὶ γενόμενος ἀληθῶς καὶ λεγόμενος. Ὡς γὰρ ὁ σκώληξ συνδυασμὸν οὐκ ἔχει, καὶ μίξιν προκαθηγουμένην αὐτοῦ τῆς γενέσεως, οὕτως οὐδὲ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου, προκαθηγήσατο μίξις. Πρὸς δὲ, καὶ ὡς δέλεαρ πρὸς τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου τῷ τῆς θεότητος ἀγκίστρῳ περιθέμενος αὐτὴν, ἔν' ὡς ἀπληστος ὁ νοητὸς δράκων, διὰ τὴν φύσιν εὐχειρῶτον τὴν σάρκα περιχανῶν, τῷ τῆς θεότητος ἀγκίστρῳ περισπαρῆ· καὶ ὅλον ἐμέση διὰ τῆς ἐξ ἡμῶν ἀγίας τοῦ Λόγου σαρκὸς, καταποθεῖσαν ἥδη τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην· ἔν' ὡς κατέπει πρότερον δελεάσας ἐλπίδι θεότητος τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ἀνθρωπότητος προσλήμματα δελεασθεῖς, ὕστερον ἐμέση τὸν ἀπατηθέντα διὰ προσδοκίαν θεότητος, ἀπατηθεὶς ἀνθρωπότητος προσδοκίᾳ· καὶ φανῆ τὸ ὑπερβάλλον τῆς θείας δυνάμεως, διὰ τῆς ἀσθενείας τῆς ἡττηθείσης φύσεως νικώσης τὴν ἰσχὺν τοῦ νικήσαντος· καὶ δειχθῆ πλέον νικῶν ὁ Θεὸς τὸν διάβολον προσβολῆ τῆς σαρκὸς χρώμενος, ἢ τὸν ἄνθρωπον ὁ διάβολος φύσιν θεότητος ὑπισχνούμενος (35). Οὕτως ὁ σκώληξ ἐπάταξεν τὴν κολόκυνταν, καὶ ἀπεξήρανε τὴν νομικὴν λέγω λατρείαν κατήργησεν ὡς σκιάν, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῶν Ἰουδαίων ἀπεξήρανε οἴησιν.

Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον. Ἐπαύριον μὲν, ὅτι μετὰ τὴν πάροδον τῶν κατὰ νόμον τυπικῶν αἰνιγμάτων, καὶ τὸν ὠρισμένον χρόνον τῆς κατ' αὐτὸν σωματικῆς λατρείας, τοῦ καινοῦ μυστηρίου χάρις ἀνέτειλεν, ἡμέραν ἄλλην ποιούσα γνώσεως ὑψηλῆς, καὶ ἀρετῆς ἐνθεοῦ, τῆς καὶ τῶν ἀντεχομένων αὐτῆς θεωτικῆν. Μετὰ γὰρ τὸ πατάξαι τὸν σκώληκα τοῦτον τὴν κολόκυνταν, καὶ τὸν ἥλιον τοῦτον· ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ σκώληξ ἐστὶ καὶ ἥλιος δικαιοσύνης (36)· τὸ μὲν, ὡς ἀσπύρωσ κατὰ σάρκα τιτρώμενος, καὶ πᾶσαν διαφεύγουσαν ἔνοιαν ἔχων τὴν σύλληψιν· τὸ δὲ, ὡς ὑπὸ γῆν δι' ἐμὲ κατὰ τὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς μυστήριον γενόμενος· καὶ ὡς φῶς ἀίδιον φύσει δι' ἑαυτὸν ὑπάρχων, ἐκ νεκρῶν ἀνατεῖλας διὰ τῆς ἀναστάσεως, προσέταξεν ὁ Θεὸς πνεύματι καύσωνος συγκαίοντι, καὶ ἐπάταξεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰωῆ. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἤγουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀνάληψιν, ὁ συγκαίον καύσων τῶν πειρασμῶν ἐπῆλθεν, ἀμετανοήτως μείναισι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς εἰς κεφαλὰς αὐτῶν κατὰ δικαίαν κρίσιν, ἐπιστρέψας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸν πόνον αὐτῶν εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· καθὼς αὐτοὶ προλαθόντες ἠύξαντο καθ' ἑαυτῶν, εἰπόντες· Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. Σαφῶς γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, πνεῦμα καύσωνος ἄγαν συγκαίοντος, ἢ διὰ τῶν ἐθνῶν ἐκδίκησις ἐπῆλθεν αὐτοῖς· καὶ παντὸς τοῦ ἔθνους καθάπερ κεφαλὴν τὴν δόξαν, καὶ τὸ κράτος πατάξας, κατέλαβεν ὁ ἥλιος ὁ ἐμὲς· πρὸς ὃν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἐπιμύσαντες, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας αὐτοῖς ἐπιλάρψαν οὐκ ἔγνωσαν.

A semine carnem, tum vere vermī factus sit, tum appelletur. Quemadmodum enim vermī nullo coitu nullaque sexuum mistione oritur ac procreatur, sic nec Dominicæ secundum carnem nativitatī, commistio ulla comes fuit. Ad hæc etiam, velut divinitatis hamo ea apposita; ut scilicet spiritalis draco velut insatiabilis, ob naturam ipsam fragilem, carni inhians, divinitatis hamo transfigeretur; ac quam jam absorberat humanam naturam, per Verbi carnem ex nobis assumptam, totam evomeret; ut quemadmodum expectata Deitate velut esca illectum hominem atque seductum ante absorberat, sic ipse assumptæ humanitatis esca illectus deceptusque, ea Deitatis expectatione deceptus, humanæ expectatione naturæ deceptus postea evomeret: divinæque virtutis præstantia, per naturam quæ victa fuerat victoris devicta potentia, illustrior ipsa claresceret; amplioremque Deus victoria, carnis objectu diabolo **263** potitus monstraretur, quam diabolus homine, naturam Deitatis illi pollicitus. Vermis iste cucurbitam percussit ac arefecit; nempe legis cultum, ceu umbram, abolevit, atque in eo Judæorum exstinxit fastum atque jactantiam.

Et factum est in crastinum, simul atque ortus est sol ³⁹. In crastinum; quod nimirum, posteaquam legalium figurarum ænigmata, ejusque corporalis cultus definitum tempus transierat, novi mysterii gratia, diem alterum sublimis scientiæ condens, virtutisque divinæ (ejusmodi scilicet, quæ sedulo amplectentes deitate donaret), orta est. Ubi enim vermī iste atque sol cucurbitam percussit (idem enim tum vermī ⁴⁰, tum sol justitiæ ⁴¹; alterum quidem, quod absque ullo semine natus sit secundum carnem, ejusque conceptio vim omnem cogitantis animi longe superet; alterum vero, quod mei causa, per mortis ac sepulturæ mysterium terræ abdita subierit, ac velut qui sui ipse ratione sempiternum natura lumen sit), per resurrectionem exortus ex mortuis: *Præcepit Deus spiritui ardoris comburenti; et percussit sol super caput Jonæ*. Post ortum enim justitiæ solem, id est, post Dominicam resurrectionem atque in cælos receptionem, comburens tentationum ardor Judæos impœnitentes **D** invasit, justoque judicio in eorum capita illos percussit; nempe eorum dolorem in caput ipsorum convertens, uti scriptum est ⁴²; quemadmodum illi antea sibi fuerant comprecati, cum dicerent: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros* ⁴³. Palam enim post Salvatoris resurrectionem atque in cælos receptionem, spiritus ardoris ac æstus ejusmodi, qui acerrime ureret (illata scilicet gentium impressione ultio) ipsis ingruit; gentisque totius velut caput (gloriam ac potestatem) meus sol justitiæ percutiens, prostravit; in quem oclusis animi oculis, quod eis illaxerat veritatis lumen, non cognoverunt.

³⁹ Jonæ iv, 8. ⁴⁰ Psal. xxi, 7. ⁴¹ Malach. iv, 2. ⁴² Psal. vii, 17. ⁴³ Matth. xxvii, 25.

Aut rursus, spiritus ardoris Judæis suscitatus, gratiæ sermonis incredulis, divina derelictio est, quæ scientiæ pluviam roremque prophetiæ cobi-
beat, atque nativam piarum cogitationum animi-
que rationum scaturiginem arefaciat; juste Judæis
illata, quippe sanguine innoxio illorum oppletis
manibus, ac veritate mendacio prodita; Deoque
Verbo, qui ad salutem humano generi præstan-
dam **264** in forma nobis simili immutabiliter
advenerat, abnegato; ipsisque adeo erroris licen-
tiæ traditis; in qua nulla usquam pietati ac ti-
mori Dei affinis occurrat affectio, sed arida ac
siticulosa voluntas, pravoque omni affectu imbuta;
quam velut nota, animi tumor fastusque proclive
insigniat; execrabilis nempe affectus, ex duplici
coalescens vitio iisque compositus, superbia atque
inani gloria: quarum altera quidem (nempe su-
perbia) virtutis atque naturæ auctorem negat; al-
tera (inanis scilicet gloria) naturam ipsam atque
virtutem adulterinam reddit. Ei enim qui superbus
sit, nihil divina pietate geritur: nihilque ei, qui
inani gloria labore, ex naturæ rationibus progred-
itur. Horum mistio ac concretio, elati animi tu-
mor fastusque est; erga Deum quidem contemp-
tum habens, quo illi comparatum, ut Dei pro-
videntiam blasphemè vituperet: erga naturam
vero, alieni animi affectum, quo quidquid ad na-
turam spectat, contra naturam eique adversa rati-
one gerit, naturæ decorem abusu labefactans.
Atque, ut summa dicam, qua in Christum incre-
dubitate laborat Judaicus populus, typhonico spiritu
mente corripi ac vinciri permissus, æque Deum
atque homines odit; qui Deum quidem deliciis
carnalibus minoris ducat; eamque ob rem, qui
in spiritu est, cultum rejiciat; hominesque non
ex Jacobi satos prosapia, alienos prorsus a Con-
ditore sentiat: ejusque rei gratia, quam nobis
eodem machinatur, Deo acceptum ac præstantis
virtutis facinus, plane statuat: nempe ignorans,
uti verisimile est, præ dementia, stultus ille,
minoris esse ad Dei necessitudinem, corpus ge-
nerisque affinitatem, quam animum, qui eundem
ac reliqui, fidei characterem ferat, eandemque
cum omnibus honesti ergo mentis affectionem;
qua scilicet, carnis quidem lex penitus extingui-
tur, solaque Dei per spiritum ratio ac sermo ma-
gnifice elucet, omnes animo uniens ut unum
agnoscant Deum, unaque alii aliis dilectione et
concordia coeant; qua nemo prorsus a quoquam
alio spiritu sejungitur, vel si longis parasangis
alios ab aliis locorum spatia dividant.

Igitur ardoris spiritus, elati animi tumor est et

(m) Πνεῦμα καύσωνος. Ventus urens, Hebr. כּוּמִי Jer. xviii, 17. Ventus orientalis; qui hic Maximo ipse ventus Typhonicus et Εὐροκλύδων ex Act. xxvii, 44, ac si dicas, Euris tempestuosus. Nec aliter habent Chrys., Theoph. et Œcum. itemque Græca edita et Arab. Forte tamen melius Vulg. Euroaquilo, quæ ipsam vocem retinuit cod. Alex. Εὐροκλύδων, eamque nec aliam, aut Lucas scri-

"Ἡ πάλιν, πνεῦμα καύσωνός ἐστιν ἐξεγειρόμενον τοῖς ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος Ἰουδαίῳ (57), ἢ τὸν ὑπερὸν ἀνέχουσα τῆς γνώσεως, καὶ τῆς προφητείας τὴν θρόσον, καὶ τὴν φυσικὴν τῶν εὐσεβῶν νοημάτων τῆς καρδίας ἀποξηραίνουσα πηγὴν, ἐγκατάλειψις, ἐπαγομένη δικαίως αὐτοῖς, ὡς πλήσσει τὰς χεῖρας αἵματος ἀθώου, καὶ τῷ ψεύδει προδεδοκῶσι τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀτρέπτως ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς παραγενόμενον τὸν Θεὸν Λόγον ἀπαρνησαμένους· καὶ διὰ τοῦτο παραδοθεῖσι τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης· ἐν ἣ καθ' οἷον δὴποτε τρόπον οὐκ ἔστιν εὐρεῖν εὐσεβεῖα καὶ φρόνη Θεοῦ κατεικασμένην διάθεσιν· ἀλλὰ ξηρὰν, καὶ ἀνικμον γνώμην, καὶ παντὶ μοχθηρῷ πάθει πεπωμμένην· ἣν χαρακτηρίζει οἶδεν ὁ τύφος, πάθος ἐπάρατον ὑπάρχον, καὶ ἐκ δύο κακῶν κατὰ σύνθεσιν συνιστάμενον, ὑπερηφανίας καὶ κενοδοξίας· ὧν μὲν ὑπερηφανία (58), τὴν αἰτίαν ἀρνεῖται τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως· ἡ δὲ κενοδοξία, τὴν τε φύσιν καὶ αὐτὴν νόθον τὴν ἀρετὴν καθίστησιν. Οὐδὲν γὰρ τῷ ὑπερηφάνῳ κατὰ Θεὸν διαπράττεται, καὶ οὐδὲν τῷ κενοδόξῳ κατὰ φύσιν προέρχεται. Τούτων μίξις ὁ τύφος καθέστηκε· πρὸς μὲν Θεὸν ἔχων τὴν καταφρόνησιν, καθ' ἣν πέφυκε βλασφημῶς διαβάλλειν τὴν πρόνοιαν· πρὸς δὲ τὴν φύσιν κεκτημένος τὴν ἀλλοτριώσιν· καθ' ἣν πάντα τὰ τῆς φύσεως παρὰ τὴν φύσιν μεταχειρίζεται, τῷ κατὰ παράφρησιν τῶν φύσιν μεταχειρίζεται, τῷ κατὰ παράφρησιν τῶν φύσιν μεταχειρίζεται, τῷ κατὰ παράφρησιν τῶν φύσιν μεταχειρίζεται, τῷ κατὰ παράφρησιν τῶν φύσιν μεταχειρίζεται. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, τῷ τυφωτικῷ δαίμονι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν συγχωρηθεὶς καταδεθῆναι τὴν διάνοιαν ὁ τῶν Ἰουδαίων λαὸς, ἐπίσης Θεὸν καὶ ἀνθρώπους μεμίσηκε· τὸν μὲν Θεὸν, σαρκὸς ἡθονῆς ἔχων κατώτερον, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν ἀποπεμπόμενος· τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὴ σαρκὶ τὸ γένος καταγομένους ἐξ Ἰακώβ ἀλλοτρίους παντάσῃν ἡγούμενος εἶναι τοῦ Κτίσαντος· καὶ διὰ τοῦτο, θείας εὐαρεστήσεως μελέτην ποιούμενος τὴν καθ' ἡμῶν μαιφονίαν· ἀγνοήσας, ὡς εἰκοιεν, ὁ μάταιος, διὰ τὴν ἀνοίαν, ὡς οὐ τοσοῦτον δύναται τὸ σῶμα πρὸς οἰκείωσιν Θεοῦ καὶ γένους ἀγχιστείαν, ὅσον ψυχῇ, τὸν αὐτὸν ταῖς λοιπαῖς ἐπιχομιζούσα χαρακτῆρα τῆς πίστεως, καὶ τὴν πρὸς πάντας κατὰ τὴν γνώμην περὶ τὸ καλὸν ἐνδιάθετον ταυτότητα· καθ' ἣν (59), ὁ μὲν τῆς σαρκὸς νόμος παντελῶς ἀποσθέννται· μόνος δὲ διὰ πνεύματος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος περιφανῶς διαφαίνεται, κατὰ νοῦν πάντας ἐνοποιῶν πρὸς ἑνὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ μίαν τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ σύμπνοιαν· καθ' ἣν, οὐδεὶς οὐδενὸς κενώριται παντελῶς πνευματικῶς, κὰν ἀλλήλων σωματικῶς κατὰ τὴν θέσιν τῶν τόπων μακρὰν διεσῆκασιν.

Πνεῦμα γοῦν καύσωνός (m) ἐστὶν ὁ τύφος, μισό-
pserit aut interpres legerit. Incommoda certe extra-
que omnem ἀνεμολογίαν τοῦ Εὐροκλύδων, composi-
tione, plana vero τοῦ Εὐροκλύδων qua eadem forma
Euronotus et Eurocertius Vitruvio dicitur. Nec no-
vum vocabula Græcæ originis cum Latinis coale-
scere. Talia sunt biclinium, epitogium, Anticato,
notata Quintiliano 1, 9; quod multo facilius proce-
dit, ubi vox illa Græca adoptata est in Latium, ut

θεον ὁμοῦ καὶ μισάνθρωπον πάθος· ἀποξηραίνει γὰρ ἅσπερ τὴν καρδίαν τῶν ἀπίστων, τοὺς περὶ θεότητος εὐσεβεῖς λογισμοὺς, καὶ τοὺς ὀρθοὺς περὶ φύσεως λόγους ἀπομαραίνων, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ καύσωνος. Φασὶ γὰρ τοῦτον γίνεσθαι τὸν ἀνεμον κατὰ μίξιν ἀνατολικοῦ καὶ νοτίου πνεύματος· καὶ διὰ τοῦτο ξηραίνοντα τῆς γῆς τὴν παρεσπαρμένην ἰκμάδα. Καλεῖσθαι δὲ φασιν αὐτὸν καὶ Εὐροκλύδωνα καὶ Τυφονικόν· τὸ μὲν, ὡς ταραχὴν πανταχόθεν γῆς καὶ θαλάττης ἐγείροντα· τὸ δὲ, ὡς αὐχμώδους σκότους ποιητικόν· ὑπερπέφυκε ποιεῖν καὶ ὁ τύφος. Ἐπάγει γὰρ μεγάλην ταραχὴν τῇ ψυχῇ, καὶ σκότους ἀγνοίας πληροῖ τὴν διάνοιαν. Τοῦτον ἐξήγειρεν ὁ Θεὸς τὸν καύσωνα μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν παροιμίαν· τουτέστι, παρεχώρησεν ἐπελθεῖν τοῖς Ἰουδαίοις, πρόσφορον κεκτημένους αὐτῷ τὴν διάθεσιν, ἵνα γένηται πᾶσι κατὰδηλος αὐτῶν ἢ περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου προαίρεσις. Ὅθεν ἀγνοίας ζόφῳ καταπιεσθέντες, εἰς τὴν ἀντίθετον [Fr. el Seg. ἀντίθετον] τῷ Θεῷ μοῖραν ἑαυτοῦς ἐχουσίως ἀπέωσαν· ἄλλο μὲν οὐδὲν τὸ σύνολον ἔχοντες, πληρὸν τὸ διαπονεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, ἐπὶ τε τῇ κατὰ τὴν πίστιν σωτηρίᾳ καὶ δόξῃ τῶν ἐθνῶν, ἐπὶ τε τῇ καθαιρέσει τῶν παρ' αὐτοῖς κατὰ σάρκα νομίμων, λέγοντες· *Nūn, Κύριε, λάβε δὴ τὰς ψυχὰς ἀπ' ἡμῶν, ὅτι καλὸν ἡμῖν τὸ ἀποθανεῖν, ἢ ζῆν, διὰ τὴν ξηραθεῖσαν κολόκυνταν*· λέγω δὲ, τὴν ἐν σκιαίς τοῦ νόμου λατρείαν καταργηθεῖσαν· τὴν ὑπὸ νόκτα, καὶ γενομένην καὶ ἀπογενομένην (40)· ὡς μηδένα, τοῖς τῶν συμβόλων αἰνίγμασι τε καὶ τύποις μόνοις περιγραφομένην, φωτισμὸν ἔχουσαν νοητὸν ψυχῆς διάνοιαν λαμπρύναι δυνάμενον.

Ἄλλ' ἡμεῖς πνευματικῶς διὰ πίστεως, καὶ τῆς παρομαρτούσης αὐτῇ δικαιοσύνης, τὴν πνευματικὴν ἀσπασώμεθα Νινευῆ· φημι δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, τὴν ὡς ἀληθῶς *Πόλιν μεγάλην τῷ Θεῷ καθεστῶσαν*, ὡς ἐγγραπται· καὶ διὰ τῶν ὀρισθεισῶν αὐτῇ πρὸς ἐπιστροφὴν τριῶν ἡμερῶν τῇ μετανοίᾳ διασωθεῖσαν· καὶ πολῖται ταύτης τῆς πόλεως τῆς πῶ Θεῷ μεγάλης διὰ τῆς μετανοίας, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῆς γενέσθαι σπουδάσωμεν. Ἐπιτετηρημένως γὰρ φησι· *μεγάλην εἶναι τῷ Θεῷ τὴν πόλιν ὁ λόγος οὗτος ὁ φάσκων, Ἡ δὲ Νινευῆ, ἦν πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ*. Ποῦ τῆς Γραφῆς ὁ Ἰουδαῖος περὶ τῆς κάτω πόλεως Ἱερουσαλήμ ἀληθείας φροντίζων τοῦτο κείμενον ἐπὶ λέξεως εὐρίσκει τὸ ῥητόν; Οὐδαμοῦ γὰρ ἔγωγε πᾶσαν πολλάκις ἀναγνοὺς τὴν ἁγίαν Γραφήν, κείμενον ἤυρον τὸ, *Καὶ Ἱερου-*

⁸⁴ Jonæ iv, 3. ⁸⁵ Jonæ iii, 3.

Eurus. Non frustra autem Lucas, non contentus dixisse, *coortum ventum procellosum*, adicere voluit unde is flaret, quod nullus esse posset *Euroaquilone* magis adversus Italiam petentibus. De vento Typhonicō ejusque speciebus, *exnephia, turbine, prestere*, docte Erasm. ad eum Act. locum. Maximo Euronotus potius sit, et ad ejus intentum commoedius, quod ventus ille ex Austri qualitate videatur ad exsicccandum ac adurendum proclivior; non forte ad ciendam procellam, de qua Lucæ sermo

fastus; affectus scilicet ejusmodi atque vitium, quod Dei pariter **265** hominumque odio tumeat: ardoris enim in morem æstusque flatu, incredulorum arefacit animos, qui pios de deitate cogitatus, rectasque de natura rationes contabescere faciat. Aiunt enim orientali australique vento commistis, hunc conflari ventum: quodque his conflatus est, exsiccare quidquid terræ humoris inest. Vocari autem aiunt Euroclydonem [Euroaquilonem] ac Typhonicum; alterum quidem, quod undique terra marique elementa turbet; alterum vero, quod squalescent tenebras inducat: quod et animi tumor fastusque (τύφος nimirum) proclive præstat. Grandem enim animo ciet turbationem, mentemque opplet ignorantie tenebris. Hunc Deus ardorem æstumque suscitavit, post Christum ludibrio habitum; nempe Judæos, qui pro illius ratione affecti essent, incessere permisit, ut eorum erga Deum et homines cunctis palam animus innotesceret. Idcirco ignorantie caligine oppressi, in partem Deo adversam se ipsi ultro impulere, quibus nihil prorsus aliud reliquum sit, quam ut ægre ferant animisque diserucientur, tum quod gentes fidei merito salutem consecutæ sunt atque gloriam, tum quod ipsorum destructa legitima carnalia, dicantque: *Nunc, Domine, tolle animas nostras a nobis, quia melius est nobis mori, quam vivere*⁸⁴; idcirco nimirum quod arefacta cucurbita: quod scilicet destructus legis umbratilis cultus, qui sub noctem ac per eam, tum ortus est et adolevit, tum esse desiit: qui nimirum signorum duntaxat ænigmatis atque figuris definitus, spiritali omnino claritate careat, qua animus illustrari ac splendescere valeat.

Nos enimvero spiritaliter per fidem, ac quæ illi comes est, justitiam, spiritalem Ninivem amplectamur; nempe quæ ex gentibus est, Ecclesiam, vere illam *magnam Deo civitatem*, uti scriptum est, triumque dierum illi ad conversionem constituendum pœnitentia, salutem consecutam; hujusque magnæ Deo civitatis cives pœnitentiæ cultu fieri studeamus, ac meliori fruge emendando vitam. Signanter enim *magnam Deo civitatem* vocat Scriptura, cum ait: *Erat autem Ninive civitas magna Deo*⁸⁵. Ubinam Judæus, quove Scripturæ loco, si modo illi veritas quidquam cordi est, de terrena hoc Jerusalem verbo tenus dictum invenerit? Equidem **266** cum totam non raro sacram Scripturam ipse pellegim, nusquam in ea exstare inveni: *Et erat Jerusalem civitas magna Deo*. Quis vero dicendū

erat. Urentis ejus ventī specimen vidī, dum in provincia Phocensi ante annos fere triginta ad Sancti Maximi theologiam docerem, unius diei paucis horis fere exusta messe, albis jam ad vesperam segetibus, quæ mane virides essent, velutque ex fornace æstuantibus hominibus, cum nihil typhonicum ventus ille haberet; sed continue, nec nimio impetu aut procella, perflaret. Proinde videtur hic copulasse Maximus, quæ longe diversa nec unius generis ventī sunt.

facultate, conceptumque ubertate fretus, commeteri possit, ac statuere, quanta demum ejus civitatis magnitudo sit, quæ magna Deo existit et audit? Mihi sane rem expedire, omnino inconcessum; arbitrator autem etiam, si quis animi sagax, divinæ tantis per magnificentiæ gustum fecit, ac per omnia Deum referre, quæ Deus sententia efferat ac proloquatur, non nescit. Quonam autem modo magna Deo civitas, Assyriorum urbs primaria, ubi erroris confusio? ubi insani idolorum cultus locata regia? quæ longe plurimis parasangis, a sancta (quam vocant) terra, et corporali promissa Israeli, esset dissita? nisi ita dicamus, conspecta scilicet Ecclesiæ gentium fidei magnitudine, rationis sermonisque modum omnem excedente, quod erat futurum, ac si præsens esset, Deum comprobasse; ac quod hactenus alienum erat proprium vindicasse: quodque aliquando impietatis labe vilissimum, Sermonis gratia divinum fecisse ac nobilissimum, ejusmodi scilicet, ut illius futura præstantia et magnitudo, nulla ratione atque sermone finiretur, ita diserte per prophetam loquendo: *Et erat Ninive civitas magna Deo*: ad quam missus gratiæ propheticæ sermo, eversionem beatam prædicavit dicens: *Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur*⁶⁰. Huic in locum deduxit nobis oratione, ac ubi concessa dierum indulgentia tangitur, alia mihi omittenda duxi, quanta subtilius spiritualisque enarrantibus dici queant; id vero duntaxat sedulo annotandum atque dicendum, quod forte si dicatur, nihil ipsum veritatis metas excidere inveniatur.

Cum itaque certo præstituto spatio atque termino prophetam prædicantem audio: *Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur*, incommutabilem adversum Ninivem sententiam exspecto: quinimo, ut verius magisque proprie loquar, pro Ninive, inque ejus gratiam inspectionem futuram, seu animadversionem, opperior. Intelligi enim, post tres dies, intra quos propheta in ventre ceti figurate agens, triduanam in se Domini sepulturam ac resurrectionem præsignavit, alios tres dies exspectare Scripturam, in quibus veritatis lumen exhibendum 267 esset, verusque mysteriorum, quæ erant prædicta, eventus futurus, ac prorsus civitas eruenda: qui nimirum, non jam futuram sepulturæ Christi ejusque

⁶⁰ Jonæ iii, 4.

(n) *Μεγάλη τῷ Θεῷ*. $\square\eta\eta\eta\eta$ quod ita $\sigma\iota$ LXX Hebraismo retento reddiderunt: Latina ad sensum, *valde*; quasi *divine magna civitas*; quemodo *cedros Dei*, psal. lxxix, 11, legimus; et *mons Dei*, lxvii, 16. Græci quoque, Homerus et alii, itemque Latini non raro *divinum*, pro magno et eximio accipiunt: meritoque sic vocata Ninive fuit, præ Jerusalem, quod omnium maxima civitas erat, quæ unquam existerunt; cum Jerusalem, etsi Judæorum regia, aliis etiam non paucis urbibus populi frequentia, evacuisque reliquis (si cultum religionis excipias) cederet. Quo etiam, magis quam religioso splendore, cum et jam multis labefactata esset, et prope ruinam minaretur et excidium, quod ipsam non multo post illatum est, *civitas Dei* nominatur, Tob. xii, 11: *Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum*. Quem locum

A *σαλήμ ἦν πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ* (n). Τίς δὲ λόγου δυνάμει καὶ νοημάτων πλούτῳ θαρρόων, περιγράψας μετρήσαι δυνήσοιτο τὸ μέγεθος τῆς τῷ Θεῷ καὶ οὐσης καὶ λεγομένης μεγάλης πόλεως; Ἔμοι μὲν τοῦτο παντελῶς ἄπορον· οἶμαι δὲ, καὶ παντὶ συνεπιτῶ τὴν διάνοιαν, καὶ μικρὸν γοῦν ἐπησθημένῳ τῆς θείας μεγαλειότητος, καὶ τῷ Θεῷ τὰς θείας ψήφους ἐμφορεῖς εἶναι δεῖν οὐκ ἀγνοῶν. Πῶς δὲ τῷ Θεῷ μεγάλη πόλις ἐστίν, ἡ πρώτη πόλις τῶν Ἀσσυρίων, ἐνθα τῆς πλάνης ὑπήρχεν ἡ σύγχυσις· ἐνθα τῆς εἰδωλομανίας ἴδρυτο τὸ βασίλειον· ἡ πολὺ πόρρω τυγχάνουσα τῆς λεγομένης ἁγίας γῆς, καὶ τῷ σωματικῷ Ἰσραὴλ ἐπηγγελμένης, εἰ μὴ τὸ μέγεθος τῆς μηδενὶ λόγῳ περιγραφομένης πίστεως τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἐνιδῶν ὁ Θεὸς (41), τὸ μέλλον ὡσπερ ὄν ἀπεδέξατο, καὶ τὸ τέως ἀλλότριον εἰσωκῆσατο· καὶ τόποτε διὰ τὴν ἀθείαν φαυλότατον, ἔνθεον τῷ λόγῳ καθέστηκε καὶ τιμιώτατον, καὶ μηδενὶ λόγῳ τὸ μέλλον ὀριζόμενον ἔχον, διὰ τοῦ προφήτου φήσας διαβρόθην, *Καὶ Νινευὴ ἦν πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ*· πρὸς ἣν ἀποσταλεῖς ὁ τῆς προφητικῆς χάριτος λόγος, τὴν μακαρίαν καταστροφὴν ἐκήρυξεν, εἰπὼν· *Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται*. Κατὰ τοῦτον γινόμενος τῆς τῶν ἡμερῶν προβησιμῆς τὸν τόπον, τὰ μὲν ἄλλα δοκῶ μοι παρήσειν, ὅσα δυνατὸν ῥηθῆναι τοῖς τὸν λόγον ἀνάγουσι· μονώτατον δὲ σκοπεῖν μετὰ τῆς ἀκριβοῦς σημειώσεως, καὶ εἰπεῖν ὅπερ τυχόν οὐκ ἔξω βαῖνον εὐρεθήσεται τῆς ἀληθείας λεγόμενον.

C Τοῖνον ἀκούων ὀριστικῶς, *Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται*, τοῦ προφήτου κηρύττοντος, ἀπαράλλακτον ἐκδέχομαι κατὰ τῆς Νινευὴ τὴν ἀπόφασιν· μᾶλλον δὲ κυριώτερον εἰπεῖν, ὑπὲρ τῆς Νινευὴ τὴν ἐπίσκεψιν ἔσεσθαι. Νοῶ γὰρ, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἄσπερ τυπικῶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους ὑπάρχων, ἐν αὐτῷ προλαβὼν τὴν τριήμερον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἀνάστασιν προδιέγραψεν ὁ προφήτης, ἄλλας ἐξεδέχετο τρεῖς ἡμέρας ὁ λόγος (42), ἐν αἷς ἐμελλε τῆς ἀληθείας ἀποδειχθῆναι τὸ φῶς, καὶ ἡ τῶν προβρόθῆντων ἀληθῆς τῶν μυστηρίων ἔκβασις, καὶ ἡ καταστροφὴ γενέσθαι πάντως τῆς πόλεως, οὐκέτι μέλλουσαν προτυπούσας τὴν ἀλήθειαν τῆς τοῦ Σωτῆρος ταφῆς (o) καὶ ἀναστά-

D non ita legit Maximus, sed ut habent Græca, *Ἱεροσόλυμα πόλις ἁγίου μαστιγώσσει ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν υἱῶν σου*. Malim μαστιγώσσει, vel add. se, cum Compl. indeque emend. quod Vulg. facile obrepserit, *castigabit* quod, et temporum series poscit, et ipsa cantici humano more præsaگو spiritu ratio: nec necesse cum Estio, quasi præteritum pro futuro positum sit ad certitudinem prophetiæ, tanta commentari; sic præclivi, non conjectura, sed ex certa editione defecto mendo.

(o) *Τῆς τοῦ Σωτῆρος ταφῆς*. Subtilis Maximi expositio, non de ipsis Jonæ diebus agi, qui figura præverant, sed de Christi diebus, quorum triduo destruenda Ninive profana, et sancta restauranda; quanquam ubi Græca, *tres dies*, Hebr. Syr. ac reliqui, *quadraginta* habent, nec aliter reddidissent τοὺς LXX, existimat Theodoretus: sed quæ præ-

σεως, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐνεργηθεῖσαν δεικνύουσας σαφῶς τὴν ἀλήθειαν· ἧς προδιατύπωσις ἦν, ἢ προλαβοῦσα κατὰ τὸν Ἰωνᾶν ἐν τῷ κήτει τρεῖς τῶν ἡμερῶν. Εἰ γὰρ πᾶς τύπος προσδοκωμένης ἀληθείας ἐστὶ· κατὰ δὲ τὸν τύπον τρεῖς ἡμέρας πεποίηκεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους Ἰωνᾶς, δῆλον ὡς τύπος πραγματεωδῶς ἐφεπομένην πάντως καινοπρεπῶς τὴν ἀλήθειαν δεικνύουσα τὸ μυστήριον ἐμελλε· καὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς πεποιημένα τὸν Κύριον, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου φωνῆν, φάσκοντος· "Ὡσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, "Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, δηλοῖ κατ' ἐπίκρουσιν, ὡς παρήλθον ἄλλαι τρεῖς ἡμέραι, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἔκειτο τὸ, "Ἐτι· τούτεστι, γενήσονται πάλιν τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται. Οὐκοῦν ὁ τύπος οὐ κατέστρεψε τὴν Νινευὴ κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια, περὶ ἧς εἶπεν, "Ἐτι τρεῖς ἡμέραι· ὡσανεὶ ἔλεγεν· "Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, κατὰ τὸν [Fr. μετὰ τὸν] ἐμοὶ δειχθέντα τύπον, γενήσονται, μυστικωτέρας ταφῆς καὶ μεζζονος ἀναστάσεως· καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται.

Ἄλλ' ἔρεθ' τις τυχὸν διαπορῶν λόγος, Πῶς ἀληθεύει καταστροφῆς ψῆφον διδοῦς ὁ Θεὸς, καὶ μὴ καταστρέφων; πρὸς ὃν φαμεν, ὡς ἀληθεύει τὴν αὐτὴν καταστρέφων, καὶ σώζων· τὸ μὲν, τῇ ἀποθέσει τῆς πλάνης ποιῶν· τὸ δὲ, τῇ προσλήψει [ἄλ. προλήψει] κατορθῶν τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως. Μᾶλλον δὲ, τὴν μὲν πλάνην ἀποκτένων διὰ τῆς πίστεως πάλιν ζωογονουμένης (45)· τὴν δὲ σωτηρίαν, τῷ θανάτῳ τῆς πλάνης πραγματευόμενος. Νινευὴ γὰρ (p) ἐρμηνεύεται μελάνωσις αὐχμηρὰ, καὶ ὠραιότες λειοτάτη. Οὐκοῦν συμφώνως τῇ δυνάμει τῆς ἐρμηνείας, τὴν μὲν ἐκ τῆς παραβάσεως τῇ φύσει προσγενομένην αὐχμηρὰν τῆς πλάνης μελάνωσιν, μετὰ τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν ὁ Κύριος κατέστρεψε· τὴν δὲ ἐξ ὑπακοῆς πίστεως λειοτάτην ὠραιότητα τῆς φύσεως ἀνενεώσατο· πάλιν τὸ κάλλος ἐν τῇ φύσει κατὰ τὴν ἀνάστασιν δεῖξας τῆς ἀφθαρσίας ἄγαν λειοτάτον, καὶ μηδενὶ τὸ παράπαν ὕλικῳ τραχυνόμενον. Ἀρμόσει δὲ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν τοῦτο λεγόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ καθ' ἕκαστον ψυχὴν, ἀποθεμένην

⁸⁷ Matth. xii, 40.

exscripserunt, sic aberrasse, unde propagatus error in omnia exemplaria: quo ruit Maximi hæc subtilitas. Exciderat hic unum folium insignis illius Dufrenii cod. ad cujus explendam lacunam ascripta ad marginem alia manu nec ita recente. quæ ex illo desiderabantur, præfixis his duobus iamdis,

Τὸ λειπὸν ὄδε χειρὶ χαράττει Μαξίμου
Ἐξ ἀντιγράφων εἰς ἅπαν ἐσκεμμένων.

Non abludū hæc manus ab Antiquario regio, estque indicio quantæ fidei codex haberetur, cujus tantilla hæc lacuna, non nisi ex accuratissimis exemplaribus visa sit debere suppleri. Et certe regia dignus magnificentia, si ad membranarum amplitudinem ac paraturam, etiam scholia ex Maximi voto, pari elegantia, nec minus erudita manu, accessissent. Nec nisi providentia factum putem, quod nisi eo consulto, exque illo emendatis quæ

A resurrectionis veritatem figura commonstrarent, sed ipsis rebus in actu veritatem aperte ostenderent; cujus illa Jonæ in ceto tridui mora, præcurrens figura exstiterat. Siquidem enim omnis figura, expectatæ veritatis figura existit, Jonasque figura triduum in ventre ceti egit; palam est, pro eo ac figura, comitem reipsa omnino nova ratione futuram veritatem, mysterium debuisse ostendere; tresque dies ac tres noctes, Dominum in corde terræ egisse, juxta ejus ipsius vocem, qua ait: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; sic erit et Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus*⁸⁷. Dicendo enim, *adhuc tres dies*, tacite significavit atque innuit, tres alios dies jam præteritis; alioqui vox illa *adhuc*, posita non esset. B Ac si dixisset: *Erunt rursus tres dies*, et Ninive subvertetur. Non igitur figura, juxta divinam sententiam, Ninivem evertit, sed veritas, de qua dixit, *adhuc tres dies*, juxta eam, quæ in me exhibita est, figuram, erunt, abstrusioris sensus sepulturæ majorisque resurrectionis: *Et Ninive subvertetur*.

Verum non desit forsitan, qui quærat ac dicat: Quanam vero ratione Deus verax existit, qui, eversionis lata sententia, haudquaquam evertit? Respondemus veracem esse, qui eandem ipse evertat, et præstet incolumem; alterum faciens erroris abdicatione; alterum, vera assumpta agnitione, sive potius, fidei mucrone, quæ rursus vivificetur, errorem interimens, errorisque morte salutem conficiens. Ninive enim, si nomen interpreteris, *squalosa denigratio*, seu *macula*, sit, ac *pulchritudo lenissima*. Quantum igitur vis ipsa ratioque nominis poseit, *squalentem erroris maculam ac denigrationem, quæ ex transgressione naturæ inoleverat, post triduanam sepulturam et resurrectionem Dominus subvertit; lenissimam autem ex obedientia fidei naturæ pulchritudinem instauravit; incorruptionis scilicet decus longe lenissimum, nullo prorsus terreno asperum scabrumque monstrans. Congruet autem quod ita dicitur, etiam communi naturæ, sanctæque Ecclesiæ, ac cuique singulorum animæ; 268 si qua per fidem bonamque conscientiam,*

mihī ejus pene congresseram omnia, Maximam vulgare non licuit.

(p) *Nineveh* γὰρ. Hic quoque allata Ninives etyma paulo remotiora. Palam videtur dicta ex *נִי נִינוּ* *habitaculum*, quasi *Nini urbs*. Unde et Ptolomæus in descriptione Assyræ, urbem hanc vocat *Ninum*. *נִי* autem Hebræice *filius* est, *Beli* scilicet. Sic passim urbes ex eorum qui condiderunt, vel in quorum honorem conditæ sunt, antiquo modernoque usu vocantur: nec tanta necesse in his etymis venari mysteria, cum plana ipsa narratio ac prophetia uberes satis sensus ad pie contemplantum possit sufficere. A *נִינְוֵה* est et *נִינְוֵה* *amænus*, quod unam ex etymis Maximi est ipsam satis genuinum; nec forte desint etiam alia ipsa vero proxima, nec prorsus respicienda, in quibus aliorum iudicium, et ex eo lucem, exspecto.

veteris Adæ atque terreni imagine posita, imaginem A
cælestis induerit⁸⁸.

Aperte igitur ostensum est longe aliam aliamque
sensus mystici intelligentiam, pro diversa vi ac no-
tatione nominis, prophetam habere; quod nimirum
hæc, ejus oraculis ac locis diversitas rite conveniat.
Nam significat, ea ratione qua nomen *fuga decoris*
exponitur, Adamum ac communem naturam; qua
vero *requies ac medicina Dei, Deique labor* dicitur,
Dominum nostrum ac Deum, juxta eam quæ tradita
nobis est, expositionis vim, referat: ut autem *gra-
tiam*, per Spiritus in ea divitias, designat, *columba*
appellatur, *Deique donum*, ac *Dei labor*, ob eorum
multa certamina, qui veræ vocationis ministri existi-
terunt. Ut denique Judæorum adversum veritatem
insanum furorem obscure significat, *eorum labor*
seu *defatigatio tediumque* exponitur, quod est invidia
de alienis bonis, ea laborantibus dolorem ac
mœstitiam creans: quod utique vitium, pro natura
Judæis inolevit, qui Deum hominesque odisse in
animum propense induxerint; eamque ob rem omni
impudentia, per cruorem cædesque unum naturæ
interitum labemque exquirunt.

Quod tamen festina cursu oratio, quæ ad trium
dierum iter spectat, spiritalem intelligentiam reli-
querit. Ait enim: *Erat autem Ninive civitas magna*
Deo, quasi itinere viæ trium dierum; si libet, quod
omissum est, paucis impleamus.

Trium itaque viæ dierum iter existimandum
puto, diversas ejus cursus vitas, qui ex pietatis
rationibus instituitur; hoc est, congruum cuique
generali legi disciplinæ modum. Generales autem
leges inpræsentiarum appello, naturalem, scriptam
ac gratiæ. Harum enim singulæ, peculiare genus
disciplinæ habent ac cursum convenientem; quippe
cum etiam, eorum qui ex illarum rationibus insti-
tuuntur, diversam animo affectionem sensumque
obtineant. Alia enim aliam cuique sub ea militan-
tium propensam voluntatem affectumque ingene-
rant. Puta, lex naturalis, cum præ ratione vigentem
sensem eique præscribentem non habuerit, nulla
doctrina, ipsaque sponte, ut velut cognatos atque
generis necessitudine conjunctos omnes amplectamur,
269 inducit; ipsa nimirum natura iis magi-
stra præstandæ opis, quisquis egeat; atque ut omnes
omnibus velint, quod sibi quisque ab aliis præstan-
dum, jucundum exque animo habeat. Idque ut doce-
ret Dominus, ait: *Quæcunque vultis ut faciant vobis*
*homines, et vos similiter facite illis*⁸⁹. In quibus
enim natura ratione regitur, hoc comparatum, ut
una animi affectio sit. Quorum autem una animi
affectio est, morum quoque ratio ac vitæ cursus
suapte genio unus manifeste est. Quorum vero
morum ratio ac vitæ cursus idem est, unum utique
idemque eorum inter se animi sententia necessitu-

διὰ πίστεως καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως, τοῦ παλαιοῦ
Ἀδάμ καὶ χοϊκοῦ τὴν εἰκόνα, καὶ ἐνδυσταμένην τὴν
εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ.

Τοιγαροῦν δέδεικται σαφῶς, ὅτι πολύτροπον ἔχει
τὴν ἐπ' αὐτῷ θεωρίαν ὁ προφήτης, κατὰ τὴν δύ-
ναμιν τοῦ ὀνόματος· τοῖς τόποις δηλονότι τῆς αὐτοῦ
Γραφῆς προσφόρως ἀρμοζούσης κατὰ τὴν ἐρμηνείαν
ἐμφάσεως. Σημαίνει γὰρ ὡς μὲν *φυγὴ κάλλους*
ἐρμηνευόμενος (44), τὸν Ἀδάμ, καὶ τὴν κοινὴν φύ-
σιν· ὡς δὲ *ἀνάπανσις*, καὶ *ἰασίς Θεοῦ* καὶ *πόνος*
Θεοῦ λεγόμενος, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν, κατὰ
τὴν ἀποδοθεῖσαν τῆς ἐξηγήσεως δύναμιν· τὴν δὲ
τοῦ κηρύγματος *χάριν*, διὰ τοῦ ἐν αὐτῇ πλοῦτου
τοῦ Πνεύματος μηνύων, *περισσότερὰ* λέγεται, καὶ
δόμα Θεοῦ, καὶ *πόνος Θεοῦ* διὰ τοὺς πολλοὺς
ἀγῶνας τῶν γενομένων ταύτης τῆς ἀληθοῦς κλήσεως
λειτουργῶν. Τὴν δὲ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῆς ἀληθείας
ὑπεμφαίνων *μανίαν*, ἐρμηνεύεται *διαπόνησις*
αὐτῶν, ὅπερ ἐστὶ *φθόνος* ἐπ' ἄλλοις ἀγαθοῖς,
τίκτων λύπην τοῖς ἔχουσιν· ὅπερ κακὸν εἰς φύσιν
τοῖς Ἰουδαίοις μετέπεσε, τὸ πρὸς Θεὸν καὶ ἀνθρώ-
πους μίσος ἀνελομένους· καὶ διὰ τοῦτο, μόνην τὴν
δι' αἵματος καὶ φόνων ἀναιδεῖς [Fr. ἀνέδην] φθορὰν
ἐπιζητοῦσι τῆς φύσεως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τρέχων ὁ λόγος, τὴν περὶ τῆς πορείας
τῶν τριῶν ἡμερῶν θεωρίαν παρέλειψε· φησὶ γάρ·
Ἡ δὲ *Nineveh* ἦν πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ, ὡσεὶ
πορείας ὁδοῦ ἡμερῶν τριῶν, εἰ δοκεῖ, δι' ὀλίγων
τὴν ἔλλειψιν ἀναπληρώσωμεν.

Τὴν τοίνυν πορείαν τῆς ὁδοῦ τῶν τριῶν ἡμερῶν,
ὑποληπτέον εἶναι τοὺς διαφόρους βίους δρόμου
τοῦ κατὰ Θεόν· ἤγουν τὴν ἐκάστῳ γενικῶ νόμῳ
πρέπουσαν ἀγωγὴν. Νόμους δὲ λέγω νῦν γενικοὺς,
τὸν φυσικὸν καὶ τὸν γραπτὸν, καὶ τὸν τῆς χάριτος.
Ἰδιάζουσαν γὰρ τούτων ἕκαστος ἀναστροφὴν ἔχει
βίου καὶ δρόμον πρόσφορον, ὅτι καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ
κατὰ τὴν γνώμην γενομένην [Fr. γενομένην] τῶν
ἀγομένων διάθεσιν ἔχει διάφορον. Ἄλλην γὰρ ἄλλος
ἐκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτὸν πέφυκε δημιουργεῖν τὴν διά-
θεσιν (45). Οἶον, ὁ μὲν φυσικὸς νόμος (46), ὅταν
οὐκ ἔχη πλεονεκτοῦσαν τὸν λόγον τὴν αἰσθησιν, ἀδι-
δάκτως ἀσπάξασθαι πάντας πείθει τὸ συγγενὲς καὶ
ὁμόφυλον, αὐτὴν ἔχοντας τὴν φύσιν, τῆς τῶν δεο-
μένων ἐπικουρίας διδάσκαλον· κακῆϊνο βούλεσθαι
πᾶσιν ἄπαντας, ὅπερ ἕκαστος ἑαυτῷ παρὰ τῶν ἄλ-
λων γινόμενον εἶναι δοκεῖ καθύμμιον· καὶ τοῦτο
διδάσκων ὁ Κύριος, φησὶν· Ὅσα θέλετε ἴνα ποιῶ-
σιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ὁμοίως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε
αὐτοῖς. Ἐφ' ὧν γὰρ ἡ φύσις λόγῳ βραθεύεται (47),
τούτων μία πέφυκεν εἶναι διάθεσις. Ὡν δὲ ἡ διά-
θεσις ἡ αὐτὴ, καὶ κατ' ἥθος τρόπος, καὶ ὁ τοῦ βίου
δρόμος εἰς ὑπάρχειν προδήλως πέφυκεν. Ὡν δὲ τρό-
πος ἡθῶν καὶ βίου δρόμος ἐστὶν ὁ αὐτὸς, εἰς δηλονότι
καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην τῆς πρὸς ἀλλήλους σχε-
σεως ὑπάρχει δεσμός, κατὰ μίαν τὴν γνώμην ἄγων
τοὺς πάντας πρὸς τὸν ἓνα λόγον τῆς φύσεως· ἐν ἧ

⁸⁸ 1 Cor. xv, 49, ⁸⁹ Tob. iv, 16; Matth. vii, 12; Luc. vi, 31.

παντελῶς οὐκ ἔστιν ἡ νῦν κρατοῦσα τῆς φύσεως διὰ τὴν φιλαυτίαν διαίρεσις.

Ἄρα πρὸς τὸν νόμον (48), φόβῳ τῶν ἐπιτιμιῶν ἐπέχουν τὰς ἀτάκτους τῶν ἀφρονεστέρων ὁρμὰς, ἐθίζει διδάσκων πρὸς μόνην αὐτοῦς ὁρᾶν τὴν τοῦ Ἰσοῦ διανομήν, καθ' ἣν τῆς δικαιοσύνης τὸ κράτος χρόνῳ βεβαιωθὲν, εἰς φύσιν μεθίσταται· ποιοῦν τὸν μὲν φόβον, διάθεσιν ἡρέμα κατὰ μικρὸν τῇ περὶ τὸ καλὸν γνώμῃ κρατουμένην· ἔξιν δὲ τὴν συνήθειαν τῇ λήθῃ τῶν προτέρων καθαιρομένην, καὶ τὸ φιλόληλον ἑαυτῇ συναποτίκτουςαν, καθ' ὃ τοῦ νόμου γίνεσθαι τὸ πλήρωμα πέφυκε, πάντων ἀλλήλοις κατὰ τὴν ἀγάπην συναρμοσθέντων. Πλήρωμα γὰρ νόμου καθέστηκεν ἡ κατ' ἀγάπην διάλληλος συνοχή πάντων τῶν μετεληφότων τῆς φύσεως, φέρουσα τῷ κατ' ἀγάπην πόθῳ κατεστεμμένον τὸν λόγον τῆς φύσεως· καὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ πόθου, τὸν τῆς φύσεως καταφαιδρύνουσα νόμον. Νόμος γὰρ φύσεώς ἐστι (49), λόγος φυσικὸς τοῖς τρόποις τὴν αἴσθησιν λαβῶν ὑποχείριον. Γραπτὸς δὲ νόμος ἐστίν, ἣγουν γραπτῶ νόμου πλήρωσις, λόγος φυσικὸς προσλαβῶν λόγον πνευματικὸν τῆς πρὸς τὸ συγγενὲς ἀλληλουχίας ἐπίσκουρον. Διὸ φησιν, Ἄγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν· ἄλλ' οὐ, Σχοίης τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. Τὸ μὲν γὰρ, τὴν πρὸς τὸ εἶναι μόνον δηλοῖ τοῦ συγγενεῖς συνοχὴν (50)· τὸ δὲ, τὴν πρὸς τὸ εἶναι σημαίνει πρόνοιαν.

sint; alterum autem providentiam, ut bene illis sit

Ἄρα τῆς χάριτος νόμος, αὐτὸν ἀμέσως διδάσκει τοὺς ἀγομένους μιμεῖσθαι τὸν Θεόν, ὃς τοσοῦτον ὑπὲρ ἑαυτὸν ἡμᾶς, εἰ θέμις εἰπεῖν, καὶ ταῦτα διὰ τὴν ἀμαρτίαν ὄντας ἐχθροὺς, ἠγάπησεν, ὥστε καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν ἐλθεῖν ἀτρέπτως, ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν ὄντα καὶ φύσιν ὑπερουσίως καταδέξασθαι, καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἕνα χρηματῆσαι βούλεσθαι· καὶ τὴν ἡμετέραν ἀμαρτίαν οἰκείαν ποιῆσαι μὴ παραιτήσασθαι· καὶ τοσοῦτον ἡμᾶς θεῶσαι κατὰ χάριν, ὅσον κατ' οἰκονομίαν αὐτὸς φύσει γέγονεν ἄνθρωπος· ἵνα μὴ μόνον μάθωμεν ἀλλήλων ἀντέχεσθαι φυσικῶς, καὶ ὡς ἑαυτοὺς ἀλλήλους ἀγαπᾶν πνευματικῶς· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοὺς ἀλλήλων κήδεσθαι θεϊκῶς· καὶ ταύτην τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἀπόδειξιν ποιῆσθαι, τὸ κατ' ἀρετὴν ὑπὲρ ἀλλήλων τὸν ἐκούσιον προθυμεῖσθαι θάνατον. Οὐκ ἔστι γὰρ ταύτης ἄλλη μείζων ἀγάπη, φησὶν, ἵνα τις θῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Οὐκοῦν ὁ μὲν τῆς φύσεως νόμος ἐστίν (51), ἵνα συνελθὼν εἴπω, λόγος φυσικὸς τὴν αἴσθησιν λαβῶν ὑποχείριον, πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς ἀλογίας· καθ' ἣν [margin. ἀλογίαν δηλονότι], τῶν φυσικῶς συνημμένων ἐστὶν ἡ διαίρεσις. Ὁ δὲ γραπτὸς νόμος ἐστὶ, λόγος φυσικὸς μετὰ τὴν κατ' αἴσθησιν τῆς ἀλογίας ἀφαίρεσιν προσλαβῶν καὶ πόθον πνευματικόν, τῆς πρὸς τὸ συγγενὲς ἀλληλουχίας συνεκτικόν. Ὁ δὲ τῆς χάριτος νόμος, ὑπὲρ φύσιν καθέστηκε λόγος,

A dinis vinculum est; una voluntate ac sententia, in unam omnes cogens naturæ rationem· in qua nullo labe, naturæ divisio viget.

Lex autem scripta pœnarum metu, eorum qui majori insipientia laborant, petulantes appetitionum motus compescens, ad solam æqui distributionem docet, attendere animum ut assuescant; qua scilicet, justitiæ vis tempore firmata, in naturam transit; ita nimirum ut paulatim sensimque metum, animi honestatem volentis sententia robustam affectionem efficiat; mundumque priorum oblivione habitum, consuetudinem, quæ utique una secum dilectionem pariat; qua legis plenitudo consistit, cunctis inter se charitatis vinculo consertis⁶⁰. Plenitudo enim legis est, quæ per charitatem mutua omnium naturæ commercio gaudentium complexio est; charitatis desiderio atque amore, naturæ rationem ferens coronatam, ejusque accessione ac cumulo, naturæ legem honestans. Etenim naturæ lex naturalis ratio est, quæ sensum moribus subditum dedititiumque nacta est. Lex vero scripta, sive legis scriptæ plenitudo, ratio est naturalis, mutuæ cohæsionis cum iis, quos generis necessitudo sociat, spirituali ratione assumpta. Propterea ait: *Diligens proximum tuum sicut teipsum*⁶¹; non autem, *Vide, habes proximum tuum sicut teipsum*. Alterum enim, ejusdem generis hominum conjunctionem significat, eo duntaxat spectantem, ut ac beate vivant.

At lex gratiæ, ipsum immediate Deum imitari eos docet, qui instituuntur; **270** qui scilicet sic nos supra seipsum (si modo fas est dicere) atque id, cum ob peccatum inimici essemus, dilexerit, ut nostram quoque essentiam ac naturam, qui essentia omni naturaque superior est, superessentiali ratione immutabiliter adire annuerit, atque homo fieri, unusque hominum audire, voluerit; nec nostram condemnationem suam ipsius facere recusaverit; tantumque nos per gratiam deitate augere dignatus sit, quantum ipse dispensationis ergo homo natura exstitit: ut non solum alii alios naturaliter complecti, ac tanquam nos ipsos alter alterum spiritualiter diligere noverimus; verum etiam supra nos ipsos alii aliis divine curam impendere; hancque mutuæ dilectionis exhibitionem præstare, ut virtutis nutu alii aliorum causa mortem obire ambiamus. Nulla enim, inquit, major ac dilectio est, ut quis ponat animam suam pro amicis suis⁶².

Lex itaque naturæ, ut summa complectar, naturæ ratio est, sensum nacta subditum dedititiumque, quo ratione carens ibique aversa, auferatur affectio; ex qua est, ut qui natura conjuncti sunt, partibus sciantur. Lex autem scripta, naturalis ratio est, post sensum aversam a ratione sublata affectionem, spiritale etiam desiderium amoremque assumens, quo mutua eorum qui generis necessitudine juncti sunt cohæsiō consistat atque serve-

⁶⁰ Rom. xiii. 10. ⁶¹ Matth. v, 43. ⁶² Joan. xv, 13.

tur. Lex denique gratiæ, ratio est naturam excedens, eamque ut deitate imbuatur immutabiliter transformans, velutque in imagine ac simulacro, incomprehensa ratione, quod essentiæ omni ac naturæ eminent, primigenium exemplar humana in perennitatem præstans.

Sin autem in hunc se modum habet trinæ legis ratio, non injuria, magna Dei civitas (nempe Ecclesia, sive cujusque singulorum anima) itineris viæ trium dierum est; ut quæ ejus justitiæ capax existat, eamque complectatur, quæ ex naturæ, legis ac spiritus, rationibus constituta est. Hac enim trina lege continetur, quidquid Ecclesiæ ornatus est; quantum nimirum latitudine virtutis, scientiæ longitudine, ac sapientiæ profundo mysticæ theologiæ comprehensum est. Verum caveamus, ne velut Judæorum populus, animi affectu a civitate abscedamus, qui velut **271** tabernaculo, corpori amore impendamus; instarque cucurbitæ, temporaneam corporis voluptatem colamus; ne conscientia verine percutiente, errore nitens voluptatis affectio inarescat; ac velut spiritu ardoris, quæ involuntariis tentationibus consistit, eorum quæ male in vita egimus, ultione grassante, vitam desperemus, adversumque divinum judicium indignatione feramur.

Quicumque enim terrenorum errore superati sumus, ac carnis voluptatibus delectamur, vermis instar, Dei sermonem suscipimus, qui penes conscientiam hactenus percutiat, ac velut cucurbitæ radicem, qua voluptati addicti sumus, libidinem exedat; atque in eum modum, perfecte exorta eloquiorum spiritus collustrante luce, peccati actum arefaciat; necnon spiritu ardoris, æternarum poenarum memoria, veluti caput, affectuum libidinumque initium, sensus ipsa suggestione, percutiat; et providentiæ judicii rationes noverimus, quorum utrumque temporaneis, quorum absentia mortalium genus male habet ac contristat, æterna antepont. Siquidem enim Scriptura hominem in tabernaculi causa ac cucurbitæ mœrere affectum (ob carnis scilicet ac carnalem libidinem) Deum autem Ninivæ studentem; plane liqueat, quod Deo charum visum sit, iis omnibus, quæ hominibus in pretio sint atque illis amoris habeantur, quæcumque demum illa existant, longe præstantius esse atque nobilius; nedum iis, quæ ne existant quidem, solaque occupata opinione, errante judicio, esse existimentur, cum nulla prorsus eorum existentia ratio sit, sed sola mentem deludens cogitatio; ejusmodi scilicet, quæ non enti inanem figuram ac speciem, non affectui vitioque veram existentiam, præbeat.

SCHOLIA.

1. Quot modis Jonas nominis interpretatione reddatur.
2. Joppe, quot modis interpretanda veniat
3. Quam multis Jonas spiritaliter consideratis similibus est ac congruit.

Α πρὸς θεώσιν ἀτρέπτως τὴν φύσιν μεταπλάττων, καὶ ὡς ἐν εἰκόνι δεικνύς ἀκαταλήπτως τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων τὸ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ φύσιν ἀρχέτυπον· καὶ τὴν τοῦ ἀεὶ εἶναι διαμονὴν παρεχόμενος.

Εἰ δὲ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον ὁ περὶ τῶν τριῶν νόμων λόγος, εἰκότως ἢ μεγάλη τοῦ Θεοῦ πόλις Ἐκκλησία· ἤγουν ἢ τοῦ καθ' ἕκαστον ψυχῆ, πορείας ὁδοῦ τριῶν καθέστηκεν ἡμερῶν (52)· ὡς δεκτικὴ καὶ χωρητικὴ τῆς κατὰ φύσιν καὶ νόμον καὶ πνεῦμα δικαιοσύνης. Ἐν τοῦτοις γὰρ τοῖς τρισὶ νόμοις, ὁ πᾶς περιέχεται τῆς Ἐκκλησίας διάκοσμος· πλάτει τε τῷ κατ' ἀρετὴν, [πλάτει] καὶ μήκει τῷ κατὰ γνῶσιν· καὶ τῷ κατὰ σοφίαν βάθει τῆς μυστικῆς θεολογίας περιγραφόμενος. Ἄλλὰ ταύτης κατὰ διάθεσιν, ὡς ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός, μὴ χωρισθῶμεν τῆς πόλεως, τὸ σῶμα καθάπερ σκηνὴν στερρόντες, καὶ τὴν πρόσκαIRON τοῦ σώματος ὡσπερ κολόκυνθαν ἡδονὴν περιέποντες· ἵνα μὴ ἂν τῆς συνειδήσεως ὁ σκώληξ πλήξας, ἀποξηράνη τὴν καθ' ἡδονὴν ἠπατημένην διάθεσιν· καὶ ἢ διὰ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν ἐπελθοῦσα καθάπερ πνεῦμα καύσωνος τῶν κακῶς ἡμῖν βεβιωμένων ἔκτισις, ἀπειπώμεθα τὴν ζωὴν, καὶ πρὸς τῆν θεῖαν δυσανασχέτησάμεν κρίσιν.

Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἠττημένων τῇ ἀπάτη τῶν ὑλικῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς χαϊρόντων τοῦ σώματος (53), σκώληκος δίκην τοῦ Θεοῦ τὴν λόγον δέχεται, καὶ τὴν συνείδησιν αὐτὸν πλήττοντα τέως· καὶ βίξεως δίκην κολοκύνθης τὴν πρὸς τὴν ἡδονὴν αὐτοῦ διεσθίοντα σχέσιν· καὶ οὕτως διὰ τῆς τελείας ἀνατολῆς τοῦ φωτισμοῦ τῶν λογίων τοῦ πνεύματος, ἀποξηραίνοντα τὴν καθ' ἀμαρτίαν ἐνέργειαν· καὶ πνεύματι καύσωνος, τῇ μνήμῃ τῶν αἰωνίων κολάσεων, καθάπερ κεφαλὴν τὴν κατ' αἴσθησιν ἐν ταῖς προσβολαῖς ἀρχὴν τῶν παθῶν τῆς κακίας πατάσσοντα· ἵνα μάθωμεν προνοίας λόγους καὶ κρίσεως (54), τῶν προσκαίρων, ὧν τῇ στερήσει λυπεῖσθαι τὸ γένος εἶθεν τῶν ἀνθρώπων, τὰ αἰώνια προκρινούσης. Εἰ γὰρ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν σκηνὴν καὶ τὴν κολόκυνθαν λυπούμενον· λέγω δὲ τὴν σάρκα, καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἡδονὴν· τῆς δὲ Νινευῆ ἀντεχόμενον τὸν Θεὸν εἰσήγαγε τῆς Γραφῆς ὁ λόγος, ὅτι ὡς τῶν τοῖς ἀνθρώποις τιμίων καὶ ἐπεράστων, τὸ τῷ Θεῷ φανὲν προσφιλές, πάντων τῶν ὀπωσοῦν ὄντων πολλῷ κρείττον ἐστὶ καὶ τιμιώτερον· ἢ που γε τῶν οὐκ ὄντων, καὶ μόνῃ προλήψει κατ' ἐσφαλμένην κρίσιν εἶναι δοκούντων, ὧν οὐδεὶς τὸ παράπαν ἐστὶ κατὰ τὴν ὑπαρξίν λόγος· μόνῃ δὲ φαντασίᾳ τὸν νοῦν φενακίζουσα· καὶ σχῆμα τοῖς οὐκ οὔσι διάκενον, ἀλλ' οὐχ ὑπόστασιν τῷ πάθει παρεχομένη.

ΣΧΟΛΙΑ.

- α'. Ποσαχῶς ἐρμηνεύεται Ἰωνᾶς.
- β'. Ποσαχῶς ἐρμηνεύεται Ἰόππη.
- γ'. Πόσοις ἀναλογεῖ πνευματικῶς θεωρούμενος Ἰωνᾶς.

22. Ea sine quibus non, tempus sunt ac locus : A sine quibus nihil in creatis existit.

23. Ecclesia, quæ virtutis ac scientiæ rationibus fulgeat, ac cujusque singulorum anima (quippe quæ tempus excedant et naturam) supra duodecim myriades (id est, centum viginti millia) habet. Virtutis enim ratio, uti sinistra, carnis peccatum nescit; ac scientiæ ratio animæ vitium quasi dextram ignorat.

24. Virtutum auctor Deus est. Ejus reipsa ac tuque scientia, ipsius est qui Deum vere agnovit in spiritum habitu immutato.

25. Lex naturæ, mediis virtutibus, incumbentem sedulo actioni, ad mentem propense evehit; mens autem per contemplationem, scientiæ desiderio cupidum, ad sapientiam inducit. Quæ autem extra rationem illique aversa affectio est, mandata negligentem ad sensum detrahi facit; cujus finis est, ut animus tanquam clavo defixus hæreat voluptati.

26. Diffidentiam seu incredulitatem vocat, negationem mandatorum; fidem vero, animum iis assentientem; tenebras, boni honestique ignorantiam; lucem, ejus agnitionem seu notitiam. Christum vero, horum essentiam nuncupavit ac substantiam; diabolus denique pessimum ejusmodi habitum, qui sit parens omnium malorum.

27. Virtutem appellat, tranquillissimum firmumque erga id quod honestum sit, habitum; cui nihil utrinque est gerenti Dei figuram ac characterem, cui nihil contrarium est.

28. Siquidem ratio, pro eo ac illi comparatum est, cuique rerum ortum definivit ac substantiam; nulla res natura scipsam aut superexcedit, aut se inferior est. Rerum igitur definitio terminusque, auctoris desiderio agnitio est; modus autem atque mensura, auctoris reipsa, quanta rebus concessa est, imitatio est.

29. Quod eorum qui moventur appetitio supra metam feratur modumque excedat, eorum motum reddit inutilem, quod Deum non assequantur, in quo omnium conquiescit appetitionis motus, per se verum ac vere existentem nactus finem, Dei nimirum fruitionem.

273 30. Quod supra regulam et mensuram est; quodque utique præter regulam atque mensuram.

31. Nimirum rationi.

32. Incorporum rationes dimittit, quæ per excessum mensuram in Deum contendit: non enim comparatum est, ut eorum quæ a Deo secunda sunt, aliquid una cum Deo conspiciantur.

33. Quenam modo Jonas accipi possit, ut et Judaici populi figura sit.

34. Quæ nominis interpretatione Jonas Judaicum Populum figura olim reprehendit.

35. Vicisse magis Dominum tyranni potentiam, objecta carnis infirmitate, quam diabolus Adamum

κβ'. Οὐκ ἄνευ εἰσῆς, χρόνος καὶ τόπος· ὧν χωρὶς οὐδὲν ἐστὶν τῶν γεννητῶν.

κγ'. Τοὺς περὶ ἀρετῆς καὶ γνώσεως λόγους ἔχουσα ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ τοῦ καθ' ἕκαστον ψυχῆς, ὡς ὑπερβαίνοντες χρόνον καὶ φύσιν, πλέον ἔχει τῶν δώδεκα μυριάδων· ὁ γὰρ τῆς ἀρετῆς λόγος, τὴν σαρκὸς ὡς ἀριστερᾶς οὐκ οἶδεν ἀμαρτίαν· ὁ δὲ τῆς γνώσεως λόγος, τὴν ψυχῆς ὡς δεξιᾶν οὐ γινώσκει κακίαν.

κδ'. Αἰτία τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ὁ Θεός· τούτου δὲ κατ' ἐνέργειαν γινώσις ἐστὶν, ἡ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἐπεγνωκότος τὸν Θεὸν πρὸς τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ἕξιν ἀλλοίωσις.

κε'. Ὁ κατὰ φύσιν λόγος, φησὶ, διὰ μέσων τῶν ἀρετῶν πρὸς τὸν νοῦν ἀνάγειν πέφυκε τὸν ἐπιμελούμενον πράξεως· ὁ δὲ νοῦς, πρὸς τὴν σοφίαν εἰσάγει διὰ θεωρίας τὸν ἐφιέμενον γινώσεως· τὸ δὲ παράλογον πάθος, πρὸς τὴν αἰσθησιν πείθει κατασύρσθαι τὸν ἀμελοῦντα τῶν ἐντολῶν· ἧς τέλος ἐστὶ, τὸ πρὸς τὴν ἡδονὴν καθλωθῆναι τὸν νοῦν.

κς'. Ἀπιστίαν λέγει τὴν ἄρνησιν τῶν ἐντολῶν· πίστιν δὲ, τὴν αὐτῶν συγκατάθεσιν, τὸ δὲ σκότος, τοῦ καλοῦ τὴν ἄνοιαν, τὸ δὲ φῶς, τὴν τούτου ἐπίγνωσιν. Χριστὸν δὲ κέκληκεν, τὴν οὐσίαν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπόστασιν· τὸν διάβολον δὲ, τὴν πάντων γεννητικὴν τῶν κακῶν χειρίστην ἕξιν.

κζ'. Ἀρετὴν λέγει, ἀπαθεστάτην καὶ παγίαν περὶ τὸ καλὸν ἕξιν· ἧς ἐφ' ἑκάτερα καθέστηκεν οὐδὲν, Θεοῦ φερούσης χαρακτῆρα, ᾧ οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον.

κη'. Εἰ λόγος διώρισεν, ὡς πέφυκεν, ἑκάστου τῶν ὄντων τὴν γένεσιν· οὐδὲν τῶν ὄντων ἑαυτοῦ φυσικῶς ἢ ὑπερβέβηκεν, ἢ ὑποβέβηκεν. Οὐκοῦν ὄρος μὲν τῶν ὄντων ἐστὶν, ἡ κατ' ἔφεσιν τῆς αἰτίας ἐπίγνωσις· μέτρον δὲ, ἡ ἐφικτὴ τοῖς οὔσι κατ' ἐνέργειαν τῆς αἰτίας ἐκμίμησις.

κυ'. Τὸ ὑπὲρ τὸν ὄρον φέρεσθαι, καὶ τὸ μέτρον, φησὶ, τῶν κινουμένων τὴν ἔφεσιν, ἀνόνητον ποιεῖ τὸν δρόμον, μὴ καταπτώτων εἰς Θεὸν, ἐν ᾧ ἡ κατ' ἔφεσιν πάντων ἴσταται κίνησις, ἀνθυπόστατον δεχομένη τέλος Θεοῦ τὴν ἀπόλαυσιν.

κλ'. Τὸ ὑπὲρ τὸν ὄρον καὶ τὸ μέτρον· καὶ παρὰ τὸν ὄρον καὶ τὸ μέτρον δηλονότι.

κα'. Τῷ λόγῳ δηλονότι.

κβ'. Ὅτι καὶ τοὺς τῶν ἀσωμάτων καὶ τοὺς τῶν σωμάτων ἀφίησι λόγους, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδραμὼν κατ' ἑκστάσιν νοῦς. Οὐ γὰρ πέφυκέ τι Θεῷ τῶν μετὰ Θεὸν ἅμα συγκατοπτεῦσθαι.

κγ'. Πῶς καὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν δύναται λεγθῆναι τυπικῶς Ἰωνᾶς.

κδ'. Πῶς ἐρμηνευόμενος Ἰωνᾶς προδιελέγει τυπικῶς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν.

κε'. Ὅτι νενίκηκε μᾶλλον ὁ Κύριος τὴν τυράννον δυνάμει σαρκὸς ἀσπένειαν προβαλλόμενος, ἢ περ

scripta jubet. Ut denique proximum diligas supra teipsum, legis gratiæ propriissimum est.

51. Breves definitiones, trium dierum proprietatem præstandi quæ honesta sint ac officii, demonstrantes.

52. Trium dierum via, quæ trina lege præstatur, ejus qui servet, justitiæ perfectio est.

55. Subtilior alijs spiritalis sensus, ad tabernaculum, ad cucurbitam, ad vermem, ad ardorem seu æstum, ad solem, quod attinet.

54. Qui a corporalium libidinum occasionibus arceatur, Providentiæ discit rationes, quæ videlicet materiam vitiorum fomitem inhibeat. Qui vero flagella corporis cruciatu sustinet, is judicii rationes docetur, quod nimirum a superioribus sordibus, laboribus involuntariis emundet.

274. QUÆSTIO LXV.

In secundo Regnorum libro scriptum est: « Facta est fames in diebus David, annos tres: annus anno continuus. Et quæsitivus David faciem Domini. Et dixit Dominus: Super Saul, et super domum ejus injustitia; pro eo quod morti tradidit Gabaonitas. Et vocavit David Gabaonitas, et dixit ad eos: Quid faciam vobis, et in quo placebo, et benedicetis hereditatem Domini? Et dixerunt ad regem: Vir, qui contempsit nos, et cogitavit internecione delere nos, deleamus ipsum, ut non stet in omni confinio Israel. Date nobis septem viros ex ejus filiis, et ad solem suspendemus eos Domino in colle Saulis. Et accepit rex duos filios Resphæ filiæ Aia pellicis Saul; et quinque filios Merob filiæ Saul, quos peperit Esdrieli; et dedit eos in manu Gabaonitarum. Et ad solem suspenderunt eos in monte coram Domino. Et ceciderunt illic ii septem in idipsum; et occisi sunt in diebus messis, in principio messis hordeorum. Et accepit Rhespha filiæ Aia sæccum, et stravit eum sibi super petram, quoadusque stillaverunt super eos aquæ de cælo. Et fecerunt omnia, quæcumque mandaverat rex. Et exaudivit Deus terram post hæc ⁶⁵. » Quid causæ est, cur post Saulis mortem, David multatus sit, fame terram occupante, donec septem viros ex Saulis semine, necesse afficiendos Gabaonitis tradidisset? Quænam vis horum verborum, ac quonam spiritali sensu ea considerabimus?

Λεύς. Καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς τῆ γῆ μετὰ ταῦτα. ὁ Διὰ τί μετὰ τὸν θάνατον Σαούλ ὁ Δαβὶδ ἀπητήθη δίκας, λιμοῦ κρατήσαντος τὴν γῆν, ἀνδρας θανατωθῆναι τοῖς Γαβαωνίταις. Τίς ἡ τιμὴ αὐτοῦ θεωρήσομεν.

⁶⁵ II Reg. xxi, 1-14.

(η) Μερὼθ θυγατρὸς Σαούλ. Fulsit hæc Maximi littera conjecturam Grotii, sive quam ipse aliorum refert. Alii vero, inquit, non incredibile putant scribam libri, unde multa exemplaria fluxere, scripsisse מוכר pro מוכר. Nec dubium Maximum ex codice Merobem habuisse, non Micholem, quam liquet nullos liberos suscepisse, II Reg. vi, 25. Unde Hebræi quidam et Chaldæus hic interpret censent improprie dici Micholis filios, quos ex Merobe

ἐπιτρέπει νόμος. Τὸ δὲ ὑπὲρ ἑαυτὸν ἀγαπήσαι τὸν πλησίον, τοῦ νόμου τῆς χάριτός ἐστιν ιδιώτατον.

να'. "Οροι κατ' ἐπιτομήν ἀποδεικτικοὶ τῆς τῶν τριῶν ἡμερῶν κατορθωτικῆς τῶν καλῶν ιδιότητος.

νρ. Ἡ ὁδὸς τῶν τριῶν ἡμερῶν ἐστὶ φησιν, ἡ διὰ τῶν τριῶν νόμων τοῦ φυλάττοντος αὐτοὺς κατὰ δικαιοσύνην τελειώσις.

νγ'. Ἄλλη θεωρία λεπτοτέρα περὶ τῆς σκηνης καὶ τῆς κολοκύνθης καὶ τοῦ σκόληκος καὶ τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ ἡλίου.

νδ'. Ὁ κωλυόμενος τῶν πρὸς ἡδονὴν σώματος ἀφορμῶν, φησὶ, μανθάνει προνοίας λόγους ἐπεχούσης τὴν ἐξαπτικήν ὕλην τῶν παθῶν. Ὁ δὲ τὰς πρὸς ὀδύνην σώματος δεχόμενος μάστιγας, διδάσκειται κρίσεως λόγους, προλαβόντων μολυσμῶν ἀκουσίοις πόνους αὐτὸν καθαιρούσης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΒ'.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν γέγραπται: « Ὅτι ἐγένετο λιμὸς ἐν ταῖς ἡμέραις Δαβὶδ τρία ἔτη· ἐνιαυτὸς ἐχόμενος ἐνιαυτοῦ. Καὶ ἐξεζήτησε Δαβὶδ τὸ πρόσωπον Κυρίου. Καὶ εἶπε Κύριος: Ἐπὶ Σαούλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἡ ἀδικία· περὶ οὗ ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας. Καὶ ἐκάλεσε Δαβὶδ τοὺς Γαβαωνίτας, καὶ εἶπεν αὐτοῖς: Τί ποιήσω ὑμῖν, καὶ ἐν τίνι ἐξήλωσομαι, καὶ εὐλογήσετε τὴν κληρονομίαν Κυρίου; Καὶ εἶπον πρὸς τὸν βασιλέα: Ὁ ἀνήρ, ὃς συνετέλεσεν ἡμῶς, καὶ ἐλογίσαστο ἐξολοθρεῦσαι ἡμᾶς, ἀφανίσωμεν αὐτὸν; τοῦ μὴ ἐστάναι ἐν παντὶ ὀρίῳ Ἰσραὴλ. Δότε ἡμῖν ἐπτὰ ἀνδρας ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξηλώσομεν αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ βουνῷ Σαούλ. Καὶ ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς τοὺς δύο υἱοὺς Ῥεσφᾶς, θυγατρὸς Αἰᾶ παλλακῆς Σαούλ· καὶ τοὺς πέντε υἱοὺς Μερὼθ θυγατρὸς Σαούλ (9), οὓς ἔτεκε τῷ Ἐσδριήλ, καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ τῶν Γαβαωνιτῶν· καὶ ἐξηλάσαν αὐτοὺς ἐν ὄρει ἐναντίον Κυρίου, καὶ ἔπεσον ἐκεῖ οἱ ἐπτὰ ἐπιτοαντό· καὶ ἐθανατώθησαν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ, ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. Καὶ ἔλαβε Ῥεσφᾶ θυγάτηρ Αἰᾶ τὸν σάκκον, καὶ διέστρωσεν αὐτὸν ἐαυτῇ ἐπὶ τὴν πέτραν, ἕως ἔσταξαν ἐπ' αὐτοὺς ὕδατα Θεοῦ ἐξ οὐρανοῦ.

Δ Καὶ ἐποίησαν πάντα ὅσα ἐνετελλάτο ὁ βασιλεὺς. Διὰ τί μετὰ τὸν θάνατον Σαούλ ὁ Δαβὶδ ἀπητήθη δίκας, ἕως ἔδωκε τοὺς ἐκ τοῦ σπέρματος Σαούλ ἐπτὰ τούτων δύναμις τῶν λόγων, καὶ πῶς πνευματικῶς αὐτοῦ θεωρήσομεν.

sovere ipsa educavit, quale loquendi genus apparet, Ruth. iv, 17. Et I Paral. iv, 18, forte voluit Scriptura ostendere Davidis zelum placandæ divinæ justitiæ, qui nec iis pepercerit de domo Saul, quos ab uxore educatos et quasi adoptatos, cum ipsa prole careret, velut pene filios David ipse videbatur habere; uni Misphiboseth Jonathæ filio facta vitæ gratia, ob liberandam juramenti religionem.

Ἀποκρισις.

A

Responsio.

Ἡ μὲν ἀκριβὴς γνῶσις τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος, μόνοις ἀποκαλύπτεσθαι πέφυκε τοῖς ἀξίοις Πνεύματος· οὗ διὰ πολλῆν τῶν ἀρετῶν ἐπιμέλειαν, τῆς τῶν παθῶν αἰθάλης τὸν νοῦν ἐκκαθάραντες (1), ἐσόπτρου δίκην καθαρῶ τε καὶ διαχυοῦς, ἅμα τῇ πρώτῃ προσβολῇ καθάπερ πρόσωπον ἐντυπουμένην αὐτοῖς καὶ ἐμπίπτουσαν, τὴν τῶν θεῶν ὑποδέχονται γνῶσιν. Οἷς δὲ κατ' ἐμὲ τῶν παθῶν κηλῖσιν ὁ βίος κατέστιχται, μόλις κἄν ἐξ εἰκότων τινῶν στοχασμῶν τεκμηριῶσαι τὴν τῶν θεῶν γνῶσιν ἐστὶ δυνατὸν· μὴ ὅτι γε νοῆσαι τε καὶ φράσαι ταύτην δι' ἀκριβείας ἀπαυθαδιάζεσθαι. Καὶ οἶδα σαφῶς ἔγωγε, ὅτι πάσῃων αὐτὸς γινώσκεις τὰ θεῖα μᾶλλον τίμιε πάτερ (2), καὶ πείρα λαβῶν ἔχεις τούτων τὴν ἐπιστήμην, ἥπερ ἐγὼ λέγειν ἐπίσταμαι, μηδὲν ἐκ τοῦ παθεῖν ἀποφῆνασθαι περὶ τῶν θεῶν δυνάμενος. Πλὴν καὶ τὸ κατὰ δύναμιν οὐκ ἀπέβλητον, καὶ μάλιστα ὑμῖν τοῖς ἐπιτάξασι, καὶ τόνδε μοι περὶ τῶν ὑπὲρ δύναμιν τοῦ λέγειν πόνον ἐπιθεμένους.

Σαοὺλ τοίνυν ἐστὶ κατὰ τόνδε τῆς Γραφῆς τὸν τόπον (3), ὁ βασιλεύων κατὰ δύναμιν ἐντολῆς σαρκίνης τῶν σαρκικῶν Ἰουδαίων ἐν γράμματι νόμος· ἤγουν ὁ βασιλεύων τῶν ἀγομμένων μόνῃ τῷ γράμματι τοῦ νόμου σωματικῶς τρόπος ἢ λογισμὸς. Αἰτητὸς γὰρ ἄδης (r) κατὰ μίαν ἐπιβολὴν Σαοὺλ ἐρμηνεύεται. Τῆς γὰρ ἐν πνεύματι Θεοῦ κατ' ἀρετὴν διεξαγομένης ζωῆς τε καὶ βασιλείας, προτιμήσας τὴν φιλήδονον ζωὴν ὁ τῶν Ἰουδαίων λαὸς, ἠτήσατο τὸν ἄδην, ἤγουν τὴν ἄγνοιαν, ἀντὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ βασιλεύειν. Πᾶς γὰρ ὁ τῆς θείας ἐκπεπαικῶς ἀγάπης, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ νόμον ἔχει διὰ τῆς ἡδονῆς βασιλεύοντα· τὸν μηδεμίαν θεῖαν ἐντολὴν φυλάξαι δυνάμενον, ἢ μηδὲ βουλόμενον.

Κατ' ἄλλον δὲ τρόπον Σαοὺλ ἐρμηνεύεται, δεδαινευσμένος, ἢ δάνειον. Οὗ γὰρ ἐδόθη ὁ γραπτὸς νόμος τοῖς λαβοῦσιν εἰς κτήσιν περιουσίας, ἀλλ' εἰς παιδαγωγίαν προσδοκωμένης ἐπαγγελίας. Διὸ καὶ δοὺς τῷ Σαοὺλ τὴν βασιλείαν ὁ Θεὸς, ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν διαθήκῃ, αἰώνιον οὐ καθυπέσχετο τὴν βασιλείαν. Πᾶν γὰρ δάνειον, οὐ γίνεται τῷ λαβόντι κτήμα περιουσίας, ἀλλὰ πρόφασις καμάτου καὶ πόνου [Fr. καὶ πόνων], εἰς ἄλλης περιουσίας συλλογῆν. Ἡ δὲ τοῦ Σαοὺλ παλλακὴ Ῥεσφά, δρόμος ἐρμηνεύεται στόματος (s). Δρόμος δὲ στόματός ἐστιν, ἢ κατὰ μόνην τὴν ἐν λόγῳ προφορὰν τοῦ νόμου μάθησις· ἣν εἰσοικίζεται παρανόμως, ὁ μὴ

(r) Αἰτητὸς ἄδης. Duo etyma in unum confiat Maximus. A voce enim מַשָּׁא postulat, commodavit, etc. est nomen מַשָּׂא, quod est infernus, sepulcrum; inde dictum quod insatiabile, omniumque cadavera petat; vel etiam animas, ut pro inferno sumitur, in quem sancti ipsi descendebant, ante cœlum nobis a Christo apertum.

(s) Δρόμος στόματος. Divisit Maximus dictionem, quasi a דָּרַךְ quod est placere, et etiam currere. Psal. xlix, 18. Si videbas furem, וְכַיִן עָרַחְתִּי, currebas cum eo: quanquam reddi potest, illi complacere seu assentabaris. Hinc ergo Maximus δρόμον habuit, id est, cursum, et דָּרַךְ oris. At Hebraice

Ita nimirum comparatum, ut eloquiorum Spiritus notitia, solummodo dignis Spiritu manifestetur; iis scilicet, qui virtutum diligenti cultu, emundato a vitiorum fulgine animo, velut mundum speculum ac pellucidum, primum statim conjuncta acie, quasi vultum eis impressum, immissamque divinarum notitiam, accipiunt. Quibus autem mei more, vitiorum maculis vita compuncta est, ii, vix ex verisimilibus quibusdam conjecturis, **275** divinarum notitiam debili nisu attingant; tantum abest ut hæc accurate mente consequi voceque efferre præsumant. Exploratumque ipse habeo, nosse te magis, venerande pater, divina, qui illa ipse patiaris, majoremque experimento gustuque eorum nactus scientiam sis, quam noverim ipse dicere, qui ex ipso rei sensu, ac quod ea patiar, de divinis nihil pronuntiare valeam. Cæterum nec quod ex facultate, ipsum repudiandum, præsertim vobis, qui rem injunxistis, ac de iis loquendi ea, quæ facultatem superant, onus imposuistis.

Saul igitur est, hoc Scripturæ loco, quæ secundum virtutem mandati carnalis, carnalium Judæorum littera dominatur lex: hoc est, corporalis modus aut ratio, eorum dominans, qui sola legis littera ducuntur. Petitus enim infernus uno sensu Saul dicatur, si nomen interpreteris. Judæorum namque populus, illi vitæ quæ Spiritu Dei virtutis cultu agebatur, sicque instituto regno, præhabita luxuriosa vita, infernum expetiit; nempe, scientiæ loco ignorantæ ejusque imperio mancipari elegit. Quisquis enim a divina dilectione excidit, carnalis legis ex voluptate obnoxius dominio fit, quæ eorum quæ præcepta a Deo sint, nihil servare possit, ac neque velit.

Alio autem intellectu, notatione nominis Saul mutuo datus, aut mutuum dicatur. Non enim lex Scripta, ut firma rataque ac propria possessio data est, sed ut rudis expectatæ promissionis institutio. Quare nec concessio Sauli regno percussoque cum eo fœdere, fore illud perpetuum Deus pollicitus est. Quidquid enim mutuo et sub fenore acceptum sit, non certa propriaque possessio, sed laboris operisque occasio accipienti existit, unde aliam substantiam ac peculium paret. Ejus autem pellex Rhespha nominis notatione, oris cursus dicitur. Est autem oris cursus, legis disciplina, eo solum sermone constans, qui ore enuntiatur: quam illegiti-

integra vox est מַשָּׂא: pruna, carbo ignitus, pavimentum, extensio: quæ etiam ejus vocis etyma habet libellus expositionis nominum priorum ad calcem Bibliorum. Quanquam vero Maximus in vituperii partem Respham ἀλληγορεῖ, egregium tamen ejus virtutis specimen commendat Scriptura, quod suspensis filiis, ad eorum cadavera substrato sibi cilicio, vel etiam extenso tentorii in morem ad arcedendum æstum, in oratione perseveraverit, donec Deus eorum nece placatus, imbrem dederit: cujus etiam facti ac pietate motus, qui in crucem egredat, David, tumulo mandari jussit.

Saul -
of Law.

timis improbisque nuptiis in domum inducit, qui unum corporalem legis cultum consecratur; ex qua nullum piam germen suscipit aut religiosum. Qui enim corporalem duntaxat legis disciplinam colit, prout oris sermone effertur, haudquaquam legitimum cum ratione (id est, legis disciplina) habet connubium. 276 Quapropter degeneres atque reprobræ sunt illius proles. Nascuntur enim illi ex Rhespha, illegitimo toro, Ermonthi et Memphibosthe, quod est, eorum anathema, et pudor oris ipsorum. Ermonthi enim uno sensu, anathema exponitur; Memphibosthe item, pudor oris ipsorum. Eorum autem anathema, vitiorum peccati usu exercita ore corruptio est; Memphibosthe autem, mentis in vitium motus invita ratione: mentis scilicet cogitatio malorum inventionem prona, quæ ipsa mentis pudor existat pariter et dicatur.

Aut rursus eorum anathema, ejus, quæ nunc viget, multæ naturæ, locus: iste scilicet mundus, velut mortis ac interitus regio peccati reatu factus: in quem e paradiso, divini transgressione mandati primus homo delapsus est. Hunc nimirum libidinoso voluntatis affectu (mundana scilicet ac sæculari libidine) ex nuda, legis ore tenus prolatione, disciplina ut gignat, illi comparatum est, qui ad interiorem in spiritu legalis litteræ divinum decorem non transit. Pudor autem oris eorum est, sæculi corporisque amans, rationum mente meditatio. In quo enim ex conspicua litteræ tenus corporalis legis formatione, voluntatis libidine progigni mundus consuevit (mundi scilicet ac sæculi amans affectio), merito quoque una progignitur sæculi corporisque amans rationum mente meditatio.

φιλοῦσα διὰθεσις· καὶ ἡ κατὰ νοῦν φιλόκοσμος μελέτη ματος.

Aut rursus, anathema eorum est, terrenus et in-venustus atque informis affectuum motus: pudor vero oris, quæ affectibus speciem adhibet, exque sensus ratione voluptatis format pulchritudinem, mentis agitatio est. Absque enim excogitantis animi facultate, haudquaquam ad formam effingendam incitatur affectus. Igitur qui sola legis littera divinæ vim pollicitationis definit, pellicem, non legitimam uxorem, legis doctrinam ducit. Hincque necessario istiusmodi doctrina, non ipsa a se, sed propter eum qui corporali eam sensu accipit, sive illi concreditur, anathema ac pudorem gignit. Qui enim corporalis duntaxat voluptatis ac quietis seu remissionis causa, Deum victimas et festa, Sabbatagæ et neomenias in lege præcepisse existimat; is nimirum prorsus omninoque affectibus vitiosisque

(t) *Ἀνάθεμα*. Vox אַרְבֹּנִי *Palatium, altus aë* significat. Unde et *Armenia* dicta, quasi excelsior, in cuius montibus primum arca a diluvio quieverit. Qua metaphora potius scribendum esset ἀνάθημα, quasi *donarium*, quod e templorum tolis appendebatur. Sed videtur deduxisse a אַרְבֵּי, *proiecit, fraudavit*. In laudato libello, *aula, sive palatium, aut maledictio numerationis, etc.*

(*) *Αἰσχὺνη στόματος*. Hebraica vox. nullo muta-

νην τὴν σωματικὴν τοῦ νόμου περιέπων λατρεῖαν· ἀφ' ἧς οὐδὲν εὐσεβὲς γεννᾷ καὶ φιλόθεον. Ὁ γὰρ μόνην τὴν σωματικὴν τοῦ νόμου κατὰ προφορὰν λόγου μάθησιν ἐξασκούμενος (4), νόμιμον οὐκ ἔχει τὴν πρὸς τὸν λόγον, ἤγουν τὴν μάθησιν τοῦ νόμου, συμβίωσιν. Ὅθεν δυσγενῆ καὶ ἀπόβλητα καθέστηκεν αὐτοῦ τὰ γεννώμενα. Γεννᾶται γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν παράνομον κοίτην ἐκ τῆς Ῥεσφᾶς ὁ Ἐρμονθὶ καὶ ὁ Μεμφιβοσθὲ. ὅπερ ἐστὶν Ἀνάθεμα αὐτῶν, καὶ Αἰσχὺνη στόματος αὐτῶν. Ἐρμονθὶ γὰρ κατὰ μίαν ἐπιβολὴν, Ἀνάθεμα (t) ἐρμηνεύεται· καὶ Μεμφιβοσθὲ, αἰσχὺνη στόματος (u) αὐτῶν. Ἀνάθεμα δὲ αὐτῶν ἐστὶν, ἡ διὰ στόματος καθ' ἁμαρτίαν φθορὰ τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας (δ). Μεμφιβοσθὲ δὲ ἐστὶν, ἡ παρὰ φύσιν τοῦ νοῦ πρὸς κακίαν κίνησις· ἤγουν ἡ κατὰ νοῦν ἐπινοητικὴ τῶν φαύλων ἐνθύμησις· αἰσχὺνη νοῦ, καὶ οὕσα καὶ λεγομένη.

Ἡ πάλιν ἀνάθεμα αὐτῶν ἐστὶ (6), τόπος τοῦ νοῦ κρατοῦντος ἐπιτιμίου τῆς φύσεως· τουτέστιν ὁ κόσμος οὗτος, ὡς χωρίον θανάτου καὶ φθορᾶς διὰ τὴν ἁμαρτίαν γενόμενος· εἰς ἓν ἐκ τοῦ παραδείσου μετὰ τὴν παράθασιν τῆς θείας ἐντολῆς ὁ πρῶτος κατέπεσεν ἄνθρωπος· ὄντινα κόσμον κατὰ τὴν τῆς γνώμης φιλήδονον σχέσιν, ἤγουν τὴν κοσμικὴν προσπάθειαν, γεννᾷν πέφυκεν ἐκ τῆς κατὰ μόνην τὴν ἐν λόγῳ τοῦ νόμου προφορὰν μαθήσεως, ὁ μὴ διαβαίνων κατὰ νοῦν πρὸς τὴν ἔνδον ἐν πνεύματι τοῦ νομικοῦ γράμματος θεῖαν εὐπρέπειαν. Αἰσχὺνη δὲ στόματος αὐτῶν ἐστὶν, ἡ κατὰ νοῦν φιλόκοσμος μελέτη τῶν λογισμῶν καὶ φιλοσώματος. Ἐν ᾧ γὰρ ὁ κόσμος ἐκ τῆς φαινομένης τῷ γράμματι τοῦ νόμου σωματικῆς διαπλάσεως (7), κατὰ τὴν γνωμικὴν σχέσιν γεννᾶσθαι πέφυκεν, ἤγουν ἡ τὸν κόσμον τῶν λογισμῶν εἰκότως συγγενᾶται καὶ φιλοσώ-

Ἡ πάλιν, ἀνάθεμα αὐτῶν ἐστὶν (8), ἡ πρόσυλος καὶ ἀκαλλῆς τῶν παθῶν καὶ ἀδιατύπωτος κίνησις· αἰσχὺνη δὲ στόματος ἐστὶν, ἡ τοῖς πάθεσιν εἶδος ἐπάγουσα, καὶ τὸ καθ' ἡδονὴν πρὸς αἰσθησὶν διαπλάττουσα κάλλος τοῦ νοῦ κίνησις. Χωρὶς γὰρ τῆς κατὰ νοῦν ἐπινοητικῆς δυνάμεως, πρὸς διάπλασιν μορφῆς οὐδαμῶς ἄγεται πάθος. Οὐκοῦν ὁ μόνῳ τῷ γράμματι τοῦ νόμου περιγράφῳ τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν, παλλακὴν, ἀλλ' οὐ γυναῖκα νόμιμον ἔχει τοῦ νόμου τὴν μάθησιν. Ὅθεν ἐξ ἀνάγκης ἡ τοιαύτη μάθησις, οὐ δι' ἑαυτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν αὐτὴν σωματικῶς ἐκδεχόμενον, ἤγουν συγγενόμενον γεννᾷ τὸ ἀνάθεμα καὶ τὴν αἰσχὺνην. Ὁ γὰρ διὰ τρυφὴν σωματικὴν καὶ ἀνάπαισιν, τὰς θυσίας καὶ τὰς ἐορτάς· τὰ τε Σάββατα καὶ τὰς νεομηνίας κατὰ τὸν νόμον τὸν Θεὸν διατεταχέναι πιστεύων· πάντη τε

to, *De ore confusio*, id est, *oris ignominia vel pudor* aut *confusio*: nec liquet unde inditum hoc nomen, Saulis tum filio, tam nepoti Ionatha, quod sic probro affine videatur. Aut pudorem in boni parte acceperunt, qui sic vocaverunt, quasi vultu pudibundum utrumque dicerent, cuius rubor virtutis indicio est ac bonæ indolis in pueri ingenio et liberali; crebrius tamen illa vox in Scriptura in malam partem usurpatur.

καὶ πάντως ὑπὸ τὴν ἐνοχὴν γενήσεται τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας (9), καὶ τὴν αἰσχύνην τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῖς αἰσχροῦν λογισμῶν ῥυπαρίας· ὑπὸ τε τὸν φθειρόμενον ἔσται κόσμον, καὶ τὴν ἐν λογισμαῖς φιλοσώματον μελέτην· ὑπὸ τε τὴν ὕλην τῶν παθῶν καὶ τὸ εἶδος, μηδὲν ἄλλο πλὴν τῶν φθειρομένων τίμιον ἔχειν δυνάμενος· καὶ διὰ τοῦτο τυχὸν κακῶς γενῶν τὴν Μερῶθ, τὴν γενῶσαν υἱοὺς πέντε τῷ Ἐσδριήλ. Μερῶθ δὲ, *πλησμονὴ φάρυγγος* (v) ἐρμηνεύεται, ἢ τίς ἐστὶν ἡ γαστριμαργία. Μόνη γὰρ αὕτη παρὰ τῆς ἐντολῆς Ἰουδαϊκῶς λαβοῦσα τὴν ἄδειαν, τοὺς κατὰ παράχρησιν τρόπους γεννᾷ τῶν αἰσθήσεων τῷ Ἐσδριήλ· ἤγουν τῷ θεωρητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς. Ἐσδριήλ γὰρ ἐρμηνεύεται *θεῖα δύναμις* (x) ἢ *βοητὸς ἰσχυρὸς*, ἢ *βλέψις δυνατῆ*· ὅπερ ἐστίν, ὁ κατ' εἰκόνα μὲν Θεοῦ γενόμενος νοῦς· τὴν δὲ γαστριμαργίαν ὡς τοῦ κατ' ἐντολήν σαρκὸς νόμου, τουτέστι τοῦ γράμματος, γέννημα, παραπεισθεὶς συνοικισάμενος. Πεισθεὶς γὰρ ὁ νοῦς θείας ἐντολῆς εἶναι διαταγὴν κατὰ τὸν ἐν γράμματι νόμον τὴν κατὰ σάρκα τρυφήν (10), ἄλλην οὐ προσίεται πλὴν αὐτῆς πρὸς συμβίωσιν· ὡς θεῖαν, καὶ νόμου τοῦ βασιλεύοντος αὐτὴν ἡγησάμενος γέννημα, καὶ τοὺς κατὰ παράχρησιν ἐξ αὐτῆς τῶν αἰσθήσεων συνίστησι τρόπους. Ἐπειδὴν γὰρ τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς, τὴν τρυφήν κατὰ τὸν ἐν γράμματι νόμον ὡς θεῖαν διὰ τὴν ἐντολήν ἀσπάσεται πρὸς συμβίωσιν, τὴν τῶν αἰσθήσεων παρὰ φύσιν μετέρχεται χρῆσιν· μηδεμιᾶς συγχωροῦν κατὰ φύσιν διαφαίνεσθαι τὴν χρῆσιν τῆς ἐνεργείας.

Ὁ τοίνυν σωματικῶς τοῦ νόμου τὴν μάθησιν ἐξασκούμενος (11), οἷα δὴ καλλαχὴν, ἀλλ' οὐ νόμιμον ἔχων γυναικα τῶν θείων τὴν εἶδησιν· καὶ γενῶν ἐξ αὐτῆς τὸ ἀνάθεμα τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας, καὶ τὴν αἰσχύνην τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῖς λογισμῶν ἀηδίας [ἀλλ. ἀειδίας]· καὶ ἐκ τῆς Μερῶθ, τουτέστι τῆς Σαοὺλ θυγατρὸς γαστριμαργίας, ἔκγονα λαμβάνων τοὺς κατὰ παράχρησιν τρόπους τῶν αἰσθήσεων· τοὺς ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων, ἤγουν τοὺς κατὰ φύσιν ὡς Γαβαωνίτας ἀποκτείνειν εἴωθε λόγους καὶ λογισμούς. Γαβαωνίται γὰρ ἐρμηνεύονται, *ὄρειοι* (y) ἢ *μετέωροι*. Δηλοῦσι δὲ σαφῶς οὗτοι, τοὺς κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέρους λόγους, ἢ τοὺς ἐφ' ἡμῖν κατὰ φύσιν λογισμούς· οὓς ἀποκτείνειν Σαοὺλ, καὶ εἴ τις νῦν κατὰ διάθεσιν ἄλλος ὑπάρχει Σαοὺλ, διὰ τὴν ἐν μόνῃ τῷ νομικῷ γράμματι πλάνην, τοὺς κατὰ φύσιν ἀποπέμπεσθαι καὶ παραχαράττειν οὐ παραι-

* Forte tamen *praesidium*, vel etiam, *inspectio*.

(v) *Πλησμονὴ φάρυγγος*. Forte a פּוּר, quod est *augescere, magnum esse*, etc., ad quæ gutturis illa *πλησμονὴ* et gula facit. Hinc libellus explicationis propriorum nominum Biblicorum, *multiplicans* : cui etiam est, *pugnans, objurgans*; Syriace, *Magisterium*. Sicque כּוּרֵי et כּוּרֵי ejusdem significationis erunt, quod est *rebellavit, pugnavit*.

(x) *Θεῖα δύναμις*. Non videntur hoc et sequentia Maximi etyma in Hadrielem Saulis generum satis quadrare; nisi forte qua aliis litteris ac scriptum habetur, sibi quis hoc nomen confinxit. Est igitur a verbo כּוּרֵי, vel nomine sex punctorum earundem litterarum. Proinde verum etymum

A *obnoxius erit, nec non pudori, quem turpium in eis cogitationum impura 277 illivies facit; mudoque huic qui corrumpitur subditus erit, atque animo corporis voluptates versabit : passionum denique ac vitiorum materiae formæque addictus, nihil aliud, quam quæ intereunt, in pretio habere poterit. Idque forsitan in causa sit, cur Merobem male gignat, quæ quinque Esdrieli liberos peperit. Porro Merobe, si nomen interpreteris, affluens gutturis satietas dicitur, quæ est gula. Hæc enim una e mandato Judaico accepta licentia, sensuum abusu constantes modos, Esdrieli (parti scilicet animæ speculatrici) progignit. Esdriel enim nominis notatione, divina potentia est, aut adjutor fortis, vel aspectus potens; quod est mens condita ad Dei imaginem, quæ tamen ipsa gulam, tanquam carnalis legis mandati (litteræ scilicet) prolem, falsa æstimatione sibi conjugio jungit. Hoc enim mens existimans, divini constitutione mandati legis littera præceptas esse carnales delicias, alias nullas in vitæ societatem admittit; quæ eas divinas, ac legis ipsis dominantis prolem putet, exque illis abusu constantes sensuum modos conflat. Ubi enim contemplans animi vis, voluptatem tanquam divinam ex litteræ legis ratione, præcepti ducta religione, vitæ sociam allegerit, contra naturam sensuum usum usurpat, nullius operationem ex naturæ rationibus elucere sinens.*

C Qui igitur corporali ratione legis doctrinam colit, velut qui pellicem, non legitimam conjugem, divinorum scientiam nactus sit; exque ea anathema (id est, execrationem) effectus vitiorum ac affectuum, nec non rationum in eis deformitatis pudorem gignat; atque ex Merobe (Saulis scilicet filia, gula) sensuum abususmodos, nepotes suscipiat, existentes in rerum natura (naturales scilicet) rationes ac cogitationes, velut Gabaonitas, necare solet. Gabaonitæ enim, si nomen interpreteris, *montanisunt*, sive *sublimes*; ac palam naturalis speculationis sublimiores rationes, aut naturales in nobis cogitationes, significant; quas occidit Saul, ac si quis nunc animo alter existit Saul; qui videlicet, quo laborat errore, soli adductus legilitteræ, naturales repudiare ac adulterare rationes non veretur. Quisquis enim corporali legis cultui attendit animum, is nullo pacto naturalem 278

erit, *grex Dei*, aut *Dei ordinatio* sive *acies*, aut *Dei privatio*. Videtur Maximus legisse כּוּרֵי, quomodo ab כּוּרֵי essent illa etyma quæ refert; fuitque id illi proclive, sive auctori quem sequitur, ex affini litterarum sono: ubi tamen pro βλέψις δυνατῆ, malim σκέπη δυνατῆ, *protectio fortis*, quod est ipsum *divinum auxilium*, non item *visio fortis* seu *aspectus*, sub illo nomine; nisi etiam Maximo scriptum σκέψις, *inspectio, cura*

(y) *ὄρειοι*. Clarum hoc Maximi etymum, ἀπὸ τοῦ כּוּרֵי, quod est *collis*, illique affini כּוּרֵי, quod in montibus, eorum eminentiam sonat et quasi supercilium.

tionem admittat aut cogitationem, quod neque res ferat ut symbola ac signa idem sint ac natura. Quod si hæc non idem sint ac natura, nunquam fiat ut res quod sunt natura ac substantia, clare videat, qui legalibus symbolis, velut primis formis ac exemplaribus totus inhiat; eamque ob rem alieno a ratione conatu mentisque absentia naturales rationes rejicit, non intelligens vindicandos esse qui a Jesu servati sint ⁶⁵: in quorum etiam gratiam adversus quinque reges in illos insurgentes, formidabile prælium illud commiserit: in quo ipsum quoque cælum adversus Gabaonitarum hostes lapidum grandine Jesu suppetias ivit ⁶⁶; constituitque eos ut essent comportandis lignis et aqua in divino tabernaculo ⁶⁷ (sancta nimirum Ecclesia, cujus olim tabernaculum figura exstitit) incarnatus Sermo. Is enim, is Jesus est, qui insurgentes in eos ex sensus ratione libidinosos modos ac cogitationes interimit. Semper enim Dei Sermo Jesus atque ratio naturalis contemplationis rationes asciscit servatque incolumes, hoc illis concedit munere, ut in divino ejus mysteriorum tabernaculo, ligna et aquam comportent: quippe quæ aptam fomento illustrationis divinæ scientiæ, eluendique vitiorum sordes, ac vitalis in spiritu augmenti materiam occasionemque sufficiant. Absque enim naturali speculatione in nullo, ullo prorsus modo comparatum, ut sit incolumis ac conservetur mysteriorum virtus.

Sin autem etiam Gabaonitæ eam gentium partem significant, quæ ea ratione, qua accessit ad divinarum promissionum distributorem Jesum, salutem exacta est, doctaque ligna et aquam comportare (nempe mysticam et salutarem re ipsa de cruce, deque aqua divinæ regenerationis mysticum et salutarem virtutum humeris circumferre sermonem; nec non divinæ arcæ, per piam fidem, instar lignorum, actionis quidem cultu, membrorum quæ sunt super terram, mortificationem ⁶⁸; per contemplationem vero, velut aquam, spiritalis scientiæ irriguos latices subministrare), absurdum nihil fuerit, aut quod abhorre a pietate putandum sit.

Sive igitur naturalis speculationis rationes, sive, quæ per fidem salute donatur, gentium partem Gabaonitæ figurent, **279** eum qui Judaice ex sola legis littera vitam instituere velit, hostem habent, eique infensum, cui salus dedita sit. Qui exim Deum ventrem ducit ⁶⁹, eoque quod pudori probroque sit, velut inclyto decore gloriatur ac sibi placet, is solas passiones ignominia (turpes scilicet probrosque affectus) uti divinas propense sustinere novit. Quocirca etiam sola temporanea (materiam scilicet et formam, sensumque pravam abusu quibus partibus scissam operationem) colit. Illa nimirum, velut Rhesphæ pellicis liberos; hæc rurem, ut contemptæ filia Merobes, nepotes. Sensus enim materiæ et formæ commistus implexusque, suapte

A τούμενος λόγους. Οὐδεὶς γὰρ μόνῃ προσανέχων τῆ σωματικῇ τοῦ νόμου λατρεία, φυσικὴν τὸ παράπαν δύναται ἂν παραδέξασθαι λόγον ἢ λογισμὸν· ὅτι μὴδὲ πέφυκε ταυτὸν εἶναι τῆ φύσει τὰ σύμβολα. Εἰ δὲ ταυτὸν οὐκ ἔστι τῆ φύσει τὰ σύμβολα, κατὰ φύσιν ὄρθῳ τῶν ὄντων τὴν γέννησιν οὐδέποτε δύναται σαφῶς, ὁ τοῖς τοῦ νόμου συμβόλοις ὡς πρωτοτύποις προσετηκώς· καὶ δια τοῦτο παραλόγως τοὺς κατὰ φύσιν ἀποπέμπεται λόγους· μὴ λογιζόμενος (12), ὅτι χρὴ περιποιεῖσθαι τοὺς ὑπὸ Ἰησοῦ διασωθέντας, ὑπὲρ ὧν καὶ πρὸς τοὺς ἐπαναστάντας αὐτοῖς πέντε βασιλεῖς, τὸν φοβερὸν ἐκείνων συνεκρότησε πόλεμον· ἐν ᾧ καὶ οὐρανὸς αὐτῆς κατὰ τῶν ἐπαναστάντων τοῖς Γαβαωνίταις διὰ λίθων χαλάξης τῷ Ἰησοῦ συνεμάχησεν· οὗς κατέστηκε ξυλοφόρους καὶ ὕδροφόρους τῆς θείας σκηνῆς (13), τουτέστι, τῆς διὰ τῆς σκηνῆς προδικαυπωθείσης ἁγίας Ἐκκλησίας, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος. Οὗτος γὰρ, οὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ ἀποκτείνων τοὺς κατ' αἴσθησιν αὐτοῖς ἐπανισταμένους ἐμπαθεῖς τρίπους καὶ λογισμούς. Ἄξι γὰρ τοὺς κατὰ φυσικὴν θεωρίαν λόγους, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος Ἰησοῦς περιποιεῖται, προκαθιστῶν αὐτοῦ τῆς θείας τῶν μυστηρίων σκηνῆς ξυλοφόρους καὶ ὕδροφόρους· οἷα δὴ τῆς ἐξαπτικῆς τοῦ φωτισμοῦ θείας γνώσεως ὕλης, καὶ τῆς ῥυπτικῆς τῶν παθῶν καθάρσεως, καὶ τῆς ἐν πνεύματι ζωτικῆς διαδόσεως ἀφορμῆς χορηγός. Φυσικῆς γὰρ θεωρίας χωρὶς, ἐν οὐδενὶ κατ' οὐδένα τρόπον οὐδαμῶς συντηρεῖσθαι πέφυκε τῶν μυστηρίων ἡ δύναμις.

C Εἰ δὲ καὶ τὴν Ἐθνικὴν μοῖραν δηλοῦσιν οἱ Γαβαωνῖται (14), προσχωροῦσαν τῷ κληροδοτῇ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν Ἰησοῦ καὶ σωζομένην· διδασκομένην τε ξυλοφορεῖν καὶ ὕδροφορεῖν· τουτέστι, τὸν περὶ σταυροῦ καὶ τῆς δι' ὕδατος θείας ἀναγεννήσεως μυστικὸν καὶ σωτήριον λόγον πρακτικῶς τοῖς ὤμοις τῶν ἀρετῶν περιφέρειν, καὶ χορηγεῖν τῆ θείᾳ κιβωτῷ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως, ξύλων δίκην, διὰ μὲν τῆς πρακτικῆς, τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν τὴν νέκρωσιν· διὰ θεωρίας δὲ, καθάπερ ὕδωρ τὴν ἐπιβρότην τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως, οὐκ ἄτοπον, οὐδὲ τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον.

D Εἴτε γοῦν τοὺς κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν λόγους, εἴτε τὴν σωζομένην διὰ πίστεως μερίδα τῶν ἐθνῶν προτυποῦσιν οἱ Γαβαωνῖται, τὸν Ἰουδαϊκῶς ζῆν κατὰ τὸν ἐν μόνῳ τῷ γράμματι νόμον προσηρημένον, ἔχουσιν ἐχθρὸν, καὶ τοῦ σωζομένου πολέμιον. Ὁ γὰρ Θεὸς τὴν κοιλίαν ἠγούμενος, καὶ ὡς ἐπὶ δόξῃ τῆ αἰσχύνῃ καλλωπιζόμενος, μόνον οἶδεν ὡς θείων ἀνέχεσθαι διὰ σπουδῆς τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας· καὶ διὰ τοῦτο μόνον περιέπει τὰ χρονικά· τουτέστι, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος (15), καὶ τὴν κατὰ παράχρησιν πενταπλῆν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων. Τὰ μὲν ὡς Περσφᾶς τῆς παλλακῆς τέκνα· τὰ δὲ, ὡς γῆς ἀτίμου θυγατρὸς ἐκγόνα Μερῶβ. Τῆ γὰρ ὕλη καὶ τῷ εἶδει συμπλακείσα κατὰ μίξιν ἢ αἰσθήσεις, ἀποτελεῖν μὲν πάθος· ἀποκτενεῖν δὲ καὶ συντελεῖν τοὺς κατὰ φύσιν

⁶⁵ Josue ix, 3 seqq. ⁶⁶ Josue x, 5 seqq. ⁶⁷ Josue ix 27. ⁶⁸ Coloss. iii, 5. ⁶⁹ Philipp. iii, 19.

πέφυκε λογισμούς. Οὐ γὰρ πέφυκε πάθει συνεμφα-
νεσθαι τὸ παράπαν φύσεως λόγος (16), ὡς περ οὔτε
φύσει συναποτίκτεσθαι κατὰ τὴν γένεσιν πάθος.

Οὐκοῦν ὁ μόνου τοῦ γράμματος τῆς Γραφῆς ἀν-
εχόμενος κατὰ τὸν Σαούλ, καὶ τοὺς κατὰ φύσιν ἀπο-
πέμπεται λόγους, καὶ τὴν μυστικῶς προκεκηρυγμέ-
νην τῶν ἐθνῶν οὐ προσδέχεται κλήσιν, πρὸς μόνην
κεκηνῶς κατὰ νόμον, ὡς οἴεται, τῆς σαρκὸς τὴν
ἀπόλαυσιν. Ταύτης οὖν κρατούσης τῶν κατὰ μόνην
τὴν αἰσθησιν ζώντων (17), τῆς κατὰ νόμον σωματι-
κῆς διαθέσεως, ὁ λιμὸς οὐ διαδείκνυται τῆς θείας ἐν
πνεύματι γνώσεως. Λιμὸς γὰρ ἐστίν, ὡς ἀληθῶς,
ἐκλειψίς τῶν κατ' αὐτὴν τὴν πείραν ἐγνωσμένων
ἀγαθῶν, καὶ ἀπῆρσι καὶ σπάνις παντελῆς τῶν
τὴν ψυχὴν συγκρατούντων πνευματικῶν βρωμάτων. **B**
Πῶς γὰρ λιμὸν ἠγήσεται τις ἢ ζῆμίαν, τὴν τῶν καθ-
άπαξ αὐτῷ μηδαμῶς ἐγνωσμένων ἀφαίρεσιν; Ὅθεν
ζώντος Σαούλ, οὐ γίνεται λιμὸς· ὅτι μὴδὲ πέφυκε
ζώντος τοῦ κατὰ νόμον γράμματος, καὶ βασιλεύοντος
τῶν ὑλικῶν τὴν διάνοιαν Ἰουδαίων, τῆς πνευματικῆς
γνώσεως διαγνωσθῆναι τὴν ἔνδειαν· ὀπηνίκα δὲ τῆς
εὐαγγελικῆς χάριτος διαλάμψῃ τὸ σέλας, καὶ λάβῃ
τὴν βασιλείαν τῶν πνευματικῶν τὴν διάνοιαν Δαβὶδ
ὁ πανεύφημος, ὅς ἐστιν ὁ κατὰ πνεῦμα νόμος, μετὰ
τὸν θάνατον Σαούλ, ἤγουν μετὰ τὴν τοῦ γράμματος
τελευτήν· ἐρμηνεύεται γὰρ ὁ Δαβὶδ, ἐξουδένωσις,
καὶ ἰσχυρὸς ὁράσει· τὸ μὲν γὰρ λέγεται κατ' Ἰου-
δαίους πλεονεκτοῦντος τὸ πνεῦμα τοῦ γράμματος (18)·
τὸ δὲ, κατὰ Χριστιανούς προσαγορεύεται, νικήσαντος **C**
τοῦ γράμματος τοῦ πνεύματος· τῆνικαὶ διαγινώσκει-
ται τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως ὁ λιμὸς· κοινῶς μὲν ἐν
τῷ πιστῷ λαῷ, καὶ τῇ ψυχῇ τοῦ καθ' ἕκαστον ἰδι-
κῶς, ὅταν τῆς ἐν πνεύματι μυστικῆς θεωρίας τὴν
ἐκτὸς προφαινομένην τοῦ γράμματος προκρίνει προ-
βολὴν· καὶ οἷον εἰπεῖν, τὴν ψυχὴν τῆς Γραφῆς ἀτι-
μωτέραν ποιεῖται τοῦ σώματος (19). Λιμώττει γὰρ
ἐπ' ἀληθείας τῶν πιστῶν καὶ ἐπεγνωκότων τὴν ἀλή-
θειαν ὁ λαὸς, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀφεμένη
τῆς ἐν τῇ χάριτι πνευματικῆς θεωρίας, καὶ γενομένη
τῆς τυπικῆς ἐν τῷ γράμματι δουλείας, μὴ διατρέ-
φουσα τὸν νοῦν ταῖς τῶν νοημάτων μεγαλονοῖαις·
ἀλλὰ πληροῦσα τὴν αἰσθησιν ἐμπαθοῦς φαντασίας
ταῖς σωματικαῖς τῶν γραφικῶν συμβόλων διατυπώ-
σει. Διὸ θείας γνώσεως μάλιστα γίνεται λιμὸς, τρία **D**
εἶτη, ἐνιαυτὸς ἐχόμενος ἐνιαυτοῦ. Πᾶς γὰρ τὴν
πνευματικὴν τῆς θείας Γραφῆς θεωρίαν μὴ προσεί-
μενος, τὸν τε φυσικὸν ταύτη κατὰ τοὺς Ἰουδαίους
ἠγνόησε, καθ' ὃν δίδεται τοῖς κατ' αὐτὸν ἀγορεύοις ἢ
θεώσις.

Οὐκοῦν ὁ λιμὸς τῶν τριῶν ἐτῶν (20) ὁρᾷ τὸν ἐν
ταῖς τριῶν νόμοις, τῷ τε φυσικῷ λέγω, καὶ τῷ γρα-
πτῷ, καὶ τῷ τῆς χάριτος, ἀναλόγως ἐκάστη γενομέ-
νην τῆς γνώσεως ἔνδειαν, ταῖς οὐκ ἐπιμελουμένοις
τῆς αὐτῶν κατὰ τὴν θεωρίαν ἀναγωγῆς. Ἐπιμελεῖ-
σθαι γὰρ παντελῶς οὐ δύναται τῆς τῶν Γραφῶν ἐπι-
στήμης, ὁ τοὺς μὲν φυσικοὺς τῶν ὄντων κατὰ τὴν
θεωρίαν ἀπωθούμενος λόγους· ἀντεχόμενος δὲ μόνου
τῶν ὑλικῶν συμβόλων, καὶ μηδεμίαν αὐτοῖς ἐπινοῶν
ὑψηλοῦ πνευματικῆν. Κρατούσης γὰρ μόνης τῆς

A genio et vitium habet parere, et naturales rationes
perimere et consumere. Haud enim comparatum,
ut una cum vitio, naturæ ratio splendescat; uti
neque ut una cum natura, vitium ortum habeat.

Qui igitur Saulis more, soli Scripturæ litteræ
adhæret, tum naturales respuit rationes, tum olim
mysticæ prædicatam gentium vocationem non ad-
mittit; soli (ut existimat) ex legis ratione inhians
carnis voluptati. Hac igitur illis imperantē, qui ex
sola sensus ratione vivunt, divinæ in spiritu scien-
tiæ fames non proditur. Revera enim fames est,
eorum bonorum defectus, quæ ipsa experientia
cognita sunt, egestasque undique ac penuria spi-
ritualium escarum, quæ consistentiam ac robur
animæ tribuunt. Quo enim quis modo famem ul-
lamve jacturam existimaverit, quod iis careat bo-
nis, quæ nec prorsus noverit? Quamobrem vivente
Saule non contingit fames; quod neque comparat-
um sit ut, vivente legis littera, ac Judæorum animo
terrenorum dominante, spiritalis scientiæ penuria
dignoscatur. Ubi autem evangelicæ gratiæ jubar di-
luxit; ac clarissimus David, spiritalium mente re-
gnum capessivit (lex scilicet spiritalis) Saule ex-
stincto; post mortem scilicet litteræ (David enim,
si nomen interpreteris, spretio est, et visu fortis:
quod alterum, Judæorum sensu dicitur, littera
spiritum opprimente; alterum, Christiano more nun-
cupatur, spiritu litteram vincente) tunc scientiæ
in spiritu fames dignoscitur: communiter quidem,
in fideli ipso populo; privatim autem, in cujusque
singulorum anima, cum mysticæ in spiritu con-
templationi, exterius observantem, 230 primis-
que radiis lucem, objectam litteram anteposit, et,
ut sic loquar, Scripturæ animam corpore ignobi-
liorem ducit. Plane enim fidelium populus, ac qui
agnovit veritatem, esurit; cujusque item singulo-
rum anima, spiritali gratiæ contemplatione di-
missa, ac figurali litteræ servituti addicta, quæ
magnificis animi conceptuum sensis mentem non
nutriat, sed libidinoso cogitatione, corporalibus
symbolorum Scripturæ informationibus, sensum
repleat. Divinæ itaque scientiæ comprimis confla-
tur fames, annos tres, annus anno continuus. Quis-
quis enim spiritalem Scripturæ contemplationem
non admittit, tum naturalem Judæorum more legem
una respuit, tum gratiæ legem, qua illis qui ea
agnatur, deificatio præstat, nescivit.

Trium ergo annorum fames, scientiæ penuriam
in tertia quoque lege (naturali, scripta et gratiæ)
pro cujusque ratione iis conflam significat, qui
carum institutionis contemplandi munere sensu-
que spiritali curam non egerunt. Nec enim ullo
penitus modo Scripturarum peritiam curare potest,
qui naturales rerum rationes contemplari respuit,
solisque terrenis symbolis animum addicit, nec ul-
lam in eis spiritalis sensus sublimitatem intelligit.
Quandiu enim sola Scripturarum historica viget

narratio, necdum caducarum temporaneorumque rerum potestas ac imperium animo decessit; sed adhuc defuncti Saulis liberi atque nepotes, omnes numero septem, in vivis agunt; corporalis scilicet et temporaneus legis cultus, ex quo voluptariis hominibus, pro ejus quam reddidi causæ ratione, libidinoso conflari affectio solet, erroris fomentum habens, apertam in symbolis præcepti jussionem. Hanc existimo causam, cur in diebus Saulis fames non fuerit; hoc est, scientiæ spiritualis penuria non in tempore legalis carnali ratione cultus, sed in tempore gratiæ, innotuerit: per quod, nisi omnem spiritali sensu Scripturam acceperimus, postquam litteræ dominatus transivit, omnino esurientes fames conficimur, qui mystico spiritali cultu Christianis congruo atque dedito, minime potiamur. Ubi autem Davidis more assumpto sensu, exquisierimus faciem Domini, palam discimus; idcirco scientiæ gratiam nos amisisse, quod naturales **281** rationes, quibus nobis ad mysticam in spiritu contemplationem gradum faciamus, non recepimus, sed adhuc corporales legis litteræ cogitationes amplectimur.

Et quæsit David, inquit, faciem Domini. Et dixit Dominus: Super domum Saulis injustitia, eo quod interfecerit Gabaonitas. David est, mens omnis in Christo perspicax, quæ semper faciem Domini quærat. Domini facies est, vera divinorum virtutis munere contemplatio scientiæque, quam qui quærit, causam docetur ejus indigentia ac penuriæ; jubeturque duos Saulis filios ex Rhespha pellice sublato, neci tradere, et quinque filios Merobes, ejus filia. Saul est, uti dicebam, *expetibilis infernus, sive ignorantia desiderabilis.* Palam enim desiderata ignorantia est, legis littera, nempe corporalis legalis cultus dominatus, quod scilicet legis corporeum est; sive mens, quæ solam sensu litteræ materiam corporaliter amplectatur ac colat. Rhespha autem, pro ejus nominis notatione, *oris cursus* est; ipsa nimirum legis doctrina, secundum quod nudo sermone profertur. Vere etenim oris cursum, at non mentis, habet, qui a spiritali legis contemplatione alienus est. Porro Rhesphæ filii, Ermonthi sunt et Memphibosthe. Est autem Ermonthi, *eorum anathema*, quod est peccato inolita corporis labe vitiorum effectu corruptio; vel locus (mundus scilicet) in quo inflicta transgressionis multa, reus punitus est; sive libidinoso animi erga mundum affectio ac necessitudo: aut forsitan terrenus deformisque atque informis vitiorum motus. Memphibosthe autem, *pudor corporis eorum*, quod est in naturalis animi circa libidinem vitiorumque motus; cogitatio nimirum libidinosos affectus vitiorumque adinveniens: aut forte sæculi ac corporis amans rationum meditatio. Aut rursus, quæ affectibus formam inducit, libidinosamque pulehritudinem sensui comparatam, mentis agitatio effingit. Hos enim *liberos*, ex doctrina quæ sola sermonis prolatione

A ιστοριώδους τῶν Γραφῶν ἀφηγήσεως (21), τὸ τῶν προσκαίρων καὶ χρονικῶν τῆς διανοίας οὐκ ἀπεγένετο κράτος· ἀλλ' ἔτι ζῶσι τὰ τέχνα τοῦ ἀποθανόντος Σαοῦλ, καὶ τὰ ἔκγονα, ἐπὶ τὰ ὄντα τὸν ἀριθμὸν· τοῦτο ἐστὶν ἡ σωματικὴ τοῦ νόμου λατρεία καὶ πρόσκαιρος, ἐξ ἧς ἡ ἐμπαθὴς εἴωθεν ἀπογενεῖσθαι τοῖς φιλοσωμάτοις κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αἰτίαν διάθεσις, ἐπικουρον ἔχουσα τῆς πλάνης τὴν πρόδηλον ἐν τοῖς συμβόλοις διαταγὴν. Διὰ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν μὴ γίνεσθαι λιμὸν ἐν ταῖς ἡμέραις Σαοῦλ· τοῦτέστιν, ἐν τῷ χρόνῳ τῆς νομικῆς κατὰ σάρκα λατρείας, τῆς ἐνδεΐας μὴ διαγνωσθῆναι τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως· ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος· καθ' ὅν, ὅταν μὴ πάσαν πνευματικῶς τὴν Γραφὴν ἐκλαμβάνομεν, μετὰ τὴν πάροδον τῆς τοῦ γράμματος δυναστείας, λιμῶντομεν πάντως, τῆς Χριστιανοῖς προεπούσης μυστικῆς κατὰ πνεῦμα λατρείας οὐκ ἀπολαύοντες. Ἐπὶ δὲ λαθόντες αἰσθησιν κατὰ τὸν Δαβὶδ, ζητήσωμεν τὸ πρόσωπον Κυρίου (22), διδασκόμεθα σαφῶς, ὅτι διὰ τὸ μὴ παραδέξασθαι τοὺς κατὰ φύσιν λόγους πρὸς ἐπίθεσιν τῆς ἐν πνεύματι μυστικῆς θεωρίας, ἀλλ' ἔτι τῶν ἐν τῷ γράμματι τοῦ νόμου σωματικῶν ἀντέχεσθαι λογισμῶν, ἡ χάρις ἀφῆρεθη τῆς γνώσεως.

Καὶ ἐζήτησε, φησὶ, Δαβὶδ τὸ πρόσωπον Κυρίου. Καὶ εἶπε Κύριος· Ἐπὶ τὸν οἶκον Σαοῦλ ἡ ἀδικία, περὶ οὗ ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας. Δαβὶδ ἐστὶ, πᾶς νοῦς κατὰ Χριστὸν διορατικῶς (23), ἀεὶ ζητῶν τὸ πρόσωπον Κυρίου. Πρόσωπον δὲ Κυρίου καθέστηκεν ἡ κατὰ τὴν ἀρετὴν τῶν θείων ἀληθῆς θεωρία καὶ γνώσις, ἣν ζητῶν διδάσκεται τὴν αἰτίαν τῆς κατ' αὐτὴν ἐνδεΐας καὶ ἀπορίας· καὶ κελεύεται δοῦναι πρὸς θάνατον τοὺς δύο υἱοὺς Σαοῦλ, τοὺς ἐκ τῆς παλλακίδος Ῥεσφᾶς, καὶ τοὺς πέντε τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Μερῶβ υἱοὺς. Σαοῦλ ἐστὶ, καθὼς ἔφηρ, *αἰτητὸς ἄδης*, ἣ γουον *ἄγνοια ποθητή*. Ποθουμένη δὲ σαφῶς ἐστὶν ἄγνοια (24), τὸ γράμμα τὸ νομικόν, ἣ γουον τὸ σωματικόν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας κράτος, ὅπερ ἐστὶ τὸ τοῦ νόμου σωματικόν· ἡ νοῦς μόνῃς κατ' αἰσθησιν ἀντεχόμενος σωματικῶς τῆς ὕλης τοῦ γράμματος. Ῥεσφᾶ δὲ ἐστὶ, κατὰ τὴν αὐτῆς ἐρμηνείαν, *δρόμος στόματος*, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ νόμου κατὰ μόνην τὴν ἐν λόγῳ προφορὰν ἐκμάθησις. Δρόμον δὲ ἀληθῶς ἔχει στόματος, ἀλλ' οὐ διανοίας, ὁ τῆς πνευματικῆς τοῦ νόμου θεωρίας ἀλλότριος. Ὑἱοὶ δὲ τῆς Ῥεσφᾶς ὑπάρχουσι, Ἐρμονθὶ καὶ Μεμφιβοσθέ. Ἐρμονθὶ δὲ ἐστὶν, *ἀνάθεμα αὐτῶν*, ὅπερ ἐστὶν ἡ καθ' ἁμαρτίαν διὰ σώματος φθορὰ τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας· ἢ ὁ τόπος, τοῦτέστιν ὁ κόσμος, ἐν ᾧ τῆς παραβάσεως ἐδόθη τὸ ἐπιτίμιον· ἣ γουον ἡ καθ' ἥδονην πρὸς τὸν κόσμον ἐνδιάθετος σχέσις· ἢ τυχὸν, ἡ πρόστυλος καὶ ἀκαλλῆς τῶν παθῶν καὶ ἀδιάπλατος κίνησις. Μεμφιβοσθὲ δὲ, *αἰσχρὴν σώματος αὐτῶν*, ὅπερ ἐστὶν ἡ παρὰ φύσιν τοῦ νοῦ περὶ κακίαν κίνησις· ἣ γουον ἡ ἐπινοητικὴ τῶν παθῶν ἐνθύμησις· ἢ τυχὸν, ἡ φιλόκοσμος μελέτη τῶν λογισμῶν καὶ φιλοσώματος. Ἡ πάλιν, ἡ τοῖς πάθειν εἶδος ἐπάγουσα, καὶ τὸ καθ' ἥδονην πρὸς αἰσθησιν διαπλάττουσα κάλλος τοῦ νοῦ κίνησις. Τούτους γὰρ γενεῶν τοὺς υἱοὺς

πέφυκεν ἐκ τῆς κατὰ μόνην τὴν ἐν λόγῳ προφορᾶν ἐκμαθήσεως, ὅ τε γραπτὸς νόμος, καὶ ὁ μόνῳ προσκαθήμενος τῷ γράμματι τοῦ νόμου νοῦς. Μερῶδ δὲ, κατὰ τὴν αὐτῆς ἐρμηνείαν ἐστὶν (ἢ τοῦ Σαούλ θυγάτηρ), ἢ πλῆθυστον τῶν φάρυγγος· ὅπερ δηλοῖ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος. Μόνην γὰρ οἶδε γεννᾶν σώματος τρυφὴν, καὶ τὴν τῶν ὑλικῶν ἀπολαυστικὴν διάθεσιν, ὅ τε νόμος κατὰ τὸ γράμμα, τοῖς συμβόλοις τοὺς κατ' αὐτὸν λατρεύοντας περιγράφων· ὅ τε νοῦς, διὰ τὴν φιλόσαρκον ζωὴν, κατὰ τὸ γράμμα τὸν νόμον τοῖς τύποις περιορίζων. Πέντε δὲ τῆς Μερῶδ θυγατρὸς Σαούλ υἱοὶ καθεστήχασιν, οἱ κατὰ παράχρησιν ἐμπαθεῖς πέντε τρόποι τῶν πέντε αἰσθήσεων· οὗς τίττειν πάντως εἴωθε τῷ Ἐσδριήλ, ἥγουν τῷ θεωρητικῷ μέρει, ἢ μόνου τοῦ σώματος κατὰ νόμον διὰ τρυφῆς ἐπιμελουμένη διάθεσις.

Τούτους τοὺς δύο τοῦ Σαούλ υἱοὺς (25) (ἥγουν τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος), καὶ τοὺς πέντε τοῦ Σαούλ υἱωνοὺς, ἥγουν τοὺς περὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος κατὰ παράχρησιν πέντε τρόπους τῶν αἰσθήσεων (λέγω δὴ τὴν ἐμπαθῆ τε καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῶν αἰσθήσεων συμπλοκὴν, ἥγουν τὰ ὑπὸ χρόνον καὶ ῥεῦσιν), μετὰ τὴν τελευταίην Σαούλ (τουτέστι, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἐν νόμῳ κατὰ τὸ γράμμα σωματικῆς λατρείας, καὶ τὴν τῆς ἀγνοίας διάθεσιν), παραδίδωσι θανατωθῆναι κατὰ τὸν θεῖον χρηματισμὸν, Δαβὶδ ὁ θαυμάσιος τοῖς Γαβαωνίταις (τουτέστι, τοῖς κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέροις λόγοις καὶ λογισμοῖς, ὁ πνευματικὸς νόμος, ἢ νοῦς, τὴν ἐν τοῖς συμβόλοις πρὸς αἴσθησιν καὶ σῶμα καθολικωτάτην κατὰ τὸ ὕψος γινόμενος τοῦ βουνοῦ Σαούλ· λέγω δὴ, τοῦ νόμου τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Εἰ γὰρ μὴ φυσικῶς πρότερον τις τὴν ἐν τοῖς συμβόλοις τῶν θείων καὶ νοητῶν διασκοπήσας ἀπέμψασιν (26), ἐλθεῖν ποθήσῃ κατὰ νοῦν, ἔξω παντελῶς τῶν θείων ἀδύτων τὴν αἴσθησιν θέμενος, πρὸς τὴν τῶν νοητῶν εὐπρέπειαν, τῆς ἐν τοῖς τύποις ἀπολυθῆναι καθάπαξ οὐ δύναται σωματικῆς ποικιλίας· καθ' ἣν ἕως βέθηκε τοῦ γράμματος ἀντεχόμενος, τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ τῆς γνώσεως εἰκότως ἀπορίαν οὐ παραμυθεῖται· τῆς Γραφῆς τὴν γῆν, ἥγουν τὸ σῶμα, κατὰ τὸν ἀπατηλὸν ἕψιν ἐσθίειν ἑαυτὸν καταδικάζας· ἀλλ' οὐ κατὰ Χριστὸν τὸν νοῦν, ἥγουν τῆς Γραφῆς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν, τουτέστι τὸν οὐράνιον καὶ ἀγγελικὸν ἄρτον (λέγω δὴ, τὴν ἐν Χριστῷ τῶν Γραφῶν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ γνῶσιν) [ἀλλ. βρωσίν] βρωματιζόμενος· ἦν δίδωσι δαφιλῶς ἐπιχορηγομένην τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἄρτον οὐρανοῦ

Χρὴ τοιγαροῦν τὴν κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα τῆς Γραφῆς ἐκδοχὴν, ὡς παθῶν προδήλως καὶ τῆς πρὸς τὰ χρονικὰ καὶ ῥέοντα σχετικῆς διαθέσεως οὕσαν γεννητικὴν (ἥγουν τῆς πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῶν αἰσθήσεων ἐμπαθοῦς ἐνεργείας), ὡς Σαούλ τέκνα καὶ ἔκγονα, διὰ τῆς φυσικῆς, ὡς ἐν ἔρει τῆ τῶν θείων ἀναγωγῆς λογίων [ἀλλ. λόγων], ἀφανίσας θεωρίας, εἴπερ ἐμφορηθῆναι θείας ἐφιέμεθα χάριτος. Εἰ γὰρ ἐπὶ

A consistat, proclive gignant, tum lex scripta, tum quæ soli legis litteræ mens adhæret. Merohe autem, ita ut ejus nomen sonat (Saulis nimirum filia) abundans gutturis satietas est: quod gula vitium significat. Sic enim comparatum, ut tum lex juxta litteram, ex ejus ratione **282** servientes, unis symbolis definiens, tum mens ob carnalem ac libidiniosam vitam, ex litteræ ratione legem figuris concludens, solam gignant corporis voluptatem, fruendisque terrenis impensum animum faciant. Sunt autem quinque Merohes, Saulis filia, liberi; nempe libidinosi quinque, abusu constantes, quinque sensuum modi: quos prorsus Esdrieli parere consuevit (parti scilicet contemplanti) quæ soli corpori ex legis ratione per voluptatem mens dedita sit.

B Hosce duos Saulis filios (materiam scilicet et formam) Saulisque quinque nepotes, nempe qui circa materiam et formam quinque sensuum modi abusu versantur (libidiniosam nimirum ac innaturalem sensuum cum sensilibus, cum temporaneis scilicet fluxisque rebus congressionem) post Saulis mortem (ubi scilicet corporalis legis ex litteræ ratione cultus, ignorantiaque transierat) interficiendos tradit Gabaonitis admirabilis David, pro eo ac divino fuerat admonitus oraculo (nempe naturalis speculationis sublimioribus rationibus ac cogitationibus, lex spiritalis, sive mens, ad universalissimam in symbolis cum sensu ac corpore temporaneorum rerum abolendam ac interimendam necessitudinem) his qui sunt in sublimitate collis Saulis (spiritalis scilicet legis contemplationis). Nam nisi quis naturaliter prius dispecta quæ in symbolis est divinorum ac spiritalium dissimilitudine, sensu prorsus extra adyta relicto, mente sola ad spiritalium decorem pervenire percupiat, ut a corporali figurarum varietate liberetur nequaquam prorsus fieri potest; ex cujus ratione quandiu incedit litteram colens, quam sustinet ex scientiæ fame penuriam merito non solatur, qui se ipse ad Scripturæ terram comedendam (id est, corpus) seductoris more serpentis addixerit; non ut secundum Christum intelligentia sensuque (Scripturæ scilicet spiritu et anima, pane nimirum cælesti et angelico) vescatur; spiritali scilicet in Christo Scripturarum contemplatione ac scientia; quam larga subministratione tradit Deus, his, qui ipsum diligunt, juxta illud: *Panem cæli dedit eis; panem angelorum manducavit homo*⁷⁰.

ἔδωκεν αὐτοῖς· ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος.

Operæ pretium igitur sit, ut Scripturæ ex sensus corpori addicta ratione **283** expositionem sensumque ceu vitiorum prorsus ac perturbationum, affectusque ad temporanea fluxaque libidinosi (vitiôsæ scilicet sensuum erga sensilia operationis) parentem, velut Saulis liberos ac nepotes, quasi in monte (divinorum scilicet eloquiorum celsitudine per naturalem speculationem aboleamus; siquidem

⁷⁰ Psal. LXXVII, 24.

hoc animis expetimus, ut gratia satiemur. Nam si injustitia super Saulem est ejusque domum, juxta divinum oraculum, eo quod interfecerit Gabaonitas: liquet injuria violare veritatem, tum legem, quæ ex litteræ solum ratione intelligatur, tum Judæorum populum, ac si quis Judæorum animum imitatur (hunc enim Scriptura Saulis domum esse novit) ut qui sola littera vim legis definiat, nec naturalem speculationem, ad scientiam quæ in littera abdita latet, mystice manifestandam assumat, quæ inter figuras et veritatem media existat; atque ab illis, eos qui formantur, abducatur, ad hanc autem reducat; sed quasi omnino ipsam negans ac respuens, a divinatorum eam institutione arceat.

Hanc igitur operæ pretium, corporalem ac temporaneam legis expositionem acceptionemque, uti temporariæ subjectam fluxamque, per naturalem speculationem, velut in monte (in sublimitate scientiæ) ut interimant, quibus curæ sint diviniæ considerationes: *Et vocavit enim, David Gabaonitas, et dixit ad eos: Quid faciam vobis, et in quo placabo, et benedicetis hereditatem Domini? Et dixerunt ad regem: Vir qui consumpsit nos, et persecutus est nos, et cogitavit interfectionem delere nos, debemus eum, ut non stet in omni confinio Israel. Date nobis septem viros ex ejus filiis, et ad solem suspendemus eos Domino in colle Saulis. Et accepit rex duos filios Rhesphæ filie Aia pellicis Saulis, Ermonthi et Memphiboste, et quinque filios Merobes filie Saulis, quos peperit Esdrieli, et dedit eos in manu Gabaonitarum. Et ad solem suspenderunt eos in monte coram Domino. Et ceciderunt illic hi septem in idipsum; et occisi sunt in diebus messis, in principio messis hordeorum* ⁷¹. Ubinam juxta fidem historicam invenimus, delevisse Gabaonitas Saulem, ut non staret in omni confinio Israelis; cum Maribaal filius Jonathæ filii Saulis, apud Davidem, ejusque servatus clementia sit ⁷², alique plures illius affinium, ut **284** habetur in libro Paralipomenon ⁷³? Quoniam autem modo, prehensis septem viris illius ortis, pro sapia, dixerunt, *ipsum delebimus, ut non stet in omni*

⁷¹ II Reg. cxxi, 2-9. ⁷² ibid. 7. Ubi tamen Μεμφιβοσθί dicitur. Vulg. Miphiboseth. ⁷³ I Paral. xii, 2.

(z) Τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωνάθαν Μαριβαάλ. Ita sibi Maximus habere putavit ex I Paral. viii, 33, ubi Hebr. Græca et Vulg. istum Maribbaalem Jonathæ filium assignant, cum in libris Regum non nisi Miphiboseth, eo ipso nomine, quo Saulis filius ex Rhespha pellice, vocatus legatur. Maximus proclive ex genio novum nomen arripit, quasi utile ad sensus suos spirituales. Estius communi solutione, binomium eum fuisse affirmat, seu magis conjicit; supponitque Cornelius, sive qui ejus nomine libros Regum et Paral. levi satis opera exposuit. Hier. in Tradit. Hebræos affert dantes causam novi hujus nominis, quo *rebellans domino* seu *pugnans contra dominum*, dicitur, quod murmuraverit, jussum dividere hereditatem cum servo suo Siba, ab eo calumniam passus apud Davidem: sed id valde incertum. Forte potius, quod contra Baal pugnaturus esset, ac quasi rectæ fidei omine ejusque zelo; quo fere modo Gedeon ex eadem radice Hebræa appellatus est, Jud. vi, 32. Verum Syriac. et Arab. longe aliter, atque natum parente Ma-

Ἰσαὺλ ἡ ἀδικία, κατὰ τὸν θεῖον χρησμὸν, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὑπὲρ οὗ ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας, δῆλον ὡς ἀδικεῖ τὴν ἀλήθειαν, ὅτε νόμος κατὰ μόνον τὸ γράμμα νοούμενος, καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων λαὸς, καὶ εἴ τις ἐκείνων μιμητὴς ὑπάρχει κατὰ διάνοιαν (τοῦτον γὰρ οἶδεν ὁ λόγος οἶκον Ἰσαὺλ εἶναι), μόνῳ τῷ γράμματι περιγράφων τοῦ νόμου τὴν δύναμιν, καὶ μὴ δεχόμενος πρὸς τὴν φανέρωσιν τῆς μυστικῶς ἐγκεκρυμμένης τῷ γράμματι γνώσεως, τὴν φυσικὴν θεωρίαν, μέσῃ ὑπάρχουσαν τύπων καὶ ἀληθείας. τῶν μὲν τοὺς ἀγομένους ἀπάγουσαν· πρὸς δὲ τὴν, ἐπανάγουσαν· ἀλλ' οἷον ταύτην πάμπαν ἀρνούμενος, καὶ τῆς τῶν θείων αὐτὴν ἐξω ποιοῦμενος μυσταγωγίας.

Ταύτην τοιγαροῦν χρῆ τὴν σωματικὴν τοῦ νόμου καὶ πρόσκαιρον ἐκδοχὴν, ὡς ὑπὸ χρόνον καὶ βέουσαν ἀποκτείνει διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὡς ἐν ὄρει τῷ ὕψει τῆς γνώσεως, τοὺς τῶν θείων ἐπιμελητὰς θεαμάτων. Καὶ ἐκάλεισε γὰρ, φησὶ, Δαβὶδ τοὺς Γαβαωνίτας, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί ποιήσω ὑμῖν, καὶ ἐν τίνι ἐξιλάσομαι, καὶ εὐλογήσετε τὴν κληρονομίαν Κυρίου; Καὶ εἶπον πρὸς τὸν βασιλέα· Ὁ ἀνὴρ ὃς συνετέλεσεν ἡμᾶς, καὶ ἐδίωξεν ἡμᾶς, καὶ ἐλόγισατο ἐξολοθρεῦσαι ἡμᾶς, ἀφανίσομεν αὐτὸν τοῦ μὴ εἶσθαι αὐτὸν ἐν παντὶ ὄρει Ἰσραήλ. Δότε ἡμῖν ἐπὶ τὰ ἄνδρας, ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξιλάσομεν αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ ἐν τῷ βουνῷ Σαούλ. Καὶ ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς τοὺς δύο υἱοὺς Ῥεσφᾶς θυγατρὸς Ἀϊᾶ, παλλακῆς Σαούλ, τὸν Ἐρμονθὶ, καὶ τὸν Μεμφιβοσθῆ, καὶ τοὺς πάντες υἱοὺς Μερώθ θυγατρὸς Σαούλ, οὓς ἔτεκε τῷ Ἐσδριήλ. Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ τῶν Γαβαωνιτῶν, καὶ ἐξιλάσασα αὐτοὺς ἐν τῷ ὄρει ἔφαντι Κυρίου. Καὶ ἔπεσον ἐκεῖ οἱ ἐπὶ τὰ ἐπιτοκοῦντ', καὶ ἐθανατώθησαν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ, ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. Ποῦ κατὰ τὴν ἱστορίαν εὐρίσκομεν, ὡς ἠράνισαν τὸν Σαούλ οἱ Γαβαωνίται, τοῦ μὴ εἶσθαι αὐτὸν ἐν παντὶ ὄρει Ἰσραήλ· τοῦ υἱοῦ Ἰωνάθαν υἱοῦ Σαούλ Μαριβαάλ (z) παρὰ τῷ βασιλεὶ Δαβὶδ διασωθέντος, καὶ ἄλλων πολλῶν τῆς συγγενείας Σαούλ, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ φέρεται τῶν Παρλιπομέ-

ribaalem dicunt, nempe ex tertio filiorum Saulis, quem *Jasui* vocant (Hebr. Græca, Latin. *Abinadab*) mutilumque Hebræicæ codicem, et qui ex eo fluxerunt, indicant. Ac certe proclivius est, illos integriorem nactos codicem, quam sibi indulsisse, ut a se novum aliquid sacro textui adderent; cum aliqui libros Paralipomenon non satis integros aut emendatos, etiam Hieron. agnoverit. Sic ergo Syriacus cui per omnia consentit Arab. *Cis genuit Saulem: Saul genuit Jonathanem, Malchisum, Jasui et Esbasalem. Filius autem Jonathanis (Miphiboseth Arab.) claudus erat pedibus. Jasui filium habuit Merabaalem, etc.* Certe videatur Miphiboseth pene inutile pondus terræ fuisse, qua sic laborabat pedibus nec forte satis firma mente erat, indignus propterea judicatus qui pro Jonathanis patre suo majore nato filiorum Saulis, regno succederet, ac patruo illi praelato, quarto scilicet filiorum Saulis, qui forte solus e fratribus superstes paternæ cladi ac Jonathanis fuit. Quidquid dicatur, manet difficultas Maximi, quæ modo ostendimus Saul ejusque familia

νων; Πῶς δὲ τοὺς ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ λαβόντες ἄπαντες ἄνδρας, αὐτὸν εἶπον, ἀφανίσομεν, τοῦ μὴ ἐστάναι αὐτὸν ἐν παντὶ ὄρει Ἰσραὴλ, πρὸ τούτου πολλοὺς ἀποθανόντα χρόνους; Ἄλλ', ὡς ἔοικε, παρεμίγη τῷ ῥητῷ τῆς ἱστορίας τὸ παράλογον, ἵνα τὸ τῆς διανοίας ἀληθὲς τῶν γεγραμμένων ζητήσωμεν. Οὐκοῦν τὸν σωματικὸν νόον τῆς Γραφῆς, τουτέστι τὸν Σαοὺλ, ἀφανίζει παντελῶς ἐκ παντὸς ὄριου Ἰσραὴλ, ὁ πράξει διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὡς διὰ τῶν Γαβαωνιτῶν, ἀποκτένων τὴν γεννωμένην ἐκ τοῦ γραπτοῦ νόμου πρὸς τὴν ἄστατον ὕλην, καὶ βέουσαν τῆ ψυχῆ, φιλήδονον σχέσιν καὶ φιλοσώματον κατασφάττων ὡς τέκνα τοῦ Σαοὺλ καὶ ἐκγονα, τὴν χαμαίζηλον τοῦ νόμου διάνοιαν, διὰ μέσης τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὡς ἐν ὄρει τῷ ὕψει τῆς γνώσεως, καὶ φανεράν ποιούμενος ἐνώπιον Κυρίου, δι' ἐξομολογήσεως δηλαδὴ, τὴν πρὸς σῶμα τοῦ νόμου προτέραν ἐκδοχήν. Τοῦτο γὰρ ἐξηλιόσαι νοεῖσθαι δύναται τοῖς φιλομαθέσιν ἐναντι Κυρίου· εἰς φῶς ἀγαγόντες, διὰ τῆς γνώσεως δηλαδὴ (27), τὴν κατὰ τὸ γράμμα πεπλανημένην τοῦ νόμου πρόληψιν. Πᾶς γὰρ ἀποκτείνων τὴν σωματικὴν τοῦ νόμου διάνοιαν, τὸ γράμμα τοῦ νόμου σαφῶς ἀπέκτεινε καὶ ἠφάνισε, τοῦ μὴ ἐστάναι ἐν παντὶ ὄρει Ἰσραὴλ (28)· τουτέστιν, ἐν παντὶ λόγῳ πνευματικῆς θεωρίας. Εἰ γὰρ Ἰσραὴλ νοῦς ὄρων Θεόν (a) ἐρμηνεύεται, ὄρον ὡς τὸ σωματικὸν τοῦ νόμου καθάπαξ ἐν οὐδενὶ τρόπῳ πνευματικῆς θεωρίας ὑφέστηκε, τοῖς τὸ πνεῦμα προτιμῶσι τοῦ γράμματος· εἴπερ Πνεῦμα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, ἀλλ' οὐ γράμματι. Τὸ γράμμα γὰρ ἀποκτείνει τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. Διὸ χρὴ τὸ ἀποκτείνειν πεφυκὸς, ἀποκτενεσθαι πνεύματι ζωοποιῶ. Συνυπάρχειν γὰρ κατ' ἐνέργειαν ἀλλήλοις ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ τὸ σωματικὸν τοῦ νόμου καὶ τὸ θεῖον (29), ἔχουν τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα, παντελῶς ἀμήχανον· ὅτι μὴδὲ συμφωνεῖν πέφυκε τῷ παρεχομένῳ κατὰ φύσιν ζῶν, τὸ ταύτην ἀφαιρεῖσθαι δυνάμενον.

⁷⁴ Joan. iv, 24. ⁷⁵ II Cor. iii, 7.

ex omnibus finibus Israel, cum tot ex illa superfuisse memorentur dicto I Par. viii et in gentem magnam excrevisse, cujus defugiendæ causa, necessarium sibi putat τὸ ἀλληγορεῖν, et ut ad sensum spirituales recurrat. Quæ mihi evasio non admodum probatur, qui eatenus sensus ejusmodi admittendos putem, et in eis pie ludendum, quatenus permittit litteræ veritas et historia. Nec enim falsa narrat Spiritus sanctus, ut hæc ad morum informationem trahamus, sive anagogicum aut allegoricum omninoque spiritalem eis sensum demus, ubi non tropice eum loqui liquet et parabolice, sed historice; gesta narrando, quæ ulteriorem sensum spiritalem possint habere, velut ea quæ Paulus in suis Epistolis de Jacob et Esau, de Sina et Jerusalem, aliisque ἀλληγορεῖ, similiumque expositionum pia sedulitate nobis auctor existit. Dicam igitur, ita quidem voluisse Gabaonitas, Davidem tamen septem duntaxat eis viros tradidisse, quos sic quasi piaculari hostia, et ut Deum Israeli placarent, e patibulo suspensos strangularent, ut sonant Hebræa, sive alias cruci affigerent et necarent, facto interim vitæ venia, ob jusjurandum Jonathani præstitum, ejus filio Misphiboseth, aliis

A confinio Israelis, cum ante plures annos ille mortuus esset? Sed, ut videtur, contextui historiæ commistum est, quod abhorreat, ut eorum quæ scripta sunt, verum sensum quæreremus. Itaque, quod Scripturæ corporeum est (nempe Saulem) abolet prorsus ab omni confinio Israelis, qui actionis cultu per naturalem speculationem, velut Gabaonitarum opera, quæ ex lege scripta animæ nascitur, erga instabilem fluxamque materiam, libidinosam ac corporis amantem affectionem occidit; interimens ut Saulis filios atque nepotes (humilem legis sensum) naturalis speculationis ope; velut in monte (celso scientiæ vertice) manifestamque in conspectu Domini faciens (palam scilicet confitendo) priorem corpori addictiorem legis intelligentiam. Hoc enim studiosi intelligant, quod dicitur, *ad solem suspendere in conspectu Domini*; ac si diceret, in lucem producentes (nimirum per scientiam) errantem legis ex litteræ ratione occupatam opinionem. Quisquis enim corporalem legis intelligentiam perimit, legis litteram palam interfecit, abolevitque, *ut non stet in omni confinio Israelis*; hoc est, in omni ratione spiritualis contemplationis. Siquidem enim Israel ex nominis ipsa ratione *Videns Deum* dicitur, planum est, quod legis corporeum est, in nullo prorsus modo spiritualis contemplationis, his, qui spiritum litteræ anteponant, consistere; siquidem juxta quod scriptum est: *Spiritus est Deus; et eos qui adorant ipsum, in spiritu et veritate adorare oportet*⁷⁴; non vero in littera. *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat*⁷⁵. Quamobrem necesse est, ut quæ sic comparata est ut occidat, littera, ipsa vivifico spiritu occidatur. Una enim secundum idem existere ac simul vigere omnino non possunt, quod legis corporeum est et quod divinum (nempe littera et spiritus) quod neque comparatum sit ut consentiant, quod sua ipsum indole vitam præbet, et cui eam auferre proclive est.

que de stirpe Saulis juxta Syrum et Arab. posteaquam concessa pluvia David cognovit placatum jam esse Deum, nece illorum septem, quos forte in manu habens præ aliis, in illam tradiderat; aliis forsitan salutis fuga consulentibus, eisque admittentibus, quos tantos Saulis fratres Davidi adhæsisse, cum etiam Saul eum persequeretur, viros scilicet in aula potentes, per quos mitissimi Davidis animus leniri potuit, si quid in Saulis domum exasperatus fuerat, non privato ullo odio, sed quasi exsequendo divinam ultionem, eaque propitiando Deum populo, qui unus illi finis erat, ac quem adeptus, nihil opus fuit, ut in afflictam amplius domum sæviret. Nihil etiam abhorret a communi usu loquendi, ut id factum dicatur Sauli a Gabaonitis, quod ejus factum liberis ac nepotibus, in quibus ipse vivere ac superstes esse intelligebatur.

(a) *Νοῦς ὄρων Θεόν*. Sic passim Græci, quasi a *נָסַר* vidit, et *נָסַר*, Deus, cum sacer textus hinc dictum Israellem notet, quod fortis in Deum, et quasi ejus victor in lucta fuisset. Alii ergo melius a *נָסַר*, princeps cum, formativo, ac si princeps, seu victor Dei.

Igitur, si hunc locum, ex historica fide sumamus, A Scripturam veritate niti haud inueniemus. Ubinam enim exterminaverunt Gabaonitæ Saulem ex 285 omni confinio Israelis; cum multi postea Saulis affines in populo existerent. Sin autem spiritali sensu intelligamus, clare inueniemus, naturalis speculationis ope, in celso scientiæ vertice, scriptam legem (corporalem scilicet in symbolis cultus ritum) prorsus desinere. Ubi enim etiamnum stabit carnalis circumcisio, cum lex spiritaliter intelligatur? ubi Sabbata, mensiumque initia? ubi festorum universi populi conventu solemnia? ubi victimarum, terræque otii et quietis, ac reliquæ legis corporali cultu institutionis traditio? Scimus enim, qui naturæ ipso ductu animum rebus attendamus, non in eo positam perfectionem esse, ut quam Deus natura integritatem indidit, auferatur. Non enim natura arte mutilata perfectionem facit, subtilique invento id amittens, quod illi ex creationis ratione inest; ne ad præstandum justitiæ robur, fortiolem Deo artem inducamus, ac naturæ excoGITATUM defectum, defectus justitiæ, qui ex creatione inolevit, supplementum faciamus: sed ex typico ejus membri situ, quod circumciditur, circumcidendam spiritali ac scientiæ munere libidinosam animi affectionem docemur; cujus amputatione animus componitur, ut naturam potius assectetur, libidinosam adventitii ortus legem emendans. Spiritalis enim circumcisio est, plena et absoluta libidinosæ mentis affectionis ascilitio ortu amputatio: Sabbatum autem, perfecta perturbationum sedatio, universalisque erga res creatas motus mentis quies ac cessatio, atque in Deum perfecta commigratio; in quem, qui virtute et scientia concessit, pro facultatis modulo, caveat necesse est, ne velut ligna 76, materiam ullam viuis fomentum præbentem animo meditetur; ut neque omnino naturæ rationes colligat, ne Græcorum more, Deum, vel affectibus ac libidine delectari statuamus, aut naturæ terminis commensum eum asseramus; quem solum perfectum silentium clamat, ac plena secundum excellentiam ignorantia representat. Neomenias vero esse dicimus, diversas virtutis ac scientiæ cursu illustrationes, in quibus sæcula omnia repente contuentes, annum Domini acceptabilem implemus 77, cui ornatum corona benignitatis 78 præstet. Est autem corona benignitatis, 286 fides munda, quæ scilicet instar lapillorum gemmarumque sublimibus dogmatis, spiritalibusque sermonibus ac sensis interstincta, Dei amantem ac religiosam mentem velut caput astringat. Sive potius rursus corona benignitatis, ipse Dei Sermo est, qui variis providentiæ ac iudicii modis (abstinentia scilicet affectuum et malorum, quæ ex animo sunt, eorumque patientia, quæ invitos afficiunt) velut caput, mentem circumdat, ac, qua Deitatis gratia impartit, ipsam seipsa formosiolem reddidit.

Οὐκοῦν κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν τοῦτον λαμβάνοντες τὸν τόπον, εὐχ εὐρίσκομεν τὴν Γραφὴν ἀληθεύουσαν. Ποῦ γὰρ ἠφάνισαν οἱ Γαβαωνῖται τὸν Σαοὺλ παντὸς ὄριου Ἰσραὴλ, πολλῆς μετὰ τοῦτο συγγενείας εὐρίσκομένης ἐν τῷ λαῷ; Κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν νοοῦντες, σαφῶς εὐρίσκομεν, ὅτι διὰ μέσης τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἐν τῷ ὕψει τῆς γνώσεως, ὁ γραπτὸς παντελῶς ἀπογίνεται νόμος, ἤγουν ὁ σωματικὸς ἐν τοῖς συμβόλοις κατὰ τὴν λατρείαν θεσμός. Ποῦ γὰρ ἔτι στήσεται περιτομὴ σαρκὸς, νοουμένου τοῦ νόμου πνευματικῶς; ποῦ τὰ Σάββατα, καὶ τῶν μηνῶν αἱ ἀρχαί; ποῦ τῶν ἑορτῶν αἱ πανηγύρεις; ποῦ τῶν θυσιῶν, καὶ τῆς ἀργίας τῆς γῆς, καὶ τῆς λοιπῆς τοῦ νόμου κατὰ τὴν σωματικὴν λατρείαν [fort. add. καταστάσεως] ἢ παράδοσις; Οἶδαμεν γὰρ φυσικῶς ἐπιβάλλοντες τοῖς πράγμασιν (30), ὡς οὐκ ἔστι τελειότης ἡ τῆς ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἀριτιότητος περιαιρέσις. Οὐ γὰρ ποιεῖ τελειότητα φύσις διὰ τέχνης κολοβουμένη, καὶ διὰ περινοίας ἀποτιθεμένη τὸ προσὸν αὐτῇ θεόθεν κατὰ λόγον δημιουργίας· ἵνα μὴ τὴν τέχνην Θεοῦ πρὸς βεβαίωσιν δικαιοσύνης ἰσχυροτέραν εἰσαγάγωμεν, καὶ τὴν περινενοημένην τῆς φύσεως ἔλλειψιν ἀναπληρωτικὴν ποιώμεθα, τῆς ἐν δικαιοσύνῃ κατὰ τὴν δημιουργίαν ἔλλειψεως· ἀλλ' ἐκ τῆς τυπικῆς τοῦ περιτεμνομένου μυρίου θέσεως, διδασκόμεθα ποιεῖσθαι γνωστικῶς τὴν περιτομὴν τῆς κατὰ ψυχὴν ἐμπαθοῦς διαθέσεως· καθ' ἣν μᾶλλον τῇ φύσει συντρέχειν ἢ γνώμῃ ῥυθμίζεται, τὸν ἐμπαθῆ τῆς ἐπικτητοῦ γενέσεως νόμον διορθουμένην. Περιτομὴ γὰρ ἔστι μυστικὴ (31), τῆς ἐμπαθοῦς κατὰ νοῦν περὶ τὴν ἐπέλακτον γένεσιν σχέσεως παντελῆς περιαιρέσις. Τὸ δὲ Σάββατον (32) τελεία παθῶν ἔστιν ἀπραξία, καὶ τῆς περὶ τὰ πεποιημένα καθολικῆ τοῦ νοῦ παῦλα κινήσεως, καὶ πρὸς τὸ Θεῖον τελεία διάθεσις· ἐν ᾧ τὸν δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀφικόμενον, οὐ δεῖ καθάπερ ξύλα τὴν οἰανοῦν παντελῶς ὕλην ἐξαπτικὴν ἐνθυμεῖσθαι παθῶν· οὔτε μὴν φύσεως τὸ παράπαν ἀναλέγεσθαι λόγους, ἵνα μὴ πάθειν ἠδόμενον, ἢ φύσεως ὄρους μετροῦμενον, κατὰ τοὺς Ἑλληνας τὸν Θεὸν δογματίζωμεν· ὅνπερ ἡ τελεία μόνη κέκραγε σιγῇ (33), καὶ ἡ παντελής καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσία παρίστησι. Τὰς δὲ νεομηνίας εἶναι φαμεν (34), τοὺς ἐν τῷ δρόμῳ τῶν κατ' ἀρετὴν καὶ γνώσιν ἡμερῶν διαφόρους φωτισμούς, οἷς προτροπὰδην ἅπαντας ἐνθέοντες τοὺς αἰῶνας, τὴν δεκτὴν ἐνιαυτὸν τοῦ Κυρίου πληροῦμεν, τῷ τῆς χρηστότητος στεφάνῳ κοσμοῦμενον. Στέφανος δὲ χρηστότητός ἐστι (35) πίστις καθαρὰ λίθων τιμίων δίκην, ταῖς τῶν δογμάτων ὑψηγορίαις καὶ λόγοις διηριθμένη πνευματικοῖς καὶ νοήμασι, τὸν θεοφιλῆ καθάπερ κεφαλὴν διασφίγγουσα νοῦν. Ἡ μᾶλλον στέφανος πάλιν χρηστότητός ἐστιν (36) αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ τῇ ποικιλίᾳ τῶν κατὰ πρόνοιαν καὶ κρίσιν τρώπων, ἤγουν ἐγκρατεία τῶν ἐκουσίων (37) καὶ ὑπομονῇ τῶν ἀκουσίων παθῶν, ὡς κεφαλὴν τὸν νοῦν περιγράφων, καὶ τῇ μετοχῇ τῆς κατὰ τὴν θέωσιν χάριτος, αὐτὸς ἑαυτοῦ τὸν νοῦν ποιῶν ὠραιότερον.

76 Num. xv, 52. 77 Isa. LVIII, 5. 78 Psal. LXIV, 2.

Τῶν ἑορτῶν δὲ, τὴν μὲν πρώτην (58), πρακτικῆς ἄξιαι φιλοσοφίας σύμβολον, πρὸς ἀρετὴν ὡς ἀπ' Αἰγύπτου τῆς ἀμαρτίας τοὺς ὑπ' αὐτῆς κρατουμένους διαβιβάζουσαν· τὴν δὲ δευτέραν (59), τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς τύπον ὑπάρχειν θεωρίας, τὴν περὶ τῶν ὄντων εὐσεβῆ δόξαν, ὡς ἀπαρχὴν θέρους τῷ Θεῷ προσκομιζουσαν· τὴν δὲ τρίτην, θεολογίας εἶναι μυστήριον (40), τὴν πάντων τῶν ἐν τοῖς γεγονόσι πνευματικῶν λόγων γνωστικὴν ἔξιν, καὶ τὴν κατ' οἰκονομίαν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου παντελῆ διὰ τῆς χάριτος ἀναμαρτησίαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐν τῷ ἀγαθῷ τελείαν καὶ ἀθάνατον ἀτρεψίαν περιέχουσαν, ὡς σαλπίγγων καὶ ἰλασμοῦ καὶ σκηνοπηγίας ποιητικὴν.

Ταύτην ἔχω τῶς κατὰ μίαν ἐπιβολὴν ἐκ τῆς τῶν ἡμερῶν τιμῆς τὴν ὑπόνοιαν. Οὐ γὰρ δὴ τιμᾶσθαι θέλων ὁ Θεὸς ἡμέρας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, προσέταξε τιμηθῆναι τὸ τε Σάββατον, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὰς ἑορτάς. Οὕτω γὰρ ἀν' λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα κατὰ νόμον ἐντολῆς ἐξεδίδαξεν (41), οἰομένους σεπτὰς εἶναι φύσει τὰς ἡμέρας, καὶ διὰ τοῦτο προσκυνητάς· ἀλλ' ἑαυτὸν τιμᾶσθαι συμβολικῶς διὰ τῶν ἡμερῶν παρεδήλωσεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ Σάββατον μὲν (42), ὡς τῶν ἐν σαρκὶ τῆς ψυχῆς μόχθων ἀνάπαυσις, καὶ τῶν κατὰ δικαιοσύνην πόνων κατάπαυσις· Πάσχα δὲ (43), ὡς ἐλευθερωτὴς τῶν τῇ πικρᾷ δουλείᾳ κεκρατημένων τῆς ἀμαρτίας. Πεντηκοστὴ δὲ (44), ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ὄντων, καὶ λόγος, ᾧ τὰ πάντα φύσει συνέστηκεν. Εἰ γὰρ μετὰ τὴν εἰς ἑαυτὴν ἐβδοματικὴν τῆς ἐβδομάδος περιόδον ἐστὶν ἡ Πεντηκοστὴ, πενταδικὴ δὲ σαφῶς ὑπάρχει δεκάς ἡ Πεντηκοστὴ· προδήλως ἄρα τῶν ὄντων ἡ φύσις κατὰ τὸν ἑαυτῆς λόγον ὑπάρχουσα πενταδικὴ διὰ τὰς αἰσθήσεις, μετὰ τὴν φυσικὴν τοῦ χρόνου καὶ τῶν αἰώνων διάστασιν, ἐν τῷ Θεῷ ἔσται, τῷ κατὰ φύσιν ἐνὶ, μὴ δεχομένη πέρασ· ἐν ᾧ παντελῶς οὐκ ἔστι διάστασις. Φασὶ γὰρ τινες εἶναι μονάδα [Fr. δεκάδα] τὸν λόγον, ὡς πρόνοιαν κατὰ πρόβδον τῇ δεκάδι τῶν ἐντολῶν πλατυνόμενον. Ὅπηνίκα δὲ συναφθῆ τῷ λόγῳ κατὰ χάριν ἡ φύσις, οὐκ ἔσται τὰ ὄντα οὐκ ἄνευ, τῆς τῶν φύσει κινουμένων ἀλλοιωτικῆς ἀπογενομένης κινήσεως. Δεῖ γὰρ τὴν πεπερασμένην στάσιν, ἐν ᾗ γίνεσθαι πέφυκεν ἐξ ἀνάγκης κατ' ἀλλοίωσιν τῶν κινουμένων ἢ κινήσις, δεῖξασθαι τέλος τῇ παρουσίᾳ τῆς ἀπεράντου στάσεως, ἐν ᾗ παύεσθαι πέφυκε τῶν κινουμένων ἢ κινήσις. Ἐν ᾧ γὰρ πέρασ κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ ἀλλοιωτικὴ πάντως ἡ τῶν ἐν αὐτῷ καθέστηκε κινήσις· ἐν ᾧ δὲ πέρασ κατὰ φύσιν οὐκ ἔστιν, οὐδεμίαν παντελῶς ἀλλοιωτικὴ τῶν ἐν αὐτῷ γνωσθήσεται κινήσις. Οὐκοῦν ὁ μὲν κόσμος τόπος ἐστὶ πεπερασμένος, καὶ στάσις περιγεγραμμένη· ὁ δὲ χρόνος, περιγραφόμενη καθέστηκε κινήσις· ὅθεν καὶ ἀλλοιωτικὴ τῶν ἐν αὐτῷ καθέστηκε ἢ κατὰ τὴν ζωὴν κινήσις. Ὅπηνίκα δὲ τὸν τόπον διελοῦσα, καὶ τὸν χρόνον κατ' ἐνέργειάν τε καὶ ἐνωσίαν, ἡ φύσις (ἤγουν τὰ ὄντα οὐκ ἄνευ, τουτέστι τὴν

Ad festa autem quod attinet ac solemnitates, prima quidem ejus philosophiæ symbolum est, quæ in actione versatur; quæ scilicet velut ex Ægypto, a peccato ad virtutem eos traducat, quorum dominatur. Altera vero, naturalis in spiritu speculationis typum gerit; quæ nimirum pietati hærentem de rebus sententiam tanquam messis primitias Deo offerat. Tertia denique theologiæ mysterium est; quæ videlicet omnium in rebus creatis spiritalium rationum scientiæ habitum, plenamque Verbi secundum dispensationem incarnati gratiæ munere a peccato immunitatem; ac postremo, velut quæ ipsa tubarum et propitiationis ac scenopegiæ effectrix existat, perfectam ac immortalem in bono immutabilitatem, horum cumulo complectatur.

Sic mihi hactenus uno sensu, ex honore qui diebus habetur, opinandum succurrit. Non enim idcirco, quod Deus honore coli ab hominibus dies vellet, Sabbatum pariter et neomenias, festaque solemnitas colenda præcepit. Sic enim servire creaturæ⁹⁹, magis quam Creatori (ad mandati legem quod attinet) illos docuisset; cum scilicet ii, dies natura venerabiles, ac propterea eis cultum adhibendum arbitrarentur; sed ipse sibi ex dierum ratione honorem habendum, symbolo declaravit. Ipse enim et Sabbatum est, velut animi in carne ærumnarum amolitiō, ac justitiæ laborum quies. Pascha autem, ut eorum liberator, qui amara peccati servitute tenentur. Pentecoste vero, ut rerum principium et finis, Verbumque et ratio, in qua cuncta natura consistunt. Cum enim post septimanam septimanæ in seipsam periodum sit Pentecoste, sitque palam Pentecoste 287 quinary decas; perspicue sequitur rerum naturam, quæ ipsa a se sensuum ratione quinary sit, post superatum natura tempus atque sæcula, in Deo fore, qui unus est per naturam, nullum habituram finem: in quo scilicet nulla prorsus distantia seu mutatio sit. Sunt enim qui dicant esse monadem λόγον (sermonem scilicet ac rationem) tanquam providentiam, quæ progressionem mandatorum decade multiplicetur. Ubi autem natura rationi (Verbo nimirum ac Sermoni) per gratiam copulata fuerit, non erunt ea, sine quibus non, quod nempe eorum, quæ natura moventur, motus varie sensum afficiens detereusque (alterationis vocant) desierit. Necessè enim est, ut finita quies (in qua necessario per demutationem alia ex alia qualitate, eorum, quæ moventur, motui ut fiat comparatum est) finem accipiat, præsentè jam interminabili quiete, in qua eorum quæ moventur, motus cessare habet. In quo enim natura terminus est, omnino etiam motus ejusmodi, qui ex alia in aliam transfert quantitatem, ibi inest. In quo autem natura terminus non est, in eo nullus omnino ejusmodi motus occurret. Igitur, mundus quidem locus est terminativus ac finita quies; tempus autem, motus est definitus; ex quo etiam sit ut

⁹⁹ Rom. 1, 25.

νόμον περιγράφων, τοὺς κατὰ φύσιν λόγους, καὶ λογισμούς· τιμῶν ὡς θεῖα τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ἅπερ οἱ κατὰ φύσιν λογισμοὶ, λαμβάνοντες ἄδειαν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, ἀποκτένουσιν ἐπιτοαυτὸ καὶ θανατοῦσιν ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. Ἀρχὴ δὲ θερισμοῦ κριθῶν ἐστίν, ἡ κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν μετὰ τινος συμμέτρου λόγου τῶν ἀρετῶν συλλογὴ· καθ' ἣν τὸ γεῶδες τῶν Γραφῶν ἀποκτένεσθαι πέφυκε, καὶ πᾶν χοϊκὸν παντελῶς ἀφανίζεσθαι κίνημα. Ἄμα γὰρ τις τὴν τῶν ἀρετῶν λογικῶς μετέλθοι φιλοσοφίαν (49), ἅμα καὶ τὴν τῶν Γραφῶν πρὸς τὸ πνεῦμα φυσικῶς μετήνεγκεν ἐκδοχὴν, ἐν καινότητι πνεύματος πρακτικῶς διὰ τῶν ὑψηλῶν θεωρημάτων τῷ Θεῷ λατρεύων, καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος, διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα ταπεινοτέρας τοῦ νόμου παραδοχῆς, τροφεὺς παθῶν κατὰ τοὺς Ἰουδαίους γινόμενος, καὶ ἁμαρτίας θεραπευτής. Πράξει γὰρ χρῆ, διὰ τῶν κατὰ φύσιν λογισμῶν, τὴν ἐμπροσθὴ καὶ σωματικὴν τοῦ νόμου διάνοιαν διαχειρίζεσθαι, καθὼς ὁ τῆς Γραφῆς ὑφηγεῖται λόγος, φάσκων· *Καὶ ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς τοὺς δύο υἱοὺς Ῥεσφᾶς θυγατρὸς Αἴα παλλακῆς τοῦ Σαούλ, τὸν Ἐρμονθὶ καὶ τὸν Μεμφιβοσθῆ· καὶ τοὺς πέντε υἱοὺς τῆς Μερῶβ τῆς θυγατρὸς Σαούλ, οὓς ἔτεκε τῷ Ἐσδριήλ· καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ τῶν Γαβαωνιτῶν.* Χεῖρ ἐστὶ τῶν Γαβαωνιτῶν (50), ἡ κατ' ἀρετὴν πράξις τῶν φυσικῶν λογισμῶν, δι' ἧς οἱ υἱοὶ Ῥεσφᾶς Ἐρμονθὶ καὶ Μεμφιβοσθῆ, τουτέστιν, ἡ ἐκ τῆς ἐν μόνῃ τῇ προφορᾷ τοῦ λόγου σωματικῆς τοῦ νόμου διδασχῆς γεννωμένη τῶν παθῶν ἐνέργεια, καὶ ἡ τῶν λογισμῶν ἀκόλαστος κίνησις, ἀποκτένονται. Πρὸς δὲ καὶ οἱ πέντε υἱοὶ τῆς Μερῶβ, τουτέστιν, οἱ ἐκ τῆς πρυφῆς γεννώμενοι κατὰ τὴν παρὰ φύσιν τῆς ἐνεργείας χρῆσιν ἀκόλαστοι πέντε τρόποι τῶν πέντε αἰσθήσεων· οὓς ἀποκτένειν ἐπιτοαυτὸ πέφυκεν ὡς ἐν ὄρει τῷ ὕψει τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν, ὅπερ ἐστὶν ἐν προοιμίῳ τῆς κατ' ἀρετὴν πράξεως, ἡ τῆς κατὰ φύσιν εὐσεβοῦς θεωρίας, πᾶς νοῦς κατὰ Θεὸν ὑψηλὸς καὶ μετέωρος· κατὰ τὸ αὐτὸ, τὴν τε τῶν παθῶν κατασφάττων ἐνέργειαν, καὶ τὴν τῶν λογισμῶν ἄσχημον κίνησιν. Πρὸς δὲ καὶ τοὺς κατὰ παράρησιν τῆς τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας ἀκόλαστους τρόπους.

Καὶ ἔπεσον, φησὶν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ ἑπτὰ, καὶ ἐθανατώθησαν ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. Καὶ ἔλαβε Ῥεσφᾶ θυγάτηρ Αἴα τὸν σάκκον, καὶ διέστρωσεν αὐτὸν ἐαυτῇ ἐπὶ τὴν πέτραν, ἕως ἔσταξεν ἐπ' αὐτοὺς ὕδατι Θεοῦ ἐξ οὐρανοῦ. Ῥεσφᾶ, καθὼς ἔφην, ἐστὶν ἐρμηνευομένη, δρόμος στόματος, ὅπερ ἐστὶν ἡ κατὰ μόνην τοῦ λόγου προφορὰν σωματικὴ τοῦ νόμου διδασχῆ, ἡ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἐξ αὐτῆς γεννωμένων παθῶν, καὶ τὴν φανέρωσιν τὴν ἐν ὄρει τῷ ὕψει γενομένην τῆς φυσικῆς θεωρίας (51) ἐν τῇ τοῦ καθ' ἕκαστον καρδίᾳ τῶν αὐτῇ προκατειλημμένων, καθάπερ σάκκον τὴν μετάνοιαν στρώνουσιν ἐπὶ τὴν πέτραν (λέγω δὴ τὸν λόγον τῆς κατὰ Κύριον πίστεως), τὸν ἐν πνεύματι διὰ τῆς

A mit et persequitur, perditque (sola nimirum carae legem definiens) naturales rationes et cogitationes : velut divinos, probrosos affectus colens ⁸¹ : quos videlicet assumens ²³⁹ naturales rationes, accepta licentia a lege spiritali, in unum simul contrucidant ac interimunt, in initio messis hordeorum. Est autem initium messis hordeorum, virtutum cum moderata quadam ratione per philosophiam studentem actioni collectio : qua comparatum ut interneconi detur quidquid Scripturarum terrenum est, ac terrenus omnis motus aboleatur. Mox enim ac aliquis virtutum philosophiam ex ratione inierit, una quoque Scripturarum sensum natura in spiritum transfert, in novitate spiritus actionis cultu per sublimia sensa atque objecta Deo serviens, et non in vetustate litteræ ⁸², per humiliorem legis pronam corpori ex sensus ratione acceptionem, Judæorum more affectuum pastor ac libidinum, nec non peccati curæ impensus, existens. Necesse enim est ut, naturalium rationum ope, hærentem libidini ac corporalem legis intelligentiam perimamus, uti Scripturæ textus enarrat : *Et accepit rex duos filios Rhesphæ filie Aia pellicis Saulis, Ermonthi et Memphibosthe ; et quinque filios Merobes filie Saulis, quos peperit Esdrieli ; et dedit eos in manu Gabaoitarum.* Gabaoitarum manus, naturalium rationum actio est, per quam Rhesphæ filii Ermonthi et Memphibosthe (quæ nimirum ex sola sermonis prolatione, corporali legis doctrina, libidinosa operatio nascitur, lascivaque ac luxuriosa cogitationum incitatio) perimuntur. Ad hæc vera etiam quinque Merobes filii (qui scilicet ex voluptate per innaturalem operationis usum, intemperantes quinque, quinque sensuum nascuntur modi) quæ in unum simul, velut in monte (in celso spiritalis speculationis vertice) occidere habet, in initio messis hordeorum (id est, primo statim actionis ex virtutis ratione exordio, sive, piæ ex naturæ rationibus speculationis) mens omnis secuadum Deum excelsa ac sublimis ; in unum simul necans, tum affectuum vim ac libidinum, tum turpem cogitationum motum. Ad hæc etiam, sensuum operationis abusu constantes lascivos modos atque indolem.

D *Et ceciderunt, inquit, hi septem in idipsum, et neci traditi sunt, in principio messis hordeorum. Et tulit Rhespha filia Aia saccum, et stravit eum sibi super petram quoadusque distillaverunt super eos ²³⁹ aquæ Dei e caelo.* Rhespha, uti dicebam, si nomen interpreteris, cursus oris, est ; quod est corporalis legis doctrina, ex sola prolatitii sermonis ratione ; quæ nimirum post affectuum ex ipsa prognatorum mortem, factamque in monte (celso vertice naturalis speculationis) in singulorum, quos ante complexa erat, corde manifestationem ; velut saccum, pœnitentiam sternit ; super petram (doctrinam scilicet Idei Dominicæ, spiritalibus in Christo legibus ac scitis per pœnitentiam navans

⁸¹ Rom. i, 26, 27. ⁸² Rom. vii, 6.

operam) quæ diu noctuque, tanquam filios per memoriam ob oculos habeat, priorem in carne legis institutionem; quoadusque stillaverint aquæ Dei de cælo (donec scilicet missæ fuerint divinæ Scripturarum notitiæ, e spiritualis speculationis celso vertice) quarum utique ea vis, ut affectus vitiaque exstinguant, ac virtutes instaurent. Si namque comparata legis disciplina, ut ad Christum (veram firmamque petram) per pœnitentiam accedens, divinum spiritualis Scripturarum scientiæ imbrem, juxta Davidis regis (mentis scilicet *fortis aspectu*) præceptum, suscipiat. Ait enim: *Et fecit omnia quæcunque mandaverat rex: Et audivit Deus terram postea* ⁸³. Divinarum ergo Scripturarum disciplina, juxta præceptum Davidis regis (legis scilicet spiritualis, aut mentis fortis aspectu) pœnitentiæ opes (cujus saccus signum existit) navando virtutibus operam, ad petram (scilicet Christum) sese transferens, divinum scientiæ imbrem excire solet; novitque impetrare ut Deus terram cordis audiat, tribuatque divinos gratiarum imbres, ac justitiæ uberes fructus subministret, velutque famem, superiorem solvat divinorum ignorantiam, ac spiritalibus bonis regionem adimpleat; nempe animam tritico, vino atque oleo affluentem reddat: illo quidem, ut quæ scientiæ practicæ sermone confirmetur ⁸⁴; hoc autem, ut quæ divino desiderio, fervorisque animi Deo unientis instauratore, splendescat; isto vero, ut quæ leni planoque ac pellucido, lucemque afferenti, ac terreno omni motu libero, tranquillissimæ mentis modo pariter ac ratione, virtutum vultu præniteat.

καὶ διαγεῖ καὶ φωτιστικῶ, καὶ παντὸς γεώδους λόγῳ, τὸ πρόσωπον ἡλαρυνομένην τῶν ἀρετῶν (56).

Verum nos quoque, magni Davidis more, ex omni confinio Israelis, Saulem delemus; terrenum scilicet ac corporalem **291** legis ritum; hoc est Judaicum cultus modum, sensumque in solo Scripturæ omnis contextu primo obvium crassioremque, ex omni modo theoreticæ institutionis; atque ad spiritalem eorum quæ intelliguntur deificam vim, transeamus; nobisque Gabaonitas conciliemus (naturales scilicet rationes) quos incolumes verus divinarum promissionum distributor atque arbiter Jesus esse voluit ⁸⁵; ob quorum Saulis injuria necem, divinum Deus scientiæ imbrem inhibuit; occidamusque per eosdem Gabaonitas (naturales scilicet speculationes) velut viros septem ex filiis Saulis (nimirum libidinosam legem, terrenamque et temporaneam intelligentiam) quam Rhespha (*oris* scilicet *cursus*) parere habet (corporalis nimirum legis disciplina) et Merobe, quam *gutturis affluentem satietatem* interpreteris; id est, ventris voluptatem. Prior, Memphibosthe parens atque Ermonthi (quorum alter, *oris pudor*; alter, *eorum anathema* sit, si nomen interpreteris; nempe vitiorum habitus ac operatio) sequens, quinque Esdrieli suscipit filios (contemplanti scilicet parti animi, libidinosos quin-

⁸³ I Cor. x, 4. ⁸⁴ Psal. ciii, 15. ⁸⁵ Josue ix, 20.

μετανοίας κατὰ Χριστὸν ἐπιμελουμένη θεσμῶν· ἔχουσα κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμέρας καὶ νυκτὸς διὰ τῆς μνήμης, ὡς τέκνα, τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ νόμου προτέραν ἀναγωγὴν, ἕως στάξουσιν ὕδατα Θεοῦ ἐξ οὐρανοῦ· τουτέστιν, ἕως καταπεμφθῶσιν αἱ θεῖαι τῶν Γραφῶν γνώσεις ἐκ τοῦ ὕψους τῆς πνευματικῆς θεωρίας (52), αἱ σβεστικά μὲν τῶν παθῶν, ἀνανεωτικά δὲ τῶν ἀρετῶν. Πέφυκε γὰρ ἡ τοῦ νόμου μάθησις, πρὸς Χριστὸν τὴν ἀληθῆ καὶ στερεὰν πέτραν διὰ τῆς μετανοίας προσχωροῦσα, τὸν θεῖον τῆς πνευματικῆς τῶν Γραφῶν γνώσεως ὑετὸν ὑποδέχεσθαι, κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως Δαβὶδ· τουτέστι, τοῦ ἰσχυροῦ τὴν ὄρασιν νοῦ. Φησὶ γὰρ· Καὶ ἐποίησε [ἅλλ. ἐποίησαν] πάντα ὅσα ἐνετείλατο ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς τῇ γῆ μετὰ ταῦτα. Οὐκοῦν ἡ τῶν θείων Γραφῶν μάθησις, κατὰ τὴν ἐντολὴν Δαβὶδ τοῦ βασιλέως (τουτέστι τοῦ πνευματικοῦ νόμου, ἢ τοῦ ἰσχυροῦ τὴν ὄρασιν νοῦ), διὰ μέσης τῆς μετανοίας, ἧς ὁ σάκκος ὑπάρχει σύμβολον, κατὰ τὴν πρᾶξιν τῶν ἀρετῶν, ἐπὶ τὴν πέτραν, ἤγουν Χριστὸν, μεταφερομένη, τὸν θεῖον ἐκκαλεῖσθαι τῆς γνώσεως πέφυκεν ὑετὸν· ἐπακοῦσαι τε τὸν Θεὸν τῇ γῆ τῆς καρδίας εἴωθε δυσωπεῖν, καὶ δοῦναι θείους χαρισμάτων ὄμβρους, καὶ τῶν ἐν δικαιοσύνῃ καρπῶν χορηγῆσαι τὴν ἀφθονίαν, καὶ λῦσαι τὴν καθ' ἀπερ λιμὸν τὴν προλαβοῦσαν τῶν θείων ἀγνωσίαν, καὶ ποιῆσαι χώραν πλήρη τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν· τὴν ψυχὴν σίτῳ βριθοῦσαν, καὶ οἴνῳ, καὶ ἐλαίῳ· τῷ μὲν, ὡς λόγῳ πρακτικῆς γνώσεως στηριζομένην (53)· τῷ δὲ, ὡς θείῳ πῶθῳ, καὶ ἀνανεωτικῷ τῆς κατ' ἔφεσιν πρὸς Θεὸν ἐνωτικῆς ζήσεως, εὐφραινομένην (55)· τῷ δὲ, ὡς λείῳ καὶ ὀμαλῷ (55), ἐλευθέρῳ κινήματος, τῆς ἀπαθείας τρόπῳ τε καὶ

Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὸν μέγαν Δαβὶδ, ἀφανίσωμεν τὸν Σαοὺλ ἐκ παντὸς ὄριου Ἰσραὴλ· τουτέστι, τὸν γεώδη καὶ σωματικὸν τοῦ νόμου θεσμὸν· ἤτουν τὸν Ἰουδαϊκὸν τῆς λατρείας τρόπον, καὶ τὸν ἐν μόνῳ τῷ ῥητῷ πρόχειρον τῆς ὅλης Γραφῆς καὶ σωματικώτερον νοῦν, ἐκ παντὸς τρόπου θεωρητικῆς μυσταγωγίας· καὶ μετέλωμεν πρὸς τὴν πνευματικὴν τῶν νοουμένων ἐκθέωσιν· καὶ περιποιησώμεθα τοὺς Γαβαωνίτας, τουτέστι, τοὺς κατὰ φύσιν τῶν ὄντων λόγους· οὓς ἀπαθεῖς διετήρησεν ὁ ἀληθινὸς κληροδότης τῶν θείων ἐπαγγελιῶν Ἰησοῦς· δι' οὓς ἀναιρουμένους ὑπὸ Σαοὺλ, τὸν θεῖον ἀνέσχε τῆς μυστικῆς γνώσεως ὑετὸν ὁ Θεός· καὶ ἀποκτείνωμεν δι' αὐτῶν τῶν Γαβαωνιτῶν, τῆς φυσικῆς δηλαδὴ θεωρίας, ὡσπερ ἄνδρας ἐπτά τῶν υἱῶν Σαοὺλ, τὴν ἐμπαθῆ τοῦ νόμου, πρόσουλόν τε καὶ χρονικὴν ἐκδοχὴν, ἣν τίκτειν πέφυκεν ἡ Ῥεσφά, στόματος ὑπάρχουσα δρόμος (ὅπερ ἐστὶν ἡ σωματικὴ τοῦ νόμου μάθησις)· καὶ ἡ Μερῶβ, πλησμονὴ φάρυγγος ἐρμηνευομένη, τουτέστιν, ἡ τρυφή τῆς γαστροῦς. Ἡ μὲν τὸν Μεμφιβοσθὲ τίκτουσα καὶ τὸν Ἐρμονθὶ (τὸν μὲν αἰσχύνῃ στόματος ἐρμηνευόμενον· τὸν δὲ, ἀνάθεμα αὐτῶν), ἤγουν τὴν ἐξὶν τῶν παθῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν· ἡ δὲ, τοὺς πέντε υἱοὺς τῷ Ἐσδριῆλ, τῷ θεωρη-

τικῆ δὴλαδὴ τῆς ψυχῆς μέρει, τοὺς κατὰ παραχρήσιν ἐμπαθεῖς πέντε τρόπους τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων· οὓς διὰ τῆς φυσικῆς ἀναιροῦντες θεωρίας, ὠργισμένον τὸν Θεὸν ἰλεούμεθα, πρὸς τὸ πνεῦμα μετενεχθέντες ἀπὸ τοῦ γράμματος· καὶ τοὺς θεῖους ἐκκαλούμεθα τῆς γνώσεως ὄμβρους· καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δαφιλῶς τῆς δικαιοσύνης καρπῶν ἀπολαύομεν. Τὸ γὰρ γράμμα τοῦ νόμου, καθάπερ τινὰ Σαοὺλ, ἢ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος γεννωμένην πρόςυλον ἐκδοχὴν τοῖς χοϊκοῖς τὴν διάνοιαν, ὡς τέκνα Σαοὺλ καὶ ἔκγονα, διὰ μέσης τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὸς τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς μυσταγωγίας ἀναγαγόντες, πᾶν σωματικὸν τοῦ νόμου καὶ πρόσκαιρον νόημα, καὶ κυριώτερον εἰπεῖν, χοϊκὸν ἀποκτείνομεν, εἴπερ καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸν Σαοὺλ μεμισήκαμεν, καὶ ἐξουδενώκαμεν αὐτὸν, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπὶ Ἰσραὴλ· ἡγοῦν τὸν κατὰ σάρκα προφανῆ τῆς Γραφῆς τρόπον, τουτέστι τὸν Ἰουδαϊσμὸν, ἀπωσάμεθα, νοεράς δυνάμεως.

Δεῖ γὰρ τὸν Σαοὺλ (ἡγοῦν τὸν σωματικὸν τοῦ νόμου Θεσμὸν) μισθῆναι (56) καὶ ἀπωσθῆναι τῆς βασιλείας, ὡς τὸν Ἀγὰγ βασιλέα Ἀμαλήκ, καὶ τὰ πτόνα τῶν ποιμνίων καὶ βουκολίων, καὶ τὴν ἄμπελον καὶ τὴν ἐλαίαν (τὰ τοῦ θυμοῦ λέγω καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὑπεκκαύματα, καὶ τὰ περιποιητικὰ τῆς τρυφῆς αἴτια) περιποιούμενον, καὶ αὐτὸν ζῶντα τὸν Ἀγὰγ πρὸς τὴν γῆν μεταφέροντα τῆς ἐπαγγελίας (τουτέστι τὸν μόσχον, ἡγοῦν τὸ χοϊκὸν φρόνημα τῆς σαρκῆς), εἰς τὸν τῆς θείας ἐπιγνώσεως τόπον· λέγω δὴ τὴν καρδίαν· μόσχος γὰρ ὁ Ἀγὰγ (b) ἐρμηνεύεται· μόσχος ἐκεῖνος τυχὸν, ὃν ὁ μωρὸς καὶ ἀσύνητος Ἰσραὴλ (57) κατὰ τὴν ἐρημον χιωνεύσας ἀθεοποίησε, καὶ τῆς θείας θεραπείας τὴν ἡδονὴν τῆς γαστρὸς προετίμησεν· ὄντινα μόσχον Μωϋσῆς ἀφανίζῃ, καὶ Σαμουὴλ· ὁ μὲν λεαίνων καὶ διασπείρων ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ μαχαίρα πνευματικῆ κατασφάττων· τουτέστιν, ἡ ζῶσα καὶ ἐνεργῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις (τοῦτο γὰρ Μωϋσῆς), καὶ ἡ διὰ τῶν ἐντολῶν ὑπακοὴ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ Σαμουὴλ. Μωϋσῆς γὰρ ὕδωρ ἐρμηνεύεται σπαιρών (c)· καὶ Σαμουὴλ ὑπακοὴ Θεοῦ (d), ὅπερ ἐστὶ πίστις ἀληθῆς, καὶ βίος ἐνθεος.

⁵⁶ I Reg. xvi, 1. ⁵⁷ I Reg. xv, 8. ⁵⁸ Exod. xxxii, 4. ⁵⁹ ibid. 20; I Reg. xv, 32.

(b) Μόσχος γὰρ ὁ Ἀγὰγ. In libello expositio- nis nominum propriorum biblicorum, exponitur *lectum, solarium*. Videtur tum Maximus, tum ejus libelli auctor ad eandem referre radicem, nempe מלך sive מלך, quod est *superbia, excellentia*; quod sic dicatur, vel domus lasiugium, vel taurus in grege princeps et calentissimi sanguinis; ex qua ejus qualitate quæst. 64, idem Maximus bovea iræ typo accepit, et quod ejus sanguis epotus præsentissimum venenum sit: inde scilicet quod cito indurescit. Gesn. relato Pall. Est sane malthis aptus bubulus sanguis, quod quam cæterorum animalium crassior, et cito coeat dureturque; præcipue taurinus, qui eo nomine etiam inter venena est. Est autem maltha materia durissima ex calce viva, adipe suillo, etc., subacta. Calidus, ossa contracta ferruminat: Si sanguis rejiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice et cum aceto sumptum: nec de taurino credere, temerarium est, Plin. aceto nimirum coagulo obstante. Coagulatum jam liquore ac frictum bubulum sanguinem liquone Ne-

que abusu constantes in nobis sensuum modos) quos naturalis ope speculationis necantes, Dei iram placamus, ad spiritum a littera translati; divinosque excimus scientiæ imbres, ac quorum illa parens, justitiæ fructus ubertim percipimus. Legis namque litteram, velut Saulem, seu quæ ex littera, animo terrenis terrena intelligentia nascitur, haud secus ac Saulis filios atque nepotes, interjecta naturali speculatione, ad spiritalis doctrinæ celsitatem quidquid corporalis ac temporanei legis sensus est, sive, ut verius loquar terreni, provehentes, interficimus; si modo nos quoque, haud secus ac Deus, Saulem odimus, eumque, ne regnet super Israel em sprevimus⁵⁶: id est, carnalem ultro conspicuum Scripturæ modum (nempe Judaismum) repulimus, ne intelligentis in nobis animæ facultatis, quam carnis servituti addicat, dominetur.

τοῦ μὴ βασιλεύειν πρὸς σαρκῆς δουλείαν τῆς ἐν ἡμῖν

Necesse enim est Saulem (id est, corporalem legis ritum) odio haberi ac regno expelli, velut qui Agag regem Amalec pinguesque greges et armenta, necnon vitem atque olivam (iræ scilicet ac cupiditatis incentiva, ac quæ libidini fomento existant, argumenta) servet⁵⁷; **292** atque in terram promissionis (divinæ scilicet cognitionis atque fidei locum, nempe animum) vivum ipsum Agag (*vitulum* scilicet, id est, terrenum carnis sensum) transferat. Agag enim, si nomen interpreteris, *vitulum* sonat; quem forte vitulum stultus et insipiens Israel, in deserto conflatum, deum consecravit, ventrisque libidinem divinæ cultui anteposuit⁵⁸. Hunc vitulum aboleret Moyses atque Samuel; alter quidem, comminando et seminando sub aqua; alter, spiritali gladio jugulando⁵⁹: nempe viva et efficax Spiritus sancti gratia (id enim Moyses significat), mandatorumque Dei obauditio (quod sibi vult Samuel). Moyses enim, si nomen interpreteris, *aqua saliens* est; Samuel vero, *obauditio Dei*; quod est vera fides, atque divina vita.

strates comedunt, quanquam nec delicatior videtur cibus nec sanior.

(c) Ὑδωρ σπαιρών. Accipio ac si καθ' ὕδωρ, quæ eclipsi

(d) Ὑπακοὴ Θεοῦ, exauditio Dei. Melius Maximus hoc εἶρηκε, quam auctor expositionis nominum propriorum biblicorum, qui duplex etymum ponit, alterum a verbo אָז, quasi *positus a Deo*, alterum a nomine אָז, quasi *Dei nomen*, sive *vocatus a Deo*. Palam enim sacer textus suffragatur Maximo, verumque ipse etymum ponit, vel in Israele et in Mose. Est itaque Samuel a radice אָז, in forma paul. eliso γ̄ euphoniæ causa I Reg. i, 20: *Et vocavit nomen ejus Samuel: quia a Domino אָז אָז petivi eum*; ubi hæc verba intelligantur, *Et exaudivi me*; quare etiam Maximus, active potius, quam passive videtur accipere; non satis ad mentem Scripturæ. An velum dietum quasi אָז אָז petitus a Deo, Græce θεαίτητος, qualem etiam Plato in Dialogis suis introducitur philosophantem cum Crætylo et aliis.

Igitur peccati imperium, sive carnis prudentiam A sensumque ut aboleat, sancti baptismatis gratiæ comparatum; itemque obedientiæ, qua reipsa divina impleantur mandata, ut gladio spiritus (verbo scilicet divinæ in Spiritu scientiæ) interimat; clamans mystice ad peccati libidinem pronamque passionem, haud secus ac magnus Samuel ad Agag: *Sicut liberis orbavit mulieres gladius tuus, filiis hodie orbabitur mater tua ex mulieribus*⁹⁰. Multas enim ut in gladio gulæ vitium, voluptatis lenocinio, virtutes liberis orbavit. Temperantiæ enim et castitatis, per incontinentiam ac vitæ luxuriam, semina extinguit: justitiæ vero, per insatiabilem modumque nescientem habendi cupiditatem, æquabilitatem corrumpit: humanitatis, per privatum vitioque hærentem indulgentiorem illum sui amorem, quæ ex naturæ rationibus existit conjunctionem scindit ac necessitudinem. Atque, ut summa dicam, gulæ vitium virtutis omnia germina perimit. Hoc autem vitium, ut dicebam, sola tollit, tum baptismatis gratia, tum Dei mandatorum obedientia instituta vitæ ratio. Quæ igitur in littera legem posita est, hocce vitium foventem atque servantem, Deum pœnit in Israelis regem inunxisset, translatisque sceptris, Davidi (legi scilicet evangelicæ ac spiritali) imperium tradit; nempe filio Jesse. Est autem Jesse, si nomen interpreteris, *Dei effectio*. Sanctum ergo Evangelium germen est factionis Dei; id est, ejus per carnem propriæ effectio, quæ **293** in sæcula infinita regno potitur; *cujus auspiciis atque munere, indissolubilem exultationem ac lætitiã, velut diem occasus nesciam ac immortalem, habemus.* Ait enim: *Hæc est dies quam fecit Deus; exultemus, et lætemur in ea*⁹¹; nempe diem vocans evangelicam gratiam, in qua vult, ut juxta quod monet Apostolus: *Sicut in die (scientiæ ac veritatis) honeste ambulemus*⁹². Est enim Christus lucis sempiternæ dies, in quo operæ pretium, ut ejus omnes fideles virtutum honestate et cultu rite vitam instituant. Hic namque solus a Deo (carnis scilicet ratione)

ὄκοῦν τὸ κράτος τῆς ἀμαρτίας, ἤγουν τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἢ χάρις ἀφανίζουσιν πέφυκε τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, καὶ ἡ καθ' ἐνέργειαν ὑπακοῆ τῶν θεῶν ἐντολῶν, ἀποκτένειν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος (ἤγουν τῷ ῥήματι τῆς θείας ἐν πνεύματι γνώσεως). βοῶσα μυστικῶς πρὸς τὸ πάθος τῆς ἀμαρτίας, ὡς ὁ μέγας πρὸς τὸν Ἀγάγ Σαμουὴλ. Καθὼς ἠτέκνωσε γυναικας ἢ μάχαιρά σου, ἀτεκνωθήσεται σήμερον ἐκ γυναικῶν ἢ μήτηρ σου. Πολλὰς γάρ τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, ὡς ἐν μαχαίρᾳ, τῷ λείψ τῆς ἡδονῆς λογισμῶ ἠτέκνωσεν ἀρετάς. Τῆς μὲν γὰρ σωφροσύνης διὰ τῆς ἀκρασίας ἀποκτένει τὰ σπέρματα· τῆς δικαιοσύνης δὲ διὰ τῆς πλεονεξίας διαφθείρει τὴν ἰσονομίαν· τῆς φιλαυθροπίας δὲ διὰ τῆς φιλαυτίας τὴν ἐκ φύσεως διατέμνει συνέχειαν· καὶ συντόμως εἰπεῖν (38), πάντων τῶν καθ' ἀρετὴν γεννημάτων ἀναιρετικὸν ἐστὶ τῆς γαστριμαργίας τὸ πάθος. Τοῦτο δὲ μόνη, καθὼς ἔφη, ἀναιρεῖ τὸ πάθος, ἢ τε τοῦ βαπτίσματος χάρις, καὶ ἡ καθ' ὑπακοῆν Θεοῦ τῶν ἐντολῶν ἀγωγὴ. Τὸν οὖν τούτου τοῦ πάθους περιποιητικὸν ἐν γράμματι νόμον μεταμελεῖται χρίσας εἰς βασιλεῖα τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς, καὶ μεταφέρει τὸ κράτος τῆς βασιλείας, καὶ δίδωσι τῷ Δαβὶδ (τῷ εὐαγγελικῶ δηλαδὴ καὶ πνευματικῶ νόμῳ), τουτέστι, τῷ υἱῷ Ἰεσσαί. Ἐρμηνεύεται δὲ Ἰεσσαί, Θεοῦ ποιήσις (e). Οὄκοῦν τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, γέννημα τυγχάνει τῆς ποιήσεως, ἤγουν τῆς τοῦ Θεοῦ διὰ σαρκὸς αὐτουργίας, τῆς ἐχούσης εἰς τοὺς ἀπέλους αἰῶνας τὴν βασιλείαν· καθ' ἣν ἔχομεν ἀγαλλίασιν ἀκατάλυτον, καὶ τὴν εὐφροσύνην ὡς ἡμέραν οὖσαν ἀνέσπερον καὶ ἀτελευτητον. Φησὶ γάρ· Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Θεός· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· ἡμέραν λέγων, τὴν εὐαγγελικὴν χάριν, ἢ τὸ μυστήριον αὐτοῦ τοῦ ταύτην ποιησαμένου τὴν χάριν, ἐν ᾧ βούλεται πάντας ἡμᾶς, κατὰ τὸν θεῖον εὐσχηστολον, ὡς ἐν ἡμέρᾳ γνώσεως καὶ ἀληθείας ἀποχρημῶς περιπατεῖν. Ἡμέρα γὰρ αἰδίου φωτός ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐν ᾧ δεῖ πάντας τοὺς αὐτῷ πεπιστευκότας, διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν εὐσχημοσύνης καλῶς πολι-

⁹⁰ I Reg. xv, 33. ⁹¹ Psal. cxvii, 24. ⁹² Rom. xiii, 13.

quæ eclipsis Græcis familiaris est: sed difficultas est explicanda voce *σπαίρων*, et componendo Maximi etymum, cum eo quod ipse sacer textus habet, Exod. ii, 10, ubi dicitur, *Et vocavit nomen ejus Mose, משה*; et dixit, quia de aqua extraxi eum, משה יצא. Ab eventu itaque dictus Moses, quasi ex aqua extractus, et ut grati animi momento, etiam nomine beneficium continue proderet. Voluit forte Maximus, sive qui illi hujus etymi auctor fuit, ad Homericam vocem alludere, qua usus est in bove, qui renitentia quadam trahatur, ut sic quasi obnitentibus fluctibus et ipso in fiscella illis obsequente, et dum illorum impetu trahitur, significetur Moses quasi majore vi inde extractus. Ita refert Varin. "Ὅρα δὲ ὅτι τὸ σπαίρειν ἐπὶ βοῶς εἶπε σπωμένον Ὀμηρος, καὶ οὐκ ἐθέλοντος ἔπεσθαι τοῖς ἄγουσι. Πλάτ. γ. 295. Quasi metaphora ab illis quæ palpitant, motuque ac gestu contra avertentem velut obluantem. Ad quæque

significare inconditum quemdam motum, ὡς ὀρώμεν ἐν ἰχθύσι, *qualem fere videmus in piscibus*, tum nimirum cum ex aqua extrahuntur, et in suum elementum resilire contendunt. Alioquin non videntur ἄμουσος piscium in aquis motus, sed ipse scelis compositus, et qui ea compositione terrestrium animalium nihil cedat motui, sed fere vincat, sive subsiliant, sive aquis fidant, sive etiam longo tramine, vel gregatim, vel singulares maria sulcent et adnavigent, in sui copiam evinctis subinde prestant.

(e) Θεοῦ ποιήσις. Voluit forte qui auctor Maximus etymi fuit scribere κτήσις, quasi a κτῆ, quod unquam est ex nominibus Dei, et κτῆ, quod est pecus, et quasi possessio. Nam et Græcis κτήσις est a κτῶμαι. Vel forte, hecmanicum existat et formativum nominis προφήτῆ, quasi a πρ, quod est novitas. Vel denique a πρῶτ, quasi senex decrepitas, πρῶτ Isai dicitur sit.

τεύεσθαι. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ πεποιημένος ἄνευ σπο-
 ρᾶς ὑπὸ Θεοῦ μόνος τὸ κατὰ σάρκα, καὶ τῶν κατὰ
 φύσιν θεσμῶν καινοτομήσας τοὺς νόμους, καὶ κατὰ
 πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν ἠτοιμασμένος, καὶ φῶς
 εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραήλ. Φῶς
 γάρ ἐστιν ἀληθῶς ἐθνῶν ὁ Κύριος ἡμῶν (60), ἀπο-
 καλύπτων αὐτοῖς, διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως, τοὺς
 τῷ ζῶφφ τῆς ἀγνοίας ἐπιμεμυκτάς ὀφθαλμούς τῆς
 διανοίας· καὶ θείας ἀγωγῆς πάλιν ἑαυτὸν ἐτοιμά-
 σας (61) τοῖς πιστοῖς λαοῖς ἀγαθὸν ἀρετῆς ἐξεμπλά-
 ριον· προσώπου τοῦ κατ' ἀρετὴν ὑπογραμμὸς αὐτοῖς
 γενόμενος καὶ ὑποτύπωσις· πρὸς ὃν ἀφορῶντες, ὡς
 ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τὰς ἀρετὰς κατὰ μί-
 μησιν, ὡς ἡμῖν ἐστι δυνατὸν, κατορθοῦμεν διὰ τῆς
 πράξεως. Ἀλλὰ καὶ δόξα λαοῦ Ἰσραήλ αὐτός ἐστιν
 ὁ Θεὸς καὶ Λόγος (62), ὡς τῷ θείῳ τῆς γνώσεως
 φωτὶ διὰ τῆς μυστικῆς θεωρίας καταφαιδρύνων τὸν
 νοῦν. Ἡ τυχὸν λαοῦ φησὶν ὁ λόγος (63), τοὺς κατὰ
 φύσιν λόγους· πρόσωπον δὲ τούτων, τὴν ἄπταιστον
 δόξαν, ἧς ἐτοιμασία, φῶς πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτὸς
 καθέστηκεν ὁ Λόγος, ὡς κτίστης τῆς φύσεως· ἔθνη
 δὲ, τὰ παρὰ φύσιν πάθη (64), ἅπερ ἀποκαλύπτει
 λανθάνοντα, φῶς δωρούμενος γνώσεως, καὶ παντελῶς
 ἐξωθεῖται τῆς φύσεως. Δόξα δὲ γίνεται τοῦ Ἰσραήλ
 ὁ Λόγος (65), ὡς τῶν παρὰ φύσιν παθῶν ἀποκαθαί-
 ρων τὸν νοῦν, καὶ τοῖς κατὰ φύσιν λόγοις κατακο-
 σμῶν· πρὸς δὲ, καὶ τῷ διαδήματι τῆς κατὰ τὴν θέω-
 σιν ἀτρεψίας ἐπισφίγγων. Δόξα γὰρ ἀληθῶς ὑπάρ-
 χει τοῦ Ἰσραήλ, ἣ τε τῶν παρὰ φύσιν ἀπαλλαγῆ
 παθῶν, καὶ τῶν κατὰ φύσιν λόγων κατόρθωσις, καὶ
 τῶν ὑπὲρ φύσιν ἐπίκτησις ἀγαθῶν. Ὁ τοῦτον τὸν
 νοητὸν Δαβὶδ προσδεχόμενος, καὶ φρονήται ὑπὸ τοῦ
 Σαούλ, ἀλλ' οὐχ ἀλίσκεται· ἀλλὰ καὶ τούναντιον, διὰ
 πολλὴν φιλικθροπίαν ὡς ἀπαθῆς, καὶ μισούμενος
 θεραπέυει τῇ κιθάρᾳ τοῦ πνεύματος, τὸν ἐχθρὸν
 πονηρῶ καταπνιγόμενον πνεύματι· καὶ ποιεῖ σώ-
 φρονα, λύων αὐτὸν, καθάπερ δαίμονος πονηροῦ, τῆς
 κακῆς τοῦ χοῦκοῦ φρονήματος ἐπιληψίας. Πᾶς γὰρ
 διὰ φθόνον μισῶν, καὶ κακῶς διαβρυλλῶν ταῖς δια-
 βολαῖς τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἀρετῶν, καὶ τῇ περι-
 ουσίᾳ τοῦ λόγου τῆς πνευματικῆς γνώσεως δυνατώ-
 τερον, Σαούλ ἐστι πονηρῶ καταπνιγόμενος πνεύματι,
 μὴ φέρων τὸ κλέος τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν εὐ-
 δαιμονίας τοῦ κρείττονος· καὶ διὰ τοῦτο πλέον μαι-
 νόμενος, ὅτι μὴ δύναται τὸν εὐεργέτην διαχειρίσα-
 σθαι. Πολλάκις δὲ καὶ αὐτὸν ἀποπέμπεται πικρῶς
 τὸν φίλτατον Ἰωνάθαν· τὸν ἔμφυτον λέγω κατὰ συν-
 εἰδήσιν λογισμῶν, τὸν ἄδικον μίσος ἐλέγχοντα, καὶ
 τοῦ μισουμένου φιλαλήθως ἀφηγούμενον τὰ κατορθ-
 θώματα, κατὰ τὸν πάλαι καὶ μάταιον ὄντως Σαούλ·
 πρὸς ὃν φησι Σαμουὴλ, ὡς παραβάτην τῶν θείων
 ἐντολῶν· *Μεματαίωται σοι, ὅτι παρέθης τὴν ἐν-
 τολήν μου, ἣν ἐνετείλατό σοι ὁ Θεός.* Σαούλ, ὡς
 προέφη, ἐστὶν, ἣ ὁ γραπτὸς νόμος, ἣ ὁ κατὰ τὸν
 γραπτὸν νόμον πολιτευόμενος λαὸς τῶν Ἰουδαίων.
 Ἀμωστέρων γὰρ οὕτω χοϊκῶς ἀλλήλοισ συμπεπλεγ-

A absque ullo semine factus ac conditus est, innov-
 vitque naturalis ac consueti partus leges; paratus
 scilicet ante faciem omnium populorum, lumenque
 ad revelationem gentium, et gloriam plebis Israeli-
 ticæ⁹³. Verum etenim gentium lumen est Dominus
 noster, qui ignorantiae caligine clausos mentis oculos
 vere in eis agnitionis luce detergat ac aperiat; rur-
 susque etiam divinæ disciplinae ipse se fidelibus po-
 pulis probum, virtutis æmulatione, paravit exem-
 plum: faciei scilicet virtutis luce radiantis exemplar
 existens, in quem contuentes, velut nostræ aucto-
 rem salutis ac duce, actionis cultu, quoad nobis
 concessum est, ejus imitatione seduli virtutes præ-
 stamus. Sed et gloria populi Israelitici ipse Deus ac
 Sermo est, velut scilicet qui divina scientiæ luce,
 per mysticam contemplationem, mentem illustret.

B Aut forte populos vocat Scriptura naturales ratio-
 nes: harum autem faciem, inoffensam omnique erro-
 re vacantem claritatem; cujus præparatio (lumen
 scilicet agnitionis) ipse, velut naturæ conditor,
 Sermo existit. Gentes autem, a naturæ rationibus
 abhorrentes affectus, quos latentes detegit, donans
 scientiæ luce, ac ex natura prorsus profligat. Fit au-
 tem Sermo Israelis gloria atque claritas, quod scilicet
 ab innaturalibus animum affectibus emundet,
 exque natura comparatis rationibus perornet. Ad
 hæc vero etiam, quod immobilis arrogatæ deitatis
 diademate astringat. Vere etenim Israelis gloria est,

C tum ab innaturalibus affectibus absolvi, tum natura-
 les complere rationes, tum denique bona, quæ natu-
 ram superant, adipisci. Qui spiritalem hunc Da-
 videm recipit, etsi in eum Saulis inardescat invidia,
 non tamen capitur atque vincitur; 294 quin
 contra, quæ ejus summa clementia est ac huma-
 nitas, velut tranquillissimæ mentis, qui etiam odio
 habeatur, Spiritus cithara hostem recreat ac mole-
 stia levat, quem spiritus nequam opprimat⁹⁴; sa-
 næque mentis eum efficit, velut a dæmone, a mala
 terreni sensus, quasi morbi sontici labe, propensius
 liberans. Quisquis enim præ invidia odio habet,
 maleque sugillat ac detrahit ei qui, virtutum cer-
 taminibus clarus, etiam abundantia sermonis spi-
 ritualis scientiæ potentior est, Saul est, quem spi-
 ritus nequam opprimat, ejus qui majore præstantia
 excellat virtutis decus ac scientiæ felicitatem ferre
 non valens; hæcque illi ratio ut majori feratur insa-
 nia, quod eum demerenti necem importare non
 potest⁹⁵. Sæpius vero ipsum quoque charissimum

D Jonathanem acerbis repellit, naturalem scilicet
 conscientiæ rationem; quæ videlicet iniquum odium
 reprehendat, ejusque qui odio habetur animi can-
 dore facinora atque virtutes referat⁹⁶; velut etiam
 ille demens vetusque Saul, ad quem Samuel velut
 divina transgressum mandata: *Stulte, inquit, egisti,
 qui transgressus es mandatum meum, quod mandavit
 tibi Deus*⁹⁷. Saul, uti in superioribus dicebam, aut

⁹³ Luc. II, 31. ⁹⁴ I Reg. XVI, 18; XVIII, 9. ⁹⁵ I Reg. XX, 30 seqq. ⁹⁶ I Reg. XIX, 5 seqq. ⁹⁷ I Reg. XV, 19.

lex scripta est, aut, qui ex legis scriptæ rationibus vitam instituit, Judaicus populus. Ab utrisque enim sic terrene sibi mutuo implexis ac cohærentibus abscedit spiritus Domini (spiritualis scilicet speculatio et scientia), invaditque spiritus nequam (nempe terrenus sensus) crebris nimirum, aliisque alias excipientibus, rerum ortu interituque alternantium turbationibus jugique vertigine, arreptitiorum more, animi rationum instabilitate suffocans. Tum enim lex terrene, ex sola litteræ ratione intellecta, arreptitium refert, ac sacro morbo laborantem, quæ sexcentis jactetur contrariis sibi que ipsa nihil consentiat; tum mens Judaicos consecrans mores, instabili terrenorum circumlacioni errorique vesane inhians, eidem quoque instabiliter necessario comitem circumlacioni errorique, animi affectionem habet. At, ubi David, vere ille natura musicus, Dominus noster Jesus Christus, spiritu mysticæ contemplationis legem pariter Judæumque incantaverit; tum illam ex terrena spiritalem reddidit, tum hunc a diffidentia ac incredulitate ad fidem traducit. 295 Saulem itaque moribus referunt lex pariter ac Judaicus populus, et cum fanatico aguntur spiritu, et cum mente sobria sunt. Fanatico enim lex furore agitur, uti dicebam, tuius est et fanaticus, qui Deum terreno sensu quæ spiritaliter intelligatur; atque Judæus similiter sobrius, qui a corporali cultu ad spiritalem Dei cultum traducatur.

Porro et istud observandum, interficere Saulem quos Jesus servet velitque incolumes. Quos enim Scripturæ spiritus vindicat, litteræ comparatum, ut interimat. Idecirco hanc (nempe legem scriptam) poenitet Deum in Israelis regem inunxisse, quæ a Judæis carnaliter accipiatur; datque Spiritui regni potestatem, qui litteræ proximo eaque melior sit. *Et dabo, inquit, regnum proximo tuo, qui te melior sit*⁹⁸. Quemadmodum enim David Saulis proximus erat, sic quoque scite Spiritus litteræ legis adjunctus est; quippe cui ut post mortem litteræ inclarescat ex genio est.

Igitur nos quoque spiritalem Davidem obsecramus, ut spiritualis contemplationis ac scientiæ cithara terrenorum affectu fanaticæ mentis nostræ auribus occinat, ac spiritum nequam terrenæ sensu sese collidentium casuum varietalis abigat; ut ita spiritaliter legem intelligere, inque ea latentem mysticam rationem offendere, ac quod satis sit in vitæ æternæ viaticum comparare valeamus; ne mutuo acceptam in littera symbolicam legem habeamus, qui scientia gratiæ in spiritu egeni careamus; solamque, ut oculis capti, de divinis percontationem colamus, hoc scilicet destituti ut lucidissimo vere aspectu eloquia divina eorum nanciscamur. Ambo enim Saul dicitur, si in nostram linguam transferatur: nam, præter ea quæ dicta sunt, si nomen interpreteris, *feneratus est ac percontatio;*

⁹⁸ I Reg. xv, 28.

Α μένων ἀφίπταται τὸ πνεῦμα Κυρίου, ὃ ἐστὶν ἡ πνευματικὴ θεωρία καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἐπέρχεται πνεῦμα πονηρὸν (τουτέστι, τὸ ὑλικὸν φρόνημα), ταῖς ἀλλεπαλλήλοις τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορὰν ταραχαῖς καὶ δινήσεσιν, ὡς ἐπιλήπτους τῇ ἰάσασα τῶν λογισμῶν καταπνίγον. "Ὁ τε γὰρ νόμος χοϊκῶς πρὸς μόνον τὸ γράμμα νοούμενος, ἐπιλήπτός ἐστι μυρίασις δονούμενος ἐναντιώσεσι, καὶ μηδεμίαν ἔχων πρὸς ἑαυτὸν συμφωνίαν· ὅ τε Ἰουδαῖζων νοῦς, τῇ ἀστάτῳ περιφορᾷ τῶν ὑλικῶν ἐπιμαινόμενος, ἀσπάτως ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν συµμεταβαλλομένην ἔχει διάθεσιν. Ὁπνηνίκα δὲ Δαβὶδ, ὁ κατ' ἀλήθειαν φύσει μουσικὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ἐπάσει τῷ πνεύματι τῆς μυστικῆς θεωρίας, τὸν τε νόμον, καὶ τὸν Ἰουδαῖον· τὸν μὲν ἀντὶ χοϊκοῦ ποιεῖ πνευματικόν· τὸν δὲ μετὰ γαίῃ πρὸς πίστιν ἐξ ἀπιστίας. Ἔστιν οὖν κατὰ τὸν Σαοὺλ, ὃ τε νόμος, καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός, καὶ ἐπιλήπτος καὶ σῶφρων. Ἐπιλήπτος γὰρ ὁ νόμος ἐστίν, ὡς ἔφη, χοϊκῶς λαμβανόμενος· καὶ ἐπιλήπτος ὁ Ἰουδαῖός ἐστι, χοϊκῶς τῷ Θεῷ λατρεύειν βουλόμενος· καὶ πάλιν σῶφρων ὁ νόμος ἐστὶ, πνευματικῶς νοούμενος· καὶ ὁ Ἰουδαῖος ὡσαύτως σῶφρων ἐστίν, ἐκ τῆς σωµατικῆς λατρείας ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν μεταφερόμενος.

cum terreno sensu accipitur; Judæusque arrepticolere in animum inducit. Ac rursus lex sobria est,

C Σημειωτέον δὲ, ὅτι τοὺς ὑπὸ Ἰησοῦ διασωζομένους, ἀποκτενεῖ Σαοὺλ. Οὗς γὰρ περιποιεῖται τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, ἀποκτενεῖ τὸ γράμμα πέφυκε. Διὸ τοῦτον, λέγω δὴ τὸν γραπτὸν νόμον, μεταμελεῖται χρίστας βασιλεύειν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Θεός, ὑπὸ Ἰουδαίων σαρκικῶς λαμβανόμενον, καὶ δίδωσι τῷ πνεύματι τὸ κράτος τῆς βασιλείας, τῷ πλησίον τοῦ γράµµατος, καὶ ἀγαθῷ ὑπὲρ τὸ γράµµα. Καὶ δώσω, φησί, τὴν βασιλείαν τῷ πλησίον σου τῷ ἀγαθῷ ὑπὲρ σέ. Καθὼς γὰρ ὁ Δαβὶδ ἦν πλησίον τοῦ Σαοὺλ, οὕτω τῷ γράµµατι τοῦ νόμου τὸ πνεῦμα σοφῶς παραπέπηγεν· ὅπερ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γράµµατος πέφυκε διαφαίνεσθαι (66).

Παρακαλέσωµεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν νοητὸν Δαβὶδ (67), ἐπηχῆσαι τῇ κηθάρῃ τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνῶσεως ἐπιληπτεῦσιν τοῖς ὑλικῶσι τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ ἀπελάσαι τὸ πονηρὸν πνεῦμα τῆς πρὸς ἀσθησιν ὑλικῆς περιπετείας, ἵνα δυναθῶµεν νοῆσαι τὸν νόμον πνευματικῶς, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυµµένον μυστικὸν λόγον εὐρεῖν, καὶ κτήµα ποιήσασθαι διαρκὲς πρὸς ἐφόδιον αἰδίου ζωῆς· ὅπως μὴ τὸν δεδανεισµένον ἐν γράµµατι συµβολικὸν ἔχωµεν νόµον (68), ἀποροῦντες τῆς κατὰ χάριν ἐν πνεύματι γνῶσεως· καὶ µόνην στέργωµεν, ὡς µὴ βλέποντες, τὴν περὶ τῶν θείων ἐρώτησιν, ἐστερηµένοι τῆς τῶν μυστικῶν λογίων κατ' ἀλήθειαν παµφαοῦς αὐτοψίας. Ἄµφω γὰρ λέγεται Σαοὺλ, πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταφερόμενος. Ἐρµηνεύεται γὰρ πρὸς τοῖς εἰρηµένοις, καὶ δεδανεισµένος, καὶ ἐρώτησις· ἅπερ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
 ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ.

S. P. N. MAXIMI ABBATIS
 CAPITA DE CHARITATE.

PROLOGUS AD ELPIDIUM.

Ecce ad eum librum, quem ad pietatem exercitentem, deque vita religiose instituenda, scripsi, hunc quoque de charitate compositum tuæ nisi sanctitati, pater Elpidi, pari quatuor Evangeliiis numero, centenis comprehensum capitibus; forte non admodum dignum tua expectatione; nostra tamen ingenii facultate non minorem. Verum sciat sanctitas tua, ne hæc quidem mei ingenii futuram esse: sed, perlustratis atque excussis sanctorum Patrum libris ac scriptis, seu sermonibus, hincque mente ad argumentum intenta, ac cum paucis, multa strictim breviterque admodum collegissem, 395 ut legentium facilius paterent oculis, ac memoriæ promptius occurrerent, tuæ sanctitati misisse. Oro autem ac obsecro, ut benigne ac gratanter legas, inquamque in eis utilitatem captes: rude vero ac invenustum dicendi genus negligas, ac preces pro nostra mediocritate, quæ frugis omnis spiritualis vacua sit, fundas. Quin hoc etiam flagito, ne ut obtunderem, hæc a me scripta existimes. Hoc implèvi, quod præceptum erat. Hoc ut dicam, id causæ est, quod libris ac sermonibus obtundentes, non pauci hodie existant; at pauci admodum qui operibus ipsi erudiant, aut etiam erudiantur. Quin potius hoc cura, ut singulis capitibus sedulo adhibeas animum. Nec enim omnia, ut existimo, omnibus intellectu facilia sunt: sed pleraque ejusmodi ut magna vulgo discussione cgeant, etiamsi simplicius dicta videantur. Forsitan enim aliquid quod animo conducat ex eis emer-

(a) Περὶ ἀσκητικοῦ βίου. Reddit. Obsop. de vitæ exercitio: nec emendat Gesnerus. Exercentem ad pietatem librum reddidi, post Nobilium, a quo eleganter liber ille Latine redditus est, sive, de vita religiose instituenda. Erudite pieque Bill. l. 1. 1. Sacrarum Observat. in hanc ipsam vocem, admonet, Artem quamlibet ac scientiam quædam vocabula ad usum suum sic accommodasse, ut in alienam plane significationem migrasse videantur. In his igitur interpretet, inquit, qui verbum verbo reddere student, nihil atque agunt, quam ut pro luce, meras lectoribus tenebras offundant. Legenda quæ erudite prosequi-

Α ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΠΙΔΙΟΝ.

Ἰδοὺ πρὸς τῷ περὶ Ἀσκητικοῦ βίου (a) λόγῳ, καὶ τὸν περὶ Ἀγάπης λόγον πέπομφα τῇ σῇ τιμιότητι, πᾶτερ Ἐλπίδιε, ἐν ἰσαριθμοῖς κεφαλαίοις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ἑκατοντάσιν· οὐδὲν μὲν ἴσως ἄξιον τῆς σῆς προσδοκίας· τῆς δὲ γε ἡμετέρας δυνάμεως οὐκ ἔλαττον. Πλὴν γινωσκέτω (b) ἡ σὴ ἀγιοσύνη, ὅτι οὐδὲ ταῦτα εἰσὶ τῆς ἐμῆς γεώργια διανοίας· ἀλλὰ τοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων διεθῶν λόγους, καθεῖθεν τὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν συντείνοντα νοῦν ἀναλεξάμενος· καὶ ἐν ὀλίγοις πολλὰ κεφαλαιωδέστερον συναγαγὼν, ἵνα εὐσύνοπτα γένωνται διὰ τὸ εὐμνημόνευτον· ἀπέστειλα τῇ σῇ δσιότητι, παρακαλῶν εὐγνωμόνως ἀναγινώσκειν, καὶ μόνην θηρεῦειν τὴν ἐν αὐτοῖς ὠφέλειαν· τὸ δὲ ἀκαλλὲς τῆς λέξεως [Fr. τῶν λέξεων] παραθλέπειν, καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τῆς πάσης πνευματικῆς ὠφελείας ἐρήμου. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο, μὴ εἰς ἔχλησιν ἡγεῖσθαι τὰ γεγραμμένα. Ἐπιταγὴν γὰρ πεπλήρωκα. Λέγω δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ λόγοις ἐνοχλοῦντες (1), πολλοὶ ἐσμεν σήμερον· οἱ δὲ ἔργοις παιδεύοντες, ἢ καὶ παιδευόμενοι, πάνυ εἰσὶν ὀλίγοι. Ἀλλὰ μᾶλλον ἐμπόνως προσέχειν ἐκάστῳ τῶν κεφαλαίων. Οὐ πάντα γὰρ πᾶσιν, ὡς οἶμαι, εἰσὶν εὐληπτα· ἀλλὰ καὶ πολλῆς τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς δεόμενα τῆς συνεξετάσεως, εἰ καὶ δοκεῖ ἀπλούστερον εἰρῆσθαι. Ἴσως καὶ ἂν τι φανεῖη χρήσιμον τῇ ψυχῇ ἐξ αὐτῶν ἀνακαλυπτόμενον. Ἀναφανήσεται δὲ πάντως Θεοῦ χάριτι, τῷ ἀπεριέργοις ἐννοίαις καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀγάπης ἀναγινώσκοντι. Τῷ δὲ μὴ ὠφελείας χάριν πνευματικῆς ἐντυγχάνοντι, ἢ τοῦτω τῷ πονήματι, ἢ

tur. Videas ubique fere in his peccare qui extra Ecclesie castra militantes, rerumque ecclesiasticarum rudes, ecclesiasticos tractatus ævi ejusque aggrediuntur, exque Græcis Latinos facere student. In his mihi proclivius deprehendere, ex antiquo usu ac exercitatione. Deprehendunt in aliis, qui peculiariter in illis versati sunt, jurisconsulti, medici, etc.

(b) Πλὴν γινωσκέτω. Verumtamen legat. pro, Noverit, sciat. Hæc tamen atque his similia, quod nova versione emendata, haud procul arcesseada.

καὶ ἄλλω οὐφθήμε. Ἄλλὰ τοῦ λέξεις θηρεῦειν πρὸς τὸ κακίζεν τὸν συγγραψάμενον, ἵνα σεαυτὸν ἐκείνου σοφώτερον δῆθεν, ὡς οἰήσῃς, παραστήσῃ, οὐδὲν ὠφέλιμον οὐδαμῶθεν οὐδέποτε ἀναφανήσεται. aliquid spiritualis consequatur, sive hanc, sive aliam quamvis lucubrationem legerit, sed ut ditiones aucupet auctoris suggillandi causa, ut se arrogansque) exhibeat, huic nihil unquam ulla ex

get. Omnino autem emerget ac manifestabitur, Deo bene propitio, dum quis nulla mentis curiositate, sed cum Dei timore ac dilectione animum lectioni adhibeat. Sin autem aliquis, non ut commodi aliquid quamvis lucubrationem legerit, sed ut ditiones aucupet auctoris suggillandi causa, ut se arrogansque) exhibeat, huic nihil unquam ulla ex re oppido utile occurrerit.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ.

Πρώτη ἑκατοστὰς τῶν περὶ ἀγάπης κεφαλαίων.

α'. Ἀγάπη μὲν ἐστίν, διάθεσις ψυχῆς ἀγαθῆ. καὶ ἢ ἢ οὐδὲν τῶν ὄντων, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως προτιμᾷ. Ἄδύνατον δὲ εἰς ἕξιν ἔλθεῖν ταύτης τῆς ἀγάπης, τὸν πρὸς τι τῶν ἐπιγείων ἔχοντα προσπάθειαν.

β'. Ἀγάπην μὲν τίκει ἀπάθεια· ἀπάθειαν δὲ, ἢ εἰς Θεὸν ἐλπίς· τὴν δὲ ἐλπίδα, ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία (c)· ταύτας δὲ, ἢ περιεκτικὴ ἐγκράτεια· ἐγκράτειαν δὲ, ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος· τὸν δὲ φόβον, ἢ εἰς τὸν Κύριον πίστις.

γ'. Ὁ πιστεύων τῷ Κυρίῳ, φοβεῖται τὴν κόλασιν· ὁ δὲ φοβούμενος τὴν κόλασιν, ἐγκρατεύεται ἀπὸ τῶν παθῶν· ὁ δὲ ἐγκρατεύμενος ἀπὸ τῶν παθῶν, ὑπομένει τὰ θλιβερά· ὁ δὲ ὑπομένων τὰ θλιβερά, ἕξει εἰς Θεὸν ἐλπίδα· ἢ δὲ εἰς Θεὸν ἐλπίς, χωρίζει πάσης γῆϊνης προσπαθείας τὸν νοῦν· ταύτης δὲ ὁ νοῦς χωρισθεὶς, ἕξει τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην.

δ'. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν (2), παντῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων προτιμᾷ τὴν γνώσιν αὐτοῦ, καὶ ἀδιαλείπτως διὰ τοῦ πόθου, ταύτη προσκρτερεῖ.

ε'. Εἰ πάντα τὰ ὄντα διὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸν Θεὸν γέγονε· κρείττων δὲ ὁ Θεὸς τῶν δι' αὐτοῦ γεγονότων· ὁ καταλιμπάνων τὸν Θεὸν τὸν ἀσυγκρίτως κρείττονα, καὶ τοῖς χείροσιν ἐνασχολούμενος, δείκνυσιν ἑαυτὸν προτιμῶντα τοῦ Θεοῦ, τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα.

ς'. Ὁ τῆ εἰς Θεὸν ἀγάπην τὸν νοῦν ἔχων προσηλωμένος, πάντων τῶν ὀρωμένων, καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος, ὡς ἄλλοτρίου καταρρονεῖ.

ζ'. Εἰ κρείττων τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ (3)· καὶ κρείττων τοῦ κόσμου ἀσυγκρίτως ὁ κτίσας αὐτὸν Θεός· ὁ προτιμῶν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν ὑπὸ αὐτοῦ κτισθέντα κόσμον, οὐδὲν τῶν εἰδωλολατρῶντων διενήνοχεν.

η'. Ὁ τὸν νοῦν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης καὶ προσεδρείας ἀποχωρίσας, καὶ τινι τῶν αἰσθητῶν προσδεδεμένον ἔχων, οὗτός ἐστι ὁ προτιμῶν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, καὶ τοῦ κτίσαντος Θεοῦ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα.

Idem videtur ac οἰηματίας.

(c) Ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία. Jungit passim Maximus, ut sunt affines virtutes, idemque pene anibae voces significant. Quod passim reddunt Obsop. et Gesn. hic, et n. 40 : τὸ ὑπομονή, perseverantia, non satis ex communi usu est, etsi Matth. xxiv, illud : ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, ipse Vulg. reddat, Qui perseveraverit usque in finem; reddi æque possit, qui sustinuerit, patientiam tenuerit, etc. Quod sequitur, ἢ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, quam vocem alter, acquisita continentia reddit, alter, universalis; longe

SANCTI MAXIMI,

De charitate centena prima capita.

1. Charitas, bona est mentis affectio, qua divinæ cognitioni nihil anteponit. Ejus autem charitatis habitum nemo unquam assequi possit, qui terrenis ullis rebus animo devinctus sit.

2. Charitatem parit imperturbatio; imperturbationem sedatque animi tranquillitatem, spes quæ in Deum est: cæterum spem, patientia et longanimitas: has vero, cujus sit tueri, continentia; porro continentiam, Dei timor: timorem, quæ in Dominum est, fides.

3. Qui Domino credit, pœnam pertimescit; qui autem pertimescit pœnam, se a vitis continet: qui vero se a vitis continet, patienter ærumnas ac mala suffert; is porro qui hæc patienter suffert, spem in Deum habiturus est: spes autem in Deum, a terrena omni libidine separat: ab his denique separatus animus, charitatem nanciscetur quæ ad Deum est.

4. Qui Deum diligit, cunctis ab eo conditis, illius cognitionem ac scientiam anteponit; eique animi desiderio ac amore incessanter incumbit.

5. Cum omnia quæ sunt, Deo auctore ac propter Deum condita sint; sitque Deus, iis quæ ipso auctore condita sunt, longe præstantior; qui Deum citra omnem comparisonem meliorem relinquens, deterioribus addicitur; minoris se Deum facere ostendit, quam quæ illo auctore condita sunt.

6. Qui charitati in Deum cor affixum habet, quæ in aspectum cadunt omnia, ipsumque adeo corpus, contemnit tanquam alienum.

7. Cum anima corpore melior sit; Deusque citra omnem comparisonem præstantior sit mundo, quem condidit: qui corpus animæ, Deoque mundum ab ipso conditum, anteponit, is, ab iis qui idolis cultum adhibent, differt nihil.

8. Qui mentem a charitate in Deum, jugique in eum studio abstraxerit, ac terrenorum alicui devinctam habuerit, hic corpus animæ, ac quæ a Deo condita sunt, conditori Deo anteponit.

alio spectat. Significat illa quidem alias quamdam complexionem ac universalitatem; hic vero τῆς ἐγκρατείας propriam rationem designat, qua velut constringat teneatque ac contineat animum, ne se passionum pugna abduci sinat ac trahi in consensum: hoc enim continens differt a temperate, in quo jam sedati sint affectus, ut sine pugna contineat, et quasi ex habitu perfecto; περιεκτικὴ itaque, quæ sit quasi περιοχὴ, præsidium et munitio.

31. Quemadmodum ignis memoria corpus non calefacit, sic nec fides scientiæ illustrationem in animo operatur si Charitas desit.

32. Sicut lux solis sanum oculum ad se trahit; sic et Dei cognitio ac scientia, puram mentem per charitatem naturali ad se illecebra pellicit.

33. Mens pura est, quæ ignorantiae semota caligine, divina luce collustratur.

34. Purus animus est, qui a vitii liberatus ac perturbationibus, divina charitate jugiter exhilaratur.

35. Affectus vituperium habens (perturbatio scilicet atque vitium) motus animi est innaturalis.

36. Ἀπάθεια (imperturbationem dicimus, sedationem animi ac affectibus vacui tranquillitatem) vacuus est animi status, quo is ægre ad vitium movetur.

37. Qui charitatis fructus sedulo consecutus est, vel si innumera sustinenda sint mala, ab ea nunquam animum transferet. Fidemque faciat Stephanus Christi discipulus, ac ei similes⁷; ipseque Salvator, pro illis Patrem precatus qui neci tradiderunt, veniamque ab eo, tanquam illis ignorantia laborantibus, rogans⁸.

38. Cum charitatis sit longanimitas, mitemque ac benignum esse⁹, qui ira furit agiturque malitiose, nimirum alienus a charitate efficitur: alienus vero a charitate, a Deo alienus est, cum *Deus charitas sit*¹⁰.

39. *Nolite dicere*, ait divinus Jeremias, *templum Domini sumus*¹¹. Tu quoque ne dixeris: Nuda ac sola fides in Dominum nostrum Jesum Christum, salutem mihi potest præstare. Non enim hoc fieri potest, nisi etiam charitatem in ipsum per opera comparaveris. Ad simplicem enim fidem quod attinet: *Etiam demones credunt, et contremiscunt*¹².

40. Charitatis opus est, beneficii in proximum ex animo collocatio, et longanimitas et patientia; itemque recta cum ratione rebus uti.

41. Qui Deum diligit, nec ullum tristitia afficit, nec ipse adversum aliquem ob temporanea tristitiam assumit: una duntaxat illi salubris tristitia est, qua et afficit et afficitur; qua beatus Paulus et ipse contristatus est, et contristavit Corinthios¹³.

42. Qui Deum diligit, angelicam vitæ rationem in terra instituit; nempe jejuniis ac vigiliis vacans, psallensque et orans, nec nisi quæ bona sint de ullo hominum cogitans.

43. Cum quod quis cupit, hoc et assequi connitatur; sitque Deus bonis omnibus ac desiderabilibus, citra omnem comparisonem melior desiderabiliorque; quanta utique nobis adhibenda diligentia, ut ipsum natura bonum ac desiderabile consequamur?

44. Ne carnem tuam turpibus actibus foedaveris, neve animum pravis cogitationibus inquinaveris;

λα'. Ὡσπερ μνήμη πυρὸς οὐ θερμαίνει τὸ σῶμα, οὕτω πίστις ἄνευ ἀγάπης, οὐκ ἐνεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὸν τῆς γνώσεως φωτισμόν.

λβ'. Ὡσπερ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸν ὕγιθ ὀφθαλμὸν εἰς ἑαυτὸ ἐφέλκεται· οὕτω καὶ ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ (β) τὸν καθαρὸν νοῦν φυσικῶς διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται.

λγ'. Νοῦς ἐστὶ καθαρὸς, ὁ ἀγνοίας χωρισθεὶς, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φωτὸς καταλαμπόμενος.

λδ'. Ψυχὴ ἐστὶ καθαρὰ, ἡ παθῶν ἐλευθερωθεῖσα, καὶ ὑπὸ τῆς Θείας ἀγάπης ἀδιαλείπτως εὐφραίνομένη.

λε'. Πάθος [Duo Regii tantum πάθος] ἐστὶ ψεκτὸν, κίνησις ψυχῆς παρὰ φύσιν.

λς'. Ἀπάθεια ἐστὶν εἰρηνικὴ κατάστασις ψυχῆς, καθ' ἣν δυσκίνητος γίνεται ψυχὴ πρὸς κακίαν.

λζ'. Ὁ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης διὰ σπουδῆς κτησάμενος, οὐ μετατίθεται ταύτης, κἂν μυρία πάσῃ κακῶ. Καὶ πειθέτω σε Στέφανος ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, καὶ οἱ κατ' αὐτόν· καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ τῶν φονευτῶν [αλ. φονευόντων] εὐχόμενος τῷ Πατρὶ, καὶ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ ὡς ἀνοοῦσιν αἰτούμενος.

λη'. Εἰ τῆς ἀγάπης ἐστὶ τὸ μακροθυμεῖν καὶ χρηστεύεσθαι, ὁ θυμομαχῶν καὶ πονηρευόμενος, ἀλλότριος δηλονότι τῆς ἀγάπης καθίστασται· ὁ δὲ ἀγάπης ἀλλότριος, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀλλότριος, εἴπερ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ.

λθ'. Μὴ εἴπητε, φησὶν ὁ Θεὸς Ἰερემίας, ὅτι ναὸς Κυρίου ἐστέ. Καὶ σὺ μὴ εἴπῃς, ὅτι Ἡ ψιλὴ πίστις ἡ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δύναται με σῶσαι. Ἀμήχανον γὰρ τοῦτο, εἰ μὴ καὶ τὴν ἀγάπην εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ἔργων κτήσῃ. Τὸ δὲ ψιλῶς πιστεύειν· *Καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι καὶ φρίσσοσι*.

μ'. Ἔργον ἀγάπης ἐστὶν ἡ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως εὐεργεσία καὶ μακροθυμία καὶ ὑπομονή· καὶ τὸ μετὰ ὀρθοῦ λόγου χρῆσασθαι τοῖς πράγμασι.

μα'. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν οὐ λυπεῖ, οὐδὲ λυπεῖται πρὸς τινα διὰ πρόσκαιρα· μίαν δὲ λύπην καὶ λυπεῖ καὶ λυπεῖται σωτήριον, ἣν ὁ μακάριος Κλαῦδος καὶ ἐλυπήθη, καὶ ἐλύπησε τοὺς Κορινθίους.

μβ'. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, ἀγγελικὸν βίον ἐπὶ γῆς ζῆ, νηστεύων καὶ ἀγρυπνῶν, ψάλλον καὶ προσευχόμενος, καὶ περὶ παντὸς ἀνθρώπου αἰεὶ καλὰ λογιζόμενος.

μγ'. Εἰ οὐτινὸς τις ἐπιθυμεῖ, τούτου καὶ τυχεῖν ἀγωνίζεται· πάντων δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπιθυμητῶν ἀγαθώτερον τὸ Θεῖον καὶ ἐπιθυμητότερον ἀσυγκρίτως· πόσῃ ἄρα σπουδῇ ὀφείλομεν ἐνδείξασθαι, ἵνα τούτου τοῦ φύσει ἀγαθοῦ καὶ ἐπιθυμητοῦ τύχωμεν.

μδ'. Μὴ μολύνῃς τὴν σάρκα σου ἐν αἰσχροῖς πράξεσι, καὶ μὴ μιάνης τὴν ψυχὴν πονηροῖς λογισμοῖς·

⁷ Act. vii, 59. ⁸ Luc. xxiv, 34. ⁹ I Cor. xiii, 4.

¹⁰ II Cor. xiii, 8.

¹¹ I Joan. iv, 8.

¹² Jerem. vii, 4.

¹³ Jac. ii, 19.

καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, τὴν ἀγάπην φέρουσα.

με'. Αἰκίξε τὴν σάρκα σου ἀσιτία καὶ ἀγρυπνία, καὶ σχόλασον ἀκνως ψαλμωδία καὶ προσευχῆ· καὶ ὁ ἀγιασμός τῆς σωφροσύνης ἐπὶ σέ ἐπελεύσεται, τὴν ἀγάπην φέρων.

μζ'. Ὁ τῆς θείας καταξιοθεῖς γνώσεως, καὶ τὸν ταύτης φωτισμὸν διὰ τῆς ἀγάπης κτησάμενος, οὐ βίπισθησεται ποτε ὑπὸ τοῦ τῆς κενοδοξίας πνεύματος [unus Reg. δαίμονος]· ὁ δὲ ταύτης μήπω καταξιοθεῖς, εὐχερῶς ὑπ' αὐτῆς περιφέρεται [edit. et unus Reg. φέρεται]. Ἐάν οὖν ὁ τοιοῦτος ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πραττομένοις πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβλέψῃ, ὡς δι' αὐτὸν πάντα ποιῶν, βραδίως σὺν Θεῷ ἐκφρεύεται αὐτὴν.

μζ'. Ὁ μήπω τυχὼν τῆς θείας γνώσεως (6) τῆς διὰ ἀγάπης ἐνεργουμένης, μέγα φρονεῖ ἐπὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κατὰ Θεὸν πραττομένοις. Ὁ δὲ ταύτης τυχεῖν καταξιοθεῖς, μετὰ διαθέσεως λέγει τὰ τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ ῥήματα, ἅπερ ἦνίκα τῆς θείας κατηξιώθη ἐπιφανείας, εἶπεν· *Ἐγὼ εἰμι γῆ καὶ σποδός*.

μη'. Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, συνόμιλον αἰεὶ ἔχει τὴν ταπεινοφροσύνην· καὶ διὰ τῶν ταύτης ἐνθυμημάτων, εἰς τὴν θείαν ἀγάπην καὶ εὐχαριστίαν ἔρχεται. Μνημονεύει γὰρ τῆς κατὰ τὸν κόσμον προτέρας διαγωγῆς, καὶ τῶν ποικίλων παραπτωμάτων, καὶ τῶν ἐκ νεότητος συμβάντων αὐτῷ πειρασμῶν· καὶ πῶς πάντων ἐκείνων ἐρρύσατο αὐτὸν ὁ Κύριος, καὶ μετέστησεν ἀπὸ τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς, εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον· καὶ σὺν τῷ φόβῳ, προσλαμβάνεται καὶ τὴν ἀγάπην, εὐχαριστῶν αἰεὶ μετὰ ταπεινοφροσύνης πολλῆς τῷ εὐεργέτῃ, καὶ κυβερνήτῃ τῆς ζωῆς ἡμῶν. magna sensus modestia (id est, humilitate) benefactori ac gubernatori vitæ nostræ semper gratias agens.

μθ'. Μὴ ῥυπώσης τὸν νοῦν σου, λογισμῶν ἀνεχόμενος ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, ἵνα μὴ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἐκπεσῶν, τῷ τῆς ἀκηδίας πνεύματι περιπέσης.

ν'. Τὸ τῆνικαῦτα ὁ νοῦς τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας ἐκπίπτει, ὅπηνίκα πονηροῖς ἢ ῥυπαροῖς λογισμοῖς συνόμιλος γένηται.

να'. Ὁ μὲν ἄφρων ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγόμενος, ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κινούμενος ἐκταράσσεται, φεύγειν ἀλογίστως τοὺς ἀδελφούς ἐπέιγεται· ὅτε δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκθερμαίνεται, μεταμελούμενος αὐθις προστρέχων ἀπαντᾷ. Ὁ δὲ φρόνιμος, ἐπ' ἀμφοτέρων τούναντιον ποιεῖ. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ θυμοῦ, τὰς αἰτίας τῆς παραχῆς ἐκκόψας, τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς λύπης ἑαυτὸν ἀπαλλάττει· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιθυμίας, τῆς ἀλόγου ὀρμῆς καὶ συντυχίας ἐγκρατεύεται.

νβ'. Ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, μὴ καταλίπῃς τὸ μοναστήριόν σου· ἀλλὰ φέρε γενναίως τὰ κύματα τῶν λογισμῶν, καὶ μάλιστα τῶν τῆς λύπης καὶ ἀκηδίας. Οὕτω γὰρ οἰκονομικῶς (g) διὰ τῶν ὀλίγων

¹⁴ Galat. v, 6. ¹⁵ Gen. xix, 27.

(g) Οὕτω γὰρ οἰκονομικῶς. Sic provide, ac quod reddidi, certa dispensatione. Sic n. 30: Τῆς κενώ-

supervenietque tibi pax Dei, charitatem adducens.

45. Afflige carnem tuam inedia et vigiliis; psalmis item concinendis et orationi indefesse vaca, supervenietque tibi castitatis sanctimonia et ipsa charitatem adducens.

46. Qui divinam scientiam consequi meruit, ejusque illustrationem charitatis ope comparavit, nunquam cum inanis gloriae spiritus dissufflabit: qui vero eam necdum nactus est, illius facile aura circumfertur. Igitur si qui talis est, in omnibus quæ ab eo aguntur in Deum aspexerit, ut in ejus gratiam cuncta operetur, inæxam gloriam Deo aspice facile vitabit.

47. Qui necdum divinam scientiam, quæ per charitatem afflatur ¹⁴, nactus est, altum sapit, ob ea quæ ab illo pie ac religiose aguntur. Qui vero hanc consequi meruit, verba illa Abraham patriarchæ, cum divina apparitione dignatus est, ex anime profert: *Ego sum terra et cinis* ¹⁵.

48. Qui timet Dominum, modesti animi sensum (id est, humilitatem) semper contubernalem habet, perque ejus animo obversantes cogitationes, ad divinam charitatem et gratiarum actionem venit. Meminit enim prioris suæ ex sæculi usu vitæ, diversorumque errorum, ac earum tentationum, quæ a juventute illi acciderunt: quomodo etiam Dominus ab his omnibus eum liberaverit, atque a vita libidiosa vitiisque dedita, ad eam transtulerit, quæ piis ac religiosis moribus instituta sit: ipsamque charitatem cum timore assumit, cum

49. Ne cupiditatis iræque cogitationes sustinens, animum tuum pollueris, ne orationis puritate amissa, in acedix spiritum indicas.

50. Tunc mens omnem ad Deum fiduciam amittit, cum pravis sordidisque cogitationibus assueverit.

51. Homo vecors nulliusque judicii qui affectibus ac libidine agatur, tum quidem, cum iracundia commotus conturbatur, fratrum insulse consortium vitare satagit: cumque rursus cupiditate exæstuat, mutato rursus consilio, illorum se cœtibus propere ingerit. At, qui prudens ac cordatus est, secus in utrisque se gerit: iracundia enim instinctus, excisis indignationis causis, omni se erga fratres morositate absolvit; cupiditatis vero æstu agente, a vesano impetu ac congressu se temperat.

52. Quo tempore tentationes ingruunt, ne deseras monasterium tuum; quin strenue ferto fluctus cogitationum; præsertim vero tristitiæ et acedix. Sic enim certa dispensatione per afflictiones pro-

46-48
inspiration
from vany

49
inspiration
from vany

68. Ne quem fratrum pulsaveris, praesertim inconsulto nec justa satis aliqua causa; ne forte non ferens molestiam, ipse se subduxerit; fiatque, ut nunquam tu ipse conscientiae reprehensionem effugias, quae inter precandum jugem tibi moerorem afferat, mentemque a fiducia divina excutiat.

69. Ne suspiciones, seu etiam homines, offencula tibi adversus aliquos ingerentes, patienter feras. Qui enim ullo modo ex iis quae vel voluntate fiunt vel praeter eam eveniunt, creari sibi offensionem sustinent, viam pacis, ad Dei scientiam charitate comite illius amatores ducentem, nesciunt.

70. Necdum perfectam charitatem nactus est, qui pro hominum variis affectibus, animorumque diversitate varie afficitur. Puta, qui hac, illave de causa, hunc diligit, illum odit. Sive etiam eundem easdem ob causas modo diligit, modo odit.

71. Perfecta charitas, hominum unam naturam, pro eo ac illi diverse animis comparati sunt, non scindit; sed ad eam semper respiciens, omnes homines aequae diligit, bonos quidem ac studiosos, ut amicos; qui autem mali sint, diligit ut inimicos, in eos beneficia conferens, ac longanimiter agens, malaque ab eis illata patienter ferens: malum prorsus non reputans; quin potius, etiam pro illis, si occasio vocaverit, mala tolerans, ut et illos, si fieri possit, amicos reddat; sin autem, suam illa affectionem non deserit, aequae semper in omnes homines fructus charitatis demonstrans. Quocirca etiam Dominus **404** noster ac Deus Jesus Christus, suae in nos charitatis specimen exhibens, pro universo humano genere mortuus est, cunctisque ex aequo clarigitus est resurrectionis spem, etsi quisque sibi, quod dignus gloria aut supplicio, auctor existit.

72. Nondum perfectam charitatem adeptus est, qui gloriam et ignominiam, divitias et paupertatem, voluptatem et tristitiam animique dolorem non spernit. Perfecta autem charitas nedum haec spernit, verum etiam temporaneam ipsam vitam ac mortem contemnit.

73. Audi, qui perfectam charitatem consequi meruerunt, qualia loquantur: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die; aestimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque ulla alia creatura poterit nos se-*

(k) *Μὴ πλήξης ποτέ τινα τῶν ἀδελφῶν.* Dicitur id putem in seniores, qui subjectos fratres quandoque pro sua morositate durius haberent, nec satis humanitate zelum temperarent. Quin enim veterum multi ea disciplina modum excesserint, nec satis deserendi sanctioris instituti auctores fuerint, quod hic ὑποχωρεῖν vocat Maximus, haud dubium sit. Ut caetera non admodum bene

ξη'. Μὴ πλήξης ποτέ τινα τῶν ἀδελφῶν (k), παραλόγως μάλιστα· μὴ ποτέ μὴ φέρων τὴν θλίψιν, ὑποχωρήσῃ· καὶ οὐ μὴ ἐκφεύξῃ ποτέ τὸν ἐλεγχον τοῦ συνειδότος, ἀεὶ σοὶ λύπην ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς προξενούντα, καὶ τῆς θείας παρρησίας τὴν νοῦν ἀπελαύνοντα.

ξθ'. Μὴ ἀνάσχη τῶν σκάνδαλά σοι φερουσῶν ὑπανοιῶν, ἢ καὶ ἀνθρώπων, κατὰ τινων. Οἱ γὰρ παραδεχόμενοι σκάνδαλα ἐν οἴῳ δῆποτε τρόπῳ τῶν κατὰ προαίρεσιν ἢ παρὰ προαίρεσιν συμβαινόντων, οὐκ ἴσασι τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης, τὴν φέρουσιν διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ τοὺς ταύτης ἔρρατάς.

ο'. Οὐπω ἔχει τελείαν τὴν ἀγάπην, ὁ ἐστὶ ταῖς γνώμαις τῶν ἀνθρώπων συνδιατιθέμενος. Οἶον, τὸν μὲν ἀγαπῶν, τὸν δὲ μισῶν, διὰ τὸδε ἢ τὸδε· ἢ καὶ τὸν αὐτὸν ποτέ μὲν ἀγαπῶν, ποτέ δὲ μισῶν, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

οα'. Ἡ τελεία ἀγάπη οὐ συνδιασχίζει τὴν μίαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν γνώμαις· ἀλλ' εἰς αὐτὴν ἀεὶ ἀποβλεπομένη, πάντας ἀνθρώπους ἐξ Ἰσοῦ ἀγαπᾷ· τοὺς μὲν σπουδαίους, ὡς φίλους· τοὺς δὲ φαύλους, ὡς ἐχθροὺς ἀγαπᾷ, εὐεργετούσα καὶ μακροθυμούσα, καὶ ὑπομένουσα τὰ παρ' αὐτῶν ἐπαγόμενα· τὸ κακὸν τὸ συνῶλος μὴ λογιζομένη, ἀλλὰ καὶ πάσχουσα ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ καιρὸς καλέσειεν, ἵνα καὶ αὐτοὺς ποιήσῃ φίλους εἰ οἶόν τε· εἰ δὲ μὴ, τῆς γὰρ ἰδίας διαθέσεως οὐκ ἐκπίπτει, τοὺς τῆς ἀγάπης καρποὺς ἀεὶ ἐξ Ἰσοῦ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἐνδεικνυμένη. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, τὴν αὐτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ἐνδειξάμενος, ὑπὲρ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἔπαθεν, καὶ πᾶσιν ἐξ Ἰσοῦ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἐχαρίσατο· εἰ καὶ ἕκαστος ἑαυτὸν, εἴτε δόξης, εἴτε κολάσεως καθίστησιν ἄξιον.

οβ'. Ὁ μὴ καταφρονῶν δόξης καὶ ἀτιμίας, πλοῦτου καὶ πενίας, ἡδονῆς τε καὶ λύπης, τελείαν ἀγάπην οὐπω ἐκτήσατο. Ἡ γὰρ τελεία ἀγάπη οὐ μόνον τούτων καταφρονεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς προσκαίρου ζωῆς τε καὶ τοῦ θανάτου.

ογ'. Ἄκουε τῶν καταξωθέντων τῆς τελείας ἀγάπης, ποῖα λέγουσι· *Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται· Ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Ἄλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερικήωμεν, διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τίς κτίσις*

Obsop. et Gesn. sic istud male eodemque errore: quem suffixi, n. 8: Καὶ οὐ μὴ ἐκφεύξῃ ποτέ τὸν ἐλεγχον τοῦ συνειδότος· Neque tamen effugias ejus, qui tibi conscius est, tribulationem; Gesn. redargutionem. Sic arduum nosse τοῦ συνειδότος significationem; id est, conscientiam; et quod illa redarguat, etc.

ἑτέρα θυησεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

οδ'. Περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀκούε πάλιν οἷα λέγουσιν· Ἀλλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι καὶ τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· ὅτι λύπη μοι ἐστὶ πολλή, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. Ἡυχόμεν γὰρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, ὅτινές εἰσιν Ἰσραηλίται, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὡσαύτως καὶ ὁ Μωϋσῆς, καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι [unus Reg. καὶ πάντες οἱ ἅγιοι].

οε'. Ὁ μὴ καταφρονῶν δόξης καὶ ἡδονῆς (9), καὶ τῆς τούτων ἀξιοτικῆς, καὶ δι' αὐτὰς συνισταμένης, φιλαργυρίας, τὰς τοῦ θυμοῦ προφάσεις ἐκκόπτειν οὐ δύναται. Ὁ δὲ ταύτας μὴ ἐκόπτων, τῆς τελείας ἀγάπης τυχεῖν οὐ δύναται.

ος'. Ταπεινώσις καὶ κακοπάθεια, πάσης ἁμαρτίας ἐλευθεροῦσι τὸν ἄνθρωπον· ἡ μὲν, τὰ τῆς ψυχῆς· ἡ δὲ, τὰ τοῦ σώματος περικόπουσα πάθη. Τοῦτο γὰρ ποιῶν ὁ μακάριος φαίνεται Δαβὶδ, ἐν οἷς εὐχεται πρὸς τὸν Θεόν, λέγων· Ἰδὲ τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.

οζ'. Διὰ μὲν τῶν ἐντολῶν ὁ Κύριος, ἀπαθεῖς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὰς ἀποτελεῖ· διὰ δὲ τῶν θείων δογμάτων, τὸν φωτισμὸν τῆς γνώσεως αὐτοῖς χαρίζεται.

οη'. Πάντα τὰ δόγματα, ἢ περὶ Θεοῦ εἰσιν, ἢ περὶ ὀρατῶν καὶ ἀορατῶν, ἢ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προνοίας καὶ κρίσεως.

οθ'. Ἡ μὲν ἐλεημοσύνη (10), τὸ θυμικὸν μέρος τῆς ψυχῆς θεραπεύει· ἡ δὲ νηστεία, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν μαραινει· ἡ δὲ προσευχή, τὸν νοῦν καθαίρει, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν παρασκευάζει. Πρὸς γὰρ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὰς ἐντολὰς ὁ Κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο.

π'. Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, φησὶν, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡ μὲν πραότης, ἀτάραχον τὸν θυμὸν διαφυλάττει· ἡ δὲ ταπεινώσις, τύφου καὶ κενοδοξίας τὸν νοῦν ἐλευθεροῖ.

πα'. Διττός ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος· ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀπειλῶν τῆς κολάσεως ἡμῖν ἐντικτόμενος, δι' ὃν ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς, καὶ ἡ ἀπάθεια, ἐξ ἧς ἡ ἀγάπη, κατὰ τάξιν ἡμῖν ἐγγίνονται· ὁ δὲ, αὐτῇ τῇ ἀγάπῃ συνέζευκται, εὐλάβειαν τῇ ψυχῇ ἀεὶ ἐμποιῶν, ἵνα μὴ διὰ τὴν τῆς ἀγάπης παρῆρησιαν, εἰς καταφρόνησιν Θεοῦ ἔλθῃ.

πβ'. Τὸν μὲν πρῶτον φόβον ἔξω βέλλει ἡ τελεία ἀγάπη τῆς ψυχῆς τῆς κεκτημένης αὐτὴν, μηκέτι τὴν κόλασιν φοβομένης· τὸν δὲ δευτέρον, ἑαυτῇ ἔχει ἀεὶ, ὡς εἴρηται συναζευγμένον. Καὶ τῷ μὲν πρῶτῳ φόβῳ, ἀρμόζει τὸ, *Τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλί- νει πᾶς ἀπὸ κακοῦ*. Καὶ, *Ἀρχὴ σοφίας φόβος*

A parare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro ²⁶.

74. De charitate autem erga proximum, audiri rursus qualia enuntiant : *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente ipsa conscientia mea in Spiritu sancto : quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ* ²⁷, et quæ sequuntur. Similiter quoque Moyses ²⁸, ac sancti reliqui.

75. Qui gloriam et voluptatem, ac quæ illis augmentum præbet, earumque gratia consistit, avaritiam non contemnit, is iræ occasiones excindere non potuerit. Qui autem has non amputat, nec perfectam charitatem consequi possit.

76. Humilitas carnisque afflictatio, ab omni peccato hominem liberant : quarum illa, animi ; hæc vero, corporis amputat vitia. Hoc enim et beatus David præstare monstratur, cum in hæc verba ad Deum precatur : *Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea* ²⁹.

77. Dominus per mandata, eos qui servant ac operantur, ab affectibus ac **405** libidine immunes reddit : per divina autem dogmata, scientiæ eis illustrationem tribuit.

78. Dogmata omnia ac decreta, aut de Deo sunt, aut de rebus in aspectum cadentibus, aut quæ aciem oculorum fugiunt, aut de providentiæ ac iudicii in eis rationibus.

79. Eleemoyna irascentem animi partem curat ; jejunium cupiditatem macerat : oratio mentem purgat, et ad rerum contemplationem præparat. Per facultatum enim animi ratione, etiam mandata Dominus tradidit.

80. *Discite a me, inquit, quia mitis sum et humilis corde* ³⁰, et quæ sequuntur. Mitis animi affectio seu lenitas, iræ facultatem inturbatam custodit ; humilitas vero a superbiæ fastu ac inani gloria mentem liberam reddit.

81. Duplex est Dei timor : alter, quem minarum vis incussusque supplicii terror in nobis parit ; per quem continentia, patientia, spes in Deum, imperturbatio (ex qua charitas) quadam in nobis seris progignuntur ; alter, ipsi conjunctus charitati, semper animum pietate componens ac reverentia, ne per charitatis fiduciam in contemptum Dei veniat.

82. Primum timorem foras mittit perfecta charitas ³¹, ejusque animo eiecit, qui illa præditus sit, ne jam timeat pœnam : alterum vero, uti dictum est, semper habet conjunctum. Ac priori quidem timori quadrat, quod ita dicitur : *Timore Domini declinat omnis a malo* ³². Et : *Initium sapientiæ timor*

²⁶ Rom. viii, 35. ²⁷ Rom. ix, 1, 5. ²⁸ Exod. xxxii, 51. ²⁹ Psal. cxviii, 155. ³⁰ Matth. xi, 29, 31. I Joan. iv, 18. ³² Prov. xv, 27.

Domini ³³. Alteri autem istud : *Timor Domini castus permanens in sæculum sæculi* ³⁴. Illudque : *Nihil deest timentibus eum* ³⁵.

85. *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam* ³⁶, et quæ sequuntur. Ac quidem terram, carnis prudentiam sensumque nominavit : fornicationem vero, peccatum quod actu ipso exercetur : immunditiam, animi in ipsum consensum : libidinem, libidiniosam ac turpem cogitationem : concupiscentiam malam, quæ nuda ac simplici cogitatione fit cupiditatis admissio : avaritiam denique, materiam gignentem atque augmentem libidinem. Cuncta hæc, tanquam membra prudentiæ carnis, mortificanda præcepit divinus Apostolus.

406 84. Primum memoria, simplicem cogitationem menti suggerit : qua morante, movetur libido atque affectus : eaque non sublata, mentem in consensum flectit : quo semel habito, in peccatum proceditur, quod ipso actu ac opere geritur. Igitur sapientissimus Paulus, ad eos qui erant ex gentibus scribens, primum tolli jubet peccati effectum : tumque ordine retrogrado procedentes, in causam demum desinere præcipit. Causa autem est, quæ gignit augetque libidinem, uti jam supra dictum est, *πλεονεξία* (seu avaritiam dicas, seu rapacitatem plusque habendi appetitum). Existimo autem ea voce gulositatem hoc loco significari, ut quæ fornicationis parens ac nutrix sit. *Πλεονεξία* enim, sicque dicta justum excedens modum aviditas, non solum in pecuniis mala est. verum etiam in cibis : uti etiam temperantia seu abstinentia et sobrietas, non solum in cibis, verum etiam in

85. Quemadmodum passer pede vincetus cum volare cœperit, funiculo in terram detrahitur : sic quoque mens, necdum imperturbationem nacta ac affectibus libera, ad cœlestium scientiam evolans, affectibus degravantibus in terram œprimitur.

86. Ubi mens perfecte ab affectibus liberata fuerit, tunc ad rerum contemplationem, irreversim procedit, ad sanctæ Trinitatis notitiam iter faciens.

87. Para mens, perceptis rerum notionibus, ad spiritalem earum contemplationem movetur : at ubi ex socordia immunda evaseris, reliquarum quidem rerum notiones nudas animo infornat : humanas autem illo versans, in turpes seu pravæ cogitationes sese identidem convertit.

³³ Prov. 1, 7. ³⁴ Psal. xviii, 10. ³⁵ Psal. xxxiii, 10. ³⁶ Coloss. iii, 5.

(1) Πάθος Obsop. et Gesn. *mollitiem* : et quod sequitur, explicanda ea voce, Πάθος δὲ, τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν ὠνόμασεν. Obsop. Porro *mollitiem, rationem in affectibus sitam nominavit. Gesn. rationem in affectibus involutam. Voluerat scilicet cum Erasmo (qui et ipse mollitiem reddidit) peculiare genus luxuriæ designare; ipsum nimis castum; quod ipsum tamen peccatum est κατ' ἐνέργειαν, non nisi*

Κυρίου. Τῷ δὲ δευτέρῳ, τὸ, Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ τὸ, Οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

πγ'. *Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος (1), ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ τὰ ἐξῆς. Γῆν μὲν ὠνόμασε, τὸ φρόνημα τῆς σαρκός· πορνείαν δὲ εἶπε, τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν· ἀκαθαρσίαν δὲ, τὴν συγκατάθεσιν ἐκάλεσε· πάθος δὲ, τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν ὠνόμασεν· ἐπιθυμίαν δὲ κακὴν, τὴν ψιλὴν τοῦ λογισμοῦ τῆς ἐπιθυμίας παραδοχὴν· πλεονεξίαν δὲ, τὴν γεννητικὴν τε καὶ αὐξητικὴν τοῦ πάθους ὠνόμασεν ὕλην. Ταῦτα οὖν πάντα ὡς μέλη ὄντα τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, ἐκέλευσεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος νεκρῶσαι.*

B

πδ'. Πρῶτον μὲν ἡ μνήμη, ψιλὸν τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν νοῦν ἀναφέρει· καὶ τούτου ἐγγρορίζοντος, κινεῖται τὸ πάθος· τούτου δὲ μὴ ἀναιρουμένου, κάμπτει τὸν νοῦν εἰς συγκατάθεσιν· ταύτης δὲ γενομένης, ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν. Ὁ οὖν πάνσοφος Ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀπὸ ἔθνῶν γράφων, τὸ ἀποτέλεσμα πρῶτον κελεύει ἀναιρεῖν τῆς ἁμαρτίας· εἶτα κατὰ τάξιν ἀναποδίζοντας, εἰς τὴν αἰτίαν καταλήγειν. Ἡ δὲ αἰτία ἐστίν, ἡ γεννητικὴ, ὡς προεῖρηται, καὶ αὐξητικὴ τοῦ πάθους πλεονεξία. Θίμαι δὲ ἐνταῦθα τὴν γαστριμαργίαν σημαίνειν, ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τῆς πορνείας ὑπάρχουσαν. Ἡ γὰρ πλεονεξία, οὐ μόνον ἐπὶ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βρωμάτων κακὴ. Ὡσπερ καὶ ἡ ἐγκράτεια, οὐ μόνον ἐπὶ βρωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρημάτων καλὴ.

C

πε'. Ὡσπερ στρουθίον τὸν πόδα δεδεμένον ἀρχόμενον πέτεσθαι, ἐπὶ τὴν γῆν κατασπᾶται σχοινίῳ ἐλκόμενον· οὕτω καὶ ὁ νοῦς μήπω ἀπάθειαν κτησάμενος (11), καὶ ἐπὶ τὴν τῶν οὐρανίων γνῶσιν πετόμενος, ὑπὸ τῶν παθῶν καθελκόμενος, ἐπὶ τὴν γῆν κατασπᾶται.

πς'. Ὅτε νοῦς τελείως τῶν παθῶν ἐλευθερωθῆ (12), τότε καὶ ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἀμεταστρεπτὸν ὁδεύει, ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀγίας Τριάδος τὴν πορείαν ποιούμενος

πδ'. Καθαρὸς ὑπάρχων· ὁ νοῦς, τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων ἀναλαμβάνων, εἰς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν αὐτῶν κινεῖται· ἀκαθαρτος δὲ ἐκ βαθυμίας γεγονώς, τὰ μὲν τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοήματα ψιλὰ φαντάζεται· τὰ δὲ ἀνθρώπινα δεχόμενος, εἰς αἰσχροῦς ἢ πονηροῦς λογισμοὺς μετατρέπεται.

D

πς'. Καθαρὸς ὑπάρχων· ὁ νοῦς, τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων ἀναλαμβάνων, εἰς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν αὐτῶν κινεῖται· ἀκαθαρτος δὲ ἐκ βαθυμίας γεγονώς, τὰ μὲν τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοήματα ψιλὰ φαντάζεται· τὰ δὲ ἀνθρώπινα δεχόμενος, εἰς αἰσχροῦς ἢ πονηροῦς λογισμοὺς μετατρέπεται.

nam quam fornicationis seu scortatio, inque illa Maximi sensu, continetur, ut et reliquæ species luxuriæ, quæ ipso opere actuque externo perpetrantur. Quidam ergo sit de mente Pauli, nihil ad Maximianum, quod sic reddiderunt, meraque imperitia est extraque interpretantis fidem Tenentia, cum ipse totam nullaque ambage τὸ πάθος ἐκφραξῆι, *libidinosam concupiscentiam*, id est τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν.

τούτου συμβαίνει, τὸ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι. A expediant; unde illi contingit, ut nihil vaga aut cogitationibus distracta orationi incumbat.

ε'. Οὐκ ἀρκεῖ πρακτικὴ μέθοδος (n) πρὸς τὸ τελείως τὸν νοῦν παθῶν ἐλευθερωθῆναι (15), ὥστε δυναθῆναι αὐτὸν ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι, εἰ μὴ καὶ διάφοροι αὐτὸν διαδέξονται πνευματικαὶ θεωρίαι. Ἡ μὲν γὰρ, ἀκρασίας καὶ μίσους μόνον τὸν νοῦν ἐλευθεροῦ· αἱ δὲ, καὶ λήθης καὶ ἀγνοίας αὐτὸν ἀπαλλάττουσι· καὶ οὕτω δυνήσεται ὡς δεῖ προσεύχεσθαι.

ς'. Τῆς καθαρᾶς προσευχῆς δύο εἰσὶν ἀκρόταται καταστάσεις· ἡ μὲν, τοῖς πρακτικοῖς· ἡ δὲ, τοῖς θεωρητικοῖς ἐπισυμβαίνουσα. Καὶ ἡ μὲν, ἐκ φόβου Θεοῦ καὶ ἐλπίδος ἀγαθῆς τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται· ἡ δὲ, ἀπὸ θείου ἔρωτος καὶ ἀκροτάτης καθάρσεως. Γνωρίσματα δὲ τοῦ μὲν πρώτου μέτρου, τὸ ἐν τῷ συναγαγεῖν τὸν νοῦν ἐκ πάντων τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων, καὶ ὡς αὐτῷ αὐτοῦ περισταμένου τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ καὶ παρέστη, ποιῆσθαι τὰς προσευχὰς ἀπερισπάστως καὶ ἀνενοχλήτως· τοῦ δὲ δευτέρου, τὸ ἐν αὐτῇ τῇ ὁρμῇ τῆς προσευχῆς ἀρπαγῆναι τὸν νοῦν ὑπὸ τοῦ θείου καὶ ἀπείρου φωτός, καὶ μήτε ἑαυτοῦ μήτε τινὸς ἄλλου τῶν ὄντων τὸ σύνολον ἐπαισθάνεσθαι, εἰ μὴ μόνου τοῦ διὰ τῆς ἀγάπης ἐν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἔλλαμψιν ἐνεργουῦντος. Τότε δὲ καὶ περὶ τοῦς περὶ Θεοῦ λόγους κινούμενος, καθαρὰς καὶ τρανὰς τὰς περὶ αὐτοῦ λαμβάνει ἐμφάσεις.

ζ'. Ὁ τις ἀγαπᾷ, τοῦτου καὶ ἀντέχεται πάντως· καὶ πάντων τῶν πρὸς τοῦτο ἐμποδιζόντων αὐτῷ, καταφρονεῖ, ἵνα μὴ αὐτοῦ στερηθῆ, καὶ τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, ἐπιμελεῖται καθαρὰς προσευχῆς· καὶ πᾶν πάθος πρὸς τοῦτο ἐμποδίζον αὐτῷ, ἀποβάλλει ἐξ ἑαυτοῦ

η'. Ὁ τὴν μητέρα τῶν παθῶν ἀποβαλὼν φιλαυτίαν, καὶ τὰ λοιπὰ εὐχερῶς σὺν Θεῷ ἀποτίθεται· οἷον ὀργήν, λύπην, μνησικακίαν, καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου κρατούμενος, ὑπὸ τοῦ δευτέρου, κἂν μὴ θέλῃ, τιτρώσκεται. Φιλαυτία δὲ ἐστὶ, τὸ πρὸς τὸ σῶμα πάθος.

θ'. Διὰ τὰς πέντε ταύτας αἰτίας οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, εἴτε ἐπαινετῶς, εἴτε ψεκτῶς. Οἷόν, ἢ διὰ τὸν Θεὸν, ὡς ὁ ἐνάρετος πάντας, καὶ ὡς ὁ τὸν ἐνάρετον κἂν μήπω ἐνάρετος· ἢ διὰ φύσιν, ὡς οἱ γονεῖς τὰ τέκνα, καὶ ἑμιταλιν· ἢ διὰ κενοδοξίαν, ὡς ὁ δοξαζόμενος τὸν δοξαζόντα· ἢ διὰ φιλαργυρίαν, ὡς ὁ τὸν πλούσιον διὰ λήψιν· ἢ διὰ φιληδονίαν, ὡς ὁ τὴν γαστέρα θεραπευόμενος καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἐπαινετή· ἡ δὲ δευτέρα, μέση· αἱ δὲ λοιπαί, ἐμπαθεῖς.

denique ob libidinem ac voluptatem, ut qui ventrem ac venerea colit. Ac quidem prior causa, inter eas habenda est, quæ habent laudem; altera, inter medias; reliquæ, vitio hærent.

ι'. Ἐὰν τινὰς μὲν μισῆς, τινὰς δὲ οὐδὲ ἀγαπᾷς οὐδὲ μισῆς· ἐτέρους δὲ ἀγαπᾷς, ἀλλὰ συμμέτρως· ἄλλους δὲ σφόδρα ἀγαπᾷς· ἐκ ταύτης τῆς ἀνισότη-

(n) Πρακτικὴ μέθοδος. Ratio scilicet colendæ actionis ac virtutis moralis; quæ videlicet contra θεωρητικὴν distincta sit: quam utramque necessarium Maximus contendit ad orationis quietem,

409 5. Non sufficit colendæ actionis via ac ratio, ad animum ab affectibus perfecte liberandam, ut indistracte ac mente non vaga vacare orationi possit; nisi etiam diversæ contemplationes spirituales accesserint. Nam actio quidem ab incontinentia atque odio mentem liberat; contemplationes vero, ab oblivione et ignorantia: a quibus expeditus ac liber, pro eo ac decet poterit orare.

6. Mundæ orationis duo sunt supremi status: quorum alter colentibus actionem convenit; alter, his qui contemplationi student. Ac prior quidem, ex Dei timore ac bona spe, animo accedit; alterum vero, Dei amor summaque mundities parit. Prioris modi indicia sunt, collecta mente a mundanis omnibus cogitationibus, velutque Deo illi præsentē (uti et vere præsens est) indistracte omnique semota cogitationum interpellantium turba, orare: posterioris vero, sub ipso orationis impetu rapi animum divina et infinita luce, ac neque sui, neque illius prorsus aliarum rerum sensum percipere, præterquam ejus duntaxat, qui per charitatem, talem in eo illustrationem afflatu suo operatur. Tuncque adeo etiam circa rationes quæ de Deo sunt, motus, claras de illo ac conspicuas accipit representationes.

7. Quod quis diligit, omnino etiam amplectitur et colit; ac si quid illi impedimento sit, contemnit, ne illo privari ipsum contigerit; qui ergo Deum diligit, puræ orationi diligentiam habet, omnemque affectum ac libidinem et incommodantem, a se rejicit.

8. Qui affectuum omnium ac vitiorum parentem, cæcum carnis amorem (φιλαυτίαν) abjecerit, facile etiam quæ sunt reliqua vitia, Dei ope, eliminabit; iram scilicet, tristitiam, injuriarum memoriam, et quæ sequuntur. Qui autem a priore illo vincitur, a secundo velit nolit vulneratur. Est autem φιλαυτία, qua libidine corpus prosequimur.

9. Quinque hæ causæ sunt ac rationes, ob quas homines alii alios diligunt, sive ea dilectione quæ laudem habeat, sive quæ vitii noxam, ac digna vituperio sit. Aut enim propter Deum, ut qui virtute præditus est, omnes diligit; ac sicut virtute præditum, qui necdum ipse animum virtuti addixerit: vel propter naturam, uti parentes liberos, vicissimque 410: aut inanis gloriæ causa, ut is qui laudatur, eum diligit, qui laudat: aut propter avaritiam, ut qui divitem diligit propter munera: aut

10. Si alios odisti; alios nec diligis, nec vero odisti; alios autem diligis quidem, sed modice: alios denique vehementius diligis, ex hac inæqua-

nihilque vagam in ea continendam mentem. Obsop. et Gesn. *Efficax ratio et disciplina*. Nihil apte: ut et τὸ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι, *indefessa et in-* *desinens orandi sedulitas*.

8. 22.
Die ...
...
...

scopi denique, qui sacro unguento scientiæ adorandæ sanctæque Trinitatis perficit.

22. Infirmantur dæmones, dum qui in nobis affectus sunt ac libidines, mandata præstando minuuntur: pereunt vero, cum parta animi imperturbatione, illo profligantur, non amplius inventientes quibus in eo residebant, ac bello lacescebant. Sitque id quod ita dictum est: *Infirmabuntur, et peribunt a facie tua* ⁴¹.

23. Alii hominum humano timore se a vitiis abstinere; alii, inanis gloriæ; alii, continentiæ causa; alii denique iis liberantur, divinorum iudiciorum terrore exterriti.

24. Cuncti Domini sermones, quatuor hæc complectuntur; scilicet mandata, decreta seu dogmata, minas, promissa: omnemque durioris vitæ disciplinam sustinemus illorum causa; puta jejunia, vigiliæ, humisternia, labores et molestias interministrandum, injuriarum procacitatem, infamias, tormenta, mortes, atque his similia. Ait etenim: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* ⁴².

25. Continentiæ merces, tranquilli animi habitus ac imperturbatio est: fidei autem, scientia. Ac quidem imperturbatio, discretionem; scientia vero, charitatem in Deum parit.

26. Mens rite actione defungens, ad prudentiam proficit; fungens vero contemplatione, ad scientiam. Ac prioris quidem munii est, ut ad virtutis atque vitii discretionem, certantem adducat; alterius vero, ut eum qui illius particeps sit, ad spirituum corporumque **413** rationes provehat. Gratia autem theologica tunc demum dignatur, cum his quæ dicta sunt, omnibus superatis, nactaque ut sit in Deo, quæ circa Deum est, rationem, pro eo ac humanæ menti concessum est, per spiritum considerabit.

27. Divinæ scientiæ, Deoque operam navaturus, ne ipsas ejus rationes exquiras (neque enim ulla unquam humana mente sunt pervestigabiles; at neque ullius alterius, eorum, quæ a Deo secunda sunt) sed eorum quæ circa sunt, quoad per facultatem licuerit, dispice; puta æternitatis, infinitatis ac immensitatis, bonitatisque et sapientiæ et potentia, quibus res condidit, illisque providet, ac iudicio regit. Hic enim inter mortales magnus theologus est, qui horum rationes tantisper saltem adinvenit.

28. Ille vir potens est, qui scientiam actioni conjunxit. Nam altera quidem, cupiditatem macerat iramque sedat; altera vero, mente sublimis volat, et in Deum excedit.

29. Cum dicit Dominus: *Ego et Pater unum sumus* ⁴³, eandem esse essentiam significat. Cum vero iterum ait: *Ego in Patre, et Pater in me est* ⁴⁴,

A δῶνον μὴ γινώσκοντες ἐξαφανίζονται· ἐπισκοποῦ δὲ, ὁ τῷ ἁγίῳ μύρω τελειῶν τῆς γνώσεως τῆς προσκυνητῆς καὶ ἁγίας Τριάδος.

κβ'. Ἀσθενοῦσι μὲν οἱ δαίμονες, ὅταν διὰ τῶν ἐντολῶν μειῶνται τὰ πάθη τὰ ἐν ἡμῖν· ἀπόλλυνται δὲ, ὅταν εἰς τέλος διὰ τῆς ἀπαθείας τῆς ψυχῆς ἐξαφανίζονται, μηκέτι εὐρίσκοντες τὰ δι' ὧν ἐν αὐτῇ εὐρίσκοντο καὶ ἐπολέμουν αὐτήν· καὶ τοῦτο ἂν εἴη τὸ, Ἀσθενήσουσι, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου.

κγ'. Οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων διὰ φόβον ἀνθρώπων τῶν παθῶν ἀπέχονται· οἱ δὲ, διὰ κενοδοξίαν ἄλλοι δὲ, δι' ἐγκράτειαν ἕτεροι δὲ, διὰ θείων κριμάτων τῶν παθῶν ἐλευθεροῦνται.

B κδ'. Πάντες οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου, τὰ τέσσαρα ταῦτα περιέχουσι· τὰς ἐντολάς, τὰ δόγματα, τὰς ἀπειλάς, τὰς ἐπαγγελίας· καὶ πᾶσαν σκληραγωγίαν διὰ ταῦτα ὑπομένομεν ὄϊον, νηστείας, ἀγρυπνίας, χαμυχνίας, κόπους καὶ μόχθους ἐν διακονίαις, ὕβρεις, ἀτιμίας, στρεβλώσεις, θανάτους, καὶ τὰ ὅμοια. Διὰ γὰρ τοὺς λόγους τῶν χειλῶν σου, φησὶν, ἐγὼ ἐξύλαξα ὁδοὺς σκληράς.

κε'. Μισθὸς τῆς ἐγκρατείας, ἡ ἀπάθεια· τῆς δὲ πίστεως, ἡ γνώσις· καὶ ἡ μὲν ἀπάθεια, τίττει τὴν διάκρισιν· ἡ δὲ γνώσις, τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην [Fr. τῆν θεῖαν ἀγάπην].

κς'. Πρακτικὴν μὲν ὁ νοῦς κατορθῶν, εἰς φρόνησιν προκόπτει· θεωρητικὴν δὲ, εἰς γνώσιν. Τῆς μὲν γὰρ ἐστὶν, εἰς διάκρισιν ἀρετῆς καὶ κακίας φέρειν τὸν ἀγωνιζόμενον· τῆς δὲ, εἰς τοὺς περὶ ἀσωμάτων καὶ σωμάτων λόγους ἄγειν τὸν μέτοχον. Τῆς δὲ θεολογικῆς χάριτος, τοτηνικαῦτα καταξιούται, ὁπηνίκα τὰ προειρημένα πάντα διὰ τῶν τῆς ἀγάπης πτερῶν διαπεράσας, καὶ ἐν Θεῷ γενόμενος, τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον διὰ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀνθρώπινῃ νῦ δυνατὸν, διασκοπήσει.

κζ'. * Θεολογεῖν μέλλον, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζητήσης λόγους (οὐ· μὴ γὰρ εὖρη ἀνθρώπινος νοῦς· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν μετὰ Θεὸν), ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς οἶόν τε, διασκοπῆ. Οἶον τοὺς περὶ αἰδιότητος, ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος τε καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως, δημιουργικῆς τε καὶ προνοητικῆς, καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. Οὗτος γὰρ ἐν ἀνθρώποις μέγας θεολόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους καὶ ποσῶς ἐξευρίσκων.

κη'. Δυνατὸς ἀνὴρ, ὁ τῇ πράξει τὴν γνώσιν συζεύξας. Τῇ μὲν γὰρ, τὴν ἐπιθυμίαν μαραινέει καὶ τὸν θυμὸν ἡμεροῖ· τῇ δὲ, τὸν νοῦν πτεροῖ, καὶ πρὸς Θεὸν ἐκδημεῖ.

κθ'. Ὅταν λέγῃ Κύριος· Ἐγὼ, καὶ ὁ Πατήρ, ἔν ἐσμεν, τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας σημαίνει. Ὅταν δὲ πάλιν λέγῃ· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν

⁴¹ Psal. ix, 4. ⁴² Psal. xvi, 14. ⁴³ Joan. x, 30. ⁴⁴ ibid. 38.

⁵ Eadem, fere cent. i, c. ult.

13-72
Civiltas
+ magnum

ἔμοι, τὸ ἀχώριστον δηλοῖ τῶν ὑποστάσεων. Οἱ οὖν Ἀ Γριθεῖται χωρίζοντες τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, εἰς ἀμ-
 φικρημνον ἐμπίπτουσιν. Ἡ γὰρ συναΐδιον λέγοντες
 τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, χωρίζοντες δὲ αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ,
 ἀναγκάζονται λέγειν μὴ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ
 ἐμπεσεῖν εἰς τὸ τρεῖς λέγειν Θεοὺς, καὶ τρεῖς ἀρχάς·
 ἢ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι λέγοντες, χωρίζοντες δὲ,
 ἀναγκάζονται λέγειν μὴ συναΐδιον εἶναι τῷ Πατρὶ,
 καὶ ποιῆσαι ὑπὸ χρόνον τὸν τῶν χρόνων δεσπότην.
 Χρῆ γὰρ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν τηρεῖν, καὶ τὰς τρεῖς
 ὑποστάσεις ὁμολογεῖν, κατὰ τὸν μέγαν Γρηγόριον·
 καὶ ἐκάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος. Καὶ γὰρ « διαιρεί-
 ται » μὲν, ἀλλ' « ἀδιαιρέτως, κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ
 συνάπτεται μὲν, διηρημένως δέ. » Καὶ διὰ τοῦτο,
 παράδοξος καὶ ἡ διαίρεσις καὶ ἡ ἔνωσις. Ἐπει
 τί ἔχει τὸ παράδοξον (s), εἰ ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπων
 ἦνται τε καὶ κεχώρισται, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τῷ
 Πατρὶ, καὶ οὐδὲν πλέον;

λ'. Ὁ τέλειος ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς ἄκρον ἀπαθείας
 ἐλθὼν, οὐκ ἐπίσταται διαφορὰν ἰδίου καὶ ἀλλοτρίου,
 ἢ ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας, ἢ πιστοῦ καὶ ἀπίστου, ἢ
 δούλου καὶ ἐλευθέρου, ἢ ὄλους ἄρσενος καὶ θηλείας·
 ἀλλ' ἀνώτερος τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος γενόμενος,
 καὶ εἰς τὴν μίαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλεπό-
 μενος, πάντας ἐξ ἴσου θεωρεῖ, καὶ πρὸς πάντας ἴσως
 διάκειται. Οὐκ ἔστι γὰρ ἐν αὐτῷ Ἑλληνας καὶ Ἰου-
 δαῖος, οὐδὲ ἄρσεν καὶ θῆλυ, οὐδὲ δούλος καὶ ἐλευ-
 θερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

λα'. Ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἐν τῇ ψυχῇ παθῶν,
 λαμβάνουσιν οἱ δαίμονες τὰς ἀφορμὰς τοῦ κινεῖν Ἐ
 ἐν ἡμῖν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. Ἐἴτα διὰ τούτων
 πολεμοῦντες τὸν νοῦν, ἐκδιάζονται αὐτὸν εἰς συγ-
 καταθέσιν ἐλθεῖν τῆς ἀμαρτίας. Ἐττηθέντος δὲ
 αὐτοῦ, ἄγουσιν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίαν.
 Καὶ ταύτης ἀποτελεσθείσης, φέρουσιν αὐτὸν λοιπὸν
 αἰχμάλωτον εἰς τὴν πράξιν. Μετὰ δὲ ταύτην λοιπὸν,
 οἱ τὴν ψυχὴν διὰ τῶν λογισμῶν ἐρημώσαντες, σὺν
 αὐτοῖς ὑποχωροῦσι. Μένει δὲ μόνον ἐν τῷ νῷ τὸ
 εἶδωλον τῆς ἀμαρτίας, περὶ οὗ φησιν ὁ Κύριος·
 "Ὅταν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστὼς
 ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὃ ἀναγινώσκων νοεῖτω· ὅτι τόπος
 ἅγιος καὶ ναὸς Θεοῦ, ὃ νοῦς ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου,
 ἐν ᾧ οἱ δαίμονες διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τὴν
 ψυχὴν ἐρημώσαντες, τὸ εἶδωλον τῆς ἀμαρτίας ἐστη-
 σαν. "Ὅτι δὲ καὶ ἱστορικῶς ἤδη ταῦτα γέγονεν, οὐδεὶς
 τῶν τὰ Ἰωσήππειαν ἀνεγνωκότων, ὡς οἶμαι, ἀμφι-
 θάλλει. Πλὴν τινὲς φασὶ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου
 ταῦτα γενήσεσθαι.

λβ'. Τρία εἰσὶ τὰ κινουῦντα ἡμᾶς ἐπὶ τὰ κακά· τὰ
 φυσικὰ σπέρματα· αἱ ἄγαι Δυνάμεις, καὶ ἡ ἀγαθὴ
 προαίρεσις. Καὶ τὰ μὲν φυσικὰ σπέρματα, ὡς ὅταν

⁴⁵ Galat. iii, 28. ⁴⁶ Matth. xxiv, 15.

^{**} Orat. 15 et alibi, 59, 49.

(s) Ἐπει τί ἔχει παράδοξον. Quod Maximus in-
 conveniens affert adversus Trithēitas, quod nulla
 major unio sit juxta illos, Filii cum Patre, quam
 est filii hominis cum homine patre, id vero Obsop.
 assertum facit, ac si doceat Maximus, quod nec
 forte grammaticus admitteret, nec alius ex ea

indivisam personarum conjunctionem manifestat.
 Itaque Trithēitæ, qui Filium a Patre separant,
 utrinque in præcipitium cadunt. Aut enim dum
 Filium Patri coæternum docent, ac tamen ab eo
 sejungunt, necesse habent ut ex eo natum esse
 negent, eoque evadant, ut tres Deos ac tria priaci-
 pia dicant; aut cum ex illo natum statuunt, ac
 tamen sejungant, necesse est ut dicant non esse
 coæternum Patri, temporique temporum auctorem
 subjiciant. Necesse enim est, ut et unum Deum
 teneamus, et tres personas, ut magni Gregorii sen-
 tentia est, confiteamur, unamquamque cum sua
 proprietate. « Dividuntur » enim, ut idem sentit,
 sed « indivise; et connectuntur, sed discrete; ut
 et discretio nova sit, et unio. » Alioqui enim quid
 novum et insolitum, quod sic Filius Patri uniat
 et ab eo dirimatur, quomodo homo homini unitus
 est, et ab eo discretus; nec aliquid amplius?

50. Qui in charitate perfectus, summamque im-
 perturbati animi tranquillitatem adeptus est, pro-
 prii et alieni, sive propriae et alienae, fidelis et infi-
 delis, servi ac liberi, prorsusque masculi ac 414
 feminae discrimen nullum novit; sed affectuum
 superata tyrannide, inque unam hominum naturam
 respiciens, omnes peræque considerat, cunctisque
 æqualiter affectus est. Non enim in eo est Græcus
 ac Judæus, masculus et femina, servus et liber; sed
 omnia in omnibus Christus ⁴⁵.

51. Dæmones ex subjectis in animo affectibus,
 occasiones ansamque arripiunt, ut vitiosas ac libi-
 dinosas in nobis cogitationes exsuscitent. Tumque
 per illas animum impugnantes, in peccati consen-
 sum cogunt. Eoque superato, in peccatum quod
 mentis cogitatu agitur, trahunt. Quo demum
 peracto, captivum in actionem ac opus ferunt. Post
 actionem vero ac opus, qui immissis cogitationibus
 animam desolaverunt, cum eis secedunt; manet
 vero in mente solum inane peccati simulacrum, de
 quo ait Dominus: *Cum videritis abominationem
 desolationis stantem in loco sancto; qui legit, intelli-
 gat* ⁴⁶; nempe, locum sanctum ac Dei templum,
 esse hominis animum seu mentem, in qua dæmones
 per libidinosas cogitationes desolata anima, peccati
 idolum statuerunt. Hæc vero etiam juxta rei gestæ
 iidem jam evenisse, nemo, arbitrator, ambiget, quæ
 libros a Josepho conscriptos legerit (t). Sunt tamen
 qui tempore Antichristi, hæc eadem futura dicant

52. Tria sunt nos ad ea quæ honesta sunt ac offi-
 cii provocantia; naturalia scilicet semina, sanctæ
 Virtutes, et bona voluntas. Ac quidem naturalis

schola. Nam sic reddit: *Quemadmodum enim homo
 homini unitus est, et segregatus, sic etiam Patri
 Filius, et nihil plus.* Sed bene est, quod Gesa.
 emendavit, ac sic putida sustulit.

(t) Libro *De bello Judaico*. Vide Baran. ad
 an. 68.

31-33
 ψυχολογία
 temptation

semina, ut, cum id quod volumus ut faciant nobis homines, nos quoque illis similiter fecerimus⁴⁷; vel, ut cum aliquem in angustia aut necessitate videntes, illius, naturali ductu atque instinctu, miserti fuerimus. Sanctæ autem virtutes, ut cum honestum aliquid ac officii aggressi, bonum adiutorium invenerimus, resque nobis prospere cesserit. Bona denique voluntas, ut cum bonum a malo discernentes, id quod est bonum elegerimus.

35. Tria rursus sunt quæ nos movent ad mala : nempe affectus seu perturbationes, dæmones et mala voluntas. Ac quidem affectus seu perturbationes, ut cum invita ratione, rei alicujus cupiditate ducimur; puta cibi, præter quam quod vel opportunum tempus, vel justa necessitas suaserit; vel uxoris alio fine quam suscipiendi liberos, aut non **415** legitimæ conjugis, ac rursus, cum aut iræ aut tristitiæ indulerimus secus ac decet; puta, adversus eum qui probro affecti, aut damnum intulit. Dæmones vero, ut cum nobis negligentius agentibus occasionem captantes, der repente magna vehementia ac impetu in nos invaserint, movendo, quos dixi, affectus, atque his similes. Mala denique voluntas, ut cum cognito quod honestum sit ac officii, præ illo tamen malum eligimus.

34. Laborum, quos virtutis causa suscipimus, præmia, imperturbati animi tranquillitas ac scientia. Hæ enim sunt, quæ nobis conciliant regnum cælorum; quemadmodum etiam affectus seu perturbationes, ac ignorantia, supplicium æternum. Qui igitur humanæ gloriæ causa, vel alio, quam rei ipsius honestatis, fine, hæc querit ac consecatur, abs Scriptura audit: *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis*⁴⁸.

35. Multa sunt, eorum, quæ humano studio geruntur, natura sua bona atque honesta, ipsa tamen rursus aliqua ex causa non bona ac honesta; puta jejunium et vigiliæ, oratio et psalmodia, eleemosyna et hospitalitas, opera sunt natura bona atque honesta; ipsa tamen non amplius bona ac honesta, cum inanis gloriæ studio fiunt.

36. Omnium, quæ a nobis aguntur, Deus finem querit, sive propter ipsum, sive ob aliam causam agimus.

37. Cum audieris ex Scriptura: *Quoniam tu reddes unicuique secundum opera sua*⁴⁹; cave ita accipias, ut secundum ea, quæ non recto aguntur fine, etiam si bona videantur ac honesta, Deus bona retribuat; sed secundum ea utique, quæ fiunt recto fine. Dei enim judicium non ipsa attendit, quæ fiunt, sed eorum finem ac propositum.

38. Superbiæ dæmon, duplici præditus malitia est: aut enim monacho auctor est, ut sibi ipse virtutis opera ascribat, non autem Deo, qui et bonorum largitor est, et ad præstanda virtutis opera, adiutor; aut, nisi paruerit, imperfectiores adhuc fratrum contemnendos suggerit. Ignorat vero qui

ὁ θέλομεν ἵνα ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ποιῶμεν αὐτοῖς· ἢ ὡς ὅταν ἴδωμεν τινα ἐν στενωπῷ ἢ ἐν ἀνάγκῃ, καὶ φυσικῶς ἐλεῶμεν. Αἱ δὲ ἔγαια Δυνάμεις, οἷον ὅταν κινούμενοι ἐπὶ καλῷ πράγματι, εὐρωμεν συνεργίαν ἀγαθὴν, καὶ κατευοδώμεθα. Ἡ δὲ ἀγαθὴ προαίρεσις, ὡς ὅταν διακρίνοντες ἀπὸ τοῦ κακοῦ τὸ καλὸν, αἰρώμεθα τὸ ἀγαθόν.

λγ'. Τρία δὲ πάλιν εἰσὶ τὰ κινούμενα ἡμᾶς ἐπὶ τὰ κακά· τὰ πάθη, οἱ δαίμονες, καὶ ἡ κακὴ προαίρεσις. Καὶ τὰ μὲν πάθη, ὡς ὅταν ἐπιθυμῶμεν πράγματος παρὰ λόγον· οἷον ἢ βρώματος, παρὰ τὸν καιρὸν, ἢ παρὰ τὴν χρεῖαν, ἢ γυναικὸς παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς παιδοποιίας, καὶ τῆς μὴ νόμιμου. Καὶ πάλιν, ὅταν ὀργιζώμεθα, ἢ λυπώμεθα παρὰ τὸ εἶκος· οἷον, κατὰ τοῦ ἀτιμάσαντος, ἢ ζημιώσαντος. Οἱ δὲ δαίμονες, οἷον ὅταν ἐν τῇ ἀμελείᾳ ἡμῶν, καιροσκοποῦντες ἐπιτίθωνται ἡμῖν ἄφρων μετὰ πολλῆς σφοδρότητος κινούμεντες τὰ προεξηρημένα πάθη, καὶ τὰ ὅμοια. Ἡ δὲ κακὴ προαίρεσις, οἷον, ὅτε ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ, κακῶν ἀνθαιρώμεθα.

ut cum cognito quod honestum sit ac officii, præ illo

λδ'. Μισθοὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς, εἰσὶν ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώσις. Αὗται γὰρ πρόξενοι γίνονται βασιλείας οὐρανῶν· ὡς καὶ τὰ πάθη καὶ ἡ ἀγνωσία, κολάσεως αἰωνίου. Ὁ οὖν τούτους [in uno Reg. em. ταύτας] διὰ δόξαν ἀνθρώπων ζητῶν, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἀκούει παρὰ τῆς Γραφῆς· *Αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι μακρῶς αἰτεῖσθε*.

λε'. Εἰσὶ πολλά τινα φύσει καλὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γινόμενα, ἀλλ' οὐ καλὰ πάλιν διὰ τινὰ αἰτίαν· οἷον, νηστεία καὶ ἀγρυπνία, προσευχὴ καὶ ψαλμοφθία, ἐλεημοσύνη καὶ ξενοδοχία, φύσει καλὰ ἔργα εἰσὶν· ἀλλ' ὅταν διὰ κενοδοξίαν γίνωνται, οὐκ εἰσι καλὰ.

λς'. Πάντων τῶν πραττομένων ὑφ' ἡμῶν τὸν σκοπὸν ζητεῖ ὁ Θεός· εἴτε δι' αὐτὸν πράττομεν, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν.

λζ'. (17) "Ὅταν ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγούσης· "Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· οὐ τὰ παρὰ τὸν ὀρθὸν σκοπὸν πραττόμενα, εἰ καὶ δοκεῖ καλὰ εἶναι, ὁ Θεὸς καλὰ ἀποδίδωσιν· ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν ὀρθὸν δηλονότι. Οὐ γὰρ εἰς τὰ γινόμενα, ἀλλ' εἰς τὸν σκοπὸν τῶν γινομένων, ἢ τοῦ Θεοῦ κρίσις ἐφορᾷ.

λη'. Ὁ τῆς ὑπερηφανίας δαίμων, διπλῆν ἔχει τὴν πονηρίαν· ἢ γὰρ ἑαυτῷ ἀναπέθει τὸν μοναχὸν ἐπιγράφειν τὰ κατορθώματα, καὶ οὐχὶ τῷ Θεῷ, τῷ καὶ χορηγῷ τῶν καλῶν, καὶ βοηθῷ πρὸς κατορθώσιν· ἢ τοῦτ' αὖ μὴ πειθόμενον, τοὺς εἶτι ἀτελεστέρους τῶν ἀδελφῶν (u) ὑποβάλλει ἐξουθενεῖν. Ἄγνοεὶ δὲ καὶ

⁴⁷ Matth. vii, 12. ⁴⁸ Jac. iv, 5. ⁴⁹ Rom. ii, 6

(u) Τῶν ἀδελφῶν. Simplicior mihi visa hæc lectio ac verior, quæ ipsa unius cod. Regiæ est;

34-37
Regis
intentionem

38-40
Regis
intentionem

οὐτως ὁ ἐνεργούμενος, ὅτι τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἀναπειθεὶ αὐτὸν ἀπαρνεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἐκείνους ὡς μὴ δυνήθοντας κατορθῶσαι ἐξουθενεῖ, αὐτὸν δηλονότι ὡς ἐξ ἰδίας δυνάμεως κατορθώσαντα εἰσάγει. "Ὅπερ ἐστὶ ἀμήχανον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. Ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια κινουμένη ἐπὶ τὰ καλὰ (v), ἄνευ τοῦ χορηγοῦ τῶν καλῶν εἰς τέλος ἄγειν οὐ δύναται.

λθ'. Ὁ ἐγνωκὼς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τῆ ἀσθένειαν, οὗτος εἴληψε πείραν τῆς θείας δυνάμεως· καὶ ὁ τοιοῦτος δι' αὐτῆς τὰ μὲν κατορθώσας· τὰ δὲ σπεύδων κατορθῶσαι, οὐκ ἐξουθενεῖ ποτε οὐδένα ἀνθρώπων. Οἶδα γὰρ, ὅτι ὡσπερ αὐτῷ ἐβόηθησε, καὶ πολλῶν παθῶν καὶ χαλεπῶν ἡλευθέρωσεν, οὕτω δυνατὸς ἐστὶ καὶ πᾶσι βοηθῆσαι ὅτε θέλει· καὶ μάλιστα τοῖς δι' αὐτὸν ἀγωνιζομένοις· εἰ καὶ κρίμασιν τισιν, ὅφ' ἔν πάντας τῶν παθῶν οὐκ ἀπαλλάττει· ἀλλ' ἰδίους καιροῖς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος ἰατρός, ἕκαστον τῶν σπευδόντων ἰᾶται.

μ'. Ἐπὶ τῇ τῶν παθῶν ἀνεργησίᾳ, ἡ ὑπερφανία ἐπισημαίνεται, ἡ τῶν αἰτιῶν ἀποκρυπτομένων, ἡ τῶν δαιμόνων δολερῶς [edit. δολουργῶς] ὑποχωρούντων.

μα'. Πᾶσα σχεδὸν ἀμαρτία, διὰ ἡδονὴν γίνεται· καὶ ἡ ταύτης ἀναίρεσις, διὰ κακοπαθείας καὶ λύπης, ἡ ἐκουσίῳ ἢ ἀκουσίῳ (x), διὰ μετανοίας, ἡ οικονομικῆς ἐπιφορᾶς [edit. περιφορ.] διὰ τῆς προνοίας ἐπαγομένης· Εἰ γὰρ αὐτοὺς ἐκρίνομεν, φησὶν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ Κυρίου

⁵⁰ Joan. xv, 5.

cum alii duo, ipseque Duf. habeant μοναχῶν. Edita, μοναχῶν ἀδελφῶν. Putem vocem μοναχῶν, e margine irrepisse in textum; tumque alios submovisse, alios solam retinuisse, cum sic aumbæ non satis ex usu et phrasi Maximi viderentur, alteraque vacaret.

(v) *Κινουμένη ἐπὶ τὰ καλὰ*. Non ita accipiendum, quasi ipsa a se nostra infirmitas (infirma scilicet voluntas) moveatur et incitetur ad bonum, ad quod tamen implendum indigeat Dei gratia. Hæc enim mitiorum Pelagianorum sententia, ipsa fidei adversa, quæ, uti finem operis Deo tribuit, sic et initium bonæ voluntatis, ipsamque bonum voluntatem. Posuit vero Maximus potius exemplum in fine operis, quod in eo manifestior sit necessitas divini auxilii, maxime in monachis jamque exercentibus, et (ut loquitur Maximus) τοῖς δι' αὐτὸν ἀγωνιζομένοις, quibus non ita deest bona voluntas, aut videtur deesse, ea ratione, quæ jam, favente Deo, stant in acie; ut cum Paulo dicere eis liceat, *Velle mihi adjacet, sed perficere non invenio*, Rom. vii, 18. Verba mihi relata, τοῖς δι' αὐτὸν ἀγωνιζομένοις, ipsa sic plana, qui propter ipsum, ejus causa et gratia certamen gerunt; id est, exercentur in vitæ religiosæ palæstra, ac certant; non bene Obsop. et Gesn. *Qui sua ope amissi, adversus carnem, mundum et demones assidue belliguntur*: sic longa lacinia augentes maximi textam, quam nec ipsorum Græca, nec ulla alia habent; atque Eud. δι' αὐτὸν, reddentes, *quia*, vel *ipsum ope amissi*, contra omnem vitæ vocis ac vocalem Maximi.

(x) *Ἐκουσίῳ ἢ ἀκουσίῳ*. Hæc Obsop. et

sic afflatur, hoc illum agere, ut suadeat negare Dei auxilium. Si enim eos contemnit, velat qui virtutem præstare nequiverint, omnino seipsum inducit, tanquam qui propria ipse virtute præstiterit. Quod plane impossibile est, 416 dicente Domino: *Sine me nihil potestis facere*⁵⁰. Ea enim nostra infirmitas est, ut in ea incitata quæ officii sunt et honesta, nisi Deo eorum largitore, in finem perducere non possit.

39. Cui explorata humanæ naturæ infirmitas est, is divinæ virtutis periculum facit; cujus ope, cum alia quidem gesserit, studeatque alia gerere ac præstare nullum unquam mortalium contemnit. Novit enim quemadmodum illi Deus auxiliatus est, et a multis gravibusque affectibus atque vitiis ipsum liberavit, sic posse cunctis etiam auxiliari, cum velit, iis maxime, qui ejus causa decertant; tametsi certis quibusdam judiciis, non omnes ad unum, ab affectibus atque vitiis liberet: sed suis temporibus, ut benignus ac humanissimus medicus, unumquemque hoc ipsam satagente sanet.

40. Tantisper sedatis ac velut otiantibus affectibus, vel causis latentibus, vel dæmonibus se fraude doloque subducentibus, superbia supervenit.

41. Omne ferme peccatum ob voluptatem ac libidinis causa committitur: tollitur vero per laboris afflictionem et dolorem, vel sponte assumptum, vel in vitis illatum, per penitentiam, aut certæ dispensationis illatam Dei providentia ultionem ac pœnam: *Si enim, inquit, nosmetipsos dijudicarem, 41-47*

Gesn. quibus altera vox desideraretur, cum sequenti διὰ μετανοίας, jungunt, cum sit jungendum cum superiori κακοπαθείας καὶ λύπης, uti infinitis locis distinguit Maximus, labores, ærumnas, afflictiones, quas sponte assumimus, per penitentiam, et quas Deus certæ dispensationis ultione per providentiam invitis immittit, ut hic loquitur. Quæ ipsa ejus verba augusta sunt, sed nihil frigidis interpretibus expressa. Quid enim ad hæc, *Aut per propriam condemnationem, quæ providentia quadam inducitur? τὸ περιφορᾶς quod erat, etsi pro vitæ errore rerumque et casuum vicissitudine, qua ipsa Deus castigat providentia sua, ac ulciscitur nostra scelera, ferri posset; longe tamen melius est, ἐπιφορᾶς, quæ vox nullas patitur ambages, et forte eandem ipsam legit Obsop. qua sic reddidit, ut jam retuli. Sic enim Hesych. et Suid. ἐπιφορᾶς, καταδίκας. Pleniusque ac bene Phavor. ἐπιφορᾶς, καταδίκαις, ἐπελεύσεσι. Quomodo ipse Maximus seq. statim cap. 45: Αἱ ἐπιφοραὶ τῶν πειρασμῶν. Tentationes quæ immittuntur, quasi ultore Deo: pœnæ et ærumnæ; id enim Maximo passim οἱ πειρασμοί, nisi aliter pro subjecta materia ea vox exponenda de tentationibus, quæ ad peccatum inducant. Clarissime c. 66: Ἄνευ ἐκουσίῳ ἐναυθὰ πόνων, ἢ ἀκουσίῳ ἐπιφορῶν ubi Gesn. *Necessario illatis afflictionibus*: dixisset melius, *necessario ferendis*: non enim necessario inferuntur, sed certo Dei consilio et providentia; invitis tamen, nec consentita nostra voluntate, sed quas velimus nobis necesse est et penitentibus: non tamen alicui involta, ut voluit Obsop., nam liberti etiam merito peccatae peccantibus, et detentibus.*

non utique judicaremur : dum judicamur autem, a Domino corripiamur, ne cum hoc mundo damnemur⁵¹.

42. Cum ex improvise tibi tentatio venerit, ne illum accusaveris, per quem venit, sed causam quære ob quam illa venerit, inveniesque quo ad meliorem frugem componaris. Alicui enim, sive hoc, sive alio auctore, ebibendum tibi erat divinorum judiciorum absinthium.

43. Quantum improbus es ac pravis moribus, ne renuas carne afflicti; ut ejus laboribus humiliatus, expuas superbiæ fastum.

44. Tentationum aliæ, voluptates; aliæ, mœrorem; aliæ, corporum cruciatus hominibus adducunt. Pro affectuum enim animo hærente causa, animorum medicus per sua judicia adhibet et medicinam.

45. Quæ inferuntur tentationes, aliis quidem inferuntur, ut præterita peccata diluant; aliis vero, ut quæ impræsentiarum peccant; aliis denique, ut in posterum committenda inhibeant; præter ea mala quæ probationis causa eveniunt, ut in beato Job.

46. Cordatus homo, divinorum judiciorum remedium reputans, quæ inde illi tristitia malaque eveniunt, æquo animo gratias agens tolerat; nullum alium horum auctorem, præterquam peccata sua existimans. Vecors autem ac insipiens, sapientissimam Dei providentiam ignorans, dum peccat et castigatur, aut in Deum, aut in homines suorum malorum refert causam.

47. Sunt quædam quæ affectuum ac libidinum motum inhibeant, nec augmentum facere sinant; suntque alia quæ imminuant atque deterant. Puta, jejunium et labor et vigiliæ cupiditatem augeri non sinunt; solitudo vero et contemplatio et oratio Deique amor ipsam minuunt atque elidunt. Similiter quoque in ira; verbi gratia, longanimitas, injuriarum oblivio et mansuetudo motu sistunt, nec sinunt augescere; charitas vero et eleemosyna et benignitas morumque suavitas et humanitas, minuunt ac debilitant.

48. Cujus animus semper in Deum conversus est, hujus quoque cupiditas in divinum superexcrevit amorem; iraque, tota vi sua in divinam transit charitatem. Diurno enim divinæ dilectionis commercio, totus lucidus redditus, sibi ipse patibilem sui partem acrius astringens, in divinum incessabilem, uti dictum est, amorem, jugemque æ perennem charitatem convertit; omnino a terrenis in Deum traducens.

49. Haud prorsus qui nec invidet, nec irascitur, nec injuriæ memor, illi qui læsit injuria, offensus est, jam quoque in eum dilectionem habet. Potest

⁵¹ I Cor. xi, 51.

(y) Ὁ θυμὸς ὀλοστός. Non ommissa hæc vox Hesych. cui ὀλοστός, ὄλος ὡς ἐστὶ. Ac liquet esse ab ὄλος, eadem fere forma, qua a πολὺς, πολλοῦ, πολυλοστός. Est ergo, Ira totum quod est; ac quod reddidi, omni sua rī. Mirorque quid Obsop. in mentem

παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

μβ'. Ὅταν σοι ἔλθῃ ἐξ ἀπροσδοκῆτου πειρασμός, μὴ τὸν δι' οὗ αἰτιῶ· ἀλλὰ τὸ διὰ τί ζῆτει, καὶ εὐρίσκεις διόρθωσιν. Ἐπεὶ, εἴτε δι' ἐκείνου, εἴτε δι' ἄλλου, πειν εἶχες τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ ἀφίνθιον.

μγ'. Ὅσον εἶ κακότροπος, τὸ κακοπαθεῖν μὴ ἀπαναίνου, ἵνα δι' αὐτῆς ταπεινωθεῖς, τὴν ὑπερηφανίαν ἐμέσῃ.

μδ'. Οἱ μὲν τῶν πειρασμῶν, ἡθονάς· οἱ δὲ, λύπαι· οἱ δὲ, ὀδύνας σωματικὰς τοῖς ἀνθρώποις προσάγουσι. Κατὰ γὰρ τὴν ἐγχειμένην τῇ ψυχῇ αἰτίαν τῶν παθῶν, καὶ τὸ φάρμακον ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν διὰ τῶν αὐτοῦ κριμάτων ἐπιτίθησιν.

με'. Αἱ ἐπιφοραὶ τῶν πειρασμῶν, τοῖς μὲν πρὸς ἤδη γεγονότων ἀμαρτημάτων ἀναίρεσιν· τοῖς δὲ, πρὸς νῦν ἐνεργουμένων· ἄλλοις, πρὸς μελλόντων ἐνεργεῖσθαι ἀνακοπήν, ἐπάγονται. Δίχα τῶν πρὸς δοκιμὴν ἐπισυμβαίνόντων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ.

μς'. Ὁ μὲν ἐχέφρων, τῶν θείων κριμάτων τὴν ἰατρείαν ἀναλογιζόμενος, εὐχαρίστως φέρει τὰς διὰ τούτων ἐπισυμβαίνουσας αὐτῷ συμφοράς· μηδένα ἄλλον τούτων αἰτίον, ἢ τὰς ἑαυτοῦ ἀμαρτίας λογιζόμενος. Ὁ δὲ ἄφρων, τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγνοῶν σοφιάτην πρόνοιαν, ἀμαρτάνων καὶ παιδευόμενος, ἢ τὸν Θεὸν, ἢ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἑαυτοῦ κακῶν αἰτίους λογίζεται.

μζ'. Εἰσὶ τινὰ ἰστώντα τὰ πάθη τῆς κινήσεως, καὶ μὴ ἔδοντα προβῆναι εἰς αὐξήσιν· καὶ εἰσὶν ἕτερα ἐλαττοῦντα, καὶ εἰς μείωσιν ἄγοντα. Οἶον, νηστεία καὶ κόπος καὶ ἀγρυπνία, οὐκ ἔωσιν αὐξῆσιν τὴν ἐπιθυμίαν· ἀναχώρησις δὲ καὶ θεωρία καὶ προσευχή, καὶ ἔρωσις εἰς Θεὸν, ἐλαττοῦσιν αὐτήν, καὶ εἰς ἀφανισμόν ἄγουσι. Καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ δὲ ὁμοίως. Οἶον, μακροθυμία καὶ ἀμνησικακία καὶ πραότης, ἰστώνσιν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἔωσιν αὐξῆσιν· ἀγάπη δὲ καὶ ἐλεημοσύνη καὶ χρηστότης καὶ φιλανθρωπία, εἰς μείωσιν ἄγουσιν.

μη'. Οὐτίνος ὁ νοῦς διαπαντός ἐστὶ πρὸς Θεὸν, τούτου καὶ ἡ ἐπιθυμία εἰς τὸν Θεὸν ὑπερηύξησεν ἔρωτα· καὶ ὁ θυμὸς ὀλοστός (y) εἰς τὴν θείαν μετετρέπη ἀγάπην. Τῇ γὰρ χρονίᾳ τῆς θείας ἐλλάμψεως μετουσίᾳ, ὄλος φωτοειδὴς γεγονώς, καὶ τὸ παθητικὸν αὐτοῦ μέρος πρὸς ἑαυτὸν συσφιγῆς, εἰς ἔρωτα Θεῖον, ὡς εἴρηται, ἀκατάληκτον, καὶ ἀγάπην ἀκατάπαυστον, ἔστρεψεν, ὅλως ἐκ τῶν ἐπιγείων ἐπὶ τὸ Θεῖον μεταγαγών.

μθ'. Οὐ πάντως ὁ μὴ φθονῶν, μηδὲ ὀργιζόμενος, μηδὲ μνησικακῶν τῷ λυπήσαντι, ἤδη καὶ ἀγάπην ἔχει πρὸς αὐτόν. Δύναται γὰρ καὶ μῆπω ἀγαπῶν,

venerit, cum reddidit, Et nimis non iniquus; quod et mature Gesnero religio fuit. Utrique etiam τὸ χρονία, diurna hæsit, quod sit typorum, pro diuturna

48-50
Vaniam
Vibran

57. Virtutum, aliæ corporis sunt; aliæ, animæ. Ac corporis quidem sunt, **419** veluti jejunium, vigiliæ, humisternia, ministratio, manuum labor, ne quem gravemus, vel ut aliis tribuamus, etc. Animæ autem (id est, spectantes ad animam) sunt, velut charitas seu dilectio, longanimitas, mansuetudo, continentia, oratio, etc. Siquidem igitur ex quadam necessitate, aut corporali casu atque eventu (puta ægritudine, seu quovis alio ejus generis) contigerit, ut eas, quæ corporis sunt, virtutes præstare non liceat, veniam habemus a Domino, cui et causæ exploratæ sunt. Sin autem iis, quæ sunt animæ, non defungamur, nullam habituri sumus excusationem. Non enim hæc perinde ac corporales sunt necessitati subjectæ.

58. Quæ in Deum est charitas, fluxam omnem ac caducam voluptatem, omnemque laborem atque dolorem ut contemnat, is qui illa præditus est, facit. Fidemque faciant sancti omnes, tanta propter Christum perpessi.

59. Attende tibi a malorum parente, φιλαυτίας (quam vocant) estque cæcus sine ratione amor corporis. Ex hac enim velut apparenti quadam æqui specie oriuntur, prima illa ac generalissima furibunda tria vitia; gulæ scilicet, avaritiæ et inanis gloriæ, causas utique ansamque habentia, ex necessaria corporis cura: ex quibus malorum omnis seges progignitur. Operæ pretium igitur sit, uti dicebam, ut necessario attendas, multaue sobrietate ac diligentia adversus hanc depugnes. Hac enim sublata, quæ ex illa sunt, vitia omnia una tolli necesse est.

60. Cæcus ille corporis amor, ei quidem qui monachus sit, inque virtutis palæstra exerceat, suggerit, ut misericordia corpori indulgeat, ac ultra quam deceat ac honestum sit, ad cibos conveniat; quadam scilicet velut æquitate ac gubernatione, quo paulatim inductus, in libidinis vitæque voluptariæ foveam incidat. Sæculari vero, jam inde suadet, ut carnis curam in desideriis faciat ⁵⁶.

61. Supremum orationis statum hunc esse dicunt, ut mens carne et mundo excedens extraque omnem materiam, ac nullis imbuta rerum formis, sic orationem peragat. Hunc igitur statum quisquis integrum illæsumque servarit, hic vere indesinenter orat ⁵⁷.

62. Quemadmodum corpus emoriens, a cunctis vitæ negotiis rebusque sæculi procul abscedit: ita et mens, **420** summæ illius orationis cultu moriens, a mundanis omnibus cogitationibus separa-

⁵⁶ Rom. xiii, 14. ⁵⁷ I Thess. v, 17.

(x) Ἐρτεῦθεν ἦδη πρόνοιαν. Nempe jam inde palam ad explendam libidinem, inducens ad curam corpori habendam; quippe homines qui vivunt ut edant, ac genio indulgeant. De mundanis enim sermo est, quos Maximus opponit viris religiosis, et qui ad virtutem exerceant, quibus carnalia vitia, nonnisi specie boni oblecta obrepant. Hæc sic clara, contrario sensu Obsop. reddit, facitque φιλαυτίας, cæci amoris corporis, quod magis charita-

νός. Τῶν ἀρετῶν, αἱ μὲν εἰσι σωματικαί· αἱ δὲ, ψυχικαί. Καὶ σωματικαὶ μὲν εἰσιν, ὅσον νηστεία, ἀγρυπνία, χαμευνία, διακονία, ἐργόχειρον πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα, ἢ πρὸς μετάδοσιν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ψυχικαὶ δὲ εἰσιν, ὅσον ἀγάπη, μακροθυμία, πραότης, ἐγκράτεια, προσευχή, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐὰν οὖν ἐκ τινοσ ἀνάγκης, ἢ περιστάσεως σωματικῆς, ὅσον ἀρρώστιας, ἢ τινοσ τῶν τοιούτων, συμβῆ ἡμῖν μὴ ἐκτελέσαι δυνηθῆναι τὰς προσειρημένας σωματικὰς ἀρετὰς, συγγνώμην ἔχομεν παρὰ Κυρίου, τοῦ καὶ τὰς αἰτίας εἰδότος· τὰς δὲ ψυχικὰς μὴ ἐκτελοῦντες οὐδεμίαν ἔχομεν ἀπολογία. Οὐ γὰρ εἰσιν ὑπὸ ἀνάγκην.

B νή'. Ἡ εἰς Θεὸν ἀγάπη, πάσης ἡδονῆς παρερχομένης, καὶ παντὸς πόνου καὶ λύπης πάλθει καταφρονεῖν τὸν μέτοχον αὐτῆς. Καὶ πειθέτωσάν σε οἱ ἅγιοι πάντες, τσοσῦτα πεπονηότες διὰ Χριστόν.

νθ'. Πρόσεχε σεαυτῷ ἀπὸ τῆς μητρὸς τῶν κακῶν, φιλαυτίας, ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ σώματος ἄλογος φιλία. Ἐκ ταύτης γὰρ εὐλογοφανῶς τίκτονται οἱ πρῶτοι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ γενικώτατοι τρεῖς ἐμμανεῖς λογισμοί· ὁ τῆς γαστριμαργίας λέγω, καὶ φιλαργυρίας, καὶ κενοδοξίας· τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ἀναγκαιῆς τοῦ σώματος δῆθεν λαμβάνοντες χρείας· ἐξ ὧν γεννᾶται ἅπας ὁ τῶν κακῶν κατάλογος. Δεῖ οὖν, ὡς εἴρηται, προσέχειν ἀναγκαίως, καὶ ταύτη πολεμεῖν μετὰ πολλῆς νήψεως. Ταύτης γὰρ ἀναιρουμένης, συναναιροῦνται πάντες οἱ ἐξ αὐτῆς.

ξ'. Τὸ τῆς φιλαυτίας πάθος, τῷ μὲν μοναχῷ ἔλειεν ὑποτίθεται τὸ σῶμα, καὶ συνελθεῖν παρὰ τὸ προσήκον εἰς τὰ βρώματα· οἰκονομίας δῆθεν χάριν καὶ κυβερνήσεως, ἵνα κατὰ μικρὸν παρασυρόμενος, εἰς τὸν βόθρον τῆς φιληδονίας ἐμπέσῃ. Τῷ δὲ κοσμικῷ ἐντεῦθεν ἦδη πρόνοιαν (x) αὐτῷ ποιέσθαι εἰς ἐπιθυμίαν ὑποβάλλει.

ξα'. Τὴν τῆς προσευχῆς ἀκροτάτην κατάστασιν, ταύτην εἶναι λέγουσι, τὸ ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενέσθαι τὸν νοῦν, καὶ ἄυλον πάντη καὶ ἀνείδεον ἐν τῷ προσεύχεσθαι. Ὅ οὖν ταύτην ἀλώθητον διατηρῶν τὴν κατάστασιν, οὗτος ὄντως ἀδιαλείπτως προσεύχεται.

ξβ'. Ὡσπερ τὸ σῶμα ἀποθνήσκον, πάντων χωρίζεται τῶν τοῦ βίου πραγμάτων· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἐν τῷ ἄκρως προσεύχεσθαι ἀποθνήσκων, πάντων χωρίζεται τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων. Ἐὰν γὰρ μὴ

tis, Deique ejus auctoris, existat. Sic enim infectus homo: *Quare homini mundano et sæculari subjicit, ut providentia quadam sibi consulat in cavenda concupiscentia.* Non tam absurde Gesn. etsi nec ille satis advertit, quo spectet illud εἰς ἐπιθυμίαν. Nec mirum in medico, quem par est in Galeno, quam in Paulo versatiorem fuisse. Ascriptus ejus locus, ad quem Maximus alludit.

59-60
Φιλαυτία

61-62
perfect prayer

τὸν τοιοῦτον θάνη θάνατον, μετὰ Θεοῦ εὐρεθῆναι καὶ ἅλῃσαι οὐ δύναται.

Ξγ'. Μηδεὶς σε ἀπατήσῃ, μοναχῆ, ὅτι ἐνι σε σωθῆναι ἡδονῇ καὶ κενοδοξίᾳ δουλεύοντα.

Ξδ'. Ὡσπερ τὸ σῶμα διὰ τῶν πραγμάτων ἀμαρτάνει, καὶ ἔχει πρὸς παιδαγωγίαν τὰς σωματικὰς ἀρετὰς, ἵνα σωφρονῇ· οὕτω καὶ ὁ νοῦς διὰ τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων, καὶ ἔχει ὡσαύτως πρὸς παιδαγωγίαν τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς, ἵνα καθαρῶς καὶ ἀπαθῶς ὁρῶν τὰ πράγματα, σωφρονῇ.

Ξε'. Ὡσπερ τὰς ἡμέρας διαδέχονται αἱ νύκτες, καὶ τὰ θέρη οἱ χειμῶνες· οὕτω κενοδοξίαν καὶ ἡδονῆν, λύπαι καὶ ὀδύνη, εἴτε ἐν τῷ παρόντι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Ξς'. Οὐκ ἔστιν ἀμαρτήσαντα ἐκφυγεῖν τὴν μέλουσαν κρίσιν, ἄνευ ἐκουσίων ἐνταῦθα πόνων, ἢ ἀκουσίων ἐπιφορῶν.

Ξζ'. Διὰ πέντε αἰτίας φασὶ παραχωρεῖσθαι ἡμᾶς ὑπὸ Θεοῦ πολεμεῖσθαι ὑπὸ δαιμόνων. Καὶ πρώτην μὲν εἶναι φασιν, ἵνα πολεμούμενοι καὶ ἀντιπολεμούμενοι, εἰς διάκρισιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἔλθωμεν. Δευτέραν δὲ, ἵνα πολέμῳ καὶ πόνῳ τὴν ἀρετὴν κτώμενοι, βεβαίαν αὐτὴν καὶ ἀμετάπτωτον ἔξωμεν. Τρίτην δὲ, ἵνα προκόπτοντες εἰς τὴν ἀρετὴν, μὴ ὑψηλοφρονῶμεν, ἀλλὰ μάθωμεν ταπεινοφρονεῖν. Τετάρτην δὲ, ἵνα πειραθέντες τῆς κακίας (α), τέλειον μίσος αὐτὴν μισήσωμεν. Πέμπτην δὲ ἐπὶ πάσαις, ἵνα ἀπαθείς γενόμενοι, μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς οικείας ἀσθενείας, μήτε τῆς τοῦ βοηθήσαντος δυνάμεως.

Ξη'. Ὡσπερ τοῦ πεινῶντος ὁ νοῦς ἄρτον φαντάζεται, καὶ τοῦ διψῶντος ὕδωρ, οὕτω καὶ τοῦ γαστριμάργου ποικιλίας ἐδεσμάτων· καὶ τοῦ φιληδόνου, μορφῶς γυναικῶν· καὶ ὁ τοῦ κενοδόξου, τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς· καὶ τοῦ φιλαργύρου, τὰ κέρδη· καὶ τοῦ μνησικακοῦ, τὴν ἄμυναν τοῦ λυπήσαντος· καὶ τοῦ φθονεροῦ, τὴν κάκωσιν τοῦ φθονουμένου, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων παθῶν ὁμοίως. Ἐκ γὰρ τῶν παθῶν ὀχλούμενος νοῦς, λαμβάνει τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, καὶ ἐργηγορότος τοῦ σώματος, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους.

Ξθ'. Ὅταν ἐπιθυμία αὖξῃ, τὰς ποιητικὰς τῶν ἡδονῶν ὕλας ἐν τοῖς ὕπνοις ὁ νοῦς φαντάζεται· ὅταν δὲ ὁ θυμὸς, τὰ φόβων ποιητικὰ βλέπει πράγματα. Αὖξουσι μὲντοι τὰ πάθη, οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, συνεργὸν τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν λαμβάνοντες, καὶ ταῦτα ἐρεθίζοντες. Ἐλαττοῦσι δὲ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν ἡμᾶς κινουῦντες ἐργασίαν.

ο'. Τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς πυκνότερον ἐρεθιζόμενον, ἔξιν φιληδονίας δυσκίνητον τῇ ψυχῇ ἐντίθησιν· ὁ δὲ θυμὸς συνεχῶς ταρασσόμενος, δειλὸν καὶ ἀνανδρὸν τὸν νοῦν ἀπεργάζεται. Ἰώνται δὲ, τὸ μὲν, ἀσκησις ἐπιτεταμένη νηστείας καὶ ἀγρυπ-

(α) "Ἰνα πειραθέντες τῆς κακίας. Non bene ambo superiores interpr. Ut tantati: Imo, ut vitii facto periculo, ejus experti. Sic enim bene Suid. πειρῶ et πειρῶμαι, γενικῇ ἀπόπειραν ποιῶμαι. pe-

tur. Nisi enim ejus generis mortem obierit, cum Deo versari ac vivere non potest.

63. Nemo te, qui monachum profitearis, seducat, tanquam fieri possit, ut voluptati ac inani gloriae deditus, salutem consequaris.

64. Quemadmodum corpus rerum obtentu peccat, habetque ad disciplinam eas virtutes, quae ad corpus spectant, ut erudiatur: sic et mens libidinosarum incurso cogitationum, habetque similiter ad disciplinam animae virtutes, quibus munde citraque libidinem res contuens, sobria fruge ipsa componatur.

65. Quemadmodum diei succedit nox, atque aestati hiems: sic inanem gloriam ac voluptatem pone sequuntur tristitia et dolor, sive in praesenti saeculo, sive in futuro.

66. Fieri non potest ut peccati reus futurum iudicium evadat, absque laboribus vita hac sponte assumptis, vel illatis malis, quae patienter ferat.

67. Quinque afferunt causas, ob quas nos Deus a daemonibus oppugnari sinat. Ac primam quidem esse aiunt, ut dum pugna petiti repugnamus, ac resistimus, virtutis vitiique discretionem paremus. Alteram autem, ut parta bello virtute atque labore, firmam illam immotamque teneamus. Tertiam, ut virtutis profectu non altum sapiamus, sed sensus modestiam discamus. Quartam, ut vitii facto periculo, perfecto ipsum odio prosequamur. Quintam denique ac supremam, ut imperturbati animi tranquillitatem adepti, imbecillitatis propriae non obliviscamur, nec ejus, qui adjutor fuit, potentiae immemores simus.

68. Quemadmodum famelici animus, panem cogitatione informat, ac sitibundi, aquam; sic et gulosi, varias cupidias et edulia; luxuriosi, mulierum formas; inanis gloriae cupidi, humanos honores ac laudes; avari, lucra; rancorem habentis, ejus vindictam a quo injuriam accepit; invidi, ejus malum in quem exarsit invidia; idemque in reliquis vitiis. Animus enim illis gravatus, hisque illi obtundentibus, libidinosas cogitationes, sive corpore vigilante, sive in somnis, assumit.

421 69. Aucta semel concupiscentia, animus in somnis ea informat, quae voluptatem ac libidinem creant. Auctiore vero ira, res terrificas videt. Augent porro affectus ac perturbationes, impuri daemones, id ipsum quod vitam negligimus, subsidio assumentes ac proritantes. Minuunt vero sancti angeli qui ad praestanda virtutum opera incitent permoveantque.

70. Animi vis concupiscens dum crebrius proritatur, libidinis habitum difficile mobilem in anima ponit: ira vero jugiter commota, meticulosum atque imbellem animum reddit. Sanant autem atque medentur, illi quidem, jejuniarum, vigiliarum,

riculum facio, experior. Hoc enim est, quod perfectum illud odium parit, ubi quis serio resipuit, amborumque discrimen (vitii ac virtutis) ipso quasi gustu, τῷ πάθει, cognovit.

63-75.
Nihil
491
Passion
in theoria

precum contenta jugisque exercitatio; huic vero, A lenitas, benignitas, charitas, misericordia.

71. Dæmones, aut rerum incursu bellum movent, aut libidinosarum in rebus cogitationum. Ac quidem rerum incursu, eos qui in rebus ac negotiis versantur; cogitationum vero, eos, qui se illis procul subduxerunt.

72. Quanto proclivius est ac facilius, tecum animo ac cogitatione peccare, quam ipso actu atque opere; tanto gravius est bellum, quod ex cogitationibus, quam quod ex rebus negotiisque confatur.

73. Res ipsæ extra mentem sunt: rerum vero cogitationes, intra consistunt. Ejus itaque facultatis est, bene illis, an secus, utatur. Quod enim errore animi sensis utamur, rerum abusus consequitur. B

74. Sunt hæc tria, unde mens libidinosas cogitationes assumit; nempe ex sensu, ex complexione, ex memoria. Ac quidem ex sensu, cum res illi objectæ quibus afficimur, ad libidinosas eam cogitationes impellunt. Ex complexione autem seu temperamento, cum per luxuriosam victus rationem, aut operatione dæmonum, aut per ægritudinem aliquam deterior facta ac immutata, ad vitiosas ejusmodi cogitationes excitat, vel obloqui Providentiæ cogit. Ex memoria vero, cum illa rerum quibus affecti aut delectati sumus, conceptus refricat, similique ratione ad vitiosas cogitationes movet.

75. Rerum nobis a Deo in usum concessarum, aliæ in animo sunt, aliæ in corpore, aliæ circa corpus. Puta in animo, ejus vires; in corpore, 422 sensuum organa ac membra reliqua: circa corpus, cibi, possessiones, opes, ac id genus alia. Quod his igitur bene aut male utamur, seu iis quæ circa hæc accidunt, boni aut mali efficitur.

76. Accidentium in rebus, alia in animo sunt, alia in corpore; alia iis in rebus, quæ sunt circa corpus. Ac quidem in animo, veluti scientia et ignorantia, oblivio et memoria, dilectio et odium, timor et audacia, tristitia et gaudium, atque his similia. In corpore autem, puta voluptas et dolor, D sensus et orbitas, valetudo et ægrotudo, vita et mors, et similia. Circa corpus vero, veluti larga proles ejusque carentia, divitiæ et paupertas, gloria et ignominia, ac ejusmodi reliqua. Horum, alia bona, alia mala hominum judicio habentur, cum nihil in eis malum sit propria ipsius ra-

(b) Τῇ ἐσφαλμένῃ τῶν νοημάτων χρήσει. Usu cum errore conjuncto. Unus Regius habuit κρίσει. Sed et c. 82, ubi eadem sententia est, habentque perinde edita, χρήσει, Regii codd. et Dufri. κρίσει habent: fuit facile antiquariis alterum altero mutare, cum sensus neutrum videatur respuere, et voces sic sono affines sint ipsaque scriptione. Magis tamen putem scripsisse χρήσει, quod et retinui. Unde cap. 78: Μὴ παραχωρῶ τοῖς νοήμασιν ubique

νίας καὶ προσευχῆς· τὸν δὲ, χρηστότης καὶ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ εἰσος.

α'. Ἡ διὰ τῶν πραγμάτων οἱ δαίμονες πολεμοῦσιν, ἢ διὰ τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐμπαθῶν νοημάτων. Καὶ διὰ μὲν τῶν πραγμάτων, τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν ὄντας, διὰ δὲ τῶν νοημάτων, τοὺς τῶν πραγμάτων κειχωρισμένους.

β'. Ὅσον ἐστὶν εὐκοπώτερον τὸ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνειν τοῦ κατ' ἐνέργειαν, τοσοῦτόν ἐστι βαρύτερος ὁ διὰ τῶν νοημάτων πόλεμος, τοῦ διὰ τῶν πραγμάτων.

γ'. Τὰ μὲν πράγματα ἐξωθέν εἰσι τοῦ νοῦ· τὰ δὲ τούτων νοήματα ἔσω συνίστανται. Ἐν αὐτῷ οὖν ἐστὶ, τὸ εὖ τούτοις χρήσασθαι, ἢ κακῶς. Τῇ γὰρ ἐσφαλμένῃ τῶν νοημάτων χρήσει (b) ἢ παράχρησις τῶν πραγμάτων ἀκολουθεῖ.

δ'. Διὰ τῶν τριῶν τούτων λαμβάνει ὁ νοῦς τὰ ἐμπαθῆ νοήματα· διὰ τῆς αἰσθήσεως, διὰ τῆς κράσεως, διὰ τῆς μνήμης. Καὶ διὰ μὲν τῆς αἰσθήσεως, ὅταν προσβάλλοντα αὐτῇ τὰ πράγματα πρὸς ἄπερ τὰ πάθη κεκτήμεθα, κινή αὐτὸν πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμοῦς. Διὰ δὲ τῆς κράσεως, ὅταν ἐξ ἀκολάστου διαίτης, ἢ ἐνεργείας δαιμόνων, ἢ νοσημάτων τινος ἀλλοιουμένη ἢ τοῦ σώματος κράσις, κινή αὐτὸν πάλιν πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμοῦς, ἢ κατὰ τῆς Προνοίας. Διὰ δὲ τῆς μνήμης, ὅταν τῶν πραγμάτων πρὸς ἄπερ πεπόνθαμεν τὰ νοήματα ἢ μνήμη ἀναφέρῃ, καὶ κινή αὐτὸν ὁμοίως πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμοῦς.

C α'. Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων, τὰ μὲν, ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ, ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ, περὶ τὸ σῶμα εὐρίσκεται, οἷον, ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς· ἐν δὲ τῷ σώματι, τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη· περὶ δὲ τὸ σῶμα, βρώματα, κτήματα, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ οὖν εὖ τούτοις χρήσασθαι ἢ κακῶς, ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεθηκόσιν, ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει.

β'. Τῶν ἐν τοῖς πράγμασι συμβεθηκότων, τὰ μὲν εἰσι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ, τῶν ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ, τῶν περὶ τὸ σῶμα πραγμάτων. Καὶ τῶν μὲν ἐν τῇ ψυχῇ, οἷον, γνῶσις καὶ ἀγνοία, λήθη καὶ μνήμη, ἀγάπη καὶ μῖσος, φόβος καὶ θάρσος, λύπη καὶ χαρὰ, καὶ τὰ ἐξῆς· τῶν δὲ ἐν τῷ σώματι, οἷον, ἡδονὴ καὶ πόνος, αἰσθησις καὶ πῆρσις, ὑγεία καὶ νόσος, ζωὴ καὶ θάνατος, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τῶν δὲ περὶ τὸ σῶμα, οἷον, εὐτεχνία καὶ ἀτεχνία, πλοῦτος καὶ πενία, δόξα καὶ ἀδοξία, καὶ τὰ ἐξῆς. Τούτων δὲ, τὰ μὲν καλὰ, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ἂν τῷ ἰδίῳ λόγῳ·

componens usum usui, in animi rationibus et in rebus; egregieque exponit auctor Schol. ex Dufri. cod. in sacrarum imaginum, τῶν χαρακτήρων νοήμασιν· quibus abuti ostendit qui eas impugnent. Representanda hæc scholia post quartum centenarium, quæ alterius potius videntur, quam Maximi, ac ejus qui post Iconoclastarum natam hæresim vixerit.

παρά δὲ τὴν χρῆσιν, εἴτε κακὰ κυρίως, εἴτε ἀγαθὰ A
εὐρίσκειται.

οζ'. Καλὴ ἡ γνῶσις τῆ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ
ὕγεια· ἀλλὰ τάναντία τοὺς πολλοὺς ἤπερ ταῦτα ὠνη-
σεν. Τοῖς γὰρ φαύλοις οὐκ εἰς καλὸν ἡ γνῶσις
συμβαίνει, εἰ καὶ τῆ φύσει, ὡς ἐκρηται, ἐστὶ καλὴ·
ὁμοίως δὲ οὐδὲ ὕγεια, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ χαρὰ. Οὐ γὰρ
συμπερόντως τοῦτοις κέχρηται. Ἄρα οὖν τάναντία
τούτοις συμφέρει. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ τῷ ἰδίῳ
λόγῳ τυγχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι.

οη'. Μὴ παραχωρῶ τοῖς νοήμασιν (19), ἵνα μὴ ἐξ
ἀνάγκης καὶ τοῖς πράγμασι παραχρήση. Ἐὰν γὰρ
μὴ τις πρῶτον κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνη, οὐκ ἂν
ἀμάρτη ποτὲ κατ' ἐνέργειαν.

οθ'. Εἰκὼν τοῦ χοῦκοῦ αἱ γενικαὶ κακίαι ὑπάρ-
χουσιν· ὄσων, ἀφροσύνη, δειλία, ἀκολασία, ἀδικία.
Εἰκὼν δὲ τοῦ ἐπουρανίου, αἱ γενικαὶ ἀρεταί, ὄσων,
εὐφρόνεις, ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη. Ἄλλα
καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέ-
σωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

π'. Εἰ θέλεις εὐρεῖν τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς
τὴν ζωὴν, ἐν τῇ ὁδῷ αὐτὴν ζῆτει, κακεῖ αὐτὴν εὐ-
ρίσκεις, τῆ εἰπούση· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ζωὴ
καὶ ἡ ἀλήθεια. Πλὴν σφόδρα ἐμπόνως ζῆτει, διότι
ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν· καὶ μήπως
τῶν ὀλίγων ἀπολειφθεῖς, μετὰ τῶν πολλῶν εὐ-
ρεθῆση.

πα'. Διὰ τὰ πέντε ταῦτα ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἀμαρτιῶν ἀνα-
κόπτεται· ἢ διὰ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων, ἢ διὰ τὸν
φόβον τῆς κρίσεως, ἢ διὰ τὴν μέλλουσαν μισθοποδο-
σίαν, ἢ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἢ τελευταῖον διὰ
συνείδησιν τύπτουσαν.

πβ'. Τινὲς φασιν, ὅτι οὐκ ἂν ἦν τὸ κακὸν ἐν τοῖς
οὔσιν, εἰ μὴτι δ' ἂν ἑτέρα τις ἦν δύναμις, ἡ ἀνθελ-
κουσα ἡμᾶς ἐπ' αὐτό. Αὕτη δὲ ἐστὶν οὐδὲν ἕτερον,
ἢ ἡ τῶν κατὰ φύσιν τοῦ νοῦ ἐνεργειῶν ἀμέλεια.
Διόπερ οἱ τοῦτων τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενοι, τὰ μὲν
καλὰ, ἀεὶ ποιοῦσι· τὰ δὲ κακὰ [Fr."Ὅρα τί ἐστὶ
κακία], οὐδέποτε. Εἰ οὖν θέλεις καὶ σὺ, ἀπῶσαι τὴν
ἀμέλειαν, καὶ συναπελάυνεις τὴν κακίαν· ἦτις ἐστὶν
ἡ ἐσφαλμένη χρῆσις τῶν νοημάτων, ἢ ἐπακολουθεῖ
ἡ παράχρησις τῶν πραγμάτων.

πγ'. Κατὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ μέρους,
τὸ τε ὑποταγῆναι τῷ θεῷ λόγῳ, καὶ τὸ ἔρχειν D
τοῦ ἐν ἡμῖν ἀλόγου μέρους. Αὕτη οὖν ἡ τάξις ἐν
πᾶσι φυλαχθήτω, καὶ οὔτε τὸ κακὸν ἔσται ἐν
τοῖς οὔσιν, οὔτε τὸ ἐπ' αὐτὸ ἀνθέλκον εὐρεθῆ-
σεται.

πδ'. Οἱ μὲν τῶν λογισμῶν, ἀπλοῖ εἰσιν, οἱ δὲ
σύνθετοι. Καὶ ἀπλοῖ μὲν εἰσιν, οἱ ἀπαθεῖς· σύνθετοι
δὲ, οἱ ἐμπαθεῖς, ὡς ἐκ πάθους καὶ νοήματος συγκεῖ-
μενοι. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, πολλοὺς τῶν ἀπλῶν
ἐστὶν ἰδεῖν ἐπομένους τοῖς συνθέτοις, ὅταν ἄρξωνται
κινεῖσθαι πρὸς τὸ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνειν. Ὅσων,
ὡς ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ· ἀνέβη ἐπὶ τὴν μνήμην τινὸς
λογισμὸς· περὶ χρυσοῦ ἐμπαθῆς· καὶ ὥρμησε τῆ

tionē; sed penes usum vere aut mala, aut bona
comperiantur.

77. Bona est natura scientia; similiter vero
etiam sanitas: multis tamen magis profuerunt
horum contraria. Malis enim ac improbis, non in
bonum cedit scientia; tametsi illa, ut dictum est,
natura sit bona; parique ratione nec valetudo, nec
divitiarum, neque gaudium. Non enim his utuntur,
ut illis est utile. Igitur conducunt horum contra-
ria. Ergo nec illa mala sunt propria ipsorum rati-
one, etsi videntur esse mala.

78. Cave abutaris cogitationibus animique sen-
sis, ne et rebus necessario abutaris. Nisi enim
quis prius mente peccet, nunquam ipso actu atque
opere peccaverit.

79. Terreni imago sunt generalia vitia: stulti-
tia, ignavia, intemperantia, injustitia. Imago au-
tem caelestis, prudentia, fortitudo, temperantia,
justitia: *Verum sicut portavimus imaginem terreni,
portemus et imaginem caelestis* 58-59.

80. Si vis invenire viam, quae ducit ad vitam,
eam in via quaere, ibique eam invenies; nempe in
via, quae ait, *Ego sum via, et vita et veritas* 60.
Quaere vero strenue, indefessoque labore et acri
industria, eo quod pauci sunt, qui inveniunt il-
lam 61; ne forte paucorum illorum exclusus nu-
mero, cum multis inveniaris.

81. Quinque ista sunt, ob quae animus a pecca-
tis absterretur; aut nempe humano timore, aut
judicii metu, aut spe futurae mercedis, aut Dei
charitate, aut postremo ipsius conscientiae verbere.

423 82. Sunt qui dicant, non fore malum in
rebus, nisi esset alia quaedam vis contrario quasi
impulsu in illud trahens. Haec vero nihil aliud est,
quam naturalium animi virium operationumque
neglectus; quare qui harum curam gerunt, bona
semper agunt, mala vero, nunquam. Igitur tu quo-
que si vis, pelle negligentiam, unaque vitium ac
malitiam expulisti; fallacem scilicet animi ratio-
num usum, cui statim comes est ipse abusus re-
turn.

83. E natura est, ejus in nobis partis, quae rati-
one utitur, ut, et divinae subdatur rationi, et illi
partii imperet, quae in nobis rationis experta est. Hic
igitur ordo in omnibus teneat, ac neque malum
erit in rebus, nec occurret aliquid quod ad illud
adversum trahat.

84. Animi rationes ac cogitationes, aliae simpli-
ces sunt, aliae compositae. Ac simplices quidem sunt,
illibidosae et sine passione: compositae vero, libi-
dinosae ac passioni conjunctae, tanquam ex libidine
seu passione, mentisque conceptu compositae. Haec
cum ita se habeant, videre est multas simplicium
cogitationum sequi compositas, cum moveri coepe-
rint in peccatum, quod intus animo geritur. Velut

divitiarum, gloria, et similia : vel quod tristitia inferantur, puta orbatio liberorum, opum gloriarumque amissio : aut denique per ea quae corpus excruciant, ut sunt morbi et tormenta, atque his similia. Atque ad priores quidem, ait Dominus : *Si quis non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus* ⁶⁷. Ad eos autem qui secundi ac tertii ordinis sunt : *In patientia vestra possidete animas vestras* ⁶⁸.

92. Quatuor haec, corporis complexionem seu temperamentum immutare aiunt, eaque immutatione cogitationes animo, vel libidinosas, vel non libidinosas, ministrare; videlicet angelos, demones, aeris temperationem, et victus rationem. Ac quidem angelos aiunt sermone immutare; demones autem, attactu seu contrectatione; aeris temperationem, qua alias aliasque subit mutaliones : victus rationem, escarum ac potuum qualitatibus, eorumque abundantia ac paritate; praeter illas immutationes, quae ex memoria, rebusque visis atque auditis illi accidunt : ita scilicet ut prior animus afficiatur, ex iis, quae illi tristitia laetare eveniunt. Atque ex his quidem affectus animus, corporis temperamentum immutat; ipsumque ex illis, quae dicta sunt, subinde immutatum, cogi-

93. Mors quidem vere ac proprie, separatio est a Deo : mortis autem stimulus, peccatum ⁶⁹; quo Adamus suscepto, simul a ligno vitae, et a paradiso et Deo extorris factus est; necessarioque etiam mors corporis consecuta est. Vere autem vita est, qui ait : *Ego sum* **426** *vita* ⁷⁰. Hic moriens, eum qui erat mortuus ad vitam rursus revocavit.

94. Quem sermonem conscribimus, vel eo conscribimus ut ejus meminerimus, vel ut commodum referamus; vel etiam utraque ex causa : vel ut damnum quibusdam inferamus, vel ostentationis causa, vel quia conscribere cogimur.

95. Locus pascuae, virtus est in actione posita; aqua vero refectionis ⁷¹, reram scientia.

96. Umbra mortis est, humana vita. Quisquis igitur cum Deo versatur, ac secum Deum versantem habet, hic liquido dicere potest : *Nam etsi ambulavers in medio umbrarum mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* ⁷².

97. Pura mens, rectas res videt : exercitataque oratio ac sermonis vis, quae sunt visa, sub aspectum ponit : haec vero, auris clara suscipit. At, qui tibus istis caret, dicentem improbat ac illi detrahit.

98. Cum Deo est, qui sanctam Trinitatem cognoscit, ejusque opificium et providentiam; quique

⁶⁷ Luc. xiv, 33. ⁶⁸ Luc. xxi, 49. ⁶⁹ I Cor. xv, 56.

(g) *Ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος*. In morte versatus, morte perfunctus; ac quod reddidi, memento. Inepta Obsop. circumlocutio, *In mortis positus angustiis*, quo nec vere mortuus significatur.

(h) *Τὸν εἰρηκότα κακίσει*. Gesn. in marg. *Videntur*

Α κνίας καὶ χρημάτων καὶ δόξης, καὶ τῶν ὁμοίων· ἢ διὰ τῆς τῶν λυπηρῶν ἐπιφορᾶς (20)· οἷον, στερήσεως τέκνων, καὶ χρημάτων καὶ δόξης· ἢ διὰ τῶν ὀδύνας ἐμποιούντων τῷ σώματι· οἷον, νοσημάτων καὶ βασάνων, καὶ τῶν ἐξῆς. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς πρώτους λέγει ὁ Κύριος· *Εἰ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής*. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους καὶ τρίτους· *Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν*.

ἰβ'. Τὰ τέσσαρα ταῦτα φασὶν ἀλλοιωῖσθαι τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος, καὶ διδόναι τῷ νῷ λογισμούς, εἴτε ἐμπαθεῖς δι' αὐτῆς, εἴτε ἀπαθεῖς· οἷον, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς δαίμονας, τοὺς ἀέρας, τὴν διαίταν. Καὶ τοὺς μὲν ἀγγέλους λόγῳ φασὶν ἀλλοιωῖσθαι· τοὺς δὲ δαίμονας, δι' ἐπαφῆς· τοὺς δὲ ἀέρας, ταῖς μεταβολαῖς· τὴν δὲ διαίταν, ταῖς τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων ποιότησι, καὶ πλεονασμῷ καὶ ἐλαττώσει· παρεξ τῶν διὰ μνήμης καὶ ἀκοῆς καὶ ὁράσεως συμβαινουσῶν αὐτῇ ἀλλοιώσεων, πρωτοκαθούσης τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν συμπιπτόντων αὐτῇ λυπηρῶν ἢ χαροποιῶν. Καὶ ἐκ τούτων μὲν πάσχουσα ἡ ψυχὴ, ἀλλοιοῖ τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος· ἐκ δὲ τῶν προειρημένων ἢ κρᾶσις ἀλλοιουμένη, παρέχει τῷ νῷ λογισμούς.

ex illis, quae dicta sunt, subinde immutatum, cogi-

ἰγ'. Θάνατος μὲν ἐστὶ κυρίως ὁ τοῦ Θεοῦ χωρισμός· κέντρον δὲ θανάτου, ἡ ἁμαρτία· ὃ δεξιόμενος ὁ Ἀδάμ, ὁμοῦ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ ἐξῆριστος γέγονε· ὃ ἐπηκολούθησεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος. Ζωὴ δὲ κυρίως ἐστὶν ὁ εἰπὼν· *Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ*. Οὗτος ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος (g), τὸν νεκρωθέντα πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανήγαγεν.

ἰδ'. Ὁ λόγος συγγραφόμενος, ἢ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόμνησιν συγγράφεται, ἢ πρὸς ὠφέλειαν, ἢ καὶ ἄμφω, ἢ πρὸς βλάβην τινῶν, ἢ πρὸς ἐπίδειξιν, ἢ ἐξ ἀνάγκης.

ἰε'. Τόπος ἐστὶ χλόης ἢ πρακτικῆ ἀρετῆ· ὕδωρ ἀναπαύσεως, ἢ γνῶσις τῶν γεγονότων.

ἰς'. Σκιά θανάτου ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ. Εἴ τις οὖν ἐστὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ ἐστὶν, οὗτος δύναται εἰπεῖν ἐναργῶς τὸ, *Ἐὰν γὰρ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ*.

ἰζ'. Νοῦς μὲν καθαρὸς ὀρθὰ βλέπει τὰ πράγματα· λόγος δὲ γεγυμνασμένος, ὅπ' ἔστιν ἄγει τὰ ὀραθέντα· ἀκοὴ δὲ λαμπρὰ ὑποδέχεται αὐτά. Ὁ δὲ τῶν τριῶν ἐστερημένος, τὸν εἰρηκότα κακίσει (h).

ἰη'. Μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ τὴν ἀγίαν γινώσκων Τριάδα, καὶ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς, καὶ τὴν πρὸ-

⁷⁰ Joan. xiv, 6. ⁷¹ Psal. xxii, 2. ⁷² ibid. 4.

haec obscura : ac certe obscuravit Obsop. mala versione, cum ipsa intelligenti, et ut reddidi, sint clara. In se itaque Maximus verum expertus est suum axioma, τὸ κακίσεισθαι dicentem; reprehendi scilicet ab iis, quibus desint illi commemorata, ut eum salis assequi possint.

νοϊαν· καὶ τὸ παθητὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἀπαθὲς κα-
κτημένος.

λθ'. Τὴν ῥάβδον σημαίνει φασὶ τὴν κρίσιν τὴν
τοῦ Θεοῦ· τὴν δὲ βακτηρίαν, τὴν πρόνοιαν. Τοῦ οὖν
τῆς τούτων γνώσεως μετεπιληφότος ἐστὶ τὸ λέγειν·
*Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ με παρ-
εκάλεσαν.*

ρ'. Ὅτε ὁ νοῦς παθῶν γυμνωθῆ, καὶ τῇ τῶν ὄντων
καταλάμπηται θεωρία, τότε δύναται καὶ ἐν Θεῷ γε-
νέσθαι, καὶ ὡς δεῖ προσεύχεσθαι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Περὶ ἀγάπης τρίτη ἑκατοστής.

α'. Ἡ μὲν εὐλογος τῶν νοημάτων καὶ τῶν πραγ-
μάτων χρήσις, σωφροσύνης καὶ ἀγάπης καὶ γνώ-
σεως ἐστὶ ποιητικὴ· ἡ δὲ ἄλογος, ἀκολασίας καὶ
μίσους καὶ ἀγνοίας,

β'. Ἐτοιμάσας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, καὶ τὰ
ἔξῃς. Ἡ τράπεζα ἐναυθα σημαίνει τὴν πρακτικὴν
ἀρετήν. Αὕτη γὰρ ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων ἡμᾶς
παρὰ Χριστοῦ ἡτοιμάσθη. Τὸ δὲ ἔλαιον τὸ λιπαῖνον
τὸν νοῦν, τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων. Τὸ δὲ ποτήριον
τοῦ Θεοῦ (i), τὴν γνῶσιν τὴν τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ ἔλεος
αὐτοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ Θεόν. Οὗτος γὰρ διὰ τῆς
ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ καταδιώκει πάσας τὰς ἡμέρας,
ἕως οὐ πάντα καταλάβῃ τοὺς σωθησομένους, ὥσπερ
τὸν Παῦλον. Ὁ δὲ οἶκος, τὴν βασιλείαν, ἐν ᾗ ἀποκαθ-
ίστανται πάντες οἱ ἅγιοι. Ἡ δὲ μακρότης τῶν ἡμε-
ρῶν, τὴν αἰώνιον ζωὴν.

γ'. Κατὰ παράχρησιν αἱ κακίαι τῶν τῆς ψυχῆς
δυνάμεων ἡμῖν ἐπισυμβαίνουσιν· οἷον, τῆς τε ἐπιθυ-
μητικῆς, καὶ τῆς θυμοειδοῦς, καὶ τῆς λογιστικῆς.
Καὶ τῆς μὲν λογιστικῆς δυνάμεως παράχρησις ἐστίν,
ἀγνοσία καὶ ἀφροσύνη· τῆς δὲ θυμοειδοῦς καὶ ἐπι-
θυμητικῆς, μῖσος καὶ ἀκολασία. Χρήσις δὲ τούτων,
γνώσις καὶ φρόνησις, ἀγάπη τε καὶ σωφροσύνη. Εἰ
δὲ τοῦτο, οὐδὲν τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων καὶ γεγο-
νότων ἐστὶ κακόν.

δ'. Οὐ τὰ βρώματα κακὰ, ἀλλ' ἡ γαστριμαργία·
οὐδὲ ἡ παιδοποιία, ἀλλ' ἡ πορνεία· οὐδὲ τὰ χρήματα,
ἀλλ' ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ' ἡ κενοδοξία.
Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὖσι κακόν, εἰ μὴ ἡ παρά-
χρησις, ἥτις συμβαίνει ἐκ τῆς τοῦ νοῦ ἀμελείας περὶ
τὴν φυσικὴν γεωργίαν.

ε'. Τὸ ἐν δαίμοσι κακὸν ταῦτα εἶναι φησὶν ὁ μα-
κάριος Διονύσιος (j), θυμὸν ἄλογον, ἄνοον ἐπιθυ-
μίαν, φαντασίαν προπετή. Ἄλογια δὲ καὶ ἄνοια καὶ
προπέτεια ἐπὶ τῶν λογικῶν στερήσεις εἰς λόγου καὶ
νοῦ καὶ περισκέψεως. Αἱ δὲ στερήσεις, τῶν ἔξῃς
εἰσι δεύτεραι. Ἄρα οὖν ἦν ὅτε ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς λό-

⁷³ Psal. xxii, 4. ⁷⁴ Psal. xxii, 5.

(i) Τὸ δὲ ποτήριον τοῦ Θεοῦ. Sequitur maximus
lectionem, quam haberi ἐν τῇ κοινῇ, auctor Hiero-
nymus; estque Psalterii Arabici et Romani, *Poculum
tuum inebrians*. Cypr. 1. ii, epist. 3: *Calix
tuus inebrians, perquam optimus*. Schol. Baf. Cod.:
Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡς εἰ κράτιστον.

A patibilem animi partem affectibus vacuum nactus
est.

99. Virgam aiunt significare Dei iudicium: bacu-
lum vero, providentiam. Ejus ergo, qui horum
percepit scientiam, est ut dicat: *Virga tua et bacu-
lus tuus, ipsa me consolata sunt* ⁷³.

100. Ubi mens nudata affectibus, rerum specu-
latione collustrabitur, tum cum Deo versari, et, ut
oportet, orare poterit.

EJUSDEM

De charitate tertio centena capita.

1. Conveniens ex ratione cogitationum rerum-
que ac negotiorum usus, temperantiam ac castita-
tem, charitatem et scientiam parit: qui autem
abhorret a ratione, intemperantiam, odiumque et
ignorantiam.

2. *Parasti in conspectu meo mensam* ⁷⁴, etc.
Mensa hic virtutum significat, quæ actione geritur.
Hæc enim a Christo parata est, ex adverso eorum
qui tribulant nos. Oleum autem mentem impin-
guans, rerum creatarum speculationem. Dei vero
calix, Dei cognitionem ac scientiam. Ejus denique
misericordia, ipsius Verbum ac Deum. Ipsum **427**
enim qua hominem induit, persequitur omnibus
diebus, donec omnes salvandos comprehenderit,
uti Paulum. Domus, regnum est in quod reduendi
C sunt omnes sancti. Longitudo dierum, vita æterna.

5. Abusu virium animæ, vitia nobis inolescunt;
tum scilicet concupiscentis, tum irascentis animi
vis, tum partis rationis. Ac quidem partis rationis
abusus, ignorantia est et stultitia; iræ autem et
cupiditatis, odium et intemperantia: harum vero
usus, scientia et prudentia, dilectioque et tempe-
rantia. Quod si ita est, nihil eorum quæ a Deo
creata sunt, ipsoque auctore ut essent acceperunt,
malum est.

4. Non cibi mali sunt, sed gula; nec liberorum
procreatio, sed scortatio; nec pecuniæ, sed ava-
ritia; neque gloria, sed inanis gloria. Quod si ita
D est, nihil in rebus malum est, nisi abusus, ex eo
nempe contingens, quod animus ea quæ sunt na-
turæ colere negligit.

5. Malum in dæmonibus hæc esse, ait beatus
Dionysius, iram scilicet absque ratione, dementem
libidinem, cogitationem præcipitem. Atqui, rationis
mentisque absentia, et præceps animi cogitatio,
privationes sunt rationis, mentisque perspicacis, ac
attentæ considerationis: privationes autem, poste-

Ait Hier. Hebræa et LXX, omnesque interpretes
habere μου, ut et nostra Vulg: *Calix meus inebrians*.
Uno Regio cod. deest vox Θεοῦ, sed parum
refert, cum omnes alii representent.

(j) *De divinis nominibus*, cap. 4, p. 212.

Summary
9 II.

Nec enim unquam mens humana sic excurrere posset ac emergere, ut divinæ aliquid illustrationis perciperet, nisi eam Deus attraheret (quantum humanæ menti concessum est ut attrahatur) divinisque ipsam fulgoribus illustraret.

32. Qui discipulos Domini imitatur, non deterretur Pharisæorum metu, quin iter Sabbato per sata habeat, ac spicas vellat ¹⁵: sed post actionis labores, imperturbati animi tranquillitatem nactus, creatorum rationes, qui pie divina rerum scientia alatur, sublegit.

33. Qui Evangelii disciplina solum fidelis est, actionis cultu vitii a se ac pravitate montem transfert ¹⁶, earum rerum quæ in sensum cadunt instabili volubilitate, priorem a se affectionem, qua illis addicebatur, excutiens. Qui autem discipulus esse potuit spiritualium ac scientiæ panum fragmentis a Verbo in manus acceptis, turbarum millia pascit, dum sermonis vim actione adauctam ac multiplicatam ostendit ¹⁷. Qui vero etiam in apostolum promovere valuit, omnem morbum ac languorem sanat, dæmonia ejiciens (vitiolorum scilicet ac affectuum vim fugans), agrotos curans; nempe ad pietatis habitum, eos qui illa privati sint, spei adminiculo revocans; ac præ segnitie molliores effectos, judicii sermone astringens ¹⁸. Qui enim super serpentes et scorpiones calcare jussus est ¹⁹, peccati principium ac finem abolet.

34. Apostolus, omnino etiam discipulus ac fidelis est; discipulus autem, non quidem omnino apostolus, at plane fidelis est. Qui autem solum est fidelis, is nec discipulus nec apostolus est. Potest tamen rite institutis vitæ rationibus ac contemplationis cultu, tum tertius ad secundi classem ac dignitatem transire, tum secundus ad primi.

35. Quæcumque in tempore ex temporis rationibus procreantur, consummationem nacta atque adulta, cessante naturali augmento, a motu acquiescunt. Quæcumque autem Dei scientia ex virtutis rationibus operatur, cum jam perfecta fuerint et adulta, ad majus iterum augmentum moventur. Horum enim fines, aliorum initia existunt. Qui enim virtutum cultu in se ipse eorum quæ interitu pereunt per actionem a seipso **469** substantiam abstulit, eique finem imposuit, diviniore alicuius informationes inchoavit. Nunquam enim Deus a bonis

¹⁵ Luc. vi, 1. ¹⁶ Matth. xvii, 19. ¹⁷ Matth. xv, 32 seqq. ¹⁸ Matth. x, 1. ¹⁹ Luc. x, 19.

(e) *Ὁ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον*. Est istud primum inter Marci capita *νηπιακά*, quæ nobis exstant, Pico edita; velut dicas, *Capita de disciplina*; quibus ad sobrietatem mores componantur. De qua voce videndi Hesych. Suid. et alii. Picus, *temperantia* reddidit. Gravi errore laborat Marci textus, quem Picus sequitur; apud quem est, τὴν ὑπὸ ἀσθησίν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς; quod non nisi ad imperita scribæ manu, vel ejus qui exscripsit oscitantia, potuit proficisci; fuitque Pico facile emendare, ut est apud Maximum, τῶν ὑπὸ ἀσθησίν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς, vel si ita antiquarius erravit: τῷ λόγῳ τῆς κρίσεως; apud Marc. τῆς πίστεως. In fine capituli, ubi habentur verba Lucæ, πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, quod præstare jussi discipuli, *calcare super serpen-*

tes et scorpiones, quo Marcus atque Maximus aboleri aiant peccati ἀρχὴν καὶ τέλος, principium et finem; inepte prorsus Picus, *jussus conculcare caput serpentium et scorpionum, delet caudam peccati*. Bone Deus, quæ constructio, πατεῖν ἐπάνω ἀρχὴν ὄφρων! Tantane molis distinctionis notam male locatam post vocem ἀρχὴν, illi pramittere?

(f) *τὴν τῶν φθειρομένων ὑπόστασιν*. Nempe abolito virtutum cultu, quod naturæ inolevit a peccato; ut sit jam natura virtutibus instituta, quod diviniorem informationem inchoatio est, qua γωστικοὶ evadamus, sacris contemplationibus, ac demum deificatione divini. Hæc sequentibus capit. Maximo ex more clarius explicata.

λβ'. Ὁ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον (e) μόνον πιστός, τὸ ἅγιον τῆς κακίας αὐτοῦ διὰ πράξεως μετατίθησιν. ἀποθνήσκουσιν αὐτοῦ τῆ ἀσάτη περιφορᾷ τῶν ὑπὸ ἀσθησίν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς πρὶ τέραν διάβειν. Ὁ δὲ μαθητὴς εἶναι δυνάμενος, ἐκ τοῦ Λόγου δεχόμενος χερσὶ τῶν γνωστικῶν ἄρτων τὰ κλάσματα, διατρέφει χιλιάδας. πράξει δεικνύς πληθυνομένην τοῦ λόγου τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ καὶ Ἀπόστολος ἰσχύσας εἶναι, πᾶσαν ἰατρύει νόσον καὶ μαλακίαν, ἐκβάλλων δαιμόνια. τουτέστι, τὴν τῶν παθῶν φυγαδεύων ἐνέργειαν. νοσοῦντας ἰώμενος, πρὸς ἕξιν εὐσεβείας τοὺς στερηθέντας αὐτῆς δι' ἐλπίδος ἐπανάγων, καὶ τοὺς δι' ἔκνον μαλακισθέντας, ἐπιστύφων τῷ λόγῳ τῆς κρίσεως. Πατεῖν γὰρ ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων κλευσθεῖς, ἀρχὴν καὶ τέλος τῆς ἁμαρτίας; ἐξαφανίζει.

λδ'. Ὁ Ἀπόστολος καὶ μαθητὴς, πάντως ἐστὶ καὶ πιστός. ὁ δὲ μαθητὴς οὐ πάντως μὲν καὶ ἀπόστολος, πάντως δὲ πιστός. Ὁ δὲ μόνον πιστός, οὔτε μαθητὴς οὔτε ἀπόστολος ἐστὶ. πλὴν δύναται διὰ βίου καὶ θεωρίας, καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν τοῦ δευτέρου, καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὴν τοῦ πρώτου μετενεχθῆναι τάξιν καὶ ἀξίαν.

λε'. Ὅσα μὲν ἐν χρόνῳ κατὰ χρόνον δημιουργεῖται, τελειωθέντα ἵσταται, λήγοντα τῆς κατὰ φύσιν αὐξήσεως. Ὅσα δὲ κατ' ἀρετὴν ἐπιστήμη Θεοῦ κατεργάζεται, τελειωθέντα πάλιν κινεῖται πρὸς αὐξήσιν. Τὰ γὰρ τέλη αὐτῶν, ἐτέρων ἀρχαὶ καθεστήκασιν. Ὁ γὰρ καταπαύσας ἐν αὐτῷ διὰ τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν πράξιν τὴν τῶν φθειρομένων ὑπόστασιν (f), ἐτέρων ἀπήρξατο θειοτέρων διατυπώσεων. καύεται γὰρ οὐδέποτε τῶν καλῶν ὁ Θεός, ὧν οὐδὲ ἀρχὴν ἔσχεν. Ὡς γὰρ φωτὸς ἴδιον τὸ φωτίζειν, οὕτως ἴδιον Θεοῦ τὸ εὖ ποιεῖν. Διὸ τῷ μὲν νόμῳ, τὴν κατὰ χρόνον τῶν

tes et scorpiones, quo Marcus atque Maximus aboleri aiant peccati ἀρχὴν καὶ τέλος, principium et finem; inepte prorsus Picus, *jussus conculcare caput serpentium et scorpionum, delet caudam peccati*. Bone Deus, quæ constructio, πατεῖν ἐπάνω ἀρχὴν ὄφρων! Tantane molis distinctionis notam male locatam post vocem ἀρχὴν, illi pramittere?

(f) *τὴν τῶν φθειρομένων ὑπόστασιν*. Nempe abolito virtutum cultu, quod naturæ inolevit a peccato; ut sit jam natura virtutibus instituta, quod diviniorem informationem inchoatio est, qua γωστικοὶ evadamus, sacris contemplationibus, ac demum deificatione divini. Hæc sequentibus capit. Maximo ex more clarius explicata.

ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ σύστασιν ἀφηγουμένην, τιμᾶται δι' ἀργίας τὸ Σάββατον· τῷ Εὐαγγελίῳ δὲ τὴν τῶν νοητῶν εἰσηγουμένην κατάστασιν, δι' εὐπορίας καλῶν ἔργων τοῦτο φαιδρύνεται· καὶ ἀγανακτῶσιν οἱ μὴ πῶ γινόντες ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ Σάββατον γέγονεν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ Σάββατον ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὅτι κύριός ἐστι καὶ τοῦ Σαββάτου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

operum beneficentia magnifice clarescit et illustratur; indignentur licet ægreque ferant, quibus necdum exploratum sit, factum esse Sabbatum propter hominem, non autem hominem propter Sabbathum; esseque Filium hominis dominum etiam Sabbati ²⁰.

λς'. Ἔστι τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις, καὶ Σάββατον καὶ Σάββατα, καὶ Σάββατα Σαββάτων· ὡσπερ καὶ περιτομή, καὶ περιτομῆς περιτομή· καὶ θέρος, καὶ θέρους θέρος, κατὰ τὸ εἰρημένον, "Ὅταν θερίσητε τὸν θερισμὸν ὑμῶν." Ἔστιν οὖν τὸ μὲν πρῶτον, πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς φιλοσοφίας ἀποπεράτωσις. Τὸ δεῦτερον δὲ, γενέσεως καὶ τῶν κατὰ γένεσιν λόγων, ἀπόλυσις. Τὸ δὲ τρίτον, τῶν κατ' αἴσθησιν καὶ νοῦν πνευματικωτέρων λόγων, εἰσφορὰ καὶ ἀπόλαυσις. Καὶ τοῦτο τρισσῶς ἐφ' ἐκάστῳ δηλονότι τῶν εἰρημένων γινόμενον, ἵνα γνῶ τοὺς λόγους ὁ γνωστικός, καθ' οὓς ὁ μὲν Μωϋσῆς ἔξω τῆς ἁγίας γῆς σαββατίζει τελευταῖον· ὁ δὲ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς, περιτέμνει περάσας τὸν Ἰορδάνην· οἱ δὲ τὴν ἀγαθὴν γῆν κληρονομοῦντες, τὴν εἰσφορὰν τοῦ καθ' ὑπέρθεσιν διπλοῦ θέρους (γ) τῷ Θεῷ προσκομίζουσιν.

λς'. Σάββατόν ἐστιν, ἀπάθεια ψυχῆς λογικῆς· κατὰ τὴν πρακτικὴν παντελῶς ἀποβαλομένης τῆς ἀμαρτίας τὰ στίγματα.

λη'. Σάββατά ἐστιν, ἐλευθερία ψυχῆς λογικῆς· καὶ αὐτὴν τὴν κατὰ φύσιν πρὸς αἴσθησιν, διὰ τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας, ἀποθεμένης ἐνέργειαν.

λο'. Σάββατα Σαββάτων ἐστίν, ἡρεμία πνευματικῆς (h) ψυχῆς λογικῆς· καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντων τῶν ἐν τοῖς οὔσι θειοτέρων λόγων τὸν νοῦν συστελλάσας· καὶ μόνῳ τῷ Θεῷ κατ' ἐρωτικὴν ἔκστασιν ὀλιγῶς ἐνδυσάσης, καὶ παντελῶς ἀκίνητον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μουσικῆς θεολογίας ποιησάσης.

μ'. Περιτομή ἐστίν, ἡ περὶ γένεσιν τῆς κατὰ ψυχὴν ἐμπαθοῦς ἀπόθεσις διαθέσεως.

μα'. Περιτομὴ περιτομῆς ἐστίν, ἡ καὶ αὐτῶν τῶν κατὰ ψυχὴν περὶ τὴν γένεσιν φυσικῶν κινήματων, παντελῆς ἀποβολὴ καὶ περιαιρέσις.

μβ'. Θέρος ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς, ἡ τῶν κατ' ἀρετὴν

²⁰ Marc. ii, 27, 28. ²¹ Exod. xxxi, 13, 15; Levit. vi, 31. ²² Levit. xxiii, 10. ²³ Deut. xxxiv, 5. ²⁴ Josue v, 5.

(g) Τοῦ καθ' ὑπέρθεσιν διπλοῦ θέρους. Videtur exsuperantem illam messem dicere, quæ ipsa sua exuberantia excellenter duplex haberetur, eâ quæ in annum sabbaticum sufficeret, quo terra quiescebat. Itaque messis καθ' ὑπέρθεσιν duplex, idem sit ac excellenti cumulo, ac superlative (ut sic loqui liceat) plena.

(h) Ἠρεμία πνευματικῆ. Altero Marci cap. τῶν νηπτικῶν, est ψυχικῆ· aperto errore, quem tamen Picius decoquit: *requies anima, anima, inquam, etc.*

A cessat, uti neque unquam cepit. Sicut enim lucis proprium est lucere, sic Dei proprium est benefacere. Quamobrem in lege quidem, quæ ex temporis rationibus eorum quæ generantur et intercunt, structuram ac existentiam referat, Sabbathum operis cessatione atque otio honoratur: in Evangelio autem, quod rerum spiritualium ac quæ mente percipiuntur statum tradat ac rationem, honorum

hominem, non autem hominem propter Sabbathum ²⁰.

36. Sunt in lege et prophetis et Sabbathum et Sabbata ²¹, necnon Sabbathum Sabbatorum; sicut etiam circumcisio et circumcisionis circumcisio: messis quoque et messis messis, juxta quod scriptum est: *Cum messueritis messes vestras* ²². Est itaque primum quidem Sabbathum, ejus philosophiæ finis, quæ actionis cultu, naturali speculatione ac divina scientia consistit. Alterum vero, genesis ortusque rerum ejusque rationum dimissio. Tertium denique, spiritualiorum sensus mentisque rationum proventus beataque possessio. Atque hoc tripliciter in singulis quæ dicta sunt, contingit; quo vir spiritualis ac scientia provecus rationes noverit, quibus Moyses extra terram sanctam moriens sabbatizet ²³, Jesusque Nave transmissio Jordane circumcidat ²⁴; ac qui terram bonam possident, duplicis secundum excessum messis proventum Deo offerant.

37. Sabbathum est animæ utentis ratione imperturbatio ac tranquillitas; ejus scilicet quæ actionis cultu ac disciplina, peccati notas ac stricturas prorsus abjecerit.

38. Sabbata, animæ item utentis ratione libertas; ejus nimirum quæ per naturalem in spiritu contemplationem, naturalem ipsam erga sensum operationem depulerit.

39. Sabbata Sabbatorum, animæ utentis ratione spiritualis cessatio ac quies, ejus scilicet quæ ab ipsis quoque diviniorebus in rebus rationibus mentem contraxerit, solique Deo amoris excessu omnino astrinxerit, ac mysticæ theologiæ muneribus Deo penitus immote cohæserit.

470 40. Circumcisio est libidinosæ animi affectionis, qua genesis ortusque constat, abjectio.

41. Circumcisio circumcisionis est, ipsorum quoque naturalium animi motuum circa genesis ortumque plena abdicatio ac amputatio.

42. Messis est animæ utentis ratione, spirita-

pro *requies spiritualis animæ*. Quod habet seq. καὶ μόνον τὸν Θεὸν ἐνδυσάσης, nihil minus probatum sit, quam quod est in nostris, μόνῳ τῷ Θεῷ ἐνδυσάσης· nec liquet quid potius vel Marcus, vel Maximus scripserint. Utrumque viri spiritualis, et qui Sabbata Sabbatorum nactus sit, ut solum Deum mente induat, et ei uni mentem prorsus addicat; eisi istud magis sequentibus hæret, de immobili adhesionem cum Deo per theologiam mysticam.

rum quod spectat ad virtutem atque naturam, rationum rerum cum scientia collectio ac agnitio.

45. Messis messis est, cunctis inaccessa post spiritalium rerum mysticam contemplationem, ignote circa mentem consistens Dei consideratio : quam convenienter Deo offert, qui ex rebus creatis visibilibus et invisibilibus digne Creatorem honorat.

44. Est et alia messis spiritalior, quæ ipsius Dei messis dicitur; aliaque magis mystica sacratioque circumcisio, atque aliud abstrusius Sabbatum; in quo Deus ab operibus suis sabbatizans requiescit, juxta illud : *Messis quidem multa; operarii autem pauci* ²⁵. Et : *Circumcisio cordis in spiritu* ²⁶. Et : *Benedixit Deus diem septimum, et sanctificavit illum; quia in illo cessaverat ab omnibus operibus suis quæ Deus facere cœperat* ²⁷.

45. Dei messis est, quæ in ipso, in fine sæculorum, dignorum prorsus futura firma mansio ac sedes est.

46. Circumcisio cordis in spiritu est, naturalium sensus mentisque operationum, circa ea quæ vel sensu percipiuntur vel mente intelliguntur, plena, per Spiritus præsentiam, amputatio; qua tum corpus tum animus, in id quod divinius est, penitus transformantur.

47. Dei sabbatismus est, rerum creatarum in ipsam plena reductio; quæ divinissimam suam operationem, arcana nullisque verbis explicabili ratione, a naturali in eis operatione cessare facit. Cessat enim forsitan Deus et quiescit a naturali in quibusque rebus operatione, qua res singulas moveri natura comparatum est; cum nimirum pro sua quæque ratione captuque, divina apprehensa operatione naturalem suam circa ipsum Deum terminaverit.

48. Operæ pretium inquirant viri studiosi, quænam intelligenda sint opera, quæ Deus cœpit facere; ac quænam rursus illa, quæ non cœpit. Si quidem enim requievit ab omnibus operibus, quæ cœperat facere; liquet ab eis non requievisse, quæ non cœperat facere. Ne forte igitur Dei opera quæ temporanee cœperunt **471** esse, res omnes sint quæ participant, puta, diversæ rerum substantiæ seu naturæ ac essentiæ. Habent enim non esse (nihilum vocant) antiquius ipso earum esse. Erat enim aliquando, cum res quæ participant, non erant. Dei autem forsitan opera, quæ non cœperunt temporanee esse, ea sunt quæ vim habent ut participantur, quorum res Dei munere sunt participes; ejusmodi sunt, exempli causa, bonitas, ac si quid bonitatis ratione comprehenditur : omninoque vita omnis et immortalitas et simplicitas et immutabilitas et infinitas; cuncta denique quæ circa ipsum essentialiter intelliguntur; quæ et Dei opera sunt,

²⁵ Luc. x, 2. ²⁶ Rom. ii, 29. ²⁷ Gen. ii, 2.

(i) Ἡ πᾶσιν ἄδατος. Et hic Marci cap. 5, suorum νηπιτικῶν, nec ipsum illi satis emmendatum, ut quod primo est, Ἡ πᾶσα ἄδατος, etc.

A καὶ φύσιν τῶν ὄντων πνευματικωτέρων λόγων μετ' ἐπιστήμης συλλογὴ καὶ ἐπίγνωσις.

μγ'. Θέρους θέρους ἐστίν, ἢ πᾶσιν ἄδατος (i) μετὰ τὴν τῶν νοητῶν μυστικὴν θεωρίαν περὶ νοῦν ἀγνωστικῶς συνισταμένη τοῦ Θεοῦ κατανόησις· ἦν προσφέρει δεινῶς ὁ ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων ἀξίως γεραίρων τὸν Κτίσαντα.

μδ'. Ἔστι καὶ ἄλλο πνευματικώτερον θέρους, αὐτοῦ λεγόμενον εἶναι τοῦ Θεοῦ· καὶ ἄλλη μυστικώτερα περιτομή· καὶ ἄλλο κρυφιώτερον Σάββατον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἔργων σαββατίζων ὁ Θεὸς ἀναπαύει, κατὰ τὸ, Ὁ μὲν θερισμὸς, πολὺς· οἱ δὲ ἐργάται, ὀλίγοι. Καὶ, Περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι. Καὶ, Ἐδλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγήσατο αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ καταπαύσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι.

με'. Θεοῦ θέρους ἐστίν, ἢ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν τῶν αἰώνων ἀποπεράτωσιν γινομένη τῶν ἀξίων καθόλου μονή τε καὶ ἰδρυσις.

μς'. Ἐν πνεύματι περιτομὴ καρδίας ἐστίν, ἢ γινομένη τῶν κατ' αἴσθησιν καὶ νοῦν περὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ φυσικῶν ἐνεργειῶν παντελῆς περιαιρέσεις· διὰ τῆς ἀμέσως τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὀλικῶς μεταμορφώσας πρὸς τὸ θεϊότερον, παρουσίας τοῦ Πνεύματος.

μζ'. Θεοῦ σαββατισμὸς ἐστίν, ἢ εἰς αὐτὸν διόλου τῶν πεποιημένων κατάντησις· καθ' ἣν καταπαύει τῆς ἐπ' αὐτοῖς φυσικῆς ἐνεργείας, τὴν αὐτοῦ θειοτάτην ἀρρήτως ἐνεργουμένην [Fr. ἐνεργουμένοις] ἐνεργείαν. Παύεται γὰρ ὁ Θεὸς τῆς ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων τυχόν φυσικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ἕκαστον τῶν ὄντων φυσικῶς κινεῖσθαι πέφυκεν, ὅπότεν ἕκαστον τῆς θείας ἀναλόγως ἐπιλαβόμενον ἐνεργείας, τὴν κατὰ φύσιν οικεῖαν περὶ αὐτὸν ὁρίσῃ τὸν Θεὸν ἐνεργείαν.

μη'. Ζητητέον τοῖς σπουδαίοις, τίνα καθήκει νοεῖν εἶναι τὰ ἔργα ὧν ἤρξατο τῆς γενέσεως ὁ Θεός· καὶ τίνα πάλιν, ὧν οὐκ ἤρξατο. Εἰ γὰρ πάντων καταπαύσει τῶν ἔργων, ὧν ἤρξατο ποιῆσαι, δῆλον ἐκείνων οὐ καταπαύσει, ὧν οὐκ ἤρξατο ποιῆσαι. Μῆποτε οὖν, ἔργα μὲν Θεοῦ χρονικῶς ἡργμένα τοῦ εἶναι ἐστίν, πάντα τὰ ὄντα μετέχοντα· οἷον αἱ διάφοροι τῶν ὄντων οὐσίαι. Τὸ γὰρ μὴ ὄν, ἔχουσιν αὐτῶν τοῦ εἶναι πρεσβύτερον. Ἦν γὰρ ποτε, ὅτε τὰ ὄντα μετέχοντα οὐκ ἦν. Θεοῦ δὲ ἔργα τυχόν οὐκ ἡργμένα τοῦ εἶναι χρονικῶς, τὰ ὄντα μεθεκτὰ, ὧν κατὰ χάριν μετέχουσι τὰ ὄντα μετέχοντα· οἷον, ἡ ἀγαθότης, καὶ πᾶν εἴ τι ἀγαθότητος ἐμπεριέχεται λόγῳ. Καὶ ἀπλῶς πᾶσα ζωὴ, καὶ ἀθανασία καὶ ἀπλήτης καὶ ἀτρεψία καὶ ἀπειρία, καὶ ὅσα περὶ αὐτὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖται· ἅτινα καὶ ἔργα Θεοῦ εἰσι, καὶ οὐκ ἡργμένα χρονικῶς. Οὐ γὰρ ποτε πρεσβύτερον ἀρετῆς, τὸ οὐκ ἦν· οὐδέ τις ἄλλου τῶν εἰρημένων· κἄν τὰ μετέχοντα αὐτῶν καθ' αὐτὰ, ἤρξαι τοῦ εἶναι χρονι-

eis iterum crucifigi Dominum ac sepeliri, militum-
que adhibita manu ac signaculis custodiri. Hos Ver-
bum suis ipsorum machinamentis evertens, resur-
git : quo impugnat, eo magis inclarescens; quod
nimirum his quæ perpetitur ad impatibilitatem
imperturbationemque duretur. Est enim universis
fortius, ut quod veritas tum existat, tumque dica-
tur ³²⁻³³.

66. Ejus quod est Verbum corpus assumpsisse,
mysterium, omnium in Scriptura ænigmatum ac
figurarum vim habet : creatorum item, tum quæ
oculis conspiciuntur, tum quæ mente intelliguntur,
scientiam. Atque is quidem qui crucis et sepul-
turæ novit mysterium, eorum quæ dicta sunt per-
specta habet rationes : qui autem arcanam resur-
rectionis **475** potentiam didicit, finem cujus
gratia Deus cuncta primo condiderat pernovit.

67. Quæ videntur omnia, cruce egent; habitu
scilicet ejusmodi, qui eorum quæ in eis sensu agun-
tur, affectionem habitudinemque coerceat : cuncta
vero quæ mente intelliguntur, egent sepultura,
plena scilicet ab iis, quæ in eis mente aguntur
cessatione ac quiete. Una enim cum affectione seu
habitudine, sublata naturali erga res quaslibet
operatione motuque, Verbum solum ipsum per se,
quasi ex mortuis suscitatum apparet, cuncta habens
quæ ex ipso sunt secundum circumscriptionem,
cum nulla prorsus res naturali habitudine cum eo
necessitudinem habeat. Per gratiam namque, non
per naturam est ut electi salutem consequantur.

68. Eorum quæ sunt *ad aliquid*, tum sæcula sunt,
tum tempora locaque; extra quæ nihil est eorum,
quæ una cum illis intelliguntur. Deus autem non
eorum est, quæ sunt *ad aliquid*, cum nihil prorsus
illi comes intelligatur. Si quidem igitur Deus san-
ctorum hæreditas est ac possessio, qui hoc muneris
consequi meruerit, super omnia sæcula temporaque
et loca erit, cujus locus Deus ipse sit, juxta quod
scriptum est : *Esto mihi in Deum protectorem, et in
locum munitum, ut salvum me facias* ³⁴.

69. Finis nihil prorsus cum medio habet simile,
alioqui finis non esset. Sunt autem medium, quæ-
cunque secundum principium retro finem sunt. Si
quidem igitur cuncta sæcula et tempora et loca,
cum omnibus quæ una cum eis intelliguntur, illis-
que comparantur, sunt secundum Deum, qui prin-
cipium sit principii expers, remotissimeque ab eo,
ut ab infinito fine, sequuntur; plane a medio nihil
differunt : cumque adeo Deus finis electorum sit,
nulla medii ratio eis comes intelligetur, qui supremo
fini similes exstiterint.

^{32, 33} III Esdr. iv, 35-38. ³⁴ Psal. lxx, 5.

* Marg. Fr. τοῦ πρὸ τούτου κεφαλαίου σχόλιον ὡς περ σαφέστατον, τουτέστι τὸ κεφάλαιον.

(l) Δεῖται σταυροῦ. Sunt hæc altissime my-
stica; et quæ auctor Scholiorum rite monet, cla-
rissimum scholium esse superioris capitis. In nobis
ergo Christi mysterium exprimimus, qui et sensus
omni operationi moriamur, ipsiusque mentis opera-
tionis cessatione unum Verbum a mortuis vivens
habeamus, in quo omnia *κατὰ περιγραφὴν*, ita sci-

καὶ θάπτεσθαι· καὶ στρατιώταις καὶ σφραγίσει φυ-
λάττεσθαι. Οὐδὲ ἐκυτοῖς περιτρέπων ὁ Λόγος, ἀν-
ίσταται· πλέον τῷ πολεμείσθαι, διαφαινόμενος· ὡς
πρὸς ἀπάθειαν διὰ τῶν παθημάτων στομούμενος.
Πάντων γὰρ ἐστὶν ἰσχυρότερος, ὡς ἀλήθεια καὶ ὦν
καὶ καλούμενος.

ξς'. Τὸ τῆς ἐνωματώσεως τοῦ Λόγου μυστήριον,
πάντων ἔχει τῶν τε κατὰ τὴν Γραφὴν αἰνιγμάτων
καὶ τύπων τὴν δύναμιν, καὶ τῶν φαινόμενων καὶ
νοουμένων κτισμάτων τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ὁ μὲν
γνοὺς σταυροῦ καὶ ταφῆς τὸ μυστήριον, ἔγνω τῶν
προειρημένων τοὺς λόγους· ὁ δὲ τῆς ἀναστάσεως
μυθελὶ τὴν ἀπόβροχτον δύναμιν, ἔγνω τὸν ἐφ'
ᾧ τὰ πάντα προηγουμένως ὁ Θεὸς ὑπεστήσατο
σκοπόν.

ξς'. Τὰ φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ (l)· τῆς
τῶν ἐπ' αὐτοῖς κατ' αἴσθησιν ἐνεργουμένων ἐπ-
εχοῦσης τὴν σχέσιν, ἔξωθεν· τὰ δὲ νοούμενα πάντα,
χρηστὴ ταφῆς· τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῖς κατὰ νοῦν ἐνερ-
γουμένων ὀλιχῆς ἀκινήσεως. Τῇ γὰρ σχέσει συναναι-
ρουμένης τῆς περὶ πάντα φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ
κινήσεως, ὁ λόγος μόνος ἐφ' ἑαυτὸν ὑπάρχων, ὡς περ
ἐκ νεκρῶν ἐγηγερέμενος ἀναφαίνεται, πάντα κατὰ
περιγραφὴν ἔχων τὰ ἐξ αὐτοῦ, μηδενὸς φυσικῆς σχέ-
σει τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα τὸ σύνολον ἔχοντος.
Κατὰ χάριν γὰρ, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τῶν
σωζομένων σωτηρία.

ξγ'. Τῶν πρὸς τι, καὶ οἱ αἰῶνες εἰσι, καὶ οἱ χρό-
νοι, καὶ οἱ τόποι· ὦν ἄνευ, οὐδὲν τῶν συνεπινοου-
μένων τούτοις ἐστίν. Ὁ δὲ Θεὸς, οὐ τῶν πρὸς τι
ἐστίν· οὐ γὰρ ἔχει τι καθόλου συνεπινοούμενον.
Εἴπερ οὖν ἄρα κληρονομία τῶν ἀξίῶν αὐτός ἐστιν ὁ
Θεὸς, ὑπὲρ πάντας αἰῶνας καὶ χρόνους καὶ τόπους ὁ
ταύτης ἀξιούμενος τῆς χάριτος ἔσται, τόπον ἔχων
αὐτὸν τὸν Θεόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Γενοῦ μοι
εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν, καὶ εἰς τόπον ὄχυρόν,
τοῦ σώσαι με*.

ξδ'. Τὸ τέλος οὐδὲν τὸ παράπαν ἐμφορὲς ἔχει
μεσότητι· ἐπεὶ οὐδὲ τέλος. Μεσότης δὲ ἐστὶ, πάντα
τὰ μετὰ τὴν ἀρχὴν κατόπιν ὄντα τοῦ τέλους. Εἰ
τοῖνον πάντες οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόποι
μετὰ τῶν συνεπινοουμένων αὐτοῖς ἀπάντων, μετὰ
τὸν Θεόν εἰσιν, ἀρχὴν ἀναρχον ὄντα· καὶ ὡς ἀπίερον
τέλους αὐτοῦ πολὺ κατόπιν ὑπάρχουσι, μεσότητος
οὐδὲν διαφέρουσι· τέλος δὲ τῶν σωζομένων ἐστὶν ὁ
Θεὸς, οὐδὲν ἔσται μεσότητος κατὰ τὸ ἀκρότατον
τέλος γενομένοις τοῖς σωζομένοις συνθεωρού-
μενον.

licet ut ipsum nihil eorum sit, nec cum ullo habi-
tudinem habeat, sed cunctis emineat, omnibusque
absolutum existat. Est cap. Marci vηπ. σ. quod
primo latuerat, longe hic, quam in editis Obsoraci
vel Pici emendatius, exceptis nævis, quos interpre-
tum imperitia aspersit.

σ'. Ὁ πᾶς κόσμος (m) ἰδίως περιοριζόμενος A λόγους (δ), καὶ τόπος λέγεται καὶ αἰών, τῶν ἐν αὐτῷ διαιωμένων· τρόπους θεωρημάτων ἔχων κατὰ φύσιν τοὺς ἐν αὐτῷ προσφύεις, μερικὴν κατανόησιν αὐτοῖς ἐμποιῆσαι τῆς ἐπὶ πάντα σοφίας τοῦ Θεοῦ δυναμένους· οἷς ἕως χρῶνται πρὸς κατανόησιν, οὐ δύνανται διχα μεσότητος εἶναι καὶ μερικῆς καταλήψεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκ μέρους τοῦ τελείου φανέντος καταργεῖται, καὶ τὰ ἔσοπτρα πάντα καὶ τὰ αἰνίγματα παρέρχονται, τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον παραγινομένης ἀληθείας, ὑπὲρ πάντας ἔσται κόσμος καὶ αἰώνας καὶ τόπος, οἷς τέως ὡς νήπιος ἐπαιδαγωγεῖτο, τελειωθείς κατὰ Θεὸν ὁ σωζόμενος.

σα'. Ὁ Πιλάτος, τοῦ κατὰ φύσιν νόμου τύπος ἐστὶ τοῦ δὲ γραπτοῦ νόμου, τὸ πλήθος τῶν Ἰουδαίων. B Ὁ τοίνυν κατὰ πίστιν ὑπὲρ τοὺς δύο μὴ γενόμενος νόμος, οὐ δύναται δέξασθαι τὴν ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον ἀλήθειαν· ἀλλὰ σταυροῖ πάντως τὴν Λόγον· ἢ ὡς Ἰουδαῖος, σκάνδαλον· ἢ ὡς Ἕλληνας, μωρίαν ἡγούμενος τὸ Εὐαγγέλιον.

σβ'. Ὅταν ἰδῆς Ἡρώδη καὶ Πιλάτον ἀλλήλοις φιλιάζοντας ἐπὶ τῇ ἀναίρεσει τοῦ Ἰησοῦ, τότε νόει τὴν εἰς τὸ αὐτὸ συνδρομὴν· τοῦ τε τῆς πορνείας καὶ τῆς κενοδοξίας δαίμονος, ἐπὶ τῷ θανατῶσαι τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ἀλλήλοις συμφωνούντων. Ὁ μὲν γὰρ κενόδοξος δαίμων, πνευματικὴν γνῶσιν ὑποκρινόμενος, παραπέμπει τῷ δαίμονι τῆς πορνείας· ὁ δὲ τῆς πορνείας καθ' ὑποχώρησιν καθαρότητα προσποιούμενος, ἀναπέμπει τῷ δαίμονι τῆς κενοδοξίας. Διὸ, Λαμπρὰν περιθεὶς ἐσθῆτα, C φησὶν, ὁ Ἡρώδης, ἀνέπεμψε Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν.

σγ'. Καλὸν μὴ συγχωρεῖν σαρκὶ καὶ πάθει προσανέχειν τὸν νοῦν. Οὐ γὰρ συλλέγουσι, φησὶν, ἐξ ἀνανθῶν σῦκα· τουτέστιν, ἐκ παθῶν, ἀρετῆν· οὔτε ἐκ βᾶτου σταφυλῆν· τουτέστιν, ἐκ τῆς σαρκὸς, τὴν εὐφραίνουσαν γῶσιν.

σδ'. Διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν πειρασμῶν δοκιμαζόμενος ὁ ἀσκητῆς, καὶ διὰ τῆς σωματικῆς παιδαγωγίας καθαιρούμενος, καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν ὑψηλῶν θεωρημάτων τελειούμενος, ἀξιοῦται τῆς θείας παρακλήσεως. Κύριος γὰρ, φησὶν ὁ Μωϋσῆς, ἐκ Σινᾶ ἦκει· τουτέστιν, ἐκ τῶν πειρασμῶν· καὶ ἐπεξῆρθη

70. Mundus omnis suis circumscriptus rationibus, eorum tum locus appellatur, tum sæculum, qui in ipso degunt; convenientes, in eo naturales theorematum modos habens, qui Dei super omnia intelligentiæ sensum ex parte eis ingenerando sint. Quos illi quandiu ad intelligendum adhibent, absque medio, eaque comprehensione quæ ex parte est, esse non possunt. Quod vero id, quod ex parte est, cum apparuerit quod perfectum 476 est, evacua-bitur, cunctaque specula ac ænigmata transibunt, adveniente veritate quæ est facie ad faciem 36; mundis omnibus et sæculis et locis, quibus hactenus tanquam parvulus erudiebatur, superior erit electus secundum Deum consummatus.

71. Pilatus, legis naturæ figura est; scriptæ vero, plebs Judæorum. Quisquis igitur fide fallus duplici illa lege superior non evaserit, veritatem natura ac sermone superiorem recipere non potest; sed omnino Verbum crucifiget; qui vel ut Judæus scandalum, vel ut Græcus stultitiam Evangelium existimet 36.

72. Cum Herodem atque Pilatum amicitiam jungere ad interimendum Jesum videris, tecum reputa in unum concurrere fornicationis inanisque gloriæ dæmonem, junctis inter se consiliis, ut virtutis ac scientiæ sermonem perimant. Nam inanis gloriæ dæmon, spiritalem scientiam simulans, ad fornicationis dæmonem transmittit; dæmonque fornicationis sui subductione tantisper puritatem simulationis ad inanis gloriæ dæmonem remittit. Idcirco ait: *Indutum veste candida Herodes Jesum remisit ad Pilatum* 37.

73. Præstat, ne carni affectibusque seu vitiis animum attendamus. *Non enim colligunt de spinis ficus*, inquit (hoc est, ex affectibus vitiisque virtutem), *nec ex rubo uvam* 38; nempe ex carne, quæ lætitiæ præstet, scientiam 39.

74. Sustinendis tentationibus asceta (exercens scilicet ad pietatem) probatus, corporalique disciplina mundatus, ac attentæ sublimium theorematum diligentia cura consummatus, divinam consequitur consolationem. *Dominus* enim, ait Moyses, *ex Sina venit* (hoc est, ex tentationibus malorum-

36 I Cor. xiii, 10-15. 37 I Cor. i, 25. 38 Luc. xxiii, 11. 39 Psal. ciii, 15.

(m) Ὁ πᾶς κόσμος Quod auctor Scholiorum D hæc palam adversus Iconomachos asserit, non satis video unde habeat: cum Maximo solum sermo sit de Dei cognitione ex parte et ænigmatica ac in speculo ex creaturis; quæ nihil facere videtur ut Deus a nobis imaginibus pingi possit; nisi forte quod se ipse tali forma visendum exhibuit: quod ipsum naturalem Dei in rebus representationem excedit. Imo, etiam atque etiam cavet divinus sermo, ne cui rerum sensilium divinum numen simile existimemus, aut simulacro effingendum putemus; sed ex illis eorumque rationibus et theorematis, ad aliquam ejus mente assurgamus cognitionem: ipsam nimirum quæ ex parte est. De Christo, qui corpore pingatur et humanitate, qua vere περιγραπτος, alia ratio est, ut omnium optime Nicephor. patriarcha

in suis Antirrheticis probat, contrariique assertores erroris, Docetarum seu Phantasiastarum et Manichæorum (ac si qui in Christi doctrina et œconomia ἀπὸ τῶν αἰρέσεων primis jam temporibus audierunt) sobolem ostendit.

(n) Ἐκ Σινᾶ ἦκει. Quin respexit Maximus in tribus his vocibus, earum etymum, juxta vulgatam olim nominum Hebraicorum expositionem, vel quam ipse sibi ex Hebraicis conabatur exprimere, haud dubium. Ac quod a Sina, exponit a tentationibus, res est facilis, cum et rubus, et Syriace inimicitia exponatur. נשׂו, odit. נשׂו, odium: cujus quasi speciem habet tentatio malorumque impressio. Verum quidem Sinai scribi per ס, non per ש: sed sunt litteræ permutabiles. Quod item, Ex Seir, ex corporalibus laboribus interpretatur, clarum est,

tus, donec veniens Sermo, compendiosum parandæ salutis modum eum docuerit, dicens : *Surge, tolle grabbatum tuum, et ambula* ⁴⁵ : iubens scilicet, ut ab ea qua tenetur voluptate ac libidine, animum dirimat, ac virtutum humeris corpus tollat, domumque (in cælum scilicet) vadat. Præstat enim id quod deterius est, ab eo quod præstantius, actionis numeris ad virtutem tolli, quam quod præstantius per mollitiem vitæque luxum, a deteriori ad libidinem ferri.

81. Quamdiu nostra pariter eorumque omnium quæ a Deo secundâ sunt, substantia ac natura, mentis intelligentia non omnino excesserimus, necdum immutabilitatis habitum, quæ virtute præstatur, consecuti sumus. Ubi autem per dilectionem hanc nacti dignitatem fuerimus, divinæ promissionis vim pernoctemus. Ibi enim firma ac immobili statione fore credendum est, eos qui digni ac probi sunt, ubi jam per charitatem, suam mens facultatem radicatus fixit. Qui enim seipso, cunctisque quæ ullo modo intelligi possunt non excesserit, atque in silentio, quod omnem mentis cogitatum superat constitit, fieri non potest ut ab omni mutatione immunis sit.

82. Mentis omnis cogitatio seu intellectio, plurimum profecto, aut duorum minimum vim habet et expressionem. Est enim media inter extrema quædam habitudo seu relatio, inter se mutuo necdens, tum quod intelligit menteque percipit, tum quod ea percipitur. Neutri autem ut simplicitatem servet, est comparatum. Tum enim quod intelligit, quoddam omnino subjectum est, quæ illi comes intelligitur, intelligendi vim habens; tum et quod intelligitur, aliquod prorsus subjectum vel in subjecto est, quæ una cum ipso intelligatur, vim passive intelligendi, ipsum quoque habens; seu cujus illa virtus est ac facultas, præjacentem substantiam. Nihil enim prorsus in rebus ipsum per se simplex substantia aut intellectio est, ut et unitas indivisa sit. Deus autem, sive substantiam dixerimus, non ejusmodi est, ut vis passive intelligendi una ei

⁴⁵ Joaa. v, 8.

(p) Ὑπὸ τοῦ κρείττονος. Tò κρείττον hic Maximo, animus est atque mens; τὸ χεῖρον, corpus: pars scilicet potior et deterior, quarum altera alteram, vel in cælum, quæ hominis domus est, tollat, vel in voluptariæ vitæ ac libidinis barathrum præcipitem agat.

(q) Οὐκ ἐκβεθήκαμεν. Est νηπιτικῶν Marci capitulum 7, apud quem male Pico editum, ἐκβεθήκαμεν. Sed illud pejus, quod illi verbo jungit quod sequitur, τὴν ἕξιν, cum et ipse ἐκβεθήκαμεν legerit, quæ vox gignendi casu gaudet, non accusandi: ex qua littera sic composita, quod sit commadum nihil reddit. Τὴν κατ' ἀρετὴν ἀτρεψίαν, quod reddit, *immunitatem aversionis a virtute*, liberioris paraphrasis est. Scholiastes paucis perstrinxit, ἄλλως ἀτρεπτοὶ μένειν ἐν τῷ καλῷ οὐ δυνάμεθα: *inexcitabiles in bono honestique studio esse non possumus*, nisi carne et nando, per charitatem in Deum proximumque excesserimus.

(r) Τὸ τε νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον. Et hoc caput Marci νηπιτικῶν 8, in quo nihil felicius desudavit Pico, ipso multis viliosus ejus cod., ut quod ipsum hoc hic relatum, habet, τότε οὖν sequente etiam mox hæc, ex quibus quidquid redditum, obscure

Α τοῦ κρείττονος (p) τοῖς ὅμοις τῆς πράξεως, τὸ χεῖρον αἰρεσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ τὸ κρείττον διὰ θρόψεως πρὸς φιληθουίαν ὑπὸ τοῦ χεῖρονος φέρεσθαι.

dirimat, ac virtutum humeris corpus tollat, domumque (in cælum scilicet) vadat. Præstat enim id quod deterius est, ab eo quod præstantius, actionis numeris ad virtutem tolli, quam quod præstantius per mollitiem vitæque luxum, a deteriori ad libidinem ferri.

πα'. Ἐως τῆς ἡμῶν τε καὶ πάντων τῶν μετὰ Θεοῦ οὐσίας κατὰ διάνοιαν καθαρῶς οὐκ ἐκβεθήκαμεν (q), οὐπω τὴν τῆς κατ' ἀρετὴν ἀτρεψίας ἕξιν ἐλάβομεν. Ὅπηνίκα δὲ τοῦτο δι' ἀγάπης ἡμῖν κατορθωθῆ τὸ ἀξίωμα (δ), τότε γνωσόμεθα τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν. Ἐκεῖ γὰρ εἶναι χρὴ πιστεῦεν καθ' ἴδρυσιν ἀμετάθετον τοὺς ἀξίους, ἔνθα προλαθῶν ὁ νοῦς δι' ἀγάπης τὴν σφετέραν ἐνεβρίζωσε δύναμιν. Ὅ γὰρ μὴ ἐκθῶς ἑαυτοῦ, καὶ πάντων τῶν ὄψωσιν νοεῖσθαι δυναμένων, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ νόησιν σιγὴν καταστὰς, οὐ δύναται τροπῆς εἶναι πάμπαν ἐλεύθερος.

πβ'. Πᾶσα νόησις, πλήθους ἢ τοῦλάχιστον, δυάδος πάντως ἔμφασιν ἔχει. Μέση γὰρ ἐστὶ τινῶν ἀκρότητων σχέσις, ἀλλήλοις συνάπτουσα, τὸ τε νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον (r). Οὐδέτερον δὲ διόλου τὴν ἀπλότητα πέφυκε σώζειν. Τὸ τε γὰρ νοοῦν, ὑποκειμένην τί ἐστὶ, πάντως συνεπινοουμένην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖν ἔχον δύναμιν. Καὶ τὸ νοούμενον ὑποκειμένην τι πάντως ἐστὶν, ἢ ἐν ὑποκειμένῳ συνεπινοουμένην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν ἔχον ἢ προϋποκειμένην τὴν, οὗ ἐστὶ δύναμις, οὐσίαν. Οὐ γὰρ τι τῶν ὄντων τὸ σύνολον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀπλῆ τις οὐσία ἢ νόησις ἐστὶν, ἵνα καὶ μονὰς ἀδιαίρετος. Τὸν δὲ Θεὸν, εἴτε οὐσίαν εἴπωμεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοουμένην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ σύνθετος εἴτε νόησιν, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν ἄλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν νόησις ἐστὶν ὁ Θεός· καὶ ὅλος νόησις, καὶ

ambages sunt; nullus sensus. Hincque forsitan est quod in Marci capitibus non bene quandoque sapit, aut certe pars magna inde sit; faceretque e re literaria et sacra, qui bono fultus codice ejus omnia castigatè repræsentaret. Abscederet scilicet fumi plurimum, elucereque theologiæ et probatæ ἀσκήσεως lumina. Nec S. Maximus ejus tanta ἀστολεξεί mutuat esset, nisi virum magnum, solertemque theologum ac probatum acetam agnovisset. Hic igitur divina simplicitas, qui sit actus omni vacans compositione, suæque ipsi operatio, rite explicata, ad quam quoquomodo animus accedit, in silentio illo versans quod intelligendi vim omnem actumque excedit, ut superiori cap. uterque theologus; ipsoque hoc, τὴν τοῦ νοεῖν ὑπεροχικῶς ἀποθήμενος δύναμιν, quasi *excussa semotaque secundum excellentiæ rationem intelligendi vi ac facultate*: nempe quominus intelligat ac suspensus caligine et ἀγνωστία animus est (ardoribus scilicet charitatis) sic altissime intelligens; ubi Pico, *Aliquantisper in unitate eum intelligendi præstantissime deposuit*; non satis apte hæc superioribus jungens, γέγονε ποσῶς ἐν τῇ μονάδι, ac utrisque id reddens quod mysticorum nemo intellexerit.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΤΕ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

*Και περί ἀρετῆς και κακίας.*SANCTI PATRIS NOSTRI ATQUE MAGISTRI,
MAXIMI CONFESSORISDIVERSA CAPITA AD THEOLOGIAM ET ŒCONOMIAM SPECTANTIA
DEQUE VIRTUTE AC VITIO.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ.

α'. Ἐν ἔστι τὸ ὑπεράναρχον καὶ ὑπερούσιον ἀγαθὸν, ἡ ἀγία τρισυπόστατος Μονὰς, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα · τριῶν ἀπείρων ἀπειρος συμφύτα· τὸν τε τοῦ εἶναι, καὶ πῶς, καὶ τί, καὶ ποῖον εἶναι, λόγον πάνπαν τοῖς οὖσιν ἄβητον ἔχουσα. Πᾶσαν γὰρ διαφεύγει νόησιν τῶν νοούντων, τῆς κατὰ φύσιν οὐδαμῶς χρυφίας ἐνδότητος ἐξιοῦσα, καὶ πάσης πασῶν γνώσεων ἀπείρως ὑπερεκτείνεται γνώσεως.

β'. Τὸ κατ' οὐσίαν κυρίως ὄν ἀγαθόν, ἔστι τὸ μήτε ἀρχὴν, μήτε τέλος, μήτε αἰτίαν τοῦ εἶναι, μήτε τὴν οἰανοῦν κατὰ τὸ εἶναι πρὸς αἰτίαν τινὰ κίνησιν ἔχον (α). Τὸ δὲ μὴ οὕτως ἔχον, οὐδὲ κυρίως ὄν, ὡς ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ αἰτίαν τοῦ εἶναι, καὶ τὴν κατὰ τὸ εἶναι πρὸς αἰτίαν τινὰ κίνησιν ἔχον. Τὸ δὲ κυρίως οὐκ ὄν, κἂν εἶναι λέγηται, κατὰ μέθεξιν βουλήσει τοῦ κυρίως ὄντος, καὶ ἔστι καὶ λέγεται. ac proprie est, quanquam esse dicatur. per participationem, et est et dicitur esse, ejus voluntate quod vere ac proprie est.

γ'. Εἰ Λόγος προκαθηγεῖται τῆς τῶν ὄντων γενέσεως, οὔτε ἦν, οὔτε ἔστιν, οὔτε ἔσται τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος. Λόγος δὲ, οὐκ ἄνους ἢ ζωῆς ἀμοιρος· ἀλλ' ἔνους καὶ ζῶν, ὡς γεννῶντα Νοῦν ἔχον

(α) Πρὸς αἰτίαν τινὰ κίνησιν ἔχον. Spectat hoc præcipue ad causam quæ finis est, ad quam movetur, quod ex illa ut efficiente, est. Nec bene Picius expressit, Ad ullam prorsus causam refertur; cum referri ad causam etiam dicatur, quod ad eam ut auctorem quovis modo suam refert originem, etiamsi ad eam non moveatur; ut in divinis, Filius ad Patrem ut αἰτίαν refertur (uti Græcis loqui moris est), non tamen ad ipsum moveri seu motum habere, ut πρὸς αἰτίαν (tanquam scilicet ad finem) ulli eorum

Α

CENTENA PRIMA CAPITA.

1. Unum est bonum prææternum et supersubstantiale, sancta trine subsistens Unitas, Pater, Filius et Spiritus sanctus; trium infinitorum infinita paribus naturæ conjunctio: cujus ratio, qua est, et quomodo, quidve ac qualis est, inaccessa prorsus rebus est. Omnem enim mentium intelligentiam fugit, cum naturali suo arcano, et (ut sic dicam) intimitate non exeat, omnemque omnium scientiarum scientiam infinite superexcedat.

2. Quod vere secundum essentiam bonum est, hoc est, quod neque principium neque finem, neque causam ut sit, nec vero ullum, essendi ratione, ad causam **513** aliquam motum habet. Quod autem non ita se habet, neque vere ac proprie est; quippe quod principium et finem, ejusque quod est esse, causam, et ad causam, eo quod est, motum quemdam habet. Quod autem non vere

3. Cum Verbum rerum creationi præeat, neque erat, neque est, autve erit verbum Verbo antierius. Verbum autem est, non mentis, aut vitæ expers, sed quod mente polleat ac vivat; quippe cum gi-

ac Catholici dicant; quod non sit propter finem, sed ipse cum Patre, et Spiritu sancto unus sit omnium finis, quod una bonitas, uti et natura: idcirco dictus Greg. Theologo atque Maximo, propter se, ἀνάτιος· nullam causam aut finem habens, qui propter nos, δὲ αἰτίαν· propter causam est, qua scilicet homo factus est. Castigatius ergo in theologia loquendum, ne quid inde nedum obscuritatis, sed et erroris theologorum castigatissimo Maximo, in suis de theologia accedat.

Handy
Evidently
the knowledge

the above
fully is.

the
word

gnentem Mentem essentialiter subsistentem, Patrem habeat, Vitamque essentialiter subsistentem Spiritum sanctum, quæ illi coexistat.

4. Unus Deus, unius Filii genitor, Pater, uniusque Spiritus sancti fons : unitas inconfusa ac Trinitas indivisa : Mens, principii expers, sola solius absque principio æternumque essentialiter existentis Verbi Parens, soliusque sempiternæ Vitæ (id est, Spiritus sancti) fons.

5. Unus Deus, quod una Deitas. Unitas principii expers, simplexque et superessentialis : nullarum ipsa partium ac individua; eadem unitas et Trinitas, etc.

6. Cum omnis participatio ante animo concipitur, quam ea quæ participant; plane nimirum rerum ipse auctor ac causa, rebus omnibus omnimodo citra omnem comparationem eminent; natura rebus prior existens, ac qui illis prior intelligatur: non sicut substantia accidentibus (alioqui Deitas composita probaretur, rerum scilicet substantiam ad suæ substantiæ atque nature complementum admittens), sed sicut essentia seu substantia, id quod omni essentia substantiaque eminentius est. Si enim artes, eorum quæ ex ipsis sunt, figuras invenerunt, universalisque natura, eorum species, quæ sub illa continentur; quanto magis Deus rerum substantias ex nihilo condidit, ipse omnem excedens substantiam; ac qui adhuc magis supersubstantiali affirmationi omni infinite eminent: qui utique et artibus solertiam ad figuras adinvenendas conjunxerit, naturæque viam formarum effectricem indiderit, atque ipsum substantiarum esse, quidquid est, produxerit.

7. Qui per essentiam nullo modo rebus participabilis est, secundum alium modum, his, quæ participare valeant, vult participari, 514 ab essentiali arcano suo occultaque ratione nihil prorsus excedit: cum et modus ipse, secundum quem (quod ita vult) participatur, cunctis in perpetuum

(b) Ζωὴν ὑφ' ἑστώσαν οὐσιωδῶς συνυπάρχουσαν. Deerat editis illa vox συνυπάρχουσαν, cujus absentia vere obscurum Maximi capitulum reddebat, quasi et istud participium superius positum referret; dicereturque et Vita sic subsistens Verbum gignere, seu aliquid aliud illi præstare, cum ab illo potius accipiat; a quo et procedit, ut una cum Patre ejus principio, ut docet fides catholica. Scite vero Maximus ex discretis seu notionalibus in Deo, probat conjuncta et essentialia: Verbum scilicet mente præditum, quod a Mente essentialiter subsistente (Patre scilicet) nascendo esse habeat; idemque vivere, quod Vitæ essentialiter subsistenti, Spiritui sancto, coexistat.

(c) Μόνου μόνος οὐσιωδῶς ἀνάρχου Λόγου γεννήτωρ. Vox ἀναρχος Græcis dubii sensus, quod et existentiam ab æterno ante omnem durationem significet, et quod nullam ab alio originem habet. Sic optime Gregorius Theologus in suis de theologia, primique ratione, etiam ἀναρχον Filium ac Verbum catholice admittit, negatque merito ratione secundi, ut nobis constet μοναρχία ac beatæ Trinitatis unitas, ipsa una relatione ad unum, non quasi sint tria non coordinata. Non bene itaque mihi Picus: Solus solius origine carentis Verbi secundum substantiam genitor; quod videtur implicare

Α οὐσιωδῶς ὑφ' ἑστώσα, τὸν Πατέρα· καὶ Ζωὴν ὑφ' ἑστώσαν οὐσιωδῶς συνυπάρχουσαν (b), τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

δ'. Εἰς Θεός, ἐνός Υἱοῦ γεννήτωρ, Πατήρ, καὶ Πνεύματος ἐνός ἁγίου πηγῆ· μόνος ἀσύγγυτος, καὶ Τριάς ἀδιαίρετος· Νοῦς ἀναρχος, μόνου μόνος οὐσιωδῶς ἀνάρχου Λόγου Γεννήτωρ (c)· καὶ μόνος ἀϊδίου Ζωῆς, ἡγουν Πνεύματος ἁγίου, πηγῆ.

ε'. Εἰς Θεός, ὅτι μία Θεότης. Μόνος ἀναρχος, καὶ ὑπερούσιος, καὶ ἀμερῆς καὶ ἀδιαίρετος· ἡ αὐτὴ μόνος καὶ Τριάς, καὶ τὰ ἐξῆς.

ζ'. Εἰ πᾶσα μετοχὴ τῶν μετεχόντων προεπινεῖται· πάντων δηλαδὴ σαφῶς ὑπέρεκειται τῶν ὄντων ἀσυγκρίτως κατὰ πάντα τρόπον ἢ τῶν ὄντων αἰτία, κατὰ φύσιν προὑπάρχουσα τε καὶ προεπινουμένη τῶν ὄντων· οὐχ ὡς οὐσία συμβεβηκότων· ἐπεὶ σύνθετον ἀποδειχθήσεται τὸ Θεῖον, εἰς συμπλήρωσιν ἔχον τῆς οἰκείας ὑπάρξεως τὴν τῶν ὄντων ὑπόστασιν· ἀλλ' ὡς οὐσίας, τὸ ὑπερούσιον. Εἰ γὰρ αἱ μὲν τέχνη, τῶν ἐξ αὐτῶν ἐφευρόν τὰ σχήματα, ἡ δὲ καθόλου φύσις, τὰ εἶδη τῶν ὑπ' αὐτὴν, πολλῶν μᾶλλον ὁ Θεός τὰς τῶν ὄντων οὐσίας ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστησεν, ὡς ὑπερούσιος, καὶ ἐτι μᾶλλον τῆς καθ' ὑπερουσιότητα θέσεως, ἀπειρώς ἐξηρημένος (d)· ὁ καὶ ταῖς τέχναις συζεύξας πρὸς ἐξέυρεσιν σχημάτων τὰς ἐπιστήμας, καὶ τῇ φύσει θεὸς τὴν ἀπεροραστειὴν τῶν εἰδῶν ἐνέργειαν, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τῶν οὐσιῶν, ὅπερ ἐστὶν ὑποστησάμενος.

ζ'. Ὁ τοῖς οὐσί μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχσθαι τοῖς δυναμένους βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται· ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν θέλων μετέχεται, μένει διηνεκῶς τοῖς πᾶσιν ἀνεκφαντός. Οὐκοῦν, ὡσπερ ὁ Θεός θέλων μετέχεται, καθ' ὃν αὐ-

in adjecto, et negare Verbi nativitatem, quam astruit: quis enim, quove modo genitor, cujus genitura omnis expers originis sit? cum nativitas et gigni, ipsa sit origo seu processio viventis a vivente conjuncto, etc. Non ergo tatum sic theologica tractare homini non theologo. De Spiritu sancto quod loquitur Maximus, omnium communiter Græcorum est: qui tamen caute terminum excludentem solum apponunt processioni Verbi a parte principii, μόνου μόνος Λόγου γεννήτωρ, nunquam vero processioni Spiritus sancti: ut nulla sit nostra Græcorumque olim discordia, sed quam deinceps animorum contentio invexit, aliis impugnantibus, quod alii explicationis causa addendum sibi indulserunt.

(d) Καὶ ἐτι μᾶλλον τῆς καθ' ὑπερουσιότητα θέσεως, ἀπειρώς ἐξηρημένος. Significant hæc divinam eminentiam, separationem ac singularitatem supra res omnes, omnemque earum positionem, seu affirmantem conceptum. Id enim illud ἐξηρημένος, qua voce in hunc sensum sæpius utitur Dionysius. Eminent ergo infinite, ab omnique secretus superessentiali positione; omni scilicet affirmatione nostra de superessentiali essentia ac natura. Paulo rudius Picus: Imo potius a thesi substantiam excedente distat infinite.

participatio
verbi
in gen.

τὸς οἶδε τρόπον· οὕτω καὶ θέλων ὑπέστησε τὰ μετέχοντα, καθ' ὃν αὐτὸς ἐπίσταται λόγον, δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητος δύναμιν. Οὐκοῦν τὸ θελήσει τοῦ πεποιηκότος γενόμενον, οὐκ ἂν εἴη ποτὲ θελήσαντι αὐτὸ γενέσθαι, συναΐδιον.

η'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐφάπαξ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς, ἀεὶ γεννᾶται θέλων κατὰ πνεῦμα διὰ φιλοανθρωπίαν τοῖς θελοῦσι· καὶ γίνεται βρέφος, ἑαυτὸν ἐν ἐκείνοις διαπλάττων ταῖς ἀρεταῖς· καὶ τοσοῦτον φαινόμενος, ὅσον χωρεῖν ἐπίσταται τὸν δεχόμενον· οὐ φόβον σμικρύνων τοῦ οἰκείου μεγέθους τὴν ἐκφανσιν, ἀλλὰ μέτρῳ σταθμίζων τῶν ὁρῶν ποθοῦντων τὴν δύναμιν. Οὕτως ἀεὶ καὶ φαινόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τοῖς τρόποις τῶν μετόχων, ἀεὶ διαμένει κατὰ τὴν υπερβολὴν τοῦ μυστηρίου, τοῖς πᾶσιν ἀθέατος. Ὅθεν σοφῶς τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν διασκοπήσας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, φησὶν· *Ἰησοῦς Χριστός, χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας*· εἰδῶς ἀεὶ καινὸν τὸ μυστήριον, καὶ μηδέποτε περιλήψει νόος παλαιούμενον.

θ'. Γεννᾶται Χριστὸς ὁ Θεός, προσλήψει σαρκὸς ψυχὴν ἐχούσης νοερὰν γενόμενος ἄνθρωπος· ὁ παρασχόμενος τοῖς οὖσιν ἐκ μὴ ὄντων τὴν γένεσιν· ὃν Παρθένος ὑπερφυσῶς τεκοῦσα, παρέλυσε οὐδὲν τῆς παρθενίας τεκμήριον. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπος γέγονεν, οὐκ ἀλλοιώσας τὴν φύσιν, οὐδ' ἀμείψας τὴν δύναμιν· οὕτω τὴν τεκοῦσαν καὶ μητέρα ποιεῖ, καὶ παρθένον διατηρεῖ, θαύματι θαῦμα κατὰ ταυτὸ διεμνησῶν ἅμα, καὶ θατέρῳ κρύπτων τὸ ἕτερον. Ἐπειδὴ δι' ἑαυτὸν ὁ Θεὸς ἀεὶ κατ' οὐσίαν ὑπάρχει μυστήριον, τοσοῦτον ἑαυτοῦ ἐξάγων τῆς φυσικῆς κρυφιώτητος, ὅσον ταύτην πλεονεχῶς διὰ τῆς ἐκφάνσεως κρυφιωτέραν ἐργάζεσθαι· καὶ τοσοῦτον πάλιν μητέρα τὴν τεκοῦσαν παρθένον ποιούμενος, ὅσον τὴν κύρσιν αὐτοῦ τῆς παρθενίας δεσμὸν ἀπεργάζεσθαι [unus Reg. ἀπεργάσασθαι]

ι'. (e) Καινοτομοῦνται φύσεις, καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται· οὐ μόνον ἡ θεία καὶ σταθερὰ καὶ ἀκίνητος, κινουμένη πρὸς τὴν κινουμένην καὶ ἄστατον, ἵνα στήσῃ τοῦ φέρεσθαι· οὐδὲ μόνον ἡ ἀνθρωπίνη δίχα σποράς ὑπὲρ φύσιν γεωργουσα σάρκα τῷ Λόγῳ τελεσφορουμένην, ἵνα στήσῃ τοῦ φέρεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἀστήρ ἐξ ἀνατολῶν ἐν ἡμέρᾳ φαινόμενος, καὶ τοὺς μάγους ὀδηγῶν εἰς τὸν τόπον τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, ἵνα δείξῃ μυστικῶς νικῶντα τὴν αἴσθησιν, τὴν ἐν νόμῳ καὶ προφηταῖς λόγον, καὶ ὀδηγοῦντα τὰ ἔθνη πρὸς τὸ μέγιστον φῶς τῆς ἐπιγνωσεως. Πρὸς γὰρ ἐπίγνωσιν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου σαφῶς ὁ νομικὸς τε καὶ προφητικὸς λόγος, καθάπερ ἀστήρ εὐσεβῶς κατανοούμενος, ὀδηγεῖ τοὺς κατὰ πρόθεσιν τῆς δυνάμει κεκλημένους τῆς χάριτος.

ια'. Ἐπειδὴ θέλων ἐγὼ, τὴν θεῖαν ἐντολὴν παρέβην ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ στεῆρόν μου τῆς φύσεως, θεότητος ἐλπίδι· δελεάσας πρὸς ἡδονὴν κατέσυρον ὁ

¹ Hebr. xiii, 8. ² Matth. ii, 4 seqq. ³ Rom. vii, 23.

(e) Cf. Greg. Naz. in diem Ekristi natalem.

A maneat inexplicabilis. Quemadmodum igitur Deus, quod velit, participatur, qua ipse ratione novit : sic et ea quæ participant, excellenti bonitatis potentia, qua novit ratione, voluntate condidit. Igitur quod creatis voluntate factum est, nunquam ei, qui ut fieret voluit, coæternum exstiterit.

8. Dei Verbum, carne semel natum (quæ ejus propensa benignitas ac humanitas est) iis qui velint, semper volens spiritus nascitur ; fitque infans, se in illis virtutibus informans ; ac quo modo capere novit suscipientem, seipsum manifestat, nulla livoris labe ac invidia, suæ magnitudinis amplitudinem minuens, sed quasi mensura ac modo cupientium videre facultatem explorans, semperque præ mysterii excellentia, cunctis inaspectabilis perinde perseverans. Quamobrem divinus Apostolus. mysterii vim sapienter considerans : *Jesus Christus, inquit, heri et hodie ; ipse et in sæcula* ; ita nimirum, mysterium semper novum intelligens, nullaque unquam mentis comprehensione consenscens.

9. Nascitur Christus Deus, assumptione carnis anima intelligente præditæ, factus homo ; qui ipse rebus concesserat, ut ex nihilo procederent : quem Virgo altiori supra naturam modo enixa, nullum virginitatis solvit signaculum. Quemadmodum enim factus est homo, nihil in diversum immutata natura, vel commutata potentia ; sic quoque puerperam, et matrem facit, et servat virginem, in eodem simulque, miraculum miraculo exponens, alterumque altero occultans. Deus enim sui ipse ratione essentialiter, semper mysterium est ; tantum naturalis abditi sui latebris seipsum exproduens, quantum sufficit ut illud ipsum qua explanatur, magis abditi ac occultum fiat ; tantumque rursus puerperam matrem virginem præstans, quantum necesse sit, ut partus, insolubile virginitatis vinculum existat.

10. Innovantur naturæ ; Deusque homo fit. Non solum divina stabilisque ac immobilis, ad eam movetur, quæ obnoxia motui ac instabilis est, ut eam a motu sistat ; nec solum humana citra omniementem supra naturam, carnem 514. Verbo perfectam exproducit, ut ipsa motu ferri ac jactari desinat : sed et stella ab Oriente interdum conspicua micat, Magosque ducit quo loco Verbum, assumpta carne jacet² ; quo mystice sensu superiorum in lege ac prophetis exstantem ostendat sermonem, gentesque ad maximum agnitionis lumen dirigentem. Plane enim legis sermo ac propheticus, stellæ instar, pie intellectus, eos qui gratiæ vi secundum propositum vocati sunt, ad Verbum incarnatum agnoscendum adducit³.

11. Quod ego homo divinum mandatum sponte transgressus eram, meæque naturæ soliditatem et robur seu constantiam, diabolus divinitatis spe

Christ
in
20.

Virgin
birth.

mystery

Explanat

delinens ad voluptatem detrahebat; qua se mortis A
auctorem existisse gloriabatur, naturæ labe ac
interitu gaudens; ideoque Deus fit perfectus homo,
nihil eorum quæ erant nature, uno duntaxat dem-
pto peccato (quando nec ipsum ex censu naturæ
erat) demutans; ut carnis esca objecta, ejus vo-
randæ insatiabilem draconem, illique inhiantem,
provocaret; carnis scilicet, quæ illi venenum fu-
tura erat, obtentu, deitatis in ea occultæ potentia,
ipsum penitus profligans: humanæ vero naturæ
remedium foret, ad pristinam eam gratiam instau-
rans, deitatis itidem in ea potentia. Quemadmo-
dum enim ille, effuso in scientiæ lignum veneno
suo, naturam gustu corruperat; sic et ipse Domi-
nicam carnem vorandam præsumens, deitatis in
ea virtute, corruptus interituque sublatus est.

12. Magnum divinæ incarnationis mysterium,
semper mysterium manet; plane scilicet abstru-
sum: non ea tantum ratione, quod cum pro eorum
qui per illud salvandi sunt, facultatis modulo tan-
tisper eluceat, eo quod illius explanatur, majus
quid nondum conspectum habet; verum et ipsum
quod eluxit, adhuc prorsus occultum manet, nulla
utique ratione, sicuti ipsum est, cognitum. Nec
cuiquam mirum ac inauditum videatur, id quod
dicitur. Deus enim cum sit superessentialis, om-
nemque superessentialitatem longe excedat, spon-
te ad essentialiam veniens, altiori supra essen-
tiam modo, essentialiam induit: unde et hominum
causa (humanitate scilicet propensissimus) ex
hominum essentia seu natura vere factus homo, modo
quo factus est, obsecrum 515 semper, et ut ex-
planari non possit, servat ac habet. Altiori quippe, quam pro
hominis ratione, homo factus est.

13. Expendamus fide comite divinæ incarnatio- C
nis mysterium, eumque solummodo absque curio-
sitate laudemus ac prædicemus, cui propensa placuit
voluntate nostri causa hominem fieri. Quis enim
tanta vi orationis rationumque pondere confidat,
ut possit exarrare, quo tandem modo Dei Verbi
conceptio fiat; quomodo procreetur caro absque
semine; quomodo pativitas nulla existat corru-
ptionis labe; quomodo mater, quæ et post partum
virgo perseverat: quomodo qui omni major per-
fectione est, proficiebat ætate ac corporis statura⁴;
quomodo qui purus est, aqua intingebatur; quomodo
ipse esuriens, nutriebat; quomodo fessus, virtutem
conferebat; quomodo ægre habens sanitatum reme-
dia præbebat; quomodo moriens vivificabat? Atque
ut primum postremo loco dicam, quonam modo Deus
fit homo; ac (quod longe abstrusius est) quo plane
modo Verbum in carne, persona sua essentialiter
est, quod essentialiter eadem persona totum
utique existit apud Patrem? Quomodo idem, tam
totum Deus natura est, totamque natura homo
factus est; neutra prorsus desiderata natura, neque

διάβολος, δι' ἧς ὑποστήσας τὸν θάνατον ἡβρύνετο,
τρυφῶν τὴν φθορὰν τῆς φύσεως· διὰ τοῦτο γίνεται
τέλειος ἄνθρωπος ὁ Θεὸς, μηδὲν παραμείψας τῆς
φύσεως, πλὴν τῆς ἀμαρτίας· ἐπεὶ μηδὲ τῆς φύσεως
ἦν· ἵνα σαρκὸς προβλήματι δελεάσας, ἐρεθίσῃ τὸν
ἄπληστον δράκοντα περιγαλόντα τὴν σάρκα κατα-
πιεῖν, γενησομένην αὐτῷ μὲν δηλητήριον, τῇ δυνά-
μει τῆς ἐν αὐτῇ θεότητος παντελῶς αὐτὸν διαφθει-
ρουσαν· τῇ δὲ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἀλεξητήριον,
πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς χάριν δυνάμει τῆς ἐν αὐτῇ θεό-
τητος ἀνακαλουμένην. Ὡς γὰρ αὐτὸς τὸν ἰδὸν αὐτοῦ
τῆς κακίας τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως ἐγγέας τὴν γευ-
σαμένην διέφθειρε φύσιν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐμπαγεῖν
βουληθεὶς τῆς σαρκὸς τοῦ Δεσπότου, τῇ δυνάμει τῆς
ἐν αὐτῇ θεότητος διεφθάρη.

B
β'. Τὸ μέγα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως μυστή-
ριον, αἰεὶ μένει μυστήριον· οὐ μόνον ὅτι συμμετρως
τῇ δυνάμει τῶν ὑπ' αὐτοῦ σωζομένων ἐκφαινόμενον,
ἔχει μείζον τοῦ ἐκφανθέντος τὸ μήπω ὁρώμενον, ἀλλ'
ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ φανὲν, ἔτι μένει πάνπαν ἀπόκρυφον,
οὐδενὶ λόγῳ καθὼς ἔστι γινωσκόμενον. Καὶ μὴ τῷ
δόξῃ παράδοξον τὸ λεγόμενον. Ὁ γὰρ Θεὸς ὑπερου-
σίος ὢν, καὶ ὑπερουσιότητος ἀπάσης ὑπερανεστη-
κῶς, εἰς οὐσίαν ἐλθεῖν βουληθεὶς, ὑπερουσίως οὐ-
σιώθη. Διὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ὡς φιλόανθρωπος,
ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας ἀληθῶς ἄνθρωπος γεγο-
νός, τὸν τοῦ πῶς ἄνθρωπος γέγονε τρόπον, μένει
διὰ παντὸς ἔχων ἀνέκφαντον· ὑπὲρ ἀνθρώπων (f) γὰρ
γέγονεν ἄνθρωπος.

γ'. Σκοπήσωμεν πιστῶς τὸ μυστήριον τῆς θείας
ἐνανθρωπήσεως, καὶ μόνον δοξάσωμεν ἀπεριέργως
τὸν τοῦτο γενέσθαι δι' ἡμᾶς εὐδοκῆσαντα. Τίς γὰρ
δυνάμει θαρρῶν λογικῆς ἀποδείξεως, ἐξειπεῖν δύνα-
ται, πῶς Θεοῦ Λόγου γίνεται σύλληψις· πῶς γένεσις·
σαρκὸς ἄνευ σπορᾶς· πῶς γέννησις ἄνευ φθορᾶς·
πῶς μήτηρ, ἢ καὶ μετὰ τόκον διαμείνασα παρθένοσ·
πῶς ὁ ὑπερτελής, καθ' ἡλικίαν προσέκοπτε· πῶς ὁ
καθαρός, ἐβαπτίζετο· πῶς διέτρεφεν, ὁ πεινῶν·
πῶς ὁ κοπιῶν, ἐχαρίζετο δύναμιν· πῶς ὁ πάσχων,
ἐδίδου ἰάματα· πῶς ὁ θνήσκων, ἐξωοποιεῖ· καὶ ἵνα
τὸ πρῶτον τελευταῖον εἶπω, πῶς Θεὸς ἄνθρωπος γί-
νεται· καὶ τὸ δὴ πλέον μυστηριωδέστερον, πῶς οὐ-
σιωδῶς ἐν σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ὁ Λόγος, ὁ κατ' οὐ-
σίαν ὑποστατικῶς ὅλος ὑπάρχων ἐν τῷ Πατρὶ; Πῶς
ὁ αὐτός, καὶ ὅλος ἐστὶ Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ ὅλος
γέγονε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, μηδεμίαν φύσιν ἡρ-
νημένος παντάπασιν, μήτε τὴν θείαν, καθ' ἣν ὑπέ-
ρχει Θεός, μήτε τὴν ἡμετέραν, καθ' ἣν γέγονεν ἄν-
θρωπος; Ταῦτα πιστῶς μόνῃ χωρεῖ τὰ μυστήρια, τῶν
ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑπάρχουσα πραγμάτων ὑπόστασις.
divina, qua Deus est, neque vero nostra, qua homo

⁴ Luc. II, 52.

(f) Ὑπὲρ ἀνθρώπων. Quod paulo ante legerat
Picas, ὑπὲρ ἀνθρώπων, fallentibus oculis ac præcua-
rentis ratione, hic legi ac reddidit, ὑπὲρ ἡμετέρας;
rursi illius Latina peminde habet ὑπὲρ ἀνθρώπων,

supra hominem: quod utrum aptum est. Est enim
ratio cur ignotum et abstrusum semperque myste-
rium incarnationis revelatur, quod scilicet divini
abstractissime cognitum est, non pro humana natura.

Incarnation
+ Resurrection

mysterium
Incarnation

factum est? Hæc sola fides capit mysteria, ipsa nimirum substantia et basis earum rerum, quæ omnem mentis sensum et rationem excedunt⁵.

18'. Ὁ Ἀδάμ παρακούσας, ἐξ ἡδονῆς ἄρχεσθαι ἅ τὴν τῆς φύσεως ἐδίδαξε γένεσιν· ὁ Κύριος αὐτὴν ἐξοικίζων τῆς φύσεως, τὴν ἐκ σπορᾶς οὐ προσήκατο σύλληψιν. Ἡ γυνὴ παραβάσα τὴν ἐντολὴν, ἐξ ὀδύνης ἄρχεσθαι τὴν τῆς φύσεως κατέδειξε γέννησιν· ὁ Κύριος αὐτὴν ἀποτινάσσων τῆς φύσεως, γεννηθεὶς, φθορὰν ὑπομείναι τὴν τεκοῦσαν οὐ συνεχώρησεν· ἔν ὁμοῦ τὴν τε ἐκούσιον ἡδονὴν, καὶ τὴν δι' αὐτὴν ἀκούσιον ὀδύνην, ἐξέλεγε τῆς φύσεως, ὧν οὐκ ἦν δημιουργός, ἀναιρέτης γενόμενος· καὶ διδάξῃ μυστικῶς κατὰ γνώμην, ἄλλης ἀπάρχεσθαι ζωῆς, ἐξ ὀδύνης μὲν τυχὸν ἀρχομένης καὶ πόνων, ληγούσης δὲ πάντως εἰς ἡδονὴν θεῖαν καὶ εὐφροσύνην ἀπέραντον. Διὰ τοῦτο γίνεται ἄνθρωπος, καὶ γεννᾶται ὡς ἄνθρωπος, ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάθῃ πάθειν ἰασάμενος, πάθος αὐτὸς ὑπάρχων ἀποδειχθῆ τῶν ἡμετέρων παθῶν, ὑπερφῶς ταῖς ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα στερήσει, τὰς ἡμῶν φιλανθρώπως κατὰ πνεῦμα ἕξεις ἀνανεούμενος.

tudinum nostrarum eniteret; eximia quadam ratione nigne secundum spiritum habitus instaurans.

19'. Ὁ τῷ θεῷ πῶς νικήσας τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διάθεσιν, ἀπεριγράφος γέγονε, κἂν ἔστιν ἐν σώματι. Ὁ γὰρ ἕλκων τὴν τοῦ ποθοῦντος; ἔφρασιν Θεός, πάντων ἀσυγκρίτως ἔστιν ὑψηλότερος, οὐκ ἔων τὸν ποθοῦντα τιμὴ τῶν μετὰ Θεὸν προσηλωσῆαι τὴν ἔφρασιν. Ποθήσωμεν οὖν τὸν Θεὸν καθ' ὅλην ἡμῶν τὴν τῆς φύσεως δύναμιν, καὶ πᾶσι τοῖς σωματικῶς τὴν προαίρεσιν ἀκράτητον ποιησώμεθα, καὶ πάντων τῶν ὄντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν ὑπεράνω τῆ διαθέσει γενώμεθα, καὶ οὐδὲν κατὰ τὴν γνώμην πρὸς τὸ συνείναι Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπεριγράφῳ, παντελῶς ὑπὸ τῆς φυσικῆς περιγραφῆς ζημιωθώμεθα.

19'. Ἀγὼν ἔστι φθόνου καὶ ἀρετῆς, ἡ τῶν ἁγίων δυσπάθεια (g)· τοῦ μὲν, ὅπως κρατήσῃ φιλονεικοῦντος· τῆς δὲ, ὅπως ἀήττητος διαμείνῃ, πάντα φερούσης· καὶ τοῦ μὲν, ὅπως εὐδωδῶση κακία ἀγωνιζομένου, διὰ τῆς τῶν κατορθούντων κολάσεως· τῆς δὲ, ὅπως κατάσχη τοὺς ἀγαθοὺς κἂν ταῖς συμφοραῖς τὸ πλεόν ἔχοντας.

virtute, ut probos, vel in ærumnis ac vitæ malis, potiore sorte contineat.

⁵ Hebr. xi, 1.

(g) Ἡ τῶν ἁγίων δυσπάθεια. Sensus Maximi est, ea pugna vitii ac virtutis, quasi durari qui serio virtutis cultores sint, ut non facile hedi a vitio possint. Hæc enim vis ejus vocis, ut hic Maximo usurpatur, cujus significationis exstant exempla apud Bud. et Henr. Stephan. Nihil ad rem quod reddit Picus, *Repugnancia affectuum quæ est in sanctis*: quem sensum vox illa non partitur. Posset quidem reddi, *Molestia, labor*, etc., ut cap. 19 et 24; sed minus quadrat pro Maximi hic instituto. Quod in fine cap. est, *Τῆς δὲ, ὅπως κατάσχη τοὺς ἀγαθοὺς, κἂν ταῖς συμφοραῖς τὸ πλεόν ἔχοντας, misere depravat idem Picus, dum ita reddit: Hæc autem, ut bonos et locupletiores in calamitatibus contineat.* Plene vult Maximus, continere virtutem in officio probos, quorum etiam in ærumnis partes

14. Adamus præcepti violati reus, naturæ ortum ex voluptate ac libidine auspicandum docuit. Hanc Dominus a natura eliminans, conceptum qui ex semine est non admisit. Mulier et ipsa prævaricationis rea, a dolore initiandam naturæ nativitatem ostendit. Hunc Dominus a natura, ipse nascendo excutiens, puerperam matrem corruptioni obnoxiam fore non permisit; ut simul tum spontaneam voluptatem ac libidinem, tum ejus causa involuntarium invectum dolorem e natura auferret (nempe quorum non fuerat conditor, hæc proclive delens) mysticeque mentis proposito ac voluptate aliam doceret auspicandam vitam, cujus quidem forte a dolore et laboribus ducenda exordia, quæ tamen omnino in divinam voluptatem interminabilemque lætitiâ desineret. 515' Idcirco fit homo, atque ut homo nascitur, qui condiderat hominem, ut homini salutem conferret; ægritudinesque ægritudinibus sanans; ægritudo ipse ac interitus ægris suis secundum carnem privationibus, nostros be-

15. Qui divino amore ac desiderio, animi erga corpus justo proclivioris affectus compos existit, etsi in corpore versatur, incircumscripserit.

Deus enim qui amantis ac desiderantis cupiditatem trahit, citra omnem comparisonem cunctis superior est, nec amantem ac desiderantem, ulli eorum quæ a Deo secunda sunt, affectu inhærescere sinit.

Deum igitur amemus ac desideremus totis naturæ viribus, nullisque animum corporeis devinctum præstemus, atque affectu ac voluntate, cunctis quæ in sensum cadunt aut mente intelliguntur, superiores efficiamur, nihilque prorsus naturalis circumscripserit, quin mente et animo, cum Deo natura incircumscripserit versemur.

16. Invidiæ virtutisque certamen est ac pugna sanctorum malis obsistente firmitas ac constantia: altera quidem enitente ut victoria potiatur; altera vero cuncta ferente ut invicta consistat: ac quidem invidia in hoc certante ut vitium ac malitia prosperos successus habeat, eorum pœna, qui ea quæ officii sunt peragant ac virtutem præstent; ipsaque

potiores sunt: Melior longe conditio quam malorum. Dicamus nos, *Qui ont l'avantage même dans les afflictions*, etc. Hæc nimirum evangelica promissio: *Centies tantum nunc in tempore hoc, cum persecutionibus*, Marc. x, 50; quod egregie Maximus dicit, *κατορθούντας κολάζεσθαι, idcirco puniri malisque affici, quod virtutem colamus, et officii tenaces simus.* Id certe qui præstent, inque illis patientiam teneant, seu etiam gaudeant, virtute adulti ac Christiana fortitudine, omnium vere beatissimi, adversumque omnes τὸ πλεόν ἔχοντας. Rem Maximus magis explicat sequenti cap. ejus in fine aurea sententia est, *Πῶς ψυχῆς τοῖς ὑπομένουσιν, ὁ τοῦ σώματος αἰκισμός· Robur animi per patientiam, injuria ac sugillatio corporis.*

Reparationem
jim
maturam
jimm.

Love -
apathetic

17. Virtutis lucrum ac questus, laboribus cer-
tare; quæ nimirum victoriae præmio, his, qui
patientiam teneant, animi imperturbationem ferat:
qua ille per charitatem Deo unitus, affectu men-
tisque proposito, a corpore mundoque separatur.
Animi enim robur atque firmitas tenentibus patien-
tiam ipsa corporis vexatio est ac injuria.

18. Voluptatis circumventionem ab initio de-
cepti, vitæ, quæ vere est, mortem prætulimus.
Grato igitur animo, quo illa necatur, corporis la-
borem ærumnamque feramus; quo nimirum illius
morte, quæ secum ipsa aboleat illius causa invecitam
mortem, voluptate ac libidine venditam, exquisi-
tæ carnis laboribus redemptam, ad nos revertentem
vitam recipiamus.

19. Cum ita fere comparatum sit, ut **516** bona
carnis habitudine, peccati vigor conerescat; liquet
plane ejus ærumna malaque habitudine virtutis
merito tenorem pubescere. Forti igitur animo car-
nis labores ac molestias feramus, quibus animi
sordes abstergantur, ac concilietur futura gloria:
Non enim sunt condignæ passionem hujus temporis,
*ad futuram gloriam, quæ nobis debet revelari*⁶.

20. Ut neque medici curandis corporibus, unum
idemque cunctis adhibent remedium; sic neque
animorum medicus, Deus, unum duntaxat omnibus
congruentem novit curationis modum; sed cuique
tribuens, quod pro illius ratione commodum existat,
sanitates operatur. Gratias ergo agamus dum cura-
tio adhibetur, tametsi res habeat cruciatum; quippe
quem beatus faustusque finis consequatur.

21. Nihil sic animi affectum prodit, ac carnis
laborantis malisque appetitæ insurgentes motus:
quibus siquidem ille cesserit, carnem magis quam
Deum colere ac amare liquebit: sin autem illorum
insultibus inconcussus permanserit, pluris virtu-
tem facere, quam carnem monstrabit: cujus cultu
Deum contubernalem suscipiet, illius causa simili
nobis ratione dignatum pati ac laboribus defungi,
qui et clamet, velut olim discipulis: Confidite, ego
vici mundum⁷.

22. Cum omnes sancti castigationis participes
fuerint, nos quoque qui pari illis sorte castigemur,
gratias agamus, ut illorum gloriæ socii efficitur me-
reamur. *Quem enim Dominus diligit, castigat; sta-*
*gellat autem omnem filium, quem suscipit*⁸.

23. Adamus quidem, costam voluptatem proten-
dentem ac libidinem proclive probans, eique æ-
quiescens, humanam genus paradiso ejecit.⁹ Domi-
nus vero cum labore hac parte lancea discissus¹⁰,
in paradysum fatronem induxit¹¹. Carnis itaque
laborem diligamus, ejusdem voluptatem ac libidi-
nem odio habeamus: ille namque pandit aditum,
bonisque restituit; hæc ejicit, atque a bonis longe
dirimit.

24. Cum Deus factus homo carne patiens, quæ
non pati gestiat, cui Deus passionis atque laboris

⁶ Rom. viii, 18. ⁷ Joan. xvi, 33. ⁸ Prov. iii, 11. ⁹ Hebr. xii, 6. ¹⁰ Gen. iii, 23. ¹¹ Joan. xix, 36.

17. Ἀρετῆς ἀθλὸν ἐστὶ, τὸ τοῖς πόνοις ἐναγωνί-
ζεσθαι· νίκης ἐπαθλὸν φεροῦσης τοῖς ὑπομένουσι,
τῆς ψυχῆς τὴν ἀπάθειαν, καθ' ἣν δι' ἀγάπης ἐνου-
μένη Θεῷ, σώματος καὶ κόσμου τῇ διαθέσει χωρίζε-
ται. Ψυχῆς γὰρ βῶσις ἐστὶ τοῖς ὑπομένουσιν, ὁ τοῦ
σώματος αἰκισμὸς.

18. Ἦθονος ἀπάτη κλαπέντες τὸ ἀπαρχῆς, τὸν
θάνατον τῆς ὄντως ζωῆς προεκρίναμεν. Ταύτης οὖν
τὴν φονεὺτὴν εὐχαρίστως ἐνέγκωμεν πόνον τοῦ σώ-
ματος, ὅπως τοῦ ταύτης θανάτου ἐαυτῷ συναφανί-
σαντος τὸν δι' αὐτὴν γενόμενον θάνατον, ἀπολάβω-
μεν ἡμῖν ἐπανατρέχουσαν τὴν ἡθονῆ πρᾶθεισαν
ζωὴν, μικροῖς πόνοις σαρκὸς ἀγορασθεῖσαν.

19. Εἰ σαρκὸς εὐπαθοῦσης, ὁ τῆς ἀμαρτίας εἶωθε
παινεσθαι τόνος, δηλὸν ἐστὶ ταύτης δυσπαθοῦσης, ὁ
τῆς ἀρετῆς ἀνηθῶν εἰκότως πέφυκε. Γενναίως οὖν
ἐνέγκωμεν τῆς σαρκὸς τὴν δυσπάθειαν, τὸν κατὰ
ψυχὴν οὔσαν ῥυπτικὴν μολυσμῶν, καὶ τῆς μελλού-
σης δόξης πρόβξον· Οὐκ ἄξια γὰρ τὰ παθήματα
τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἡμῖν
ἀποκαλύπτεσθαι.

20. Οὔτε σῶμα θεραπεύοντες ἰατροὶ, ἐν καὶ τὸ
αὐτὸ πᾶσι προσφέρουσι φάρμακον, οὔτε Θεὸς ψυχῶν
ἰατροῦν νοσήματα, ἕνα μόνον θεραπείας οἶδε τρῶ-
πον πάσαις ἀρμόδιον· ἀλλ' ἐκάστη τὸν πρόσφορον
ἀπονεύμας, τὰς ἰάσεις ἐργάζεται. Εὐχαριστήσωμεν
οὖν θεραπευόμενοι, κἂν ἔχη βῆτανον τὸ γινόμενον·
τὸ γὰρ τέλος, μακάριον.

21. Οὐδὲν οὕτω ψυχῆς ἐλέγχει διάθεσιν, ὡς σαρ-
κὸς δυσπαθοῦσης ἐπαναστήματα· οἷς, ἐὰν μὲν ὑπεν-
δῶ, Θεοῦ πλέον στέργουσα τὴν σάρκα φανήσεται·
ἐὰν δὲ τοῖς τούτων διαμείνῃ τινάγμασιν ἄσειστος,
σαρκὸς πλέον ἀρετὴν τιμῶσα δειχθήσεται· δι' ἧς τὸν
Θεὸν ἐνοικὸν ὑποδέχεται, τὸν δι' αὐτὴν παθεῖν καθ'
ἡμᾶς ἀνασχόμενον, βούοντα, καθάπερ πάλαι τοῖς μα-
θηταῖς· Θυροσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

22. Εἰ πάντες παιδείας οἱ ἄγιοι γεγόνασι μέ-
τοχοι, καὶ ἡμεῖς εὐχαριστήσωμεν σὺν αὐτοῖς παιδεύο-
μενοι, ἵνα τῆς αὐτῶν μέτοχοι γενέσθαι δόξης ἀξιο-
θῶμεν. Ὅν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ
δὲ πάντα υἱόν, ἐν παραδόξῳ.

23. Ὁ μὲν Ἀδάμ τὴν πλευρᾶν ἡθονῆν προτει-
νουσαν παραδεξάμενος, ἔξω τοῦ παραδείσου ποιεῖ τὸ
ἀνθρώπινον· ὁ δὲ Κύριος πόνον ταύτην διὰ τῆς λόγ-
χης ἀνασχισθεὶς, τὸν ληστὴν ἔσω τοῦ παραδείσου
ἐποίησεν. Ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὸν πόνον τῆς σαρ-
κὸς· μισήσωμεν δὲ ταύτης τὴν ἡθονῆν· ὁ μὲν γὰρ
εἰσάγει καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκαθίστησθαι· ἡ δὲ ἐξ-
άγει καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποδιίστησθαι.

24. Εἰ Θεὸς πάσχει σαρκί, γενόμενος ἀνθρώπος,
τὶς πάσχων οὐ γέγηθε Θεὸν ἔχων τοῦ πάθους συμμέ-

Grat
suffering

God - the
punishment of
sins.

Paradise
23
punishment

τοχον; ᾧ τὸ συμπάσχειν, βασιλείας πρόξενον γίνε-
ται. Ἀληθὴς γὰρ ὁ εἰπών· *Ἐπερ συμπάσχομεν,
ἴνα καὶ συνδοξασθῶμεν.*

κδ'. Εἰ πάντως πονῆσαι δεῖ, διὰ τὴν ἐμφυρεῖσαν
τῆ φύσει διὰ τοῦ προπάτορος ἡδονῆν, γενναίως τοὺς
προσκαίρους καρτερήσωμεν πόνους, τῆς τε ἡδονῆς
τὸ κέντρον ἡμῖν ἀμβλύνοντας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς
ἡμᾶς αἰωνίων ἐλευθεροῦντας κολάσεων.

κε'. Πάντων τῶν ἀγαθῶν τέλος ἐστὶν ἡ ἀγάπη,
ὡς πρὸς Θεὸν τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον, καὶ παντὸς
αἵτιον ἀγαθοῦ, τοὺς ἐν αὐτῇ περιπατοῦντας ἀγούσα
καὶ προσάγουσα καὶ συνάγουσα, ὡς πιστὴ καὶ ἀδιά-
πτωτος (h) καὶ μένουσα. Ἡ πιστὴ γὰρ, βάσις ἐστὶ
τῶν μετ' αὐτὴν, ἐλπίδος λέγω καὶ ἀγάπης, βεβαίως
τὸ ἀληθὲς ὑφραστῶσα. Ἡ δὲ ἐλπίς, τῶν ἄκρων ἐστὶν
ισχύς, ἀγάπης λέγω καὶ πίστεως, τὸ πιστόν τε δι'
ἑαυτῆς καὶ τὸ ἐραστὸν ἀμφοῖν ὑποφαίνουσα, καὶ
πρὸς αὐτὸ τὸν δρόμον δι' ἑαυτῆς ποιεῖσθαι διδάσκου-
σα. Ἡ δὲ ἀγάπη, τούτων ἐστὶ συμπλήρωσις, τὸ
ἔσχατον ὀρεκτὸν ὅλον ὅλη περιπτυσσομένη, καὶ ταύ-
ταις τῆς ἐπ' αὐτὸ κινήσεως στάσις παρεχομένη, τοῦ
πιστεύειν εἶναι, καὶ ἐλπίζειν παρέσσεσθαι, τὸ ἀπο-
λαύειν παρόντος δι' ἑαυτῆς ἀντεισάγουσα.

κζ'. Ἔργον τῆς ἀγάπης τελειότατον, καὶ τῆς κατ'
αὐτὴν ἐνεργείας πέρας, δι' ἀντιδόσεως σχετικῆς τῶν
κατ' αὐτὴν συνημμένων, ἀλλήλοις ἐμπρέπειν τὰ ἰδιώ-
ματα, καὶ τὰς κλήσεις παρασκευάζειν· καὶ Θεὸν
μὲν τὸν ἄνθρωπον ποιεῖν, ἄνθρωπον δὲ τὸν Θεὸν χρη-
ματίζειν καὶ φαίνεσθαι, διὰ τὴν μίαν καὶ ἀπαράλ-
λακτον ἀμφοτέρων κατὰ τὸ θέλημα βούλησίν (i) τε
καὶ κίνησιν.

κη'. Εἰ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πάντως ἡμεῖς, γενώμεθα
ἑαυτῶν καὶ τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ, μόνου καὶ ὅλου
Θεοῦ, καὶ ὅλοι, μηδὲν ἐπίγειον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέ-
ροντες, ἵνα Θεῷ πλησιάσωμεν, καὶ θεοὶ γενώμεθα,
ἐκ Θεοῦ τὸ θεοὶ εἶναι λαβόντες. Οὕτω γὰρ τιμᾶται
τὰ θεῖα δωρήματα, καὶ ἡ τῆς θείας εἰρήνης φιλοφρο-
νεῖται παρουσία.

κθ'. Μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀγάπη, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὸ
πρῶτον καὶ ἐξαιρέτον ἀγαθόν, ὡς Θεὸν καὶ ἀνθρώ-

¹² Rom. viii, 17.

(h) Καὶ ἀδιάπτωτος. Quasi ipsa in se constans et firma. et quod ait Apost. I. Cor. xiii, 8 : ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. *Charitas nunquam excidit* : ea nimirum ratione, qua reliquarum virtutum theologi-
carum complementum est; τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν ὅλον ὅλη περιπτυσσομένη, totum tota complectens
supremum appetibile, ejusque presentis fruitione, fidei ac spei in ipsam motus quiete sistens. Quæ
sic clara ac theologica, quis ferat ita Pico nullo sensu reddita, *Quæ post omnia prorsus expetenda est et tota induenda?*

(i) Διὰ τὴν μίαν καὶ ἀπαράλλακτον... βούλησιν. Pious quod eam vocem ἀπαράλλακτον, immutabilem, reddidit; statimque post e. 29, in illis verbis, τὴν τοῦ Θεοῦ μόνου πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἀπαράλλαξιν, *Deificati a Deo impossibilem separationem*; longe a vero, est, sanaque doctrina. Utrobique enim τὸ ἀπαράλλακτον et ἀπαράλλαξις, exacta similitudo est, nulla quasi differentia et evariatione : Hesych.

A socius sit? *cujus socia passio, regnum procurat ac conciliat. Verax enim est, qui ait : Si compatimur, ut et conglorificemur* ¹².

25. Cum omnino labores desudandi sint, ob commistam nature proavi injuria voluptatem ac libidinem, temporaneos **517** strenue labores perferamus, qui et voluptatis ac libidinis stimulum nobis retundant, æternisque suppliciis quorum illa auctor est, eximant.

26. *Omnium bonorum finis est charitas, ut quæ in ipsa ambulantes ad Deum supremum bonum omnisque boni auctorem, tanquam fida, et quæ non excidat maneatque, ducat, admoveat, colligat. Fides enim, sequentium fundamentum est (spei scilicet et charitatis) quæ veritatem firmiter statuat.*
B *Spes, extremorum (charitatis ac fidei) robur est atque firmitas; quæ ipsa utrique rei fidem amoremque ostendat, cursumque in eam sua opera contendendum doceat. Charitas vero, harum est complementum, totum tota supremum appetibile complectens, ipsisque a motu in illud quietem ac cessationem præbens; ejus loco ac credamus esse futurumque speremus, ut per eam præsentem fruamur ac possideamus, inducens.*

27. *Charitatis perfectissimum opus est, ejusque operationis finis, ut per eam, reciproca quadam habitudinis attributione, eorum qui illa conjuncti sunt, aliæ aliis proprietates nominatque convenient : ut et hominem deum, Deumque hominem audire ac videri faciat, ob eandem nihilque dissimilem amborum voluntatem ac appetitionem.*

28. *Siquidem omnino ad Dei sumus imaginem, nostri ipsorum Deique efficiamur; imo potius toti ad unum totumque Deum, nihil ipsi in nobis terrenum ferentes, spectemus, ut Deo propinquemus diique famus; Dei hoc munere consecuti, ut dii existamus. Sic enim divinis donis habetur honor, divinæque pacis præsentia gratanter excipitur atque probatur.*

29. *Ingens charitas bonum, interque bona primum ac eximium; quæ ipsa Deum et homines per*

ἀπαράλλακτον, ἐμοίω, παρὰ μηδὲν παραλλάσσοντι. Quod reddere voluerit Philox. et vetus Gloss. Steph. cum indiscretum exponunt. Greg. in diebus Christi Natal. ἡ ἀπαράλλακτος εἰκών· *Imago per omnia similis. Nihilque theologis crebrius, ea vocis illius perfectione, vel in divinis personis, vel in quibus perfecta secundum bonitatem, quantam homini concessa, cum Deo similitudo est per charitatem quæ tamen nec statum immutabilem, nec impossibilem a Deo separationem facit, extra ipsam consumptionem et Dei visionem, de qua Maximus hic non agit. Fraudem fecerit Pico Steph. in Thesauri indice, ubi nullo auctore (nescio an ex veteri aliquo glossario, vel ex suo capite) ἀπαράλλαξις. Non mutari, seu immutabilitas, constantia; cum tamen idem, t. I, bene exponat; arguatque Bilibal. in loco allato Greg. quasi perperam reddiderit, *incommutabilis similitudo.**

Charitatis

deificationem
max.

se copulet, circa eum, qui illa præditus est; faciatque, ut qui hominum genus condidit, ut homo appareat, ob summam ejus qui deitate donatur cum Deo, ratione boni, quoad homini concessum est, similitudinem; quam præstare existimo, hoc quod est, Diligere Dominum Deum ex toto corde et anima et virtute; et proximum sicut seipsum ¹³.

30. Observandum diabolum, dolo astute composito, per φιλαυτίαν (cæcum scilicet ac carnalem sui amorem) voluptatis objectu seducendo hominem, ipsum 518 a Deo, aliosque ab aliis, pugnantibus animis ac sententiis disjunctis; perversa nimirum rectitudine, inque hunc modum divisa natura, ac in multas opiniones judiciorum scissa.

51. Tria sunt maxima et primigenia vitia; omnisque, ut semel dicam, vitii origo et causa; nempe ignorantia, φιλαυτία (improbus sui ac carnalis amor) et tyrannidis; a se nimirum mutuo pendentia, aliaque aliis vim ac stabilitamentum præbentia. Ex Dei enim ignorantia, est φιλαυτία (cæcus ille amor), exque illa, tyrannidis (vis scilicet iniqua) erga eos quos conjungit generis ejusdem necessitudo. Nec quisquam eat inficias, quin nequissimus per abusum propriarum virium (rationis scilicet, cupiditatis et iræ) hæc in nobis suscitet ac efficiat.

52. Æquum sane ac par est, ut pro ignorantia, per scientiam ad Deum singularissime unum, quærendo moveamur; cupiditate vero, φιλαυτίας pravique amoris labe pura, in Deum solum amore desiderioque agamur; ira denique, cui nulla vis iniqua comes, Deum solummodo assequi conitiamur; atque nobis horum prolem, ac in cujus hæc gratiam (divinam scilicet ac beatam charitatem, quæ et Deo copulet, deumque virum religiosum ac Dei cultorem efficiat) confitemur.

53. Φιλαυτία, uti dictum est, velut vitiorum principe atque parente evulsa, ejus universæ soboles, eaque sequiora germina simul evelli solent. Illa namque sublata, nullum prorsus malitiæ genus aut vestigium potest consistere.

54. Tantum nosmetipsos, alique alios complectamur ac colamus operæ pretium est, quantum ipse per seipsum Christus prior ostendit, qui pro nobis passus ac mori propense dignatus est.

55. Sancti omnes propter charitatem ejusque nutu peccato restiterunt, nullam præsentis vitæ rationem habentes; diversaque mortis genera sustulerunt, ut ipsi in se ac Deum a mundo colligerentur, unirentque in se ipsius naturæ segmina. Hæc enim vera ac inculpata fidelium divina sapientia (cujus finis bonum est atque veritas: siquidem bonum, propensa benignitas est et humanitas; verumque, ex fidei rationibus composita pietas ac religio; vera scilicet charitatis insignia) ut quæ Deo, aliosque aliis homines conjungat, eamque ob rem firma ac constanti honorum perennitate gaudeat.

¹³ Deut. vi, 5; Matth. xxv, 37.

Α πους δι' εαυτῆς περὶ τὸν αὐτὴν ἔχοντα συνάπτουσα, καὶ ὡς ἄνθρωπον τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώπων φανῆναι παρασκευάζουσα, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἀγαθὸν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπου, ἀπαρραλλοῦσαν· ἣν ἐνεργεῖν ὑπολαμβάνω τὸ, Ἄγαπῆσαι Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως· καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν.

λ'. Ἰστέον, ὡς δόλῳ κακούργως μεμηχανημένῳ διὰ φιλαυτίας, καθ' ἡδονῆς προσβολὴν ἀπατήσας ἡμᾶς ὁ διάβολος, Θεοῦ καὶ ἀλλήλων κατὰ γνώμην διέστησε, τὸ εὐθὲς διαστρέψας, καὶ τὴν φύσιν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μερίσας, καὶ κατατεμῶν εἰς πολλὰς δόξας καὶ φαντασίας.

λα'. Τρία ἐστὶ τὰ μέγιστα καὶ ἀρχέκακα, καὶ πάσης, ἀπλῶς εἰπεῖν, κακίας γεννητικά· ἀγνοία, φημί, καὶ φιλαυτία καὶ τυραννίς· ἀλλήλων ἐξηρητημένα καὶ δι' ἀλλήλων συνιστάμενα. Ἐκ γὰρ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνοίας, ἡ φιλαυτία· ἐκ δὲ ταύτης, ἡ πρὸς τὸ συγγενὲς τυραννίς ἐστὶ. Καὶ οὐδεὶς ἀντρεῖ λόγος, μὴ οὐχὶ τῷ κατὰ παράχρησιν τρόπῳ τῶν οικείων δυνάμεων, λόγου τε καὶ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, ταύτας ἐν ἡμῖν τὸν πονηρὸν ὑποστήσασθαι.

λβ'. Δέον, λόγῳ μὲν, ἀντὶ τῆς ἀγνοίας, πρὸς τὸν Θεὸν διὰ γνώσεως κατὰ ζήτησιν μονώτατον κινεῖσθαι· δι' ἐπιθυμίας δὲ, τοῦ τῆς φιλαυτίας πάθους καθαρᾶς, κατὰ πόθον πρὸς τὸν Θεὸν μόνον ἐλαύνεσθαι· καὶ τῷ θυμῷ τυραννίδος κερχωρισμένῳ, πρὸς τὸ Θεοῦ μόνου τυχεῖν ἀγωνίζεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τούτων καὶ δι' ἣν ταῦτα θέλει καὶ μακαρίαν ἀγάπην δημιουργῆσαι, τῷ Θεῷ συνάπτουσαν τε καὶ θεὸν ἀποφαίνουσαν τὸν φιλόθεον.

λγ'. Τῆς φιλαυτίας ὡς ἀρχῆς, καθὼς εἶπον, καὶ μητρὸς τῶν κακῶν ἀποτικτίσεως, πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς τε καὶ μετ' αὐτὴν, συναποτίλλεσθαι εἴωθεν ἐπειδὴ ταύτης μὴ οὐσης, οὐδὲ οὐδαμῶς τὸ παράπαν κακίας εἶδος ἢ ἔχνος ὑφίστασθαι δύναται.

λδ'. Δέον ἐστὶν, ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων τοσοῦτον ἀντέχεσθαι, ὅσον αὐτὸς δι' αὐτοῦ ὁ Χριστὸς προλαβὼν ἀπεδείξατο, ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν ἀνασχομένους.

λε'. Διὰ τὴν ἀγάπην οἱ ἅγιοι πάντες πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀντικατέστησαν, τῆς παρουσίας ζωῆς οὐδένα λόγον ποιησάμενοι· καὶ τοὺς πολυειδεῖς τοῦ θανάτου τρόπους ὑπέστησαν, ἵνα πρὸς ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τὸν Θεὸν συναχθῶσι, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἐφ' ἑαυτῶν ἐνώσωσι βήγματα. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ ἀνώμητος τῶν πιστῶν θεοσοφία· τῆς τέλος, τὸ ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ ἡ ἀλήθεια· εἴπερ ἀγαθὸν τὸ φιλόανθρωπον, καὶ ἀληθὲς τὸ κατὰ πίστιν φιλόθεον, τὰ τῆς ἀγάπης γνωρίσματα· ὡς Θεῷ καὶ ἀλλήλοις τοὺς ἀνθρώπους συνάπτουσα, καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὴν διαμονὴν ἀδιάπτωτον ἔχουσα.

φιλαυτία

3 fundamenta vitii

reparationem
7 hunc modum

love -
reformation
unity

love & eternal joy

λς'. Ἐνέργεια καὶ ἀπόδειξις τῆς πρὸς Θεὸν τε-
λείας ἀγάπης ἐστίν, ἡ γνήσια δι' εὐνοίας ἐκουσίου
πρὸς τὸν πλησίον διάθεσις. Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν ἐώρακε, φησὶν ὁ θεὸς Ἰωάν-
νης, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακεν, οὐ δύναται ἀγα-
πῆν.

λζ'. Ἡ τῆς ἀληθείας ὁδὸς, ἡ ἀγάπη ἐστίν, ἣν
ἐαυτὸν ὀνομάσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τοὺς ἐν αὐτῇ
ὀθεύοντας, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καθαρὸς παντοίων
γενομένων παρίστησιν.

λη'. Αὕτη ἐστίν ἡ θύρα, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος, εἰς
τὰ Ἅγια γίνεται τῶν ἁγίων, καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλ-
λους τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδος καθίσταται
ἄξιος θεατῆς γενέσθαι.

λθ'. Φοβερόν ὄντως καὶ πάσης κατακρίσεως ὑπερ-
πέσειν, τὸ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ κατὰ δω-
ρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκουσίως νεκρῶσαι ζῶην,
διὰ τῆς πρὸς τὰ φθειρόμενα ἀγάπης· καὶ Ἰσασί πάν-
τος τοῦτον τὸν φόβον, οἱ τὴν ἀλήθειαν τῆς φιλαυτίας
προτιμῶν μελετήσαντες.

μ'. Χρησώμεθα εἰς δέον τῇ εἰρήνῃ, καὶ τὴν πρὸς
τὸν κόσμον, καὶ τὸν κοσμοκράτορα κακῶς ἡμῖν ἐν-
υπάρξασαν ἀθετήσαντες φιλίαν, τὸν διὰ τῶν παθῶν
πρὸς τὸν Θεὸν συνιστάμενον, κἂν ὅψε ποτε καταλύ-
σωμεν πόλεμον· καὶ σπονδὰς ἀλύτους τῆς πρὸς αὐ-
τὸν εἰρήνης ποιήσαντες, ἐν τῇ καταργήσει τοῦ σώ-
ματος τῆς ἁμαρτίας, τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρας παυ-
σώμεθα.

μα'. Ἀδύνατόν ἐστιν ἡμᾶς φιλιωθῆναι Θεῷ, διὰ
τῶν παθῶν πρὸς αὐτὸν στασιαζόντας, καὶ τῷ πονη-
ρῷ τυράννῳ καὶ φονεῦτῃ τῶν ψυχῶν διαβόλῳ διὰ
κακίας βασμοφορεῖν ἀνεχομένους, μὴ πρότερον δι-
όλου πολεμωθέντας τῷ πονηρῷ. Μέχρι γὰρ τότε τοῦ
Θεοῦ καθεστήκαμεν ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, κἂν πι-
στῶν προσηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς περιπλάττωμεν, μέ-
χρις οὗ πάθειν ἀτιμίας δουλεύειν βουλόμεθα· καὶ
οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ἐκ τῆς κατὰ τὸν κόσμον εἰρήνης
λοιπὸν περιγενήσεται, τῆς ψυχῆς κακῶς διακειμέ-
νης, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ποιητὴν στασιαζούσης, καὶ
ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν γενέσθαι οὐκ ἀνεχομένης·
ἔτι μυρίους πεπραμένης ὠμοῖς δεσπόταις εἰς κακίαν
αὐτὴν κατεπέγουσι, καὶ τὴν εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν
ὁδὸν, τῆς σωζούσης μᾶλλον ἀπατηλῶς αἰρεῖσθαι
παρασκευάζουσιν.

μβ'. Εἰς τοῦτο ἡμᾶς πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα γενώ-
μεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀϊδιό-
τητος μέτοχοι, καὶ φανῶμεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ τὴν
ἐκ χάριτος θέωσιν, δι' ἣν πᾶτά τε τῶν ὄντων ἡ σύ-
στασις ἐστὶ καὶ διαμονή, καὶ ἡ τῶν μὴ ὄντων παρ-
αγωγή καὶ γένεσις.

μγ'. Εἰ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεσθαι τε καὶ εἶναι ἐφιέ-
μεθα, ἀγωνισώμεθα μὴ προδοῦναι τοῖς πάθει τὸν
Λόγον, κατὰ τὸν Ἰούδαν· ἢ μὴ ἀρνήσασθαι, κατὰ
τὸν Πέτρον. Ἀρνήσις γὰρ ἐστὶ τοῦ Λόγου, ἡ τοῦ
πράττειν τὸ ἀγαθὸν διὰ φόβον παραλήσις· προδο-
σία δὲ, ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐμπρόθετος ἁμαρτία, καὶ
ἡ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὀρμη.

¹⁴ I Joan. iv, 20. ¹⁵ Joan. xiv, 6. ¹⁶ Rom. vi, 6.

519 36. Perfectæ in Deum charitatis vis ac pro-
batio, vera est erga proximum ultronea benevolen-
tia animique affectio. Qui enim, inquit divus Joan-
nes, non diligit fratrem suum, quem videt, Deum,
quem non videt, diligere non potest ¹⁴.

37. Via veritatis, charitas est, quam seipsum vo-
cans Dei Verbum ¹⁵, ambulantes in ea, omni labe
puros, Deo ac Patri representat.

38. Hæc est porta, per quam qui ingreditur, in
Sancta sanctorum penetrat, dignusque efficitur, qui
sanctæ ac regalis Trinitatis inaccessi decoris specta-
tor existat.

39. Tremendum sane omnique majus condemna-
tione, quod concessam nobis divinitus Spiritus sancti
munere vitam, fluxarum rerum ac pereuntium
amore, sponte perimamus. Eumque plane noverunt
metum, qui veritatem φιλαυτία (cæco illi amori ac
carnali) anteferre studuerunt.

40. Pro eo ac decet pace utamur, maleque nobis
cum mundo, mundique rectore consertam amici-
tiam irritam cassamque reddentes, tandem aliquan-
do conflatum nobis vitiorum labe ac affectuum bel-
lum adversus Deum dissolvamus, pacisque cum eo
insolubilia jungentes fœdera, in destructione cor-
poris peccati ¹⁶, inimicitiarum cum ipso finem fa-
ciamus.

41. Nunquam fiat ut Deo amicitia jungamur, qui
per vitia atque affectus illi rebelles simus, pessimo-
que animorum tyranno ac homicidæ diabolo,
pravis studiis vestigales esse sustineamus, quin
prius nequissimo inimici prorsus efficiamur. Tan-
diu enim Dei hostes sumus ac inimici, tametsi fide-
lium nobis nomen affingimus, quandiu probrosis
affectibus servire in animum inducimus: nec jam
nobis ex mundi pace accedet aliquid commodi, qui
male animo affecti simus, adversumque proprium
auctorem rebellemus, nec ejus feramus imperio
subjici: innumeris scilicet venundati sævis domi-
nis, in vitium ac malitiam propellentibus, et ad
viam quæ ducit ad perditionem, præ ea qua salus
paratur, errore eligendam, nobis auctoribus.

42. In hoc nos Deus condidit, ut efficiamur divi-
næ consortes naturæ ¹⁷, ejusque æternitatis par-
ticipes, atque illi similes ¹⁸ appareamus per deifi-
cationem, quæ ex gratia est: ob quam rerum om-
nium **520** constitutio et perennitas, eorumque,
quæ necdum in rerum censu existunt, productio
et ortus.

43. Si Dei re atque nomine esse desideramus,
hoc enitatur, nec in Judæ morem Verbum seu ra-
tionem affectibus prodamus; neve instar Petri ab-
negemus. Verbi enim rationisque negatio est, quod
quis metus causa recuset præstare bonum; proditio
vero, cum ex proposito peccatum in actu perpetra-
mus, inque illud animo incitatur.

¹⁷ II Petr. i, 4. ¹⁸ I Joan. iii, 2.

44. Omnis ærummæ finis, gaudium est; omnisque laboris, requies; omnis infamiæ, gloria. Atque ut semel dicam, omnium quæ virtutis causa molesta toleramus, finis est, ut Deum nanciscamur semperque cum eo versemur, ac sempiterna nullumque habitura finem requie ac beatitate fruamur.

45. Deus, cum præter eam unionem quæ est natura, etiam animorum sententia parique voluntate alios aliis sociare vellet, et ut totum vere humanum genus in hoc propositum cogeret, benignissima pietate salutaria nobis mandata exaravit; ac propterea omnino misereri sanxit, ac his qui misereantur misericordiam præstari ¹⁹.

46. Hominum extra rationem cæcusque amor ac prudentia, aliis alios, legemque aut repellentibus aut fraudantibus, naturam, quæ una erat, in plures partes conscidit; eamque quæ in ea nunc viget, duri pectoris stoliditatem ac stuporem inducens, ipsam in se ipsam animorum discordia naturam armavit. Quisquis igitur prudenti consilio sensusque ingenuitate, hanc naturæ inæqualitatem solvere potuit, ipse præ aliis sui ipsius misertus est; qui nempe liberam voluntatem ex naturæ rationibus composuerit, ac voluntatis arbitrio propter naturam ejusque ductu ad Deum accesserit, inque seipso, quisnam sit modus ejus quod est ad imaginem, monstraverit; et quomodo Deus, apte humanam naturam a principio similem, suæque bonitatis illustre simulacrum condens, secum ipsam modis omnibus eandem, pacatam, quietam, tranquillam, cum Deo ac secum ipsam per charitatem devinctam, statuerit; qua (nempe charitate) Deum quidem desiderio, nos autem ipsi alii alios indulgentiori pietate ac misericordia complectamur.

47. Benignissimus Deus idcirco factus est homo, ut humanam ad se ipse naturam **521** colligeret, ac, qua male ferebatur, jactationem sisteret; quæ scilicet secum ipsa (quinimo adversum se) dissideret, scissaque esset, nec ullam quietem, incerta animi erga res singulas agitatione, nec suis librata ponderibus, haberet.

48. Nihil, iis in rebus quæ a Deo secundæ sunt, illis charius, qui sana mente atque sensibus præditi sint (quin neque Deo acceptius), perfecta charitate; ut quæ divisos in unum cogat, unamque in multis (sive omnibus) omni procul remoto dissidio,

¹⁹ Luc. vi, 28.

(j) Ὡς ἀγαθός. Legendum potius videatur, ὡς ἀγαθός. Divina enim bonitas una ratio est, cur Deus sic natura unitus, voluerit animorum consensu ac voluntatibus uniri; præceperitque misereri, ac miserendo, impetrandæ a Deo misericordiæ aptari. τὸν ὡς ἀγαθός, nihil hic valde aptum, aut necessarium.

(k) Ἀναληγσίαν εἰσηγησάμενη. Quasi indolentiam, in misericordiam animi caritatem, stoliditatem, stuporem. Vœant Græci et ἀπάθειαν non laudabilem illam, quæ est coercitis ratione affectibus, et cui tantopere student Christiani philosophi, ipsique cùm ethnicis, sed quam vituperat Paulus Rom. i; cùm malorum exemplo ponit ἀσάρτους, Vulg. sine

μδ'. Πάσης Ολίψεως τέλος ἐστὶν ἡ χαρά· καὶ παντὸς κόπου, ἢ ἀνάπαυσις· καὶ πάσης ἀτιμίας, ἢ δόξα. Καὶ ἀπλῶς, πάντων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἀλγεῶν τέλος ἐστὶ, τὸ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι καὶ εἶναι διαπαντός, καὶ τῆς αἰωνίου καὶ πέρας μὴ ἐχούσης ἀνέσεως ἀπολαῦσαι.

με'. Ὁ Θεὸς πρὸς τῆ φύσει, καὶ τῆ γνώμῃ ἀλλήλοις ἡμᾶς ἐνώσει· βουλόμενος, καὶ πρὸς τοῦτο ἅπαν ὡς ἀληθῶς (j) ὡθῶν τὸ ἀνθρώπινον, τὰς σωτηρίας φιλανθρώπως ἡμῖν ἐντολὰς διεχάραξε, καὶ τοῦτου χάριν ἐλεεῖν καὶ ἐλεεῖσθαι ἀπλῶς ἐνομοθέτησεν.

μς'. Ἡ τῶν ἀνθρώπων φιλαυτία καὶ σύνεσις, ἀλλήλους καὶ τὸν νόμον, ἢ ἀπωσαμένη, ἢ σοφισαμένη, εἰς πολλὰς μοίρας τὴν μίαν φύσιν κατέτεμε· καὶ τὴν νῦν ἐπικρατούσαν αὐτῆς ἀναληγσίαν εἰσηγησάμενη (k), αὐτὴν καθ' ἑαυτῆς τὴν φύσιν διὰ τῆς γνώμης ἐξώπλισε [Regii duo ἐξήπλωσε]. Διὰ τοι τοῦτο, πᾶς ὅστις σώφρονι λογισμῷ καὶ φρονήσεως εὐγενείᾳ, ταύτην λύσαι δεδύνηται τῆς φύσεως τὴν ἀνωμαλίαν, ἑαυτὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἐλέησε, τὴν γνώμην κατὰ τὴν φύσιν δημιουργήσας, καὶ Θεῷ κατὰ τὴν γνώμην διὰ τὴν φύσιν προσχωρήσας, καὶ δείξας ἐφ' ἑαυτῷ, τίς τοῦ κατ' εἰκόνα λόγου ὁ τρόπος, καὶ πῶς ἑαυτῷ ὁ Θεὸς πρεπόντως κατ' ἀρχὰς ὁμοίαν τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος ἀριδύλον ἀπεικόνισμα δημιουργήσας, κατέστησεν αὐτὴν ἑαυτῆ κατὰ πάντα ταυτὴν, ἄμαχον, εἰρηνικὴν, ἀστασίαστον, πρὸς τε Θεὸν καὶ ἑαυτὴν δι' ἀγάπης ἐσφιγμένην, καθ' ἣν Θεοῦ μὲν ἐφετῶς, ἀλλήλων δὲ συμπαθῶς ἀντεχόμεθα.

μς'. Ὁ φιλόθρωπος Θεὸς διὰ τοῦτο γέγονεν ἀνθρώπος, ἵνα τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ, καὶ στήσῃ τοῦ φέρεσθαι κακῶς, πρὸς ἑαυτὴν, μᾶλλον δὲ καθ' ἑαυτῆς στασιάζουσάν τε καὶ μεμερισμένην· καὶ μηδεμίαν ἔχουσαν στάσιν, διὰ τὴν περὶ ἕκαστον τῆς γνώμης ἀστάθητον κίνησιν.

μη'. Οὐδὲν ἐστὶ τῶν μετὰ Θεὸν τοῖς νοῦν ἔχουσι τιμιώτερον, μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ προσφιλέστερον, τῆς τελείας ἀγάπης, ὡς τοὺς διηρημένους εἰς ἓν συναγούσης, καὶ μίαν ἐν τοῖς πολλοῖς ἢ τοῖς πᾶσιν, ἀστασίαστον κατὰ τὴν γνώμην δημιουργῆσαι δι-

affectione. Nullo scilicet naturalis amoris ac pietatis sensu præditos: quæ est affectuum absentia, quales exigit ratio, ipsaque sibi sua condita rationalis natura. Non satis apte Picus insensibilitate introducta: cum sensiblis vox magis passivè accipiatur, pro eo quod sensu attingi potest, seu quod eum movet. Nec longe felicius, quod sequitur, αὐτὴν καθ' ἑαυτῆς τὴν φύσιν διὰ τῆς γνώμης ἐξώπλισε. Ipsam in sese naturam ingenii solertia armavit. Aliud certe γνώμη, qua sic scissa natura, quam ingenii solertia. Ipsa nimirum sui jaris voluntas ac libera, eoque discors in singulis, quæritur est γνωμική, voluntas trahensque naturam in diversa ac in ea faciens inæqualitatem.

very
unisy.

an divided

writes in
charity

unanimous
et unisy.

ναμένως ταυτότητα. Καὶ γὰρ ἴδιον τῆς ἀγάπης, τῶν ἁπάντων αὐτὴν ζητοῦντων, μίαν ἀποδείξει τὴν γνώμην.

μθ'. Εἰ φύσει τὸ καλὸν ἐστὶν ἐνοποιητικὸν τῶν διηρημένων καὶ συνεκτικὸν, τὸ κακὸν δὲ ἀποδοτικὸν τῶν ἠνωμένων ἐστὶ διαιρετικὸν τε καὶ φθαρτικόν. Καὶ γὰρ φύσει τὸ κακὸν σκεδαστὴν ὑπάρχει, καὶ ἄστατον καὶ πολύμορφον καὶ διαιρετικόν.

ν. Πάντων τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ καὶ σύντομος πρὸς σωτηρίαν ὁδὸς, ἡ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἀγάπη ἐστὶ, καὶ ἡ καθόλου τῆς κατὰ ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον τοῦτον στοργῆς ἐξάρνησις, καθ' ἣν, τῆς μὲν ἡδονῆς ἐπιθυμίαν, τῆς δὲ δύνης δὲ τὸν φόβον ἀποβαλλόμενοι, τῆς κακῆς ἐλευθερούμεθα φιλαυτίας, πρὸς τὴν γνώσιν ἀναβιβασθέντες τοῦ Κτίσαντος· καὶ πονηρᾶς ἀγαθῆν ἀντιλαβόντες νοερὰν φιλαυτίαν σωματικῆς κεχωρισμένην στοργῆς, οὐ παύομεθα λατρεύοντες τῷ Θεῷ διὰ ταύτης τῆς καλῆς φιλαυτίας, ἐκ Θεοῦ τῆς ψυχῆς αἰεὶ ζητοῦντες τὴν σύστασιν. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς λατρεία, καὶ ἕντως θεάρεστος, ἡ τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀκριβὴς ἐπιμέλεια.

να'. Ὁ σωματικῆς ἡδονῆς μὴ ἐφιέμενος, καὶ δόξην παντελῶς μὴ φοβούμενος, γέγονεν ἀπαθὴς. Ταῦται γὰρ μετὰ τῆς τεκνοῦσης αὐτᾶς φιλαυτίας, πάντα τὰ δι' αὐτάς τε καὶ ἐξ αὐτῶν μετὰ τῆς ἀρχηγικῆς τῶν κακῶν ἀγνοίας, ὁμοθυμαδὸν συναπέκτεινε πάθη, καὶ ὅλος γέγονε τοῦ ἐστῶτος καὶ μένοντος καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχοντος φύσει καλοῦ, παντάπασι αὐτῷ συνδιαλυμῶν ἀκίνητος, καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπεριζόμενος· ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ φωτεινοῦς λαμπρότητος, τὴν θείαν καὶ ἀπρόσιτον δόξαν θεώμενος.

gloriam contemplans²⁰; ex lucido pennis seipsum splendore, divinam ac inaccessam claritatem animo considerans.

νδ'. Τὴν ἡδονὴν τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ τὴν δόξην, ὅση δύναμις, ἀρνησόμεθα, καὶ πάσης παθῶν ἐπινοίας (1) καὶ δαιμονιώδους κακουργίας παντελῶς ἀπαλλαγόμεθα. Διὰ γὰρ τὴν ἡδονὴν ἀγαπῶμεν τὰ πάθη, καὶ διὰ τὴν δόξην φεύγομεν τὴν ἀρετὴν.

ιγ'. Ἐπειδὴ πᾶσα κακία πέφυκε τοῖς συνιστῶσιν αὐτὴν συμφοβεῖσθαι τρόποις, εὐρίσκων δι' αὐτῆς τῆς πείρας ὁ ἄνθρωπος, πάσης ἡδονῆς εἶναι πάντως τὴν δόξην διάδοχον, πρὸς μὲν τὴν ἡδονὴν, τὴν ὄλην ἔσχεν ὀρμίν· πρὸς δὲ τὴν δόξην, τὴν ὄλην ἀποφυγὴν· τῆς μὲν, κατὰ πᾶσαν ὑπεραγωνιζόμενος δύναμιν· τῆς δὲ, κατὰ πᾶσαν σπουδὴν καταγωνιζόμενος, οἴόμενος, ὅτι ἀμήχανον ἦν, διὰ τῆς τοιαύτης μεθοδεσίας, ἀλλήλων ταύτας διαστήσαι, καὶ μόνῃ τῇ ἡδονῇ

²⁰ II Cor. III, 12.

1) Πάσης παθῶν ἐπινοίας. Pro λογισμῷ videtur usurpasse; ut significet ipsum vitium et affectum animo hærentem juxta quod Varian. ἐπινοία, ὅταν τις τὰ ὄντα ἐν τῇ διανοίᾳ θεωρῇ. Non satis bene Picus: Ab omni affectuum opinione. Possit et subtile cogitatum et adinventionem senare, uti sequenti

A pacatam animi sententia identitatem præstare valeat. Id enim charitatis proprium, ut eorum, qui ea quæ ejus sunt quærent, unum animum ac voluntatem efficiat.

49. Siquidem ea boni natura est atque indoles, ut quæ divisa sunt uniat et contineat: mali plane genius erit, ut quæ sunt unita dividat ac interimat. Malum enim natura dissipatum est et mutabile, instabileque et multiforme, ac quod divisionem inducat.

50. Liberatio a malis omnibus, brevisque ad salutem via, vera est cum agnitione Dei dilectio, omnisque erga corpus mundumque, indulgentioris animi abdicatio; qua, voluptatis cupiditate dolorisque metu excussis, a pravo illo cæcoque corporis amore liberamur, ad Auctoris cognitionem subvecti; ejusque loco bonum illum atque honestum intelligentis animi amorem, corporalis affectus labe purum adepti, eo obsequi Deo non cessamus, qui animi semper incolumitatem ex Deo quæramus. Hic enim verus cultus, vereque Deo acceptus est, ut nempe diligentem animo virtutum solliciti curam adhibeamus.

51. Qui corporalem voluptatem ac libidinem non concupiscit, nec dolorem omnino metuit, imperturbati solutisque vitii animi existit. Cum his enim, eorumque parente, pravo illo ac cæco corporis amore, cunctos horum causa, exque illis succrescentes affectus, cum vitiorum summe principe primaque origine, ignorantia, uno velut ictu interemit, totusque stabili illi et manenti, eodemque se modo semper habenti, ac natura bono honestoque adhesit, cum illo immobilis prorsus perseverans, ac revelata facie quasi in speculo divinam

522 52. Vitæ hujus voluptatem atque dolorem, quanta facultas est, abdicemus, omni que vitiorum animo labe, dæmonumque malignitate penitus liberabimur. Voluptatis enim libidinisque illecebra, vitia affectusque diligimus; metuque doloris, virtutem fugimus ac aversamur.

53. Cum omne vitium una cum modis ipsum promoventibus seu conflantibus proclive intereat; comperto homo, rei ipso periculo, omni voluptati omnino dolorem comitem esse: in voluptatem quidem, vim omnem appetentis animi, in dolorem vero, fugam omnem convertit: illius quidem causa, totis viribus decertans; hunc vero, omni diligentia oppugnans; nempe ratus fore (quod omnino impossibile erat) ut ea solertia arteque, alterum ab

statim cap. Τὰς ἀμυθήτους τῶν φθοροποιῶν παθῶν ἐπινοοῦμεν γενέσεις. Ut velit fore liberus omni vitio ac affectu, tum cujus nobis ipsi auctores simus propria adinventione, tum cujus dæmones sua suggestione.

UNITY

dissimul

freedom, Detachment

Detachment
liberation
self love + ignorance

stability in word.

pleasure in pain

altero dispesceret; solique voluptati conjunctum pravam illum cœcumque corporis amorem, nullo prorsus doloris periculo, haberet; ignoraus scilicet (affectu puto sensum adimente) voluptatem ipsam per se seorsum a dolore nunquam omnino posse existere. Est enim commistus voluptati doloris labor, tametsi latere eos videatur, qui ejus compotes sunt, ob exsuperantem scilicet voluptatis affectum. Semper enim quod præcipue dominatur ac viget, natum est elucere, ejus obtegendo sensum quod illi conjunctum est. Pravi igitur cæcique illius amoris studio voluptatem consecrando, innumeris exitiosos affectus vitiaque adinvenimus.

54. Nescit ipso rei periculo voluptatis ac doloris sensum, qui Deo vere charissimo, amabilique ac desiderato, corporali omni affectu ac libidine liberum, dejunxerit. seu magis conglutinaverit, animum.

55. Quemadmodum fieri non potest, ut quis aliter purum Deo cultum adhibeat, quin penitus animum emundet: sic nec creaturæ servire potest, quin se corpori diligentiori cura impendat: quo nempe homo, exitiosum corpore cultum peragens, ejusque ratione sui ipse ac carnaliter amans, voluptatem jugiter vigentem atque dolorem habebat, inobedienciæ semper ligno vescens; quod scilicet boni ac mali commistam semper sensus experimento scientiam haberet. Nec forte a vero aberraverit, qui dicat, lignum scientiæ boni et mali creaturam esse oculis subjectam; quod nempe illa vi voluptatis atque doloris effectrice, eo quod percipitur, natura prædita sit.

56. Ubi non obtinet ac dominatur ratio, sensus vigor et imperium cui commista atque conserta peccati vis, præsto esse solet; voluptatis illecebra, ad carnis una subsistentis eoque affinis, miserationem proclive animum trahens: pro cujus ratione, tanquam opus ei naturale, vitiosam ac voluptariam seu libidiniosam carnis curam assumens, a vita naturali abducit, auctorque illi est, ut sibi ipse pravitatis ac malitiæ, quæ nec vere est, fabricator existat.

57. Animi intelligentis vitium ac pravitas est, naturalium bonorum oblivio, ex libidinosa in carnem mundumque affectione proveniens; quam delet spiritali scientia imperans pro ducis munere ratio, ac mundi carnisque ortum naturamque scrutans, atque ad affinem, earum rerum quæ sola mente percipiuntur, regionem provehens ac minans, ubi nulla excurrit aut transit peccati lex; quam jam sensus deficiat, pontis instar ad mentem eam trahiciens; ejus scilicet cum animo jam dissoluta necessitudine, ipsoque sensilibus spectaculis projecto: quorum mens habitudine atque natura superatis, ne prorsus quidem sentit.

(m) Μη τὸ σῶμα περιποιούμενος. Ubique in nimium corporis amorem, illiusque curam non ex ratione (quæ illa vitiosa φιλαυτία est) refert Maximus vitia reliqua; et hic, quod quis creaturæ serviat.

συνημμένην τὴν φιλαυτίαν ἔχειν παντελῶς ὀδύνης ἀπαίρατον, ἀγνοήσας ὑπὸ τοῦ πάθους, ὡς ἔοικεν, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ποτε χωρὶς ὀδύνης εἶναι τὴν ἡδονήν. Ἐγκέκραται γὰρ τῇ ἡδονῇ τῆς ὀδύνης ὁ πάθος, κὰν λανθάνειν δοκῇ τοὺς ἔχοντας, διὰ τὴν κατὰ τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς ἐπικρατείαν· ἐπειδὴ τὸ ἐπικρατοῦν, ἀεὶ διαφαίνεται πέφυκε, καλύπτου τοῦ παρακειμένου τὴν αἰσθησιν. Ἡδονῆς οὖν διὰ τὴν φιλαυτίαν ἀντιποιούμενοι, καὶ ὀδύνην διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πάλιν φεύγειν σπουδάζοντες, τὰς ἀμυθῆτους τῶν φθοροποιῶν παθῶν ἐπινοοῦμεν γενέσεις.

νδ'. Ἀγνοεῖ τις τὴν καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην τῆς αἰσθήσεως πείραν, ὅταν τῷ Θεῷ τῷ ἡνωτῶς ἀγαπητῷ καὶ ἔραστῷ καὶ ἐφετῷ προσδῆσῃ, μᾶλλον δὲ κολλησῇ τὸν νοῦν, τῆς σωματικῆς γενόμενον ἐλεύθερον σχέσεως.

νε'. Ὅσπερ οὐ δύναται τις ἄλλως λατρεύειν τῷ Θεῷ καθαρῶς, μὴ τὴν ψυχὴν ἄρθην ἐκκαθαίρων ὀδύνης οὔτε τῇ κτίσει λατρεύειν, μὴ τὸ σῶμα περιποιούμενος (m)· καθ' ὃ σῶμα τὴν φθοροποιὸν ἐπιτελῶν λατρείαν ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατ' αὐτὸ γενόμενος φιλαυτος, ἡδονὴν εἶχεν ἀπαύστως καὶ ὀδύνην ἐνεργουμένην, ἐσθίων ἀεὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς, τὸ καλοῦτε καὶ κακοῦ, κατὰ ταῦτὸν μεμιγμένην κατὰ τὴν αἰσθησιν διὰ τῆς πείρας ἔχον τὴν γνῶσιν. Καὶ τάχα ξύλον εἶναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, τὴν φαινουμένην κτίσιν εἰπὼν τις, οὐχ ἁμαρτήσῃ τῆς ἀληθείας· ἡδονῆς γὰρ καὶ ὀδύνης ποιητικὴν ἔχει φυσικῶς τὴν μετάληψιν.

νς'. Ἐνθα λόγος οὐ κρατεῖ, τὸ κατ' αἰσθησιν πέφυκεν ἐπιγίνεσθαι κράτος, ἐν ᾧ τῆς ἁμαρτίας: πέφυρται πως ἡ δύναμις, πρὸς οἶκτον τῆς συγγενούς σαρκὸς καθ' ὑπόστασιν, τὴν ψυχὴν δι' ἡδονῆς ὑποσῶρουσα· καθ' ἣν ὡς ἔργον αὐτῇ φυσικὸν ἐγγεμίρασα τὴν ἐμπαθῆ καὶ καθήδονον τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν, ἀπάγει τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, καὶ πείθει τῆς ἀνοπιστάτου κακίας γενέσθαι ταύτην δημιουργόν.

νζ'. Κακία ἐστὶ ψυχῆς νοεράς, ἡ λήθη τῶν κατὰ φύσιν καλῶν, ἧτις ἐκ τῆς περὶ τὴν σάρκα τε καὶ κόσμον, ἐμπαθοῦς ἐπιγίνεται σχέσεως, ἣν ἀφανίζει στρατηγῶν ὁ λόγος κατ' ἐπιστήμην πνευματικὴν, τὴν τε τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκὸς διερευνώμενος γένεσιν τε καὶ φύσιν, καὶ πρὸς τὴν συγγενῆ τῶν νοητῶν χώραν τὴν ψυχὴν ἐλαύνων· πρὸς ἣν οὐδεμίαν ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας ποιεῖται διάβασιν, οὐκ ἔχων καθάπερ γέφυραν πρὸς τὸν νοῦν διαβιβάζουσαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν αἰσθησιν, διαλυθεῖσαν ἤδη πρὸς τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν σχέσιν, καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἐναπορρίψαισαν θεάμασιν, ὧν διαβῆς τὴν σχέσιν καὶ τὴν φύσιν ὁ νοῦς, παντελῶς οὐκ αἰσθάνεται.

Male rem Picus exprimit, Creaturæ inservire nequit, nisi præparato prius corpore. In reliquis etiam laborat Picus, nec altis Maximi sensus assequi sibi potest, aut reddere.

Very important - basic principle that pleasure of sense is separate from feeling of sense. Only pleasure on mind is done with by itself.



my above is divine.

my understanding of soul + mind

is in mind nature carnal - no subject mind to body.

νη'. Καθ' ἅπερ ὁ λόγος κρατῶν τῶν παθῶν, ἀρετῆς ἄργανον ποιεῖται τὰς αἰσθήσεις· οὕτω καὶ τὰ πάθη κρατοῦντα τοῦ λόγου, μορφοῦσι τὰς αἰσθήσεις πρὸς ἁμαρτίαν. Καὶ χρῆ νηφόντως σκοπεῖν τε καὶ μελετᾶν, πῶς ἡ ψυχὴ τὴν καλὴν ποιήσεται δεόντως ἀντιστροφῆν, τοῖς δι' ἃν τὸ πρὶν ἐπλημελεῖ χρωμένῃ πρὸς γένεσιν ἀρετῶν καὶ ὑπόστασιν.

νθ'. Τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, σαρκικῆς μὲν εἰσηγείται ζωῆς ἄρνησιν, πνευματικῆς δὲ ὁμολογίαν. Περὶ τούτων δὲ λέγω, τῶν αἰεὶ μὲν κατὰ τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἐν σαρκὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ζῶν, ἀποθησκόντων, ζῶντων δὲ κατὰ Θεὸν μόνῃ τῷ Πνεύματι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν (η), τοὺς ζῶντας μὲν οὐδαμῶς ἰδίαν ζωὴν, ζῶντα δὲ τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς κατὰ μόνην ἔχοντας τὴν ψυχὴν. Οὕτως οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ νεκροὶ σαρκὶ, κρίνονται, Ολίφεις καὶ βασιάνους πολλὰς καὶ στενοχωρίας ἔχοντες, καὶ διωγμοὺς, καὶ μυρία πειρασμῶν εἶδη μετὰ χαρᾶς ὑπομένοντες.

ξ'. Πᾶν πάθος κατὰ συμπλοκὴν πάντως αἰσθητοῦ τινος καὶ αἰσθήσεως, καὶ φυσικῆς δυνάμεως, θυμοῦ λέγω τυχόν, ἢ ἐπιθυμίας, ἢ λόγου παρατραπέντος τοῦ κατὰ φύσιν, συνίσταται. Ἐάν οὖν τὸ πρὸς ἄλλα κατὰ σύνθεσιν τέλος, τοῦ τε αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ φυσικῆς δυνάμεως θεωρήσας ὁ νοῦς, δυνηθῆ πρὸς τὸν οἰκείον φύσει λόγον, τούτων ἕκαστον διακρίνας ἐπαναγαγεῖν, καὶ θεωρήσαι καθ' ἑαυτὸ τὸ αἰσθητὸν, ἄνευ τῆς πρὸς αὐτὸ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, καὶ τὴν αἰσθησὶν δίχα τῆς τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκειότητος· καὶ τὴν ἐπιθυμίαν φέρε εἰπεῖν, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων χωρὶς τῆς ἐμπαθοῦς ἐπ' αἰσθήσει τε καὶ αἰσθητῷ διαθέσεως· ὡς ἡ τοῦ πάθους ποιεῖ παρασκευάζει τὴν θεωρίαν γίνεσθαι κινήσεις, διεσκέδασε καὶ ἐλέπτυνε, κατὰ τὸν πάλαι τοῦ Ἰσραὴλ μόσχον, τοῦ οἰουδῆποτε συμβαίνοντος πάθους τὴν σύστασιν, καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως ἔσπειρεν, ἀφανίσας παντελῶς καὶ αὐτὴν τῶν παθῶν τὴν ψιλὴν φαντασίαν, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὰ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴ κατὰ φύσιν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως.

ξα'. Ὁ πολλοῖς πλημμελήμασι τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς παθημάτων κεκληιδωμένος βίος, χιτῶν ἐστὶν ἐσπιλωμένος. Ὡς ἐκ τινος γὰρ ἐνδύματος τῆς κατὰ τὸν βίον ἀναστροφῆς, ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων διαφαίνεσθαι πέφυκεν, εἴτε δίκαιος, εἴτε ἀδίκος· ὁ μὲν, χιτῶνα καθαρὸν ἔχων, τὸν ἐνάρετον βίον· ὁ δὲ, πονηροῖς ἐσπιλωμένῃν ἔργοις τὴν ζωὴν κεκτημένος. Ἡ μᾶλλον, ἐσπιλωμένος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐστὶ χιτῶν, ἢ κατὰ συνειδήσιν μορφοῦσα διὰ τῆς μνήμης τῶν

²¹ I Cor. xv, 31. ²² Galat. ii, 20. ²³ I Petr. iv, 6.

(η) Κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτόν. Et hic longe aberrat, dum ita reddit, *Ex sententia divini Apostoli et ex ejus præcepto*. Cum sit, *Divini Apostoli et similitium more*, velut divinus Apostolus (cujus necdum hæc sunt verba, verum

58. Quemadmodum ratio affectibus dominans, virtutis organum sensum efficit: sic quoque affectus rationi dominantes sensus ad peccatum informant. Atque adeo sobria mente attendendum ac considerandum, quonam modo animus convenienter conversionem facturus sit; quibus pridem delinquebat, hæc ad parandas virtutes easque sustentandas adhibens.

59. Sanctum Evangelium, vitæ carnalis abdicationem, ac spiritualis professionem docet. Quod ad illos, inquam, attinet, qui secundum hominem (humanam scilicet in carne pro hujus sæculi usu, vitam) semper moriuntur²¹, soloque spiritu secundum Deum vivunt, haud secus ac divinus Apostolus ac qui affines illius sunt; qui vivant, non jam propriam vitam, sed viventem in se Christum solo animo habeant²². In eum modum judicantur carne²³, qui propter Deum in hoc sæculo mortui sunt, ærumnas multas et cruciatus ac persecutiones habentes, innumeraque tentationum genera cum gaudio sustinentes.

60. Affectus omnis, seu passio atque vitium, omnino ex complexu rei alicujus in sensum cadentis, sensusque, ac 524 naturalis facultatis (iræ puta aut cupiditatis, aut rationis ab eo perversæ quod est ex natura) consurgit. Mens igitur, horum inter se secundum compositionem dispecto sine (tum scilicet rei quæ sensum movet, tum ipsius sensus, tum denique naturalis in eo facultatis), dum singula subtiliter discernens, in propriam quodque natura rationem reducere potuerit: rem scilicet que sensum movet, ipsam per se absque sensus in eam necessitudine; ac cupiditatem, verbi gratia, seu aliam quamdam naturalium facultatum absque libidinosa in sensum remque sensum moventem animi affectione (qualem talis quædam affectus ac libidinis motio solet præstare considerationem) hic dissipavit ac comminuit, velut senioris Israelis vitalium²⁴, affectus cujuslibet seu vitii ac passionis labem atque rem, subque scientiæ aqua seminavit; ipsa quoque nuda prorsus affectuum libidinumque cogitatione abolita, ea ratione, quod singula quæque hæc efficientia, secundum naturam ad seipsa fuerint revocata sibi que reddita.

61. Vita multis delictis ex carnis affectionibus seu passionibus commaculata, tunica est sordida ac inquinata²⁵. Velut enim ex quodam indumento, ex vitæ conversatione quisque hominum ut eluceat comparatus est, sive justus, sive iniquus est: alter quidem, mundam tunicam habens, vitam virtutibus ornata; alter vero, vitam pravis operibus conspurcatam. Vel potius, tunica carnis sordibus inquinata, habitus est certa que dispositio, ex carnalium

²⁴ Exod. xxxii, 20. ²⁵ Judæ 25.

etiam de ipso et in sua persona dicta) virique cum illo apostolici ac divi quibus sic Christus vita sit. Piget sic ex trivio res adnotare; sed in vitium vitio cogor alieno.

pravorum motuum atque operum memoria, animum secundum conscientiam formans; quam is velut tunicam sibi adjacentem continue videns, vitiorum fetore repletur. Quemadmodum enim abs spiritu, virtutibus aliis aliis ex ratione contextis, incorruptionis animæ amictus conflatur, quo induta, pulchra enitet ac gloriosa: sic et a carne, vitiis passionibusque aliis aliisque certa proportione contextis, immunda quædam ac maculata tunica consurgit, ex se animum manifestans, aliamque ei formam ac imaginem præter divinam tribuens.

62. Firmam consequendæ deificationis fiduciam præbet humanæ naturæ, quod Deus homo factus est; tantum ejus humanitatis causa deum faciens hominem, quantum ipse homo factus est. Nam qui sine peccato factus est homo, **525** citra omnem mutationem in deitatem, naturam deificabit: tantumque propter se provehet, quantum se ipse hominis gratia demisit. Idque mystice docens magnus Apostolus, ait²⁶, in sæculis supervenientibus, manifestandas in nobis supereminentes Dei bonitatis divitias.

63. Ratio pro imperio iram regens ac cupiditatem, virtutes parit: mensque rationes intelligens, rerum conditarum certam cognitionem carpit. Ubi igitur ratio, abjectis contrariis, quod natura amabile est, invenerit; mensque his superatis quæ scientiam noscuntur, ipsum rerum Auctorem, essentiam omnem ac scientiam excedentem, apprehenderit; tunc per gratiam, beatæ deificationis passio, a naturali rationem discretionem abducens (ubi non est quod discernatur) accedit; mentique cessationem a naturali intellectione ac cogitatione (ubi non est quod cognoscatur) inducit; atque ejusdem quietis ac status firmitate, eum, qui divino dignus consortio habeatur, deum facit.

64. Animum voluptatum sordibus tanquam rubigine infectum, emundat labor, terrenorumque prorsus ab eo libidinem revellit, ubi is, quo damno afficiat eorum amor, saniori consilio didicerit. Idque in causa est, cur Deus justo judicio homines sinat a diabolo torqueri.

65. Voluptas et dolor, cupiditas et metus, ac quæ hæc comitantur, non primo una cum hominum natura condita sunt; nam alioqui ad naturæ definitionem spectarent. Quocirca dico, auctorem secutus

²⁶ Ephes. II, 7.

(o) Ἐξ ἑαυτοῦ δεικνὺς γινώριμον τὴν ψυχὴν. Et hoc tam clarum, ita Picus: Ex seipso declarat præclaram quidem esse animam. Hæcne vis, τοῦ ἀκαθάρτου καὶ ἐσπιλωμένου χιτῶνος· immundi illius et conspurcati involucri ac pallii, declarare esse præclaram animam? Nugæ. Manifestat eam, seu reddit manifestam ex seipso; sic nempe factam immundam ac inquinatam; quæ sibi pro divina turpem illam formam imaginemque indiderit. Magni ubique cum pari pietate sensus Maximi.

(p) Τῶν γεγονότων τὴν ἀπταιστον γνῶσιν. Quasi absque ullo errore, in qua non sit impingere et labi. Utitur sæpe Maximus pro certa jam perfecta que scientia, non morum, sed speculabilium;

Ἄ ἐκ τῆς σαρκὸς πονηρῶν κινήματων τε καὶ ἐνεργημάτων τὴν ψυχὴν, ἕξις τε καὶ διάθεσις, ἦν ὄρωσα διαπαντός καθάπερ χιτῶνά τινα περὶ ἑαυτὴν, δουδιάς πληροῦται παθῶν. Ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, διὰ τῶν ἀρετῶν ἀλλήλαις κατὰ λόγον συνυφαινομένων, ἀφθαρσίας γίνεται τῇ ψυχῇ χιτῶν, ὃν ἐνδουσαμένη γίνεται καλὴ καὶ ἐπίδοξος· οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς, τῶν παθῶν ἀλλήλοις κατὰ ἀναλογίαν συνυφαινομένων, γίνεται τις χιτῶν ἀκάθαρτος καὶ ἐσπιλωμένος, ἐξ ἑαυτοῦ δεικνὺς γινώριμον τὴν ψυχὴν (o), μορφὴν ἄλλην αὐτῇ καὶ εἰκόνα παρὰ τὴν θεϊαν ἐνθέμενος.

Ἐβ'. Βεβαία πίστις ἐστὶ τῆς πρὸς ἐκθέωσιν ἐλπίδος τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησις, τοσοῦτον θεὸν ποιούσα τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτὸς γεγονηεν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι χωρὶς τῆς εἰς θεότητα μεταβολῆς, τὴν φύσιν θεοποιήσει· καὶ τοσοῦτον ἀναβιβάσει δι' ἑαυτὸν, ὅσον αὐτὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν κατεβίβασεν. Ὅπερ μυστικῶς διδάσκων ὁ μέγας Ἀπόστολος, φησὶν, ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις, τὴν εἰς ἡμᾶς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος δειχθήσεσθαι.

Ἐγ'. Τοῦ μὲν θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπισταῶν ὁ λόγος, ποιεῖ τὰς ἀρετάς· ὁ δὲ νοῦς τοῖς λόγοις ἐπιβάλλων, τῶν γεγονότων τὴν ἀπταιστον συλλέγεται γνῶσιν (p). Ὅταν οὖν ὁ λόγος μετὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων ἀποβολὴν, εὐρῆ τὸ κατὰ φύσιν ἔραστον, καὶ ὁ νοῦς μετὰ τὴν τῶν γινωσκόμενων διάθεσιν λάβῃται τῆς ὑπὲρ οὐσίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων Αἰτίας, τηρικαῦτα τὸ τῆς θεώσεως κατὰ χάριν ἐπιγίνεται πάθος, τὸν μὲν λόγον ἀπάγον τῆς φυσικῆς διακρίσεως, ἔνθα τὸ διακρινόμενον οὐκ ἐστὶ· τὸν δὲ νοῦν καταπαῦον τῆς κατὰ φύσιν νοήσεως, ἔνθα μὴ ἐστὶ τὸ γινωσκόμενον, καὶ ποιοῦν τῇ κατὰ τὴν στάσιν ταυτέτητι θεῶν, τὸν ἀξιούμενον τῆς θείας μεθέξεως.

Ἐδ'. Κατιωθεῖσαν τὴν ψυχὴν τῷ ῥύπῳ τῆς ἡδονῆς, ἀποκαθαίρει πόνος, καὶ ἀφηλοῖ παντελῶς αὐτῆς τὴν σχέσιν τῶν ὕλικῶν, τῆς πρὸς αὐτὰ φιλίας τὴν ζημίαν μεταμαθοῦσαν [al. μεταμαθούσης]· δι' ἣν αἰτίαν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ, κατὰ κρίσιν δικαίαν τοὺς ἀνθρώπους βασάνους καταπιέζειν.

Ἐε'. Ἡδονὴ καὶ λύπη, ἐπιθυμία καὶ φόβος, κατὰ τοῦτοις ἐπόμενα, τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων προηγουμένως οὐ συνεκτίσθη· ἐπεὶ καὶ εἰς τὸν ὄρον ἂν συνετέλου τῆς φύσεως (q). Λέγω δὲ παρὰ τοῦ

uti hic etiam. Id enim τῶν γεγονότων γνῶσις· Scientia rerum a Deo conditarum; cujus perfectio ipsa veritas et certitudo. Non bene itaque Picus, immaculatam reddit: forte Hesych. fretus, cui ἀπταιστος, ἀκαταγνώστος est, refertque Varin. verum id cum de morum offensa sermo sit. Suid. adductam vocem non exposuit, quod ex simplicis ipsa ratione, pro subjecta materia exponenda sit.

(q) Εἰς τὸν ὄρον συνετέλου τῆς φύσεως. Quasi contribuerentur, et quod vulgatus clariusque reddidi, spectarent, pertinerent ad naturæ definitionem. Nihil bene Picus: Etenim ad finem quoque contulissent. Aliud ὄρος, alius finis: etsi ὄρος quoque terminus dicitur, qui ipsa definitio est. Etiam τὸ

delectari.
incomparabilem
in nature
in it.
vires
quous
Aeterna
deificationem
in luce
in pietatem

Νυσαίως μεγάλου Γρηγορίου μαθών, ὅτι διὰ τὴν τῆς τελειότητος ἔκπτωσιν, ἐπεισέχθη ταῦτα, τῷ ἀλογοτέρῳ μέρει προσφύεντα τῆς φύσεως· δι' ὧν, ἀντὶ τῆς μακαρίας καὶ θείας εἰκόνας, εὐθύς ἅμα τῇ παραβάσει, διαφανῆς καὶ ἐπίδηλος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γέγονεν ἡ τῶν ἀλόγων ζῶων ὁμοίωσις. Ἔδει γὰρ τῆς ἀξίας τοῦ λόγου καλυφθείσης, ὑφ' ὧν ἐπεσπάσατο τῆς ἀλογίας γνωρισμάτων, ἐνδίκως τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων κολάζεσθαι· σοφῶς εἰς συναίσθησιν τῆς λογικῆς μεγαλοίας ἐλθεῖν οἰκονομοῦντος τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον.

Ξ'. Καλὰ γίνεται καὶ τὰ πάθη ἐν τοῖς σπουδαίοις, ὀπηνίκα σοφῶς αὐτὰ τῶν σωματικῶν ἀποστήσαντες, πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων μεταχειριζώμεθα κτήσιν· ὅσον, ὅτε τὴν μὲν ἐπιθυμίαν, τῆς νοεῶς τῶν θεῶν ἐφέσεως ὀρεκτικὴν ἐργασώμεθα κίνησιν· τὴν ἡδονὴν δὲ, τῆς ἐπὶ τοῖς θεοῖς χαρίσμασι τοῦ νοῦ θελκτικῆς ἐνεργείας εὐφροσύνην ἀπήμονα· τὸν δὲ φόβον, τῆς μελλούσης ἐπὶ πλημμελήμασι τιμωρίας προφυλακτικὴν ἐπιμέλειαν· τὴν δὲ λύπην, διορθωτικὴν ἐπὶ παρόντι κακῷ μεταμέλειαν. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν λατρῶν, σώματι φαρμακικοῦ θηρῶς τῆς ἐχίδνης, τὴν οὖσαν ἢ μελετωμένην ἀφαιρουμένους λώθησιν, τοῖς πάθεσι τούτοις πρὸς ἀναίρεσιν χρώμενοι παρούσης κακίας ἢ προσδοκωμένης, καὶ κτήσιν καὶ φυλακὴν ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως.

Ξ'. Ὁ μὲν τῆς πρώτης Διαθήκης νόμος, διὰ τῆς C πρακτικῆς φιλοσοφίας, παντὸς μολυσμοῦ τὴν φύσιν ἀποκαθαίρει. Ὁ δὲ τῆς Καινῆς, διὰ τῆς θεωρητικῆς μυσταγωγίας, ἀπὸ τῶν σωματικῶν πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν νοητῶν θεάματα, τὸν νοῦν γνωστικῶς ἀναθιβάσει.

Ξη'. Ἡ θεία Γραφή, τοὺς μὲν εἰσαγομένους, καὶ ἐπὶ τὰ προπύλαιά σου τυγχάνοντας τῆς θείας αὐτῆς τῶν ἀρετῶν, φοβουμένους καλεῖ· τοὺς δὲ κτησαμένους σύμμετρον ἔξιν τῶν κατ' ἀρετὴν λόγων τε καὶ τρόπων, οἶδεν ὀνομάζειν προκόπτοντας· τοὺς δὲ κατ' αὐτὴν γνωστικῶς ἤδη γεγενημένους τῆς τῶν ἀρετῶν ἐκφαντικῆς ἀληθείας τὴν κορυφὴν, προσαγορεύει τελείους. Ὁ τοίνυν τὴν ἐν τοῖς πάθεσι ἀρχαίαν ἀναστροφὴν ἀποστραφεὶς, καὶ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν διάθεσιν διὰ τὸν φόβον ἐκδεδωκῶς τοῖς θεοῖς προστάγμασιν, οὐδενὸς καλοῦ τῶν εἰσαγομένους προπόντων καθυστερεῖ· κἂν οὕτω τὴν ἐν ἀρεταῖς ἔξιν ἐκτῆσατο, καὶ τῆς ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένης σοφίας γέγονε μέτοχος. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ προκόπτων, τῶν ἐπιβεβλη-

²⁷ I Cor. II, 6.

προηγούμενος : non bene ab initio : est, primo seu primario ; prima scilicet destinatione, ac quasi Deus creando hominem, his illum stipare intendit. Negat Maximus cum Nysseno ; ac verum omnino de affectibus ut sunt vere πάθη seu perturbationes, vitiumque olent, nec perfecte subjiciuntur rationi. Alioqui certe etiam ipsi ad hominis definitionem spectant, non quidem sub formali ratione hominis, sed ut etiam animal existit ; nec enim homo purus animus ac mens est, ni Origeniane sentire velimus. Passimque Maximus aliique

magnum Gregorium Nyssenum (lib. De officio hominis), eo quod amissa perfectio erat, subintroducitur hæc, ei animi parti coherentia, quæ a ratione remotior est : quibus, loco beatæ divinæque imaginis, statim a transgressione, dilucida ac clara brutarum animantium similitudo in homine existit. Decebat enim rationis præstantia in obscurum coacta, merito puniri humanum genus, iis quas asciverat, naturæ carentis ratione notis ; Deo sapientissime disponente, ut per hunc modum, in rationalis præstantiæ animi sensum homo adduceretur.

66. Ipsæ quoque passiones, affectusque in iis qui studiosi, honestique cultores sunt, boni ac laudabiles redduntur ; cum sapienter a corporeis avocantes ad comparanda quæ celestia sunt, eos usurpamus ; ut cum, verbî gratia, cupiditatem, mentis motum appetentis divina faciemus ; voluptatem, innoxiam animum mulcentis ac illicientis, divinorum donorum largitate, operationis lætitiâ, metum, futuri delictorum causa supplicii, ob eaque impendentis, cautam diligentiam ; tristitiam animique dolorem, qua præsens malum emendandum pœnitentiam. Atque, ut semel dicam, cum sapientum medicorum more, cujus in feris præsens venenum est, viperæ corpore, præsentem seu imminentem gibberem depellentium, his ita affectibus utimur

67. Prioris Testamenti lex, per eam philosophiam quæ actioni studet, ab omni sorde naturam emundat. Novi vero Testamenti lex, contemplationis initiatione abstrusioreque doctrina, a corporeis ad æmilia intelligibilium spectacula, mentem mystice promovet.

68. Divina Scriptura, eos qui inducuntur, quique in vestibulis divinæ virtutum aulæ velut commorantur, timentes vocat ; qui vero temperatum saltem virtutis rationum modorumque habitum nacti sunt, proficientes solet appellare : qui denique ad ipsum jam veritatis virtutem explanantis verticem, scientiæ cultu ac contemplationis provexerunt, perfectos nuncupat. Qui igitur veterem, qua vitiiis hærebat ac affectibus jactabatur, conversationem aversatus, omnem animi affectum, quo timore agitur, divinis præceptis addixit ; is, nullo boni genere, quod eos deceat qui instituuntur, deficitur ; tametsi necdum firmum in virtutibus habitum nactus est, nec ejus sapientiæ quam loquuntur inter perfectos ²⁷, factus

Patres horum ἐνέργειαν in Christo necessariam contendunt, ut veritas in eo naturæ humanæ monstraretur. Sicut ergo erant in Adamo et Eva, quibus nos nudis erubescimus, ipsa nuda, et non erubescabant, quia in eis nullum rebellantem metum sentiebant ; inque eum modum eorum corpora etiam προηγούμενος condita fuerant : sic et πάθη, affectus virium sentientium et ἐνέργειαι, prout quæque premissa erat suum finem et objectum ; sed cum summa tranquillitate, nullaque perturbatione aut molestia.

ῥοῦ
κεῖ
ῥοῦ

Ο.Τ. -
Π. Μ. Κ. Κ. γ
Ν.Τ.
Θεωρητικὸς

3 deus

perfectio

ὁρμητικὸς

est particeps. At neque qui proficit, ulla eorum A
bonorum parte destituitur, quæ ad ejus gradum
attinent, quanquam necdum eandem atque perfe-
cti excellentem divinorum scientiam adeptus est.
 Perfecti enim, contemplatricem jam mystice ade-
 pli theologiam, animoque a terreno omni cogitatu
 sensuque purgato, quæ divini decoris totam nullo
 desiderato expressam imaginem ac simulacrum
 ferat, divinam charitatem sinu suo intimiusque
 complexi videntur.

69. Duplex est timor; alius castus, alius non
castus. Qui enim delictorum causa, suspensis sup-
pliciū metu animis 527 timor conflatur, cum ex
peccato ducat originem, ac quod oritur, in illud
causam referat, castus non est; nec erit semper,
qui una cum peccato per pœnitentiam aboleatur. B
Qui autem absque dolore, qui ex delictis concipitur,
ipse semper firmus perstat, hic timor castus
est, nec unquam desinet: quod nempe velut essen-
tialiter Deo erga creaturam insitus est, ejus supra
omne regnum ac potestatem, naturalem eminentiæ
majestatem cunctis manifestam reddens.

70. Qui Deum non ut judicem timet, sed propter
eximiam infinitæ virtutis excellentiam eum revere-
tur, hic merito nulla laborat inopia²⁸, qui perfectus
sit in charitate; Deum scilicet cum reverentia ac
decenti pietate diligens. Hicque adeo est, qui timore
illo præditus est, qui permanet in sæculum sæculi²⁹,
et cui nulla prorsus inopia est.

71. Ex rebus, rerum Auctorem cognoscimus;
exque rerum varietate, ejus qui est subsistentem
docemur sapientiam: nec non ex rerum naturali
motu, ejus qui est subsistentem vitam condisci-
mus; vim scilicet ac potentiam rerum vivificatri-
cem, Spiritum sanctum.

72. Spiritus sanctus a nulla creatura abest, præ-
sertim si aliquali ter rationis sit particeps. Continet
enim ac conservat uniuscujusque scientiam; eo quod
Deus ac Dei Spiritus, qua virtute præditus est,
Providentiæ rationibus omnia permeans, ac quæ
unicuique natura inest, movens rationem; per
quam, eum qui sensu ullo præditus sit, ad eorum
quæ delicto commisit contra legem naturæ, sen-
sum adducens; ac cujus paulo facilius voluntas ut
morem gerat, ad rectas ex natura cogitationes pro-
clive suscipiendas impellens. Quamobrem etiam
multos invenimus, eorum etiam qui valde barbari
sunt ac nomadum vitam agunt, probitatem morum
consecratos, belluinas abdicasse leges, quas a ma-
goribus olim tenuerant.

²⁸ Psal. xxxiii, 10. ²⁹ Psal. xviii, 10.

* Male edita, εἶναι τῷ, quod sequitur Picus.

(r) Οὐδὲ ἔσται διαπαντός, τῇ ἀμαρτίᾳ διὰ τῆς
 μετανοίας συναφανιζόμενος. Hæc tam clara, de ti-
 more illo incipientium, qui originem actus ex pec-
 cato, castus non sit, et qui non semper maneat,
 sed una cum peccato aboleatur per pœnitentiam

μένων αὐτοῦ τῷ * βαθμῶν καλῶν τινος ὑστερεῖ· κἄν
 τὴν αὐτὴν οὐπω τοῖς τέλειος ὑπερέχουσαν τῶν θείων
 ἐκτῆσατο γνώσιν. Οἱ γὰρ τέλειος, τῆς θεωρητικῆς
 ἤδη μυστικῶς ἀξιωθέντες θεολογίας, καὶ πάσης φαν-
 τασίας ὑλικῆς τὸν νοῦν καθαρὸν καταστήσαντες, καὶ
 εἰκόνας τῆς θείας ὠραιότητος ὄλην ἀνελλιπῶς φέ-
 ρουσαν τὴν ἐκμίμησιν, τὴν θεῖαν ἀγάπην ἐν ἑαυτοῖς
 ἐνστερνισάμενοι φαίνονται.

ξθ'. Διπλὸς ἔστιν ὁ φόβος· ὁ μὲν ἀγνός· ὁ δὲ οὐχ
 ἀγνός. Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ πλημμελήμασι κατ' ἐκδοχὴν
 κολάσεως συνιστάμενος φόβος, αἰτίαν ἔχων τῆς οἰ-
 κείας γενέσεως τὴν ἀμαρτίαν, οὐχ ἀγνός, οὐδὲ ἔσται
 διαπαντός, τῇ ἀμαρτίᾳ διὰ τῆς μετανοίας συναφανι-
 ζόμενος (r). Ὁ δὲ δίχα τῆς ἐπὶ πλημμελήμασι λύπης
 ἀεὶ συνεστώς, οὗτος φόβος ἀγνός, καὶ οὐκ ἀπογενή-
 σεται ποτε· διότι περ οὐσιωδῶς ἐμπέφυκέ πως τῷ
 Θεῷ πρὸς τὴν κτίσιν, ποιούμενος ἐκδηλὸν αὐτοῦ
 πᾶσι τὴν φυσικὴν αἰδεσιμότητα, τῆς ὑπὲρ πᾶσαν
 βασιλείαν καὶ δύναμιν ὑπεροχῆς.

ο'. Ὁ μὴ φοβούμενος τὸν Θεὸν ὡς κριτὴν, ἀλλ'
 αἰδούμενος αὐτὸν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς ἀπει-
 ρου δυνάμεως ὑπεροχὴν, οὐκ ἔχει δικαίως ὑστέρημα,
 τέλειος ὑπάρχων ἐν τῇ ἀγάπῃ, μετ' αἰδοῦς καὶ τῆς
 πρεπούσης σεβασμιότητος ἀγαπῶν τὸν Θεόν· καὶ
 οὗτός ἐστιν ὁ κτητάμενος τὸν διαμένοντα φόβον εἰς
 αἰῶνα αἰῶνος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὑστέρημα τοπαρά-
 παν οὐδέν.

οα'. Ἐκ τῶν ὄντων, τὸν τῶν ὄντων γινώσκωμεν αἶ-
 τιον· καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ὄντων, τὴν ἐνυπόστα-
 τον τοῦ ὄντος διδασκόμεθα σοφίαν· καὶ ἐκ τῆς τῶν ὄν-
 των φυσικῆς κινήσεως, τὴν ἐνυπόστατον τοῦ ὄντος
 μανθάνωμεν ζωὴν, τὴν τῶν ὄντων ζωοποιὸν δύναμιν,
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

οβ'. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδενὸς ἀπεστι τῶν ὄν-
 των, καὶ μάλιστα τῶν λόγου καθ' ὅτι οὐκ μετεπιλη-
 φύτων. Συνεκτικὸν γὰρ ὑπάρχει τῆς ἐκάστου γνώ-
 σεως, ὅτι Θεὸς καὶ Θεοῦ Πνεῦμα, κατὰ δύναμιν προ-
 νοητικῶς διὰ πάντων χωροῦν, καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ
 λόγον κατὰ φύσιν ἀνακινούν, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς
 συναίσθησιν τῶν πλημμελῶς παρὰ τὸν θεσμὸν τῆς
 φύσεως πεπραγμένων, ἄγον τὸν αἰσθανόμενον· καὶ
 τὴν προαίρεσιν εὐεικτον ἔχοντα, πρὸς ὑποδοχὴν
 τῶν ἐκ φύσεως ὀρθῶν λογισμῶν. Διὸ καὶ πολλοὺς
 εὐρίσκομεν καὶ τῶν ἄγαν βαρβάρων καὶ νομάδων ἀν-
 θρώπων, καλοκαγαθίας μεταποιουμένους, καὶ τοὺς
 ἀνέκαθεν κρατήσαντας ἐν αὐτοῖς θηριώδεις ἀθετοῦν-
 τας νόμους.

(charitate scilicet perfecta eum foras mittente), non
 ferendo errore Picus, adversante Scriptura omnis
 que theologia, Nec unquam delebitur cum peccato
 per pœnitentiam.

ογ'. Ἔστι μὲν ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς πάντων ἐστὶ συνεκτικὸν καὶ προνοητικόν, καὶ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ἀνακινητικόν. Προσδιωρισμένως δὲ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐν νόμῳ, καθότι τῆς τῶν ἐντολῶν ἐστὶν ὑποδεικτικὸν παραβάσεως, καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν προαγορευθείσης ἐπαγγελίας, φωτιστικόν· ἐν δὲ πᾶσι τοῖς κατὰ Χριστὸν πρὸς τοὺς εἰρημένους, καὶ ὡς υἱοθετικόν. Ὡς δὲ σοφίας ποιητικόν, ἐν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀπλῶς, πλὴν τῶν συνιέντων, καὶ ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἐνθέου πολιτείας ἀξίους ποιησαμένων τῆς αὐτοῦ θεωτικῆς ἐνοικήσεως. Πᾶς γὰρ μὴ ποιῶν τὰ θεῖα θελήματα, κἂν πιστὸς ᾖ, ἀσύνητον ἔχει τὴν καρδίαν, ὡς πονηρῶν λογισμῶν ἐργαστήριον, καὶ τὸ σῶμα κατάχρεων ἀμαρτίας, ὡς διαπαντὸς μολυσμοῖς παθῶν ἐνεχόμενον.

οδ'. Ὁ τῆς σωτηρίας ὀρεγόμενος πάντων ἀνθρώπων θεός, καὶ πεινῶν αὐτῶν τὴν ἐκθέωσιν, τὴν τούτων οἴησιν ὡς τὴν ἀκαρπον καταρῶμενος ἀποξηραίνει σικῆν, ὅπως τοῦ δοκεῖν εἶναι δίκαιοι, τὸ εἶναι μᾶλλον προκρίναντες, τὸν μὲν κατ' ὑπόκρισιν τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεως ἐκδυσάμενοι χιτῶνα, τὸν ἐνάρετον δὲ, καθὼς ὁ θεός βούλεται λόγος, ἀνοθεύτως μετελθόντες βίον, εὐσεβῶς τὴν ζωὴν διενέγκωσι, θεῶ μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν, ἢ τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἐκτὸς ἐπιδεικνύμενοι περὶ τὰ ἥθη σχηματισμόν.

οε'. Ἐτερός ἐστὶν ὁ τοῦ ποιεῖν, καὶ ἕτερος ὁ τοῦ πάσχειν λόγος· καὶ ὁ μὲν τοῦ ποιεῖν λόγος ἐστίν, ἢ φυσικὴ πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν δύναμις (s)· ὁ δὲ τοῦ πάσχειν, ἢ χάρις τῶν ὑπὲρ φύσιν, ἢ σύμβασις τῶν παρὰ φύσιν. Ὡς γὰρ τοῦ ὑπερόντος φυσικὴν οὐκ ἔχομεν δύναμιν, οὕτως οὐτε τοῦ μὴ ὄντος ἔχομεν φύσει τὴν δύναμιν. Πάσχομεν οὖν ὡς ὑπὲρ φύσιν οὕσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τὴν θέωσιν· οὐ γὰρ ἔχομεν φύσει δεκτικὴν τῆς θεώσεως δύναμιν. Καὶ πάσχομεν πάλιν ὡς παρὰ φύσιν, γνῶμη κατὰ σύμβασιν τὴν κακίαν· οὐ γὰρ ἔχομεν πρὸς γένεσιν κακίας φυσικὴν δύναμιν. Ποιοῦμεν οὖν ἐνταῦθα φύσει ὄντες τὰς ἀρετὰς, πρὸς τὸ ταύτας ποιεῖν ἔχοντες φυσικὴν τὴν δύναμιν· πάσχομεν δὲ κατὰ τὸ μέλλον τὴν θέωσιν, τὴν πρὸς τὸ παθεῖν ταύτην κατὰ δωρεὰς χάριν δεχόμενοι.

ος'. Ποιοῦμεν ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον τὴν τε τῶν ἀρετῶν ποιητικὴν φύσει λογικὴν ἔχομεν δύναμιν ἐνεργουμένην· καὶ τὴν πάσης γνώσεως δεκτικὴν νοεράν ἀσχε-

³⁰ Matth. xxi, 19.

(s) Ἡ φυσικὴ πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν δύναμις. Sic Maximus, hoc quod est agere definit, *Naturalis facultas operandi, seu præstandi virtutes*. Ac ubique τὸ φύσει ὀρρονίτ τῷ, παρὰ φύσιν. Sic loqui docuit Paulus, Rom. ii. "Ὅταν ἔθνη φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ· quasi ex ductu atque instinctu naturæ, illique consentanee; tunc etiam cum gratia excitamur, præterquam in natura corrupta, non φύσει agimus,

75. Spiritus sanetus in omnibus simpliciter est, ea ratione qua omnia continet et conservat, providetque universis, et naturalia semina movet.

Certa autem ratione etiam in omnibus qui in lege sunt, quatenus mandatorum transgressionem submonstrat, et ad Christi prædictam promissionem cognoscendam, lucem præbet. Præter hos autem modos, in omnibus est qui Christiano nomine censentur, etiam ut adoptionis auctor. **528** Ut autem auctor sapientiæ, in nullo eorum, quos diximus, simpliciter est, præterquam in illis qui prudentia ac intelligentia præditi sunt, quique per vitam divinis moribus institutam, ejus deificantis inhabitationis se dignos præbuerunt. Quisquis enim divinas voluntates non facit, etsi fidelis est, cor insipiens habet, tanquam malorum cogitationum efficienam, ac corpus obnoxium peccatis, ut quod semper vitiorum ac libidinum inquinamentis serdeat.

74. Qui omnium salutem expetit Deus, eorumque esurit deificationem, illorum animi fastum ac jactantiam, velut infructuosam sicut maledictio arefacit³⁰; ut, præ eo quod est justos videri, pluris facientes ut justis reipsa sint, simulatione constantem morum ostentationis tunicam exuentes, virtutumque luce nitentem ac studiosam, ut divina lex jubet, sincere vitam consecutantes, pie quod est hujus temporis transigant; ita nimirum ut Deo potius animum exhibeant, quam exterius simulatam morum speciem hominibus ostentent.

75. Alia est agendi ratio, alia patiendi. Ac agendi quidem ratio, naturalis facultas est operationis virtutum; patiendi vero ratio, vel eorum gratia est quæ naturam superant, vel eorum casus ac eventus, quæ sunt præter naturam. Quemadmodum enim ejus quod rebus superius est, haudquaquam naturalem facultatem habemus, ita nec ejus quod nec est in rebus, seu nihil est, facultate natura præditus sumus. Patimur ergo, ut quod naturam superet, non vero facimus, ejus nobis auctor gratia, hoc quod deificamur; quippe qui ejus capacem naturam facultatem nullam habeamus. Rursus vero malitiam atque vitium, quod contra naturam, voluntate animique sententia accidat, patimur; quippe ejus originis nulla in nobis naturalis facultas existat.

D Quamobrem dum præsentis ævo agimus, naturæ virtute operamur, ad quas præstandi naturali instructi facultate sumus: in futuro autem deificationem consequamur.

76. Agimus nos, quatenus rationali facultate virtutum effectrice natura præditi sumus, scientiæque omnis capace absolute mentis facultate, omnem-

sed παρὰ φύσιν· etsi Maximus nihil hic peculiaris de gratia explicat, sine qua certum est nos non dignos effici beata illa passione, quæ est θέωσις, perfecta que cum Deo similitudo ejusque adeptio, omnino excedens vim et facultatem naturæ (etiam quoad modum) omni proprio actu in ea cessante, Deo sibi penitus animum subjiciente beato ille silentio, ejusque fruendi felici necessitate.

Indivulging
7 long spirit

Non profatum
Sol leads to
Tui
homon

Divine
sufficiency

Actio
Pamio

que rerum ac scibilibum naturam superante, atque omnia sæcula retro se relincente : **529** patimur vero, cum perfecte superatis rerum ex nihilo rationibus, ad rerum Auctorem ignote venerimus, unaque cum rebus natura finitis, cessationem otiumque nostris ipsi facultatibus indixerimus; illud nimirum effecti, quod naturalis facultatis haudquaquam facinus existit. Non enim natura, ea vi prædita est, quæ sit comprehendendo quod natura superius est. Deificationem enim quod efficiat, nihil in creatis est, quod neque in eis aliquid est, quod Deum possit comprehendere. Id enim divinæ solummodo gratiæ proprium est, ut certa quadam ratione deificationem rebus tribuat; quæ nimirum naturam, iuce naturam excedente, illustret, supraque proprios fines excellentia gloriæ ac claritatis elevet.

77. Vita hæc perfecti, virtutes cessamus præstare; eorum tamen loco, nunquam per gratiam pati cessamus, hoc, quod deitate donamur. Quæ enim supra naturam passio est, nullis angustatur terminis, quod vivida ac efficax est; quæ autem est præter naturam illique adversa, nec vere est, quod obscura ac infirma est.

78. Divinorum honorum formæ, tum virtutum modi sunt, tum rerum rationes; quibus Deus semper homo fit; ut nempe corpus, virtutum modos habens; ut vero animam, scientiæ rationes, quibus eos qui sint digni deificat, vere existentem, virtutis characterem præbens, veræque ac certæ scientiæ, quæ reipsa sit, substantiam tribuens.

79. Fidelis animus, ac qui actionem colit, in morem sancti Petri, ab Herode (lege scilicet pellicea; Herodes enim, si nomen interpreteris, pelliceus dicitur, quæ est carnis prudentia) tentus; sub duplici clauditur custodia; unaque porta ferrea; qui tum vitiorum ipso opere actuque, tum mentis in ea consensu impugnetur: quem utique duplicem carcerem seu custodiam, ubi per philosophiæ studentis actioni sermonem, ut per angelum, illoque præduce transierit, venit ad portam ferream, quæ ad civitatem ducit (firmam scilicet duramque ac difficile superabilem sententium virium in res illis subjectas habitudinem ac libidinem) quam naturalis in spiritu speculationis sermo ultro aperiens, ad affinia jam intellectilia mentem ab Herodis insania liberatam, iatrepide transmittit.

* Quæst. 24 ad Thalæ., φύλακε.

(1) Τῶν ἐξ οὐκ ὄντων τοὺς λόγους περᾶσαντες. Rerum, quæ ex nihilo sunt, rationibus superatis. Quod sæpius τῶν ὄντων, Maximus et alii dicunt; certe ἐξ οὐκ ὄντων, ubi præsertim τῶ ὄντι absolute opponatur. Sic clara, male Pious, Patimur cum sermones de his quæ non sunt, haberi solent, plene transgressi; quibus nec mica sensus. Parique fere ἀστοχασία illi redditum, quod alto adeo sensu Maximus de eadem in patria deificatione, ἐκεῖνο γινόμενοι, ὅπερ τῆς κατὰ φύσιν δυνάμεως, οὐδαμῶς ὑπάρχει κατῳρθωµα. Hoc præclaræ facultatis naturalis

τῶς δύναμιν, πᾶσαν τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων φύσιν διαβαλῶσαν, καὶ πάντας κατόπι ἐαυτῆς τοὺς αἰῶνας ποιουμένην · πάσχομεν δὲ, ἤνικα τῶν ἐξ οὐκ ὄντων τοὺς λόγους τελειῶς περᾶσαντες (1), εἰς τὴν τῶν ὄντων ἀγνώστως ἔλθωμεν Αἰτίαν, καὶ συγκαταπαύσωμεν τοῖς φύσει πεπερασμένοις τὰς οἰκείας δυνάμεις, ἐκεῖνο γινόμενοι, ὅπερ τῆς κατὰ φύσιν δυνάμεως οὐδαμῶς ὑπάρχει κατῳρθωµα · ἐπειδὴ τοῦ ὑπὲρ φύσιν, ἢ φύσις καταληπτικὴν οὐ κέντηται δύναμιν · θεώσεως γὰρ οὐδὲν γενητὸν κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπειδὴ μὴδὲ Θεοῦ καταληπτικόν · μόνης γὰρ τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι, τὸ ἀναλόγως τοῖς οὐσι χαρίζεσθαι θέσειν · τῆς λαμπρουσύνης τὴν φύσιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ, καὶ τῶν οἰκείων ὄρων αὐτὴν ὑπεράνω, κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης, ποιουμένης.

οζ'. Τὰς ὁρετὰς ποιῶντες, μετὰ τήνδε παυόμεθα τὴν ζωὴν · τὴν δὲ κατὰ χάριν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ παυόμεθα πάσχοντες θέσειν. Τὸ γὰρ ὑπὲρ φύσιν πάθος, ἀόριστον, ὅτι καὶ δραστηκόν · τὸ δὲ παρὰ φύσιν, ἀνύπαρκτον, ὅτι καὶ ἀδρανές.

οη'. Τῶν θείων ἀγαθῶν τύποι, οἱ τε κατ' ἀρετὴν τρόποι, καὶ οἱ τῶν ἔντων λόγοι · οἷς ὁ Θεὸς διαπαντὸς ἄνθρωπος γίνεται, ὡς μὲν εἶμα, τοὺς τρόπους ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν, τοὺς ἐν πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξιόους θεοποιεῖ, χαρακτηῖρα διδοὺς ἀρετῆς ἐνυπόστατον, καὶ ἀπλανοὺς γνώσεως ἐνοῦσιον χαριζόμενος ὑπαρξίν.

οθ'. Ὁ πιστὸς, κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ πρακτικὸς νοῦς, ὑπὸ Ἡρώδου κρατούμενος, τοῦ δερματινοῦ νόμου · δερματινός γὰρ ὁ Ἡρώδης ἐρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός · ὑπὸ δύο συγκλείεται φυλακὰς *, καὶ μίαν πύλιν σιδηρᾶν, πολεμούμενος ἔκ τε τῆς τῶν καθῶν ἐνεργείας, καὶ αἷς κατὰ διάνοιαν ἐπὶ τοῖς πάθεσι συγκαταθέσεως, ἧς τινὰς καθάπερ φυλακὰς, ἤγουν εἰρηκτὰς, διὰ τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ὡς δι' ἀγγέλου διαπεράσας, ἔρχεται ἐπὶ τὴν πύλιν τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν · τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ λέγω τῶν αἰσθήσεων, στερῶν καὶ ἀπότομον καὶ δυσκαταμάχτητον σχέσιν · ἣν ὁ τῆς φυσικῆς ἐν πνεύματι θεωρίας διανοίγων λόγος αὐτομάτην, πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ λοιπὸν ἀρόπως τὸν νοῦν παραπέμπει τῆς Ἡρώδου μανίας ἐλεύθερον.

facinus assecuti, quod nusquam subsistit. Egregium certe facinus illud, quod est nihil. Nempe patimur: qui illud efficiamur (ipsum scilicet quod patimur, quod est Deus, ipsi dii deificatione facti) quod naturalis facultatis haud quam facinus, seu opus, existit (nempe beata illa passio hoc fieri), sed singularissimi divini muneris. Deique sic sibi creaturam subjicientis, cui condendo suam impressit imaginem, intelligendique ac arbitrii facultate sibi fecit æfikem.

passivity
deification

the
supernatural

deification
of soul from
nature
(action etc.)

π'. Ὁ διάβολος καὶ ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Ἀ ἐκδικητής· ἐχθρὸς μὲν, ὅταν ὡς μισῶν αὐτὸν, δοκεῖ πῶς τὴν ὀλέθριον κεκτηῖσθαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, τοῖς τῶν ἐκουσίων παθῶν τρόποις, διὰ τῆς ἡδονῆς πειθῶν ἡμῶν τὴν προαίρεσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, προκρίνειν τὰ πρόσκαιρα· δι' ὧν κλέπτων ὅλην τῆς ψυχῆς τὴν ἔφεσιν, τῆς θείας παντελῶς ἀγάπης ἡμᾶς ἀφίστησιν, ἐκουσίους ἐχθροὺς ποιοῦν τοῦ ποιήσαντος· ἐκδικητής δὲ, ὅταν γυμνώσας τὸ πρὸς ἡμᾶς μίσος, ὡς ἥδη γενομένους αὐτῷ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ὑποχειρίους, ἐξαιτῆται τὴν καθ' ἡμῶν τιμωρίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω φίλον τῷ διαβόλῳ καθέστηκεν, ὡς ἄνθρωπος τιμωρούμενος. Τοῦτο δὲ συγχωρηθεὶς, τὰς ἐπαλλήλους ἐπινοῶν τῶν ἀκουσίων παθῶν ἐπαγωγὰς, λαίλαπος δίκην ἀπηνῶς ἐπιφέρεται τοῖς καθ' ὧν ἐκομίσασατο συγχωρήσει Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν· οὐ τὸ πρόσταγμα τὸ θεῖον ἐκπληρῶσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους διαθρέψαι πάθος ἐπιθυμῶν· ἵνα τῷ πολλῷ βάρει τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν, ἢ ψυχῇ δι' ἀτονίαν ὀκλάσασα, τῆς θείας ἐλπίδος ἐαυτῆς περικόψῃ τὴν δύναμιν, ἀντινοουθεσίας, ἀθεΐας αἰτίαν ποιομένη τὴν τῶν ἀγενῶς συμβαινόντων ἐπαγωγὴν.

πα'. Ὅταν οἱ τὴν πρακτικὴν ἕξιν, καὶ τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην ἀπειληφότες, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ταύτας μετέρχωνται δόξαν, ἥθη μὲν ἀρετῶν τῶ φαινομένῳ τρόπῳ σκιαγραφοῦντες· λόγους δὲ σοφίας καὶ γνώσεως μόνον λαλοῦντες, δίχα τῶν κατὰ δικαιοσύνην ἔργων· καὶ τὸν ὡς ἐπ' ἀρετῆ καὶ γνώσει τοῖς ἄλλοις ἐπιδείκνυνται τύπον, εἰκότως πρέπουσι παραδίδονται πόνους, διὰ τοῦ πάσχειν τὴν ἀγνοηθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τῆς ματαίας οἰήσεως ταπεινοφροσύνην μεταμνησθόντες.

πβ'. Ἐκαστος τῶν δαιμόνων κατὰ τὴν ἐνδιαθέτως ὑποκειμένην ἐπιτηδεύματα, πρὸς τὴνδε ἢ τήνδε τῶν πειρασμῶν τὴν ἐπαγωγὴν συγγάνει λειτουργῶν ἄλλος γὰρ ἄλλης ἐστὶ ποιητικῆς κακίας, καὶ ἄλλος ἄλλου σφρῶς ἐστὶ μιαιώτερος, καὶ πρὸς τὸδε μᾶλλον τῆς κακίας τὸ εἶδος ἐπιτηδεύτερος.

πγ'. Ἄνευ τῆς θείας συγχωρήσεως, οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δαίμονες κατ' οὐδὲν ὑπουργεῖν δύνανται τῷ διαβόλῳ. Οἶδε γὰρ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὅπως μετὰ τῆς δεούσης φιλανθρώπου καὶ ἀγαθῆς προνοίας συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ διὰ τῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν, τὰς ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν, διαφόρους ποιεῖσθαι τιμωρίας· καὶ δηλοῖ τοῦτο σαφῶς, ἢ περὶ τοῦ Ἰὼβ συγγραφῆ μὴ δυνάμενον τῷ Ἰὼβ παντελῶς προσπελάσαι τὸν διάβολον ἀναγρομένην, δίχα τοῦ θεοῦ βουλήματος.

πδ'. Ἐνυπόστατος πίστις ἐστίν, ἢ ἐνεργῆς καὶ ἐμπρακτος, καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐν τοῖς πρακτικοῖς (u) δείκνυνται, ταῖς ἐντολαῖς σωματούμενος,

³¹ Job 1, 12.

* Cf. qu. 26. ad Thalass.

(u) Ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Distincti ubique practici καὶ contra θεωρητικούς, qui scilicet student actioni,

530 80. Diabolus, Dei et hostis et ultor est. Hostis quidem, dum tanquam odio in eum incitatus, exitiosam erga nos homines habere videtur dilectionem, eorum affectuum modis qui ex voluntate sunt, voluptatum illecebra auctor scilicet nostrae voluntati existens, ut aeternis bonis anteponat temporanea: quibus totam animi cupiditatem astu rapiens, a divina nos prorsus charitate, Creatoris sponte hostes constituit, abjungit. Ultor autem, cum nudato, quo nos prosequitur, odio, velut jam ei per peccatum factos obnoxios, ad poenam deposcit. Nulla enim re aequè delectatur diabolus, ac hominis supplicio. Ubi autem id illi concessum fuerit, alia aliis succedentia mala, quae invitis durus exactor infligat, excogitans, turbinis in morem illis immaniter ingruit, in quos Dei permissione accepit potestatem: non quod Dei mandatum implere velit, sed hoc etiam atque etiam satagens, ut sui in nos odii alat virus; quo nempe ingenti arumnarum dolorumque pondere praë debilitate fatiscens animus divinae abs se spei virtutem abscondat; qui videlicet corruptionis loco ac disciplinae, quae molesta eveniunt ac inferuntur, in impietatis argumentum vertat.

81. Cum ii, qui actionis habitum, ac contemplandi scientiam nacti sunt, ad captandam ex hominibus gloriam haec colunt; nempe virtutum modos conspicuo gestu atque habitu adumbrantes, sapientiaeque ac scientiae duntaxat sermones absque operum justitia loquentes; velutque virtutis ac scientiae nomine, quo tuent fastu, aliis ostentantes; convenientibus merito laboribus traduntur: ut per tormenta ac mala, quam ex inani jactantia stultaque sui opinione nesciverant, sensus modestiam (id est, humilitatem) vel sero addiscant.

82. Quisque daemonum pro subjecta sibi atque indita idoneitate, ad hanc illamve inferendam tentationem ministrat. Alius enim aliud incendit vitium, aliusque alio palam sceleratior est, atque ad hoc illudve vitii genus magis idoneus.

83. Ne ipsi quidem daemones, aliter quam Dei permissione, ullo modo diabolo ministrare possunt. Novit enim Deus qua ratione, qua par est clementia benignissimaque providentia diabolo permittat, ut per suos ministros, eorum quae peccavimus exigat poenas. Ac perspicue 531 declarat, quae conscripta exstat Jobi historia; qua memoria proditum est, non potuisse diabolus omnino, praeterquam Dei nutu, Jobum aggredi, aut illi propinquare ³¹.

84. Fides ipsa vere existens, efficax est et actiosa; qua Dei sermo, in his qui actionem colunt, mandatis corporatus patescit: per quae ut sermo

et qui contemplationi. Nihil bene Picus; Dum res geruntur, patet. Imo, In ipsis qui colunt actionem,

Vanity.

tempted by trial.

deum - vic.

deum under divine Providence.

ac Verbum, eosdem actionis cultores ad Patrem, A in quo per naturam est, sursum adducit.

85. Vitæ conversionem cultumque angelicum, ac spontaneum animi cum corpore divortium, divi- næque in spiritu instaurationis ortum, Novi Te- stamenti profitetur mysterium. Spiritalem porro circumcisionem vocare moris est divinae Scripturæ, quod libidiosa animi ad corpus affectio ampu- latur.

86. Deus cum bonus ac benignus sit, malique a nobis atque vitii semen prorsus extirpare velit (voluptatem scilicet ac libidinem, quæ a divina charitate animum subduxit), diabolo, ut labores nobis et supplicia inferat, permittit; quo nimirum simul ac semel, tum ejus quæ antecessit, volupta- tis virus per labores animo abstergat, tum vero adversum hujus ævi res, ac quæ soli sensui blan- dianur, odium nobis perfectamque abhorrentis animi displicentiam, ingerat; ut quarum usus, præter pœnam, majoris nihil commodi habeat : idque demum agens, ut illius ultrix, hominumque propensior odio potentia, ipsa, mala infligendo, ad virtutem, eos qui sponte ab ea prolapsi sint, cogat et reducat.

87. Decens plane æquumque est, ut qui pravas diaboli suggestiones, ut sponte peccarent, libentes animo susceperunt, ab eo puniantur. Etenim dia- bolus tum per voluntarios affectus ac passiones voluptatis sator est, tum doloris ac cruciatus per involuntarios inflictor et actor.

88. Mens contemplationi dedita atque sapiens, idcirco hand raro plectenda diabolo traditur, qui juste ei labores ærumnasque seu ciades inducat, ut discat magis per mala, quæ patitur, patienter ferendo ac sustinendo philosophari, quam ut super- flue, iis, quæ non sunt, superbiendo, evane- scat.

89. Qui ob læsam Dei gratiam patitur, dum sanantis eum divinae providentiæ rationem agnove- rit, tum illata mala gratias agendo gaudio suscipit, tum cujus 532 gratia punitur, delictum corrigit. Qui vero ejus medicinæ sensum non percipit, tum a concessa gratia juste removetur, tum libidinum ac vitiorum confusiõni traditur, in hoc desertus ut ipso patret opere, quorum animo desiderium D habebat.

90. Quisquis, eorum quæ illi delicta commissa sunt, sensu adductus, sponte, qua decet gratiarum actione, ærumnis graves tentationes quæ invitos excipiunt, ut suscipiat, in animum inducit, virtute habitu atque gratia non ejicitur; ut qui sponte regis Babylonis jugum subierit, ac velut delicto facturis satis pœnamque luens, non abnuat, quæ illi pœnæ inferuntur : sed in illis manens, regi quidem Babylonis tributo solvit ³², violentos ex

³² Jerem. xxvii, 6 seqq.

quos statim τοὺς πράττοντας vocat. Alibi pluribus explicat Maximus, esse actionem, ac virtutis opera, velut corpus hominis spiritualis; ipsum intellectum

A δι' ὧν ὡς Λόγος πρὸς τὸν ἐν ᾧ κατὰ φύσιν ἐστίν, ἀνάγει Πατέρα τοὺς πράττοντας.

πς'. Ζωῆς μετάθεσιν καὶ λατρείαν ἀγγελικὴν, καὶ πρὸς σῶμα ψυχῆς ἐκουσίον ἀλλοτριῶσιν, καὶ τῆς ἐν πνεύματι θείας μεταποιήσεως γένεσιν, τὸ τῆς Νέας Διαθήκης καταγγέλλει μυστήριον. Πνευματικὴν δὲ περιτομὴν ὁ λόγος οἶδε καλεῖν, τὴν τῆς ἐμπα-θοῦς σχέσεως πρὸς σῶμα τῆς ψυχῆς ἐκτομήν.

πς'. Ἀγαθὸς ὑπάρχων ὁ Θεὸς, καὶ θέλων ἡμῶν ἐκτίλαι παντελῶς τὸ τῆς κακίας σπέρμα τὴν ἡδο- νήν, τὴν τὸν νοῦν τῆς θείας ἀποσυλήσασαν ἀγάπης, συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ πόνους ἡμῖν καὶ τιμωρίας ἐπα-γαγεῖν κατὰ ταῦτόν καὶ τῆς προλαβούσης ἡδονῆς τὸν ἴον, διὰ τῶν πόνων τῆς ψυχῆς ἀποξέων, καὶ πρὸς τὰ παρόντα καὶ μόνην τὴν αἰσθησιν σαίνοντα, μίσος ἡμῖν καὶ τελείαν ἀποδιάθεσιν, ὡς μηδὲν τιμω-ρίας πλέον εἰς κέρδος κεκτημένα κατὰ τὴν χρῆσιν, ἐμποῖησαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἐκείνου τιμῶν δύ-ναμιν καὶ μισάνθρωπον, τῆς πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγω-γῆς περιστατικὴν αἰτίαν ποιήσασθαι τῶν αὐτῆς ἐκουσίως ἀπολοισθησάντων.

πς'. Πρέπον ἐστὶ καὶ δίκαιον ὑπὸ τοῦ διαβόλου κολάζεσθαι, τοὺς τὰς αὐτοῦ πονηρὰς ὑποθήκας τῶν ἐκουσίων ἀμαρτημάτων ἡδέως δεξαμένους. Καὶ γὰρ καὶ ἡδονῆς ἐστὶ διὰ τῶν ἐκουσίων παθῶν πορεύς ὁ διάβολος, καὶ ὀδύνης διὰ τῶν ἀκουσίων ἐπαγω-γεύς.

πη'. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς καὶ γνωστικὸς, πρὸς τι-μωρίαν ἐκδίδεται διὰ τοῦτο πολλάκις τῷ διαβόλῳ, πόνους αὐτῷ δικαίως ἐπάγοντι καὶ συμφορὰς, ἵνα μάθη πάσχων περὶ καρτερίας μάλλον καὶ πόνων ὑπομονῆς φιλοσοφεῖν, ἢ διακενῆς τοῖς οὐκ οὔσιν ὑπερηφάνως ἐμματαίτζειν.

πθ'. Ὁ πάσχων ὑπὲρ χάριτος [fort. ὑπὲρ θείας ἐντολῆς] Θεοῦ παραθαθείσης, ἐὰν ἐπιγνῶ τῆς ἰωμέ-νης αὐτὸν θείας προνοίας τὸν λόγον τὴν τε συμφορὰν εὐχαρίστως δέχεται χαίρων, καὶ τὴν ὑπὲρ ἧς παι-δεύεται διορθοῦται πλημμέλειαν · ὁ δὲ ταύτης ἀναι-σθητῶν τῆς λατρείας, τῆς τε δοθείσης ἐνδίκως ἀπ-άγεται χάριτος καὶ τῆ συγχύσει τῶν παθῶν παραδίδο-ται, πρὸς τὴν πράξιν ἐλθεῖν καταλιμπανόμενος, ὧν ἐνδιαθέτως εἶχε τὴν ἔφεσιν.

κ'. Πᾶς ἀνεχόμενος ἐκουσίως ἐκ τῆς τῶν αὐτῷ πεπραγμένων συναισθήσεως, δέξασθαι τὰς ἐπιπόνους τῶν ἀκουσίων ἐπιφορὰς πειρασμῶν, μετὰ τῆς δεού-των εὐχαριστίας, οὐκ ἐξοικίζεται τῆς κατ' ἀρετὴν ἕξεός τε καὶ χάριτος, ὡς ὑπελθὼν ἐκουσίως τὸν ζυ-γὸν βασιλέως Βαβυλῶνος, καὶ ὡς χρεὸς ἀποτινύς, τὰς τῶν βασάνων ἐπιφορὰς καταδεχόμενος · ἀλλ' ἐν αὐταῖς μένων, τελεῖ τῷ μὲν βασιλεῖ Βαβυλῶνος, τοὺς ἐκ τοῦ παθητοῦ τῆς φύσεως βίαιους πόνους, καὶ τὴν

et contemplationem, velut aximam, quæ se mutuo ad ejus perfectionem indigeant.

πρᾶκτικὴ
πὸς ἀγγελικὴς
ἀπονοίας

δὲν -
πρᾶξι -
καὶ

δὲν τὸν
ἐκ τῆς

ἀπονοίας
ἐπιφορῶν

ἐπιφορῶν
ἐπιφορῶν

ἐπ' αὐτοῖς κατὰ διάνοιαν ὡς ὀφειλέτης αὐτῶν διὰ τὰς ἀπολαβούσας πλημμελείας, συγκατάθεσιν τῷ δὲ Θεῷ, προσφέρων διὰ λατρείας ἀληθινῆς, τῆς ταπεινῆς λέγω διαθέσεως, τὴν τῶν παρημελημένων διόρθωσιν.

14'. Ὁ τὴν κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ πρὸς διόρθωσιν ἐπαγομένην αὐτῷ διὰ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφορᾶν, εὐχαρίστως μὴ καταδεχόμενος καὶ τὴν ἐπὶ τῷ δοκεῖν δίκαιος εἶναι, μεταγνοῦς, οὐκ ἀποτιθέμενος οἴησιν, ὡς τοῖς θεοῖς τῶν δικαίων κριμάτων ἀντιπίπτων θεσπίσμασι, καὶ μὴ καταδεχόμενος ἐκουσίως ὑπὸ τὸν ζυγὸν γενέσθαι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος κατὰ τὴν θείαν διαταγὴν, εἰς αἰχμαλωσίαν παραδίδοται καὶ κλοιοῦς καὶ δεσμὰ καὶ λοιμὴν καὶ θάνατον καὶ μάχαιραν, καὶ τῆς ἰδίας παντελῶς ἀποικίζεται γῆς. Πάντα γὰρ ταῦτα, καὶ τούτων πλείονα, ὁ τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ὡς ἰδίας γῆς ἐξοικιζόμενος ἔξωθεν πάσχει· διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν ἐξ ὑπερηφανίας καὶ ματαίας οἰήσεως τὰς ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησεν ἐκτινῦς δίκας, ἐν θλίψεσιν εὐδοκῆσαι καὶ ἀνάγκαις καὶ στενοχωρίαις κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἦδει γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος, φυλακτικὴν τῶν θείων κατὰ ψυχὴν ἠθασυρῶν ὑπάρχουσιν, τὴν ἐκτὸς περὶ τὸ σῶμα συνισταμένην διὰ τῶν πόνων ταπεινῶσιν καὶ διὰ τούτου στέργων ὑπέμενε, καὶ διὰ ἑαυτὸν, καὶ τοὺς οἷς ἀρετῆς καὶ πίστεως προέκειτο τύπος· ἵνα κἂν ὡς ὑπεύθυνοι πάσχωσι κατὰ τὸν ἐπιτιμηθέντα Κορίνθιον, εἰς παρηγορίαν ἔχωσι καὶ ὑπομοιῆς μίμησιν τὸν ἀνευθύτως πάσχοντα.

erat; ut vel reorum more patientes, velut ille Corinthius ³³ multæ addictus atque punitus, consolationis argumento æmulandæque patientiæ eum haberent, **533** qui et insons patiebatur.

15'. Ὁ μὴ τοῖς σχήμασι τῶν ὀρατῶν ἐναπομένον διὰ τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ κατὰ νοῦν τοὺς λόγους αὐτῶν ἀναζητῶν, ὡς νοητῶν τύπους (v) ἢ λόγους αἰσθητῶν θεώμενος κτισμάτων, οὐδὲν ἀκάθαρτον εἶναι τῶν ὀρωμένων διδάσκειται· πάντα γὰρ φύσει καλὰ λίαν καθέστηκεν.

16'. Ὁ τῆ κινήσει τῶν αἰσθητῶν μὴ συναλλοισύμενος, ἀκίβδηλον τὴν τῶν ἀρετῶν μετέρχεται πράξιν. Ὁ δὲ τοῖς αὐτῶν σχήμασι μὴ διατυπώσας τὸν νοῦν, τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων ἀπειλήσας δόξαν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων τῆ διανοίᾳ παραδραμῶν, ὡς ἄριστος θεολόγος, μετὰ ταύτην ἀγνώστως τῆ μονάδι προσέβαλε.

17'. Πᾶς θεωρητικὸς νοῦς, ἔχων τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, ἐν ἑαυτῷ τῆς φαινομένης κτίσεως ἀποκτείνας τὴν κίνησιν, καθάρθωσεν ἀρετὴν· καὶ τῶν αἰσθητῶν σχημάτων ἑαυτοῦ τὴν φαντασίαν ἀποτεμῶν, τὴν ἐν τοῖς λόγοις τῶν

natura patibili ac obnoxia, labores, mentisque in eos consensum, tanquam eorum reus, ob ea, quæ jam illi delicta commissa sunt, Deo autem per verum cultum et obsequium (humilem scilicet animi sensum et affectionem) delictorum offert emendationem.

91. Qui secundum Dei indulgentiam ejusque permissu, quæ inducuntur emendationis causa, tentationum invitos excipientium incursu, mala, gratiarum actione non suscipit, nec, pœnitentiæ ductus, inanem jactantiam sui que opinionem, quod sibi justus videatur, deponit, tanquam qui divinis justorum judiciorum decretis obsistat; nec sponte in animum inducat, ut juxta Dei mandatum, regis Babylonis se jugo subjiciat, in captivitatem traditur, catenisque et vinculis et fami et neci gladioque addicitur, atque omnino patria sedibusque suis ejicitur. Hæc enim omnia, atque his plura patitur, qui velut terra sua, virtutis scientiæque habitu ablegatur; quod nimirum præ superbia, inanique fastu ac jactantia, peccatorum luens pœnas, nolit sibi juxta divinum Apostolum ³³ in tribulationibus et necessitatibus et angustiis placere, seu boni et æqui hæc ducere. Nec enim latebat magnum Apostolum, quæ exterius circa corpus per labores humilitas conflatur, ejusmodi esse, ut per eam divinis in animo thesauris probe caveatur. Eamque ob rem libens sustinebat, tum sui ipse gratia, tum eorum quibus virtutis ac fidei norma propositus

92. Qui sensus libidine, rerum visibilibus figuris non immoratur, sed earum mente rationes exquirat, tanquam qui intellectilibus formas, aut sensilibus creatorum rationes contueatur, nihil in illis quæ oculis usurpamus, intueendum esse docetur. Cuncta enim natura valde bona existunt ³⁵.

93. Qui una cum rerum sensilibus motu non mutatur, aliusve ex alio efficitur, is veram virtutum actionem colit. Qui vero eorum figuris animo non formatur, veram de rebus nactus est opinionem. Qui autem ipsam rerum essentiam subtili intelligentia prætergressus est, tanquam optimus theologus, ignota ratione illa superata, animum unitati adjecit.

94. Mens omnis contemplatione provecta, gladium spiritus habens, quod est verbum Dei ³⁵, in se ipsa perempto creaturæ oculis conspicuæ motu, virtutem adeptæ est; sensilibusque figurarum a se abscissa cogitatione, in rerum rationibus positam

³³ II Cor. vi, 4. ³⁴ I Cor. v, 5. ³⁵ Gen. i, 31. ³⁶ Ephes. vi, 17.

* Cf. Ad Thal. q. 28.

(v) Τοὺς λόγους αὐτῶν ἀναζητῶν, ὡς νοητῶν τύπους· Eorum mente exquirat rationes, ut intellectualibilibus formas. Ex sensilibus enim, sic spiritaliter lectis eorum rationibus, assurgimus ad νοητὰ, res spirituales et quæ sola mente intelliguntur. Hæc Picus prius ἀφιλοσόφως. Sed qua de his dicuntur,

Eadem iterum.

ut intellectualium typis. Intellectualium νοητῶν est, sive mentium, νοητῶν, eorum quæ ab illis intelliguntur, ac velut eorum cibus surt, uti exponit Dionys. Sic tamen passim interpretes confundunt; superiora vero, nemo ita reddit ut Picus, qui nec errorem seq. cap. mutavit.

trial
purif.

Nature
good to
man.

unitas
cordis
Pecunia
Theologia

veritatem invenit; qua naturalis speculatio seu contemplatio consistit: rerum denique superata substantia, divinae ac insuperabilis unitatis lumine collustratur, in quo verae theologiae mysterium constitutum est.

95. Unicuique Deus, pro subjecta illi de Deo opinionione manifestatur. his quidem qui desiderio terrenam superaverunt compositionem, viresque animi pari inter se virtute, secundum unam eandemque jugis motus circa Deum agitationem naeti sunt, tanquam unitas atque Trinitas apparet, quo et propriam existentiam ostendat, et illius modum mystice doceat. Quibus autem appetendi vis circa terrenam solummodo compositionem versatur, viresque animi non alias aliis devinctas habent; non illis apparet ut ipse est, sed ut illi se habent; ostendens ambabus manibus terrenum amplexos binarium; quo mundus corporeus, velut ex materia et forma concretus, consistit.

96. Divinus Apostolus, alias aliasque unius Spiritus sancti operationes seu afflatus, alia atque alia vocat dona, quae unus atque idem operetur Spiritus ³⁷. Siquidem igitur juxta mensuram fidei in unoquoque datur manifestatio Spiritus, ea ratione qua doni illius participatio praestatur: nimirum singuli fideles pro fidei modulo, subjectaque illis animi dispositione, **534** commensam recipiunt Spiritus operationem afflatumque, tribuentem eis convenientem habitum, ad hujus illiusve mandati executionem.

97. Quemadmodum alius accipit sermonem sapientiae, alius vero sermonem scientiae, alius autem fidei: aliusque aliud quid eorum donorum Spiritus, quae magno Apostolo recensita sunt ³⁸: sic alius quidem per Spiritum, donum accipit perfectae ac immedie in Deum charitatis nihilque terrenum habentis, secundum certam fidei rationem; alius vero per eundem Spiritum, donum perfectae erga proximum dilectionis, aliusque aliud quid secundum eundem Spiritum, uti dicebam; sic nimirum ut singuli proprium in actu ac exercitum habeant donum. Omnem enim mandati in actu ac exercitum habitum, Spiritus dicit esse donum.

98. Domini baptisma est, voluntatis nostrae erga mundum hunc sensibus objectum ex toto extinctio: calix vero, ipsius quoque praesentis vitae nostrae veritatis causa abdicatio.

99. Domini baptisma, laborum virtutis causa sponte animi proposito susceptorum, figura est; quorum ope dilutis conscientiae sordibus, spontaneam erga res oculis subjectas mortem suscipimus: calix vero, earum quae adverso aliquo casu invita voluntate, veritatis causa tentationes appetunt, typum praefert; per quas, ipsi quoque vitae divi-

³⁷ I Cor. xii, 4. ³⁸ ibid. 8-12.

* Ad Thal. q. 29.

(x) Τῶν ἐν περιστάσεως ἐπανισταμένων ἀνοσιῶν περιστάσεων. Nihil bene Picus, ratione circumstantiarum; ut et quod statim sequitur, τὸν

ἄντων εὔρεν ἀλήθειαν, καθ' ἣν ἡ φυσικὴ θεωρία συνέστηκε· καὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων ὑπεράνω γενόμενος, τὸν τῆς θείας καὶ ἀμάχου μονάδος δέχεται φωτισμὸν, καθ' ὃν τῆς ἀληθοῦς θεολογίας συνέστηκε τὸ μυστήριον.

λε'. Ἐκάστῳ κατὰ τὴν ὑποκειμένην αὐτῷ περὶ Θεοῦ δόξαν, ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται· τοῖς μὲν κατ' ἔφεσιν τὴν ὑλικὴν περάσσει σύνθεσιν, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἰσοδυναμούσας ἀλλήλαις κεκτημένοις κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀεικινήσιαν περὶ Θεοῦ, ὡς μονὰς ἐκφαίνεται καὶ Τριάς, ἵνα καὶ τὴν οικειὰν ὑπαρξίν παραδείξειε, καὶ τὴν αὐτῆς τρόπον μυστικῶς ἐκιδιδάξειε. Τοῖς δὲ περὶ μόνην τὴν ὑλικὴν σύνθεσιν ἔχουσι κινουμένην τὴν ἔφεσιν, καὶ ἀλλήλαις ἀσυνδέτους τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις κεκτημένοις, οὐχ ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς εἰσὶν ἐμφανίζεται, δεικνύς ὅτι τῆς ὑλικῆς δυάδος ἀμφοῖν ἐπελάθοντο ταῖν χερσῶν· καθ' ἣν ὁ σωματικὸς, ὡς ἐξ ὕλης καὶ εἰδούς, συνέστηκε κόσμος.

λς'. Ὁ θεὸς Ἀπόστολος, τὰς διαφόρους ἐνεργείας τοῦ ἐνὸς ἀγίου Πνεύματος, χάρισματά λέγει διάφορα, ὅφ' ἐνὸς δηλονότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργούμενα Πνεύματος. Εἰ τοίνυν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐν ἐκάστῳ πίστεως δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ τοιοῦδε χάρισματος, ἕκαστος τῶν πιστῶν δηλονότι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, συμμεμετρημένην δέχεται τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνεργείαν, χαριζομένην αὐτῷ τῆσδε ἢ τῆσδε τῆς ἐντολῆς τὴν ἀρμόζουσαν πρὸς ἐνεργείαν ἔξιν.

λς'. Ὡς περὶ ὁ μὲν λαμβάνει λόγον σοφίας, ὁ δὲ λόγον γνώσεως, ἕτερος δὲ, πίστεως, καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἀπηριθμημένων τῷ μεγάλῳ Ἀποστόλῳ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος· οὕτως ὁ μὲν δέχεται διὰ τοῦ Πνεύματος χάρισμα τῆς τελείας καὶ ἀμέσου πρὸς Θεοῦ καὶ μηδὲν ἐχούσης ὑλικὴν ἀγάπης, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως· ἕτερος δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, τῆς τελείας ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον χάρισμα· ἄλλος δὲ ἄλλο τι, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ὡς ἔφην, ἔχοντος ἐκάστου ἐνεργούμενον τὸ οικεῖον χάρισμα. Πᾶσαν γὰρ ἐντολῆς ἔξιν ἐνεργουμένην, Πνεύματος εἶναι χάρισμα λέγει.

λη'. Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμά ἐστίν, ἡ παντελής πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον τῆς προαιρέσεως ἡμῶν νέκρωσις· τὸ δὲ ποτήριον, καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς παρουσίας ζωῆς ὑπὲρ ἀληθείας καθέστηκεν ἄρνησις.

λη'. Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμα, τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς κατὰ πρόθεσιν ἐκούσιων καὶ ἡμετέρων πόνων, τύπος ὑπάρχει· δι' ὧν τὰς κατὰ συνείδησιν ἀποβύπτουτες κηλίδας, τὸν πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς προαιρέσεως ἐκούσιον καταδεχόμεθα θάνατον· τὸ δὲ ποτήριον, τῶν ἐκ περιστάσεως παρὰ προαίρεσιν ἐπανισταμένων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀκούσιων πειρασμῶν (x)

περιστατικὸν τῆς φύσεως θάνατον, circumstantem naturam mortem. Est enim περίστασις hoc loco, non circumstantia, sed quod Hesyech. Varin. et alii expli-

Deus per
quod dicitur

quod dicitur
quod dicitur
multiplicitate

h. spiritus

h. spiritus
superior

Baptisma
martyrii

Baptisma
Lordi

τύπος ἐστὶ· δι' ὧν καὶ αὐτῆς προκρίνοντες τὸν ἄβειον πόθον τῆς φύσεως, ἐκόντες τὸν περιστατικὸν ὑπερχόμεθα τῆς φύσεως θάνατον.

ρ'. Ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν τὸ βάπτισμα πρὸς τὸ ποτήριον· ὅτι τὸ μὲν βάπτισμα, ὑπὲρ ἀρετῆς πρὸς τὰ ἡδέα τοῦ βίου νεκρὰν ἐργάζεται τὴν προαίρεσιν· τὸ δὲ ποτήριον, τὴν ἀλήθειαν καὶ αὐτῆς προκρίνειν παύσει τῆς φύσεως τοῦ εὐσεβεῖς.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

α'. Πρῶτερον τοῦ βαπτίσματος ἔθετο τὸ ποτήριον, ὅτι διὰ τὴν ἀλήθειαν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀρετὴν ἢ ἀλήθειαν. Ὅθεν ὁ διὰ τὴν ἀλήθειαν πράτων τὴν ἀρετὴν, κενοδοξίας οὐ τιτρώσκειται βέλεσιν· ὁ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀρετῆς ἔνεκεν ἐπιτηδεύων, σύνιοκον ἔχει τῆς κενοδοξίας τὴν οἴσιν.

β'. Ἀλήθειαν μὲν εἶναι λέγει, (y) τὴν θεῖαν γνῶσιν· ἀρετὴν δὲ, τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας τῶν ἐφιεμένων αὐτῆς ἀγῶνας. Ὁ τοίνυν γνώσεως ἔνεκεν, ἀρετῆς ὑπομένων πόνους, οὐ κενοδοξεῖ, γινώσκων ἀπερίληπτον εἶναι φύσει τοῖς πόνους τὴν ἀλήθειαν· τοῖς δευτέροις γὰρ οὐ περιγράφεται φύσει τὸ πρῶτον. Ὁ δὲ τὴν γνῶσιν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας ἐπιτηδεύων, πάντως κενοδοξος ὡς εἰληφέναι δοκῶν τοὺς στεφάνους πρὸ τῶν ἰδρώτων· οὐκ εἰδὼς ὅτι διὰ τοὺς στεφάνους οἱ πόνου, ἀλλ' οὐ διὰ τοὺς πόνους οἱ στέφανοι· φύσει γὰρ ἀμελέτητος πᾶσα καθέστηκε μέθοδος, τοῦ δι' ὃ πέφυκεν ἐξανουθέντος, ἢ ἀνουσθῆναι

eo peracto cujus gratia erat, aut quod peractum esse existimetur.

γ'. Ὁ μόνον τῆς γνώσεως τὴν μορφήν, ὅπερ ἐστὶν ὁ φιλόσ λόγος· καὶ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἐστὶ τὸ φιλὸν ἦθος, ἐπιτηδεύων, Ἰουδαῖός ἐστι καὶ αὐτός, ἀληθείας τύποις φυσιοῦμενος.

δ'. Ὁ πᾶσαν τὴν φαινομένην τοῦ νόμου λατρείαν μὴ κατ' αἰσθησιν ὁρῶν, ἀλλὰ ταῖς κατὰ νοῦν ἐφ' ὁδοῖς ἕκαστον τῶν ὁρωμένων συμβόλων διασκοπήσας, τὸν ἐν ἑκάστῳ κεκρυμμένον θεοτελεῖ Λόγον ἐκδιδασκόμενος, ἐν τῷ νόμῳ τὸν Θεὸν εὕρισκει, καλῶς ψηλαφῶν διὰ τῆς νοερᾶς δυνάμεως, ὡς ἐν φορυτῷ, τῇ ὕλῃ τῶν νομικῶν διατάξεων, εἴ που κεκρυμμένον εὔροι τῇ σαρκὶ τοῦ νόμου, τὸν τὴν αἰσθησιν διαφεύγοντα παντελῶς μαργαρίτην Λόγον.

ε'. Καὶ ὁ τὴν φύσιν δὲ τῶν ὁρωμένων μὴ τῇ αἰσθησει μόνῃ περιγράφων, ἀλλὰ κατὰ νοῦν σοφῶς τὸν

39 Marc. x, 53.

cant, Ὀλίφης, ἀνάγκη, μέριμνα· quod et saepius redditur illa vox, Afflictio, necessitas, arumna, afflictus rerum casus. Haec enim sunt, quae illum efficiunt calicem, qui non nostra voluntate assumitur, sed exterius Deo auctore, vel saltem, eo permittente, adhibetur: quem ipsum tamen oblatum sponte acceptare debemus, inque eum modum, τὸν περιστατικὸν φύσεως θάνατον ὑπέρχεσθαι: mortem scilicet, qua sic malis atque aerumnis naturae vita exstinguatur, Dei desiderio obire.

(y) Ἀλήθειαν εἶναι λέγει. Non uno loco sic

num amorem praefereutes, sponte in vitae mali adversisque positam naturae mortem sustinemus.

400. Baptisma inter et calicem hoc refert, quod baptisma, virtutis causa, ad delectabilia vitae quod attinet, voluntatem emortuam reddit: calix vero, ut Dei cultores ipsi quoque naturae veritatem praeferrant, auctor existit.

CENTENARIUS ALTER.

1. Priorem baptismate calicem posuit 39, quod nimirum virtus propter veritatem, at non propter virtutem veritas sit. Qui igitur veritatis causa virtute fungitur, inanis gloriae jaculis non vulneratur: qui autem virtutis causa veritatem colit, inanis gloriae contubernalem animi elationem habet suique vanam existimationem.

2. Veritatem quidem, divinam scientiam esse dicit: virtutem vero, eorum pro veritate certamina, qui eius desiderio tenentur. Qui igitur scientiae causa virtutis labores sustinet, non laborat inani gloria, qui natura comprehendi non posse veritatem laboribus sciat. Quod enim natura primum est, his quae secunda sunt, non circumscribitur. Qui vero scientiam ob labores pro ea exilandos sectatur, omnino inanis gloriae morbo tenetur, qui ante sudores, nactum se coronas arbitretur: nempe ignorans esse labores, ut assequaris coronas; at non ita coronas propter labores. Cessat enim suoapte genio omnis methodus artisque ratio,

3. Qui solam scientiae formam sectatur, quod est nudus sermo; ac veritatis imaginem, quae est simplex morum honestas, ipse quoque veritatis figuris animo tumens, sibi que placens, Judaeus existit.

4. Qui conspicuum omnem legalem cultum, non ex sensus ratione videt; sed mentis intentionibus visibilia quaeque symbola considerat, qui in eis singulis occultum Deo perfectum Verbum doceatur, Deum in lege invenit: pulchre mentis facultate palpans, num usquam, ceu in congerie (legatum scilicet constitutionum materia) in legis carne abditum nancisci queat, qui sensus vim penitus fugit, unionem; hoc est, Verbum.

5. Quin is quoque qui naturam rerum oculis subjectarum non solo definit sensu; sed quae

* Virtus Veritas (vanity)

Virtus Veritas True false order & interpretation in spirit

* λόγος ψαλο ηθος φιλο

Θαυμά φουσκυ God in law

singulis creatis inest, rationem sapienter scrutatur, **A** Deum invenit, qui ex proposita rerum magnificentia, earum auctorem Deum doceatur ⁴⁰.

6. Quia igitur attrahentis propria discretio est; qui legalia symbola sapienter legens, rerumque conspicuam naturam solenter contuens, Scripturam et creaturam ac seipsum discernit seu dirimit; Scripturam quidem, in litteram et spiritum; creaturam vero, in rationem et superficiem; seipsum autem, in mentem et sensum: ac ex Scriptura quidem, spiritum; ex creatura vero, rationem, ex se ipso autem mentem assumpserit, hæcque alia aliis insolubili nexu devinixerit, Deum invenit; quippe qui Deum in Mente et Ratione (seu Verbo) et Spiritu existentem, uti decet ac per facultatem licet, agnovit, cunctis liberatus quæ sunt seducendo, inque innumeras errore opiniones trahunt, nimirum a littera, superficie et sensu, in quibus diversa quantitas 536 est ac unitati contraria. Sin autem quis legis litteram, rerumque oculis subjectarum superficiem atque proprium sensum alia aliis nectendo miscuerit, cæcus est manu viam tentans; rerum scilicet Auctoris ignorantia laborans.

7. Divinus magnusque Apostolus definiendo quidnam sit fides, ait: Fides est eorum quæ sperantur substantia, rerumque quæ non videntur, evictio ⁴¹. Sin autem quis etiam definiat, esse bonum internum animoque repositum, aut veram notitiam arcana illa bona demonstrantem, nihil a vero aberraverit.

8. Fides vis est, ut sic loquar, affectiva, seu affectio ac habitudo, qua immediata supra naturam credentis cum Deo, cui creditur ac qui creditur, perfecta unio præstetur.

9. Quia igitur homo ex anima existens et corpore, duabus jactatur legibus (carnis scilicet et spiritus) ac quidem carnis lex, in sensu viget; lex autem spiritus, in mente: lexque adeo carnis in sensu vigens, terrenis addicere habet; lex vero spiritus, ipsa in mente vigens, immediate cum Deo copulat; merito: Qui non discretus fuerit in corde suo ⁴²; hoc est, non discreverit in mente sua; seu immediatam cum Deo unionem, quæ est per fidem, non diviserit, tanquam qui imperturbati animi (quin et jam deus per fidem) unione factus sit, dicit monti huic: Transi, et transibit ⁴³: quo modo loquendi, velut ipsum digito sensum ac legem carnis ostendit, gravem illam ac difficile mobi-

⁴⁰ Sap. xiii, 5. ⁴¹ Hebr. xi, 1. ⁴² Marc. ii, 23. ⁴³ ibid.

* Conf. ad Thal. q. 35.

(2) Κατὰ τὴν αἰσθησιν ἐνεργούμενος. Exponit ipse Maximus eam vocem active, per hoc quod dicit: κατὰ τὴν αἰσθησιν, κατὰ τὸν νοῦν κέκτηται τὴν ἐνέργειαν; sicque optime intelligitur quod de charitate Galat. v. Δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. Per charitatem operans, ut non male Erasmus. nihil distantiae Vulg. quæ per charitatem operatur: quem nec ita barbare locutum existimandum, ut passiva

ἐν ἐκάστῳ κλίτματι λόγον ἐρευνώμενος, εὐρίσκει Θεόν, ἀπὸ τῆς προβεβλημένης τῶν ὄντων μεγαλοφυίας, τὴν αὐτῶν τῶν ὄντων διδασκόμενος αἰτίαν.

5'. Ἐπειδὴ τοίνυν ἴδιον τοῦ ψηλαφῶντος ἢ διακρισῆς ἐστίν· ὁ τὰ νομικὰ σύμβολα γνωστικῶς ἐπερχόμενος, καὶ τὴν φαινομένην τῶν ὄντων φύσιν ἐπιστημονικῶς θεώμενος, διακρίνων τὴν Γραφὴν καὶ τὴν κτίσιν καὶ ἑαυτὸν, τὴν μὲν Γραφὴν, εἰς γράμμα καὶ πνεῦμα· τὴν δὲ κτίσιν, εἰς λόγον καὶ ἐπιφανείαν· ἑαυτὸν δὲ, εἰς νοῦν καὶ αἰσθησιν· καὶ τῆς μὲν Γραφῆς, τὸ πνεῦμα· τῆς δὲ κτίσεως, τὸν λόγον· ἑαυτοῦ δὲ, τὸν νοῦν λαβὼν, καὶ ἀλλήλους ἀλύτως ἐνώσας, εὔρε Θεόν· ὡς ἐπιγνοῦς καθὼς δεῖ, καὶ δυνατόν ἐστι, τὸν Θεόν, τὸν ἐν Νῶ καὶ Λόγῳ καὶ Πνεύματι· πάντων τῶν πλανῶντων καὶ εἰς μυρίας δόξας κατασφρόντων ἀπαλλαγείς, λέγω δὲ γράμματος καὶ ἐπιφανείας καὶ αἰσθήσεως, ἐν οἷς ἡ διάφορος ὑπάρχει ποσότης, καὶ τῆς μονάδος ἀντίθετος. Εἰ δὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, καὶ τὴν τῶν ὀρωμένων ἐπιφανείαν καὶ τὴν οἰκείαν αἰσθησιν ἀλλήλους τις πρὸςπλέξας συμφύρη, τυφλὸς ἐστὶ μυωπάων, τὴν τῆς Αἰτίας τῶν ὄντων ἀγνωσίαν νοσῶν.

ζ'. * Ὁ θεὸς καὶ μέγας Ἀπόστολος, τί ἐστὶ πίστις ὀρίζων, φησὶ· Πίστις ἐστίν, ἐλπίζομένων ὑπόστασις, καὶ πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Εἰ δέ τις καὶ ἐνδιάθετον αὐτὴν ἀγαθὸν ὀρίσαστο, ἢ γινώσιν ἀληθῆ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀποδεικτικὴν, τῆς ἀληθείας οὐ διήμαρτεν.

η'. Ἡ πίστις, δύναμις ἐστὶ σχετικὴ, ἢ σχέσις δραστηκῆ τῆς ὑπὲρ φύσιν ἀμέσου τοῦ πιστεύοντος πρὸς τὸν πιστευόμενον Θεόν, τελείας ἐνώσεως.

θ'. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ὑπάρχων καὶ σώματος, δυσὶ σαλεύεται νόμοις, σαρκὸς λέγω καὶ πνεύματος· καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς νόμος, κατὰ τὴν αἰσθησιν· ὁ δὲ τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸν νοῦν κέκτηται τὴν ἐνέργειαν· καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς ὕλη συνθεῖν πέφυκε, κατὰ τὴν αἰσθησιν ἐνεργούμενος (2)· ὁ δὲ τοῦ πνεύματος κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος, πρὸς τὸν Θεόν ἀμέσως ποιεῖται τὴν ἔνωσιν· εὐκρίτως Ὁ μὴ διακριθεὶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· τοῦτέστιν, ἐν τῷ νοῦ μὴ διακρίνας, ἡγῶν διατεμῶν τὴν διὰ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν γεγεννημένην ἄμεσον ἔνωσιν, ὡς ἀπαθῆς, μᾶλλον δὲ θεὸς ἤδη διὰ τῆς πίστεως τῇ ἐνώσει γεγεννημένος, ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ μεταθῆναι, καὶ μεταθήσεται·

significatione eam vocem acceperit, quidquid velle videatur Hier. Ipsa sane fides est, cui operatio vitæ ascribitur, etsi illi necessaria ad perfectionem comes charitas seu dilectio, sine qua vana est atque mortua, non valens scilicet vera vitæ opera edere, nisi forte inchoatione ac disponendo ad perfectam justitiam ex motione gratiæ.

δεικτικῶς διὰ τοῦ τοῦτο φάναι, τὸ φρόνημα καὶ τὸν νόμον δηλῶν τῆς σαρκὸς, τὸν βαρὺν ὄντως καὶ δυσμετακίνητον, καὶ ὅσον πρὸς δύναμιν φυσικὴν, παντελῶς ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον.

ι'. Τοσοῦτον ἐρρίζωται τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς αἰσθήσεως ἢ τῆς ἀλογίας δύναμεις, ὥστε τοὺς πολλοὺς μὴδ' ἄλλοτι νομίζειν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ σάρκα, δύναμιν πρὸς ἀπύλασιν τῆς παρουσίας ζωῆς τὴν αἰσθησιν ἔχουσαν.

ια'. Πάντα, φησὶ, δυνατὰ τῷ πιστεύοντι, καὶ μὴ διακρινομένῳ. τουτέστι μὴ διαιρουμένῳ τῆς κατὰ νοῦν διὰ πίστεως γεγενημένης αὐτῷ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσεως, διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν αἰσθησιν σχέσιν· ὅσα κόσμου καὶ σαρκὸς τὸν νοῦν ἄλλοτριῶσι· Θεῷ δὲ προσοικειοί, τετελειωμένον τοῖς κατορθώμασι. Τοῦτο γὰρ προσηπακουστέον τῷ, Πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

ιβ'. Ἡ πίστις ἀναπόδεικτος γνῶσις ἐστίν. Εἰ δὲ γνῶσις ἐστίν ἀναπόδεικτος, ἄρα σχέσις ἐστίν ὑπὲρ φύσιν ἢ πίστις, δι' ἧς ἀγνώστως, ἀλλ' οὐκ ἀποδεικτικῶς ἐνούμεθα τῷ Θεῷ κατὰ τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν.

ιγ'. Τὴν ἄμεσον λαβὼν ἔνωσιν πρὸς τὸν Θεὸν ὁ νοῦς, τὴν τοῦ νοεῖν καὶ νοεῖσθαι παντελῶς δύναμιν ἔχει σχολάζουσαν (α). Ὅπηνίκα γοῦν ταύτην λύσει, νοήσας τι τῶν μετὰ Θεὸν, διεκρίθη, τεμὼν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν ἕως ἐστὶ τῷ Θεῷ συνημμένος, ὡς ὑπὲρ φύσιν καὶ τῇ μετέξει Θεοῦ γεγενημένος, καθάπερ ὄρος ἀκίνητον, ἑαυτοῦ τὸν τῆς φύσεως μετατίθησι νόμον.

ιδ'. Ὁ πρὸς εὐσέβειαν εἰσαγόμενος, περὶ τῶν ἔργων διδασκόμενος τῆς δικαιοσύνης, τὴν πρᾶξιν μόνην ἐπιτελεῖ, μετὰ πάσης ὑπακοῆς καὶ πίστεως, καθάπερ σάρκα ἐσθίων τῶν ἀρετῶν τὰ φαινόμενα, τὴν ἠθικὴν δηλονότι παιδαγωγίαν· τοὺς δὲ τῶν ἐντελῶν λόγους, ἐν οἷς ἡ τῶν τελείων ὑπάρχει γνῶσις, τῷ Θεῷ παραχωρεῖ διὰ τῆς πίστεως, μὴ δυναμένος συνεπεκταθῆναι τῶς τῷ μῆκει τῆς γνῶσεως.

ιε'. Ὁ τέλειος, οὐ μόνον τὴν τῶν εἰσαγομένων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν προκοπτόντων διαδρομῶν, οὐκ ἀγνοεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατ' ἐντολὴν γινομένων τούτων λόγους, ἀλλ' ἐκεῖνος πνεύματι πρῶτον διαπύων, πᾶσαν ἐσθίει διὰ τῶν ἔργων τὴν σάρκα τῶν

⁴⁴ Marc. ix, 22.

(α) Τὴν τοῦ νοεῖν καὶ νοεῖσθαι παντελῶς δύναμιν ἔχει σχολάζουσαν. Vacantem, otientem (uti jasi ὑπὲρ νόησιν, mentis cogitatu superior) habet vim animi, quæ se, vel aliud quidvis cogitet aut intelligat; divinum potius patiens illapsam, quo jam deus fiat atque existat. Sic planus Maximi sensus, innumeris illi locis expressus, cunctisque mysticis familiarissimus. Hoc nempe quod hic, ὑπεράνω τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, γενόμενον, τὸν τῆς θείας καὶ ἀμάχου μονῆδος δέχεσθαι φωτισμόν, ut cap. 95 præcedentis Centenarii. Picus contrario sensu, Totis viribus in id incumbit ut intelligat et intelligatur; quod esset ἀσκολάζουσαν, prorsusque abhorret. Verum non satis Pici protecta mens pro mysticorum silentio Deo atque otio ac caligine, cui multum sit ut in-

lem; quodque attinet ad facultatem naturalem, prorsus immobilem ac inconcussam.

10. Sic altas, sensus opera, radices in hominum natura egit irrationalis facultas, ut vulgi longe pars maxima nihil hominem esse existiment, nisi carnem sensu præditam, qua facultate præsentī vita fruatur.

11. Omnia, inquit, possibilia sunt credenti, ac ei, qui non discernitur ⁴⁴, qui scilicet non dividitur a mentis cum Deo per fidem unione, ob animi cum corpore per sensus necessitudinem.

Quæcumque nimirum a mundo ac carne mentem avocant, Deoque virtutibus perfectum conciliant.

B Id enim subaudiendum in eo quod dicitur, Omnia possibilia sunt credenti.

12. Fides, cognitio est indemonstrabilis. Sin autem ita se res habet, ergo fides habitudo natura superior est; per quam ignota ratione, non quæ demonstratione 537 nitatur, Deo unimur, ejus generis unione quæ excedat mentis omnem cogitatum.

13. Animus immediatam cum Deo unionem natura, vim qua intelligit ac intelligatur prorsus vacantem habet. Ubi igitur hanc solverit, eorum quæ a Deo secunda sunt aliquid intelligens, discretus est, dissecta illa unione quæ omni mentis intelligentia superior est: quæ, quandiu cohaeret Deo, tanquam natura superior deusque divino factus commercio, velut mentem immobilem, a se naturæ legem transfert.

14. Qui ad pietatem introducit, in eaque rudimentarius est, cum doceatur justitiæ opera, seculam actionem præstat, qui nimirum cum omni obedientia et fide, veluti carnes, quæ virtutum conspicua sunt (moralem scilicet institutionem) comedat. Mandatorum autem rationes, in quibus perfectorum posita scientia est, Deo permittit per fidem; quod hactenus quanta scientia est, extendi non potest.

15. Perfectus, qui nedum eorum qui introducuntur, sed et proficientium ordinem percurrerit, eorum quæ ab ipso illi præcepta fiunt, rationes non nescit; sed illis prius spiritu interibitis, virtutum omnem carnem, operum ipsa functione

cumbat φυσικῇ θεωρίᾳ, non in Deum vere spirituales excedat. Quod Maximus hic et cap. 11 τὸ διακριθῆ exponit divisus fuerit, longe est a communi explanatione. Vulg. enim, Erasmus. et alii, καὶ μὴ διακριθῆ. Et non dubitaverit: quod ut ita residerent, suasit quod sequitur, ἀλλὰ πιστεύση. quæ est fides miraculorum, cui opponitur hæsitatio illa et diffidentia. Hinc Suid. διακρίνεται, ἀμφιβάλλει, ἀπιστεῖ. Prior significatio magis arrisit Maximo, quod illi visa aptior, in qua sensum mysticum fundaret. Sed et in incredulitate et diffidentia, divisionis quædam sensus est, ex qua etiam illi est, ut obstaculo sit divinæ virtutis, dum sic hæsitans non illi firmiter adheret, sed cogitationibus dividitur.

comedit, eorum motum quæ sensu comite fiunt, ad scientiam mentis provehens.

16. Cum Dominus ait : Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus ⁴⁵; hoc est, primum omnium scientiam veritatis, tumque ut convenientes modos excolatis; palam ostendit divinam solummodo scientiam fidelibus quærendam esse, et quæ illi per opera ornamento est, virtutem.

17. Cum multa fidelibus quærenda sint ad scientiam ac virtutem spectantia; ejusmodi sunt, liberari ab affectibus seu vitiis, tentationum tolerantia, virtutum rationes, operationum modi, propensam animi ad carnem affectionem revelle-re, sensum a necessitudine ad sensilia eorumque libidine avocare, a creatis omnibus mente prorsus secedere. Et, ut summa dicam, alia innumera, quibus a malitia et ignorantia abstinemus, scientiamque ac virtutem præstamus; merito dicit Dominus : Omnia quæcumque petieritis credentes, accipietis ⁴⁶. Omnia prorsus, solaque ea quæ ad Dei agnitionem ac virtutem conducant, solerter ac file **538** quærenda atque petenda Dei cultoribus dicens. Hæc enim omnia in nostras conferunt rationes, omninoque petentibus Dominus tribuit.

18. Qui igitur propter solam fidem (immediatam scilicet cum Deo unionem) omnia ad eam spectantia, et quæ sint illi conciliandæ, quærit, omnino accipiet. Qui autem citra hanc causam alioque fine, sive alia, sive hæc ipsa quæ dicta sunt quæsierit, non accipiet. Non enim credit, sed tanquam infidelis ex divinis sibi gloriam asserit.

19. Qui a peccati labe ac corruptione immunis est, eorum corruptionem, quibus pronum est ut corrumpant, corrumpit. Animi enim ac voluntatis incorruptio, naturæ corruptionem incorruptam, Spiritus in ea gratiâ, per providentiam, servare consuevit, non sinens per contrarias qualitates, interitus illi labem afferri.

20. Cum non una eademque naturæ ac gratiæ ratio sit, haud anxie ambigendum, undenam sanctorum, quidam, modo malis noxiisque superiores existerent, modo illis magis succumberent; cum non lateat, miraculum quidem ad gratiam spectare, malum autem et labem ad naturam.

21. Qui imitandi sedulitate, vigentem conversationis sanctorum habet memoriam; vitiorum affectuumque posita mortificatione, virtutum suscipit vitam.

22. Deus, qui eo modo quo placuit, ante sæcula cujusque discrevit vitam, ad proprium quemque vitæ finem, sive justum, sive injustum ducit.

23. Qua Paulus acceptus caliginosa tempestate est ⁴⁷, violentarum tentationum pondus esse conjicio insulam, firmum ac inconcussam di-

⁴⁵ Matth. vi, 33. ⁴⁶ Matth. xxi, 22. ⁴⁷ Act. xxviii, 2, 7.

* Cf. ad Thalass. q. 34.

** **19** qq. ad Thalass. q. 34. τρόπον ἐνεργεῖται.

ἀρετῶν, πρὸς τὴν κατὰ νοῦν γνῶσιν ἀναβιβάζων, τὴν τῶν γινομένων κατ' αἰσθησιν κίνησιν.

15'. 'Ο Κύριος εἰπὼν, Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· τουτέστι, πρὸ πάντων τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ οὕτω τὴν τῶν καθυκόντων τρόπων ἐξάσκησιν· σαφῶς ἔδειξε, περὶ μόνης τῆς θείας γνώσεως δεῖν ζητεῖν τοὺς πιστεύοντας, καὶ τῆς αὐτὴν κοσμοῦσης διὰ τῶν ἔργων ἀρετῆς.

17'. Ἐπειδὴ πολλὰ τυγχάνει τὰ πρὸς γνῶσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν ζητούμενα τοῖς πιστεύουσιν, ἀπαλλαγὴ παθῶν, ὑπομονὴ πειρασμῶν, ἀρετῶν λόγοι, τρόποι ἐνεργειῶν**, ἐξήλωσις τῆς πρὸς σάρκα τῆς ψυχῆς διαθέσεως, ἀποξένωσις τῆς πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, τοῦ νοῦ παντελῆς ἀπὸ πάντων τῶν γεγονότων ἀναχώρησις. Καὶ ἀπλῶς μυρία ἄλλα εἰσι, τὰ πρὸς ἀποχὴν μὲν κακίας καὶ ἀγνωσίας, κατόρθωσιν δὲ γνώσεως καὶ ἀρετῆς· εἰκότως ὁ Κύριος ἔφησεν, Πάντα ὅσα ἂν αἰτήσθε πιστεύοντες, λήψετε· πάντα ἀπλῶς, τὰ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν συντείνοντα μόνα καὶ ζητεῖν καὶ αἰτεῖν μετ' ἐπιστήμης καὶ πίστews δεῖν εἰπὼν τοὺς εὐσεβεῖς. Ταῦτα γὰρ πάντα συμφέρει, καὶ πάντως δίδωσιν αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὁ Κύριος.

18'. Ὁ τοίνυν διὰ μόνην τὴν πίστιν, ἔχουν τὴν πρὸς Θεὸν ἄμεσον ἔνωσιν, πάντα ζητῶν τὰ πρὸς τὴν ἔνωσιν, πάντως λήφεται· ὁ δὲ ταύτης δίχα τῆς αἰτίας, κἂν ἄλλα, κἂν τὰ προσειρημένα ζητῆ, οὐ λήφεται. Οὐ γὰρ πιστεύει, ἀλλ' οἰκείαν ὡς ἄπιστος διὰ τῶν θείων πραγματεύεται δόξαν.

19'. Ὁ γνώμη τῆς καθ' ἁμαρτίαν καθαρεύων φθορᾶς, φθείρει τὴν τῶν φθείρειν πεφυκότων φθορᾶν. Ἡ γὰρ ἀφθαρσία τῆς προαιρέσεως, τὴν φθορᾶν συντηρεῖν τῆς φύσεως πέφυκεν ἀφθαρτον, κατὰ πρόνοιαν, διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τοῦ Πνεύματος χάριτος, μὴ συγχωροῦσα ταῖς ἐναντίαις ποιότησιν αὐτὴν διαφθεῖρεσθαι.

20'. Ἐπειδὴ φύσεως καὶ χάριτος εἶς καὶ ὁ αὐτὸς οὐκ ἔστι λόγος, οὐκ ἔστιν ἀπορίας ἄξιον, πῶς τινες τῶν ἁγίων, ποτὲ μὲν παθῶν ὑπερεῖχον, ποτὲ δὲ μᾶλλον ὑπέπιπτον πάθει· γινωσκόντων ἡμῶν, ὅτι τὸ μὲν θαῦμα, τῆς χάριτος ἦν· τὸ δὲ πάθος, τῆς φύσεως.

21'. Ὁ διὰ μιμήσεως τὴν μνήμην ἔχων τῆς τῶν ἁγίων ἀναστροφῆς, τὴν μὲν τῶν παθῶν ἀποτίθεται νέκρωσιν· τὴν δὲ τῶν ἀρετῶν ζωὴν ὑποδέχεται.

22'. Ὁ τρόπῳ βούλεται ὁ τὴν ἐκάστου διορίσας ζωὴν πρὸ τῶν αἰώνων Θεός, ἕκαστον πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς ζωῆς ἄγει τέλος, εἴτε δίκαιον, εἴτε ἄδικον.

23'. * Τὸν τῷ μακαρίῳ Παύλῳ συμβάντα ζοφερὸν χειμῶνα, τὸ βάρος εἶναι τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν τεκμαίρομαι· τὴν δὲ νῆσον, τὴν παγίαν ἔξιν τῆς

* Cf. ad Thalass. q. 37.

eretic us.

my for what
nites to god.

??
corruption

θείας ἐλπίδος καὶ ἄσειστον· τὴν δὲ πυρᾶν, τὴν ἕξιν A τῆς γνώσεως· τὰ δὲ φρούρανα, τὴν τῶν ὀρωμένων φύσιν· ἦν συνέστρεψε μὲν τῇ χειρὶ, τῇ κατὰ θεωρίαν λέγω ψηλαφητικῇ τοῦ νοῦ δυνάμει, διατρέφων τοῖς ἐξ αὐτῆς νοήμασι τὴν ἕξιν τῆς γνώσεως, τὴν θεραπεύουσαν τὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος τῶν πειρασμῶν προστριβεῖσαν τῇ διανοίᾳ κατῆφειαν· τὴν δὲ ἔχιδναν, τὴν λανθανόντως ἐγκεκρυμμένην τῇ φύσει τῶν αἰσθητῶν πονηρὰν καὶ ὀλέθριον δύναμιν· δῆξασαν μὲν τὴν χεῖρα, τουτέστι, τὴν κατὰ νοῦν ψηλαφητικὴν τῆς θεωρίας ἐνέργειαν· οὐ βλάψασαν δὲ τὸν διορατικὸν νοῦν, τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως αὐτὴν εὐθύς ὡς ἐν πυρὶ διαφθείραντα, τὴν τῷ πρακτικῷ κινήματι τοῦ νοῦ, προσαφθεῖσαν ἐκ τῆς τῶν αἰσθητῶν θεωρίας, ὀλέθριον δύναμιν.

κδ'. Ὅσμη ἦν ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν ὁ Ἀπόστολος, ὡς τοὺς πιστοὺς τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, διὰ πράξεως πρὸς τὴν εὐωδίαν τῶν ἀρετῶν κινεῖσθαι, παρασκευάζων· ἢ τοὺς πειθομένους τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, ὡς κήρυξ ἀπὸ τῆς κατ' αἰσθησιν ζωῆς, εἰς τὴν ἐν πνεύματι μετὰ γων ζωὴν. Ὅσμη δὲ θανάτου εἰς θάνατον, τοῖς ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ἀγνοίας εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας ἐλάσσει θάνατον, διδοὺς αὐτοῖς αἰσθησιν τῆς μενούσης αὐτοὺς κατακρίσεως. Ἡ πάλιν ὄσμη ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν, τοῖς ἀπὸ πράξεως εἰς θεωρίαν ἀναγομένοις· ὄσμη δὲ θανάτου εἰς θάνατον, τοῖς ἀπὸ τοῦ νεκρῶσαι (b) τῇ καθ' ἁμαρτίαν ἀργίᾳ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὴν τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων τε καὶ φαντασιῶν ἐπαινουμένην μεταβαίνουσι νέκρωσιν.

κε'. Τρεῖς εἰσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, λόγος, θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία. Τῷ μὲν λόγῳ, ζητοῦμεν· τῇ ἐπιθυμίᾳ δὲ, ποθοῦμεν τὸ ζητηθὲν ἀγαθόν· τῷ δὲ θυμῷ, ὑπεραγωνιζόμεθα. Κατὰ ταύτας δὴ τὰς δυνάμεις προσμένοντες οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες, τῷ θεῷ λόγῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως· τῇ μὲν, ζητοῦντες· τῇ δὲ, ποθοῦντες· τῇ δὲ, ὑπεραγωνιζόμενοι, δέχονται τροφήν ἀφ᾽ αὐτοῦ, καὶ τὸν νοῦν παινύουσιν τὴν γνώσιν τῶν γαγονότων.

κς'. Τὴν κενωθείσαν τῆς δοθείσης γνώσεως φύσιν, γενόμενος ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, πάλιν ἐπλήρωσε γνώσεως· καὶ στομῶσας πρὸς ἀτρεψίαν, οὐ φύσει, ποιότητι δὲ, αὐτὴν ἐθέωσεν· ἀνελλιπῶς αὐτὴν τῷ οἰκείῳ χαρακτηρίσας Πνεύματι· καθάπερ ὕδωρ, οἴνου ποιότητι πρὸς τόνον μετακεράσας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ γίνεται κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος, ἵνα κατὰ χάριν ἡμᾶς καταστήσῃ Θεοῦς.

κζ'. Ὁ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δημιουργήσας Θεός, ἅμα βουλήσει τὸ εἶναι αὐτῇ δέδωκεν, συνήρμωσεν αὐτῇ καὶ δύναντι τῶν καθηκόντων ποιητικῇ· δύναντι δὲ λέγω, τὴν οὐσιωδῶς μὲν κατεσπαρ-

vine spei habitum; rogam, scientiæ item habitum; sarmenta, rerum visibilium naturam, quam is manu versabat (contrectante scilicet specularando mentis facultate) ad alendum ejus meditationibus sensisque scientiæ habitum; quo is incussam ex tentationum turbine animo mœstitiam quovis modo levaret; viperam, clanculum latentem in rerum sensilium natura nequissimam ac exitialem virtutem; quæ morsum quidem manu infixerit (contrectanti scilicet specularando mentis operationi) nec tamen perspicacissimam mentem quidquam læserit: quæ ipsam statim scientiæ luce, velut in igne, hærentem 539 ex sensilium speculatione ejus motui actionem regenti, exitialem eam virtutem peremerit.

B 24. Erat Apostolus odor a vita ad vitam⁴⁸, velut qui fideles exemplo suo, ut ad virtutum fragrantiam per actionem moverentur, componeret, aut tanquam prædicator, eos qui doctrinæ ac sermoni gratiæ obsequerentur, a vita ex sensu ratione, ad vitam quæ ex spiritus rationibus est, transferret. Odor autem mortis in mortem, his, qui ab ignorantia morte ad incredulitatis mortem evaserant, quorum animis manentis eos condemnationis sensum immitteret. Aut rursus odor a vita ad vitam, his, qui ab actione ad contemplationem proveherent; odor autem mortis in mortem, his, qui ab eo quod cessatione a peccato, ejusque sibi indicta vacatione, membra mortificaverint, quæ sunt super⁴⁹ terram, ad laudabilem vitiosarum seu libidinosarum cogitationum sensorumque animi mortificationem transeant.

C 25. Tres sunt animæ facultates, ratio, ira et cupiditas. Ac ratione quidem, quærimus; cupiditate, quod quæsitum bonum est desideramus; ira, ejus tuendi causa concertamus. Ex harum itaque facultatum ratione, qui divina charitate fulti, divinæ virtutis ac scientiæ rationi atque sermoni assidue navant operam; ac partim quærun, partim desiderant, partimque tuendi ardore decertant, incorruptibilem escam nanciscuntur ac mentem impinguantem, creaturarum rerum scientiam.

D 26. Naturam, concessa sibi scientia evacuatam, Dei Verbum factum homo, scientia denuo adimplevit; duransque ut nulli deinceps obnoxia mutationi sit, non natura, sed qualitate eam deificavit; sic suo obsignans Spiritu, ut nihil ei desit; ac si aqua vini qualitate misceatur, ut illius vigorem contrahat. Idcirco enim etiam vere homo factus est, ut nos per gratiam deos præstaret.

27. Deus condendo humanam naturam, mox ac illi ut esset voluntate contulit, vim quoque eidem faciendi quæ honesta sint et officii, aptavit. Vim autem dico seu facultatem, eum motum qui

⁴⁸ II Cor. II, 16, ubi tamen deest τὸ ἀπό. *Odor vitæ in vitam.* ⁴⁹ Coloss. III, 5.

(b) Ἀπὸ τοῦ νεκρῶσαι. Quidquid hic Picus, sic alienum a theologia motumque scientia, ut vel unum id exemplo esse queat, non facile irrumpenda

sacra adyta, ei, qui ἀμύητος sit. Quid enim *percati socordia*, aliaque hic ei posita? Ipsa Maximi clara.

Θεωρία
φύσιν

δ' αὐτῆς
ἐν κινήσει

Psych.

Αὐτῆς
εἰς
lead to
Rev. Picus

* Word
hinc pro

de: i. i. i.

essentialiter ad præstandas virtutes natura inser-
tus est; et ut animi sententia, pro ejus voluntate
qui eo præditus sit opere eluceat.

28. Habemus naturale iudicium atque tribunal
naturalem legem, hoc docentem; **540** debuisse
ante sapientiam, quæ rebus universis inest, mo-
veri appetitum nostrum, ad universarum rerum
auctorem condiscendum.

29. Puteus Jacob, est Scriptura⁵⁰. Aqua autem,
quæ in Scriptura continetur, scientia. Altitudo seu
profundum, obscure dictorum Scripturæ ac per-
plexorum positio, quibus se quis non facile ex-
pediat. Porro situla, quæ per litteras habetur divi-
ni verbi disciplina; quam non habuit Dominus,
qui sit ipsum Verbum; nec quam ex disciplina ac
exercitatione hauserit, fidelibus scientiam tradat,
sed quæ ex spiritali gratia jugiter manans sapien-
tia est et nunquam desinit, his qui digni sunt
divina largitate tribuat. Situla enim (hoc est di-
sciplina) scientiæ partem longe minimam accipiens,
totum dimittit, quod nulla capiat ratione. Quæ
autem per gratiam scientia est, totam (sine etiam
exercitatione) quanta hominibus concessa est, varie
pro usus ratione manantem sapientiam continet.

30. Lignum vitæ, et quod non ejusmodi est,
vel hæc ipsa ratione, quod illud quidem lignum
vitæ⁵¹ appellatum est; hoc autem, non lignum
vitæ, sed solummodo scientiæ boni et mali⁵², longe
maximum ac ineffabile discrimen habent. Nam
lignum vitæ, omnino etiam ejusmodi est, ut vitam
præstet: quod autem non est lignum vitæ, procul
dubio ejus rationis est, quod mortem pariat. Quod
enim vi caret præstandæ vitæ, idcirco quod non
appellatur lignum vitæ, plane mortem præstare
habuerit. Quod enim per contrarietatem a vita
dividatur, aliud nihil est.

31. Lignum vitæ, qua etiam ratione sapientia
est, plurimum distat a ligno scientiæ boni et mali,
quod neque sapientia est, neque sic vocatum est.
Nam sapientiæ quidem proprium est, mens et ratio:
habitus autem contrariæ sapientiæ oppositi proprium
est, rationis absentia sensusque.

32. Cum homo ex anima intelligente et corpore
sentiente constitutus, in rerum naturam productus
sit; esto, uno quidem sensu lignum vitæ, animæ
mens, in qua sapientia residet; lignum autem
scientiæ boni et mali, corporis sensus, cui palam
motus carens ratione inest: quo, cum a Deo

⁵⁰ Joan. iv, 13. ⁵¹ Gen. iii, 22. ⁵² Gen. ii, 17.

* Cf. ad Thalass. q. 43.

(c) *Γνωμικῶς δέ. Animi sententia, arbitrio.* Non
apte Picus. Quoad intellectum autem. Nam et
βούλησις absolute, facultas est intellectum sequens;
τὸ γνωμικόν, ut ejus modum specialem opponit Ma-
ximus.

(d) *Πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ τῶν ὄλων μυστα-
γωγίαν.* Eras editis mend. μεταγωγίαν. quæ vox
nihil apta, etsi reddere conatus est Picus, afficta
etiam illi significatione valde aliena, *debere moveri
desideriam nostrum ad placandum Deum.* Exponit

μὲνην τῇ φύσει, πρὸς; ἀρετῶν ἐνέργειαν κίνησιν·
γνωμικῶς δὲ (c), πρὸς τὴν τοῦ κεκτημένου βούλησιν,
κατὰ τὴν χρῆσιν ἐκφαινομένην.

κη'. Φυσικὸν ἔχομεν κριτήριον, τὸν κατὰ φύσιν
νόμον, διδάσκοντα ἡμᾶς, ὅτι πρὸς τῆς ἐν ὄλοις σο-
φίας, ἔδει πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ τῶν ὄλων μυσταγω-
γίαν (d) ἡμῶν κινεῖσθαι τὴν ἔφρασιν.

κθ'. Τὸ φρέαρ ἐστὶ τοῦ Ἰακώβ, ἡ Γραφή· τὸ δὲ
ὕδωρ ἐστίν, ἡ ἐν τῇ Γραφῇ γνώσις· τὸ δὲ βάθος,
ἡ τῶν Γραφικῶν αἰνιγμάτων δυσδιεξίτητος θέσις·
τὸ δὲ ἀντλημά ἐστίν, ἡ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ
θεοῦ λόγου μάθησις, ἣν οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος Αὐτο-
λόγος ὑπάρχων, καὶ οὐ τὴν ἐκ μαθήσεως καὶ μελέ-
της διδοὺς γνώσιν τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ
χάριτος πνευματικῆς ἀένναον σοφίαν, καὶ μηδέποτε
λήγουσαν τοῖς ἀξίοις δωρούμενος. Τὸ γὰρ ἀντλημα,
τουτέστιν ἡ μάθησις, μέρος ἐλάχιστον λαμβάνουσα
γνώσεως, τὸ πᾶν ἔξ μηδενὶ λόγῳ κρατούμενον. Ἡ
δὲ κατὰ χάριν γνώσις, ὅλην ἔχει καὶ δίχα μελέτης,
τὴν ἐφικτὴν ἀνθρώποις σοφίαν, πρὸς τὰς *χρείας
ποικίλως βλυστάνουσαν.

λ'. * Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον, ἐξ
αὐτοῦ μόνου, τοῦ, τὸ μὲν ζωῆς ξύλον ὀνομασθῆναι·
τὸ δὲ, οὐ ζωῆς, ἀλλὰ μόνον γνωστὸν καλοῦ καὶ
πονηροῦ, πολλὴν καὶ ἀφατον ἔχουσι τὴν διαφορὰν.
Τὸ γὰρ τῆς ζωῆς ξύλον, πάντως καὶ ζωῆς ἐστὶ
ποιητικόν· τὸ δὲ μὴ τῆς ζωῆς ξύλον, δῆλον ὅτι
θανάτου ποιητικόν. Τὸ γὰρ μὴ ποιητικόν ζωῆς ἐκ
τοῦ μὴ προσαγορευθῆναι ξύλον τῆς ζωῆς, θανάτου
σαφῶς ἂν εἴη ποιητικόν· ἄλλο γὰρ οὐδὲν τῇ ζωῇ κατ'
ἐναντίωσιν ἀντιδιαρῆται.

λα'. Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ ὡς σοφία, πλείστην
ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ ξύλον τὸ γνωστικόν καλοῦ καὶ
πονηροῦ, τὸ μήτε ὄν σοφία, μήτε ὀνομασμένον. Τῆς
μὲν γὰρ σοφίας ἴδιον, νοῦς καὶ λόγος· τῆς δὲ τῇ
σοφίᾳ κατὰ τὸ ἐναντίον ἀντικειμένης ἐξέως ἴδιον,
ἀλογία καὶ ἀσθησις.

λβ'. Ἐπειδὴ ἐκ ψυχῆς νοεράς καὶ σώματος αἰ-
σθητικῆς συνεστῶς πρὸς γένεσιν ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος,
ἔστω κατὰ μίαν ἐπιβολὴν ξύλον ζωῆς ὁ τῆς ψυχῆς
νοῦς, ἐν ᾧ τῆς σοφίας ὑπάρχει τὸ χρῆμα· ξύλον δὲ
γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἡ τοῦ σώματος αἰσθη-
σις, ἐν ᾗ τῆς ἀλογίας ὑπάρχει σαφῶς ἡ κίνησις,

Maximus post utrumque Greg. aliosque Patres,
peccati Adæ pravitate, quod prius creaturis
adjecerit animum, quam Deo illarum auctori:
cum nec creaturis adjicere malum esset, si
modo ordo servatus fuisset Quæ Picus nihil
intellexit. c. 55, quod erat δραστηκὴν, reddiditque
Picus vim activam, emend. ex q. illa 43, ad
Thal. διακριτικὴν, quæ una vox ex Maximi insti-
tuto est.

aliter
ipso
omnino

nis in
lignum

scilicet
nunc
explicat
ad
antiquum

no q life.
no q death.

no q life
no q death

no q (vive)
no q (morte)

ἥς κατὰ τὴν πείραν, μὴ ἄφασθαι δι' ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος τὴν θεῖαν λαβὼν ἐντολήν, οὐκ ἐφύλαξεν.

λγ'. Ἀμφοτέρω τὰ ξύλα κατὰ τὴν Γραφήν, τινῶν εἰσι διακριτικά, ἤγουν ὁ νοῦς καὶ ἡ αἰσθησις· ὅσον, ὁ μὲν νοῦς, ἔχει δύναμιν διακριτικὴν, νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, προσκαίρων καὶ αἰωνίων· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ὑπάρχων δύναμις διακριτικὴ, τῶν μὲν, αὐτὴν ἀντέχεσθαι πείθει· τῶν δὲ, ὑπεραίρεσθαι. Ἡ δὲ αἰσθησις ἔχει δύναμιν διακριτικὴν ἡδονῆς σωματικῶν καὶ ὀδύνης· μᾶλλον δὲ δύναμις ὑπάρχουσα ἐμφύχων καὶ αἰσθητικῶν σωματικῶν, τὴν μὲν ἡδονὴν ἐπισπᾶσθαι πείθει, τὴν δὲ ὀδύνην ἀποπέμπεσθαι.

λδ'. Ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν μόνως τῆς καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην αἰσθητικῆς τῶν σωματικῶν γένηται διακρίσεως, τὴν θεῖαν παραβῆς ἐντολήν, ἐσθίει τὸ ξύλον τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ· τουτέστι, τὴν κατ' αἰσθησιν ἀλογίαν· ἔχων μόνην τὴν συστατικὴν τῶν σωματικῶν διάκρισιν, καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ, τῆς ἡδονῆς ἀντέχεται· ὡς δὲ κακοῦ, τῆς ὀδύνης ἀπέχεται. Ἐὰν δὲ μόνως τῆς τῶν αἰωνίων διακρινούσης τὰ πρόσκαιρα δι' ὅλου γένηται νοεῶς διακρίσεως, τὴν θεῖαν φυλάξας ἐντολήν, ἐσθίει τὸ ξύλον τῆς ζωῆς· τὴν κατὰ νοῦν λέγει συστατικὴν σοφίαν· μόνην ἔχων τὴν συστατικὴν τῆς ψυχῆς διάκρισιν· καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ, τῆς τῶν αἰωνίων ἀντέχεται δόξης· ὡς δὲ κακοῦ, τῆς τῶν πρόσκαιρων ἀπέχεται φθορᾶς.

λε'. Νοῦ μὲν καλὸν ἐστίν, ἡ ἀπαθὴς πρὸς τὸ πνεῦμα διάθεσις· κακὸν δὲ, ἡ ἐμπαθὴς πρὸς τὴν αἰσθησιν σχέσις· αἰσθησεως δὲ καλὸν ἐστίν, ἡ καθ' ἡδονὴν ἐμπαθὴς πρὸς σῶμα κίνησις· κακὸν δὲ, ἡ κατὰ στέρησιν ταύτης ἐπιγινομένη διάθεσις.

λς'. Ὁ πείσας τὸ συνειδὸς ὡς φύσει καλόν, πραττόμενον ἔχειν τὸ κάκιστον, οὗτος χειρὸς δίκην ἐκτείνας τὸ πρακτικόν, ἔλαθε ψεκτῶς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἀθάνατον ἠγησάμενος φύσει τὸ κάκιστον. Διὸ περ τὴν κατὰ τὸ συνειδὸς τοῦ κακοῦ διαβολὴν τῷ ἀνθρώπῳ φυτικῶς ἐνθέμενος ὁ Θεὸς, διεκρίνεν αὐτὸν τῆς ζωῆς, κακὸν τῇ προαιρέσει γεγεννημένον· ἵνα μὴ τὸ κακὸν πράττων, δύνηται πείσαι τὴν ἰδίαν συνείδησιν, ὅτι φύσει καλὸν ὑπάρχει τὸ κάκιστον.

λζ'. Ἡ ἄμπελος, οἶνον ποιεῖ· ὁ οἶνος, μέθην· ἡ μέθη, ἔκστασιν. Οὐκοῦν ὁ ἐνεργὴς λόγος, ὅπερ ἐστίν ἡ ἄμπελος, γεωργούμενος ταῖς ἀρεταῖς, γεννᾷ τὴν γυνῶσιν· ἡ δὲ γυνῶσις, γεννᾷ τὴν καλὴν ἔκστασιν, τὴν τὸν νοῦν τῆς κατ' αἰσθησιν σχέσεως ἐξιστώσαν.

λη'. Τοῖς τῶν αἰσθητῶν νοήμασιν εἴωθε κακούργως ὁ πονηρὸς συμβάλλειν τὰ τῶν αἰσθητῶν εἶδη καὶ σχήματα, δι' ὧν πέφυκε τὰ πάθη δημιουργεῖσθαι περὶ τὰς ἐπιφανείας τῶν ὀρατῶν, στάσιν λαμβανούσης (ε) διὰ τῆς μέσης αἰσθησεως τῆς περὶ τὰ νοητὰ

homini interdictum esset, ne experiendo attingeret, mandatum non servavit.

541 33. Utrumque lignum (mens scilicet et sensus) juxta Scripturam, vim quorundam discernendorum habent, verbi gratia mens, ea vi praedita est, qua discernat quae sub intellectum cadunt et quae sub sensum, quae temporanea et quae aeterna sunt. Imo, cum ipsa ejusmodi facultas animae sit, cui inest vis discernendi, aucter illi est, ut alia amplectatur, alia superet ac transcendat. Sensus autem vim habet discernendae corporum voluptatis atque doloris: quinimo cum ipse facultas sit corporum anima sensusque praeditorum, voluptatem quidem asciscere suadet, dolorem vero propellere.

34. Homo, siquidem soli discretioni, quae sensus est, voluptatis corporum atque doloris, impensus sit, divini mandati; transgressionis reus, ligno vescitur scientiae boni et mali (sensus nimirum experte rationis motu) una pollens ea discretionem, quae ad corporum incolumitatem facit; qua, voluptatem quidem ut bonum amplectitur; dolorem vero fugit ut malum. Sin attem mentis duntaxat discretioni prorsus studeat, quae temporanea ab aeternis discernat, divini mandati tenax, lignum vitae (sapientiam nimirum in mente consistentem) comedit; una duntaxat praeditus discretionem, quae ad animi salutem facit; qua, aeternorum claritatem ut bonum complexus, a terrenorum corruptione ut a malo abjungitur.

35. Mentis bonum atque animi, tranquilla est ac affectibus vacans (seu libidinosa) ejus erga spiritum affectio; malum vero, libidinosa et cum affectu seu perturbatione erga sensum habitudo ac affectio. Sensus autem bonum, pronus est voluptatis libidine in corpus motus; malum vero, quae per illius privationem dispositio ac affectio accedit.

36. Qui auctor conscientiae est, ut velut natura bonum, quod est pessimum opere exercitum habet; is, quasi manum (agendi vim) extendens, de ligno vitae, damnando facinore accipit; natura ratus immortale, quod in pessimis habendum est. Deus itaque, qui natura homini indiderat, ut, conscientia iudice, malum vituperaret, eundem sua ipsum voluntate ac arbitrio malum effectum, a vita segregavit: ne dum malum agit, conscientiae suae persuadere possit, bonum natura esse, quod pessimum est.

37. Vitis, vinum parit; vinum, ebrietatem; 542 ebrietas, mentis excessum. Efficax itaque ratio (quam rite vitem nuncupaveris) virtutibus exulta, scientiam progignit; scientia, bonum excessum, quo mens a carnali sensusque libidine excedit.

38. Rerum in sensum cadentium conceptis animo rationibus, earundem formas atque figuras ut veritate conserat, ex nequissimi genio est; quibus preclive circa earum rerum conspectum, quas oculis usurpamus, affectus procreantur ac libidines; ratio-

uali nimirum in nobis facultate motu inhibita, ne intermedio sensu ad spiritalia transeat, et ea quæ sola mente intelliguntur. Hincque adeo est ut prævaleat ad diripiendum animum, et ad libidinum vitiorumque confusionem detrahendum.

39. Dei Verbum, simul et semel et lucerna et lumen est³³, tum qua fidelium naturales animi rationes illuminans, tum qua eas adurens, quæ sunt præter naturam. Ut item vitæ ex sensus ratione institutæ caliginem iis solvens, qui mandata implendo, ad vitam contendunt in spe nobis repositam; ac denique ut iudicii ardore ac incendio eos puniens, quos tenebræ hujus vitæ nos ex carnis libidine, animo devinctos addictosque tenet.

40. Nisi quis prius ad seipsum emergerit, in naturalibus longe abjectis affectibus, ut ad auctorem suum ac causam (Deum scilicet) ascendat, nunquam fiat; ea per gratiam comparando bona, quæ naturæ vim omnem superant. Animo enim a creatis abjungit necesse est, qui in Deum vere colligendus sit.

41. Legis scriptæ opus est, affectibus atque vitiis liberari: naturalis vero legis, æqua quadam distributione pares cunctis honoris partes tribuere. Legis denique spiritalis perfectio, quanta homini concessa est, accurata cum Deo similitudo.

42. Corporum rerumque incorporearum (seu spirituum) scientiæ capax natura est, mentis facultas: sanctæ autem Trinitatis solo gratiæ ductu indicia capit ac repræsentationes; quod solummodo credat illam esse, non quid tandem per essentiam ac natura sit, superbia præsumit, ut mens divina. Qui enim experts scientiæ est, virtutis modum eluendi vitiorum sordes, haudquaquam novit.

43. Qui mendacium diligit, illi ad interitum traditur; ut quibus malis 543 afficitur, hoc noverit, quod sponte coluit; exque rerum ipso periculo discat, pro vita, mortem se imprudentem complexurum esse.

44. Deus, boni duntaxat scientiam habet, ut qui secundum essentiam, boni tum natura tum scientia est: mali autem habet ignorantiam, ut cujus nullæ ejus facultas competat. Quorum enim natura facultatem habet, eorum et scientia per essentiam præditus est.

45. Quod in Levitico pectusculum est, præstant³³ Psal. cxviii, 105; Prov. vi, 23.

³³ Cf. ad Thalass. q. 45 et 46 infra num. 47.

qua scilicet conspectis rebus libidine adhæret, nec ipsas in eis legere rationes, iisque ad spiritalia assurgere studet.

(f) Η τοῦ νοῦ δύναμις. Sic emend. ex mss. eod. cum esset, Η τοῦ νόμου δύναμις. Hæc enim mentis objecta sunt, non legis: corporum incorporeorumque (seu spirituum) notitia: non tamen ipsius Trinitatis, quoad quod quid est esse, cognitio. Unum hoc credit pia mens, ipsam esse οὐ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀθάλαξομένη· sibi ipsa per superbiam non arrogans, ut sciat quid illa sit per essentiam; ὡς ὁ δαιμόνιος νοῦς· quasi hoc uni proprium dicat divinæ menti. Nihil boni Picus: Nulla-

διαβάσεως, τῆς ἐν ἡμῖν λογικῆς ἐνεργείας. Διὸ καὶ κατισχύει πορθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς τὴν τῶν παθῶν σύγχυσιν κατασύρειν.

λθ'. Λύχνος ἐστὶ, κατὰ ταυτὸν ὁμοῦ καὶ φῶς, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ ὡς φωτίζων τοὺς κατὰ φύσιν λογισμοὺς τῶν πιστῶν, καὶ ὡς καίων τοὺς παρὰ φύσιν· καὶ ὡς λύων τὸν ζόφον τῆς κατ' αἰσθησίν ζωῆς, τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν πρὸς τὴν ἐλπιζομένην ἐπιγομένοις ζώην, καὶ ὡς κολάζων τῇ καύσει τῆς κρίσεως τοὺς ταύτης τῆς σκοτεινῆς τοῦ βίου νυκτὸς κατὰ γνώμην διὰ φιλίαν σαρκὸς ἀντεχομένους.

μ'. Ὁ μὴ πρὸς ἑαυτὸν, φησὶ, πρότερον ἀναχθεῖς, διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἤρουν τὸν Θεὸν, διὰ τῆς ἐν χάριτι τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν ἐπιπλήσεως, οὐκ ἀναχθήσεται. Τῶν γὰρ πεποιημένων χωρισθῆναι δεῖ κατὰ διάνοιαν, τὸν πρὸς Θεὸν ἀληθῶς συναγόμενον.

μα'. Τοῦ μὲν γραπτῶ νόμου ἔργον ἐστὶν, ἡ τῶν παθῶν ἀπαλλαγὴ· φυσικοῦ δὲ νόμου, ἡ κατ' ἰσονομίαν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἰσοτιμία· πνευματικοῦ δὲ νόμου τελείωσις, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν, ὡς ἐστὶν ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἐξομοίωσις.

μβ'. Τῆς μὲν τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων γνώσεως, δεκτικὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ δύναμις (f)· τῆς δὲ τῆς ἁγίας Τριάδος, κατὰ μόνην τὴν χάριν δέχεται τὰς ἐμφάσεις· ὅτι ἐστὶ μόνον πιστεύουσα, ἀλλ' οὐ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀθάλαξομένη, ὡς ὁ δαιμόνιος νοῦς. Ὁ γὰρ γνώσεως ἄμοιρος, τὸν κατ' ἀρετὴν ῥυπτικὸν τῆς κακίας οὐδαμῶς ἐπίσταται τρόπον.

μγ'. Ὁ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶν, αὐτῷ παραδίδοται πρὸς ἀπώλειαν, ἵνα γινῶ πάσχων ὅπερ ἐκὼν περιεῖπε, καὶ μάθη κατὰ τὴν πείραν γενόμενος, ὡς ἐλάνθανεν ἀντὶ ζωῆς περιπτυσσόμενος θάνατον.

μδ'. Μόνην ἔχει τοῦ καλοῦ τὴν γινῶσιν ὁ Θεός, ὡς κατ' οὐσίαν τοῦ καλοῦ φύσις τε καὶ γινῶσις ὑπάρχων· τοῦ δὲ κακοῦ, τὴν ἀγνοίαν, ὡς τὴν αὐτοῦ ἔχων ἀδυναμίαν· ὧν γὰρ ἔχει τὴν δύναμιν φυσικῶς, τούτων οὐσιωδῶς κέκτηται τὴν γινῶσιν.

με'. Τὸ ἐν τῷ Λευιτικῷ στηθύνιον, τὴν ἀμείνιον

tenu secundum substantiam est contumax, veluti infelix animus. De voce δαιμόνιος, multa Bud. et alii. Planus hic sensus, ut sit divina ac beata mens, ipse Deus, qui sic a se nihil arrogatam habet sui per essentiam notitiam: quod tamen, et sequentia ejus cap. desiderant tres Regii codd. quorum copia fuit. Si quis tamen ad diabolium trahere velit, qui sic ἀθάλαξοσθαί dicatur, ut est illius a peccato ἄνοος ὁ λόγος, et alia quæ prosequitur Dionys. non pugno. Potest ille temeritate adyta velle perumpere et inconcessa tentare: at non sana mens, ac quæ nitatur fide.

καὶ ὑψηλὴν θεωρίαν δηλοῖ· ὁ δὲ βραχίον, τὴν πρᾶ-
ξιν, ἤγουν τοῦ διανοητικοῦ τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέρ-
γειαν, ἢ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν· ὡς τῆς μὲν
γνώσεως, αὐτῷ προσαγοῦσης ἀμέσως τὸν νοῦν τῷ
Θεῷ· τῆς ἀρετῆς δὲ, κατὰ τὴν πρᾶξιν πάσης ἀφαι-
ρουμένης αὐτὸν τῆς τῶν ὄντων γενέσεως*· ἅπερ ἱε-
ρεῦσιν ἀφώρισεν ὁ λόγος, τοῖς μόνον τὸν Θεὸν διὰ
πάντων κτησαμένοις κληρονομίαν, καὶ μηδὲν τοσύν-
ολον κεκτημένοις ἐπίγειον.

μς'. Ἐπειδὴ τὰς ἄλλων καρδίας διὰ τοῦ λόγου
τῆς διδασκαλίας, οἱ γνῶσει καὶ ἀρετῇ δι' ὅλου ποιω-
θέντες τῷ πνεύματι, εὐσεβείας καὶ πίστεως ποιῶν-
ται δεκτικὰς, καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἕξιν καὶ δύ-
ναμιν ἀφαιρούμενοι, τῶν ἐπὶ τῇ φθαρτῇ φύσει σπου-
δοσμάτων, πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀφθάρτων ἐν-
έργειαν ἀγαθῶν μεταφέρουσιν· εἰκότως τῶν προσ-
ματῶν (g)· τοῦτέστι, τῶν προσαγομένων τὴν καρ-
δίαν· καὶ τὸν βραχίονα, τῶν αὐτῶν δηλονότι τὴν
πρᾶξιν· προσέταξεν ἀφιερῶσθαι τοῖς ἱερεῦσιν ὁ
Λόγος.

μζ'. Πᾶσα ἡ ἐναυθα δικαιοσύνη συγκρινομένη
πρὸς τὴν μέλλουσαν, ἐσόπτρου λόγον ἐπέχει, τὴν
τῶν ἀρχετύπων πραγμάτων εἰκόνα, οὐκ αὐτὰ δὲ τὰ
πράγματα κατ' εἶδος ὑφιστάμενα ἔχουσα· καὶ πᾶσα
γνῶσις ἐναυθα τῶν ὑψηλῶν συγκρινομένη πρὸς τὴν
μέλλουσαν, ἀνιγμά ἐστιν, ἔμφασιν τῆς ἀληθείας,
ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ὑφισταμένην ἔχουσα τὴν φανήσεσθαι
μέλλουσαν ἀλήθειαν.

μη'. Ἐπειδὴ ἀρετῇ καὶ γνῶσει τὰ θεῖα συνέχεται,
τῶν κατ' ἀρετὴν πρωτοτύπων ἐστὶν ἐνδεικτικὸν τὸ
ἔσοπτρον, καὶ τῶν κατὰ γνῶσιν ἀρχετύπων ἐκφαν-
τικὸν ὑπάρχει τὸ ἀνιγμά.

μθ'. Ὁ διὰ πράξεως εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ, διὰ
θεωρίας πρὸς τὴν τῶν νοητῶν χώραν, τὸν νοῦν δη-
λαδὴ μετατίθησιν· ἵνα μὴ διὰ φαντασίας τινὸς τὸν
ἐν τοῖς πάθει θεάσθαι θάνατον κατὰ τὴν αἴσθησιν,
ὡς ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐλεῖν βουλομένων (h) παντελῶς
εὐρισκόμενος.

ν'. Ὁ καθαρῶς πίστεως ὀφθαλμῷ τῶν μελλόντων
ἀγαθῶν ἰδὼν τὴν εὐπρέπειαν, ὑπακούει γῆς καὶ
συγγενείας· καὶ οἴκου πατρικοῦ προθύμως ἐξελεῖν,
καταλιπὼν τὴν πρὸς σάρκα καὶ αἴσθησιν καὶ αἰσθητὰ
σχέσιν τε καὶ προσπάθειαν· καὶ φύσεως ἐν καιρῷ
πειρασμοῦ καὶ ἀγῶνων ὑψηλότερος ὢν, προτιμήσας

* Gen. v, 24; Hebr. xi, 5. 55 Gen. xii, 1.

** Edita, γνώσεως. Malim σχέσεως.

* Cf. ad Thalass. q. 47, ubi fere seq. ad. cap. usque 49.

(g) Τὸ στηθύνιον τοῦ ἐπιθέματος. Vulg. uti
reddidimus, *Pectusculum elevationis*. Syxt. interpr.
impositionis, quod non ita videtur exprimere. Ibi
Schol. Ταυτὸν ἐστὶν ἀφαίρεμα καὶ ἀφώρισμα καὶ
ἐπίθεμα καὶ καρπώματα ἀπὸ τῶν θυσιῶν ἀφορίζό-
μενα Θεῷ, ἅπερ γίνεται μέρος τοῦ ἱερέως. Non ma-
lie forsitan *appositionis*; sive *pectusculum appositum*
ac *suppositum* divinæ hostiæ, ac parti illi quæ pe-
cullarius in Dei honorem cedebat, illique incende-
batur. Eam mentem nostri Jac. de Janua Catholi-
con insinuavit. Eo forte Græcorum ritus collineat,
cum massæ panis, ex qua Dominicum corpus

tiorem ac sublimem contemplationem significat.
Armus autem, actionem, id est, cogitantis animi
habitum et operationem, vel scientiam et virtutem;
quippe cum scientia mentem Deo immediate admo-
veat; virtus vero, qua actionem colit, ab omni
rerum affectione ortuque removeat: quæ Scriptura
sacerdotibus segregavit, qui solum Deum nacti
hæreditatem, nihil prorsus rerum terrenarum in
censu habeant.

46. Cum his, qui scientia et virtute per spiritum
toto animo imbuti sunt, pietatis fideique capaces
aliorum mentes doctrina atque sermone efficiant,
eorumque actionis habitum ac facultatem auferen-
tes, ne pro naturæ corruptæ iabe studiis dedantur,
ad incorrupta bona vim omnem naturæ superantia,
opere præstantia transferant; merito eorum quæ in
Dei sacrificio offeruntur pectusculum elevationis
(eorum scilicet qui admoventur cor atque animum)
armumque (eorundem scilicet actionem) sacerdoti-
bus addicenda præcepit divinus Sermo.

47. Omnis vitæ hujus justitia, si cum futura
conferas, speculi rationem præfert, primitivarum
rerum imaginem, non res ipsas secundum speciem
vere existentes, habens: omnisque præsentis ævi
sublimium rerum scientia, si cum ea conferas,
quæ futura expectatur, ænigma est, veritatis exile
simulacrum, non ipsam quæ manifestanda est vere
existentem et ipsam veritatem habens.

48. Cum res divinæ, virtute et scientia compre-
hendantur, speculum, virtutis primitiva ut exhi-
beat, comparatum habet; ænigma vero, ut scientiæ
principes formas ac exemplaria representet.

49. Qui per actionem Deo operam probavit, con-
templationis cultu ad eorum quæ mente intelligun-
tur regionem, utique animum traducit⁵⁴, ne qua
544-546 cogitatione, mortem in affectibus vitiiis-
que positam, sensu videat: quem nimirum, eorum,
quæ mancipare velint, nulla inveniant.

50. Qui mundo fidei oculo futurorum bonorum
elegantiam aspexit, ut quasi de terra et cognatione,
deque paterna domo exeat⁵⁵, prompto alacrique
animo obaudit; omni ad carnem sensumque ac ea
quæ sensum movent, affectione ac libidine relicta;
naturaque, interim dum tentationes ac certamina

conficiunt, complures micæ offerentium nomine
apponunt, sive supponunt, quas incertum an
sacrificent. Non tamen in omnibus quadrat exem-
plum.

(h) Τῶν ἐλεῖν βουλομένων. Sensus ipse planus.
Securitatem hæc sonant, ejus, qui scientia ac vir-
tute longe proventus sit, nec facile ex sensu ejus-
que libidine tentari aut lædi possit; qua sollicitu-
dine moribus excultus, divinis animum intendit.
Picus ἐλεῖν habuit, ex quo nihil probati sensus
elicere potuit.

Actus
virt.

Leading
Man's
a pleasing
sacrifice

Speculum et ænigma
+
sacrament
future

id.

ingruant, factus superior : quippe qui naturæ Auctorem prætulit; velut magnus Abraham, præ Isaac Deum in potioribus habuit ⁵⁶.

51. Qui neque gloriæ causa, nec occasione avaritiæ ⁵⁷, neque adulandi gratia, et ut hominibus placeat, seque ipse ostendet, virtutem, aut divinorum eloquiorum meditationem consecrari studet, sed cuncta propter Deum tum facit, tum loquitur, tumque cogitat, hic in via veritatis in scientia ambulat. Non enim libens divinus Sermo in semitis non rectis immoratur, vel si in quibusdam præparatam viam invenerit ⁵⁸.

52. Jejuna quis, seque ab ea victus ratione abstinet, quæ libidines vitiaque incendit; cunctaque adco reliqua agit, quæ conducant ut a malitia liberetur ac pravitate; hic sic nuncupatam viam præparavit : sin autem, inanis gloriæ causa, et ut sibi plus arroget, vel ut blandiatur, aut hominibus placeat, aliudve quidpiam præstat, quam ut Deo probetur ac ipsum demereatur, ejuscemodî modos consecratur moresque colit, hic Dei semitas rectas non fecit; ac parandæ quidem viæ laborem sustinuit, ut Deus autem in ejus semitis ambularet, non obtinuit.

53. Omnis vallis implebitur ⁵⁹ : non quovis modo omnis, neque omnium; neque enim eorum, qui non paraverunt viam Domini, nec rectas fecerunt semitas ejus. Quando igitur vallis (caro scilicet, aut anima eorum, qui, ut dicebam, paraverunt viam Domini, rectasque ejus semitas fecerunt) ex Dei Verbi in eis per mandata ambulantis præsentia, cum scientia, tum virtute impleta fuerit, omnes falsi nominis scientiæ, ac spiritus nequitie deprimuntur, calcante eos Verbo ac subjiciente, nequissimamque potestatem adversus humanum genus sese extollentem, destruentem, ac velut montium colliumque superbam molem celsumque **547** verticem effodiente, atque vallibus æquandis dejiciente. Quod enim ii affectus, qui a naturæ rationibus abhorrent, abijciuntur; ac quæ ex ejus rationibus sunt, virtutes accedant, anima vallis instar depressa adimpletur, montiumque supercilio elata nequissimorum spirituum potentia, deprimitur ac humiliatur.

54. Asperæ (quæ invitos petunt violentæ tentationes) erunt in vias planas ⁶⁰; tunc maxime, cum animus gaudens et lætans in infirmitatibus et ærumnis et necessitatibus sibi placuerit; qui nimirum per involuntarios labores, voluntariorum affectuum ac libidinum omnem a se potentiam auferat. Vocavit enim asperas (id est, vias) eas tentationes quæ invitis accidunt, inque vias planas, gratias agendo per patientiam, mutantur.

55. Qui veræ vitæ desiderio tenetur, quem non læseat laborem omnem, sive is sponte assumptus, sive inmissus sit atque incussus, voluptatis ac libidinis, quæ mortis parens existat, mortem effici;

τὴν αἰτίαν τῆς φύσεως, ὡς τοῦ Ἰσαὰκ, τὸν Θεὸν, ὁ μέγας Ἀβραάμ.

να'. Ὁ μήτε δόξης ἕνεκεν, μήτε προφάσει πλεονεξίας, μήτε κολακείας χάριν, καὶ ἀνθρωπαρεσκίας καὶ ἐπιδειξέως, τὴν ἀρετὴν, ἢ τὴν μελέτην τῶν θεῶν λόγων μετελθεῖν ἐπιτηδεύων, ἀλλὰ πάντα διὰ τὸν Θεὸν καὶ ποιῶν καὶ λέγων καὶ διανοοῦμενος, οὗτος ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας ἐν γνῶσει πορεύεται. Τρίτοις γὰρ οὐκ εὐθείαις ὁ θεὸς οὐ πέφυκεν ἐμφιλοχωρεῖν λόγος, κἂν εὐρὴ τὴν ὁδὸν ἐν τισὶν ἔτοιμον.

νβ'. Νηστεύει τις, καὶ ἀπέχεται τῆς ἐξαπικῆς τῶν παθῶν διαίτης· τὰ ἄλλα τε ποιεῖ, ὅσα πρὸς ἀπαλλαγὴν κακίας συμβάλλεσθαι δύναται· τὴν λεγομένην ὁδὸν οὗτος ἠτοίμασε· κενοδοξίας δὲ, ἢ πλεονεξίας, ἢ κολακείας, ἢ ἀνθρωπαρεσκίας, ἢ ἀλλης τινὸς ἕνεκεν αἰτίας, δίχα τῆς θείας εὐαρεστησεως τοῦ τοιούτου ἐπιτηδεύει τρόπους, οὗτος οὐκ ἐποίησεν εὐθείας τὰς τρίτους τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸν μὲν τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ πόνον ὑπέμεινε, τὸν δὲ Θεὸν οὐκ ἔσχε ταῖς αὐτοῦ τρίτοις ἐμπεριπατοῦντα.

νγ'. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται· οὐκ ἀπλῶς πᾶσα, οὐδὲ πάντων· οὔτε γὰρ τῶν μὴ ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς τρίτους αὐτοῦ. Ὅπηνίκα οὖν φάραγξ, ἤγουν σὰρξ ἢ ψυχὴ, τῶν ἐτοιμασάντων, ὡς εἶπον, τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς τρίτους αὐτοῦ, διὰ τῆς τοῦ περιπατούντος ἐν αὐτοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν Θεοῦ Λόγου παρουσίας, πληρωθῆ ἡ γνῶσις καὶ ἀρετῆς, πάντα τὰ τῆς ψευδωνύμου γνῶσεως καὶ κακίας τὰ πνεύματα ταπεινοῦται, πατούντες αὐτὰ τοῦ Λόγου καὶ ὑποτάσσοντες, καὶ τὸ ἐπαϊρόμενον κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πονηρὸν κράτος καταβάλλοντες, καὶ ὅσον τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν κατασκάπτοντες· καὶ εἰς τὴν τῶν φαραγγῶν ἄγοντος πλήρωσιν. Ἡ γὰρ τῶν παρὰ φύσιν ἀποβολῆ παθῶν, καὶ ἡ τῶν κατὰ φύσιν ἀρετῶν ἐπιβολῆ, τὴν φαραγγωθεῖσαν ψυχὴν ἀναπληροῖ, καὶ τὴν ὀρινομένην τῶν πονηρῶν πνευμάτων ταπεινοῖ δυναστείαν.

νδ'. Αἱ τραχεῖαι (τουτέστιν, αἱ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν ἐπιφοραὶ) ἔσονται εἰς ὁδοὺς λείας, ὅταν μάλιστα χαίρων καὶ εὐφραίνόμενος ὁ νοῦς, ἐν ἀσθενείαις εὐδοκῆ καὶ θλίψεσι καὶ ἀνάγκαις, διὰ τῶν ἀκουσίων πόνων, τὴν ὄλην τῶν ἐκουσίων παθῶν ἀφαιρούμενος δυναστείαν. Τραχεῖαι γὰρ κέκληται, τὰς τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμβάσεις, εἰς ὁδοὺς λείας διὰ τῆς κατὰ τὴν εὐχαριστίαν ὑπομονῆς μεταπιπτούσας.

νε'. Ὁ τῆς ἀληθινῆς ἐφιέμενος ζωῆς, γινῶς ὅτι πᾶς πόνος, εἴτε ἐκούσιος, εἴτε ἀκούσιος, τῆς τοῦ θανάτου μητρὸς ἡδονῆς [Regii duo ὁδῶνης] γίνεταί θάνατος, πάσας τὰς τραχεῖαις τῶν ἀκουσίων πειρα-

⁵⁶ Gen. xxii, 4 seqq. ⁵⁷ 1 Thess. ii, 5. ⁵⁸ Isa. xl, 5. ⁵⁹ ibid. 4; Luc. iii, 5. ⁶⁰ ibid.

* Mala vicia, quæ a se bene fieri, videntur.

σμῶν ἐπιφορὰς, δέξεται μετ' εὐφροσύνης χαίρων· διὰ τῆς ὑπομονῆς, ὁδοὺς εὐμαρεῖς τε καὶ λείας, τὰς θλίψεις ποιούμενος, καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως ἀπλανῶς παραμπούσας αὐτὸν, εὐσεβῶς ἐν αὐταῖς τὸν θεῖον δρόμον ποιούμενον. Καὶ γὰρ, τοῦ μὲν θανάτου μήτηρ ἐστὶν ἡ ἡδονή· τῆς ἡδονῆς δὲ θανάτος ἐστὶν, ὁ πόνος· ὃ τε προαιρετικὸς, καὶ ὁ παρὰ προαίρεσιν.

νς'. Πᾶς τοιγαροῦν ὁ τὴν πολυέλκτον τε καὶ πολυλόκον ἡδονῆν, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς αἰσθητοῖς πολυτρόπως συμπεπλεγμένην τῇ ἐγκρατεῖα διαλύσας, τὰ σχολιά εἰς εὐθείας ἐποίησας· καὶ ὁ τὴν δύσβατον καὶ τραχεῖαν τῶν πόνων ἐπιφορὰν δι' ὑπομονῆς πατήσας, τὰς τραχείας ἐποίησεν εἰς ὁδοὺς λείας. "Ὅθεν ὡσπερ ἐπαθλον ἀρετῆς καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς καμάτων, ὅσα καλῶς τε καὶ νομίμως ἀθλήσας, καὶ τὴν ἡδονὴν νικήσας τῷ πόθῳ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δδύνην πατήσας τῷ τῆς γνώσεως ἔρωτι, καὶ δι' ἀμφοτέρων γενναίως τοὺς θεῖους διενέγκας ἀγῶνας, ὄψεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

νς'. Ὁ τὴν ἀρετὴν ἀγαπῶν, τὴν τῶν ἡδονῶν ἐκουσίως ἀπομαραίνει κάμινον· ὁ δὲ τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας πεποιωμένος· τὸν νοῦν, ἀκουσίως οὐκ ἐπέχεται πόνους, τῆς κατὰ τὴν ἔφεσιν πρὸς τὸν Θεὸν φερούσης ἀεικινήσιας.

νη'. Ὁ τὰ σχολιά τῶν ἐκουσίων παθῶν, ἔχουν τῆς ἡδονῆς τὰ κινήματα διὰ τῆς ἐγκρατείας εὐθύνας, καὶ τὰς τραχείας, τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφορὰς, ἔχουν τοὺς τρόπους τῆς δδύνης διὰ τῆς ὑπομονῆς ὁμαλίας, καὶ εἰς ὁδοὺς λείας καταστήσας· ὁ τοιοῦτος εἰκίτως ὄψεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος· καθ' ἣν διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν θεωρημάτων, ὁρᾷ τὸν Θεὸν ἐπὶ τέλει τῶν ἀθλῶν, κατὰ τὸ, *Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται*· τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων, τῆς ἀπαθείας τὴν χάριν ἀντιλαθῶν, ἧς οὐδὲν πλέον τὸν Θεὸν ἐμφανίζει· τοῖς ἔχουσι.

νη'. Λάκκος καλεῖ ἡ Γραφή (1), τὰς δεκτικὰς τῶν οὐρανίων χάρισμάτων τῆς ἀγίας γνώσεως καρδίας, λατομουμένας τῷ στερέῳ λόγῳ τῶν ἐντολῶν, καὶ ἀποβαλλόμενας καθάπερ πωρώματα, τὴν τε πρὸς τὰ πάθη φιληδονίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς φύσεως σχέσιν, καὶ πληρουμένας τῆς ἀνωθεν φερομένης βυπτικῆς τε τῶν παθῶν, καὶ ζωοποιητικῆς καὶ ὡς ὄρον θρεπτικῆς τῶν ἀρετῶν ἐν πνεύματι, γνώσεως.

⁶¹ Philipp. iii, 14. ⁶² Isa. xl, 3. ⁶³ Matth. v, 3.

* Male edita πεποιημ.

(1) *Λάκκος καλεῖ ἡ Γραφή*. Lacus ac cisternas expressit Scriptura. intellexitque Maximus; nec bene Picus puteis mutavit. Puteus namque ipse fons est, sed alta scaturigine; λάκκοι, lacus et cisternæ, non sunt fontes, nec ullo latice manant, sed pluvialibus aquis replentur. Qua metaphora φερομένης ἀνωθεν τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως, scientia

A *asperas omnes, tentationum iuvitos excipientium impressiones, cum lætitia gaudens suscipiet, qui scilicet per patientiam, vias faciles planasque, æruinas efficiat, ac quæ ad supernæ vocationis palmam⁶¹, pie in eis divinum facientem cursum, tuto itinere transmittant. Nam mortis quidem parens, voluptas est ac libido; voluptatis autem mors ac libidinis, labor, tum qui propensa voluntate assumitur, tum qui vi aliena infertur.*

56. Quisque igitur multis voluminibus perplexam implicitamque voluptatem seu libidinem, ac cunctis pariter rebus quæ in sensum cadunt multifariam complicatam atque hærentem, per continentiam dissolvit, prava in vias rectas fecit; qui que adeo arduam, asperamque ac scabram laborum impressionem per patientiam calcavit, asperas in vias planas fecit. Idecirco tanquam virtutis præmium, ejusque causa susceptorum seu exantlatorum laborum, velut qui rite legitimeque certaverit, virtutisque desiderio voluptatem ac libidinem vicerit, atque scientiæ amore dolorem calcaverit, necnon utrisque divina certamina strenue gesserit, *Salutare Dei, sicut scriptum est, videbit⁶².*

57. Qui virtutem diligit, voluptatum sponte caninum restinguit: qui vero veritatis scientia mentem habuit, nihil violentis laboribus inhibetur, a jugi in Deum cupiditatis motu.

58. Qui prava voluntariorum affectum ac libidinum (nempe voluptatis motus) per continentiam direxerit; asperasque violentarum tentationum calamitates (doloris scilicet modos) per patientiam æquaverit, et in vias planas fecerit; talis merito, qui mundo corde effectus sit, *Salutare Dei videbit*; quo (mundo corde) per virtutes ac pias considerationes, Deum videt in fine certaminum, juxta illud: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt⁶³*; pro laboribus quibus virtutis causa perfunctus est, imperturbationis munus consecutus; qua nihil magis Deum manifestat, iis, qui illa præditi sint.

59. Cisternas vocat Scriptura, corda cælestium sanctæ scientiæ donorum capacia, solito mandatorum sermone excisa, velutque callosas durities, procliviores in vitia affectusque libidinem respicientia, naturæque in res sensui subjectas affectionem: quæ denique e supernis cœloque veniente spiritali scientia impleantur, quæ libidinum sordes abluat, et vivificet atque alat virtutes.

spiritali e supernis, e cælo veniente, has mystice cisternas, Maximus ait impleri. At nihil bene Picus. Plena sunt spiritali sursum tendente scientia. Sursum tendere et salire, id quidem fontium est, vivarumque in eis aquarum, at non Maximo intentum, vel ejus Græcis significatum. Cf. ad Thalass. 9. 48.

med.inal
suffrag

multifariam

calling
suffrag in
line of truth

suffrag
in
incomplete

Cisterna

60. Cisternas excidit Dominus in deserto (in A mundo scilicet hominumque natura) eorum qui digni sunt, corda effodiens, et a terrena gravitate prudentiaque emundans, atque ad divinos sapientiae et scientiae imbres suscipiendos, unde Christi pecora adaquent (eos nimirum qui prae animi infantia, morali disciplina egeant) dilatans et amplians.

61. Montanam vocat Scriptura, sublimem in spiritu naturae contemplationem, quam ii colunt, qui, rerum sensilium relictis cogitationibus, ad earum spirituales rationes per intermedias virtutes evaserunt.

62. Quandiu animus in seipso vigentem Dei memoriam habet, per contemplationem Dominum exquirat; neque id defunctorie leviusque, sed, in timore Domini⁶⁴; hoc est, exsequendo mandata. Qui enim contemplando sine actione Dominum exquirat, non invenit, eo quod non in timore Domini exquisierit. Et prosperavit ei Dominus⁶⁵. Omnem enim qui scientia comite actioni incumbit, Dominus prospere dirigit, qui et mandatorum modos doceat, et veras rerum rationes aperiat.

63. Sublimis de deitate sermo ac doctrina, turris est animo, mandatorum 549 observatione munita. Et hoc est quod ait: Aedificavit Ozias turres in Jerusalem⁶⁶. Qui enim recte diriguntur, ut per contemplationem cum adjuncto convenienti timore (agendo scilicet quae mandata sunt) Dominum exquirat, is in Jerusalem turres aedificat; in simplici nimirum et tranquillo animi statu, sublimes de deitate sermones attollens.

64. Particulares rationes dum ad universales accedunt, quae divisa sunt inter se copulant. Quod nimirum universaliores rationes, eorum quae magis particularia sunt, rationes uniformiter comprehendant, ad quae naturaliter ipsa particularia relationem habeant. Sed et caeli cum terra, rerum quae sensu percipiuntur cum illis quae mente intelliguntur, naturae cum ratione, habitudinis quaedam in spiritu ratio est, qua haec alia aliis conserta uniantur.

65. Cui ab affectibus vitisque sensus revellere licuit, animumque a sensuum libidine abjunct; quem sibi in mentem diabolus intermedio sensu aditum perstruxerat, obstruere valuit. Idcirco in deserto (naturali scilicet speculatione) veluti firmas turres ac tutas, pias de rebus opiniones aedificavit: ad quas qui confugit, non eos timet, qui in hoc deserto (natura scilicet oculis subjecta) latrocinia exercent (id est, daemones) quique sensuum opera mentem seducunt, et ad ignorantiae catiginem pertrahunt. Qui enim singulis in rebus pie opinatur ac sentit, seducentes daemones per ea quae oculis cernimus, non metuit.

ξ'. Λάκκους λατομεῖ ὁ Κύριος ἐν τῇ ἐρήμῳ· λέγω δὲ τῷ κόσμῳ, καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων· τὰς τῶν ἀξίων καρδίας ἐκχοῦζων, καὶ ἀποκαθαίρων τοῦ ὕλικου βάρους τε καὶ φρονήματος, καὶ ποιῶν εὐρυχώρους πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θείων τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως θετῶν, ἵνα ποτίζωσι τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ, τοὺς θεομένους λέγω διὰ ψυχῆς νηπιότητα, τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.

ξα'. Ὁρεινὴν ἢ Γραφὴν, τὴν ὑψηλὴν ἐν πνεύματι θεωρίαν τῆς φύσεως λέγει, ἣν γεωργοῦσιν οἱ τῶν αἰσθητῶν ἀπογενόμενοι φαντασιῶν, καὶ πρὸς τοὺς αὐτῶν νοητοὺς διὰ μέσων τῶν ἀρετῶν διαβάντες λόγους

ξβ'. Ὁ νοῦς ἐφ' ὅσον ἔχει ζῶσαν ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, διὰ τῆς θεωρίας ἐκζητεῖ τὸν Κύριον· καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν φόβῳ Κυρίου· τουτέστιν, ἐν τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν. Ὁ γὰρ ἐκζητῶν διὰ θεωρίας τὸν Κύριον χωρὶς πράξεως, οὐχ εὐρίσκει αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἐν φόβῳ Κυρίου τὸν Κύριον ἐξεζήτησε. Καὶ εὐδωδωσεν αὐτῷ ὁ Κύριος· παντὶ γὰρ τῷ μετὰ γνώσεως πράττοντι, εὐδοῖ ὁ Κύριος, τοὺς τε τῶν ἐντολῶν διδάσκων τρόπους, καὶ τοὺς τῶν ὄντων ἀληθεῖς λόγους ἀποκαλύπτων.

ξγ'. Ὁ περὶ θεότητος ὑψηλὸς λόγος, πύργος ἐστὶ κατὰ ψυχὴν, ταῖς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείαις ὠχυρωμένος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν, ὅτι Ἐμοδόμησεν Ὁζίας πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὁ γὰρ καλῶς εὐδοοῦμενος ἐπὶ τὴν διὰ θεωρίας ἐκζήτησιν τοῦ Κυρίου, μετὰ τοῦ ἐπιβεβλημένου φόβου, τουτέστι τῆς τῶν ἐντολῶν πράξεως, οἰκοδομεῖ πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὴν ἀπλήν δηλαδὴ καὶ ἡρεμαίαν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, τοὺς περὶ θεότητος ἀνυψῶν λόγους.

ξδ'. Οἱ τῶν ἐπὶ μέρους λόγοι, τοῖς καθόλου προσχωροῦντες, τὰς τῶν διηρημένων ἐνώσεις ποιοῦνται· διότι τῶν μερικωτέρων ἐνοσιδῶς οἱ καθολικώτεροι τοὺς λόγους περιλαμβάνουσι, πρὸς οὓς φυσικῶς τὴν ἀναφορὰν ἔχει τὰ κατὰ μέρος. Ἀλλὰ καὶ νοῦ πρὸς αἴσθησιν, καὶ οὐρανοῦ πρὸς γῆν, καὶ αἰσθητῶν πρὸς νοητὰ, καὶ φύσεως πρὸς λόγον, ἐστὶ τις καὶ τούτων σχετικὸς ἐν πνεύματι λόγος, τὴν πρὸς ἄλληλα διδούς αὐτοῖς ἔνωσιν.

ξε'. Ὁ τῶν παθῶν δυνηθεὶς ἐξηλῶσαι τὰς αἰσθήσεις, καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων σχέσεως τὴν ψυχὴν ἀποδιαστείλας, κατίσχυσεν ἀποτειχίσαι τὴν γενομένην τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν νοῦν διὰ μέσων τῶν αἰσθησεων εἴσοδον· καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἔρημον, φημι δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν, οἶσινε πύργους ἀσφαλεῖς, τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῶν ὄντων ψοδόμησε δόξας· ἐν αἷς ὁ καταφεύγων, οὐ φοβεῖται τοὺς κατὰ τὴν ἔρημον ταύτην· λέγω δὲ τὴν φύσιν τῶν ὀρωμένων, ληστεύοντας δαίμονας, καὶ πλανῶντας τὸν νοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ πρὸς ἀγνοίας κατασύροντας ζῦφον. Ὁ γὰρ τὴν εὐσεβῆ περὶ ἕκαστον δόξαν κτησάμενος, οὐ δέδοικε τοὺς διὰ τῶν φαινομένων πλανῶντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας.

⁶⁴ II Psal' xxvi, 5. ⁶⁵ ibid. ⁶⁶ Ibid. 9.

ξς'. Πᾶς νοῦς ἰσχύον πρὸς θεωρίαν ἔχων, ἀληθῆς ἄ
 ἔστι γεωργός, καθαρὰ ζιζανίων διὰ τῆς οικείας
 σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τὰ θεῖα τῶν ἀγαθῶν διαφυ-
 λάττων σπέρματα, μέχρις οὗ συντηροῦσαν αὐτὸν
 ἔχη τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην. Φησὶ γάρ· Καὶ ἦν ἐκ-
 ζητῶν τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου ἐν
 φόβῳ Κυρίου. Ζαχαρίαν δὲ, μνήμην Θεοῦ πρὸς
 τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταφερόμενον οἶδεν ὁ λόγος.
 Διδὸν πάντοτε δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, τὴν σωτήριον αὐ-
 τοῦ φυλαχθῆναι ἡμῖν μνήμην, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ δια-
 φθεῖρη τὴν ψυχὴν τὸ κατορθούμενον, πρὸς ὕψος
 ἀρθεῖσαν, καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν, ὡς ὁ Ὀζίας, κατα-
 τομήσασαν.

ξζ'. Ἡ τῶν ὄντων ἀπλανῆς θεωρία, παθῶν
 ἀπηλλαγμένης δεῖται ψυχῆς ἥτις Ἱερουσαλήμ λέ-
 γεται, διὰ τε τὴν ἄρτιον ἀρετὴν καὶ τὴν αὔλον γνῶ-
 σιν ἥτις οὐ μόνον κατὰ στέρησιν παθῶν, ἀλλὰ καὶ
 φαντασιῶν αἰσθητῶν ἐπιγίνεται.

ξη'. Χωρὶς πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, οὐ-
 δὲν οὔτε τῶν κακῶν καταργεῖται παντελῶς, οὔτε
 τῶν καλῶν κατορθοῦται τοσύνολον. Ἡ μὲν γὰρ πί-
 στις, πείθει τῷ Θεῷ προσχωρεῖν τὸν νοῦν πολεμού-
 μενον, πάσης ἀντιπῶ γινομένη παρασκευῆς ὅπλων
 πνευματικῶν πρὸς τὸ θαρρῆν παραμύθιον. Ἡ δὲ
 ἐλπίς, τῆς θείας αὐτῷ καθίσταται βοηθείας ἐγγυη-
 τῆς ἀφευδέστατος, τὴν τῶν ἐναντιῶν καθαίρεισιν
 ἐπαγγελιομένη δυνάμειον. Ἡ δὲ ἀγάπη, δυσμετα-
 κίνητον, μᾶλλον δὲ, πάμπαν ἀκίνητον, τῆς θείας
 στοργῆς αὐτὸν εἶναι παρασκευάζει καὶ πολεμούμε-
 νον, προσηλοῦσα τῷ θεῷ πόθῳ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν
 τῆς ἐφέσεως δυνάμειον.

ξθ'. Ἡ πίστις παραμυθεῖται τὸν νοῦν πολεμού-
 μενον, βοηθείας ἐλπίδι ζωννύμενον ἢ δὲ ἐλπίς ὑπὲρ
 ὅψιν ἀγούσα τὴν πιστευθεῖσαν βοήθειαν, ἀποκρούει-
 ται τὴν τῶν ἀντικειμένων καταδρομὴν ἢ δὲ ἀγάπη,
 νεκρὰν καθίστησι τῷ φιλοθέῳ νῷ τῶν πολεμίων τὴν
 προσβολὴν, τῇ πρὸς Θεὸν ἐφέσει παντελῶς ἀμαυ-
 ρουμένην.

ο'. Θείας ὄντως μερίδος, ἤγουν γνώσεως ἀληθοῦς,
 υἱός, πρῶτός τε καὶ μόνος, ὁ κατὰ τὴν πίστιν τῆς ἐν
 ἡμῖν θείας ἀναστάσεως ἔστι λόγος, μετὰ τῆς δεού-
 σης κατὰ τὴν γνώμην οἰκονομίας, ἤγουν διακρίσεως,
 καλῶς διαφέρων τὰς τε τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων
 πειρασμῶν ἐπαναστάσεις. Καὶ γὰρ πρώτη ἐν ἡμῖν
 ἀνάστασις τοῦ διὰ τῆς ἀγνοίας ἡμῖν νεκρωθέντος Θεοῦ,
 ἢ πίστις ἐστὶ, καλῶς τοῖς ἔργοις τῶν ἐντολῶν οἰκονο-
 μουμένην.

οα'. Ἡ πρὸς Θεὸν ἐπιστροφή, σαφῶς μνηύει δι'
 ἑαυτῆς τὸν πληρέστατον τῆς θείας ἐλπίδος λόγον (j),
 οὗ χωρὶς, οὐδαμῶς οὐδενὶ καθ' ὅτιον πρὸς Θεὸν ἐπί-
 νευσις γίνεσθαι πέφυκεν· εἴπερ ἐλπίδος ἴδιον, τὸ
 ὑπὲρ ὅψιν ἄγειν ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα· καὶ μηδα-

⁶⁷ ibid. 5. ⁶⁸ ibid. 16.

· Cf. ad Thalass. q. 49 usque ad cap. 85.

(j) Τὸν πληρέστατον τῆς θείας ἐλπίδος λόγον. Clara Maximi sententia; includi in conversione mo-

66. Mens omnis vi ad speculationem pollens,
 verus agricola est, munda servans a zizaniis, di-
 ligentia sua et cura, divina bonorum semina,
 quandiu Dei memoriam, ejus munimine tuta, ha-
 buerit. Ait enim: Et erat exquirens Dominum in
 diebus Zachariae, in timore Domini ⁶⁷. Porro Za-
 chariam, si lingua nostra reddamus, Dei memoriam
 sonare non nescimus. Quocirca Dominum semper
 oremus, ut salutaris ejus memoria nobis conser-
 vetur, ne ipsum hoc quod recte exque virtute ge-
 ritur, interitum animae pariat, dum in sublime
 erigitur, ac velut Ozias, temere praesumit quae
 naturae facultatem excedunt ⁶⁸.

67. Certa erroreque vacans speculatio immu-
 nem ab affectibus atque vitiis exigit animum; Jeru-
 salem scilicet nuncupatum, tum propter perfectam
 550 virtutem, tum propter immaterialem
 nihilque terrenum habentem scientiam; quae nempe
 nedom eliminatis affectibus atque vitiis, sed et
 rerum sensilium cogitationibus, proclive accedit.

68. Nullum omnino absque fide, spe et charitate
 vitiorum destruitur, uti neque prorsus virtutum
 ulla praestatur. Fides enim, dum impugnatur ani-
 mus, auctor est confugiendi ad Deum, eique omnis
 spiritualium armorum apparatus, quibus fiducia
 paretur, efficitur solatium. Spes autem divinam ei
 verissime oppugnerat opem, delendas adversarias
 potestates omnino pollicens. Caritas denique
 aegre mobilem (quin et prorsus immobilem) praes-
 tat, divini illecebra amoris, tum etiam cum impu-
 gnatur, ejus vim omnem cupiditatis divino desi-
 derio affigens.

69. Fides, animum qui impugnatur, sperata sa-
 lute roboratum solatur. Spes autem, ipsum, cui
 adhibita fides, auxilium sub aspectum ponens,
 adversariorum insultum depellit. Caritas denique,
 infestam hostium aciem ejusque impetum,
 desiderio in Deum prorsus enervatum, Dei cultori
 ac religioso animo emortuum facit.

70. Primus revera solusque divinae partis (verae
 scilicet scientiae) filius, sermo fidei est divinae in
 nobis resurrectionis, cum decenti animi ac volun-
 tatis dispensatione (id est, discretionem ac judicio)
 tentationum insultus strenue tolerans, tum quae ex
 voluntate, tum quae violentae externoque actore
 existunt. Prima namque Dei a nobis per ignorantiam
 extincti, resurrectio, fides est, quae mandata
 opere praestando rite digeratur.

71. Conversio ad Deum, sui ipsa ratione ple-
 nissimam aperte divinae spei rationem significat,
 sine qua nunquam fiat, ut quis ulla ratione animo
 in Deum tendat eique assentiat. Id enim spei mu-
 neris est, ut quae futura sunt, tanquam praesentia

tum spe: quod et declaravit conc. Frid. Picus nihil bene, λόγον, animum reddit.

discretio
 Dei memoria
 defuisse oportet
 vide.

Primus - Jerusalem.

Theol. Virtutes.

α γ δ π η

Primus Virtutes

α γ δ π η

Fides resurrectio

ΗΘΗ

sub aspectum ponat; certoque certius suadeat non abesse Deum protectorem, ab his quos adversaria potestas oppugnet; ob quem, ac ejus causa iudicta sanctis belli necessitas est. Absque enim aliqua vel difficili vel facili expectatione, nemo unquam ut ad id quod honestum ac officii est convertatur in animum inducat.

72. Nihil plane, eos qui dispersi sunt, sic colligit ac consociat, unamque eis voluntatem concordiae nexu aspirat, ac charitas, cujus insigne ac nota, parvis dignitatis decus est. Quod itaque animi facultates (ratio scilicet, iraque et cupiditas) circa divina in unum congregentur, charitas in causa est; qua, qui jam eam cum Deo honoris aequalitatem per gratiam consecuti sunt, indelebilem divinae dilectionis cupiditatem, immortale decus perscribentis ac exarantis in principe animi parte (id est, mente) habent.

73. Mens omnis divino accincta robore, veluti seniores quosdam ac duces, tum rationis habet facultatem (ex qua fides ipsa docta sapiensque, qua semper Deum arcana ratione presentem docetur, speique munere sic cum futuris versatur, ac si jam praesto essent), tum cupiditatis (qua divina consistit dilectio, quaque sponte intemperatae deitatis desiderio affixam, immortalem desiderati atque amati appetitionem nacta est) ad haec etiam irae facultatem, qua divinam mordicis pacem amplectitur, astringens in divinum amorem cupiditatis motum. Has porro vires mens omnis, ad abolendum vitium statuendamque et conservandam virtutem, propense adjuatrices habet.

74. Absque vi rationis, non est scientia: nec sine scientia consistit fides, ex qua spes pulchrum germina procedit; per quam fidelis, sic cum futuris congregitur, ac si presentia essent. Sine etiam cupiditatis vi, non consistit desiderium seu amor, cujus charitas et dilectio finis existit. Amare enim aliquid, proprium est cupiditatis. Absque irae item facultate, quae cupiditatem in ejus quod delectat unione roborat, pax consistere non potest; siquidem vere pax, tranquilla et inturbata, plenaque ac integra, ejus quod jucunde afficit, possessio est.

75. Caveat necesse est, qui necdum ab affectibus atque vitiis emundatus est, naturalem attingat speculationem, ob earum rerum simulacra, quae sensum movent, possuntque ejus animum ad libidinem informare, qui necdum perfecte ab affectibus liberatus sit. Quae enim mens, ut sensum mulceat, sensilium rerum conspectibus cogitando immeratur, immundorum affectuum ac libidinum seu vitiorum artifex efficitur; dum nempe illi, speculando ad aethera intelligibilia transire non datur.

552 76. Qui perturbationibus atque vitiis in-

μῶς ἀπεινᾶν πείθειν τῶν πολεμουμένων ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, τὸν ὑπερασπίζοντα θεόν ὑπὲρ οὗ, καὶ δι' ἃν ἀγίους ὁ πόλεμος. Χωρὶς γὰρ τινος προσδοκίας ἢ δυσχεροῦς ἢ εὐχεροῦς, ἐπιστροφῆ πρὸς τὸ καλὸν οὐδενὶ ποτε πέφυκε γίνεσθαι.

οβ'. Οὐδὲν ὄντως οὕτως ὡς ἡ ἀγάπη συνάγει τοὺς ἐσχορπισμένους, καὶ μίαν αὐτοῖς δημιουργεῖ τὴν γνώμην συμποία κρατουμένην, ἧς χαρακτήρ, τὸ τῆς ἰσοτιμίας καθέστηκε κάλλος. Οὐκοῦν τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τὰ θεῖα συναγωγῆς τε καὶ ἐνώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων· τουτέστι, τῆς λογικῆς καὶ θυμικῆς καὶ ἐπιθυμητικῆς, ἡ ἀγάπη καθέστηκε γέννημα· καθ' ἣν ἐγγράφοντες τῇ μνήμῃ τὸ τῆς θείας ὀραιότητος κάλλος, οἱ τὸ ἰσότημον ἤδη πρὸς θεὸν διὰ τῆς χάριτος κομισάμενοι, ἀνεπίληστον ἔχουσι τῆς τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς ὑπομνηματογραφουμένης τε καὶ ἐντυπούσης τὸ ἀκήρατον κάλλος, τῆς θείας ἀγάπης τὴν ἔφεσιν.

ογ'. Πᾶς νοῦς θεῖον κράτει διεζωσμένος, καθάπερ πρεσβυτέρους τινὰς καὶ ἀρχοντας κέκτηται, τὴν τε λογικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἡ γνωστικὴ γεννᾶσθαι πέφυκε πίστις, καθ' ἣν αἰεὶ παρόντα τὸν θεὸν ἀρόρητως διδάσκειται, καὶ ὡς παροῦσι συγγίνεται διὰ τῆς ἐλπιδος τοῖς μέλλουσι· καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἡ θεία συνέστηκεν ἀγάπη, δι' ἣν ἐκουσίως προσηλώσας τῷ πάθῳ τῆς ἀκηράτου θεότητος, ἄλυτον ἔχει τοῦ ποθομένου τὴν ἔφεσιν· ἔτι μὴν καὶ τὴν θυμικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἀπρίξ τῆς θείας εἰρήνης ἀντέχεται, ἐπιστύφον πρὸς τὸν θεὸν ἔρωτα τῆς ἐπιθυμίας τὴν κίνησιν. Ταύτας δὲ ἔχει τὰς δυνάμεις πᾶς νοῦς, συνεργούσας αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς κακίας καθάρσιν, καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς σύστασιν τε καὶ συντήρησιν.

οδ'. Δίχα λογικῆς δυνάμεως, ἐπιστημονικὴ γνώσις οὐκ ἔστι· καὶ γνώσεως χωρὶς, οὐ συνίσταται πίστις, ἀφ' ἧς τὸ καλὸν γέννημα πρόβειν ἢ ἐλπίζει, καθ' ἣν ὡς παροῦσι συγγίνεται τοῖς μέλλουσιν ὁ πιστός. Καὶ δίχα τῆς κατ' ἐπιθυμίαν δυνάμεως, οὐ συνίσταται πάθος, οὗ τέλος ἐστὶν ἡ ἀγάπη· τὸ γὰρ ἔρῳ τινος, ἰδίον ἐστὶν ἐπιθυμίας. Καὶ δίχα θυμικῆς δυνάμεως νευρούσης τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν τοῦ ἡδέος ἔνωσιν, οὐδαμῶς γίνεσθαι πέφυκεν εἰρήνη· εἴπερ ἄληθως εἰρήνη ἐστὶν ἡ ἀνενόχλητος καὶ παντελὴς τοῦ καταθυμίου κατάσχεσις.

οε'. Οὐ δεῖ τὸν μὴ πρότερον καθαρθέντα παθῶν, φυσικῆς ἄπτεσθαι θεωρίας, διὰ τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν, δυναμένας τυπῶσαι πρὸς πάθος τὸν νοῦν τοῦ μὴ τελείως ἀπαλλαγέντος παθῶν. Ὅ γὰρ κατὰ φαντασίαν ταῖς ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν ἐναπομένων διὰ τὴν αἰσθησιν νοῦς. ἀκαθάρτων γίνεται παθῶν δημιουργός, διὰ θεωρίας πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ μὴ δυνάμενος διαβῆναι.

ος'. Ὁ ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως

* Cf. ad. Thalass. q. 49.

γενναίως μύσας τὰς αἰσθήσεις, καὶ τὴν τῶν αἰσθη- A
τῶν φαντασίαν τε καὶ μνήμην παντελῶς ἀπωσάμε-
νος, καὶ συστειλάς πάντη τὰς τοῦ νοῦ περι τὴν τῶν
ἐκτὸς ἔρευναν φυσικὰς κινήσεις, κατήσχυεν νικήσας
διὰ τῆς θείας χειρὸς, τὴν ἐπαναστάσαν αὐτῷ πονη-
ρὰν καὶ τυραννικὴν δυναστείαν.

οζ'. Ὅταν ἄνους ὁ λόγος γένηται, καὶ προπετῆς
ὁ θυμὸς καὶ ἄλογος ἢ ἐπιθυμία, καὶ ἄγνοια καὶ τυ-
ραννίς καὶ ἀκολασία κρατῶσι τῆς ψυχῆς, τότε ἢ τῆς
κακίας ἕξις ἔμπρακτος γίνεσθαι πέφυκε, συμπλα-
κεῖσα τῇ διαφόρῳ τῶν αἰσθήσεων ἡδονῇ.

οη'. Χρῆ τὸν γνωστικῶς τὰς ἀοράτους συμπλοκάς,
ὕπαλύσκειν (k) ἐπιστάμενον νοῦν, μήτε φυσικὴν με-
τέναι θεωρίαν, μηδ' ἄλλο τι ποιεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς
τῶν πονηρῶν δυνάμεων προσβολῆς, ἢ μόνον προσεῦ-
χεσθαι, καὶ τὸ σῶμα πόνοις δαμάζειν, καὶ τὴν τοῦ
χοῦτο φρονήματος διὰ πάσης σπουδῆς ποιεῖσθαι κα-
θαίρειν, καὶ φυλάττειν τὰ τείχη τῆς πόλεως· λέγω
δὲ τὰς φρουρητικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, ἢ τὰς τῶν
ἀρετῶν φυλακτικὰς μεθόδους· ἐγκράτειαν λέγω καὶ
ὕπομονήν· μήπως διὰ τῶν δεξιῶν ἀπατήσας, ἀπο-
στήση Θεοῦ κλέψας τὴν ἔφεσιν, ὁ τὴν ψυχὴν ποτίζων
ἀνατραπῆν θολερὰν, καὶ διὰ τῶν νομιζομένων καλῶν,
πρὸς τὰ χείρονα τὴν τὰ καλὰ ζητοῦσαν ὑποσύρη
διάνοιαν.

οθ'. Ὁ γενναίως διὰ τῆς λελογισμένης καὶ περι-
εκτικῆς ἐγκρατείας (l) καὶ ὑπομονῆς μύσας τὰς αἰ-
σθήσεις, καὶ διὰ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων τὰς πρὸς C
τὸν νοῦν τῶν αἰσθητῶν σχημάτων ἀποτειχίσας εἰσ-
όδους, εὐχερῶς τοῦ διαβόλου τὰς πονηρὰς διόλλυσι
μηχανὰς, ὑποστρέφον αὐτὸν μετ' αἰσχύνης τῇ ὁδῷ
ἢ ἡλθεν. Ὅδὸς δὲ δι' ἧς ὁ διάβολος ἔρχεται, ἐστὶ τὰ
πρὸς σύστασιν τοῦ σώματος εἶναι δοκοῦντα ὕλικα.

π'. Νοῦς ἑαυτῷ κατὰ φύσιν διὰ μέσου λόγου συν-
άψας τὴν αἰσθησιν, τὴν ἐκ τῆς φυσικῆς θεωρίας
ἀληθῆ συλλέγεται γινώσκων.

πα'. Πηγαὶ εἰσιν ἔξω τῆς πόλεως· τουτέστι τῆς
ψυχῆς· ἄ· Ἐζεκιὰς ἔμπράττει τὰ αἰσθητὰ πάντα (m).
ὕδατα δὲ τούτων τυγχάνουσι τῶν πηγῶν, τὰ τῶν
αἰσθητῶν νοήματα· ποταμὸς δὲ διορίζων διὰ μέσης
τῆς πόλεως ἐστίν, ἢ κατὰ φυσικὴν θεωρίαν ἐκ τῶν D

⁶⁹ Habac. II, 45. ⁷⁰ IV Reg. XIX, 53. ⁷¹ II Paral. XXXII, 5.

(k) Τὰς ἀοράτους συμπλοκάς ὑπαλύσκειν. Ita
nempe saepe cautum victoriae est, quod mora tem-
poris ac fuga praelii, res suas quis in tuto ponat;
sinateque hostem ipsum in se suas vires frangere:
quo modo Fabius rem Romanam cunctando resti-
tuit. Quem sensum melius redderet, quod ex mss.
emendandum putaveram, ὑπαναλίσκειν· quod sit,
paulatim consumere sensumque deterere; sed malui
edita, ipsa non mala, relinquere. Male vero Picus,
συμπλοκάς ἀοράτους· invisibilia involucra.

(l) Καὶ περιεκτικῆς ἐγκρατείας. Etiam cent. I,
c. 2, ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια· quo loco sugillati
Obsop. et Gesner. dum prior acquisita; alter, uni-
versalis reddit. Propius rem attingit Picus, dum
coercente reddidit; quae scilicet contineat, teneatque

A surgentibus, eorumque infesta acie, sensus fortiter
clauserit, rerumque sensum moventium cogitatio-
nem memoriamque omnino submoverit: natura-
lesque itidem animi motus abs scrutandis illis quae
exterius sunt, penitus coercuerit, divina dextra
opitulante, victor, quae in eum insurrexerat nequis-
simam ac tyrannicam potestatem, confudit.

77. Cum ratio amens, ira praecipis, cupiditas
sine ratione, ignorantia, vis, lascivia animum sibi
manciparint; tunc vigens atque efficax manitiae
habitus, multiplici sensuum libidini complicatus,
proclive evadit.

78. Operae pretium est, ut sapienter invisibiles
congressus subterfugere doctus animus, quo tem-
pore nequissimae potestates adoriuntur, nec natu-
ralem obeat speculationem, neque aliud quid praes-
tet, nisi solum ut precibus incumbat ac corpus
laboribus domet, omnique diligentia terrenum
sensum ac prudentiam destruat, atque civitatis
muros custodiat: nempe virtutes, quibus animus
ut praesidio muniatur; aut rationes viasque virtu-
tum custodes (continentiam scilicet et patientiam),
ne quo modo is, qui turbida subversione animum
potat ⁶⁹, per prospera seducendo, clanculum a Deo
cupiditate avertat; ac per ea, quae honesti spe-
ciem habent, mentem haec ipsa quaerentem, ad
deteriora paulatim trahat.

79. Qui considerata ac coercente seu conservante
ac retinente continentia patientiaque strenue sen-
sus clauserit, rerumque sensum moventium figuris
per animae vires aditum in mentem interceperit,
is, facili negotio nequissimas diaboli machinas dis-
sinat ac perdit; redire eam pudore cogens, eadem
ipsa via, qua venit. Via autem qua diabolus venit,
terrena illa adminicula sunt, quae ad corporis con-
fandam vitam ac conservandam conducere videntur ⁷⁰.

80. Animus qui sibi intermedia ratione, uti natu-
ra comparatum est, sensum copulaverit, veram
ex naturali speculatione carpit scientiam.

81. Fontes extra civitatem (animam scilicet)
quos Ezechias obstruxit ⁷¹, cuncta ea sunt quae in
sensum cadunt. Horum autem fontium aquae, ea-
rundem rerum sunt conceptae animo rationes ac
notiones. Fluvius per mediam dirimens ⁷² ci-

ac coerceat animum, ne se adduci affectibus sinat:
uti eo loco expositum a me fuit.

(m) Τὰ αἰσθητὰ πάντα. Luxatum textum secu-
tus Picus, nihil apte reddidit: hoc est universa
sensilia animae. Sunt animae et dicuntur, universi
sensus, non sensilia. Illud ergo τουτέστι, τῆς ψυχῆς,
allegoria est, τοῦ ἔξω τῆς πόλεως, quod ex eodd.
repraesentat: sunt nempe sensilia, exteriora illa
influentia in animam, per sensus, quasi meatus
quosdam, a quibus diligenter cavendam, ob-
struendo eosdem sensus, cum per eos una cum sen-
silibus, hostis ingruit. Sunt hi fenestrae, per quas
mors ascendit, Jerem. IX, quae alia metaphora est,
eiusdem sensus.

penitus -
interius
manitiae

fulen -
nam

deponere -
epit dicit

κατανα-
λισμο

θεωρία
γνωσις

vitalitatem, quæ naturali speculatione ex rerum sensilium conceptibus scientia colligitur, per mediani transiens animam, ut quæ mentem inter sensumque confinis sit. Rerum enim in sensum cadentium scientia, nec a mentis prorsus abhorret facultate, nec in solidum operationi sensus tribuitur; sed velut media, qua mens cum sensu, sensusque cum mente coeunt, eorum inter se a seipsa conjunctionem facit: sensu quidem, rerum sensilium figuris, specie formata; mente vero, figurarum formas ad rationes transferens. Quamobrem *fluvius per mediani dirimens civitatem*, merito nuncupata est rerum in aspectum cadentium scientia, ut quæ duorum extremorum (mentis scilicet ac sensus) confinis existat.

82. Qui, quo tempore insurgunt tentationes, a naturali se speculatione abstinere, animoque in seipsum ac Deum ab omnibus collecto, precibus studet, habitum mali parentem interimit; ac, quem dixi habitum suggerentem, diabolus cum pudore reverti cogit: quo nempe fretus, cum sua ille arrogantia in animum venerat, superbis adversus veritatem cogitationibus elatus. Id vero forte magnus David cum cognovisset, passusque et expertus esset atque egisset, omnium ipse maxime spiritualium bellorum peritus: *Cum consisteret*, inquit, *peccator adversum me, obmutui, et humiliatus sum et silui a bonis* ⁷². Huncque secutus divinus Jeremias, jubens populo, ne ob circum undique morantem hostium gladium, civitate exiret ⁷³.

83. Igitur etiam beatus Abel, siquidem observasset, nec una cum Cain in campum (lata scilicet naturalis speculationis) exisset, necdum parto imperturbationis habitu, nunquam ille insurgens, dolo occidisset ⁷⁴: lex scilicet carnis (quæ et Cain est et nuncupatur) lepidis faustisque, inter res speculandas, fallens, cum necdum perfecto habitu instructus esset.

84. Simili quoque ratione Dina, magni Jacob filia, nisi cum alienigenarum filiiabus (sentientis scilicet animi cogitationibus) egressa esset; nec sane Sichem filius Emmor eam constuprasset ⁷⁵.

85. Præstat, ut qui necdum perfectum habitum nacti simus, naturalem speculationem non aggrediamur; ne dum ex rebus creatis in aspectum cadentibus spirituales rationes exquirimus, affectus ac libidines imprudentes colligamus. **554** Plus enim valent penes imperfectos, ut sensum afficiant, conspicuæ rerum aspectabilium figuræ, quam ut animum, illis abditæ creaturarum rerum rationes. Porro, qui soli litteræ Judæorum more animum

⁷² Psal. xxxviii, 2. ⁷³ Jerem. vi, 25. ⁷⁴ Gen. iv,

* Cf. ad Thal. q. 50 et 55 ad n. 89 infra.

(n) *Εἰς λόγους. Λόγοι* Philosophis, id præcipue sunt, quod mens in rebus intimius legit, spirita-

Α αἰσθητῶν νοημάτων συναγομένη γνώσις, διὰ μέσης διερχομένη τῆς ψυχῆς, ὡς νοῦ καὶ αἰσθήσεως οὐσα μεθόριος. Ἡ γὰρ γνώσις τῶν αἰσθητῶν, οὔτε πάντη νοεραῖς ἀπεξένωται δυνάμει, οὔτε διόλου προσενέμηται τῇ κατ' αἴσθησιν ἐνεργείᾳ· ἀλλ' ὡς οἶον τῆς τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ πρὸς τὸν νοῦν τῆς αἰσθήσεως συνόδου, μέση τυγχάνουσα, δι' ἑαυτῆς ποιεῖται τὴν πρὸς ἄλληλα τούτων συνάφειαν· κατὰ μὲν τὴν αἴσθησιν, κατ' εἶδος τυπομένη τοῖς σχήμασι τῶν αἰσθητῶν· κατὰ δὲ τὸν νοῦν, εἰς λόγους (n) τῶν σχημάτων τοὺς τύπους μεταβιβάζουσα. Διὸ ποταμὸς διορίζων διὰ μέσης τῆς πόλεως, εἰκότως προσηγορεύθη τῶν ὁρωμένων ἢ γνώσις, ὡς τῶν ἄκρων, λέγω δὲ νοῦ καὶ αἰσθήσεως, οὐσα μεταίχμιος.

B πβ'. Ὁ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαναστάσεως, τῆς μετὰ φυσικῆς ἀπερχόμενος θεωρίας, τῆς δὲ προσευχῆς κατὰ τὴν ἐκ πάντων πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ συστολῆν ἀντερχόμενος, ἀποκτείνει τὴν ποιητικὴν τῆς κακίας ἔξιν, καὶ ἀποστρέφει μετ' αἰσχύνης τὸν διάβολον, ὑποβαλλόμενον τὴν εἰρημένην ἔξιν, ἐφ' ἣ πεποιθὼς μετὰ τῆς οικείας ἀλαζονείας ἦλθε πρὸς τὴν ψυχὴν, διὰ τῶν ὑπερηφάνων λογισμῶν τῆς ἀληθείας κατεπαιρόμενος· ὅπερ τυχὸν καὶ γνοὺς καὶ παθὼν καὶ ποιήσας ὁ μέγας Δαβὶδ, ὁ πάντων μάλιστα πείραν ἔχων τῆς τῶν νοητῶν πολέμων παρατάξεως, *Ἐν τῷ συστήναι, φησὶ, τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωσώθη καὶ ἐταπεινώθη, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν*· καὶ μετ' αὐτὸν ὁ θεὸς Ἰερემίας, προστάσων τῷ λαῷ μὴ ἐκθῆναι τῆς πόλεως, διὰ τὴν κύκλωθεν παροικοῦσαν τῶν ἐχθρῶν ῥομφαίαν.

C πγ'. Καὶ ὁ μακάριος τοῖνον Ἄβελ, εἴπερ ἐφυλάξατο, καὶ μὴ συνεξῆλθε τῷ Κάϊν ἐν τῷ πεδίῳ· τούτῃ ἐστιν ἐν τῷ πλάτει τῆς φυσικῆς θεωρίας· πρὸ τῆς ἀπαθείας, οὐκ ἂν ἐπαναστὰς ἀπέκτεινεν αὐτὸν μετὰ δόλου, κλέψας τοῖς δεξιόσι κατὰ τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν πρὸ τῆς τελείας ἔξεως, ὁ τῆς σαρκὸς νόμος, ὁ Κάϊν καὶ ὢν καὶ καλούμενος.

πδ'. Ὁμοίως καὶ Δίνα, ἡ τοῦ μεγάλου θυγάτηρ Ἰακώβ, εἰ μὴ συνεξῆλθε ταῖς θυγατράσι τῶν ἐγγυρῶν· τούτέστι, ταῖς αἰσθητικαῖς φαντασίαις· οὐκ ἂν Συχὲμ ὁ υἱὸς Ἐμμὸρ ἐπαναστὰς αὐτὴν ἐταπεινώσει.

D πε'. Καλὸν ἐστὶ πρὸ τῆς τελείας ἔξεως, μὴ ἀπεσθαι ἡμᾶς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἵνα μὴ λόγους ἐπιζητοῦντες πνευματικοὺς ἐκ τῶν ὁρωμένων κτισμάτων, λάθωμεν πάθη συλλέγοντες. Πλέον γὰρ ἐν τοῖς ἀτελεσί δυναστεύει πρὸς τὴν αἴσθησιν τὰ φαινόμενα σχήματα τῶν ὁρωμένων, ἢ πρὸς τὴν ψυχὴν οἱ κεκρυμμένοι τοῖς σχήμασι λόγοι τῶν γεγονότων. * Οἱ μέντοι μόνῃ τῷ γράμματι προσδήσαντες Ἰουδαϊκῶς τὴν διάνοιαν, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐκδέχονται τὰς

8. ⁷⁵ Gen. xxxiv, 1 seqq.

liusque de illis intelligit. Latini rationes dicunt: nec satis apte Picus, cogitationes.

ἐπαγγελίας τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν, ἀγνοῦντες τὰ Α κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ.

πς'. Ὁ τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανοῦ, τῷ πνεύματι διὰ πάντων ἐπεσθαι σπεύδει τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἐν ᾧ δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως, ἡ τῆς ψυχῆς ὑπάρχει συντήρησις· ὁ δὲ τὴν εἰκόνα φορῶν τοῦ χροῦ, τὸ γράμμα μόνον περιέπει· ἐν ᾧ ἡ κατ' ἀσθησιν πρὸς σῶμα λατρεία συνέστηκε τὰ πάθη δημιουργοῦσα.

πς'. Κράτος Θεοῦ καθέστηκεν, ἡ ἀναιρετικὴ τῶν παθῶν ἀρετὴ, καὶ τῶν εὐτεθῶν φρουρητικὴ λογισμῶν, ἢ γεννᾶ πράξεις ἐντολῶν, δι' ἧς τὰς ἀντικειμένους τῷ ἀγαθῷ πονηρὰς δυνάμεις, συνεργεῖα Θεοῦ· μᾶλλον δὲ μόνῃ δυνάμει Θεοῦ, διαφθερίζομεν. Ὑψος δὲ Θεοῦ ἐστὶν ἡ γνώσις τῆς ἀληθείας, ἢ γεννᾶ τῆς Β τῶν γεγονότων θεωρίας ὁ πόνος, καὶ οἱ ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν ἰδρῶτες πόνου πατέρες γινόμενοι· δι' ἧς τὴν ἀντικειμένην τῇ ἀληθείᾳ τοῦ ψεύδους δύναμιν, παντελῶς ἐξαφανίζομεν, πᾶν ὕψωμα τῶν ἐπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ πονηρῶν πνευματῶν ταπεινοῦντες καὶ καταβάλλοντες. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἡ πράξις γεννᾶ τὴν ἀρετὴν, οὕτως ἡ θεωρία τὴν γνώσιν.

πη'. Ἡ ἄληστος γνώσις, ἀόριστον ἔχουσα περὶ τὴν θείαν ἀπειρίαν τὴν κατὰ νοῦν ὑπὲρ νόησιν κίνησιν, εἰκονίζει διὰ τῆς ἀοριστίας (ο) τὴν ὑπεράπειρον δόξαν τῆς ἀληθείας· ἡ δὲ τῆς κατὰ τὴν πρόνοιαν σοφῆς ἀγαθότητος ἀυθαίρετος μίμησις, τιμὴν φέρει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ κατὰ τὴν διάθεσιν ἀρίδῃλον, ὡς ἐστὶ δυνατόν, ἐξομοίωσιν.

πθ'. Ἡ γλῶσσα τῆς κατὰ ψυχὴν γνωστικῆς ἐνεργείας ἐστὶ σύμβολον· ὁ δὲ λάρυγξ, τῆς πρὸς τὸ σῶμα φυσικῆς φιλαυτίας τεκμήριον. Ὁ γοῦν ταῦτα ψεκτῶς κολλησας ἀλλήλοις, μνησθῆναι τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνώσιν εἰρηνικῆς ἐξέως οὐ δύναται, τῇ συγχύσει διὰ σπουδῆς τῶν σωματικῶν ἠδόμενος παθῶν.

λ'. Αἱ κατὰ φύσιν ὀρέξεις καὶ ἡδοναί, μὴ φέρουσαι * τοῖς κεκτημένοις διαβολὴν, ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς φυσικῆς ὀρέξεως καθεστήχασιν. Ἡδονὴν γὰρ κατὰ φύσιν ποιεῖ καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν, καὶ ἡ τυχεύουσα τροφή, προλαβοῦσαν ἐνδειαν παραμυθουμένη· καὶ πόσις, ἀποκρουομένη τοῦ δόψους τὴν ὀχλησιν· καὶ ὕπνος, τὴν ἐκ τῆς ἐργηγόρσεως δαπανηθεῖσαν ἀνανεούμενος δύναμιν· καὶ

¹⁶ II Cor. x, 5. ¹⁷ ibid.

* Cf. ad Thalass. q. 65, et 51, 56, et 50 ad n. 91, 92 et 95 infra.

(ο) Διὰ τῆς ἀοριστίας. Significat hujus scientiæ, quam ἄληστον vocal, quasi animo indelebilem semperque in eo vigentem; immensam quamdam vim, qua animus divinam infinitatem quadam velut proportionem attingat, ejusque veritatis gloriam ac majestatem omni majorem infinito, quasi simulacro referat. Nam et τὸ ἀόριστον, Maximo aliisque theologis, inter divina nomina est, id ipsum quod Latinis immensitas. Hæc tam augusta, quis ex Pico au-

addixerunt, immortalia bona promissa, ævo hæc præstanda expectant, dum quæ sint animi naturalia bona ignorant.

86. Qui celestis portat imaginem, omnem adhibet curam, ut in omnibus Scripturæ sacræ spiritum sequatur ⁷⁶; in quo, virtute comite et scientia, animi incolumitas et salus posita est: qui autem portat imaginem terrestris, litteram duntaxat consectatur; in qua, propensioris in corpus sensus, vitiorum parens ac libidinum, consistit.

87. Dei potestas, virtus est vitia affectusque interimens, piasque rationes muniens ac tuens; actionis proles qua mandata exsequimur; qua nempe, bono contrarias nequissimas virtutes, Dei auxilio (quin ejus una potentia) profligamus. Dei autem celsitudo, veritatis scientia est, quam impensus labor speculandis rebus creatis parit, sudoresque fungendis virtutibus, qui ipsi laboris parentes sint. Hac scientia, vim omnem mendacii veritati adversantem omnino abolemus, qui nempe omnem malignorum spirituum sublimitatem extollentem se adversus scientiam Dei ⁷⁷, deprimamus ac destruamus. Uti enim actio virtutem, sic et speculatio scientiam parit.

88. Quam nulla inobscuret oblivio, scientia, nullis finibus comprehensum circa divinam infinitatem, mentis omnem cogitatum superantem motum habens; nullis finibus comprehensa illa amplitudine, omni majorem infinito veritatis gloriam exprimit: sapientis vero ex Providentiæ rationibus bonitatis sponte assumpta imitatio, honoris affectu, quoad homini concessum est, similitudinem

89. Lingua sapientis animi operationis symbolum est: guttur vero, naturalis erga corpus proclivioris amoris libidinisque indicium. Qui ergo hæc inter se vituperio copulavit, virtutis ac scientiæ tranquillii habitus meminisse non potest, qui corporalium affectuum ac libidinum confusione propensius delectetur.

90. Quæ naturales appetitiones sunt **555** ac voluptates, nullam criminis labem illis inferentes, qui eas habent; velut necessarium quoddam naturalis appetitus corollarium sunt. Natura enim, velimus nolimus, vulgaris ipse primoque obvius **D** cibus, priore indigentiam solans atque recreans, delectationem facit; potus item, depellens sitis molestiam; necnon somnus exhaustas vigiliis vires

diat: Ex illa incertitudine superinfinitam effingit opinionem veritatis? Quid hic incertitudo, ubi Deus altissimo modo attingitur? Num quod δόξα, eaque incertitudinem exposcit? At non hæc philosophica δόξα, opinio; nutans scilicet animi assensus, cui falsum potest subesse, nec raro subest; sed ipsa animorum circa Deum ἀεικίνηστα; in beatissimis jam consummata; hic in summis θεωρητικοῖς, quasi incæpta.

lecta
+ spiritus

τῆς γνώσεως
ἀρετῆς
θεωρίας -
γνώσεως

γνώσεως

instaurans; aut si qua alia nobis naturalia sunt, ipsa necessaria ad naturam confovendam, et ad parandam virtutem his qui studiosi sint, oppido uilia. Exeunt vero hæc, cum omni animo, qui peccati confusionem fugit; ne propter illa, servus maneat ac mancipatus, iis affectibus, qui nostri arbitrii sunt, et noxam habent, naturæque adversantur; nec in nobis aliud principium habent ac originem, quam ipsum naturalium affectuum motum, quibus nec comparatum, ut ad immortalem ac longævam vitam una nobiscum transeant.

91. Verba Dei nude, sola prolatione emissa, non exaudiuntur, quod ea loquentium vocem (actionem scilicet) non habeant. Sin autem exsequendo mandata proferantur, tum dæmones habent contabescentes ejusmodi voce, tum homines operum justitiæ profectu, obsequenti animo divinum cordis templum ædificantes.

92. Quemadmodum Deus, si essentiam spectes ac naturam, sub scientiam non cadit; sic nec ejus sermo scientia nostra potest comprehendi. Sacra enim Scripturæ sermo, etsi quod spectat ad litteram circumscriptionem admittit, una cum eorum temporibus desinens, quæ in ea conscripta narratur, ad spiritum tamen quod attinet, eorum quæ intelliguntur contemplationibus in perpetuum incircumscriptus manet.

93. Necesse est eum qui Scripturam sacram sapienter docteque ad animum, ex disciplina Christiana expositurus est, in ipsa nominum interpretatione diligenter versatum esse, ex qua, eorum quæ scripta sunt, sensum omnem dilucidare possit; dummodo sollicite curet, ut eorum quæ in illa scripta habentur, verum sensum intelligat; ac non Judæorum more, ad corpus terramque spiritus sublimitatem detrahat divinasque ac immortales spiritualium honorum pollicitationes, fluxarum rerum corruptione circumscribat.

94. Sicuti votum sponsio est honorum **556** quæ ex hominibus per pollicitationem Deo offeruntur; sic merito deprecatio ac oratio, eorum perspicue honorum flagitatio erit, quæ ex Deo ad salutem hominibus præstantur, eorum, quæ proba mente oblata sunt, ferens retributionem. Clamor autem est, virtute nitentium actionis cultu modorum, doctarumque contemplando ac spiritualium considerationum, cum nequissimi dæmones insurgunt, augmentam provectioneque, quem vel omnium maxime Deus natura audit, eorum animi affectionem qui virtuti ac scientiæ student, pro magna voce ducens.

95. Scelestissimum exitiosumque diaboli re-

(p) Τῇ τοιαύτῃ τηκομένους φωνῇ. Clara allusio est ad 1 Esdr. iv, ubi describitur conatus hostium Judæorum, ut impedirent ædificationem templi; quos Maximus tropologicè dæmonas exponit, sic et ipsos et invidia contabescentes, quod spiritali in nobis Dei templum consurgere audiant, videantque, uti pluribus quæst. 56, ad Thal. Male itaque Picus διακονουμένους, dæmones habent hujus-

ἄσα τῶν καθ' ἡμᾶς φυσικῶν ἕτερα τυγχάνει, πρὸς μὲν οὐστασιν φύσεως, ἀναγκαῖα· πρὸς δὲ κτήσιν ἀρετῆς, ὑπάρχοντα χρήσιμα τοῖς σπουδαίοις. Ἄπερ συνεχθαίνει παντὶ νοῦ φεύγοντι τῆς ἀμαρτίας τὴν σύγχυσιν· ἵνα μὴ δι' αὐτὰ μείνη κρατούμενος εἰς δουλείαν τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ διαθεβλημένων, καὶ παρὰ φύσιν παθῶν, οὐκ ἐχόντων ἄλλην ἀρχὴν ἐν ἡμῖν πλὴν τῆς κινήσεως τῶν κατὰ φύσιν παθῶν, τῶν μηδὲ πεφυκότων πρὸς τὴν ἀθάνατον καὶ μακροῖωνα ζωὴν συµμεταβαίνειν ἡμῖν.

λβ'. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ψιλῶς κατὰ μόνην λαλούμενοι τὴν προφορὰν, οὐκ ἀκούονται, φωνὴν τὴν τῶν αὐτοῦ λαλούντων πρᾶξιν οὐκ ἔχοντες. Εἰ δὲ τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν ἐκφωνοῦνται, τοὺς τε δαίμονας ἔχουσι τῇ τοιαύτῃ διατηκομένους φωνῇ (p), καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῇ προκοπῇ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, εὐπειθῶς τὸν θεὸν τῆς καρδίας οἰκοδομοῦντας νοῦν.

λβ'. Ὡσπερ ὁ Θεὸς κατ' οὐσίαν οὐχ ὑποπέπτωκε γνώσει, οὕτως οὔτε ὁ λόγος αὐτοῦ γνώσει τῇ καθ' ἡμᾶς περιλαμβάνεται. Ὁ γὰρ τῆς ἁγίας Γραφῆς λόγος, ἂν εἰ δέχεται περιγραφὴν κατὰ τὸ γράμμα, τοῖς χρόνοις τῶν ἱστορουμένων πραγμάτων συναπολήγων· ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα ταῖς τῶν νοουμένων θεωρίαις μένει διαπαντὸς ἀπερίγραφος.

λγ'. Χρὴ τὸν γνωστικῶς πρὸς ψυχὴν τὴν ἁγίαν Γραφὴν κατὰ Χριστὸν ἐκδεχόμενον, ἀσκηθῆναι φιλοπόνως καὶ τῶν ὀνομάτων τὴν ἐρμηνείαν, αὐτόθεν δυνάμενον ὅλην τὴν τῶν γεγραμμένων σαφηνίσαι διάνοιαν, εἴπερ μέλοι αὐτῷ τῆς ἀκριβοῦς τῶν γεγραμμένων κατανοήσεως· ἀλλ' οὐκ Ἰουδαϊκῶς πρὸς σῶμα καὶ γῆν κατάγειν τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος, καὶ τὰς θείας καὶ ἀκηράτους τῶν νοητῶν ἀγαθῶν, τῇ τῶν παρεχομένων φθορᾷ περιγράφειν ἐπαγγελίας.

λδ'. Ὡσπερ εὐχὴ ἐστίν, ὑπόσχεσις τῶν ἐξ ἀνθρώπων Θεῷ κατ' ἐπαγγελίαν προσαγομένων καλῶν, οὕτω προσευχὴ κατὰ τὴν εἰκότα λόγον ἐστὶ σαφῶς, ἢ τῶν ἐκ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν χορηγουμένων τοῖς ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἐξάλτησις, ἀντίδοσιν φέρουσα τῆς τῶν προηγμένων [male edita προηγουμ.] καλῆς διαθέσεως. Βοῆ δὲ ἐστίν, ἢ τῶν κατὰ τὴν πράξιν ἐναρέτων τρόπων, καὶ τῶν κατὰ τὴν θεωρίαν γνωστικῶν θεωρημάτων, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως, ἐπίδοσις τε καὶ ἐπαύξησις, ἥς πάντων οὐχ ἥμισυ φυσικῶς ἀκούει Θεός, ἀντὶ μεγάλης φωνῆς, τὴν τῶν τῆς ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐπιμελουμένων διάθεσιν.

λε'. Ἡ πονηρὰ καὶ ὀλέθριος τοῦ διαβόλου βασιμονοῦ μοδὶ vocī inservientes. Non certe id muneris dæmonum; etsi et ipsi simulate adiutores præferant extruendi in nobis templi Domini, uti et hostes Judæorum, cum boni specie ac præstantiæ virtutis, incautos spiritales in mali alicujus consensus trahunt, seu a recta virtutis via abducunt.

λαία, διὰ τῆς τῶν Ἀσσυρίων τυπουμένη βασιλείας, ἅπνυτον, regni Assyriorum typo figuratum, bello adversus virtutem ac scientiam confilato, per innatas animæ facultates, hanc fundere ac profligare molitur. Ac primum quidem cupiditatem irritat, ut quæ innaturalia sunt, appetat, auctoreque est, ut his quæ sensu percipiuntur, ea, quæ sola mente intelliguntur, posthabeat : iram vero impellit ac excitat, ut ejus boni, quod sensu percipitur, causa, ac quod cupiditas delegit, pugnam instruat; rationem postremo docet, ut voluptatam sensum afficientium modos adinveniat.

145'. Τῆς ἄκρας ἀγαθότητος ἴδιον, τὸ, μὴ μόνον τὰς θείας καὶ ἀσωμάτους τῶν νοητῶν οὐσίας, τῆς ἀπορρήτου καὶ θείας ἀπεικονίσματα καταστήσαι δόξης, ὅλην κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀναλόγως αὐταῖς εἰσδεχομένης τὴν ἀπειρινόητον ὠραιότητα τοῦ ἀπροσίτου κάλλους· ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς, καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν κατὰ πολὺ ἀποδέουσιν, ἀπηχῆματα τῆς οὐκείας ἐγκαταμίξει μεγαλειότητος, δυνάμενα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἐποχοῦμενον αὐτοῖς, πρὸς Θεὸν ἀπλανῶς διαπορθμεύειν, ὑπεράνω πάντων τῶν ὀρωμένων γινόμενον, οἷα τῆς ἄκρας ἐπιβάντα μακαριότητος.

146'. Πᾶς νοῦς ἀρετῆ καὶ γνώσει κατεστημένος, οἷα δὴ κατὰ τὸν μέγαν Ἐζεκιαν βασιλεύειν λαχὼν τῆς Ἱερουσαλήμ· τουτέστι, τῆς εἰρήνην μόνην ὀρώσης ἕξεως, ἧγουν τῆς παντοίων παθῶν ἐστερημένης καταστάσεως· ὄρασις γὰρ εἰρήνης Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύεται· πᾶσαν ἔχει τὴν κτίσιν ὑποχείριον· διὰ τῶν αὐτῆν συμπληρούτων εἰδῶν, τῷ μὲν Θεῷ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐν αὐτῇ πνευματικὸς τῆς γνώσεως καθ' ἑαυτὴν ὄρα προσκομίζουσαν λόγους· αὐτῷ δὲ καθ' ἑαυτὴν ὄρα, τοὺς ἐνυπάρχοντας αὐτῇ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πρὸς ἀρετὴν τρόπους παρέχουσαν, καὶ διὰ τῶν ἀμφοτέρων δεξιουμένην, τὸν κατ' ἀμφοτέρω κρατίστως εὐδοκιμεῖν δυνάμενον· λέγω δὲ, τὸν κατὰ λόγον καὶ βίον, διὰ πράξεώς τε καὶ θεωρίας τελειωθέντα φιλόσοφον νοῦν.

147'. Ὁ διὰ πράξεως καὶ θεωρίας κατορθώσας εἰς ἄκρον τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν, εἰκότως ὑπεραίρεται πάντων, τῶν σαρκικῶν καὶ διαβεβλημένων παθῶν ὑπεράνω κατὰ τὴν πράξιν γινόμενος, καὶ τῶν φυσικῶν λεγομένων σωμάτων, λέγω δὲ, τῶν ὑπὸ γένεσιν ὄντων καὶ φθορᾶν· καὶ ἀπλῶς, ἵνα συνελὼν εἴπω, πάντων τῶν ὑπὸ αἴσθησιν εἰδῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν, τοὺς ἐν αὐτοῖς πάντας γνωστικῶς διαπεράσας λόγους, τὸν νοῦν ὁ τοιοῦτος πρὸς τὰ συγγενῆ καὶ θεῖα ἀνήγαγεν.

148'. Ὁ τὴν ἀπάθειαν καθάπερ Ἱερουσαλήμ· οἰκεῖν διὰ τῶν κατὰ τὴν πράξιν πόνων λαχὼν, καὶ πάσης τῆς καθ' ἁμαρτίαν ἀπηλλαγμένος ὀχλήσεως, καὶ μόνην εἰρήνην καὶ πράττων καὶ λαλῶν, καὶ ἀκούων καὶ λογιζόμενος· μετὰ τὸ δέξασθαι διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴν φύσιν τῶν ὁρατῶν, τοὺς ἐν αὐτῇ θεοτέρους καθάπερ ὄρα τῷ Κυρίῳ δι' αὐτοῦ προσκο-

gnum, regni Assyriorum typo figuratum, bello adversus virtutem ac scientiam confilato, per innatas animæ facultates, hanc fundere ac profligare molitur. Ac primum quidem cupiditatem irritat, ut quæ innaturalia sunt, appetat, auctoreque est, ut his quæ sensu percipiuntur, ea, quæ sola mente intelliguntur, posthabeat : iram vero impellit ac excitat, ut ejus boni, quod sensu percipitur, causa, ac quod cupiditas delegit, pugnam instruat; rationem postremo docet, ut voluptatam sensum afficientium modos adinveniat.

96. Summæ bonitatis proprium est, ut non solum divinas et incorporeas intellectuum substantias, arcanae divinaeque majestatis simulacra constituat; quæ videlicet totam, quanta conceditur, pro sui ratione, omni majorem cogitatu inaccessi decoris formam pulchritudinemque recipiant; sed etiam his, quæ in sensum cadunt, longeque ab illis substantiis quæ mente intelliguntur, deficient, magnificentie suæ extrema quædam quasi vestigia misceat; quæ illis nilentem invectamque humanam mentem, recta ad Deum trajicere valeant, cunctis rebus in aspectum cadentibus superiorem effectam, ut quæ supremam beatitudinem inscenderit.

97. Quisquis animus, virtute ac scientia coronatus, velut magnus Ezechias, ut Jerusalem imperio regat nactus est (habitum scilicet solam videntem pacem : statum nimirum omnis generis vitiiis ac perturbationibus carentem; Jerusalem enim nominis notatione pacis visio est), creaturam omnem sibi obnoxiam habet; quæ per formas illam complentes, illius opera, spirituales in ea scientiæ rationes tanquam dona, Deo offerat⁷⁸; illi vero tanquam munera, existentes⁵⁵⁷ in ea virtuti comparatos, pro naturalis legis ratione, modos pendat, et utrisque strenue eximieque clarere valeat, ejusmodi scilicet animum, qui ratione et vita, actioneque ac contemplatione perfecte philosophia polleat.

98. Qui summam virtutis ac scientiæ vim actionis cultu adimplevit, merito exaltatur; nempe carnalibus ac qui vitio hærent, affectibus, per actionem superior effectus, naturalibusque (ut vocant) corporibus, quæ scilicet oriantur ac intereant; omninoque, ut semel dicam, formis omnibus atque naturis in sensum cadentibus, per contemplationem; omnibus in eis rationibus scientiæ eminentia superatis; is talis animum ad ea quæ cognata ac divina sunt, sustulit.

99. Qui actionis laboribus, ac quibus virtus præstat, nactus est, ut tanquam Jerusalem, tranquillæ animi ac imperiurbati habitum colat; ab omnique liber peccati molestia, unam solummodo pacem et agit et loquitur, auditque et cogitat; post acceptam naturali speculatione, rerum oculis subjectarum naturam, diviniore in ea rationes tan-

⁷⁸ II Paral. xxxii, 25.

quam dona per eum Domino offerentem; ipsique tanquam regi, existentes in ipsa leges, munera pendentem; ob oculos exaltatur cunctarum gentium, universis superior enitens; tum nempe carnalibus affectibus, per actionem; tumque corporibus naturalibus, formisque omnibus, per contemplationem, spirituales in eis rationes modosque excedens.

100. Philosophia actioni studens, qui eam colat, affectibus superiorem reddit: contemplatio autem, spiritalem illi deditum, rebus in aspectum cadentibus superiorem efficit, ad cognata intelligibilia mentem provehens.

TERTIO CENTENA CAPITA.

1. Qui actione comite scientiam colit, ac scientia comite actionem, Dei tum solum tum scabellum existit; solum quidem, ob scientiam; scabellum autem, ob actionem. Sin autem quis etiam humanam mentem cœlum appellaverit, terreno omni cogitatu emundatam, divinisque spiritualium rationibus addictam (quin illis eximie ornatam), **558** haud puto veritatis limites excesserit.

2. Omnium nimirum philosophus, piusque ac religiosus, virtute et scientia, seu actione et contemplatione munitus, ubi affectuum cuneo ac libidinum, nequissimam virtutem (haud secus ac regem Assyriorum adversum Ezechiam) contra se insurgere viderit, unum habet perflugium ut a malis liberetur, adjutorem scilicet Deum; quem sibi propitium reddit silentio clamans, majori scilicet virtutis ac scientiæ contentione; accipitque in belli socium, seu potius salutis auctorem, angelum; majorem scilicet sapientiæ ac scientiæ sermonem, qui exterat deleatque omnem virum robustum et bellatorem, et ducem exercitus in castris ⁷⁹.

3. Affectus omnis ac libido, ex re aliqua in sensum cadente, quæ conveniat exque genio sit, preclive originem ducit. Absque enim subjecto, ac re aliqua ejusmodi quæ vires animi intermedio aliquo sensu ad se pelliciat, ut consistat affectus atque vitium seu libido, nunquam fiat. Nisi enim res ejus-

⁷⁹ II Paral. xxxii, 21.

* Cf. ad. Thal. q. 49

(g) Τοὺς ἐν αὐτῇ νόμους. Τρόμους hic etiam, ac sæpius alibi vocat Maximus, suntque res ipsæ consideratæ, ut ex eis aliquæ regulæ peti possunt ad informandos mores; uti et λόγοι, res eadem sic quasi speculando in abstractione conceptæ, ac præcipue ut per eas animus assurgit, ut earum cognoscat auctorem, quem in illis velut expressum legit. Vide cent. 3, c. 6.

(r) Βῶν ἀλαλήτως. Quasi non lingua, vel clamore ex ore exeunte; sed qui in majori contentione virtutis ac scientiæ, uti ipse Maximus exponit, positus est. Sic Rom. viii: *Στεναγμοὶς ἀλαλήτοις*. Vulg. *gemitibus inenarrabilibus*; possit et, *animo tacitis*. Hic nempe angelus est adjutor et salvans, quem Maximus *μείζονα* dicit *σοφία* καὶ *γνώσεως λόγον*. Picus, *Verbum sapientiæ et cognitione præstantius*. Mihi simplicius, *majorem (urincipem) sapientiæ ac scientiæ sermonem*; uti hic, sic et cap. 20

A μίζουσαν λόγους καὶ, τοὺς ἐν αὐτῇ νόμους (g) αὐτῶ καθάπερ βασιλεῖ δόματα φέρουσαν, κατ' ὄφθαλμοὺς ἐπαίρεται πάντων τῶν ἐθνῶν, ὑπεράνω γινόμενος πάντων, δηλονότι τῶν τε κατὰ σάρκα παθῶν διὰ τῆς πράξεως, τῶν τε φυσικῶν σωμάτων, καὶ τῶν ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πάντων εἰδῶν διὰ τῆς θεωρίας, τοὺς ἐν αὐτοῖς πνευματικοὺς διαβάς λόγους τε καὶ τρόπους.

ρ'. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία, τὸν πρακτικὸν ὑπεράνω ποιεῖ τῶν παθῶν ἢ θεωρία δὲ, τὸν γνωστικὸν, ὑπεράνω τῶν ὀρωμένων καθίστησιν, ἀναβιβάσασα τὸν νοῦν πρὸς τὰ συγγενῆ νοητά.

B

EKATONTAS TPITH.

α'. Ὁ μετὰ πράξεως γινώσκων, καὶ μετὰ γνώσεως πράττων, θρόνος καὶ ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ· θρόνος μὲν, διὰ τὴν γνῶσιν· ὑποπόδιον δὲ, διὰ τὴν πρᾶξιν. Εἰ δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν φαίη τις εἶναι οὐρανόν, πάσης μὲν ὕλικῆς καθαίρομενον φαντασίας, τοῖς δὲ θεοῖς τῶν νοητῶν ἐνασχολούμενον, μᾶλλον δὲ κατακοσμούμενον, λόγοις, οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας, ἔμοιγε δοκεῖ, βέβηκε.

β'. Πᾶς φιλόσοφος δηλονότι καὶ εὐσεβής, ἀρετῆ καὶ γνώσει, ἢ πράξει καὶ θεωρίᾳ φρουρούμενος, ἐπειδὴν ἴδη διὰ τῶν παθῶν ἐπαναστάσαν αὐτῷ τὴν πονηρὰν δύναμιν, καθάπερ τῷ Ἐζεκιᾷ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς, μίαν ἔχει πρὸς τὴν τῶν κακῶν λύσιν βοήθειαν, τὸν Θεόν, ὃν ἰλεούται βῶν ἀλαλήτως (r) διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ γνῶσιν πλείονος ἐπιτάσεως· καὶ δέχεται πρὸς συμμαχίαν, μᾶλλον δὲ πρὸς σωτηρίαν, ἄγγελον, δηλονότι μείζονα σοφίας καὶ γνώσεως λόγον, *ἐκτίθειντα πάντα δυνατὰ καὶ πολεμιστὴν καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν ἐν τῇ παρεμβολῇ*.

γ'. Παντὸς πέφυκε πάθος ἄρχειν τὸ προσφυεὺς αἰσθητόν (s). Ἄνευ γὰρ τινος ὑποκειμένου, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσης τινὸς αἰσθήσεως ἐπικινουόντος πρὸς ἑαυτὸ, πάθος οὐκ ἂν συσταίη ποτέ. Χωρὶς γὰρ αἰσθητοῦ πράγματος, πάθος οὐ συνίσταται. Μὴ γὰρ οὐσης γυναικὸς, οὐκ ἔστι πορνεία· καὶ

D expressus, solum σοφίας λόγον μείζονα, nulla mentione λόγου γνώσεως, qui nec prorsus μείζων, nisi comparatione ad reliquos sequentes. Non enim majus seu præstantius verbum, aut sermo vel ratio, sapientia ac scientia; sed in illis major præstantia et intensio. Sermonem sapientiæ, ut dignissimum primo loco ponit Apostolus I Cor. viii, *λόγον σοφίας*; hincque Maximus μείζονα dicere, maluerit, quam μείζονος λόγον σοφίας: tanquam *principem sapientiæ sermonem*, non *majoris sapientiæ sermonem*. Etiam, c. 41, supremam perfectionem in sapientia ponit: quæ sit ipsa finis, et se ad Deum immediate habeat.

(s) Παντὸς ἄρχειν πάθος τὸ προσφυεὺς αἰσθητόν. Esse originem atque auctorem; seu etiam per illud ejusque objectu, dæmonem, uti ipse Maximus, n sine cap.

βρωμάτων οὐκ ὄντων, οὐκ ἔσται γαστριμαργία· καὶ χρυσοῦ μὴ ὄντος, οὐκ ἔσται φιλοργυρία. Οὐκοῦν πάσης ἐμπαθοῦς κινήσεως τῶν ἐν ἡμῖν φυσικῶν δυνάμεων ἄρχει τὸ αἰσθητὸν, ἤγουν, δι' αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διερεθίζων πρὸς ἁμαρτίαν δαίμων. rationalium in nobis virium, rem sensui subjectam animum pronitatem ad peccatum.

δ'. Ἡ τρίψις, τὴν ἐνέργειαν· ἡ ἔκτριψις δὲ, καὶ αὐτὴν ἀφανίζει τῆς κακίας τὴν ἐνθύμησιν. Ἡ μὲν γὰρ τρίψις, τῆς ἐμπαθοῦς κατ' ἐνέργειαν μόνως ὑπάρχει πράξεως κατάρρησις· ἡ δὲ ἔκτριψις, καὶ τῶν κατὰ διάνοιαν ποιητῶν κινήματων παντελῆς ἐστὶν ἀφανισμός.

ε'. Μέσα εἰς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ· ἔν ὑπεράνω γίνεται χωρῶν πρὸς Θεὸν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς· τοῖς μὲν αἰσθητοῖς κατὰ τὴν πρᾶξιν μὴ δουλούμενος, τοῖς δὲ νοητοῖς κατὰ τὴν θεωρίαν μηδὲν κρατούμενος.

ς'. Κατήγορος ἡ κτίσις γίνεται τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων· διὰ μὲν τῶν ἐν αὐτῇ λόγων, τὸν ἑαυτῆς κηρύττουσα ποιητὴν· διὰ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ κατ' εἶδος ἕκαστον φυσικῶν νόμων, πρὸς ἀρετὴν παιδαγωγούσα τὸν ἄνθρωπον. Οἱ μὲν οὖν λόγοι, ἐν τῇ συνοχῇ τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον εἶδους γνωρίζονται μονιμότητος (1)· οἱ δὲ νόμοι, ἐν τῇ ταυτότητι φαίνονται τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον εἶδους φυσικῆς ἐνεργείας· οἷς μὴ ἐπιβάλλοντες κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν νοεράν δύναμιν, τὴν τε τῶν ὄντων ἡγνοήσαμεν αἰτία, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ φύσιν προστετήκαμεν πάθεσι.

ζ'. Δῶρα τῷ Θεῷ προσφέρεσθαι παρ' ἡμῶν ὁ λόγος διακελεύεται, ἵνα παραστήσῃ τὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἄπειρον, ὡς μηδὲν προεισηνεγκούσης δέχεσθαι παρ' ἡμῶν ὡς δῶρα τὰ δόματα, τὸ πᾶν ἡμῖν λογιζομένης τῆς εἰσφορᾶς, πολλὴν καὶ ἄφατον εἶναι περὶ ἡμᾶς δεικνύων τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, δεχομένου ὡς ἡμῶν τὰ ἑαυτοῦ, ἐξ ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ὡς ἄλλοτριῶν ὀφειλὴν ὁμολογούντος.

η'. Ὁ ἄνθρωπος, τοὺς πνευματικούς τῶν ὀρωμένων λόγους κατανοῶν, διδάσκειται, ὡς ἔστι τις τῶν φαινομένων ποιητῆς· τὴν τοῦ ὁποῖός ἐστιν ἔννοιαν, ὡς ἀνεφικτον ἀφείς ἀνεξέταστον. Τὴν γὰρ ἔτι Ποιητῆς, ἀλλ' οὐχ ὁποῖός ἐστιν ὁ ποιητῆς, ὀρωμένη σαφῶς ἡ κτίσις, παρέχει κατάληψιν.

θ'. Ὁργὴ Θεοῦ ἐστὶν, ἡ τῶν παιδαγωγουμένων ἐπίπονος αἰσθησις. Ἐπίπονος δὲ καθέστηκεν αἰσθησις, ἡ τῶν ἀκουσίων πόνων ἐπαγωγὴ, δι' ἧς τὸν ἐπ' ἀρετῆ καὶ γνώσει φυσιοῦμενον νοῦν, ὁ Θεὸς ἄγει πολλαίσι πρὸς συστολὴν καὶ ταπεινώσιν· αὐτὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι διδοὺς ἐπιγνώμονα, καὶ τῆς οἰκείας

* Cf. ad Thalass. q. 52, ut infra ad num. 11.

(1) Ἐν τῇ συνοχῇ τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον εἶδους μονιμότητος. In continua cujusque speciei perennitate, seu conservatione : qua scilicet individua alia aliis continua serie succedunt ac cohererent ; quippe alia ex aliis deducta ; quæ propria τοῦ συνεχούς

modi fuerit, quæ in sensum cadat, nusquam passio ac affectus est. Nisi enim sit mulier, neque est fornicatio : ac nisi cibi sint, non erit gula ventrisque ingluvies : nisi aurum sit, non erit avaritia. Omnis igitur vitiosus motus ac libidinosus naturalium auctorem habet, sive dæmonem, per ipsam

4. Tritio (ut sic dicam) operationem; extritio autem, ipsam quoque vitii delet cogitationem. Nam tritio quidem, solius vitiosæ ac libidinosæ in actu operationis destructio est; extritio vero, ipsa quoque pravorum animi motuum plena absolutaque extinctio.

5. Media sunt Deum inter et homines sensibilia ac intelligibilia; quibus mens humana ad Deum accedens, superior evadit : quod scilicet sensibilibus per actionem non serviat, nec ullo modo per speculationem intelligibilibus devincta hæreat.

6. Creatura accusatrix est impiorum hominum; quibus instructa rationibus est, Auctorem suum prædicans; naturalibusque secundum species singulas in ea legibus, hominem ad virtutem erudiens. Rationes itaque, in quarumcunque specierum atque generum continua 559 perennitate noscuntur : leges vero, in eadem speciei cujusque ac generis naturali operatione elucescunt : quibus intelligendis minime adhibentes animum, cum Auctorem rerum nescivimus, tum innaturalibus cunctis vitiis ac affectibus intabuimus.

7. Jubet Scriptura, ut Deo dona offeramus, quoniam infinitam divinæ bonitatis abundantiam repræsentet; quæ, tanquam nihil prior ipsa intulerit, sic a nobis munera accipiat, tanquam vere dona, totumque quod inferimus, acceptum nobis referat; plurimam scilicet ac ineffabilem erga nos Dei benignitatem ostendens, qui ea, quæ sua sunt, tanquam nostra ex nobis oblata suscipiat, seque illorum nomine, ac si aliena essent, debito obstructum profiteatur atque agnoscat.

8. Homo, spiritalis rerum aspectabilium rationes considerans, esse aliquid rerum illarum Auctorem docetur : quisnam vero ille sit ejusque intelligentiam, ut quam assequi non possit, intactam relinquit. Quod enim sit Conditor, haud vero quis ille et qualis, ut comprehendamus, creatura oculis objecta manifeste tribuit.

9. Ira Dei est, eorum qui puniuntur molestus dolorique conjunctus sensus. Hic vero, involuntariorum laborum illata vis est, qua animum, virtutis nomine ac scientiæ inflatum, ad sensus modestiam et humilitatem haud raro Deus adducit; præstans ut seipsum agnoscat, suamque infirmitatem intelli-

acceptio est, ut est talis contactus ; de quo Suid, in voce συνοχή. Non bene Ficus, *Sermones percipiuntur ex solida cujuscunque speciei coherentia.*

gat : cujus sensu percepto, stultum a se cordis tumorem fastumque ponit.

10. Ira Domini est, cum divina bona tantisper subministrari desinunt, ac quædam quasi divina largitatis in nos inducitur fiunt : quod quidem utiliter contingit in omnem animum sublimem et elatum; ac qui de concessis ei a Deo bonis, tanquam de meritis propriis gloriatur.

11. Quisquis animus sapiens est et philosophus, et Judam habet et Jerusalem : Judam quidem, ut philosophiam colentem actionem; Jerusalem vero, ut contemplatricem sacrorum disciplinam. Cum ergo pia mens ac religiosa, divina gratia comite, per philosophiam, tum quæ actionem colit, tum quæ contemplationi studet, repulsa omni potentia, quæ virtuti ac scientiæ adversatur, de nequissimis spiritibus relata perfecte victoria, 560 ejus victoriæ auctori Deo, debitam gratiarum actionem non retulerit, sed corde exaltata, unam se totius facinoris, ejusque, quod ex voto cessit, auctorem putaverit : tunc, velut quæ Deo, juxta vicem quam illi tribuerat non rependerit, non modo ipsa derelictionis iram in eam conflata excipit, verum etiam Judas et Jerusalem⁸⁰, actionis scilicet habitus et contemplationis : probrosi nimirum affectibus statim, Deo permittente, adversus actionem insurgentibus, hactenusque munditia nitentem conscientiam fœdantibus; falsisque rationibus ac cogitationibus una cum rerum speculatione implexis, ac rectam hactenus scientiæ opinionem pervertentibus. Ei enim qui pro actione extollitur, comes est perturbationum ignominia ac probum : eum vero qui pro scientiâ inflatur, justo Deo judicio errore labi permittit speculandi studio veritatis.

12. Divina revera regula lexque ex Providentiæ rationibus rebus indita est, per contraria crudiri ad probi gratique animi sensum, qui virtutibus dominisque fulti ingrati exsisteramus; contrariorumque experimento provehi, ut bona præstantem divinam potentiam agnoscamus; ne virtutis atque bonorum felici cursu, permittente providentia, inviolabilem animi elationem fastumque nacti, in adversum Deo superbiæ affectum prolabamur, qui nostrum ipsorum natura, non gratia comparabilem, virtutis ac scientiæ possessionem existimemus; inveniamurque bono abusi ad malum conflandum; ac quibus arctius implicatam, inconcussam in nobis manere Dei agnitionem decebat, iis ipsis (quod absit) ejus ignorantia teneamur.

⁸⁰ II Paral. xxxii, 25.

(u) Τελείως τὸ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πορνείας ἀρεδήσατο κράτος. Victoriā, palmam retulit. Sic Greg. in Basilio, de Maximino Christianos persequente τὸ τῆς ἀσθεῖας κράτος ἀναδήσασθαι. Palmam et coronam impietatis mereri. Bud. At, Picens, Plane se gesserit impudenter, etc., quæ mera inscitia est : ut quod statim sequitur de Juda et Jerusalem, quibus eandem derelictionis iram accidere ait Maximus, quæ Ezechia, dum reddidit, sed Judas et Jerusalem ingruunt. Dicis loqui de hosti-

ἀσθεῖας συνίστορα· ἧς ἐπαισθόμενος, τὸ μάταιον εἶδημα τῆς καρδίας ἀποτίθεται.

ι'. Ὁργὴ Κυρίου ἐστίν, ἡ ἀνακωχὴ τῆς τῶν θεῶν χαρισμάτων χορηγίας· ἡ τις συμφερόντως ἐπὶ πάντα γίνεται νοῦν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον· καὶ τοῖς δοθεῖσιν αὐτῷ θεόθεν καλοῖς, ὡς ἐπὶ ἰδίοις κατορθώμασι μεγαλαυχούμενον.

ια'. Πᾶς γνωστικὸς καὶ φιλόσοφος νοῦς, καὶ τὸν Ἰούδαν ἔχει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὸν μὲν Ἰούδαν, ὡς πρακτικὴν φιλοσοφίαν· τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ, ὡς θεωρητικὴν μυσταγωγίαν. Ὁπηνίκα οὖν διὰ τῆς θείας χάριτος ὁ φιλόθεος νοῦς, κατὰ τὴν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν φιλοσοφίαν, πᾶσαν ἀντικειμένην ἀρετῇ καὶ γνώσει διακρουσάμενος δύναμιν, τελείως τὸ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πορνείας ἀναδήσεται κράτος (u), καὶ μὴ τὴν δέουσαν εὐχαριστίαν ἀνάθηται τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης Θεῷ, ἀλλ' ὑψωθῆ τὴν καρδίαν, ἑαυτὸν τοῦ παντὸς κατορθώματος ἡγήσάμενος αἴτιον· τῆνικαῦτα ὡς μὴ ἀνταποδοῦς τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα, ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, δέχεται οὐ μόνον αὐτὸς γινομένην ἐπ' αὐτὸν τὴν ὀργὴν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλὰ καὶ Ἰούδας καὶ Ἱερουσαλήμ· τούτεστιν, ἡ τῆς πράξεως ἕξις καὶ τῆς θεωρίας· παθῶν ἀτιμίας εὐθείας, συγχωρήσει Θεοῦ, κατεπανισταμένων τῆς πράξεως, καὶ τὴν τῶς καθαρῶν μολυνόντων συνείδησιν· καὶ ψευδῶν ἐννοιῶν συνεπιπορευόμενων τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, καὶ τὴν τῶς ὀρθῆν διαστρεφουσῶν δόξαν τῆς γνώσεως. Τὸν γὰρ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πράξει, παθῶν ἀτιμία διαδέχεται· τὸν δὲ ἐπὶ γνώσει ὑψούμενον, περὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν πταίνει ἡ δικαία κρίσις συγχωρεῖ.

ιβ'. Θεὸς ὡς ἀληθῶς ὄρος τε καὶ νόμος κατὰ τὴν Πρόνοιαν ἐνυπάρχει τοῖς οὔσι, παιδεύεσθαι διὰ τῶν ἐναντίων ἐπιτρέπων πρὸς εὐγνωμοσύνην, τοὺς ἐπὶ κρείττοι φανέντας ἀγνώμονας (v), καὶ τὴν πείραν τῶν ἀντικειμένων τῆς τῶν καλῶν κατορθωτικῆς θείας ἐπίγνωσιν ποιῆσθαι δυνάμει· ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἀκαθαίρετον παρὰ τῆς Προνοίας ἔχειν συγχωρηθέντες τὴν οἴησιν, εἰς τὴν ἀντίθεον τῆς ὑπερηφανίας διάθεσιν καταλιθῆσωμεν, ἑαυτῶν κατὰ φύσιν, ἀλλ' οὐκ ἐπίκτητον χάριτι τὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως κτῆσιν εἶναι νομίζοντες· καὶ εὐρεθῶμεν τῷ καλῷ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ χρώμενοι γένεσιν, καὶ δι' ὧν ἔδει πλέον διασφιγθεῖσαν ἐν ἡμῖν ἀσάλευτον μένειν τὴν θεῖαν ἐπίγνωσιν, δι' ἐκείνων ὡς οὐκ ὠφελον τὴν ταύτης νοσήσαντες ἀγνοίαν.

bus ipsius Ezechia. Sic nullo sensu omnia.

(v) Τοὺς ἐπὶ κρείττοι φανέντας ἀγνώμονας. Τὸ κρείττον, haud raro pro virtute sumitur; nec hic aliter Maximus. De illa enim Providentiâ sermo est, qua vitis et affectibus laborare sinimur, ut ad modestiam gratique animi sensum in virtutibus componamur, summeque Deo exosam illique contrariam superbiam, longe excutiamus. Sic non bene Picens, rebus prosperis, rebus secundis; aut certe minus explicite.

ιγ'. Ὅρον καὶ νόμον ἐνυπάρχοντα θεῖον τοῖς οὖσιν ἄσμεν, τὴν τῶν ὄντων συνεκτικὴν πρόνοιαν, κατὰ κρίσιν δικαίαν τῇ σπάνει τῶν ἀγαθῶν παιδεύουσαν πρὸς εὐγνωμοσύνην, τοὺς ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸν ταύτης χορηγὸν φανέντας ἀγνώμονας, διὰ τῶν ἐναντίων αὐτοὺς πρὸς συναίσθησιν ἄγουσαν τῆς τοῦ χαριζομένου τὰ καλὰ διαγνώσεως. Ἡ ἐπ' ἀρετῇ γὰρ οἴησις, ἀπαιδαγωγώτης μένουσα, τὸ τῆς ὑπερηφανίας γεννᾷν πέφυκε νόσημα, τὸ τὴν ἀντικειμένην τῷ Θεῷ φέρον διάθεσιν.

ιδ'. Ὁ οἰόμενος ἑαυτὸν κατελιγμένον τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, οὐδαμῶς ζητήσῃ λοιπὸν τὴν πηγαίαν τῶν καλῶν αἰτίαν, ἑαυτῷ μόνῃ περιγράφας τὴν τῆς ἐφέσεως δύναμιν, καὶ αὐτὸν τῆς σωτηρίας τὸν ὅρον ὑφ' ἑαυτοῦ, φημι δὲ τὸν Θεόν, ζημιούμενος (α). Ὁ δὲ τῆς ἑαυτοῦ περὶ τὰ καλὰ φυσικῆς συναισθόμενος πενίας, οὐ παύεται προτροπάδην τρέχων πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον τῆς ἐνδείας τὴν πληρωσιν.

ιε'. Ὁ τὴν ἀπειρίαν τῆς ἀρετῆς διαγνοὺς, οὐδέποτε τοῦ κατ' αὐτὴν παύεται δρόμου, ἵνα μὴ ζημιωθῇ αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, τὸν Θεὸν λέγω, περὶ ἑαυτὸν στήσας τὴν κίνησιν τῆς ἐφέσεως· καὶ λάθῃ νομίζων ἐπιληθῆναι τῆς τελειότητος, ὑπομένων τοῦ ἀληθῶς ὄντος τὴν ἐκπτώσιν, πρὸς ὅπερ ἐπιέγεται πᾶσα σπουδαίου κίνησις.

ισ'. Γίνεται δικαίως ἐπὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν ὀργή· τουτέστιν, ἐγκαταλείψας, καθὰ εἴρηται· ἤγουν ἢ τοῦ διοχληθῆναι αὐτὸν κατὰ τὴν πρᾶξιν, κατὰ τὴν θεωρίαν ὑπὸ δαιμόνων συγχώρησις· ἵνα λάθῃ, τῆς μὲν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἀσθενείας, συναίσθησιν· τῆς δὲ σκεπούσης αὐτὸν, καὶ τὸ πᾶν κατορθούσης τῶν ἀγαθῶν θείας δυνάμεως τε καὶ χάριτος, τὴν ἐπιγνοῖσιν· καὶ ταπεινωθῇ, πόρρω παντελῶς ἑαυτοῦ τὸ ἀλλότριον καὶ παρὰ φύσιν ὕψος ποιούμενος· ὥστε μὴ ἐπελθεῖν ἐπ' αὐτὸν τὴν ἄλλην ὀργήν, τῆς τῶν δοθέντων χαρισμάτων ἀφαιρέσεως, ταπεινωθέντα καὶ γενόμενον τῆς τοῦ παρέχοντος τὰ καλὰ συναισθήσεως.

ιζ'. Ὁ μὴ σωφρονισθεὶς τῷ πρώτῳ εἶδει τῆς ὀργῆς, ἤγουν ἐγκαταλείψας, ἔλθειν πρὸς ταπεινώσιν, ἠγασάμενος αὐτὴν τῆς καλῆς ἐπιγνωμοσύνης διδάσκαλον, τὴν ἄλλην δέχεται σαφῶς ἐπ' αὐτὸν ἐρχομένην ὀργήν, ἀφαιρουμένην αὐτοῦ τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν, καὶ ἔρημον αὐτὸν καθιστώσαν τῆς τέως φρουρούσης δυνάμεως. Ἀφελῶ γὰρ, φησὶ, τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, περὶ τοῦ ἀγνώμονος Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς λέγων, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν· καὶ καθελῶ τὸν τοίχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα· καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τμηθῇ, οὐδὲ μὴ σκαφῇ· καὶ ἀναθήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἄκαρθα, καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτόν.

⁸¹ Isa. v, 5, 6.

(α) Ὑφ' ἑαυτοῦ ζημιούμενος. Ipse sibi auctor amittendi salutis finem (Deum scilicet) ejusque jacturæ. Quod sic clarum, Picus, hoc, et seq. cap., a

13. Regulam legemque divinam rebus inesse scimus, quæ scilicet res continet ac conservat, Providentiam; justo plane judicio honorum penuria et egestate illos erudientem, ut grati animi sensum assumant, qui bonis affluentibus, ipsorum largitori ingrati exstiterant; ex contrariis nimirum in sensum ducendo, ejus, qui honorum auctor ac largitor sit. Quæ enim pro virtutis nomine, inanis opinio mentisque elatio accedit, nisi castigatione aliqua coerceatur, superbix morbum (affectum utique Deo contrarium) proclive parit.

14. Qui se virtutis finem assecutum **561** esse existimat, nusquam deinceps honorum fontem auctoremque requirat, sibi ipse circumscribens desiderii vim, suoque ipse vitio, ipsius salutis finis (Dei nimirum) jacturam faciens. Qui autem naturalis suæ paupertatis, ad bona quod attinet ac honesta, sibi ipse conscius est, ad eum festinare non cessat, qui penuriæ supplementum unus præstare potest.

15. Cui infinita virtutis amplitudo explorata est, ab ejus nunquam cursu desistit, ne ejus ipsius qui virtutis principium ac finis est (hoc est, Dei) jacturam faciat, ipse circa se desiderii motum definiens: imprudensque nactum se perfectionem existimet, ab eo prolapsus quod est vere, et ad quod motus omnis, ejus, qui virtuti studet, contendit.

16. Juste ira in animum altum sapientem obtigit: nempe derelictio, uti dictum est; sive, ut divexari a dæmonibus ac molesta pati sinatur, tum quod ad actionem, tum quod ad contemplationem attinet: quo scilicet, naturalis suæ infirmitatis sensu percepto, se protegentem, bonaque omnia præstantem, divinam potentiam gratiamque agnoscat, et humilietur; ac procul omnino alienam atque a naturæ rationibus abhorrentem, celsitatem abjiciat; ne alia ira illi superveniat, qua scilicet concessis donis ablatis humiliatus, in ipsius bona præbentis sensum veniat.

17. Qui primo iræ genere (id est, derelictionis) minime emendatus est, ut seipsum humiliaret, existimans probæ gratitudinis eam magistram esse, alteram plane in se venientem iram excipiet, donorum vim actumque auferentem, hactenusque tutum eum præstante potentia atque virtute, ipsum denudantem. Auferam enim, inquit Deus, de ingrato Israele loquens, *sepem ejus, et erit in direptionem: diruamque maceriam ejus, et erit in conculcationem. Et relinquam vineam meam, et non putabitur neque fodietur: et ascendet in eam, ut in terram desertam, spina; et nubibus mandabo ne pluant super eam*⁸¹.

seipso afficiens injuria, contumelia; quod nimis crassum ac supinum est.

illustration
perfectionem

2nd
-Tra-
deposition
of 561

18. Prociis adhuc ad impietatem via est, quod aliquis præ cordis duritia, virtutum jacturam non sentiat. Qui enim ob carnis voluptates ac libidines in consuetudinem duxit ut Deo non obsequatur, ipsum quoque Deum negabit, cum se occasio dederit; carnis vitam ac **562** incolomitatem Deo anteponens, cujus et unius libidines divinis voluntatibus prætulit.

19. Quidquid ullo modo passum animum putaverimus, una eum eo etiam ejus agendi vim ac contemplandi passam esse existimabimus. Nec enim unquam subjectum patitur aut afficiatur, quia ea quæ sunt in subjecto perinde et ipsa disponantur. Subjectum autem animum appello, tanquam virtutis ac scientiæ capacem; in subjecto autem, actionem et contemplationem, quæ accidentium rationem ad eum habeant. Quamobrem etiam omnino pariter ac ille efficiuntur, ejus talem quempiam motum habentes, suæ immutationis originem.

20. Quisquis religiosus ac virtutis cultor, in Ezechie morem, sapientiæ vi ac scientiæ dæmones acinctus robore, siquidem ingruente nequissimorum spirituum congressu, mitti ad se cœlitus angelum (majorem scilicet ac principem sapientiæ sermonem) precum suffragio impetraverit, omnemque exterendo diaboli aciem dissipaverit, nec talem victoriam ac salutem in Deum auctorem retulerit, sed sibi ipse ascripserit; is talis non retribuit Deo, juxta quod ille retribuatur, qui gratiarum actionis multitudinem cum salute, quanta fuit, non exæquaverit; nec ejus qui salutem præstitit beneficio, animi sui affectionem benevolentiamque remersus sit ²².

21. Mustremus mentem aivinis conceptibus; corpus vero, diviniorem mente conceptarum rationum modis præclare exornemus, ipsumque abjectis affectibus, rationalem officinam præstemus. Nam qui innati corporis affectus sunt, siquidem ratione regantur, omni vacant crimine; sin autem sine illa moveantur, vitio vertuntur. Hos itaque abdicandos affectus dicit, quorum insitus quidem est natura motus, usus aatem non raro innaturalis, quod ratione minime gubernetur.

22. Quisquis ob ea dona, quæ acceperit, altum sapiens, tanquam non acceperit, animum extulerit, in se merito iram suscipit, permittente Deo spiritali cum eo certamine diabolum congregari, ac tum virtutis modos actionis cultu evertere, tumque ludas scientiæ rationes contemplandi studio turbare ac confundere: quo nimirum suam ipse doctus infirmitatem, unicam illam **563** potentiam affectus in nobis ac libidines expregnantem, noverit, ductusque poenitentia humilietur, inanis fastus ac vanæ opinionis tumore abjecto; Deumque reddens propitium, supervenientem impoententibus iram avertat; quæ

19'. "Ἐτι [edit. et unus Reg. ὅτι] πρὸς ἀσέθειαν πρηνὴς καθέστηκεν ὁδός, ἡ περὶ τὴν ζημίαν τῶν ἀρετῶν ἀναισθησία. Ὁ γὰρ ἐθίσας ἑαυτὸν διὰ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς Θεοῦ παρακούειν, καὶ αὐτὸν ἀρνήσεται τὸν Θεόν, καλούσης προφάσεως· Θεοῦ τὴν σαρκὸς ζῶν προτιμῶν, ἧς καὶ μόνῃς τὰς ἡδονὰς τῶν θείων κρείττους ἐσχῆκε θελημάτων.

20'. "Ὅταν τι καθ' οἰονδὴ ποτε τρόπον τὸν νοῦν πεπονθέναι νομίσωμεν, τῷ τοιοῦτῳ νοῦ, τὴν τε πρακτικὴν αὐτοῦ καὶ θεωρητικὴν δύναμιν, κατὰ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν λόγους συμπεπονθέναι πάντως πιστεύσομεν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν παθεῖν τὸ ὑποκείμενον, τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μὴ πασχόντων· ὑποκείμενον δὲ λέγω τὸν νοῦν, ὡς ἀρετῆς καὶ γνώσεως δεκτικόν· ἐν ὑποκειμένῳ δὲ, τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν, αἵτινες πρὸς τὸν νοῦν συμβεβηκότων λόγων ἐπέχουσι. Διὸ κατὰ πάντα τρόπον, καὶ συμπάσχουσι πάσχοντι, τὴν αὐτοῦ ποιῶν κίνησιν, ἀρχὴν τῆς οἰκείας ἀλλοιώσεως ἔχουσαι.

21'. Πᾶς θεοφιλὴς καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἐζεκιάν, γνωστικῶς τὸ κατὰ τῶν δαιμόνων διαζωσάμενος κράτος, ἂν γένηται τις αὐτῷ προσβολὴ πνευμάτων πονηρῶν, ἀοράτως κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὸν συμπλεκόντων τὸν πόλεμον, καὶ διὰ προσευχῆς δέξεται θεῖον αὐτῷ πεμπόμενον ἄγγελον· λέγω δὲ σοφίας λόγον μεῖζονα· καὶ πᾶσαν ἐκτρίψας διασκέδαση τοῦ διαβόλου τὴν φάλαγγα· καὶ τῆς τοιαύτης νίκης τε καὶ σωτηρίας αἴτιον τὸν Θεόν μὴ ἐπιγράψεται, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν ὀλὴν ἀνάθηται νίκην, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἀνταπέδωκε τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα αὐτοῦ, μὴ ἐξισώσας τῷ μεγέθει τῆς σωτηρίας, τὸ πλήθος τῆς εὐχαριστίας· μηδὲ τῇ εὐεργεσίᾳ τοῦ σώσαντος, ἀντιμετρήσας τὴν οἰκείαν διάθεσιν.

22'. Φωτίζωμεν τὸν νοῦν τοῖς θείοις νοήμασι· τὸ δὲ σῶμα τοῖς τῶν νοηθέντων θειοτέρων λόγων τρόποις φαειρύνωμεν, ἀρετῆς αὐτὸν ποιῶντες λογικὸν ἐργαστήριον, τῇ ἀποβολῇ τῶν παθῶν· τὰ γὰρ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, λόγῳ μὲν κυβερνώμενα, οὐκ ἔχει διαβολὴν· κινούμενα δὲ τούτου χωρὶς, φέρει διαβολὴν. Τούτων οὖν λέγει γίνεσθαι δεῖν ἀποβολὴν, ὡς ἔμφυτος μὲν ἡ κίνησις, παρὰ φύσιν δὲ γίνεται πολλάκις ἡ χρῆσις, λόγῳ μὴ κυβερνωμένη.

23'. Πᾶς ὁ ὑψώσας ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν, ἐφ' οἷς ἔλαθε χάρισμασι, μέγα φρονήσας, ὡς μὴ λαθὼν, ἐνδοκίως δέχεται γινομένην ἐπ' αὐτῷ τὴν ὀργὴν, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ τῷ διαβόλῳ νοητῶς αὐτῷ συμπλακῆναι· καὶ τοὺς κατὰ τὴν πράξιν παρασαλεύσαι τρόπους τῆς ἀρετῆς, καὶ τοὺς κατὰ θεωρίαν διαγωγῆς ἐπιβολῶσαι λόγους τῆς γνώσεως, ἵνα μαθῶν τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἐπιγνῶ τὴν μόνην δύναμιν, τὴν τὰ πάθη ἐν ἡμῖν καταπαλαίουσαν, καὶ ταπεινωθῆ μετανοήσας, τὸν ὄγκον ἀποβαλὼν τῆς οἰήσεως, καὶ τὸν Θεόν ἰλεώσεται, καὶ ἀποστρέψῃ τὴν ἐπερχομένην τοῖς μὴ μετανοοῦσιν ὀργὴν, τὴν ἀφαιρουμένην

²² II Paral. xxxii, 25.

* Cf. ad Thal. q. 52.

τὴν φρουροῦσαν τὴν ψυχὴν χάριν, καὶ ἔρημον κατα-
λιμπάνουσαν τὸν ἀγνώμονα νοῦν.

κγ'. Ὁργὴ σωτήριός ἐστιν, ἢ πρὸς τὸ πολεμεῖσθαι
τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν τοῖς πάθεσιν ὑπὸ τῶν δαιμό-
νων, θεῖα συγχώρησις · ἵνα γινώ πάσχω ἀτίμως, ἐπ'
ἀρεταῖς μεγαλαυχούμενος, τίς ὁ τούτων ὑπάρχει
δοτήρ · ἢ γένηται τῶν ἀλλοτριῶν γυμνός, ἄπερ ὡς
μὴ λαθὼν, ἔχειν ἐνόμιζε.

κδ'. Μακάριος ὄντως ἐκείνος ὁ νοῦς, ὁ τοῖς οὔσιν
ἅπασιν ἐπαινετῶς ἀποθανών · τοῖς μὲν αἰσθητοῖς,
τῇ ἀποθέσει τῆς κατ' αἴσθησιν ἐνεργείας · τοῖς δὲ
νοητοῖς, τῇ τῆς νοεράς ἀποπαύσει κινήσεως. Ση-
μειῶσαι δὲ ὅτι νοῦ θάνατον ἐπαινούμενον λέγει, τὴν
πρὸς πάντα τὰ ὄντα γνωμικὴν ἀπογένεσιν (y), μεθ' B
ἣν τὴν θεῖα χάριτι ζωὴν ὑποδέχασθαι πέφυκεν · ἀντὶ
τῶν ὄντων, τὸ αἴτιον τῶν ὄντων ἀνενοήτως ἀπο-
λαθῶν.

κε'. Μακάριος ὁ συνάψας τὸ μὲν πρακτικὸν τῷ
κατὰ φύσιν ἀγαθῷ · τὸ δὲ θεωρητικὸν, τῇ κατὰ
φύσιν ἀληθείᾳ. Πᾶσα γὰρ πράξις, διὰ τὸ ἀγαθὸν
γίνεσθαι πέφυκε · καὶ πᾶσα θεωρία, τὴν γινώσιν διὰ
μόνην ζητεῖ τὴν ἀλήθειαν · ὣν διανυσθέντων, οὐδὲν
ἔσται τοσούτον τὸ πλεόντων τῆς ψυχῆς τὸ πρακτι-
κόν, οὔτε μὴν τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς, διὰ ξένων δρι-
μύτων θεωρημάτων · παντὸς ἐπέκεινα γενομένης
καὶ ἦτος, καὶ νοουμένου, καὶ εἰς αὐτὸν εἰσδυσάσης
τὸν Θεὸν τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀληθινόν, καὶ ὑπὲρ
πᾶσαν οὐσίαν ὄντα καὶ νόησιν.

κς'. Πρακτικῆς ἀρετῆς τέλος εἶναι φασι τὸ ἀγα-
θόν. Τοῦτο δὲ, θείας ἐνεργείας ὑπάρχει συμπλήρω-
σις, πρὸς ἣν ἄγει τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, τῷ θυμῷ
καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ χρώμενον κατὰ φύσιν · ἐν ἣ
τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀναφαίνεσθαι πέφυκε κάλλος (z) ·
θεωρητικῆς δὲ φασι φιλοσοφίας εἶναι τὴν ἀλή-
θειαν, τέλος · ἣτις ἀμερῶς τῶν περι Θεὸν ἀπάντων
ἐνοειδῆς ἐστὶ γινώσις, πρὸς ἣν ὁ καθαρὸς φέρεται
νοῦς · ἀποσθέσας ἑαυτοῦ παντελῶς τὴν κατ' αἰσθησιν
κρίσιν · ἐν ἣ (γινώσκει δηλονότι) ἀκίβδηλον τὸ τῆς
θείας εἰκόνοσ ἀξίωμα δείκνυται.

κζ'. * Οὐδεὶς δύναται τὸν Θεὸν εὐλογεῖν ἀληθῶς,

* Cf. ad Thalass. q. 44.

(y) Τὴν πρὸς πάντα τὰ ὄντα γνωμικὴν ἀπο-
γένεσιν. Uti γένεσις natura est; et γίνεσθαι, oriri,
in rerum naturam produci; sic ἀπογένεσις, desitio
atque nihilum. Mens ergo laudabiliter moritur, cum
sic se habet ad res alias, ac si ne esset quidem;
quod illis superatis, uni Deo et auctori tota im-
penditur. Non satis Picus, spontaneam omnium quae
sunt privationem; quae esset paupertatis definitio,
non excellentiae ejus status, quem Maximus
intendit describere. Hesych. ἀπογενόμενοι, ἀποθα-
νόντες.

(z) Ἐν ἣ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀναφαίνεσθαι πέφυκεν
κάλλος. In quo complemento divinae operationis,
elucet similitudinis decor: id quod est ad similitu-

A nempe gratiam animam munientem auferat, ingratamque mentem atque improbam vacuum derelinquat.

23. Ira salutaris est, divina permissio impugnandi animam alta sapientem daemonum opera, qui libidines atque affectus succendant; ut dum turpiter ac ignominiose afficitur, qui virtutum nomine gloriabatur, noverit quis illarum sit dator; aut certe alienis nudetur, quae sic habere existimabat, ac si non accepisset.

24. Beatus revera ille animus, qui cunctis laudabiliter rebus mortuus est; iis quidem quae sensu percipiuntur, abjecta sentiendi operatione; iis vero quae mente, cessatione ab intelligendi motu ac functione. Notandum vero laudabilem animi mortem appellare, quae voluntate animique sententia est, erga res omnes quasi decessum ac desitionem; postquam, quae per gratiam est, vitam habet suscipere; rerum loco, ipsum rerum Auctorem recipiens, qua nemo intelligat ratione.

25. Beatus qui agendi vim naturali bono copulavit; vimque contemplandi, naturali veritati addixit. Omnis enim actio, boni causa fieri habet, omnisque contemplatio seu speculatio, veritatis solum gratia scientiam quaerit: quibus absolutis atque peractis, nihil prorsus erit, quod agendi vim animi pulset aut offendant, nihilque quod peregrinis extraneisque ac novis considerationi objectis, ejusdem contemplandi vim mordeat ac exasperet: cum nimirum, superato quidquid est ac cogitatur, in ipsum Deum, qui solus bonus verusque est, omnique essentia et intellectu superior, immeaverit.

26. Ejus, quae in actione versatur, virtutis finem, bonum esse aiunt. Hoc autem, divinae operationis complementum existit; ad quod facultas rationis, ira utens ac cupiditate ut naturae consentaneum est, ducit; in eoque ejus quod est ad similitudinem, pulchritudo elucet: studentis vero contemplationi philosophiae finem, veritatem esse dicunt; omnium scilicet indivise circa Deum existentium uniformem scientiam, 564 ad quam mens pura fertur; tum nimirum, cum sensus judicium a se prorsus exstinxerit: in qua (utique scientia) sincera divinae imaginis dignitas sese magnifice prodit.

27. Deum nemo vere benedicere potest, quin

dinem. Itaque ponit Maximus similitudinis rationem in imitatione divinae bonitatis, quae sit in nobis virtutum cultu et actione: imaginis vero rationem, in perfectissima illa omnium circa Deum uniformi scientia, quae expressio sit divinae veritatis. Non bene Picus: In qua pro similitudine relucere solet quoddam ornamentum: quasi τὸ, ἐν ἣ, referat τὸ τῆς ψυχῆς, non τὸ, συμπλήρωσις τῆς θείας ἐνεργείας. Utrumque sane et similitudo et imago, in anima elucet, non pro ejus substantia (quod attinet ad Maximi hic scopum) sed prout vel virtute vel scientia pollet, Deique in se bonitatem ac veritatem utraque refert.

corpus virtutibus sanctificaverit, animumque scientia ac notionibus illustraverit. Virtutis enim affectio ac dispositio, contemplantis animi facies est, tanquam in caelumi, in sublime erecta verae cognitionis ac scientiae.

28. Beatus cui vere exploratum sit, Deum in omnibus tanquam organis actionem et contemplationem, virtutemque et scientiam, victoriam quoque et sapientiam, necnon bonitatem ac veritatem efficere, nihil nobis prorsus conferentibus, praeter propensam in ea quae honesta ac officii sunt, voluntatem : qua praeditus magnus Zorobabel, praeter ea quae dicta sunt, ita Deum alloquens ait : *Benedictus es, qui dedisti mihi sapientiam; et tibi confiteor! Domine patrum. Abs te est victoria et abs te sapientia, et tibi est claritas, et ego famulus tuus* ⁸³. Tanquam revera probus ac gratus servus, cuncta Deo accepta retulit, qui donasset omnia; ei, a quo acceptam habebat sapientiam, tanquam patrum Domino, bonorum concessorum vim aperta confessione ascribens; nempe unionem victoriae et sapientiae, uti dictum est; virtutis quoque et scientiae, actionisque et contemplationis, nec non bonitatis et veritatis. Haec enim aliae aliis conjunctae, unam Dei claritatem ac splendorem emicant.

29. Omnia sanctorum merita ac recte facta, Dei procul dubio exstiterunt dona, cum nemo prorsus aliud quid boni habeat, quam quod datum est; ipsum nimirum a Deo tanquam Domino, pro ejus qui accipit prohibitatis gratique animi ac benevoli modulo, commensum; aeque dumtaxat quisque habeat, quae donanti Domino adlibeant.

30. Qui virtutis ac scientiae jura tuetur animus, cuique adeo propositum sit, ut affectuum ac libidinum pravam servitutem excutiat : *Pravalent, inquit, mulieres, et super omnia vincit veritas* ⁸⁴; nempe, mulieres vocans, virtutes deificas, quibus unionem faciens cum Deo, hominumque inter se mutuo, consistit charitas : quae nimirum, ab omnibus quae oriatur ac intereunt, hisque superioribus spiritalibus substantiis, **565** animum extrahat, ipsique Deo amoris quaedam temperatione, quoad per humanae naturae facultatem licet, implicet ac innectat, impollutumque atque divinam mystice convictum faciat. Veritatem autem appellans, unicam ac solam eorum causam seu auctorem, principiumque et regnum et potentiam et gloriam, ex qua, ac hujus gratia cuncta facta sunt et fiunt, atque ab ipsa et per ipsam continentur ut sint in rebus natura : pro qua denique omnis diligentia motusque religionis piisque virtus certat.

31. Mulierum nomine virtutum finem designavit, nempe charitatem; qui videlicet, caritas qui

⁸³ III Euseb. IV, 59, 60. ⁸⁴ Ibid. 34, 41.

(a) *Ἀπάντων τὴν ψυχὴν ἐξαρπάζουσα*. Quod ait Maximus, extrahere charitatem ab omnibus creatis animam, Deoque quasi commiscere ac illi adhaerere, laeso Pico errare : *Omnium capit ani-*

μή τὸ σῶμα καθαγιάσας ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τὴν ψυχὴν καταφωτίσας ταῖς γνώσεσιν. Ἡ γὰρ κατ' ἀρετὴν διάθεσις, πρόσωπόν ἐστι τοῦ θεωρητικοῦ νοῦς, ὡς εἰς οὐρανὸν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς ἐπαίρομενον γνώσεως.

κη'. Μακάριος ὁ ἐν ἀληθείᾳ εἰδώς, ὅτι πᾶσαν ἐν ἡμῖν ὡς ὄργανοις ὁ Θεὸς ἐπιτελεῖ πράξιν καὶ θεωρίαν, ἀρετὴν τε καὶ γνῶσιν, καὶ νίκην καὶ σοφίαν, καὶ ἀγαθότητα καὶ ἀλήθειαν, μηδὲν ἡμῶν συνεισφερόντων τοσούτον, πλὴν τῆς θελοῦσης τὰ καλὰ διαθέσεως · ἦν ἔχων ὁ μέγας Ζοροβάβελ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, φησὶν, *Ἐὐλογητὸς εἶ, πρὸς τὸν Θεὸν λέγων, ὃς ἔδωκός μοι σοφίαν, καὶ σοὶ ὁμολογῶ, Δέσποτα τῶν πατέρων· παρὰ σοῦ ἡ νίκη, καὶ παρὰ σοῦ ἡ σοφία, καὶ σοὶ ἡ δόξα, καὶ ἐγὼ σὸς οἰκέτης*. Ὡς εὐγνώμων ὄντως οἰκέτης, πάντα τῷ Θεῷ ἀνέθετο τῷ πάντα δωρησαμένῳ, ἐξ οὗ λαθὼν εἶχε τὴν σοφίαν, αὐτῷ ὁμολογῶν ὡς Δεσπότη πατέρων τῶν κεχαρισμένων ἀγαθῶν τὴν δύναμιν, ἄπερ εἰσὶν, ἔνωσις νίκης, ὡς εἴρηται, καὶ σοφίας, ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως, πράξεως καὶ θεωρίας, ἀγαθότητος τε καὶ ἀληθείας · αὐταὶ γὰρ ἀλλήλαις ἐνούμεναι, μίαν ἀπαετράπτουσι δόξαν καὶ αὐγὴν Θεοῦ.

κθ'. Πάντα τὰ τῶν ἁγίων κατορθώματα, Θεοῦ προδῆλω· ὑπῆρχον χάρισματα · μηδενὸς τοπαράπαν ἔχοντος μηδὲν, ἢ τὸ δοθὲν ἀγαθόν · ὡς παρὰ Δεσπότη τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἀναλογίαν τῆς εὐγνωμοσύνης τε καὶ εὐνοίας τοῦ δεχομένου μετροῦμενον · κάκεῖνα μόνον κεκτημένου, ὅσα τῷ Δεσπότη δωρουμένῳ παρίσταται.

λ'. Ὁ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως προϊστάμενος νοῦς, καὶ τῆς κακῆς τῶν παθῶν δουλείας τὴν ψυχὴν στερηθῆναι βεβουλημένος, φησὶν, *Υπερισχύουσιν αἱ γυναῖκες, καὶ ὑπερνικῶ ἡ ἀλήθεια* · γυναῖκας μὲν εἰπὼν, τὰς θεοποιούς ἀρετὰς, ἐξ ὧν ἡ πρὸς Θεὸν καὶ ἀλλήλους τοῖς ἀνθρώποις ἐνοποιὸς ἀγάπη συνέστηκεν · ἀπάντων τὴν ψυχὴν ἐξαρπάζουσα (a) τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορᾷ, καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτὰ νοητῶν οὐσιῶν, καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ κατ' ἐρωτικὴν τινα σύγκρασιν περιπλέκουσα, καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ τὴν ἄχραντον καὶ θείαν μυστικῶς δημιουργοῦσα συμβίωσιν. Ἀλήθειαν δὲ φήσας, τὴν μόνην καὶ μίαν αἰτίαν τῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴν καὶ βασιλείαν καὶ δύναμιν καὶ δόξαν, ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν πάντα γέγονε τε καὶ γίνεται, καὶ πρὸς τὸ εἶναι ὑπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς συγκρατεῖται · καὶ ὑπὲρ ἧς πᾶσα τοῖς φησθεῖσι ἐστὶ σπουδὴ τε καὶ κίνησις.

δα'. Διὰ μὲν τῶν γυναικῶν, τὸ τέλος ἐνεδείξατο τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην · ἔπερ ἐστὶν ἡ κατ' ἔφεσιν

nam, tum eorum quae generationi et corruptione sunt obnoxia, etc. Ergo etiam pecorum et stirpium, haecque ipsa charitatis capacia sunt, et ut sic Deo copulentur?

28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

τοῦ φύσει αγαθοῦ τῶν μετεχόντων ἀδιάπτωτος ἦδονῆ καὶ ἀδιαίρετος ἔνωσις. Διὰ δὲ τῆς ἀληθείας, τὸ πέρασ πασῶν ἐπεσήμενε τῶν γνώσεων, καὶ αὐτῶν γνωσκομένων · εἰς ὑπερ, ὡς ἀρχὴν καὶ πέρασ πάντων τῶν ὄντων, αἱ κατὰ φύσιν κινήσεις γενικῶς ἐνὶ λόγῳ συνέλκονται · πάντα νικώσης κατὰ φύσιν ὡς ἀληθείας τῆς τῶν ὄντων ἀρχῆς καὶ αἰτίας, καὶ πρὸς ἑαυτὴν συνελκούσης τῶν γεγονότων τὴν κίνησιν.

λβ'. Τῇ καθ' ὑπεροχὴν στέρησει τῶν πολλῶν, ὡς ἔν καὶ μόνον ἡ ἀλήθεια πέφυκεν ἀναφαίνεσθαι, καλύπτουσα πάντων τῶν νοεῖν ἢ νοεῖσθαι δυναμένων τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, ὡς ὑπὲρ τὰ νοοῦντά τε καὶ νοοῦμενα καθ' ὑπερξὶν ὑπερούσιον οὔσα· καὶ ἀπειρῶ δυνάμει τὰς κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων ἀκρότητας περιγράφουσα, πᾶσαν πάντων πρὸς ἑαυτὴν συνέλκει κίνησιν · τοῖς μὲν παρεχομένη γνῶσιν ἀριδὴλον ἧς ἐστερήθησαν χάριτος · τοῖς δὲ δωρουμένη κατ' αἰσθησιν ἄρρητον, ἧς εἶχον τὴν ἔφρασιν ἀγαθότητος, τῇ μεθέξει φανερὰν τὴν ἐπίγνωσιν.

λγ'. Ὁ νοῦς, σοφίας ὄργανον, φησὶν · ὁ λόγος, γνώσεως · ἡ κατ' ἄμφω φυσικὴ πληροφορία, τῆς κατ' ἄμφω συνισταμένης πίστεως · τοῦ δὲ τῶν ἰαμάτων χάρισματος, ἡ φυσικὴ φιλανθρωπία. Πᾶν γὰρ χάρισμα θεῖον, ἐπιτήδειον ἐν ἡμῖν ἔχει καὶ προσφύεσ, ὡς περ δυνάμιν, ἡ ἔξιν ἢ διάθεσιν, ὄργανον δεκτικόν. Οἶον, ὁ τὸν νοῦν πάσης αἰσθητῶν φαντασίας ποιήσας καθαρὸν, δέχεται σοφίαν · ὁ δὲ τὸν λόγον τῶν ἐμφύτων παθῶν, θυμοῦ λέγω καὶ ἐπιθυμίας, καταστήσας δεσπότην, δέχεται γνῶσιν · ὁ δὲ τὴν κατὰ ἑαυτὸν καὶ λόγον περὶ τὰ θεῖα ἀσάλευτον πληροφορίαν ἔχων, τὴν πάντα δυναμένην δέχεται πίστιν · ὁ δὲ τὴν φυσικὴν κατορθώσας φιλανθρωπίαν μετὰ τὴν τελείαν τῆς φιλαυτίας ἀναίρεσιν, ἰαμάτων δέχεται χάρισματα.

λδ'. Ἐκαστος ἡμῶν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως, φανερουμένην κέκτηται τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ὡστε ταμίαις ὑπάρχει τῆς χάριτος ἕκαστος ἑαυτοῦ · καὶ οὐ ποτ' ἂν εἶ φρονῶν ἄλλῳ φθονήσειεν ἐνευδοκιμοῦντι ταῖς χάρισιν, ἐπ' αὐτῷ κειμένης τῆς δεκτικῆς τῶν θεῶν αγαθῶν διαθέσεως.

λε'. Ἀτίον εἶναί φησι τῆς τῶν θεῶν διανομῆς αγαθῶν, τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου πίστεως. Καθὼς γὰρ πιστεύομεν, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ πράττειν τῆς προθυμίας ἐπίδοσιν ἔχομεν. Ὁ γοῦν πράττων, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πράξεως ἐπιδείκνυται τὸ μέτρον τῆς πίστεως, δεχόμενος ὡς ἐπίστευσε τὸ μέτρον τῆς χάριτος · ὁ δὲ μὴ πράττων, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀπραξίας ἐπιδείκνυται τὸ μέτρον τῆς ἀπιστίας, δεχόμενος ὡς ἠπίστησε, τῆς χάριτος τὴν στέρησιν. Οὐκοῦν κακῶς ποιεῖ βασκαίνων τοῖς κατορθούσιν ὁ φθονερὸς. ἐπ' αὐτῷ σαφῶς, οὐκ ἐπ' ἄλλῳ

⁶³ Rom. xii, 6.

A natura boni sunt participes, firma ac constans voluptas indivisaque unio est. Veritatis autem nomine, omnium notiliarum, ipsorumque omnium quæ noscuntur atque sciuntur, finem significavit; in quem, ut principium finemque rerum omnium, naturales motus generali quadam ratione coguntur: cum nempe vincat omnia tanquam veritas, rerum principium ac causa, et ad se, eorum quæ creata sunt, perinde motum trahat.

32. Ea multorum privatione, quæ per excellentiam est, veritas ut unum et singulare natura sua elucet, omnium quæ intelligere aut intelligi valent, intelligendi facultates obtegens; quippe quæ superessentiali existentia, cum illis quæ intelligunt, tum quæ intelliguntur, emineat; infinitaque potentia, rerum extremitates et principii ratione et finis circumscribendo, omnem omnium ad se motum pariter trahat: aliis quidem ejus gratiæ qua privati sunt, claram notitiam præbens; aliis vero, arcano sensu ac gustu, eam bonitatem, cujus desiderio tenebantur, ex perceptione manifeste agnoscendam tribuens.

33. Intellectus, sapientiæ organum; ratio, scientiæ; utriusque naturalis certitudo, fidei, quæ utraque constat. Doni sanitatum, naturalis humanitas ac benignitas. Omne enim divinum donum, idoneum in nobis commodumque, velut potentiam aut habitum seu dispositionem, organum illius capax habet. Exempli causa, qui ab omni rerum in sensum cadentium cogitatione animum emundaverit, sapientiam recipit: qui vero eorum affectuum qui a natura nobis insiti sunt (iræ scilicet et cupiditatis) rationem arbitram constituerit, 566 is scientiam accipit: qui autem mente ac ratione inconcussam circa divina certitudinem nactus est, is fidei, quæ omnia potest, compos efficitur: qui denique sublato perfecte cæco sui amore ac carnali (φιλαυτίαν vocant) naturalem humanitatem adeptus est, is donis sanitatum potitur.

34. Quisque nostrum, pro ejus fidei ratione, quæ in ipso est, manifestam nanciscitur Spiritus operationem. Proinde, suæ quisquis gratiæ arbiter est, nec ullus unquam sani capitis eo nomine alicui invidet, quod gratis fulgeat; quippe cum dispositio animique affectio divinorum capax bonorum, in illius sit sita libera voluntate.

35. Causam esse ait distributionis divinarum honorum, fidei cujusque mensuram ⁶³. Pro eo enim ac credimus, etiam ad agendum majoris vim alacritatis habemus. Qui ergo actione fungitur, pro ejus rata ratione, fidei mensuram ostendit, gratiæ mensuram nactus, pro eo ac credidit: qui autem actionem non præstat, pro desidii modo incredulitatis mensuram prodit, gratiæ privatione multatus, pro eo ac fuit incredulus. Male igitur facit, qui invidia laborans, aliorum virtute contabescit, cum in ejus, non alterius, perspicue posita sit facultate credendi.

Handwritten note: 1875.

atque agendi optio, et ut ad fidei mensuram pertingentem gratiam accipiat.

56. Qui honesti amans est, per Providentiam sapientiae rationibus sponte ad deificationis festinat gratiam: quem vero illius tædet, justo iudicio castigationis modis a pravitate ac malo invitatus revocatur; sic plane, ut alter tanquam Dei amans ac religiosus, per Providentiam deficiatur; alter vero per iudicium, velut terrenorum amans, in damnationem venire non sinatur. Deus enim ut bonus, sapientiae rationibus curat eos, qui voluntate propensi sint: qui autem ægre ad virtutem moveantur, sanat castigationis modis.

57. Quæ vere fides est, veritas est, mendacium non habens, quæ contineat ac incolumitatem præstet; bona vero conscientia, vim infert charitatis, quippe nullam mandati transgressionem habens.

58. Et requiescent, inquit, super eum septem spiritus: spiritus sapientiae, spiritus intelligentiae, spiritus scientiae, spiritus prudentiae, spiritus consilii, spiritus fortitudinis, spiritus timoris Dei⁵⁶. Horum autem spiritualium donorum proprium est: timoris quidem, ut abstinemus a malis; fortitudinis, ut bona operemur; consilii, ut contraria discernamus; prudentiae, ut quæ officii sunt, vere ac sincere sciamus; scientiae, ut reipsa divinas in virtutibus rationes comprehendamus; intelligentiae, ut ex eorum ratione quæ scientia comprehendimus prorsus animo afficiamur; sapientiae, nulla vi mentis comprehensa cum Deo unio, qua cupido votorum avida vis, dignis in possessionem ac fruitionem cedit, eum qui participet, ex commercio deum faciens, divinæque beatitudinis (jugi sine fastu divinorum mysteriorum ad eos qui opus habeant propositione fusionisque enarratione) interpretem præstans.

59. Spiritus timoris Dei est, ut ab iis quæ reipsa mala sunt ipsoque opere abstinemus; spiritus fortitudinis, prompta animi incitatio motusque ad exsequenda reque ipsa peragenda mandata; spiritus consilii, habitus discretionis, quo, ratione comite, divina mandata exsequimur, vitiaque a virtutibus discernimus; spiritus prudentiae, modorum quibus actio virtusque colatur, certa firmaque cognitio, qua agendo, a recto rationis iudicio nunquam excidimus; spiritus scientiae, mandatorum inque illis existentium rationum, quibus consistunt virtutum modi, comprehensio; spiritus intelligentiae, ex virtutum modis ac rationibus affici, sive ut convenientius atque aptius loquar, in ea transmutari: qua transmutatione naturales vires cum

⁵⁶ Isa. xi, 2, 3.

(b) Πνεῦμα ἐπιστήμης. Habent LXX. πνεῦμα εὐσεβείας. Vulg. Spiritus pietatis. Ipse Maximus, cent. iv, ex his quinque c. 79 et 80, πνεῦμα εὐσεβείας et ipse habet. Arab. veræ religionis. Verum hæc ex Hebr. non prodierunt immediate. Hebr. unum idemque nomen est, quod statim seq. timor redditur. Ac forte scripserint οἱ LXX πνεῦμα εὐλα-

καίμενης τῆς τῶν πιστεύειν τε καὶ πράττειν, καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῆς πίσταως ἐρχομένην δέξασθαι τὴν χάριν, ἐπιλογῆς.

λς'. Ὁ τῶν καλῶν ἐραστής, κατὰ πρόνοιαν σοφίας λόγοις ἐκουσίως ἐπιέγεται πρὸς τὴν τῆς θεώσεως χάριν· ὁ δὲ τούτων ἀνέραστος, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν, παιδείας τρόποις ἀκουσίως κακίας ἀπάγεται· ὁ μὲν, ὡς φιλόθεος διὰ τῆς προνοίας θεοῦμενος· ὁ δὲ, διὰ τῆς κρίσεως, ὡς φιλόυλος εἰς κατάρξιαν ἐλθεῖν μὴ συγχωρούμενος. Ὁ γὰρ Θεὸς ὡς ἀγαθός, σοφίας μὲν λόγοις θεραπεύει τοὺς θέλοντας· παιδείας δὲ τρόποις, τοὺς πρὸς ἀρετὴν δυσκινήτους ἱκται.

λς'. Ἡ μὲν ὄντως πίστις, ἀλήθειά ἐστι συνεκτικὴ τε καὶ συστατικὴ, ψεῦδος οὐκ ἔχουσα· ἡ δὲ ἀγαθὴ συνειδήσις, τὴν τῆς ἀγάπης ἐπιφέρεται δύναμιν, ὡς μηδεμίαν ἔχουσα παράβασιν ἐντολῆς.

λη'. Καὶ ἐπαναπαύσεται, φησὶν, ἐπ' αὐτὸν, ἑπτὰ πνεύματα· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα ἐπιστήμης (b), πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Ἔστι δὲ ἴδιον τῶν πνευματικῶν τούτων χαρισμάτων, φόβου μὲν, ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν· ἰσχύος δὲ, ἡ πρᾶξις τῶν ἀγαθῶν· βουλῆς δὲ, ἡ τῶν ἀντικειμένων διάκρισις· ἐπιστήμης δὲ, ἡ τῶν καθηκόντων ἀνόθευτος εἰδήσις· γνώσεως δὲ, ἡ κατ' ἐνέργειαν τῶν ἐν ταῖς ἀρεταῖς θείων λόγων περίληψις· συνέσεως δὲ, ἡ πρὸς τὰ γνωσθέντα διόλου τῆς ψυχῆς συνδιάθεσις· σοφίας δὲ, ἡ πρὸς Θεὸν ἀδιάνγνωστος ἔνωσις, καθ' ἣν τοῖς ἀξίοις ἡ ἔφεσις ἀπόλαυσις γίνεται, μεθέξει ποιούσα Θεὸν τὸν μετέχοντα, καὶ τῆς θείας αὐτὸν ὑποφύτην καθιστώσα μακαριότητος, κατὰ τὴν ἀένναον πρὸς τοὺς δεομένους τῶν θείων μυστηρίων, ἀνεκτόμπευτον προβολὴν καὶ διέξοδον.

λθ'. Τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τῶν κατ' ἐνέργειαν κακῶν ἐστὶν ἀποχὴ· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἰσχύος, ἡ πρὸς ἐνέργειαν καὶ πρᾶξιν τῶν ἐντολῶν πρᾶξιν ὁρμὴ καὶ κίνησις· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς βουλῆς, ἡ ἐξίς τῆς διακρίσεως, καθ' ἣν σὺν λόγῳ τὰς θείας πράττομεν ἐντολὰς, καὶ τῶν κριτικῶν διαίρουμένων τὰ χεῖρονα· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης, ἡ τῶν κατ' ἀρετὴν τῆς πράξεως τρόπων ἄπτωτος εἰδήσις· καθ' ἣν πράττοντες, τῆς ὀρθῆς τοῦ λόγου κρίσεως οὐδαμῶς πίπτομεν· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς γνώσεως, ἡ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς λόγων περίληψις, καθ' οὗς οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν συνεστήχασιν· πνεῦμα δὲ συνέσεως ἐστὶν, ἡ πρὸς τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν συγκατάθεσις, ἡ κυριώτερον εἰπεῖν, μεταποίησις, καθ' ἣν σύγκρασις γίνεται τῶν φυσικῶν

θείας· qui sit spiritus timoris casti, modesti, reverentia ac religiosi. Videtur hic Maximus ἐπιστήμην pro prudentia usurpare, ac particulari iudicio agibilia; ut et γνώσιν, pro iudicio universalis, ac quo rerum rationes comprehendamus. Alioqui notum quid ἐπιστήμη, et scientia recte dicta, philosophis.

κῶν δυνάμεων πρὸς τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν · πνεῦμα δὲ σοφίας ἐστίν, ἢ πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς πνευματικωτέρων λόγων ἀνάληψις τε καὶ ἔννοσις, καθ' ἣν ἀγνώστως τοὺς ἐν Θεῷ, κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀνθρώποις, ἀπλῶς μυσούμενοι τῶν ὄντων λόγους, ὡς ἐκ τινος βλυστανούσης πηγῆς τῆς καρδίας, τὴν ἐν τοῖς ὄλοις ἀλήθειαν ποικίλους τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις προσφέρομεν.

μ'. Ἀπὸ μὲν τῶν ἐκ Θεοῦ τελευταίων, ἡμῖν δὲ προσεχῶν, ἐπὶ τὰ πρῶτα, καὶ ἡμῶν μὲν πόρρω, τῷ δὲ Θεῷ προσεχῆ, καθ' ὅδον καὶ τάξιν ἀναβαίνομεν. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἀρχῆς τῶν κακῶν διὰ φόβου, ἐπὶ τὴν ἀρετῶν δι' ἰσχύος ἐρχόμεθα πράξιν · ἀπὸ δὲ τῆς τῶν ἀρετῶν πράξεως, ἐπὶ τὴν διάκρισιν τῆς βουλῆς · ἀπὸ δὲ τῆς διακρίσεως, ἐπὶ τὴν ἔξιν τῶν ἀρετῶν, ἡγουν ἐπιστήμην · ἀπὸ δὲ τῆς ἔξεως τῶν ἀρετῶν, ἐπὶ τὴν γνώσιν τῶν ἐν αὐταῖς καὶ ἀρεταῖς λόγων · ἀπὸ δὲ ταύτης, εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἐγνωσμένους λόγους τῶν ἀρετῶν μεταποιητικὴν ἔξιν · φημὶ δὲ τὴν σύνεσιν · καὶ ἀπὸ ταύτης, εἰς τὴν ἀπλήν τῆς ἐν ὄλοις ἀληθείας ἀκριβῆ θεωρίαν · ἀφ' ἧς ὀρμώμενοι, πολλοὺς καὶ ποικίλους ἐκ τῆς τῶν ὄντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν οὐσιῶν σοφῆς θεωρίας, εὐσεβεῖς λόγους περὶ τῆς ἀληθείας ἀποδώσομεν.

μα'. Τὸ πρὸς ἡμᾶς κατ' ἐνέργειαν πρῶτον ἀγαθόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ φόβος, τελευταῖον ἀπριθμησάτο τῆς Γραφῆς ὁ λόγος, ὡς σοφίας ἀρχὴν, ἀφ' οὗ κινούμενοι, πρὸς τὸ τῆς σοφίας τέλος τὴν σύνεσιν (ε), ἀναβαίνομεν, μεθ' ἣν προσερχεῖς αὐτῷ γινόμεθα τῷ Θεῷ, μόνην τὴν σοφίαν τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνώσεως μεσιτεύουσαν ἔχοντες. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἐπιλαβέσθαι σοφίας, τὸν μὴ πρότερον διὰ τοῦ φόβου, καὶ τῶν διὰ μέσου λοιπῶν χαρισμάτων, τὴν τε λήμνην τῆς ἀγνοίας, καὶ τὸν τῆς κακίας κοινορτόν, ἑαυτοῦ παντελῶς ἀποσεισάμενον. Διὰ τοῦτο Θεῷ μὲν, προσεχῆ τὴν σοφίαν, ἡμῖν δὲ, τὸν φόβον ἢ γραφικὴ τάξις διεθόχεν, ἵνα ἡμεῖς εὐταξίας μάθωμεν ὄρον καὶ νόμον.

μβ'. Διὰ τούτων οὖν ἀναβαίοντες τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, ἡγουν φωτισμῶν, πρὸς τὴν θεῖαν τῆς σοφίας συναγόμεθα μονάδα · τὴν γεγενημένην δι' ἡμᾶς τῶν χαρισμάτων διαίρεσιν, πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν χαρισμάτων συνάγοντες, ταῖς κατὰ μέρος τῶν ἀρετῶν ἀναβάσεις, μηδὲν τῶν εἰρημένων συνεργίᾳ Θεοῦ παραλιμπάνοντες, ἵνα μὴ κατ' ὀλίγον ἀμελοῦντες, τυφλὴν ἡμῶν τὴν πίστιν καὶ ἀνόματον καταστήσωμεν, οὐκ ἔχουσαν τοὺς διὰ τῶν ἔργων τοῦ Πνεύματος φωτισμοὺς, καὶ κολασθῶμεν δικαίως εἰς

(c) Πρὸς τὸ τῆς σοφίας τέλος τὴν σύνεσιν. Singularis hic videtur vocis τέλος acceptio. Non enim intelligentia et σύνεσις proprie finis est sapientiae, cum hæc perfectior sit omniumque absolutio, qua ipsi immediate unimur Deo; sed ultimum est et quasi limes, ὄρος, quo postremo sapientiam nanciscimur, nec aliud Maximus hac loquendi forma voluerit; ultimus scilicet ad eam gradus. Qui velit τέλος hic, effectum, esse, quam ejus vocis si-

A modis rationibusque mandatorum contemperari contingit; spiritus sapientiae, spiritaliorum in mandatis rationum in Auctorem et causam assumptio unioque, qua, ignota ratione, quæ in Deo sunt rerum rationes simpliciter (quoad hominibus licet) edocti, velut ex cordis quadam scaturigine ac fonte, existentem in universis veritatem, varie aliis hominibus expromimus.

40. Ab iis quæ a Deo postrema sunt, nobis autem proxima velutque hærentia, ad prima, atque a nobis quidem remota, Deo autem proxima, via quadam ordineque ascendimus. Ab eo enim quod a malis per timorem abstinemus, ad virtutum opera per fortitudinem præstanda venimus; a præstatione 568 autem virtutum, ad consilii discretionem; a discretionem autem, ad virtutum habitum, sive prudentiam; a virtutum autem habitu, ad rationum in virtutibus ipsis scientiam; ab illaque, ad habitum quo ad exploratas nobis virtutum rationes convertimur in easque transmutamur, nempe intelligentiam; atque ab hoc, ad simplicem veritatis in universis accuratam contemplationem: ex qua profecti orsi que, plures atque diversas, ex rerum tum quæ in sensum cadunt, tum quæ mente intelliguntur, pietati hærentes de veritate reddemus rationes.

41. Primum quoad nos in actu bonum, timorem scilicet, postremum recensuit Scriptura, tanquam sapientiae principium; a quo ducto motus exordio, ad sapientiae finem (id est, intelligentiam) ascendimus: quem nacti, Deo proxime cohærentes, solam unionis cum ipso medium vinculum habemus sapientiam. Non enim usquam aliquis sapientiam apprehendat, quin prius per timorem dona que reliqua interjecta, a se ipse tum ignorantiae lemmam, tum malitiae pulverem penitus excusserit. Idcirco, Deo quidem proxime sapientiam, nobis autem timorem, Scripturæ ordo digessit ut et nos compositi ordinis rationem legemque noverimus.

42. Per hos igitur fidei oculos, hoc est, illustrationes, in divinam Sapientiae cogimur unitatem; eam scilicet, quæ propter nos existit, donorum divisionem, in donorum ipsum Auctorem ac causam colligentes, particularibus virtutum progressionibus eorum quæ dicta sunt, Deo auspice, nihil omittentes; ne, dum paulatim negligimus, cæcam nostram fidem atque oculis orbatam statuamus, quam absentia operum, Spiritus illustrationes deficient; meritoque in infinita sæcula puniamur, ut qui in nobis,

gnificationem inter primas illius ponit Thesaurus, nec is a vero abierit. Sic enim, c. 44, sapientiam monada seu unitatem exponit Maximus, ex qua virtutes reliquæ intelligantur procedere, in quibus origine prima ἢ σύνεσις, ipsa quo ad nos ultima, qua incipientes a timore gradum ad sapientiam facimus, quæ est illa virtutum ad ipsam ἀποκατάστασις, seu revocatio: quod utrumque Maximus, ut subtilissimus, in mente habuerit.

604/a
*

91/6 H.S.

604/a

*
wisdom
unity in
god.